

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ XXXII

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

Уређивачки одбор:

др *Ирена Грицкай*, др *Милка Ивић*, др *Павле Ивић*, др *Радослав Кайишић*,
Блаже Конески, др *Александар Младеновић*, др *Берислав Николић*, др *Асим Пецо*,
др *Мишар Пешикан*, др *Живојин Ситанојчић*

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

XXXII књ.

БЕОГРАД

1976

Секретари часописа:
др Нада Ђорђевић и мр Милица Радовић-Тешић
Израду и штампање финансира Републичка заједница науке Србије.

Издаје Институт за српскохрватски језик, Београд, Кнез-Михаилова 35

Штампа Издавачка установа „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5

САДРЖАЈ XXXII КЊИГЕ

Страна

М. И., Један рођендан који не заборављамо 2

Расправе и чланци

1. František Daneš, Values and attitudes in language standardization 3—27
2. Милка Ивић, Проблем перспективизације у синтакси 29—46
3. Радоје Симић, Теоријско-методолошки проблеми у типологији словенске реченице 47—119
4. George Y. Schevelov, On the problem of the participation of *y* and *i* in the loss of *jers* 121—141
5. Светомир Иванчев, Случај влияния румунског језика на болгарски 143—147
6. Josip Vrana, Nekoliko kritičkih napomena o novijim proučavanjima staroslovenske azbuke 149—166
7. Лили Лашкова, Средства, функције и дистрибуција на синтактичног отрицање у србохрватски и български језик 167—193
8. Wailes Browne, Two wh-fronting rules in Serbo-Croatian 195—204
9. John F. Vigorita, The Antiquity of Serbo-Croatian Verse 205—211
10. Звездана Павловић, Микропонимија у области Белице 213—222

Прикази и критике

1. Милка Ивић, Slavic Transformational Syntax (Michigan Slavic Materials No. 10). Edited by Richard D. Brecht and Catherine V. Chvany. Introduction by Horace G. Lunt. Ann Arbor, 1974, 261 стр. 223—226
2. Живојин Станојчић, Ю. Д. Апресян, Лексическая семантика (синонимические средства языка), Академия наук СССР—Научный совет по комплексной проблеме „кибернетика“, Издательство „Наука“ Москва 1974, стр. 1—367 227—230
3. Нада Борђевић, Alois Jedlička, Spisovný jazyk v současné komunikaci, Acta Universitatis Carolinae philologica Monographia XLIX, Praha 1974, str. 178+49 231—232
4. Josip Vrana, Е. М. Верещагин, Из истории возникновения первого литературного языка Славян, I. Переводческая техника Кирилла и Мефодия, Издательство Московского университета, 1971, стр. 255; II. Варьирование средств выражения переводческой техники Кирилла и Мефодия, Издательство Московского университета, Москва, 1972, стр. 199 233—243
5. Милица Радовић-Тешић, Tatjana Batistić, Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku, Institut za srpskohrvatski jezik, Biblioteka Južnoslovenskog filologa, n.s. knj. 3, Beograd 1972, str. 212 245—250

Хроника

1. Љубомир Поповић, Девето и десето заседање Међународне комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика 251—254
2. Никола Родић, Прва југословенска ономастичка конференција 254—256

In memoriam

1. Милка Ивић, Рудолф Коларич (14. IV 1898—7. VI 1975) 257—258
2. Милка Ивић, Др Берислав Николић (9. XI 1928—22. V 1976) 259—260
3. Никола Родић, Милан Будимир (1891—1975) 261—265

Библиографија

Скраћенице	267—269
I Општелингвистички проблеми	270—278
II Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика	278—290
III Етимологија, историја речи, тумачење речи, ономастика, збирке речи	290—295
IV Несловенски језици	295—312
V Балканологија	312—313
VI Старословенски језик	313—316
VII Српскохрватски језик	
а) Фонетика (експериментална, физиолошка) и фонологија	316—319
б) Граматика и граматичка питања	319—325
в) Савремени књижевни језик	325—329
г) Дијалекти	329—334
д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло итд.	334—338
ђ) Историја српскохрватског језика	338—344
е) Метрика	344
ж) Стил	344—346
з) Методика наставе књижевног језика	346—347
и) Терминологија	347—348
ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.)	348—354
VIII Македонски језик	
а) Филологија	354—365
б) Фолклор	365—377
IX Словеначки језик	
а) Sodobna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metrika, stil, metodika, pouka	377—381
б) Zgodovina jezika, etimologija, dijalekti, objava in obravnava ljudskega slovstva in starih besedil	381—388
с) Strokovni in splošni slovarji, terminologija	388—391
X Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика)	391—400
XI Биографије, аутобиографије и сл. грађа	400—404
XII Библиографија	404—407
XIII О становништву	407—408
XIV Разно	408—416

Регистар

Регистар књ. XXXII

Регистар речи	417—433
Регистар имена	434—451

ЈЕДАН РОЂЕНДАН КОЈИ НЕ ЗАБОРАВЉАМО

Пре равно стотину година (1876) родио се Александар Белић, највећи српски лингвиста по дужини и по приметности свог присуства у науци и јавности, по угледу и по утицају код својих и у свету. Преко њега су продирале најбоље традиције језичке науке с краја прошлог и почетка овог века у нашу средину. Он је први ставио општелингвистичке теме на репертоар домаћих научних интересовања. Од њега се учило и сазнавало, за његовим стопама кретало у приступању науци. Кроз деценије, многим и многим генерацијама, Белић је описивао свет језика, формирао видике, усмеравао лингвистички укус, одређивао језичку навику. Његовом иницијативом покренути су Српски дијалектолошки зборник, Јужнословенски филолог и Наш језик, стручна гласила са највећом традицијом код Срба.

Јужнословенски филолог је био Белићу изузетно драга и важна преокупација. Водио га је с еланом, поуздано, стварајући му и међународни реноме часописа у којем је част сарађивати. Није био само главни уредник (колики распон времена: 1913—1960!) већ и изузетно плодан сарадник. Око сто двадесет Белићевих прилога објављено је само у овом часопису. Бдео је над њим одговорно, заинтересовано, бдео непрестано — до смрти. Нама је за њим остао дуг да поштујемо и памтимо шта је улагано и колико; њему за светлу успомену савесно бдење да продужимо.

М. И.

VALUES AND ATTITUDES IN LANGUAGE STANDARDIZATION

1. Referring to Jespersen's article in *Scientia* (1914, p. 228 ff.) and his famous book *Mankind, Nation and Individual from a Linguistic Point of View* (1925), B. Havránek begins his paper at the 4th International Congress of Linguists at Copenhagen (1936) with the following question: „Ist überhaupt die Sprachnorm, die Normierung der Schriftsprache und die Sprachkultur ein Thema der Linguistik, gehört dies zu ihren wissenschaftlichen Aufgaben? Soll der Sprachforscher nur Beobachter bleiben oder kann er selbst eingreifen?“¹ Havránek himself and his colleagues and followers from the Prague Linguistic School answered the question positively, elaborated a theory of standard language and its standardization (and cultivation), and succeeded in practical applications of it. Even though their endeavour has not remained restricted to Czech and Slovak only,² this aspect of Prague School linguistics has become far less known than some others.

In fact, the Prague School linguistics has offered the first theory of the Standard Language (SL) and thus furnished the activities of „normative linguistics“, „language planning“ etc., with a scientific base. The said theory may be summarizingly characterized

¹ See *Actes du Quatrième Congrès International de Linguistes*, Copenhagen, 1936, pp. 151—156. Reprinted in J. Vachek (ed.), *A Prague School Reader in Linguistics*, Bloomington, 1964, pp. 413—420.

² The functional theory of the standard language (influenced by ideas of some Russian and Soviet scholars) has been accepted and applied not only in Slavonic languages, but elsewhere, even in South America (P. L. Garvin: The standard language problem: concepts and methods, reprinted in: *On Linguistic Method*, The Hague, 1964, 153—158. Same: Aspectos sociolingüísticos de la lengua nacional: La experiencia checa y el trabajo de la Escuela de Praga, in: *Programa interamericano de Lingüística e Ensino de Línguas*. O simpósio de São Paulo, 1969.). The renewed interest of Soviet linguists in the theoretical problems of SL (cf., at least, the volume *Aktual'nyje problemy kultury reči*, Moskva 1970, and the corresponding chapters in the first volume of *Obščee jazykoznanie*, Moskva 1971) explicitly carries on these functional traditions. — An overview may be found in A. Jedlička, *Spisovný jazyk v současné komunikaci* [Standard language in present-day communication], Praha 1974.

by the following three principles: (1) functionalism, (2) normativism, (3) dynamic synchronism. According to (1), SL is determined and delimited by the specific (social) functions to which it is called forth to serve;^{2a} the highest evaluating criterion is, therefore, the adequacy of the given means to the given function; the system of the means of SL³ reveals inner functional differentiation and stylistic dissimilation; the main types of special utilization for different functions are: intellectalization (rationalization), automation and desautomation (foregrounding). According to (2) the dichotomy of norm vs. codification is established: the norm, defined as the ensemble of language means obligatorily used, underlines the inherent (intrinsic, immanent) character of it (it exists within the language, is a genuine social phenomenon, connected with the institutional character of language⁴ and cannot be simply identified with linguistic usage without the qualification „collective“), whereas the codification of the norm (in the form of various „normative“ handbooks, dictionaries, school-grammars) represents a phenomenon existing outside the language, serving practical aims and enabling the linguists to influence the norm in a desirable direction. According to (3) the optimal state of SL is that of flexible stability (dynamic balance).

In the latest decade or so we have witnessed in the world a new interest in the social aspect of language study and in practical questions of standardization, language planning, normative or prescriptive linguistics, institutional linguistics, practical linguistics, language policy, or what names may be applied to the given phenomena. When trying to ascertain the reasons

^{2a} A general characterization (though not a definition) of SL may be found in „Thèses“, published in *TCLP* 1 (1929, p. 16): „La distinction de la langue littéraire se fait grâce au rôle qu'elle joue, grâce en particulier aux exigences supérieures qu'elle se voit imposer, en comparaison du langage populaire: la langue littéraire exprime la vie de culture et de civilisation (fonctionnement et résultats de la pensée scientifique, philosophique et religieuse, politique et sociale, juridique et administrative)“. — P. Garvin and. M. Mathiot (cf. *The standard language problem*, p. 155) tried to define SL as „a codified form of language, accepted by, and serving as a model to, a large community“ and — developing the Prague tradition — proposed three sets of criteria for ascertaining the degree of language standardization: (1) the intrinsic properties of SL, (2) the functions of SL within the culture of a community, (3) the attitudes of the community towards SL. — The recent Soviet definitions of SL (op. cit. in Note 2, underline the historical character of the category of SL and — in contradistinction to substandard varieties of a national language — its highest social position, and elaboratedness of its norm, as well as the richness of its stylistic differentiation according to its numerous specific communicative functions in the sphere of culture and civilization.

³ The term „means of language“ (Cz.: „jazykové prostředky“) seems to be not customary and quite clear in English, but it is justified by the functional conception of language, as it has been formulated in the „Theses“: „la langue est un système de moyens d'expression appropriés à un but“ (see „Thèses présentées au Premier Congrès des philologues slaves“, *TCLP* I, 1929, 5).

⁴ The influence of Durkheim (mediated also by de Saussure) may be traced here; cf. also E. Coseriu: *Sistema, norma y habla*, Montevideo 1952.

and incentives of this new interest and orientation, we find that they derive both from the immanent development of the linguistic science as a whole, and from the extralinguistic social factors. Let us mention at least the following ones: (1) the onesidedness of the descriptivist as well as generativist approach, the traditions of the anthropological linguistics and ethnolinguistics in America, and the European functionalist linguistic tradition (with its forerunners, e.g. Noreen,⁵ Jespersen); (2) the increasing interest in languages of Africa, and South and East Asia (revealing unexpectedly complicated relations between political, ethnical, social and linguistic structures, and a very deep linguistic stratification and diversification⁶); (3) the revival of nationalism; (4) the impact of practical needs of language standardization and planning in newly created or not yet fully established standard languages; (5) the impact of modern technique and technology (automation, information retrieval, etc.), bringing forth new aspects and activities of „applied linguistics“, and, at the same time, calling forth some deliberate changes and modifications of linguistic standards (e.g., of technical terminology); (6) the recent interest of science in transitional or boundary domains between adjacent disciplines.⁷

⁵ A. Noreen, *Über Sprachrichtigkeit* IF 1 (1892), 95—157. Noreen's ideas provoked a discussion (cf. Jespersen's book *Mankind, Nation and Individual...*, Ch. V) and influenced, to a certain degree, some Prague School linguists as well (thus, e.g., V. Mathesius, in his programmatic article from 1932 *O požadavku stability ve spisovném jazyce* [The requirement of stability for a standard language] rejects the criterion of „historical purity“ as well as „a total freedom and arbitrariness“ and recommends „the principle of practical serviceability“: the parallelism to Noreen's criteria, namely the „literary-historical“ view (or, more precisely, linguistic-historical), the „natural-historical“ view (*laisser faire*), and the „rational“ view (standard of expediency), seems to be evident.

⁶ Cf. the following statement by the sociologist J. Useem „Sociologists accustomed to a society that coincides with a nation-state would find in many non-Western societies unique opportunities to explore the issues originally posed by Park on the role of language in society“. *Items*, 17 (1963), No 3, p. 29 f.

⁷ Cf. *Actes du Xe Congrès international des linguistes*, I, Bucharest, 1969, p. 75—111. The import of boundary domains was pointed out by Engels and by the founder of cybernetics, N. Wiener. It is worth noting that Wiener — whose father was a philologist — expressed some very interesting opinions concerning the correctness of language, esp. in his book *Human Use of Human Beings. Cybernetics and Society*. On the one hand he disregards grammatical purism and school authoritarianism, but on the other hand he fully understands the merits of O. Jespersen for a scientifically grounded theory of the standard language. Wiener rightly assumes that the primary task of the study of grammar is to discover what „code“ we use in fact, but, at the same time, he is fully aware of the fact that „in the more subtle study of language the normative questions play their role and are of a very different character. They are the highest and finest flower of the problems of communication, but they do not constitute their most fundamental stage“.

It is worth noting that the question posited by Havránek was raised and answered anew by E. Haugen some thirty years later. In his paper *Linguistics and language planning*⁸ he tries „to formulate once again, for our generation, the nature of linguistic normalization and the potential role of the linguist in codifying norms and giving them the sanction of authority“. He proposes to be „neither pro- nor anti-normative, but to insist that correctness in language is a linguistic problem and ...is worth of the attention of linguistic science“. He assumes that the line separating the prescriptive and the descriptive activities is a thin one, and „in our day of social science, the description of norms and values is not regarded as an entirely unscientific procedure“ ... „Even if this is not a pure science, it is unquestionably an application of linguistic technology which will classify as one branch of applied linguistics“.⁹

It appears that it is the notion of social values and of evaluation that is mostly responsible for the periodically recurrent hesitations of linguists to acknowledge the problems of language standardization¹⁰ as a legitimate branch of linguistics. This situation has been sharply characterized by J. Orenstein:¹¹

⁸ See: W. Bright (ed.), *Sociolinguistics, Proceedings of the UCLA Sociolinguistic Conference* (1964), The Hague, 1966, p. 50 ff.

⁹ Haugen's older standpoint seems to be somewhat weaker. In his article *Planning for a Standard Language in Norway* (*Anthropological Linguistics* 1959, 1) he says: „Linguists tend to look askance on normative linguistics, because it brings in an element which is not purely scientific ... Linguistics as such is obviously not equipped to deal with these problems, which belong in the realm of social and political values. But linguists will no doubt continue to leave opinions on the subject“. Haugen's new position is probably due to the recent development of sociolinguistics and to the influence of the Prague theory of SL (cf., e.g., his use of the Praguian terms „codification of norms“).

¹⁰ I wonder what term to use in order to cover the whole field of activities under discussion (cf. here on page 4). I prefer, in English, the term „standardization“ (used, e.g., in the title of P.S. Ray's book, see Note 19), though I do not find it ideal, the etymological relationship to „standard languages“ showing advantages as well as disadvantages. In my usage, standardization also covers Mathesius' and Havránek's „cultivation of language“. (Cf. also Neustupný's „policy approach“ and „cultivation approach“.)

¹¹ In the discussion of V. Tauli's paper on the theory of „practical linguistics“ at the 9th Congress of Linguists, 1962 (see *Proceedings of the Congress*, The Hague 1964, p. 608 f.). Tauli's book *Introduction to a Theory of Language Planning* (Uppsala 1968) should be remembered in this connection. — A comprehensive treatment of „language planning“ presents the collective volume *Can language be planned?* (edited by J. Rubin and B. Jernudd), Honolulu 1971 (cf. especially the contribution by J. Rubin „Evaluation and language planning“, 217—252).

„It is no exaggeration to say that sociolinguistics has been one of the most neglected areas of our field. While the social scientists have not hesitated to intervene in virtually every aspect of human affairs, linguists, by contrast, have suffered from inhibitions as regards the study and analysis of social phenomena into which, as specialists in communication, they might have insight. As a result of this timidity, linguists have often remained outside the mainstream of events, concerning themselves exclusively with technical matters“.

Anyone who is not blinded by some kind of purely formalistic approach must acknowledge that language is a social phenomenon *kat'exokhen* and, consequently, the science of language ranks among social sciences.¹² Recognizing this we have to do with the crucial question of modern scientism, namely that of the so-called „value-neutrality“ in social sciences. First of all a perfect detachment of values is impossible in any science whatsoever. This fact is conceded not only by theoreticians of social sciences, such as C. L. Stevenson¹³ or C. W. Mills,¹⁴ but also by theorists such as E. Nagel,¹⁵ whose approach and statements are more rigorous. As for the social sciences (sciences of man), it is evident that they inevitable have to do with values and evaluation, the more so in the case of their practical applications.¹⁶ Investigations in sociolinguistics have certain social values among their objects (thus language itself is a social value), and therefore they cannot do without evaluating judgements.

¹² As for the important difference between the social sciences and the other ones, cf. the following statement by K. Boulding „For all the attempts of our positivists to dehumanize the sciences of man, a moral science it remains“. (Quoted from the book of C. W. Mills, referred to here below, Note 14).

¹³ Cf., e.g. C.L. Stevenson, *Ethics and Language*, Yale University Press, 1944, p. 161: „No inquiry can divorce itself from the evaluation considerations that directly concern and guide the process of inquiry itself“. The highest possible degree of detachment in any science, including mathematics and logic, is to limit oneself „solely to those evaluations which are essential to the pursuit of its descriptive and clarificatory studies“ (ibid.).

¹⁴ Cf. C. W. Mills, *The Sociological Imagination*, New York, 1961, p. 78: „Values are involved in the selection of the problems we study; values are also involved in certain of the key conceptions we use in our formulation of these problems, and values affect the course of their solution. So far as conceptions are concerned, the aim ought to be to use as many „value-neutral“ terms as possible and to become aware of and to make explicit the value implications that remain“.

¹⁵ Cf. E. Nagel, *The Structure of Science*, New York 1961, p. 485 ff.

¹⁶ Cf. C. W. Mills: „Work in social science has always been accompanied by problems of evaluation“ (op. cit., 76), and „To detect practical problems is to make evaluations“ (ibid., 90).

Before going into the problems of evaluation in the process of standardization, let us briefly sketch the content of this kind of activities. Language standardization may be divided into three stages: (1) descriptive, (2) normative, (3) performative.¹⁷

(1) In the descriptive stage, the existing norms (in the sense given to this term by the Prague School linguists) of SL are ascertained and described in a fully objective way, taking account of all their complexity and of the inner differentiation and dynamism of SL. Also the different social values ascribed to SL, to its particular means and to their communicative use, as well as various beliefs and attitudes towards SL shared by the given language community have to be objectively stated (employing also procedures of sociological research).

(2) The normative (or regulative) stage may be divided into two sub-stages: (a) the evaluative s., and (b) the prescriptive s. (or the codification).

(a) The evaluative stage, employing a set of objective criteria, should differentiate (discriminate) the language means according to the degree of their suitability. At the same time, the actual social needs of expression, and the trends and tendencies, revealing the immanent dynamism of the SL-norm, have to be estimated as well as the (inconsistent) system of social beliefs and attitudes evaluated (objectively, in a critical way), with the objective of proposing a tentative prospect (or plan) of SL.

(b) The codification of the SL-norm, resulting from the previous stages of standardization, has the chance to be an effective instrument for a planned and prospective influencing of SL. In our conception, codification must not be treated as a rigid, static, dogmatic, and authoritarian prescription of the laws of „correct language“, but as a tool, of an institutional character, controlling the desirable dynamic balance of SL and ensuring its relatively smooth functioning according to the actual social needs of

¹⁷ In the Preface to his book *Facts and Values* (Yale University Press, 1963), C. L. Stevenson distinguished three branches of ethics: (1) descriptive e., studying moral practices and convictions, i.e., what has been considered good, obligatory, etc.; (2) normative e., seeking to reach conclusions (and systematize them under general principles) not about what others have considered good, etc., but such ones as are intended to supplement, back up, or stand in opposition to what others have considered good, etc.; (3) analytical e., surveying normative e. with the intent of clarifying its problems and terminology and examining reasons by which its conclusions may be supported. — Parallelism between (1), (2) and language standardization seems to me obvious; as for (3), considerations of the kind as our paper reveal the said „analytical“ character.

expression. In other words: codification should represent a theoretically founded application of the scientific knowledge of language and of its functioning in the solution of practical problems of social communication.

Needless to say, the character, and the chances of possible effect of such codification are different in different sections of language (e.g., it is certainly easier to standardize spelling than pronunciation), or in different SL's and in different sociolinguistic situations.¹⁸

(3) The performative stage requires the ascertainment and employment of all suitable ways of making codification operative in social practice. It is less scientific and less linguistic than the other stages; rather an art than a science, but an important art, to be sure.

In the following sections of our paper we shall deal with two topics connected with the theoretical problems of standardization which have been mentioned or implied in Prague School writings, but call for further theoretical elaboration: (1) the justification of evaluative judgements, and the ascertainment of objective evaluating criteria in language standardization, (2) the inquiry into the system of attitudes of a community to its language.

2. Before taking up the first question, we have to state that the evaluative orientation is essential to any activity in the field of language standardization, whether such orientation will be found compatible with scientific objectivity, or not. Standardization means making decisions: the standardizer has to select from several possibilities, and such a selection presupposes evaluation according to certain criteria. Further, the very notions of standardization and planning involve changes of language, accomplished, passing through, expected, or planned: languages undergo changes, they can change (or, can be changed), so that the essence of standardization and planning lies in the evaluation of linguistic changes or innovations. (The term „change“ or „innovation“ has to be taken in a very broad sense: a language change may consist not only in the rise of a new form, construction, or rule, but also in the disappearance of some forms previously existing, in restriction or extension of the validity of a rule, in preferring some forms and

¹⁸ Cf. B. Havránek, *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura*, *Spisovná čeština a jazyková kultura*, Praha 1932, p. 32—84 (the second part of this paper has been translated into English in P. Garvin (ed.), *A Prague School Reader on Esthetics, Literary Structure and Style*, Georgetown University Press, 1964, and into Russian in N. A. Kondrašov (ed.), *Pražskij lingvističeskij kružok*, Moskva 1967), and *Obecné zásady pro kulturu jazyka*, *ibid.*, p. 245—258. Cf. also further studies by Havránek, collected in the volume *Studie o spisovném jazyce*, Praha 1963.

pushing back others, in changes of stylistic characteristics of various language means, etc.). One has only to agree with the Indian scholar P.S. Ray.¹⁹ „Instead of considering all changes to be equally likely, equally costly, equally far-reaching or equally unbalancing, it [=standardization] distinguishes between changes as unequal in these or other respects“. The heart of standardization is „the search of reasonableness in the discrimination of linguistic innovations“ (18). Briefly speaking: there is no standardization without discrimination, and, consequently, without evaluation.

This being so, let us ask: does any discrimination and evaluation entail a loss of „value-neutrality“, i.e., a commitment to some value(s)? Do we, in any case, abandon value-neutrality, when speaking about values? As a real object of social sciences, values can be neither negated, nor relegated out of the scope of their interest; the problem consists in their objective treatment.

Modern theory of science makes distinction between factual and value judgements; in terms of this distinction we may reformulate our question as follows: Does any statement concerning values represent, *eo ipso*, a value judgement? Evidently it does not, since we may state different beliefs and attitudes of persons or of group of them as merely objectively existing facts, without expressing our subjective agreement (disagreement) with, or approval (disapproval) of, these values, so that our beliefs and attitudes are not involved in such statements. Thus, e.g., if I state: „Some people distaste the use of foreign words in Czech“, I am making a factual statement about an attitude, but not a value judgement, since I am not expressing my own attitude and belief, as it would be the case when saying „The use of foreign words in Czech is distasteful for me and ought to be avoided“ (or, in a pseudo-objective formulation, „The use ... is undesirable and ought to be avoided“, when speaking *quâ* linguist with an authoritarian attitude).

Summarizingly: employing the distinction between sentences about values, and those expressing them,²⁰ we are able to distinguish between factual and value judgements, and assure our scientific value-neutrality when accounting for social values and treating them.

Nevertheless, the statements occurring in the process of language standardization not only assess attitudes and beliefs concerning language and communication in a given community, but also ascribe certain values to

¹⁹ P. S. Ray, *Language Standardization. Studies in Prescriptive Linguistics*, The Hague, 1963, p. 17.

²⁰ This distinction, pointed out by C. Stevenson (*Facts and Values*, p. 204 ff.), can be found (with various terminology) in a number of writers.

particular language forms, etc., to different ways of using them, and make evaluations and recommendations. Is it possible to assure the scientific objectivity in such cases too?

In connection with these problems two other distinctions seem to be relevant. The first one is that worked out by E. Nagel (op.c.): The so-called value judgements either express an approval (or disapproval) of some ideal, action, etc., or they express an estimate of the degree to which some commonly recognized (or clearly defined) characteristic is present (or absent) in a given instance. The first kind of value judgements he calls „appraising judgements“, the second one „characterizing judgements“. It is clear, that the latter are „value-free“, scientifically objective, since they do not entail any commitment to a certain ideal or value standard.

In fact, characterizing judgements are found in any science. It is evident that such linguistic statements, as „The noun *mother* contains six letters“, „*teacher* is a derived word“, „*achenial* is a rare technical expression“, etc., etc., belong to this sort, as well as „The plural formation of the type *men, feet* is highly restricted and belongs to the periphery of the system of ModE morphology“, „The spelling based on phonological principle is easier from the point of view of acquisition and writing“, „The German verbal forms of the 3rd person plural function also as forms of respect of the 2nd person“, etc. In all cases the statement concerns an objectively statable characteristic or property of a language phenomenon and its employment in communication.

Standardization activities, however, cannot confine themselves to these „recognoscative“ statements only: they follow a practical aim of influencing SL by means of codification, which presupposes making evaluations and drawing conclusions. Let us quote P.S. Ray once more: „That all linguistic forms are worth study and report does not entail that all are to be, against all empirical evidence, represented as equal in value...“ (o.c., 17). In other words: the estimative statements of the type „The language phenomenon X has shown the characteristic *a* (in... degree)“ should be supplied by estimate of their value(s), and by a normative conclusion. Thus „evaluation“ in our case means „assessment of a value of a linguistic phenomenon“. May such judgements be considered likewise estimative, and not appraising judgements (in Nagel's sense)?

Our affirmative answer is based on the following supposition: Values may be divided (according to modern theory of value, cf. C. Stevenson), into two fundamentally different classes, viz. intrinsic and extrinsic values. An intrinsic value of a phenomenon is that which is considered its

(ultimate) end, which makes the phenomenon worth for its own sake, not as a means to something else. An *extrinsic* value of a phenomenon is its serviceability as a means for attaining an end. The assignment of *intrinsic* values to objects and actions (as well as the (dis)approval of them) lies out of the field of any social science (these values may be only scientifically, objectively stated as existing in relation to a social group), while questions about extrinsic values belong to the competence of science, since these values are derived from objective facts, namely from the functional (teleonomic, finalist) relation between a phenomenon and its possible employment to a given end.²¹ To give an *ad oculos* example: the statement about the serviceability of guns to the end of killing people in wars is scientifically justified, irrespective of the fact whether we approve or disapprove of such killing. In other words: an extrinsic value is an objective property of a phenomenon, since both arguments of the functional relation (i.e., the phenomenon and the end to which it can be subservient) exist independently of the judging subject and his beliefs and attitudes.

Adequacy of the functional approach in sociolinguistics seems to me unquestionable, since this branch is concerned with purposive human behaviour, with its means and ends. I have no intent to discuss here the complicated problems of functionalism in social sciences (a thorough-going analysis has been offered by E. Nagel, *op. cit.*). I only wish to point out that the so-called functionalism of the Prague School linguistics is to be sought just in its overall teleonomic explanatory principle (the fundamental terms of which being 'ends', 'means' and 'reasons (motives)'), which is different from, but fully compatible with and complementary to the causal explanation, operating with causes and consequences.²² — The views of contemporary Soviet and other Marxist philosophers and biologists on purposive explanation has been summarized by R. Löther in *Biologie und Weltanschauung* (Leipzig — Jena — Berlin 1972). He makes a principal distinction between „purposive activity“ of thinking human beings, directed to a consciously determined goal on the one hand, and „biological purposiveness (teleonomy)“ characterizing objectively given organization of systems of living beings, on the other hand. Connections, processes, qualities and ways of behaviour of living organisms are purposive in the sense that in certain environment they contribute to the development and to the maintenance of the existence of individuals and the species. Thus the notion of purposiveness in biology expresses relations, and such terms as adaptability, function, role, ... are here relevant. Biological purposiveness (teleonomy) has a relative character: in all cases it relates to certain conditions of environment, and the living beings not always are organized fully in a purposive way

²¹ The position of the notion 'function' in respect to the 'means — ends' relation is given by the following statement: If we say that an item *x* has a function *f*, we mean that the item *x* serves (as a means) to an end *F*.

²² In my opinion, B. Russell's discussion of it in his essay „On the notion of cause“ (in: *Proceedings of the Aristotelian society* 1913), which cleared this principle from its supernatural associations, religious misinterpretation, has not lost its significance. A renewed interest in these problems now appears among the philosophers as well as natural scientists.

(in relation to the given environment). To conclude, the notion of „telonomy“ avoids both „mechanical determinism“ and „idealistic teleology (metaphysical vitalism)“, while it is in accord with the principles of „dialectic determinism“. — „Language as a psycho-biological and psycho-social structure“ (N. A. Bernštejn) underlies human linguistic conducts and behaviour and the teleonomic conception enables us to extend the interpretation in terms of purposiveness (goal-directedness) on the unconscious („biological“) components of language and linguistic behaviour as well.

Thus we may conclude that the 'means-ends' relation is value-free. The means-value of language facts may be stated by estimative judgement (with the exclusion of any appraising judgement) under the supposition that the set of end-values (i.e., of the possible functions) is neither ascribed nor approved (or disapproved) by the linguist (when judging *quâ* linguist). In other words, the task of sociolinguists is to ascertain (in the form of a factual judgement) the set of functions (values), ascribed by the given community to language and communication, as mere given facts, without expressing appraising judgements about them, without commitment to this system of values,²³ and to express estimative judgements concerning particular language means.

This, of course, does not mean that the linguist should never express personal, subjective evaluation of his own, voice his approval or disapproval with certain beliefs or attitudes, recommend, persuade or dissuade. On the contrary, I think that he ought to do all this, since his beliefs and attitudes might be to a high degree positively influenced by his scientific knowledge²⁴ (in fact, however, the differences between linguists as regards their appraising judgements, their attitudes to different standardization problems and decisions, are sometimes surprisingly enormous). But all this may be regarded as justified on one condition only, viz. that in all cases the linguist explicitly and clearly draws the line of demarcation between the objective scientific statements, and his personal views and ideals.

The systems of linguistic values in different language communities may be more or less different. They depend on the overall value-orientation of the community, which may be characterized for example in terms of a modified Parsons' system of value patterns with five variables; there are two opposite sets of these variables:

²³ Cf. the following characteristic by Stevenson (*op. cit.*, p. 92): „A social scientist attempts to survey people's evaluations with a temporary detachment — for survey them without as yet taking sides, and thus without as yet participating in the normative issues that may occasion“. (But Stevenson does not fully identify himself with this approach.)

²⁴ Cf. also the following statement of Mills (*op. c.*, p. 79): „Whether he wants it or not, or whether he is aware of it or not, anyone who spends his life studying society and publishing the results is acting morally and usually politically as well“.

A	B
(1) rationality	— affectiveness
(2) specificity	— diffuseness
(3) universalism	— particularism
(4) efficiency	— quality
(5) long-term aims	— short-term aims

There exist 32 different possible combinations (i.e., patterns with five variables, e.g., 1 A, 2 B, 3 B, 4 A, 5 A), characterizing different language communities in different sociolinguistic settings and situations. (Thus, e.g., the dominance of the set B often occurs in the stage of constituting a SL, and this orientation appears, under such circumstances, quite natural and to a high degree also as functionally justified.) Of course this does not mean that the presence of a variable of one set presupposes, in a particular case, the total absence of the opposite member of the pair; but one of the two members appears as dominant.

I do not intend to discuss these problems here, since a related topic will be dealt with in section 3 of this paper (in connection with the dialectics of attitudes); one example will suffice to clear the point: Let us suppose that in a language two different technical terms, *a* and *b* are available, for one and the same object, *a* being a well-formed expression of a domestic origin, but very rarely used by the technicians, while *b* an ill-formed expression, partly of a foreign origin, but very firmly rooted in technical usage. In a community whose value orientation contains 4 B as one of dominant value variables, viz. 'quality', the term *a* will be chosen and recommended as an official standard term. But in another community, highly evaluating 'efficiency (4 A)', the term *b* will be preferred: it is much more common and, consequently, it is cheaper to continue to use it than to learn to use *b*.²⁵

Another important point is the difference between overt and covert end-values. Thus deceiving, telling lies, or obscuring one's intentions does not mostly belong among overtly accepted or proclaimed social values, nevertheless some people do this and are expected to behave so; and it is evident that in doing so they make use of suitable means and ways of language communication. The linguist *quâ* linguist can only objectively state different degrees of serviceability of this or that linguistic means to this „obscure“ end (function), without raising moralist judgements disapproving (or approving) this kind of behaviour.²⁶

It has been pointed out by Myrdal²⁷ and others that people ascribe intrinsic values not only to ends, but also to means. In this wording the statement is logically untenable, since the only value of a means as such is its expediency for the given end; the notion

²⁵ The estimate of efficiency in terms of cost of acquisition and maintenance has been proposed by P.S. Ray (op. c., ch. 1, 2). — In our example, even if we admit that it is easier to learn (acquire) the regular form *a* than the irregular one *b* for those who have not yet got accustomed to either of them, the continuity of using the customary, deep-rooted form *b* is evidently more economic (efficient), in respect to the much higher number of those accustomed to *b* and in respect to the fact that this form will in any case survive in the until then existing technical literature at least.

²⁶ A very interesting treatment of the question of the responsibility of language for telling lies will be found in H. Weinrich, *Linguistik der Lüge*, Heidelberg 1966.

²⁷ G. Myrdal, *Value in Social Theory*, London 1958, pp. XXII, 211—213.

'means' acquires its sense in relation to an end only, 'being a means' is a purely relational property. What is really meant by Myrdal's statement is the fact that a social phenomenon, appearing as a means (i.e., an efficient one) in respect to a given end, may, at the same time or subsequently, be viewed as an end (of course, different from that to which it functions as a means) or as a fact beyond the means-ends nexus, and as such it can acquire an intrinsic social value. The well known dictum saying that means are sanctioned by their ends is, from the purely functional point of view, undoubtedly correct. But it is as well true that social phenomena simultaneously enter into very different relationships; from the fact that a phenomenon can satisfy a certain end does not follow that it cannot satisfy another end (or that it must satisfy any other end), neither that it cannot be regarded also as an end, having an intrinsic value.

In this connection it is possible to refer to an idea of Karl Marx, expressed on page 1 of his *Capital*. He maintains that any useful thing is a sum of many qualities and therefore it can be useful in many respects; the utility of any thing is conditioned by the qualities of that thing and does not exist without them.

The problematic character of the notional distinction between 'means' and 'ends' was pointed out by J. Dewey; according to him these terms are two different names for the same reality; they denote not a division in reality, but a distinction in judgement only.²⁸ We can agree with him, of course, only in the sense that the said distinction cannot be stated as a permanent, inherent, substantial quality of real objects or actions, but only as a typically relational property of them. But in respect to a particular case of means-ends relation, this distinction is necessarily accompanied with a „distinction in reality“, since the same object or action cannot represent an end and simultaneously a means for this same end. In other words, the two arguments of a functional relation R between an end and (one of) its means may be only two different objects or actions. Generally speaking: if R is the said asymmetrical irreflexive relation, and w, x, y, z , different objects or actions acquiring these values, then the forms of the type $x R x, y R y, \dots$ are excluded; the possible forms are only of the type $x R y, z R x$, or $z R w$ (i.e., cases where x being a means in relation to y , is also an end in relation to z , or where z is a means not only in relation to x , but also to w).

To sum up: From our above considerations follows that the value judgements of standardization display relative character.²⁹ Their relativity may be considered in four different dimensions: (1) the relativity conditioned by the inevitable limitations of our knowledge (with the perspective of further corrections, supplements, etc.); (2) the validity of our statements is relative to certain circumstances and contexts, to various social moments (of local, temporal and other characters); (3) the relativity is involved in the relational essence of the extrinsic character of means-value; (4) from the estimative character of many value judgements follows that they assess different degrees of characteristics: there is a whole scale of graded values bet-

²⁸ See J. Dewey, *Human Nature and Conduct*, New York 1930, p. 34.

²⁹ Cf. also Ray's statement: „One may judge without judging absolutely“ (op. c., p. 16).

ween the positive and the negative poles (such as „suitable — unsuitable“). It is exactly this point that is often neglected by many standardizers and in normative handbooks.³⁰

When examining different linguistic value judgements or standardization recommendations (decisions) we find out that they make recourse to three different sets of objective criteria: (1) to the first group belong those cases, when the linguist is stating the presence or absence (in the SL norm), and the degree of commonalty and social acceptibility of a given language form or of its way of employment; (2) in the second group we find statements assessing the degree of necessity and serviceability of a form or of a way of employment (in respect to a certain language function); (3) the third group consists of statements about the regularity or systematicity of a given form or way of employment.

It seems apparent that only group (2) represents estimative judgements of the type we have discussed above, i.e. judgements involving the means-ends relation. Does that mean that the other two groups of judgements are not scientifically justified? A close inspection detects that the underlying criteria of groups (1) and (3) follow from two essential properties of language and its use, namely (1) from the institutional, and (3) from the semiotic character of language. In any case, such judgements are necessarily of estimative character, since they ascertain the presence or absence of a property, and the degree of it. But, in certain sense, they, too, do not stand beyond the means-ends nexus, since we may assume that the essential, intrinsic, „natural“ properties of a phenomenon (properties objectively statable) cannot be irrelevant to the employment of this phenomenon as a means to a certain end. On the contrary, we may rightly suppose that the instrumental function (value) of SL (as well as other possible manipulative and declarative functions (values) of it) are conditioned by its essential, natural properties, viz. by its semiotic and institutional character. It is just these properties that makes SL a suitable means for the said ends. In this sense, the two properties may be considered „natural values“ of SL. I find it in accord with J. Locke's statement that the „natural worth“ of any thing rests in its capability to satisfy people's needs, quoted with approval by K. Marx in his *Capital*³¹. Such values of a social phenomenon may be ascertained

³⁰ Flaws of other sorts, incompatible with the scientific objectivity, may be found in the process of standardization as well. Not rarely do we meet judgements that are rather subjective (based on idiosyncrasies), authoritarian, dogmatic, etc.

³¹ K. Marx identifies (in footnote 4 in the first chapter of *Capital*) Locke's „natural worth“ with his own „Gebrauchswert“.

by means of its empirical analysis. Language can serve as a capable instrument of articulated thinking, selfexpression, and, in the first place, of interindividual communication on account of the fact that it is a social institution and norm, and a dynamic system of phonic (and graphic) signs.

The institutional and normative character of language deserves some further remarks. The said character was ascribed to social phenomena by the *magnus parens* of modern sociology E. Durkheim³² (whose influence on de Saussure and the Prague linguists is well known). Sociology regards as an institution any social fact in the moment when it gets a fixed position as a stable element in the structure of community, the existence of which is maintained by means of social mechanism. It is evident that language (and especially SL) meets the said conditions: it has a fixed position in the life of community, based on its most general social functions; it is a relatively stable element (it retains its social identity) in spite of the fact that it is constantly changing (so that its „material“ identity is often only partial, rather a similarity, and weak), and the continuity of its existence and its balanced development is secured by means of various kinds of social mechanism of institutional character, as well as by other means of social control (family, school, means of codification; literature, mass media; criticism, praise, censure, etc.).

We have already mentioned the intrinsic conception of the language norm in the Praguian approach. Even here the influence of Durkheim (also through the mediation of de Saussure's ideas, presented by Bally and Sechehay) is to be traced. According to Durkheim, every social fact reveals its normative character: it exists beyond the individual (is extrinsic to him) and possesses an imperative and oppressive power, enforcing itself upon the individual, whether he wants or not. But in two footnotes Durkheim adds three very important qualifications: (1) the norms are not accepted by the individual in a passive way; we often adapt and individualize them;³³ (2) nevertheless, the possible range of deviations is limited and varies according to the character of different social facts (it seems to me that in the case of SL the admissible range of deviations is relatively broad); (3) the oppressive power of social phenomena has its opposite: the social institutions are enforced upon us, but at the same time we stick to them; they bind us and we like them, they force themselves on us and we profit from their oppression. Durkheim seems not to know how to explain this unexpected and apparently paradoxical state of things — but those who have recognized the dialectic character of social facts are far from being surprised.

Durkheim's conception of the extrinsic status of social norms in relation to individuals (the qualifications (1), (2) are merely stating some important facts, without offering a principled explanation of them) has been criticised by E. Coseriu.³⁴ He argues

³² Cf. E. Durkheim, *Les règles de la méthode sociologique*, Paris 1895.

³³ J. Mukařovský in his book *Estetická funkce, norma a hodnota* (Praha 1936) points out the fact that the norm tends to be binding without exceptions, nevertheless it can never (in its essence) attain the validity of a natural law. The norm not only may be violated (and in fact it currently is), but in some cases there occur two or even more parallel norms. The author concludes that the notion of norm is based on a dialectic antinomy between its validity without exceptions, and a merely regulative character of it.

³⁴ See E. Coseriu, *Sincronia, diacronia a historia*, Montevideo 1958; a Russian translation appeared in *Novoje v lingvistike* III, Moskva 1963.

that social facts are, no doubt, independent of this or any other member of the community, but only under the condition that all other members keep them (i.e., it is independent of *omnibus*, but depending on *cunctis*). Thus social facts are not extrinsic to individuals -they are not beyond them, but between them, they are inter-individual.³⁵ And the norms are not enforced on individuals by a power existing beyond them (effecting from outside): the norms are accepted by them and internalized as an obligation in the etymological sense of the word („binding agreement“). — We may say that Coseriu's modification of Durkheim's (and de Saussure's) conception is very similar to the Prague views (often implied only in the treatment of SL problems).

It is necessary, too, to correlate the notion of *n o r m* to that of *v a l u e*. From the sociological point of view every society is determined by a common set of aims (ends), it must share a common system of institutionalized values. Such values answer the question „What is desirable?“ in a most general way, without specifications as regards special functions or situations; they belong to the highest level of generality. Yet the values need to be specified for different collectives, roles, etc., i.e., on lower levels, according to the functions of the (sub)units of the given social system. And this task will be performed by means of norms. In other words, the inner differentiation of the social system requires — due to the obligatory character of values — a relatively consistent system of norms, uniformly formulated and interpreted. Norms are legitimated (and controlled) by the values institutionalized in the society.

Applying this conception to language, we state that the system of ends of any society includes the inevitable need for inter-social communication; and this aim implies, necessarily, a common instrument of communication. SL, being exactly such an instrument, constitutes a social value and as such it is institutionalized. But this fact does not determine the particular form of SL. And in fact, the aim of communication might be attained by means of different languages or of different varieties of a language within the same society. (This fact is very well known in many societies: there are moments in their history, when they have to decide which language or variety to use as the common tool of communication.) The particular language variety as well as its possible subforms (differentiated according to specific social roles or functions) is determined by a norm (and subnorms), the binding character of which is legitimated and sanctioned by the general value of communicative tool in the overall system of social values. In other words: people feel to be bound to use certain linguistic forms (and not others) because they experience and acknowledge the necessity and value of a relatively uniform system of common communicative devices.

Thus following T. Parsons' proposal, we may distinguish three different aspects of a norm: (1) from the point of view of the members of the society who have internalized it, the norm represents „the disposition of their (functional) needs“; (2) from the institutional aspect it appears as an integrative factor (integrating the linguistic behaviour of individuals); (3) abstracted from particular situations and functions, it appears as a „value standard“.

³⁵ Some scholars make difference between 'interindividual' ('intersubjective'), and 'collective', the first term referring to the interaction of the parts or members of a social whole, the second to coherence of such parts or members. (Cf. P. A. Verburg, Some remarks on „Communication“ and „Social“ in language theory, *Lingua* XI (1962), p. 453—468.)

In the above considerations I have followed to a certain extent some sociological views of several scholars belonging to the so-called functionalist school. In spite of certain similarities which this approach bears to some basic principles of the Prague functional linguistics, it should be pointed out that, in contradistinction to the „classical“ Parsonsian conception, to a great extent dominated by the undialectic ideas of uniformity (integratedness) and static stability, our approach stresses the inner dialectic tension in any social norm, revealing itself in the non-static (dynamic) character of SL norm, and in its synchronic variability (as well as in the inconsistency of the set of beliefs and attitudes towards SL norm in a community).

Let us mention at least two critics of Parsons: P.L. van den Berghe (in his article „Dialectic and functionalism: Toward a theoretical synthesis“, *American Sociological Review*, 28 (1963, p. 695—705) makes, e.g., an important distinction between 'balance (equilibrium)' and 'integration' on the one hand, and 'stability' and 'inertia' on the other; what is necessary, is a minimum of integratedness, but undue, excessive stability and inertia of certain elements of social structure may have as their consequence an increasing unbalance and a bad integration. (Examples from the domain of standardization might be easily adduced). The notion of „dynamic balance“, to which a social system is striving as to its limit, goes back to an idea of F. Engels and has been in linguistics elaborated by J. Vachek and applied by many Czech and Slovak linguists. An interpretation of „dynamic balance“ in terms of homeostasis (identified by some authors with goal-seeking) might be of some interest. Also Berghe's stress on the functional and dialectic interpretation of change corresponds to the Prague views. — C. W. Mill's criticism (op. c., ch. 2) concerns mainly the problems of order and change; he emphasizes that the existence and import of a 'common value system' as a mode of integration should not be overrated (his statement that „there is ... no one universal scheme in terms of which we can understand the unity of social structure“, p. 46/7, resembles our view, expressed in the present paper, that there is not one universal and panchronous functional scheme of language evaluation), and that the general problem of a theory of history cannot be separated from the general problem of a theory of social structure“ (p. 47) (a statement which might also characterize the Prague amendment of de Saussure's conception of language structure).

The last remark concerns the relationship between 'norm' and 'system'. I would stress that any natural language is, simultaneously, both system and norm, that these two terms refer to different but complementary aspects of the same phenomenon. The dynamics of language ought to be sought for in the mutual conditioning of the system and the norm.³⁹ The systematic aspect concerns the structure of relations between the sign-items of a semiotic whole, while the normative aspect takes into account the socially obligatory character of the rules of implementation of this system. One has only to agree with E. Coseriu,⁴⁰ when he argues (against Hjelmslev) that language systems appear

³⁹ Cf. also the discussion of these problems by L. I. Skvorcov and B. S. Švarckopf in *Aktualnyje problemy kul'tury reči*, Moskva 1970.

⁴⁰ Cf. *Sinchronia*, ..., p. 175, note 64 (of the Russian translation) and the article *Sistema, norma e „parola“* in *Studi linguistici in onore di Vittore Pisani*, Brescia 1969, p. 235—253. — K. Horálek in his article *Jazyk jako systém a norma*, *NŘ* 55 (1972), pp. 65—68 agrees in principle with Coseriu, but at the same time he rightly states that Coseriu's conception of the norm appears too narrow: the language norm is not only inherent in the system, but it goes beyond it.

as historically really existing systems, and not as merely hypothetic constructs. Of course, our formulation that the norm is equal to the rules of the obligatory implementation of the system, takes the system as its point of departure purely for methodological reasons (without any ontological and historical implication).

After this rather extensive digression let us briefly analyze and characterize the proposed three groups of estimative standardization judgements.

(1) An instrument (or tool) is „a thing or person serving as a means to an end“ (see Webster's „New World Dictionary“), so that language forms or constructions (and their employment in utterances) may be estimated, from this point of view, only in respect to the way in which they comply with the given end, in which they are capable to satisfy the particular functional needs of the community. Briefly speaking, as general evaluative criterion appears functional adequacy. (The respective functions may be of different kinds and on different levels of generality.) The basic presupposition of any adequate language means is its social need. One of the important components of adequacy is efficiency⁴¹ (in a very broad sense). All other, more specific properties of the communicative instrument, often proclaimed as desirable, such as briefness, precision, definiteness, explicitness, non-vagueness, truthfulness, etc., have no general validity, since they are desirable in respect to some specific functions only. Instead of adequacy a more common term suitability might be used.

(2) In view of its systemic character, any language item and any variation or change of it may be checked what a degree of systematicity it shows. I.e., whether or how it accords with the existing rules of the given language, whether and how it contributes to the inner cohesion and dynamic balance of the respective subsystem and the overall system as well. From such an ascertainment the more or less central or peripheral position (character) of any item of a language system may be deduced.⁴² Since the language system is phenomenon of dynamic character, it is necessary to ascertain whether or how the given variation or change conforms with the tendencies of de-

⁴¹ It has been pointed out by P. S. Ray (op. c.); he calls it „the technology of standardization“ and defines it „in the sense of maximal adaption to a specified range of expanse of human resource“ (cf. Martinet's notion of „economy“). As specific criteria for efficiency he adduces: linearity, systematicity, contrastive distinctiveness, transitional probability, specialization, versatility. According to Ray, efficiency corresponds to cheapness of an instrument, whereas rationality of language corresponds to dependability of an instrument, and language commonalty to uniformity.

⁴² The problems of the centre and periphery have been dealt with in a series of articles published in *TLP* 2 (Prague 1966).

velopment directed to a certain goal. Thus, for instance, having a paradigmatic subsystem P containing the forms $\{p_1, p_2, p_3, p'_3, p_4, p_5\}$ we have to state the systemic character of a newly occurring form p'_2 . If our analysis discovers an undeniable systemic tendency to reconstruct P into P' , then it is clear that p'_2 , appearing as less systematic and very peripheral in respect to P , reveals central character in respect to P' . And since the standardization decisions or recommendations have to take into account the SL dynamism and promote the prospective development of SL, the P' point of view should be considered dominant. (In this context the notion of the „therapeutic change“, i.e. a change aiming at the restauration of an impaired systemic balance, finds its place.) — The traditional criterion of „regularity“ coincides with our criterion of systematicity only partially and roughly.

(3) The third criterion consists in the ascertainment of the agreement (or disagreement) with the obligatory SL norm. What corresponds to the accepted norm is considered „right“, „correct“, „good (English, German, ...)“. This criterion may be also reformulated as „(social) acceptability“. The norms differ as to their strictness (rigidity), and span; these differences may be related to different realms of language, to different realms of the functional employment of language, or to different SL. Thus the orthographic norms are mostly very strict and rigid, while the orthoepic norms are not so rigorously enforced (demanded) and their span is obviously broader (i.e., the community is more tolerant to the deviations in pronunciation than to those in spelling, and the norms of pronunciation contain several accepted alternatives /variations/). On the borderline between acceptability and nonacceptability stand those language forms, that are „tolerable“. — Another important point is the functional (stylistic) differentiation of the SL norm (or the existence of functional subnorms) and the fact that some rules of the norm are not „prohibitive“ (or „imperative“), but rather „preferential“.

It is obvious that our three criteria are mutually autonomous, but not hierarchically equivalent, since in cases of possible conflicts of criteria (following from their autonomy) no resolution would be possible. From a logical point of view, the instrumental criterion of adequacy should be expected to occupy the hierarchically highest position. But in fact it is the normative criterion that is dominant and decisive: any language form accepted by the given community and customarily used is regarded as „correct“ even if it is not (or, not quite) regular and not (fully) suitable or needful. This state of affairs is due to the fact that the linguistic behavior of people is not exclusively controlled by rational motives (cf. here section 3.). Never-

theless, the dominance of custom over instrumentality is very often a seeming one only, since it mostly appears more economic (and, consequently, in accordance with the functional criterion of efficiency) to maintain a customary, though less adequate (and/or regular) form than to reject it and try to introduce a new one. (In other words, the cost of outlay in abandonment and acquisition exceeds the cost of maintenance over extended use — to paraphrase P.S. Ray.) On the other hand, in the case of an innovation that accords with the systemic rules, is functionally adequate, and has no competing counterpart in the existing norm, the criterion of norm cannot play a significant role (and one may assume that the two criteria will not, in principle, come into a conflict).

3. In the preceeding section of our paper we have dealt with the problems of objective, scientifically justified value judgments as a basis of language standardization. But it is not only the language standardizer who expresses value-judgements: any speaker of a SL typically makes such statements in the course of expressing his attitude to SL. Those judgements are subjective, to be sure, but nevertheless they represent objective social facts that necessarily ought to be taken into account by the standardizers. One of the leading members of the Prague Linguistic Circle has mentioned as early as in 1932, that the attitude of a language community to their own language represents an essential part of „le langage“, besides language system and „la parole“.⁴³ Recently it has been pointed out by J.P. Rona (inspired by P. Garvin and M. Mathiot) that „the most fertile field for sociolinguistics will ... be found in attitude research“.⁴⁴

The term „attitude“ will be used here in its current sociological sense, namely as a bias of a person or a community to prefer some ends and ways of conduct (and to reject others), determining its (or their) response to a certain type of situation. On the scale of generality attitude stands in the middle between the lower „motive“ and the higher „orientation“ (or „syndrom of attitudes“). (The relation of „attitude“ to „belief“, interpreted by different authors in various ways, I am leaving aside.)

The set of attitudes of a language community to their SL represents a system of interdependent items, but this system is not only very intricate, but also inconsistent, containing antagonistic relationships and an internal dialectic tension. Any simplification or idealization of the factual state, to which some sociologists as well as linguists are inclined, is undesirable and

⁴³ See: *Spisovná čeština a jazyková kultura*, Praha 1932, p. 85.

⁴⁴ See: J. P. Rona, „A structural view of sociolinguistics“, in: *Method and Theory in Linguistics* (P. Garvin, ed.), The Hague, 1970, p. 206.

dangerous for an effective SL-standardization. In the subsequent paragraphs I will only sketch a brief survey of the most significant attitudes. (A more detailed discussion of this topic may be found in some other papers of the present author.⁴⁵)

The attitudes mostly occur in pairs of antithetical items, so that the whole complex of attitudes of a given community is governed by a number of antinomies. The most important of them seem to be the following ones:

1. Far-reaching is the antinomy of rational vs. non-rational orientation.

The rational orientation comprises the instrumental and ethical attitudes and accentuates the instrumental character of SL, as well as the obligatory character of its collective norm. The instrumental functions of language are duly supported by the ethical attitudes, since any act of standardization and rationalization presupposes conformity and loyalty of the members of the given language community, motivated by the acceptance of social integration as an ethical value.

The non-rational orientation comprises the affective (emotional) and traditional (customary) attitudes. Some aspects of this orientation are compatible with the rational one, and should neither be neglected nor underestimated in the process of standardization. (Thus, e.g., a positive emotional attitude, often associated with the ethical one, may be of great use in the practical performance of the standardization decisions.) On the other hand, decidedly anti-rational attitudes appear as undesirable, since they conflict with linguistic and social progress. (In stating this, the author is aware of the fact that he makes a commitment to a certain value standard, namely to the idea of a society, in which emotions would be regulated by reason to the benefit of all its members. But it seems to him that the objective analysis and evaluation of social history brings much evidence for this conviction).

2. With the first antinomy two minor, closely related pairs of attitudes are in connection:

(a) The first of them results from the opposition between the actual linguistic conduct of the speakers, and their opinions and convictions regarding SL. The speakers may, or may not, be aware of this contradiction. (In the

⁴⁵ Fr. Daneš, „Dialektické tendence ve vývoji spisovných jazyků. Studie sociolingvistická“, in: *Československé přednášky pro VI. mezinárodní sjezd slavistů*, Praha 1968, pp. 119—128; Same, „Einige soziolinguistische Aspekte der Schriftsprache“, *Die Welt der Slaven* XIII (1968), p. 17—27.

first case we have to do with and unconscious imitation, in the second with an intentional adaptation to an ideal.) (Cf. the opposition between the so-called „realistic“ and „ideational“ attitudes.)

(b) The second attitude is based on the contradiction between the actual, deep incentives of the speakers' linguistic conduct and convictions on the one hand, and their publically declared motives on the other. In other words, people often disguise their (unconscious) incentives that are socially hardly acceptable, while idealizing and rationalizing them.

3. Another major antinomy is that of *resistance* vs. *acceptance*.⁴⁶ Since the normal state of any natural language is that of flux, this antinomy is of great significance. Neither rigid stability, nor complete arbitrariness of change are compatible with any SL (cf. Mathesius' paradoxical term „flexible stability“ and the notion of „dynamic balance (equilibrium)“, common in Praguian linguistics.) The language community tries to retain the identity and existence of its SL, and consequently resists those changes which would, in their opinion, endanger this state.⁴⁷ But in fact, the act of recognition of a certain language variety as the (same) standard language of the community in question is a predominantly sociological act, to a high degree independent of the purely linguistic qualities of the given variety. SL as a social institution contains as its essential component the capability of adaptation to internal and external stimulation according to certain structural principles. In other words, the notion of dynamic balance (solving the said antinomy) presupposes a mechanism of linguistic change.⁴⁸ (Cf. Engels' invalidation of the principle of „abstract identity“, and Ray's characteristic of SL in terms of „self-establishment“ and „self-transcendence“.)

From the point of view of standardization it appears necessary to have at disposal an institutional tool for regulating language change and controlling the dynamic balance. It is the so-called codification of SL-norm that may be regarded as that tool. As we have already mentioned in Section 2 of the present paper, in our conception the SL-codification

⁴⁶ Cf. M. M. Lewis, *Language in Society*, London 1947.

⁴⁷ Cf. Sturtevant's interesting observation that „... each language is a definite system of forms employed in a definite way; for its users a language is static, although it is actually changing all the time“ (*An introduction to Linguistic Science*, p. 53).

⁴⁸ In this connection the distinction between synchrony — diachrony, and statics — dynamics, as four autonomous dimensions, pointed out by D. Hymes (cf. *Language in Culture and Society*, 1964, p. 451), should be mentioned here. Hymes rightly claims that not only synchronic invariance and diachronic flux, but also a synchronic analysis of dynamics (i.e., the structured variability, and the structure of the process of change) and a diachronic analysis of statics (i.e., what appears from the historical point of view as stable) ought to be studied.

ought to be rather a kind of „directive“ or „technical norm“ than a rigid prescription or regulation.⁴⁹ (In fact, codification is either of them: as a prescription or regulation it must be issued by a norm-authority, it needs to be promulgated; and in order to make it effective, the authority may sometimes (e.g., in schools) attach a sanction (different from the intrinsic social sanctions of the SL-norm). As a directive or technical norm it is concerned with the means recommended to be used for the sake of attaining a certain end; it appeals to user's reasoning, to his rationality, telling him: „If you want to express yourself in a standard way (what appears desirable for the following reasons ...), you ought to employ certain language means in a certain way and to avoid others“).

4. Another pair of antithetical attitudes is the antinomy of *isolationism* (divergency) vs. *universalism* (convergence). The former is motivated mainly by the separatist function of SL,⁵⁰ the latter by the fact of language contacts and of the necessity to enrich SL.

5. Finally we would like to mention the antinomy of *uniformity* vs. *variation*. (It must not be identified with the opposition of stability and change (diachronic variability): for example one can imagine changes aiming at uniformity, or changes bringing forth a diversification. But in standardization practice, unification goes hand in hand with stabilization.) The old ideal (or idol) of a neatly uniform (as well as absolutely stable) SL is untenable and false.⁵¹ Both antithetical tendencies result in a patterned differentiation of linguistic means (i.e., in a functionally regulated variation).

In any language community, the mentioned antagonistic attitudes are brought into a temporary (dynamic) balance by means of an accepted value pattern. (Cf. Section 2, p. 13 f. of the present paper.) It should be noted, however, that such patterns are never universal or panchronic. They depend on the particular sociolinguistic situation and may be different not only in different communities, but also in different historical stages of the same community. As we have already mentioned, even the supposition of a single value pattern, accepted by the whole community (in a certain moment of its existence) as its integrating power, is doubtful. It is very probable that

⁴⁹ I am referring to the distinction made by G. H. von Wright in his book *Norm and Action*, London 1963.

⁵⁰ P. Garvin and M. Mathiot (cf. *The Standard Language Problem*, p. 155) designate as „separatist“ the function of SL to set off a speech community as separate from its neighbours. (The other symbolic SL-functions are according to the same authors the unifying and prestige function; the frame-of-reference function is considered an objective one.)

⁵¹ Some problems of uniformity has been dealt with, in an unsatisfying manner, by J. O. Hertzler („Social uniformation and language“, in: *Explorations in Sociolinguistics*, Bloomington and The Hague 1966).

in every community there co-exist several such patterns, competing and conflicting, but one of them mostly appears as dominant (or representative). (An example of conflicting value standards applied to standardization value-judgements is represented by the well known discussion between the progressive Czech functionalists and traditional Czech purists in early thirties. The functionalists position might be characterized in terms of the A-set of variables of the value pattern, while the position of the other group in terms of the B-set. The value standard of the „ordinary native speaker“ appears less clear and definite.) In my opinion, the standardizer, even if he rightly adheres to the scientifically justified functionalist approach, may neglect neither the real sociolinguistic situation of the community, nor the „public linguistic opinion“ (though he may try to reeducate it), if his standardization decisions or recommendations have to be realistic and promise a successful result.

The empirical research by means of sociological procedures of the attitudes of the speech community towards SL (advocated by P. Garvin and M. Mathiot as early as in 1956 and interpreted from the viewpoint of the Marxist scientific methodology by A. D. Švejcer⁵²), has been prepared by the Institute of the Czech Language of the Czechoslovak Academy of Sciences, Prague. In 1968 we have tried to find out the attitudes toward the Czech orthographical rules and the different possibilities of a spelling reform. The second inquiry, concerning the attitudes toward the „foreign words“, was accomplished in 1970. The results of the two inquiries has been described and interpreted by A. Tejnor.⁵³ The experience from these two attempts shows that such a sociological research is fairly possible and brings very interesting and important outcomes.⁵⁴

František Daneš

⁵² Cf. P. Garvin — M. Mathiot, „The urbanization of the Guaraní language“, in: *Proceedings of the 5th International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences* (1956), Philadelphia 1960. The authors listed the following typical attitudes: (1) loyalty (a protective and defensive a.), linked to the unifying and separatist function of SL (and to the broader attitude of nationalism), (2) pride (a positive a.), linked to the prestige function, (3) awareness of the norm, linked to the frame-of-reference function. — A. D. Švejcer, *Voprosy sociologii jazyka v sovremennoj amerikanskoj lingvistike*, Leningrad 1971.

⁵³ The research has been accomplished in collaboration with the Institute for the research of public opinion of the Czechoslovak Academy of Sciences. Cf.: A. Tejnor, „Český pravopis a veřejné mínění“, *NŘ* 52 (1969), p. 265 ff. — A. Tejnor a kol., „Přejatá slova a veřejné mínění“, *NŘ* 55 (1972), p. 185 ff.

⁵⁴ Cf. also R. Buchtelová, „Příspěvek k aplikaci některých sociologických metod na výzkum výslovnosti slov přejatých“, *SaS* 32 (1971), p. 45—54.

Резиме

Франтишек Данеш

ВРЕДНОСТИ И СТАВОВИ ПРИЛИКОМ ЈЕЗИЧКЕ СТАНДАРДИЗАЦИЈЕ

Процес језичке стандардизације подразумева три фазе: дескриптивну, нормативну (регулативну) и перформативну. Прашка школа је допринела да се оне с теоријске тачке гледишта студиозно осветле. Остaje, међутим, да се неки концепти још више продубе, односно прецизније сагледају. Аутор овог пута преузима на себе задатак да даље развије теоријску мисао прашке школе у два правца: (1) утврђивањем критерија по којима ће се спознати да ли је могуће или не објективно, тј. научно фундирано вредновање језичких појава подвргнутих контроли стручњака; (2) истраживањем фактора под чијим се утицајем формирају ставови говорне заједнице према језику којим се служи.

По аутору, општи вредносни критериј требало би пре свега да узима у обзир функционалну адекватност језичке појединости о којој се расправља, тј. умесност њене појаве под датим социјално-лингвистичким околностима. Осим тога, будући да је сам језик систем, она би се морала испитати и с обзиром на степен систематичности који испољава. Најзад, потребно је утврдити да ли она стоји у пуној сагласности са оним што је већ постојећа норма у језику. Што се тиче става говорних представника према сопственом језичком изразу, он никако није за потцењивање; о њему стручњак приликом нормативних интервенција мора повести рачуна. Тај став није у свакој прилици рационално заснован. Неизбежна су ту и антирационална опредељења (изазвана каквим емоционалним доживљајем, односно везаношћу са увреженом традицијом). Ни њих стручњаци не смеју превиђати. Аутор, даље, скреће пажњу на сирегу антагонистичких тенденција (изолационализам/универзализам, итд.), које неминовно узимају маха при развоју стандардних језика, инкорпорирајући их у репертоар оних проблемских подручја чије прецизније осветљавање спада у непосредне задатке савремене социолингвистичке теорије.

ПРОБЛЕМ ПЕРСПЕКТИВИЗАЦИЈЕ У СИНТАКСИ

Термин *перспективизација*¹ односи се овде на рангирање (хијерархизовање) реченичних елемената у зависности од тога колика им је информациона вредност под датим условима комуницирања. Последњих неколико година проблему перспективизације поклања се изузетно велика пажња при општелингвистичким разматрањима. Пре него што пређем на излагање неких својих опсервација и тумачења перспективизационих феномена, ја ћу се укратко осврнути на околности које су погодиле усмеравању научног интересовања управо на ову страну.

Мада је још Француз Henri Weil (средином XIX века) извршио прве, пионирске захвате на овом проблемском подручју², главне заслуге ипак у овом случају припадају чехословачким лингвистима. Они су изградили најприкладније теоријске оквире за осветљавање појава о којима је овде реч. Током педесетих и, нарочито, почетком шездесетих година нашег века прашка школа се надалеко прочула по свету својим радовима посвећеним *функционалној перспективи реченице*³.

Концепт функционалне перспективе реченице своди се у суштини на уочавање могућности варирања једне дате реченичне структуре у складу са потребама комуникације. Варирање се најчешће остварује (бар у словенским језицима) одређеним променама у реду речи. Те промене су такве природе да не нарушавају основни смисао реченице, али помажу да се јасније издвоји оно што је у датом случају нарочито битно

¹ Према енглеском термину *perspective* који употребљавају представници чехословачке лингвистике.

² B. Jan Firbas, *Some Aspects of the Czechoslovak Approach to Problems of Functional Sentence Perspective*, зборник *Papers on Functional Sentence Perspective*, ed. F. Daneš, Prague 1974, на стр. 11—13.

³ Оригинални чешки термин гласи *aktuální členění větíné*. Њега су, међутим, чешки аутори популаризовали ван граница Чехословачке у енглеској верзији према којој је овде дат српскохрватски превод: *functional sentence perspective*.

с информационе тачке гледишта (једна иста логичка пропозиција која се нпр. тиче Надиног путовања у Париз може бити лингвистички изражена у следеће две верзије: (а) *Нада љућује у Париз* и (б) *У Париз љућује Нада*, с тим што је у (а) централни елеменат саопштења *љућује у Париз* а у (б) *Нада*).

Још је Vilém Mathesius указао на то да се, с погледом на функционалну перспективу реченице, у реченици разликују два основна њена дела: „основа“, тј. оно од чега саопштавање полази, и „језгро информације“⁴, тј. оно што је, из комуникативне перспективе оцењено, најбитније. Ови теоријски концепти „базе“ и „језгра“ постали су шире познати у светским релацијама под терминима *тема* и *рема* пошто су се пражани служили овим терминима у својим радовима писаним на енглеском језику и тиме лакше приступачним иностраној лингвистичкој публици⁵. У почетку је преовлађивало уверење да се тема и рема редовно међусобно супротстављају по принципу разликовања датости, познатости (тема) од новог, непознатог (рема). Али се убрзо показало да је проблем у целини знатно компликованији. Пре свега, већ су Матезиус и његови сарадници дошли до закључка да језички елеменат у функцији теме јесте, додуше, полазна тачка саопштења, али да се не мора при том у свакој прилици обавезно односити на нешто унапред дато, познато⁶. Каснија истраживања у истоме правцу донела су овоме

⁴ Чешки термини: *základ* и *jádro*. В. у Матезиусовом раду *O tak zvaném aktuálním členění věty*, Slovo a slovesnost 5, 1939, на стр. 171.

⁵ У англосаксонском свету, посебно у САД, одомаћили су се, међутим, енглески термини *topic* и *comment* (њих је у америчку терминологију праксу увео познати синолог Yuen Ren Chao оперишући њима у своме чланку *How Chinese Logic Operates*, *Anthropological Linguistics* 1, 1959, 1—8). Одговарајући терминологијски еквиваленти појављују се, уосталом, и у неким словенским срединама. Тако се, на пример, поједини руски аутори служе термином *тема* за означавање процеса избора теме саопштења — в. рецимо Г.А. Климов, *Очерк общей теории эргативности*, Москва 1973, на стр. 95. Треба скренути пажњу и на то да поједини представници генеративне граматике данас, сходно пракси логичара, употребљавају изразе *пресупозиција* (енгл. *presupposition*) и *фокус* (енгл. *focus*) покривајући такође њима, бар у главним цртама, оно на шта се односе концепти теме и реме: пресупозиција је оно што се нужно подразумева у тренутку саопштавања, тј. претпоставка о истинитости дате информације са свим импликацијама које из тога проистичу, док фокус реферише о елементу саопштења који се налази у центру пажње приликом комуницирања.

⁶ В. на пример шта о томе кажу Матезиус у *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistického*, Praha 1961 и Фирбас у *On Defining the Theme in Functional Sentence Analysis*, *Travaux Linguistiques de Prague* I, 1964, 267—280. Резимирајући резултате рада на овој страни закључно са 1969. годином, и то не само чехословачких већ и немачких аутора, британски лингвиста Henry W. Kirkwood наглашава

још више потврда⁷. Пражани су, уосталом, током шездесетих година изнели и схватање да расподела комуникативног динамизма унутар реченице није таква да би увек било могуће повући општу границу између тематског и рематског дела. Понекад су уочљиве „прелазне зоне“, тј. елементи реченице на којима се, додуше, не налази информациони центар, али који при том ипак нису изразито тематског карактера (у смислу раније датог, познатог податка)⁸.

Пражани су иницирали и многа друга корисна истраживања на овој страни⁹. Њихова је, поред осталог, заслуга што се почело и с утвр-

да данас, у ствари, наука располаже са три концепта: осим реме, ту су тема схваћена само као почетни елемент саопштења и тема у смислу оног дела реченице који је с информационе тачке гледишта најбезначајнији („This gives us three terms with which to operate: the basis, or sentence opening, the natural point of departure of the utterance (Ansatz), the theme or thematic elements, elements with low communicative value, and the rheme, the actual communicative core. The sentence opening need not to be the bearer of the lowest communicative value. It may be communicatively important in that it links the utterance with the context and forms the basis of the new communicative act“ — Henry W. Kirkwood, *Aspects of word order and its communicative function in English and German*, Journal of Linguistics Vol. 5, No 1, 1969, на стр. 89).

⁷ Детаљно и продубљено осветљава исту проблематику Јапанац Susumu Kuno (који иначе својим приступом језику репрезентује савремену америчку лингвистичку оријентацију). У своме раду *Functional Sentence Perspective: A Case Study from Japanese and English* (Linguistic Inquiry Vol. III, No 3, 1972, 269—320) овај аутор, поред осталог, констатује да разлика између анафорских језичких елемената (тј. таквих који реферишу о нечем познатом) и неанафорских не мора обавезно коинцидирати са разликовањем познатог податка (теме) и нове информације (реме). Ако се, рецимо, води разговор о познатим личностима — Пери и Душку, па се на питање: *А ко је од њих двојице сјарији* — Пера или Душко добије одговор *Пера је сјарији*, онда је Пера истовремено и анафорска реч и нова информација.

⁸ Ако је, рецимо, информациони центар на директном објекту, онда предикат заузима положај „прелазне зоне“ (као у реченици *Нади сам донео књигу*). Ближе о овом проблему в. на пример у следећим радовима: Jan Firbas, *A note on transition proper in functional sentence analysis*, Philologica Pragensia 8, на стр. 172; Přemysl Adamec, *Порядок слов в современном русском языке*, Rozpravy Československé akademie věd, Řada společenských věd, ročník 76, sešit 15, Praha 1966, на стр. 23. Недавно је амерички семантичар Wallace L. Chafe, разматрајући питања функционалне перспективе реченице с психолошког становишта, изнео своје резерве у погледу умесности оперисања са „прелазним зонама“ — в. Wallace L. Chafe, *Language and consciousness*, Language Vol. 50, No 1, 1974, на стр. 120.

⁹ Ради ближег упознавања са доприносом пражана у овој научној области препоручују се, поред већ наведених студија, и следећи радови: V. Mathesius, *Zur Satzperspektive im modernen Englisch*, Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literatur LXXXIV, 1929, Bd. 155, 202—210; J. Firbas, *On the communicative function of the verb in English, German and Czech*, Brno Studies in English 3, 1961, 79—104; J. Firbas, *From comparative word-order studies (Thoughts on V. Mathesius' conception*

ђивањем основног („немаркираног“ или „неутралног“¹⁰) реда речи у разним језицима¹¹. Они су увиђали и значај тестирања реченица помоћу питања¹², на шта је указивано, уосталом, већ крајем педесетих година, и у другим срединама¹³. Питање нам, у ствари, даје могућности да лако

of word-order system in English compared with that of Czech, Brno Studies in English 4, 1964, 111—128; J. Firbas, *Non-thematic subject in contemporary English*, Travaux linguistiques de Prague 2, 1966, 239—256; J. Firbas, *On the prosodic features of the Modern English finite verb as means of functional sentence perspective*, Brno studies in English, 7, 1968, 11—48; E. Beneš, *Die Verbstellung im Deutschen, von der Mitteilungsperspektive her betrachtet*, Philologica Pragensia V, 1962, 6—19; P. Adamec, *K úloze sémantiky ve slovosledu*, Slavica Pragensia IV, 1963, 297—300; F. Daneš, *K otázce pořádku slov v slovanských jazycích*, Slovo a slovesnost 20, 1958, 1—10; M. Dokulil — F. Daneš, *K tzv. významové a mluvnické stavbě věty*, O vědeckém poznání soudobých jazyků, Praha 1958, 231—246; F. Daneš, *Order of sentence elements and sentence intonation*, To Honor Roman Jakobson, The Hague 1967, 499—512; F. Daneš, *Zur linguistischen Analyse der Textstruktur*, Folia Linguistica. Acta Societatis Linguisticae Europaeae IV, 1/2, 1970, 72—78; P. Sgall, *Functional sentence perspective in a generative description*, Prague Studies in Mathematical Linguistics 2, 1967, 203—225; P. Sgall, *Порядок слов и актуальное членение предложения в генеративном описании славянских языков*, Československe přednášky pro VI mezinárodní sjezd slavistů, Praha 1968, 61—65; P. Sgall, *L'ordre des mots et la sémantique*, Studies in Syntax and Semantics, ed. F. Kiefer, Dordrecht 1969, 231—240. Године 1963, у часопису *Вопросы языкознания* No 4, на стр. 120—127, објавила је совјетска ауторка О. А. Лаптева чланак под насловом *Чехословацкие работы по-следних лет по вопросам актуального членения предложения* у којем је врло компетентно приказан развојни ниво у овој области почетком шездесетих година. Године 1970. одржан је у Чехословачкој међународни симпозијум посвећен функционалној перспективи реченице. Зборник реферата са овог симпозијума публикован је у Прагу 1974. године (одговорни уредник Ф. Данеш) под насловом *Papers on Functional Sentence Perspective*. Поред чехословачких стручњака, ту се оглашавају и аутори из других европских земаља.

¹⁰ *Немаркиран* (енгл. *unmarked*) је термин који употребљава, на пример, Ј. Фирбас у студији *From comparative word-order studies*, Brno Studies in English 4, 1964, 111—128. Француски германиста Ј. Fourquet се, међутим, држи назива *неутиралан* — в. Ј. Fourquet, *Zur neuhochdeutschen Wortstellung*, Das Ringen um eine neue deutsche Grammatik, Darmstadt 1962, на стр. 364.

¹¹ Током шездесетих година текло је паралелно и разматрање, подстакнуто, пре свега, развојем генеративне граматике, о могућности успостављања концепта „универзалног дубинског поретка реченичних конституената“. О овоме в. детаљније у моме раду *General Syntax in Europe — Currently*, Sciences of Language 3, ed. Roman Jakobson and Shirô Hattori, Tokyo 1972, на стр. 103.

¹² В. на пример Ј. Фирбас, *Функция вопроса в процессе коммуникации*, Вопросы языкознания No 2, 1972, 55—65.

¹³ О томе на пример говори представник америчке лингвистике Anna Granville Hatcher у своме раду *Theme and Underlying Question*, Supplement to Word XII (Linguistic Circle of New York, Monograph 3), New York 1957.

издвојимо оно што је у датом случају тема саопштења: тематски део реченице изражен је већ у постављеном питању, а одговор треба да изнесе на видело и рематски део (питање, рецимо, *кога си срео*, коме је одговор *срео сам Наду*, информише о вршиоцу акције *видети* и о тој акцији, док одговор доноси само ново саопштење о директном објекту: *Наду*¹⁴).

Резултати прашке школе нису били одмах довољно примећени изван европских лингвистичких кругова. Америчким стручњацима постали су ближе познати, у ствари, онда када је на њих скренуо пажњу британски лингвиста М.А.К. Halliday. Прихватајући се истраживања функционалне перспективе реченице на бази факата енглеског језика, Halliday је 1967. осветлио неке појединости значајне с општелингвистичке тачке гледишта¹⁵ које нису могле остати незапажене ни у редовима америчких представника генеративне граматике.

Представници генеративне граматике иначе, све до друге половине шездесетих година, нису у принципу били заинтересовани за ред речи и сличне феномене. Овакве врсте језичких појава, по првобитној оцени Чомског, остајале су изван оквира генеративног приступа језику и то стога што зависе од говорне ситуације па се тиме искључују из сфере „језичке компетенције“ и прикључују домену „језичког остварења“¹⁶ (које се, као што је познато, не подвргава генеративним разматрањима будући да не допушта формализацију уз примену одговарајућих транс-

¹⁴ Поводом овога шведски лингвиста Östen Dahl, данас такође један од истакнутих стручњака за питања функционалне перспективе реченице, указао је умесно на то да, при формулисању таквог питања, у круг познатих појмова улази, поред осталог, и општи податак о директном објекту дате акције али без конкретизације, тако да се процес рематизовања своди овде, у ствари, само на непосредно идентификовање подразумеваног објекта (тј. тражени одговор већ полази од информације „срео сам некога“ као нечег унапред датог; једина непознаница, на коју циља питање, је податак о томе ко је „неко“ и одговор треба да ту непознаницу разреши). В. Далове радове: *Topic and Comment. A Study in Russian and Generative Transformational Grammar* (= *Slavica Gothoburgensia* 4, *Acta Universitatis Gothoburgensis*, ed. Gunar Jacobson), Göteborg 1969 и *Topic-comment structure in a generative grammar with a semantic base* — публиковано у поменутом зборнику *Papers on Functional Sentence Perspective*, Праг 1974, на стр. 75—80.

¹⁵ М. А. К. Halliday, *Notes on Transitivity and Theme in English*, Part 1, 2, *Journal of Linguistics* 3, 1967, 37—81 и 199—244. В. и његову студију *The place of „functional sentence perspective“ in the system of linguistic description* у зборнику *Papers on Functional Sentence Perspective*, на стр. 43—53.

¹⁶ „Остварење“ овде одговара енглеском термину *performance*.

формационих правила). Међутим, у делу *Aspects of the Theory of Syntax*¹⁷, које је означило прекретницу у развоју генеративне теорије, Чомски се осврће и на проблем функционалне перспективе реченице констатујући, с једне стране, да појаве о којима је реч остају локализоване на нивоу „површинске структуре“, а с друге стране — да оне ипак имају одређени семантички значај. Закључак који се потом извлачи је тај да ниво површинске структуре очевидно игра извесну улогу при дефинитивном семантичком уобличавању реченице. Тим закључком је Чомски, у ствари, оповргао своје дотадашње, у темеље генеративне теорије уграђено тврђење о томе да се све релевантне значењске информације оформљују искључиво на нивоу дубинске структуре језика. Одрицање од ове првобитне фундаменталне теоријске поставке у оваквом случају донело је далекосежне последице у развоју генеративне граматике у целини, у крајњем исходу њен распад на „стандардну теорију“ (касније „ревидирану стандардну теорију“), тј. онај приступ за који се даље, уз различите новине, залагао сам Чомски, и на „генеративну семантику“, теорију коју су засновали и продубили његови ученици¹⁸.

Ни многи други лингвисти, изван круга генеративиста, нису доскора довољно уочавали значај функционалне перспективе реченице на значењском плану. П. Левин ће свакако бити у праву тврдећи да разлог томе лежи првенствено у чињеници да варијације у реду речи, код језика који у том погледу испољавају релативно велике слободе, нису у свакој конкретној прилици на једнако убедљив начин искоришћене за сигнализовање разлика у значењу¹⁹. Карактеристично је у овом погледу Матезиусово уверење да осветљавање функционалне перспективе реченице доприноси, пре свега, развијању стилистичких студија²⁰,

¹⁷ Noam Chomsky, *Aspects of the theory of Syntax*, the M. I. T. Press, Cambridge Mass., 1965, на стр. 224—225, нап. 9.

¹⁸ Ближе податке о томе в. Milka Ivić, *Pravci u lingvistici*, треће, допуњено изд., Љубљана 1975, §§ 467—472.

¹⁹ Левин констатује: „The possibility of varying the meaning through alteration of order is not always utilized, and in some cases it may be difficult to decide whether there is any difference in meaning“ и додаје: „In many languages, including Danish, a sentence member can be emphasized by being placed first in the main clause. But it is also the rule that there must be a sentence member in the first place (apart from yes/no questions). This fact contributes to making it difficult to determine emphasis“ — Paul Levin, *The Relation of Order*, Acta Linguistica Hafniensia, Vol. XIII, 161, Copenhagen 1970, на стр. 120.

²⁰ В. на пример његово излагање у студији *Řeč a sloh. Čtení o jazyce a poezii*, изд. Bohuslav Havránek и Jan Mukařovský, Праг 1942, стр. 11—102.

као и врло децидирано изражено схватање совјетске ауторке Ковтунове да се појаве овакве врсте уопште не могу прикључивати граматичкој разини језика²¹. На прагу седамдесетих година, међутим, ситуација се у овом погледу битно мења. Већ 1968. пражанин Данеш указује на то у каквој је вези синтаксичко структурирање реченице са њеном семантичком организацијом²². П. Сгал, такође припадник прашке лингвистичке средине, наглашава 1969. да две реченице истог језика могу бити у погледу когнитивног значења идентичне, али да при том њихова различита структурална верзија на синтаксичком плану има ипак одређени семантички значај, о чему се мора доследно водити рачуна приликом преводиња на други језик²³. Основна теза Швеђанина Дала, врло запажена и међу пражанима, своди се на то да је, у самој ствари, дихотомија тема/рема примарнијег, тј. „дубљег“ (у генеративном смислу термина) карактера од дихотомије субјекат/предикат²⁴. Један други, последњих година такође запаженији аутор, К. Рорер, критикујући

²¹ „В речи (связаном тексте) возникает новый аспект структуры предложения. Вне речи актуального членения не существует. Предложение с одним и тем же грамматическим составом в зависимости от контекста может приобретать разное актуальное членение“ — И. И. Ковтунова, *Принципы словосаждождения в современном русском языке*, Русский язык. Грамматические исследования, Москва 1967, стр. 102. Своје излагање под насловом *Актуальное членение и система языка (на материале русского языка)*, које је штампано у зборнику *Papers on Functional Sentence Perspective* (на стр. 142—151), Ковтунова започиње следећом констатацијом: „Высказывание, рассматриваемое со стороны его актуального членения, представляет собой единицу самостоятельного уровня языковой системы. Эта единица не строится из единиц низшего уровня — предложений, но создается определенной группировкой синтаксических компонентов предложения“.

²² B. F. Daneš, *Some Thoughts on the Semantic Structure of the Sentence*, *Lingua* 1, 1968, стр. 55—68. Слична основна идеја поновљена је у студији F. Daneš, Z. Hlavsa, J. Kořenský, *Postavení slovesa v strukturě české věty*, *Československé přednášky pro VII. mezinárodní sjezd slavistů*, Варшава 1973, на стр. 138.

²³ Сгал подвлачи да, када се ради о „deux phrases dont l'unique différence consiste a avoir des différentes articulations“, онда се дешава да „dans beaucoup de cas la valeur cognitive est un phénomène ontologique, qui doit être distingué de la valeur sémantique propre (élément linguistique). Si l'interprétation sémantique d'une phrase doit être suffisante pour déterminer une traduction acceptable de cette phrase dans une autre langue, il semble incontestable que son articulation aussi doit y être représentée, même dans les cas où elle n'est pas décisive pour la valeur cognitive“ — Petr Sgall, *L'ordre des mots et la sémantique*, *Studies in Syntax and Semantics*, ed. F. Kiefer, Dordrecht 1969, на стр. 235.

²⁴ Östen Dahl, о.с.; в. и поменути рад *Topic-comment structure in a generative grammar* где се он залаже за одређене принципе формализације у анализи.

1971. генеративну граматику због недовољног разликовања референцијалног значења (*Bezeichnung*) од значења у ужем смислу (*Bedeutung*), а заступајући при том њене основне појмовне оквире, определио се за то да организовање реченице по принципу издвајања тематског од рематског дела не поставља, додуше, на примарни (најдубљи) ниво језика, али његово остварење предвиђа ипак у генеративној етапи која претходи деловању трансформационих правила²⁵. Осврћући се на овакав став (у приказу Рорерове књиге), Сгал²⁶ се одлучно изјашњава у прилог схватању да тематско-ремаатско уобличавање реченице (заједно, уосталом, с избором њеног предиката) мора претходити свим осталим процесима, што значи и издвајању одговарајућег синтаксичког конституента у позицију субјекта, јер без тога не би било могуће остварити потпуну семантичку репрезентацију реченице (а та репрезентација, поред осталог, подразумева разлучење онога што представља право значење од семантичке појединости сведене на ранг пресупозиције). Најдаље је на овој линији размишљања о значају тематско/ремаатске дихотомије отишла Пољкиња Ирена Белерт²⁷. Она је указала на то да мобилан ред речи, односно одговарајућа реченична интонација, служе разликовању не само површинских реченичних структура већ и логичких дубинских пропозиција. При том је дала своје предлоге за формализацију уочених односа²⁸.

Још су представници прашке школе запазили да језици, као што је на пример енглески, у којима ред речи није онолико слободан као, рецимо, у чешком искоришћавају могућност преобраћања активне реченичне структуре у пасивну по истом принципу по којем се у чешком врши промена неутралног поретка синтаксичких конституената у циљу постављања директног објекта у позицију теме. И припадници других

²⁵ Christian Rohrer, *Funktionelle Sprachwissenschaft und transformationelle Grammatik*, München 1971, посебно на стр. 177—182.

²⁶ The Prague Bulletin of Mathematical Linguistics 19, Ппр 1973, на стр. 68.

²⁷ B. Irena Bellert, *The semantic interpretation of subject-predicate relations*, Progress in Linguistics (= Janua Linguarum, Series Maior 43), изд. Manfred Bierwisch и Karl Erich Heidolph, The Hague-Paris 1970, 9—20 (посебно на стр. 9).

²⁸ Узимају се у разматрање примери типа (1) *Јован је с т и г а о*, са наглашавањем елемента *стигао* (значење: „онај о коме реферирем као о Јовану је стигао“) и (2) *Ј о в а н је с т и г а о*, са наглашавањем елемента *Јован* (значење: „онај који је стигао је Јован“), па се прибегава логичкој формализацији постојећих разлика међу њима.

школа, посебно током шездесетих година²⁹, учили су да избор активне односно пасивне конструкције зависи од тога да ли је у датом случају информационо тежиште постављено на објекат радње (актив) или на њеног вршиоца (пасив). Однос активне и пасивне конструкције оцењиван је при том из различитих аспеката, почев од наглашавања истоветности њиховог когнитивног садржаја³⁰, преко регистровања граматичке различитости³¹, па све до инсистирања на релевантности постојеће семантичке разлике³².

Средином шездесетих година уведен је концепт „лексикализованог односа актив/пасив“³³. Он се тиче појаве различитих лексичких

²⁹ У САД у првом реду представници антрополошке лингвистике односно психолингвистике. В. на пример у *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior* 7, 1968 следећа два рада: Elizabeth Ann Turner and Ragnar Rommetveit, *Focus of Attention in Recall of Active and Passive Sentences* (стр. 543—548) и Percy H. Tannenbaum and Frederick Williams, *Generation of Active and Passive Sentences as a Function of Subject or Object Focus* (стр. 246—250).

³⁰ В. на пример Jerrold J. Katz and Paul M. Postal, *An Integrated Theory of Linguistic Descriptions*, Research Monograph 26, MIT Press, 1964 Cambridge Mass., на стр. 112.

³¹ Британац Керквуд, на пример, просто утврђује чињеницу да на бази супротстављања тема/рема долази до опозиције актив/пасив („The topic-comment criteria may, however, decide the choice between two alternative constructions, e.g. between the active and the passive in English...“, Henry W. Kirkwood, *Aspects of word order and its communicative function in English and German*, *Journal of Linguistics*, Vol. 5, No. 1, 1969, на стр. 89), а Американац Чеф (поводом енглеских структура као *Oculists eye blondes/Blondes are eyed by oculists*) своју анализу пропраћа оваквим коментаром: „The distribution of new and old information in the two sentences is significantly different“ (Wallace L. Chafe, *Directionality and paraphrase*, *Language* Vol. 47, No. 1, 1971, на стр. 11).

³² Британац Халидеј, на пример, скреће пажњу на то да се избором активне конструкције предност даје „оперативној страни“ догађаја, а избором пасивне „рецептивној“. При рецептивном осветљавању догађаја вршилац радње може остати ван поља пажње, тј. можемо га не изрећи у реченици („... the thematically determined option of operative/receptive with the action optional in the receptive form: *Mary turned the light on, the light was turned on [by Mary]*“ — M. A. K. Halliday, о.с., на стр. 183). Американац Филмор, опет, упозорава на то да се избором активне конструкције износи неко тврђење о вршиоцу радње, а избором пасивне о објекту (анализирајући реченице „(5-a) *Pianists play pianos*“ и „(5-b) *Pianos are played by pianists*“ он констатира: „There are arguments for saying... that while (5-a) is 'analytic', (5-b) is 'synthetic'. Such claims might be made for the interpretation that (5-a) is a general statement about pianists and that (5-b) is a general statement about pianos“ — Charles J. Fillmore, *Subjects, speakers, and roles*, *Semantics of Natural Language*, ed. by Donald Davidson and Gilbert Harman, Dordrecht, 1972, на стр. 2).

³³ За ово је нарочито заслужан холандски лингвиста Стал — в. J. F. Staal, *Some Semantic Relations between Sentoids*, *Foundations of Language* Vol. 3, No. 1, 1967, 66—88.

јединица у функцији предиката таквих реченичних структура које се међусобно постављају у однос парафразе сличан оном у коме се налазе активне реченице са својим одговарајућим пасивним парњацима — уп. *Ти њодаци се налазе у њоменућој књизи* → *Поменућа књига садржи ње њодайке* и сл.³⁴ Крајем шездесетих година већ се увелико дискутује у научним публикацијама о реченицама у чији предикатски састав улазе, рецимо, антонимични компаративи као *виши/нижи* (*Пера је виши од Јове/Јова је нижи од Пера*)³⁵. Овакве реченице, као, уосталом, и оне које се међусобно супротстављају искључиво по принципу активног према пасивном структурирању називају се *конверзивним* синтаксичким јединицама. Проблем конверзије постао је, у ствари, крајем шездесетих година један од главних теоријских проблема опште лингвистике.

О појму „конверзије“ совјетски лингвиста Апресјан напомиње да је преузет из математике³⁶ и да је однос актив/пасив типична илустрација за конверзију у лингвистичком смислу³⁷. Иначе, термин је у круговима језичких стручњака први популаризовао John Lyons. Он га је употребио још 1963. године разматрајући однос међу лексичким јединицама као што су *куйићи/њодайи*, *муж/жена* и сл. (уп. *Јова је њрдао Пери цијеле* — *Пера је куйио од Јове цијеле*, *Пера је Надин муж* — *Нада је Перина жена* и сл.)³⁸.

³⁴ О оваквим конверзивним структурама нашега језика писала је Татјана Бастић — в. њен рад *Uloga konstrukcije U + LOKATIV u konstituisanju izvojesnih tipova srpskohrvatskih rečenica*, Прилози проучавању језика 3, 1967, 29—42.

³⁵ Поводом примера овога типа G. Ungeheuer констатује: „Die Verwendung antonymischer Adjektive zur Formulierung desselben Themas entspricht dem Verhältnis von Aktiv und Passiv“, Gerald Ungeheuer, *Paraphrase und syntaktische Tiefenstruktur*, Folia Linguistica. Acta Societatis Linguisticae Europaeae, Tomus III, 3/4, 1969, на стр. 200. На овај се феномен осврће и Christian Rohrer — в. његову поменућу књигу *Funktionelle Sprachwissenschaft und transformationelle Grammatik*, на стр. 93—95.

³⁶ В. Ю. Д. Апресјан, *Экспериментальное исследование семантики русского глагола*, Москва 1967, на стр. 63.

³⁷ „Регуларним (грамматическим) средством выражения обратных отношений в естественном языке является пассивизация: если некоторый глагол обозначает „прямое“ отношение (ср. *Рабочие строят дом*), то форма страдательного залога от него обозначает обратное отношение (ср. *Дом строится рабочими*)“ — *ibid.*

³⁸ „An interesting meaning-relation which is sometimes popularly confused with antonymy, is the relation that holds, for instance, between *buy*: *sell*, *husband*: *wife*, etc... It is difficult to think of a wholly satisfactory name for this relation. For want of a better way of expressing it, I will say that *buy* and *sell*, etc., are *converse* terms, that *buy* is the converse of *sell*, and vice versa“, John Lyons, *Structural Semantics. An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato*, Oxford 1963, на стр. 71—72.

Једно време се сматрало да конверзију идеално илуструју тзв. „симетрични предикати“³⁹, тј. такви предикати који су по фонолошком саставу идентични, а одговарајући номинални конституенти су уз њих постављени у обрнутом односу по критерију „лево“ — „десно“: *Пера личи на Наду — Нада личи на Перу, угао α је једнак углу β — угао β је једнак углу α и сл.*⁴⁰. Међутим, ускоро је запажено да у појединим приликама и ту чак могу наступити семантичке компликације које нарушавају конвертибилност⁴¹.

Однос конверзије је најчешће демонстриран на „двомесним“ предикатима, тј. на таквима који, осим субјекта, имају још и обавезни објекатски конституент (дакле, два обавезно испуњена синтаксичка места у реченици), па је и дефиниција конверзије давана по правилу с погледом на предикате оваквог карактера. Међутим, крајем шездесетих година већ се почиње више говорити и о „вишемесним“ предикатима (нпр. *куйићи/йродаћи: Пера је куйио књигу од Јове — Јова је йродао књигу Пери* и сл.) који такође испољавају карактер конвертибилности⁴². Управо су ти „вишемесни“ конверзни предикати, илустровани односом глагола *куйићи/йродаћи*, дошли у центар пажње општелингвистичких разматрања на прагу седамдесетих година.

Велико интересовање, нарочито међу представницима генеративне граматике, побудила је 1967. године студија Џеролда Каца *Recent Issues in Semantic Theory*⁴³; у њој се, поред осталог, указује на то да се конверзне реченице с предикатима (а) *куйићи*/(б) *йродаћи* понашају као парафразе једне исте логичке пропозиције коју је, међутим, немогуће адекватно репрезентовати по расположивим критеријима генеративног

³⁹ В. списак таквих предиката који даје J. F. Staal, о.с., на стр. 72.

⁴⁰ В. Филморову дефиницију конверзије која се управо заснива на вођењу рачуна о линеарном поретку при репрезентовању реченице — Charles J. Fillmore, *Lexical Entries for Verbs*, Foundations of Language, Vol. 4, No. 4, 1968, на стр. 375.

⁴¹ Филмор, на пример, скреће пажњу на чињеницу да конверзни однос изостаје ако су у питању примери типа *Пера личи на коња* — в. Charles J. Fillmore, *Subjects, Speakers, and Roles*, Semantics of Natural Language, edited by Donald Davidson and Gilbert Harman, Dordrecht 1972, на стр. 12.

⁴² Филмор је међу првима подсетио на то да се конверзност односи и на вишемесне предикате, уп.: „The term 'converse' has been mainly used in connection with two-place predicates, but one can easily define converse-like relationships between predicates taking more than two arguments“ — Charles J. Fillmore, *Lexical Entries for Verbs*, на стр. 375.

⁴³ Jerrold J. Katz, *Recent Issues in Semantic Theory*, Foundations of Language Vol. 3, No. 2, 1967, 124—194.

метода. Генеративни принцип анализе би, као што је познато, наметао одабирање само (а) или само (б) верзије као основне структуре, резервишући статус деривата за ону која није проглашена основном. Али овде је просто немогуће извршити овакво одабирање пошто обе, (а) структура и (б) структура, конкуришу једна другој са једнаким условима⁴⁴. У ствари, нерешивост проблема одређивања базе и њеног деривата у случају ових конверзних (а) и (б) структура постала је убрзо један од непосредних повода великих ревизија којима је током последњих година била подвргнута генеративна теорија језика.

Конверзне реченице с предикатима (а) *купио*/(б) *продао* разматрали су током шездесетих година и други угледни аутори стављајући по правилу акценат пажње на чињеницу да се њима изражава идентична логичка пропозиција⁴⁵. Филмор је, међутим, био први који је указао на то да свака од тих двеју структура има ипак и извесну своју значењску специфичност која произилази из саме комплексности догађаја о којем се саопштава⁴⁶.

Као што Филмор врло умесно запажа, тај догађај има увек у себи, без обзира на то да ли је у свакој прилици и исказано или не⁴⁷, две своје стране — „куповну“ и „продајну“. Не постоји, међутим, предикат који би истовремено и равноправно информисао и о „куповном“ и о „продајном“ аспекту овог догађаја, па се стога сваки пут говорно лице мора одлучити за то како ће приступити саопштавању — да ли са „куповне“

⁴⁴ Кац разматра примере (31) *John sold the book to Mary* и (32) *Mary bought the book from John* и закључује „It is quite clear that (31) and (32) are paraphrases“, па додаје: „but they cannot be made to come out as paraphrases on the basis of having the same underlying phrase marker because this would require that we take one as base form and derive the other from it transformationally, i.e. by a permutation somewhat akin to the exchange of subject and object in the case of passive constructions. The simple fact is that there is no reason for choosing one as the base form that is not at the same time also a reason for choosing the other as the base form“, о.с., на стр. 171.

⁴⁵ В. на пример Yehoshua Bar-Hillel, *Dictionaries and Meaning Rules*, Foundations of Language Vol. 3, No. 4, 1967, на стр. 409 и J. F. Staal, *Some Semantic Relations between Sentences*, Foundations of Language Vol. 3, No. 1, 1967, на стр. 68 и 69.

⁴⁶ Његова гледишта о овоме су најпотпуније изложена у његовим студијама: *Types of Lexical Information*, Studies in Syntax and Semantics (= Foundations of Language. Supplementary Series, Vol. 10), ed. F. Kiefer, Dordrecht 1969, посебно на стр. 116 и 117; *Subjects, Speakers, and Roles*, посебно на стр. 8—10.

⁴⁷ О реченицама типа *Петра продаје ципеле* (у смислу „Петра је продавац ципела“) и сличним проблемима в. *Subjects speakers, and Roles*, на стр. 8.

или са „продајне“ стране⁴⁸. Кад је једном избор учињен, онда је, наравно, сасвим могуће да се реченица подвргне варијацијама у погледу реда речи, онако како би се то чинило и у сваком другом случају, сходно принципима функционалне перспективе реченице (*Пера је купио књигу од Јове* → *књигу је Пера купио од Јове* или *од Јове је Пера купио књигу* и сл.).

Уочавајући потребу опредељивања говорног лица за једну или другу могућу верзију оваквог комплексног догађаја, Филмор је напоменуо да избор пада на ону приступну страну на којој је посебан акценат пажње, што је неминовно повезано са принципом семантичког структурирања предиката реченице⁴⁹. Као што сам већ имала прилике да изложим⁵⁰, овде нема потребе тражити објашњење у фактору емфазе. Пошто семантички комплексне предикатске лексеме (тј. такве која би истовремено саопштавала о куповању и продавању) заиста нема, говорно лице је редовно приморано да одабере, макар без икаквог разлога, макар насумице било глагол са значењем „купити“ било глагол са значењем „продати“. При том свако такво конкретно опредељење говорног лица, ма колико било насумице извршено, аутоматски значи одређену перспективизацију догађаја (тј. давање предности једном аспекту над другим).

Испитивање проблематике мотива за донету одлуку уводи у суштину перспективизационих феномена схваћених не само лингвистички већ и шире, психолошки. Ти мотиви могу бити врло различите природе. У неким случајевима ниво дискурса, и овде као и иначе кад је о „функционалној перспективи реченице“ реч, постаје регулатор оваквог избора, тј. општи смер разговора који претходи намеће једно решење а искључује друго. За такве бих случајеве ја резервисала термин *дискурсом условљена перспективизација*. Тако, рецимо, ако је *Пера*, а не

⁴⁸ „The verbs *buy* and *sell* refer to institutionalized interpersonal activities involving two participating parties, a sum of money, and goods or services that are to be provided for one of the participants by the other. There are no situations that can in themselves be distinguished as buying situations or selling situations; but the choice of one or another of these verbs seems to make it possible to speak of a buying/selling transaction from one of the participant's point of view“ — Charles J. Fillmore, *Subjects, Speakers, and Roles*, на стр. 9—10.

⁴⁹ „It is not true... that *buy* and *sell*, *teach* and *learn* are simply synonymous verbs that differ from each other in the order in which the arguments are mentioned, there is synonymy in the basic meanings of the verbs (as descriptions of events), but a fact that might be overlooked is that each of these verbs emphasizes the contribution to the event of one of the participants“ — Charles J. Fillmore, *Types of Lexical Information*, на стр. 117—118.

⁵⁰ У предавању под насловом *A Current Topic in General Linguistics: the Perspectivization Problem* одржаном марта 1974. на Оксфордском универзитету (Енглеска).

Јова, личност о којој се разговара, а њему припада улога „продавца“ у догађају продавања-куповања куће у коме и *Јова* учествује, али као „купац“, реченица ће почети са *Пером* као субјектом, што самим тим значи да ће се целом догађају прићи са „продајне“ стране: *Пера је Јови йродао кућу*. Уколико, међутим, дискурсивне околности поставе *Јову* у позицију тематског конституента реченице, десиће се обрнуто — приступ догађају извршиће се са „куповне“ стране: *Јова је од Пера купио кућу*.

Понекад, међутим, не дискурсивне околности већ сасвим други, екстралингвистички фактори одлучују о нашим језичким поступцима. Може се неко сасвим спонтано, тј. без нарочитог повода, сетити догађаја куповања-продавања куће у који су *Пера* и *Јова* на описани начин умешани и пожелети да о томе нешто каже. У таквом случају долази до *дискурсом немоћивисане йерсијективизације*, тј. до слободног, дискурсом ненаметнутог избора било *Пера* било *Јове* за субјекат реченице. Лингвистичка теорија је под оваквим околностима сасвим немоћна да сагледа мотиве којима се руководи говорно лице прихватајући један организациони принцип реченице, а одбацујући други. Проблем ове врсте остаје првенствено у домену психолошких истраживања. У тај домен спада, уосталом, и проблем перцепције појединих комплекснијих догађаја са чијим се лингвистичким корелатима такође суочава лингвистичка теорија. Лако је, рецимо, замислити ситуацију у којој две особе, *А* и *Б*, гледајући кроз прозор шта се збива између *Ђоке* и *милиционера* саопштавају о томе на два различита начина; особа *А*: *Гле, Ђоку заусијавио милиционер*, а особа *Б*: *Гле, милиционер заусијавио Ђоку*. Да није у питању српскохрватски већ неки други језик који има развијенији пасив, у случају *А* појавила би се пасивна конструкција⁵¹. Дакле, догађај о којем особе *А* и *Б* саопштавају перципиран је са две различите стране. Особа *А* је поставила *Ђоку* у тематску позицију реченице, а особа *Б* *милиционера*⁵².

Свакако, није на лингвистима да изналазе објашњење оваквим и сличним разликама у перцептуалним приступима догађајима. Али лингви-

⁵¹ О томе да се српскохрватском конструкцијом типа *А* преводи често енглеска пасивна конструкција в. Љиљана Бибовић, *On the Word-order of Subject and Predicate in English and Serbo-Croatian from the Point of View of Functional Sentence Perspective*, The Yugoslav Serbo-Croatian-English Contrastive Project. A. Reports 5, Zagreb 1971, на стр. 2—3.

⁵² Колико перцептуалне разлике уопште могу бити далекосежне у лингвистичком смислу говори врло убедљиво јапански лингвиста Shirô Hattori у својој студији *The Analysis of Meaning*, For Roman Jakobson, Essays on the Occasion of His Sixtieth Birthday, The Hague 1956, 207—212.

стички корелати тих приступа постоје и морају се правилно регистровати. Што се тиче теорије о перспективизацији реченице, она ће се, очевидно, морати ускоро ревидирати како би се у њу на одговарајући начин инкорпорирали екстралингвистички фактори који утичу на избор тематског конституента. Доследно вођење рачуна и о тим факторима донеће, поред осталог, извесне корекције и у наше схватање феномена конверзивности у целини. Врло су поучни, рецимо, у том смислу примери (1) *чаша је дойшла йразна* и (2) *чаша је дойшла йуна* о којима говори Рорер⁵³. Наизглед, реч је о синонимичним реченицама, тј. о реченицама с идентичном логичком пропозицијом. Међутим, у одређеним ситуацијама комуницирања ипак се ту постављају одређена ограничења. На пријемима, рецимо, где треба чаше наливати, у обзир по правилу долази изговарање само реченице (1), док би се у хемијској лабораторији, где ради експеримента треба напунити чашу неком течношћу до одређене висине, можемо, напротив, очекивати изговарање реченице (2). Осматрање појава ове врсте наметнуће у крајњем исходу потребу за преиспитивањем пре свега генеративне теорије језика и то с погледом на неке од њених фундаменталних поставки. У ствари, синтаксичка теорија будућности мораће се у много праваца чвршће ослањати на резултате психоллингвистичких и социоллингвистичких истраживања.

По мом схватању, концепт перспективизације би требало да у будућности обухвати много шири круг појава. Данас се по правилу у перспективизационом светлу разматрају само појединости које се тичу поретка конституената унутар просте реченице (односно појаве одређених средстава која служе истоме циљу у језицима са немобилним редом речи). Исти перспективизациони принцип може се, међутим, уочити и (I) при селекцији појединих номиналних форми у поступку оформљења (просте) реченице и (II) на плану организовања извесних сложених реченица.

Феномен (I) егземплификује, на пример, својеврсни конкурентни однос између дативног и посесивног (било придевског било генитивног) облика у српскохрватским реченицама као што су: (1) *браћѝ је гледао сесѝри у очи* и (2) *браћѝ је гледао у сесѝрине очи*. Наведене реченице разликују се између себе по информационом значају који је дат именици *сесѝра*: у (1) је тај значај далеко већи него ли у (2)⁵⁴. У истом су смислу

⁵³ В. Christian Rohrer, о.с., на стр. 94.

⁵⁴ Конкурентни однос између датива и генитива у примерима ове врсте добијао је, иначе, досада другачије објашњење — в. Arne Gallis, *Da li je srpskohrvatski adnominalni dativ pripadnosti — balkanizam?*, Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад 1974, на стр. 58.

регулисани међусобни односи и неких других номиналних форми (уп., рецимо, хијерархијске варијације којима се подвргавају лексеме *она* и *лице*⁵⁵ зависно од тога да ли се остварује (3) *она је бледа у лицу* или (4) *лице јој је бледа*). Језици се међусобно разликују и по томе које то форме остварују овакав однос специфичног парњаштва⁵⁶. За упоредну граматику словенских језика, на пример, било би значајно да се те дивергенције што темељитије проуче пошто се оне могу искористити као релевантан критериј при типолошким разврставањима словенских реченица.

Феномен (II) још није добио одговарајућу обраду у лингвистичкој теорији. Уочавајући га први пут као теоријски проблем, ја сам се послужила енглеским језичким материјалом ради егземплификације⁵⁷. Међутим, у свим језицима ће се наћи довољно илустративних примера, пошто је проблем универзалног карактера. Ту се у првом реду издваја однос између (а) узрочне и (б) последичне сложене реченичне структуре (нпр. (а) *боли ме глава јер сам седела на њомаји* — (б) *седела сам на њомаји ња ме боли глава*). Ове реченице, поникле на идентичној логичкој садржини⁵⁸, остварују такође конверзивни однос по перспективизационом принципу. Говорно се лице опредељује за (а), односно (б), у зависности од тога шта му више одговара у датој прилици комуницирања. Треба, међутим, нагласити да структуре (а) и (б) не подлежу једнаким дискурсивним условима. Док реченицу типа (а) изазива „парцијално“ питање о узроку (*зашто ...?, из којег узрока...?* и сл.), дотле реченица типа (б) може доћи само као одговор на питање *шта се догодило?* У ствари, док је у (а) перспективизација по правилу дискурсивно мотивисана, у

⁵⁵ Лексеме *она* и *лице* успостављају овде семантички однос дела према целини, а управо у таквом случају може доћи до различитих интерпретација таквог односа од стране говорних представника, што доводи до карактеристичних граматичких дивергенција међу језицима — в. Milka Ivić, *On the Part-Whole Relation and Its Linguistic Consequences*, *Studies in General and Oriental Linguistics Presented to Shiro Hattori on the Occasion of His Sixtieth Birthday*, ed. by Roman Jakobson and Shigeo Kawamoto, Tokyo 1970, 281—286.

⁵⁶ Известан увид у то колико се на пример руски у овом погледу разликује од српскохрватског даће упознавање са конверзним реченицама које наводи Апресян — Ю. Апресян, *Синтаксическая обусловленность значений*, *Русский язык в национальной школе* 6, 1967, на стр. 11 и 12.

⁵⁷ У поменутом предавању.

⁵⁸ Што се емпиријски јасно потврђује. Наиме, при анализи таквих реченица (на испитним и семинарским вежбањима) студенти често греше указујући на последичну реченицу као на узрочну, односно обратно (мада ово друго упадљиво ређе; овакав фреквенцијски однос би, уосталом, требало прецизније испитати пошто би он могао бити сигнификативан у психолошком погледу).

(б) она то по правилу није. Ову неједнакост у граматичком понашању између структура (а) и (б) требало би свестраније теоријски размотрити.

Осим узрочно-последичних, постоје и друге сложене реченице које испољавају конверзивни однос искоришћен у перспективизационе сврхе (уп. на пример: *није много учио, ња ипак је положио испитије — положио је испитије, мада није много учио, кажи ти још једном, ња ћу те ударићи — ударићу те ако ти још једном кажеш*, и сл.). Било би потребно саставити исцрпан списак оваквих структура у сваком језику понаособ, осветљавајући што прецизније сваки појединачни случај конверзивне релације. Систематско испитивање на тој страни дало би, уверена сам, сасвим нове увиде у начине на који се процес људског мишљења рефлектује у језику отварајући тиме нове просторе за развој опште синтаксичке теорије.

Милка Ивић

Summary

Milka Ivić

THE PERSPECTIVIZATION PROBLEM IN SYNTAX

The concept of perspectivization defines a ranking of elements in the sentences which is made by the speaker according to what he intends to communicate to the conversation partner. This problem has not always been given due consideration in general linguistics. The adherents of the Prague School were first to connect the perspectivization rules, in a systematic manner, with syntactic analysis. Recently, interest in the problem has revived, because of the development of generative grammar. One frequent criticism of Chomsky's theory has been that it is inadequate to account for such differences between sentence structures that are based solely on the non-identical distribution of communicative weight. In the late sixties the perspectivization problem was already being faced by proponents of generative grammar, and ever since then, regardless of differences in views on it, it has been more and more in the centre of attention.

It has been noticed that the active-passive relation recalls the utilization of word order changes for communicative purposes. The same is

true for all converse sentences (with two-place predicates as well as with multiplace predicates, like *John buy books from Fred — Fred sells books to John*). The author points out that some other syntactic structures display the same grammatical behaviour too. For example, it went unnoticed by students of the perspectivization problem that two compound sentences like (A) *Susan lives nearby and therefore I prefer this neighbourhood* and (B) *I prefer this neighbourhood because Susan lives nearby* display a periphrastic relation of the converse type. It is obvious that the two events referred to by both sentence (A) and sentence (B) are linked together by one and the same cause-consequence relation. However, in instance (A) the association between the two clauses is such that the cause-consequence relation is brought to attention only from the consequence side, while in instance (B) it is the causal aspect which is under the attentional focus. The author underlines that the causal notion invariably prevails in the case of a context-bound use of the compound sentence (the information about the consequence-event cannot be directly questioned).

The students of the perspectivization problem did not pay much attention to the fact that the choice between converse sentences is in some instances completely free, in the sense that it cannot be conceived as imposed by the context in which the actual sentence has to be situated. This is always true when the actual sentence does not occur as the answer to a question nor continue a previously established topic. For example, if somebody suddenly notices an event he might start speaking about it in either of the following two ways: (A) *Look! John is being beaten by Fred!* or (B) *Look! Fred is beating John!* A very important theoretical question is: what decides the choice between sentence (A) and sentence (B)? The author expresses the belief that we shall soon be forced to call for a general syntax which would account in an appropriate way for the significant role of the speaker's perception and general psychological attitude in the process of sentence generation.

ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ У ТИПОЛОГИЈИ СЛОВЕНСКЕ РЕЧЕНИЦЕ

1.0.0. Уз нашу тему неопходно је дати извесне прелиминарне напомене. Разлог томе је што ни научно-теоријски ни методолошки статус реченице нису до краја разјашњени.

1.1.0. Теоријска исходишта овога рада формулисаћемо у три поставке.

1.1.1. У оквиру прве поставке анализираћемо проблем *егзистенције типизираних линеарних знакових структура* — модела, узорака, схема или сл. — на нивоу реченице. Да ли се тј. синтагматске комбинације, а међу овима и реченице, укључују у језик као систем, или су ствар слободне креације говорника „*ad hoc*“?

Налазимо се у области Сосириових дихотомија „*langue*“—„*parole*“ и „*paradigme*“—„*syntagme*“. Да ли се два пара дихотомија налазе у каквом логичком међуодносу који допушта теоријско-методолошку интерпретацију, или су пак у питању диспаратни фактори? Могућ је двојак одговор: (а) парадигматски односи без остатка су обухваћени „виртуелним системом“ („*langue*“), а синтагматски су предмет „слободне комбинације“ („*parole*“); (б) дихотомијски парови не чине „паралелно сређени систем“, већ се линије поделе „лингвистичког универзума“ добијене применом тих дихотомија — међусобно секу.

1.1.2. Опште је мишљење код лингвиста да се у оквирима Сосирова учења томе проблему даје прво од два наведена тумачења. У том смислу се цитира његов став: „реченица... припада „говору“, а не „језику““¹, што би значило да се проблем синтагме у потпуности решава

¹ Ф. де Сосир, *Основи лингвистике*, Београд 1969, 147—148.

чињеницама „*parole*“. Међутим, тај цитат не преноси у целини Сосирова размишљања. Ево главних момената које садржи цитирано поглавље. „Следи ли из тога — пита се Сосир — да синтагма припада „говору“?“ И одмах одговара: „Ми тако не мислимо“: „...треба приписати „језику“, а не „говору“, типове синтагми изграђене према устаљеним правилима“. „Исти је случај и са реченицама и групама речи које почивају на типизираним узорцима; комбинације *la terre tourne, que vous dit-il?* итд. одговарају општим типовима, који се са своје стране ослањају на елементе конкретног памћења“.

Дакле: поред слободних комбинација, у области „*parole*“ се срећу и елементи систематизације. Сосир стога закључује: „У много случајева линеарне комбинације није могуће сврстати ни у „језик“ ни у „говор“, јер у њиховом стварању су имали удела и једни и други фактори, и то у сразмерама које је тешко ближе одредити“. Крајњи Сосиров закључак гласи „да у области синтагме нема јасно одређених граница међу чињеницама „језика“, чије је обележје колективна употреба, и појавама „говора“, које су ствар индивидуалне слободе“.

1.1.3. А. Белић у овом смислу пише: „И реченица има своју реченичну форму..., своју формалну апстракцију, своју схсму. Садржина субјекатска и предикатска могу се мењати, али се оне уливају увек у исти начин исказивања свога односа. Зато ми мислимо да и реченица улази подједнако у обим граматичких категорија, као и синтагма, и не можемо се сложити с њеним избацавањем из онога што се у лингвистичком смислу назива језиком („*la parole*“)².

1.1.4. Скепса Сосирова у погледу разграничења чињеница језика и говора мислим да проистиче из његова схватања о систему као искључиво виртуелном фактору. Но излаз нуде управо његова размишљања једним другим поводом: „...ако је ред речи несумњиво апстрактна суштина, ипак је истина да она постоји само захваљујући конкретним јединицама које је садрже... Погрешно би било мислити да постоји нека бестелесна синтакса ван тих материјалних јединица распоређених у простору“. И на другој страни: „Материјална јединица постоји кроз смисао, кроз функције које врши... И обрнуто..., смисао, функција, постоје само у ослоњу на неке материјалне форме...“³.

Ово је у супротности са иначе често цитираним његовим речима о језику као систему „чистих вредности“, јер истиче значај материјалног

² А. Белић, *О језичкој природи и језичком развоју*, Београд 1941, 187—188.

³ Де Сосир, 164—165.

момента. Према томе, апстрактном поимању система као класификационог принципа заснованог на парадигматским односима у системима знакова треба супротставити синтагматске односе у линеарним системима.

1.1.5. Битна разлика међу парадигматским и синтагматским системима може се интерпретирати као разлика међу теоријским аспектима лингвистичког знака. (1) Синтагматски аспект односи се на унутрашњу структуру јединственог знака способног за вршење одређених функција. (2) Парадигматски аспект је у првом реду апстракција заснована на функционалној рекурентности, и тиче се односа међу различитим знаковима способним да врше одређену врсту функције. Томе одговара структурна рекурентност, која се јавља као појам структурне инваријантности.

Садржај структурне инваријанте сложеност знака јесу знаци нижег реда који улазе у његов састав заједно са њиховим међусобним односима, тј. инваријантне синтагматске структуре.

1.1.6. Принцип структурне инваријанције образује се посредством виртуелних система знакова. То значи да инваријантне синтагматске структуре представљају апстракције структура конкретних сложених знакова, те самим тим ови делом улазе у област „*langue*“.

Закључак је да синтагматски системи егзистирају у два вида: (а) њихови парадигматски модели чине подврсту парадигматских класа заснованих на „збиру упамћених чињеница“; (б) у актуализованом виду то су системи материјалних факата и односа међу њима.

1.1.7. А какав је однос парадигматског аспекта лингвистичког знака према дихотомији „*langue*“ — „*parole*“?

1.1.7.1. Посматрани у смислу функционалне рекурентности, парадигматски односи се испољавају у виду комплементарне дистрибуције. Са гледишта конкретног знака, ово се тумачи као однос присутног елемента према неприсутним члановима дате класе који се потенцијално могу јавити у истој позицији.

За разлику од тога, синтагматски односи се по правилу схватају као нужно остварење једног асиметричног принципа зависности (1.2.6.2.).

1.1.7.2. Да су функционална и дистрибутивна интерпретација знака приступи које методолошки не можемо изједначавати, показује управо пример тумачења парадигматских односа. Принцип комплементарне дистрибуције као да потврђује претпоставку о синтагми као искључивој чињеници „говора“, насупрот парадигми као фактору „језика“. Али ако под позицијом не схватимо место у линеарном следу

експирационих циклуса већ је тумачимо као функцију у односу на језички контекст и услове употребе знака, то ће нам дати могућност да разликујемо два основна типа синтагматске комбинације („соосигтепсе“). (1) Први од њих представља остварење синтаксичке коваленције (доминација-депенденција) у систему узајамно условљених знакова линеарног распореда. (2) Други тип линеарних структура формира се по систему функционалне *изоваленције*.

1.1.7.3. Први тип синтагматских формација структуриран је на бази синтаксичког дискурзивитета: ((*леја*) девојка); ((*илава*) девојка); (((*леја*) *илава*) девојка).

1.1.7.4. Други није ништа друго него реализација принципа рекурзивитета, јер представља комбинацију елемената исте дисјрибутивне класе, на чијем су темељу изграђене синтагме са симетричним функцијама, тј. где више чланова попуњавају идентичну позицију: ((*леја*), (*илава*) девојка).

Парадигматски принцип огледа се у таквим случајевима у несигнификативном карактеру пермутације (*леја*, *илава* девојка = *илава*, *леја* девојка)⁴.

1.2.1. Друга полазна поставка овога рада (1.1.0.) тиче се *методолошких* последица сазнања о узајамности основних карактеристика знакова и система у које ступа. Кратка скица теоријско-методолошких система најчешће примењиваних у савременој лингвистичкој науци могла би се нпр. овако представити.

1.2.1.1. Минимални теоријски захват у језичку материју јесте њена дескрипција. Релативно потпун опис знакова у систему подразумева анализу фактора изражених у дихотомијама „*langue*“—„*parole*“, „*signifié*“—„*signifiant*“, „*paradigme*“—„*syntagme*“. На тој основи могућа је сегментација говорног ланца и издвајање „простих“ јединица одређеног нивоа, тј. њихова идентификација и класификација према одређеним критеријима (формалним, функционалним или семантичким). Збир поступака за овакав третман лингвистичког материјала чини *структурно-дескриптивни* методолошки систем.

1.2.1.2. Сређена систематизација простих знакова није замислива без извесне хијерархије. Тиме се долази до неопходног вредносног фактора, тј. процене статуса знакова у оквиру класе и класа у оквиру

⁴ У питању је, према томе, актуализован парадигматски однос.

система. Објективно извориште вредносних чинилаца лежи у *функцијама* знака које овај обавља у актуализованом виду, сам или у оквиру сложених језичких јединица вишега реда.

Синтагматска функција чини тзв. тагмематску перспективу знака, однос према другим знацима с којима заједно формира укупну функцију сложених знаковних формација способних за вршење *денотативно-информативне* функције у процесу споразумевања. Посебно треба издвојити перспективу формирања структуре таквог знаковног јединства — *граматичку* функцију.

Значење је апстракција збира денотативно-информативних или и граматичких функција. Тагмематска перспектива јесте апстракција синтаксичких функција. Она се испољава као валентност лингвистичке јединице (Фризове „uses or functions“, тзв. синтаксички потенцијал код А. Белића и совјетских теоретичара). Вредност („*valeur*“) језичке јединице произилази из укупности њених разноликих функција. Теоријско-методолошки систем заснован на дихотомији „*valeur*“— „*fonction*“ може се назвати *функционално-дескриптивним*.

1.2.1.3. Дескриптивни методолошки системи претпостављају анализу датог корпуса. Овој се супротставља *експериментална анализа*. На место поређења елемената различитих формација ступа супституција њихова у оквирима дате структуре. Супституционим поступком долази се до селективних принципа: из збира знакова издваја се класа оних који равноправно алтернирају у одређеној позицији. На другој страни, међусобно разликовање позиција могуће је према алтернативним класама које се у њима укрштају (дистрибуционе класе). Збир различитих позиција у којима се дати знак јавља чини његову дистрибуцију. Фактори дистрибуционе анализе могу се резимирати дихотомијом „*sélection*“— „*combinaison*“, а низ поступака ове анализе чини *дистрибутивни* теоријско-методолошки систем.

Функционално-дескриптивни и дистрибутивни систем међусобно су комплементарни. Иако оперише искључиво појмом линеарне „позиције“, дистрибутивни приступ не искључује могућност допуне паралелне функционалном систему (1.2.1.2.), чиме би се превладала његова формалистичка једностраност.

1.2.1.4. Селекциони принципи којима оперише дистрибутивни систем ограничени су оквирима дистрибутивних класа. Тиме су истовремено означене и границе експерименталне анализе. Шта се дешава ако експеримент пређе ту границу?

Ако у датој позицији знак једне дистрибуционе класе заменимо чланом класе која је инкопатибилна са датом сложеном структуром, то узрокује „промену саме позиције“, тј. (у синтагматској перспективи) промену структуре сложеног знака у чијим се оквирина експеримент врши. Експериментисање сложеним знацима води појму алтернативних система.

Фактори такве анализе језичког материјала могу се изразити дихотомијом „*système*“—„*processus*“. Они чине *и*трансформативни теоријско-методолошки систем.

1.2.1.5. У оквирина *и*трансформативно-генеративног система поред супституционих познат је и један други систем операција, који се дефинише као појам *деривације*. Дистрибутивне класе, наиме, по неопходности представљају „изо“-системе. Експеримент је овде могућ искључиво међу знацима истога реда. У оквирина дистрибутивног и трансформативног приступа језику није могућна анализа путем конфронтирања система различитог нивоа.

Деривација је, напротив, експериментална анализа система различитих по структури и физиономији: нпр. знакова вишега и нижега реда (исп. Згалоу „*transduction*“), система виртуелних и актуализованих знакова (исп. „*competence*“ — „*performance*“ Н. Хомског)⁵.

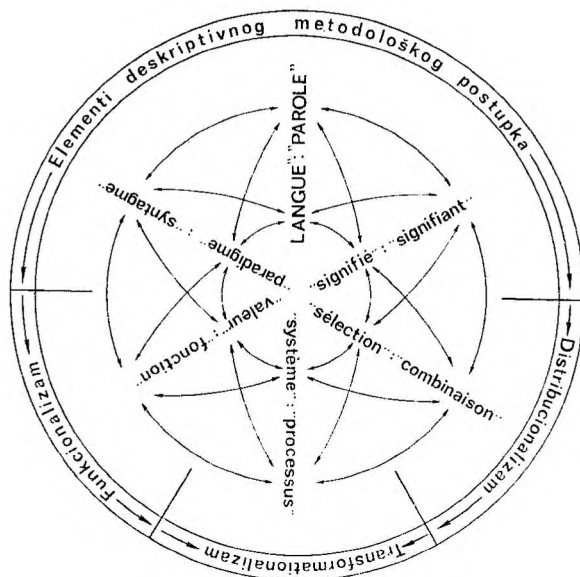
1.2.1.6. Даља изградња лингвистичке теорије и методологије тече у различитим правцима. Мислим да је централно питање које треба решити однос продуктивно-рецептивних процеса формације језичког знака, и његове употребе као средства споразумевања. Но о томе нећемо говорити у предложеном раду.

1.2.2. Вратићемо се проблему дихотомија. Узајамност методолошких система огледа се, између осталог, у међусобним односима дихотомија на којима почивају. Анализирајући однос двају фундаменталних дихотомијских парова, учили смо да се чланови тих дихотомија налазе у двојаким односима: паралелним и унакрсним. Схема сређеног система дихотомија представљена је на скици 1.

1.3.1. Трећа полазна поставка (1.1.0.) тиче се дефинисања реченице. Овим проблемом бавио се и бави се огроман број учењака разних

⁵ О Сосировој дихотомији „*langue*“ — „*parole*“ исп., В. А. Звегинцев, *Теоретическая и прикладная лингвистика*, Москва 1965, 94—111. О односу ове дихотомије и Хомскога „*competence*“ — „*performance*“ исп., К. Heger, *Monem, Wort und Satz*, Tübingen 1971, 9—10; — N. Ruwet, *Introduction à la grammaire générative*, Paris 1967, 50—51; — E. Coseriu, *Teoria del lenguaje y linguística general*, Madrid 1962. (цит. по немачком преводу: *Sprachtheorie und allgemeine Sprachwissenschaft*, München 1975, 17).

профила и оријентација. Том чињеницом, као и сложености самог појма реченице, може се објаснити еномно шаренило дефиниција.

Скица 1. Схема паралелних и унакрсних односа међу дихотомијама које описују језик као систем

Циљ нашег кратког осврта на досадашњи рад није његова оцена већ издвајање момената који ми се чине релевантним за лингвистички фундирану дефиницију реченице, као и за њено разграничење од осталих појмова.

1.3.2.0. Мислим да су теоријска и практична истраживања извршена у прошлом веку успешно резимирана у радовима великих имена с краја XIX (Б. Делбрик, К. Бругман, Г. Габеленц) и почетка овог столећа (А. Меје).

1.2.3.1. Б. Делбрик и К. Бругман у заједничкој дефиницији истичу следеће. (а) Реченица је *говорна јединица* („Äußerung“). (б) Она почива на *узајамности учесника саопражевања* („der Sprechende“ — „der Hörende“). (в) Чини *заокружену целину* („abgeschlossenes Ganzes“). (г) Има сопствени *смиао*⁵.

⁵ К. Brugmann, *Verschiedenheit der Satzgestaltung nach Massgabe der seelischen Grundfunktionen in den indogermanischen Sprachen*, Berichte über die Verhandlungen der sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig, Philologisch-historische Klasse, Bd. 70, Heft 6, Leipzig 1918, 16. Исп. такође, В. Delbrück, *Vergleichende Syntax der idg. Sprachen*, I, Straßburg 1893, 75.

Б. Делбрик чини још један корак даље: указујући на двочлани карактер реченице (о опозицији двочланост: једночланост исп ниже 2.3.2.)⁷, он указује на тај моменат као на дистинктивни фактор у односу на „Äußerung“⁸.

1.2.3.2. Г. Габеленц на прво место истиче „животну самосталност“ реченице („Die erste eigenlebige Einheit der Sprache“). То је за њега „граматички формиран говор“⁹, за разлику од „апсолутног“ исказа, који не зна за могућност „синтаксичког повезивања“.

1.2.3.3. То је значајна одлика поимања реченичне структуре, која се нпр. код Бругмана третира још увек као појам формалног састава: реченица је *јединица „експирације“* („Expirationseinheit“, исп. „breath group“ код Свита), тј. исечак фонације ограничен двома паузама („dasjenige, was von zwei Pausen eingeschlossen ist“).

1.2.3.4. Меје у својој дефиницији са почетка овог века углавном понавља све најбитније моменте истакнуте у претходно приказаним учењима: (а) то је артикулациона јединица, (б) њена унутрашња организација носи граматичка обележја, (в) она граматички не зависи ни од каквих других момената већ је (г) довољна самој себи¹⁰.

⁷ На двочланом карактеру реченице инсистирају многобројне дефиниције, од класичних времена до данас. Исп. о томе, од истог аутора, *Две класичне теорије исказа у науци новог века*, Зборник МСЦ IV, Београд 1974. Посебан значај оваква теорија добија у радовима В. Вунта, W. Wundt, *Völkerpsychologie, erster Band — Die Sprache, Zweiter Teil*, Leipzig 1904, 245: „...den Satz... können wir definieren als den sprachlichen Ausdruck für die willkürliche Gliederung einer Gesamtvorstellung in ihre in logische Beziehungen zueinander gesetzten Bestandteile“.

На слично схватање упућује и дефиниција А. Белића: „Реченица је најпростија и најмања говорна целина у којој се слободном и увек друкчијом везом појмова нешто ново о њима износи“, *О језичкој њрироди и језичком развоју*, 174. М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд 1974³, 2—4, уноси у ову дефиницију једну допуну која се тиче њене форме. Исп. у истом правцу и разматрања М. Павловића, *Проблеми синтаксе и језички динамизам*, Београд 1972, 9—12.

⁸ B. Delbrück, *Einleitung in das Sprachstudium*, Leipzig 1893, 137.

⁹ G. von der Gabelenz, *Die Sprachwissenschaft, ihre Aufgaben, Methoden und bisherigen Ergebnisse*, Leipzig 1901; „Sprache ist Rede...“, 317; „Diese ist entweder grammatisch geformt oder ungeformt. Die geformte ist entweder ein vollständiger Satz oder kein vollständiger Satz. Letzteren Falles ist sie entweder ein zur Ergänzung aufforderndes Bruchstück eines Satzes — eliptisch, — oder sie lehnt die syntaktische Verknüpfung formel ab, ist absolut“, 322.

¹⁰ A. Meillet, *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*, Paris 1903, 326: „...une ensemble d'articulations liées entre elles par certains rapports grammaticaux et qui ne dépendant grammaticalement d'aucun autre ensemble se suffisent à elles mêmes“.

1.2.4. Даља истраживања у науци нашег века крећу се различитим правцима.

1.2.4.1. У директном наслону на раније теорије формирао је своје учење о реченици Ј. Рис. За њега је то *минимална грамаиички формирана јединица говора*. Семантичко-функционална природа реченице огледа се у томе што она *свој садржај износи у односу према стварносћи*¹¹.

Сличне погледе изражава велики совјетски слависта В. В. Виноградов¹².

1.2.4.2. Рисова интерпретација намеће питање: шта значи *изражавати садржај*. Мислим да овај појам није могуће свести на Бругманову „експирацију“ (1.2.3.3.) јер ову језичким знаком чини тек „артикулација“ (повезивање са смислом). Уместо коментара упућујем на интересантну дефиницију реченице коју даје Е. Херман¹³: реченица је „језичко преобраћање једне или више представа у исказ“ („Aussage“). Т. Калепки у том смислу говори о реченици као „најмањој целини саопштавања“ („das kleinste Mitteilungsganze“)¹⁴.

Сматрам врло значајним указивање на улогу језичког знака у транспозицији „значења“ („представе“) у „информацију“ („саопштавање“).

1.2.4.3. Ако Бругманов појам „смисла“ (1.2.3.1.) протумачимо у духу истраживања К. Билера, мислим да ћемо се приближити објашњењу проблема постављеног у претходној тачки. Билер, наиме, сматра да су реченице говорне јединице које карактерише *цильносћ*, јер оне служе извесној сврси („Sätze sind Zweckgebilde, erfüllen gewisse Leistungen“). То је, по његову схватању, једна од основних карактеристика реченице (Реченице су „die einfachen, selbständigen, in sich abgeschlossenen Leistungseinheiten oder kurz: die Sinneinheiten der Rede“)¹⁵.

¹¹ J. Ries, *Was ist ein Satz*: Beiträge zur Grundlegung der Syntax III, Prag 1931, 99: „Ein Satz ist eine grammatisch geformte kleinste Redeeinheit, die ihren Inhalt im Hinblick auf sein Verhältnis zur Wirklichkeit zum Ausdruck bringt“. Исп. и дефиницију Ј. Вуковића: „Реченица је граматички конституисана, појмовно, смисаоно и интонационо заокружена јединица говора...“, *Основи за савремену обраду српскохрватске реченице*, Радови АНУБиХ XXXL, Сарајево 1970, 70.

¹² АН СССР, Институт русског језика, *Грамаиика руског језика* II, Москва 1960, 65: „Предложение — это грамматически оформленная по законам данного языка целостная единица речи, являющаяся главным средством формирования, выражения и сообщения мысли“.

¹³ J. Ries, *цйй*. д. 214.

¹⁴ J. Ries, *цйй*. д., 215.

¹⁵ K. Bühler, *Kritische Musterung der neueren Theorien des Satzes*: Indogermanische Jahrbücher 6, 1919, 1—20.

Од прворазредног значаја је и Билерова опаска: реченица није „веза представа“ већ „веза значења речи“¹⁶.

1.2.5. Према томе, говор као „артикулисана“ „експирација“ јесте људска активност чији је циљ: *преобраћање (транспозиција) „значања речи“ у саопштење (информацију)*. Јединице говора одликују се самосталношћу у односу на друге такве јединице. Та самосталност, према цитираним схватањима, огледала би се у више праваца: у „експирацијској“ заокружености („ограничена двема паузама“), као и граматичкој организованости и независности.

Ради прецизирања појма „граматичке организованости“ навешћу на први поглед чудну формулацију Ј. Јункера: реченица је рашчлањена целина на елементе који зависе од једнога, што значи да је та целина *изоцентрична* („eine zentrierte Gestalt“)¹⁷.

1.2.6. О. Јесперсен и Л. Блумфилд из комплекса реченичних особина посебно издвајају „експирацијску“ перспективу Бругманову и покушавају да на тој формалној основи изграде дефиницију.

Према дефиницији првога од њих, реченица се одликује потпуношћу и самосталношћу, што се тумачи као самостални изговор¹⁸.

За Л. Блумфилда реченица је свака лингвистичка форма у „апсолутној“ позицији, а то опет значи: самостално изговорена¹⁹.

¹⁶ K. Bühler, *Vom Wesen der Syntax: Idealistische Neophilologie*, Festschrift. für Karl Vossler, Heidelberg 1922, 56.

¹⁷ У истом смислу могу се тумачити схватања односа у реченици код С. Карцевског, фн. 21. Мислим ипак да пропозитивна структура реченице има друкчија обележја од синтагматске структуре њених делова. „Пропозитивни“ код мене има лингвистички смисао: у питању је, као и код синтагме састављене од више речи, скуп више (номинативних или деиктичких) денотација са обележеним узајамним односима. Код синтагматске структуре то су односи зависности, а код реченице — то је узајамност у остварењу двају различитих функционалних принципа: денотативног и информативног, који свој израз налази у конгруенцији. Синтагматска конгруенција друкчија је већ и по томе што укључује и падежне ознаке, које код реченичне конгруенције нису релевантне: Девојчица постаје *лејша/лејшом*: *лејша* девојчица. Словенски језици се према овоме односе различито, но ирелеванција падежних ознака у реченичној конгруенцији мање-више свуда се показује.

¹⁸ O. Jespersen, *The Philosophy of Grammar*, London 1928, repr. 1968¹⁰, 307: „A sentence is (relatively) complete and independent human utterance — the completeness and independence being shown by its standing alone or its capability of standing alone, i.e. of being uttered by itself“. Извесне елементе оваквог схватања налазимо у теорији реченице Р. Катичића, *Jezikoslovni ogledi*, Загреб 1971, 67. и д.

¹⁹ L. Bloomfield, *Language*, 1933, repr.: London 1970¹¹, 170: „When a linguistic form occurs as a part of a larger form, it is said to be in *included position*; otherwise it is said to be in *absolute position* and to constitute a *sentence*“.

1.2.7. Средњи пут између Јесперсена и Блумфилда, на једној страни, и европских лингвиста, на другој, обележавају теорије које у основи значе даљи развој схватања Г. Габеленца (1.2.3.2.) и Б. Делбрика (1.2.3.1.) о принципској разлици између реченице и неструктурираног исказа.

1.2.7.1. Поновно рођење та мисао доживљава у совјетској лингвистици, где су међу њеним заговорницима и таква имена као Л. В. Шчерба, А. М. Пешковски, Л. А. Булаховски и др.²⁰

Према Пешковскоме, у питању су две различите лингвистичке јединице. Заједничко им је то што обе служе „изражавању мисли“. Прва од њих је *фраза*, „ритмичко-мелодијска јединица“, а друга *реченица*, „формална јединица у ужем смислу речи“^{20а}.

1.2.7.2. Европској науци та идеја поново је презентирана преко учења С. Карцевског²¹. Фраза је по њему „актуализована јединица комуникације“ која „нема сопствене граматичке структуре“: њено структурно обележје је интонација. Реченица („*proposition*“) је „*синтагма*, тј. бинарна *структура* чији се чланови налазе у међусобном односу *детерминанда* и *детерминаната* („*déterminé*“ — „*déterminant*“, исп. 1.1.7.2.). Али за разлику од *атрибутивне синтагме*, реченица је *предикативна синтагма*; ова њена својства потичу од *временско-модалних обележја детерминације*.

1.2.8. На крају овог прегледа неопходно је поменути тзв. актуалну перспективу реченице²². Њеним формалним изразом сматрају се — распоред елемената и интонацијска својства. У тој тачки „фразна“ и „актуална“ структура као да се преплићу.

²⁰ В. Виноградов, *цит.* д., 84. Виноградов не прихвата таква схватања али су она заступљена у *Граматици* истог института из 1970, под редакцијом Н. Ю. Шведове, 541, (*высказывание : предниозисение*).

^{20а} А. М. Пешковский, *Русский синтаксис в научном освещении*, Москва 1928^а, 542.

²¹ S. Karcevskij, *Sur la phonologie de la phrase*, TCLP IV, 1931, 189: „La proposition est une *syntagme*, c'est-à-dire une structure binaire dont les termes se rapportent comme déterminé (T) à déterminant (T')... Mais c'est une *syntagme prédicatif*... La personne parlante est présente dans la proposition, puisque le T' d'une *syntagme prédicatif* est déterminé vis-à-vis de la notion de mode...; d'autre part, il est déterminé vis-à-vis de la notion de temp...“; 190: „La phrase est une unité de communication actualisée. Elle n'pas de structure grammaticale propre. Mais elle possède une structure phonique particulière qui est son *intonation*“.

²² V. Mathesius, *O tak zvaném aktuálním členění větém*, SaS 5, 1939, 171—184; — *Čeština a obecný jazykozpyt*, Praha 1947, 234—242; — И. П. Распопов, *Актуальное членение предложения*, Уфа 1961. (са богатом библиографијом).

1.2.9. У резимеу горњег прегледа покушаћемо дефинисати проблеме о којима ћемо расправљати на следећим страницама.

(1) Већина научника се слаже да је овде у питању минимална самостална јединица говора, тј. споразумевања.

(2) Њен садржај чине значења речи из којих је састављена.

(3) Посебно је питање којим путем значења речи постају предмет споразумевања, тј. на који се начин врши транспозиција тих значења у саопштење, информацију.

(4) Пажњу треба посветити унутрашњој изградњи и формалној структурираности ове јединице језика.

(5) Да ли је у питању једна или више различитих јединица са посебним обележјима — такође је интересантан проблем.

1.3.0. У дискусији о тим проблемима мислим да је најбоље поћи од примера. Представљам извештај број њих и покушаћу, поредећи их, да дођем до основних карактеристика минималне јединице говора.

1.3.1. Први пример. Прометна градска улица. На прелазу један од пешака продукује следећи фонациони низ:

(1) — *Аушо!*

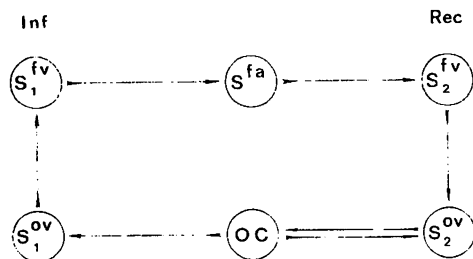
Остали ће обратити пажњу на аутомобил и убрзати кораке преко коловоза, или се зауставити на плочнику. У групи људи обухваћеној догађајем дошло је до споразумевања.

За лингвистичку анализу од значаја су следећи моменти. (1) Свим учесницима споразумевања подједнако је позната изговорена група звукова. (2) Предмет споразумевања био је у аперцептивном пољу свих учесника. (3) Фонациони низ представља назив предмета у основној форми без ознака функције.

За даља објашњења потребни су нам посебни термини. Минимални акт споразумевања назваћемо *комуникативним циклусом*. Њега чине следећи фактори: учесници споразумевања, тј. *комуникативна група*, говорник, тј. *информант*, (Inf) и саговорничка група, тј. *реципијент* (Rec); знак као средство споразумевања (S), и на крају предмет споразумевања (OC). Лингвистички знак врши двојаку функцију. На једној страни њиме је назван предмет споразумевања, а на другој он је на неки начин утицао на реципијента. Оно прво назваћемо *денотацијом*, а друго *информацијом*. Централни проблем је однос те две функције знака.

У нашем примеру названи предмет је присутан у ситуацији споразумевања. У таквим условима денотација је истовремено и акт информације. Ако услове који омогућују споразумевање назовемо „комуникативним колом“, примећујемо да улогу комуникативног кола овде има

ситуација споразумевања, која обједињује учеснике и предмет спора-
зумевања: она омогућује да називање предмета постане истовремено и
обавештавање. Такав акт називања предмета назваћемо *непосредном*
(*директном*) *денотацијом*. На скици 2. приказана је схема непосредне
денотације која има информативну функцију:

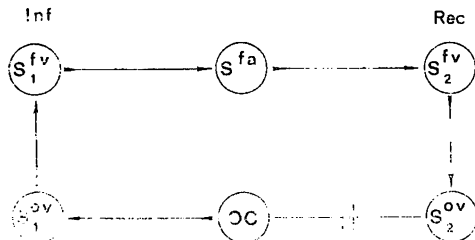

Скица 2. Комуникативно коло са непосред-
ном денотацијом. Символи: f — знаковна
форма, o — знаковни садржај, v — вир-
туелни, а — актуализовани.

1.3.2. Други пример. У тихој улици без аутомобилског саобраћаја
један од пролазника продукује идентичан фонациони низ као (1). Неки
се осврну на њега. Према изразу лица закључују да се не шали. Про-
дужавају свој пут... Већина се и не осврће. — Комуникативни циклус
није довршен (комуникативно коло није успостављено).

Уочавамо следеће моменте. (1) Свима присутним позната је реч
изговорена у тој ситуацији, познају њено опште значење. (2) Названи
предмет или група предмета, нису присутни. (3) Реципијентска група
не зна о којем је конкретном предмету реч. (4) Смисао фонације није
одгонетнут.

Комуникација се није могла обавити зато што у „комуникативном
колу“ недостаје сегмент $S_2^{ov}—OC$. Схематски приказ дајемо на скици 3.

Скица 3. Непотпуно комуникативно коло

Скица нам јасно показује да је за успостављање „кола“ неопходно постојање две паралелне везе на релацији Inf—Rec: једна је на плану форме (S_1^{fv} — S^{fa} — S_2^{fv}), а друга на плану садржаја знака (S_1^{ov} —OC— S_2^{ov}).

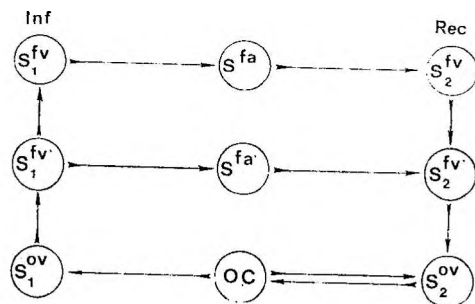
Најбитнија разлика између ова два примера јесте у врсти денотације. Директна денотација затвара комуникативно коло, а називање одсутног предмета, *индиректна денотација* није довољан услов за то, већ захтева допунске факторе.

1.3.3. Трећи пример. Улицом шетају тата и синчић. Пролази аутомобил. Тата продукује следећи фонациони низ:

(2) — *Овај ауто је „Москвич“.*

Синчић добро осмотри ауто уз коментаре. — Комуникативни циклус је довршен.

Уочавамо следеће моменте. (1) Као и у претходна два примера, саговорник разуме опште значење употребљених речи, што значи да чланови комуникативне групе подједнако владају језичким кодом. (2) У денотационој структури исказа разликујемо два номинатора (ауто — „Москвич“) и два деикса (овај, је). (3) Предмет денотације је присутан. (4) Једним од номинатора предмет је непосредно назван. (5) Другим од њих подведен је под одређену класу предмета, категоризиран. Комуникативни циклус са номинацијом и категоризацијом приказујемо на скици 4.

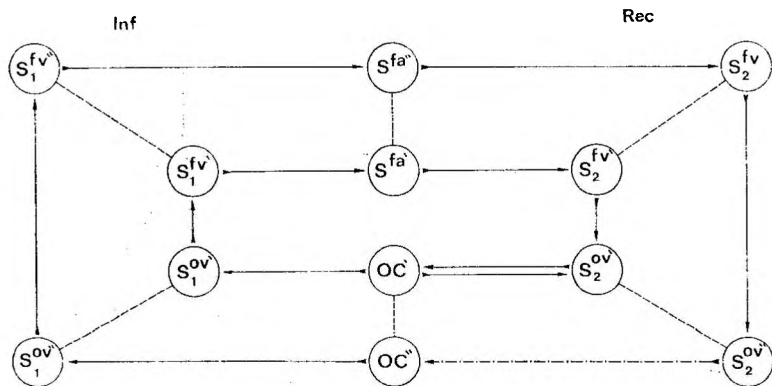
Скица 4. Комуникативни циклус са директном денотацијом и категоризацијом

Сличну би структуру имао комуникативни циклус исказа: Овај ауто је леп, Ти си мој тата, Ова улица је прљава и сл.

1.3.4. Четврти пример. Претпоставимо да је синчић у коментару из 1.3.2. рекао тати:

(3) — *Овакав ауто видео сам и јуче.*

Примећујемо следеће моменте. (1) Комуникативна група влада идентичним кодом. (2) У структури исказа има више деикса итд., и два номинатора (*аудио* — *видео*). (3) Прва номинација је директна, а друга индиректна. (4) Комуникативно коло затвара директна номинација. (5) Тиме је успостављен комуникативни циклус, у који се укључује и индиректна денотација (в. скицу 5).

Скица 5. Комуникативни циклус са комбинованом денотацијом (директна и индиректна номинација)

1.3.5. Пети пример. Претпоставимо да у својим коментарима синчић каже:

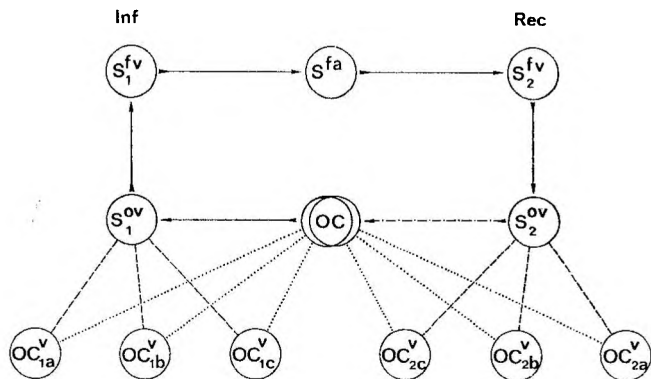
(4) — *Јуче сам видео и коња.*

Овде примећујемо следеће. (1) Код је и у овом случају заједнички: учесници познају опште значење изговорених речи. (2) Ниједан од номинатора (*коња* — *видео*) не именује присутни предмет споразумевања. (3) Рес нема могућности перципирања предмета о којем је реч. (4) Комуникативни циклус успоставља се на нивоу општег искуства. (5) Рес на основу тога реконструира слику предмета (в. скицу 6).

1.3.6. На који начин се затвара „комуникативно коло“ при индиректној денотацији? При директном називању предмета то је омогућено, видели смо у 1.3.1., ванлингвистичким факторима, моментима који леже у ситуацији споразумевања. Стога се комуникативни циклус успоставља независно од тога да ли постоје неки граматички или лексички показатељи.

У 1.3.5. ту улогу по неопходности преузимају извесни лингвистички фактори. То је пре свега прилог *јуче*. Али има и извесних граматичких

ознака са истом функцијом: (1) перфектом се упућује да се *ситуација* у којој *егзистира* *предмет* *споразумевања* не поклапа са *ситуацијом* *споразумевања*, тј. да јој претходи; (2) обликом 3. лица указује се на *однос* *штога предмета* *према* *Inf* и *Rec*, и то у овом случају у негативном смислу: предмет споразумевања није идентичан ниједан од њих.

Слика 6. Комуникативни циклус са индиректном денотацијом

1.3.7. Индиректна денотација, према томе, захтева уношење у структуру исказа таквих елемената који ће указивати на однос ситуације у коју је смештен предмет споразумевања према ситуацији у којој се тај процес одвија, и на другој страни, који ће указивати на однос предмета према учесницима споразумевања. Ту везну улогу међу факторима комуникативног кола назваћемо *транснзијивном* функцијом.

1.3.8. Обратићемо сада пажњу на форму исказа.

1.3.8.1. Шести пример. Претпоставимо нпр. да се у нашим замишљеним дијалозима ради о двогодишњем дечаку (слично би се понашао и странац који недовољно влада језиком). Уместо фонационог низа (4) он ће, будући да није у стању дати своје коментару пуну форму, продуковати отприлике:

(5) *Види — ђиха-ђиха.*

Отац претпоставља да он меша коња и ауто и покушава да му објасни разлику. — Комуникативни циклус није довршен услед неидентичног кода.

С познатом упорношћу дечјом, малиша ће вероватно и даље инсистирати да га разумеју, па ће своју фонацију допунити:

(6) — *Види — ђиха-ђиха — дека.*

Са нешто знања о дечјој психологији и сопствене интелигенције, тата ће можда коначно разумети. Али ће највероватније ипак мислити да су то дечје ћуди и да дечак изражава жељу да сместа оде свом деки да би видео коња. Можда ће у том случају следити још један покушај несхваћеног јунака:

(7) — *Види — ђиха-ђиха — дѐка — суѝла!*

Ако зна да *суѝра* значи свако друго време осим садашњег, тата ће најзад схватити да мали не иде за својим хировима већ за асоцијацијама: хоће да саопшти да је видео коња код деке кад је тамо био. — Комуникативни циклус је најзад стигао до краја јер је коло затворено.

1.3.8.2. Седми пример. Претпоставимо да поред тате дечака прати још нека особа која није тако блиско упозната са дечаковим доживљајима код деке. — За њу комуникативно коло може бити успостављено тек уз татине коментаре (сетимо се наше немоћи да се споразумемо с с малом децом наших познаника без помоћи одраслих, док међу њима то иде са лакоћом).

1.3.9. Ипак је значајно указати на двојаки карактер транспозиције. У извесним случајевима (у првом реду када учесници споразумевања поседују висок степен уједначености искуства у вези с предметом споразумевања) улогу транспозиције може преузети квантитативни фактор: проширење денотативне структуре исказа (дечак 1.3.8.1. у исказ уводи нове речи)³. Но овај екстензивни пут споразумевања по правилу се ређе примењује. Уместо инсистирања на заједничком искуству (које није увек од помоћи) говорнику стоје на располагању економичнија и ефикаснија средства: денотатори (номинатори и деикси) допуњују се системом граматичких морфема.

1.3.10. Улогу граматичких организатора исказа ипак немају ни у словенским језицима искључиво афиксалне морфеме: већ „сутла“ (7) има извесну граматичку вредност. У свести саговорника изазива сећање на ситуацију у којој је дечак видео коња, те према томе има транспозитивну улогу (1.3.7.).

Но словенски језици ипак располажу системом афикса као довољним минимумом организације исказа у чијим се оквирима врши транспозиција индиректне денотације у информацију. Такав минимум представља коинциденција два типа граматичких обележја укључених у денотативну структуру исказа: ознаке времена и лица.

²³ K. Bühler, *Vom Wesen der Syntax*, 78—79.

Ови фактори дају исказу обележја „самосталности“, „потпуности“ итд. Она може, али не мора, значити и „експирациону“, тј. артикулационо-интонациону и граматичку самосталност.

1.3.11. У језику, према томе, постоје *две различите врсте исказа*.

(1) Искази у чији састав поред елемената са денотативном — номинативном и/или деиктичком — функцијом, по неопходности улазе и лингвистички фактори транспозиције денотативне функције у информативну, тј. фактори успостављања комуникативног циклуса. Видели смо да су то ознаке лица и времена (или пак лексичка средства која их замењују).

(2) Искази у чији састав могу улазити искључиво номинативно-денотативни или деиктичко-денотативни фактори.

Служећи се терминима А. Белића и М. Стевановића, (1) *исказ са денотативном и транспозитивном структуром смањраћемо реченицом*, (2) *исказ са денотативном структуром, а без транспозитивне*, назваћемо једноставно *исказом*.

1.3.12. Оба типа исказа могу имати сложену денотативну структуру, комбиновану од више номинатора и деикса. У том случају се јавља потреба за факторима граматичке организације ове структуре, тј. потреба за уређењем међусобних односа међу номинаторима и/или деиксима. Показатељи синтаксичких односа међу елементима те структуре јесу ознаке синтаксичких функција речи, тзв. *релатори*. Служба релатора припада у првом реду падежним функцијама.

То би значило да су релатори обележја денотативне структуре, за разлику од транспозитивних ознака, које обележавају односе садржаја денотације према спољашњим факторима. Ознаке са таквом функцијом назваћемо *индикаторима*. Распознајемо, према томе, три врсте функција: денотацијску, релацијску и индикацијску. Свака од њих има посебна обележја на формалном плану.

1.3.13. Али поред *транспозитивних индикатора* постоје сличне ознаке семантичке везивације денотата (шпр. граматички број и род, придевски вид и градација, глаголски род и вид итд.). Стога морамо разликовати транспозитивне и *денотативне индикаторе*. Према томе: грађу денотативне структуре исказа чине следећи чиниоци: (1) функција и денотација (лексичка грађа), (2) релатори и денотативни индикатори и (граматичка грађа).

1.3.14. По страни остављамо *ознаке модалитета, артикулационо-интонациону структуру*, као и *распоред* денотативних функтора у линеарном низу. Улога ових фактора исказа не чини предмет нашег рада.

Ако бисмо хтели укратко формулисати задатак наших истраживања на овом месту, можемо рећи: то је покушај типологије денотативно-информативне структуре словенске просте реченице²¹.

2

2.1.1. Почети рада на савременој типологији просте реченице падају у задњу деценију прошлог столећа²⁵. Двадесетих година овога века истраживања се интензивирају. Е. Сапир израђује логички концепиран систем „основних реченичних форми“²⁶. В. А. Богородицки јавља се са тезом о три типа реченица²⁷. Деценију касније К. Билер поставља теорију о „реченичним схемама“ („Satzschemata“)²⁸. У исто време започиње В. Г. Адмони своја истраживања „реченичне типологије“, тј. „логичко-граматичких типова“ реченице²⁹. Х. Бринкман комбинује лексичко-граматичке критерије са логичко-семантичким, те долази до учења о четири реченична „модела“: процесуални, акциони, придевски, именички³⁰. И већи број других истраживача ради у оквиру ове методолошко-теоријске оријентације³¹.

²⁴ О „фразној“ и „комуникативно-интенционој“ структури исказа овде нећемо говорити. Модалитет, по неким схватањима битно обележје реченичне структуре, мислим да не улази у релевантна обележја реченице како се овде третира. Но о томе другом приликом. Засад се може упутити на дискусију о питању постојања типизираних форми нереченичних исказа о којој извештава Р. Зимек у наведеном раду. Допринос београдске лингвистичке школе у овом правцу представља несумњиво добру основу за даљи рад. Исп., М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд 1974², 105—117, и тамо наведену литературу.

²⁵ С. Svedelius, *L'analyse du langage appliquée à la langue française*, Upsala 1897; — исп. о томе: W. Admoni, *Der deutsche Sprachbau*, Leningrad 1972², 232.

²⁶ Е. Sapir, *Language. An Introduction to Study of Speech*, New York 1921, цит. према нем. преводу: *Die Sprache*, München 1961, 41. („Satztypen“), 84. („Satzmuster“.)

²⁷ В. А. Богородицкий, *Общий курс русской грамматики*, М.-Л. 1935², 213.

²⁸ К. Bühler, *Sprachtheorie*, Jena 1934, 251—255.

²⁹ W. Admoni, *Der deutsche Sprachbau*, 231—245.

³⁰ H. Brinkmann, *Die deutsche Sprache. Gestalt und Leistung*, Düsseldorf 1962, 508, 574:

- 1) „Vorgangssatz“: Er schläft
- 2) „Handlungssatz“: Er liest das Buch
- 3) „Adjektivsatz“: Er ist fleissig
- 4) „Substantivsatz“: Er ist Lehrer.

Исп. такође, *Satzprobleme: Wirkendes Wort* 3, 1957/58, 137.

³¹ Преглед ранијег рада даје Бринкман, *Die deutsche Sprache...*, 510—514. Исп. такође, L. Weisgerber, *Grundzüge der inhaltbezogenen Grammatik*, Düsseldorf 1962²; — *Die sprachliche Gestaltung der Welt*, Düsseldorf 1962²; — *Satz und Wort im heutigen*

2.1.2. Друга теоријска линија у овој области води женевској школи као свом исходишту, но има врло кривудава развојни пут јер повезује различите лингвистичке школе. Тако Л. Тенијер³² и Ж. Фурке³³ за полазну основу узимају тезу о тзв. валенцији речи (ова се идеја додирује са учењима о дистрибутивној репартицији или функционалној вредности). Глаголско-„актантско“ језгро реченице по Тенијеру чини „neud central“³⁴, структурну окосницу, којој се придодају околносне ознаке („circomstants“)³⁵. Ч. Фриз³⁶ ставља у исти ред Тенијерове „актанте“ и околносне одреднице, схватајући их као систем реченичних позиција („uses“)³⁷. Позицијама одговарају лексичко-граматичке класе речи. На тој основи он гради концепцију о структурним реченичним моделима („structural patterns of sentences“)³⁸. Г. Хелбиг, са својим сарадницима, радећи на систематизи „реченичних модела“ („Satzmodelle“)³⁹, такође полази од глаголске валенције.

Deutsch, Düsseldorf 1967; — *Die ganzheitliche Behandlung eines Satzbauplanes*, Düsseldorf 1962; — P. Grebe, *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache* (Der grosse Duden), Mannheim 1971; — J. Erben, *Abriss der deutschen Grammatik*, Berlin 1964⁷. Исп. такође, O. Naes, *Versuch einer allgemeinen Syntax der Aussagen: Das Ringen um eine neue deutsche Grammatik*, Hrsg. H. Moser, Darmstadt 1962.

³² L. Tesnière, *Elements de syntax structurale*, Paris 1969², 102—115. Исп. о томе, М. Ивић, *Правици у лингвистици*, Љубљана 1975³, 188.

³³ Исп., J. Fourquet, *Aufbau der Mitteilung und Gliederung der gesprochenen Kette: Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung* 2, 1965; — *Prolegomena zu einer deutschen Grammatik*, Düsseldorf 1970.

³⁴ Цит. д., 15.

³⁵ Tesnière, 102.

³⁶ Ch. Ch. Fries, *The Structure of English*, London 1963².

³⁷ Исп. „functions or uses“, Fries, 78.

³⁸ Fries, 146. и д.

³⁹ G. Helbig — J. Buscha, *Deutsche Grammatik*, Leipzig 1972, 554—558. Разликује 10 основних модела: 1. без актаната: Es blitzt; 2. са једним факултативним актантом: Es regnet (Blüten); 3. са једним облигаторним актантом: Die Pflanze geht ein; 4. са једним облигаторним и једним необлигаторним: Die Mutter kauft (Milch) ein; 5. са једним облигаторним и два необл.: Die Mutter erzählt (den Kindern) (eine Geschichte); 6. са једним облигаторним и три факултативна: Der Schriftsteller übersetzt (das Buch) (aus dem Russischen) (ins Deutsche); 7. са два облигаторна актанта: Der Direktor erwartet seine Gäste; 8. са два облигаторна и једним факултативним: Der Schüler beantwortet (dem Lehrer) die Fragen; 9. са два облигаторна и два факултативна актанта: Der Referent bittet (die Zuhörer) (für diesen Zwischenruf) um Verständnis; 10. са три облигаторна актанта: Der Meister nannte die Frau eine gute Arbeiterin.

2.1.3. По страни од две методолошке оријентације стоји учење З. Хариса⁴⁰. Полазећи од трансформативне методе, он долази до значајног открића о синтаксичкој еквиваленцији. Одатле следи да се може говорити о реченичним класама са заједничким инваријантним језгром.

2.2.1. У славиистичкој науци рад на анализи и типологији реченичних структура такође је врло интензиван. Ова истраживања по правилу су комбинована са изучавањем тзв. реченичне парадигматике (теоријске дисциплине која је у славиистици доживела посебан замањ⁴¹).

Напори у обе области одликују се хетерогеношћу како схватања тако и терминолошких система. Е. А. Седельников нпр., почетком шездесетих година, говори о „реченичним моделима“⁴². Најзначајније име совјетске лингвистике на овом пољу, Н. Ј. Шведова, усваја Билеров термин „реченична схема“, додајући му појам регуларне реализације⁴³. Сличне термине углавном срећемо и код чешких лингвиста⁴⁴: „реченични модел“ (и „větný vzorec“), „реченична схема“, „реченични тип“ итд.⁴⁵.

Сваким од ових термина означене су код појединих аутора реченичне инваријантне структуре различитог ранга и профила. При коинциденцији више њих (нпр. тип-модел), један се примењује на класе нижега реда које се издвајају у оквирима ширих категорија (нпр. модел обухвата више типова или сл.). Регуларна реализација Н. Шведове представљена је као „непарадигматска варијација“ схеме⁴⁶.

2.2.2. За наш језик мислим да су погодни термини *структурни модел* и *граматички тип* реченице, у чијим оквирима је могуће разли-

⁴⁰ Z. Harris, *Co-occurrence and Transformation in Linguistic Structure*, Language 33, 1957, 283—340. Препт.: *Syntactic Theory* 1, ed. by F. Housholder, Penguin Books Ltd., Harmondsworth, Middlesex, England, 1972, посебно стр. 182—183. Исп. такође, *String Analysis of Sentence Structure*, The Hague 1964², 27. и д.

⁴¹ М. Ивић, Цит. д.

⁴² Исп., Е. А. Седельников, *Еще о синтагматической теории*, ВЯ 1/1961, 73—82.

⁴³ Најбоље разрађена, ова теорија је представљена у граматици АН СССР; исп., *Грамматика современного русского литературного языка*, под. ред. Н. Ю. Шведовой, Москва 1970, 546. и д. Исп. такође, *Основы построения описательной грамматики современного русского литературного языка*, Москва 1966; — Н. Ю. Шведова, *Парадигматика простого предложения в современном русском языке*: Русский язык — грамматические исследования, 3—77; — Г. А. Золотова, *Очерк функционального синтаксиса русского языка*, Москва 1973, 124—297.

⁴⁴ Fr. Daneš, *Syntaktický model a syntaktický vzorec*, Československé přednášky pro V mezinárodní sjezd slavistů v Sofii, Praha 1963, 115—124.

⁴⁵ R. Mrázek, *K otázce českých větných schémat a typů, zvláště neslovesných*, SaS 23, 1961, 21—35.

⁴⁶ *Грамматика...*, 546.

ковати *регуларне реализације* (Схема је графичка представа система типолошких јединица). Анализа и класификација реченица у овом смислу може се назвати *типологијом реченице*⁴⁷.

2.3.1. Досад је израђено више типолошких система словенске реченице. Приказаћу основне елементе двају од њих.

2.3.2. Најзначајније место припада систему Н. Ј. Шведове⁴⁸. Основни класификациони критериј који она примењује јесте опозиција „двосоставност“—„односоставност“⁴⁹. „Двочлане“ структуре даље су груписане према критерију „граматичке координације“ (конгруенције)⁵⁰, као и према лексичко-граматичком саставу⁵¹. Код схема где нема координације примењује се само други принцип. „Једночлане“ структуре деле се на класе према лексичко-граматичком критерију⁵². Схеме се у оквиру овако издвојених структурних класа разликују према лексичким или/и неким граматичким обележјима основног или/и придружених чланова реченице⁵³.

2.3.3. У систему Р. Зимека примењен је трансформативни метод⁵⁴. За основу класификације узимају се разнородни фактори: лексички, морфолошки и синтаксички⁵⁵. Најзначајнија дистинкција коју он чини међу моделима може се формулисати као опозиција између трансформативно корелативних и трансформативно некорелативних структурних модела⁵⁶ (3.4.4.).

⁴⁷ О два значења овога термина исп., В. Г. Адмони, *Типология предложений и логико-грамматические типы предложений*, ВЯ 2, 1973, а на другој страни, В. З. Панфилов, *Языковые универсалии и типология предложений*, ВЯ 5/1974, 3—16.

⁴⁸ Цитираћемо га према *Граматици*.

⁴⁹ На овај принцип скренула је пажњу М. Ивић, *Опозиција „односительное предложение“ — „двусоставное предложение“*, ФН 4/1965, 181—184. Исп., *Грамматика*, 1. с.

⁵⁰ Исп.: „предложения с формально уподобленными главными членами“, 548; „предложения с формально неуподобленными главными членами“, 555. Спільни израз координације јесте конгруенција.

⁵¹ Исп. стр. 548—555.

⁵² Стр. 560. и д.

⁵³ Нпр., издваја следеће схеме са координираним главним члановима: 1. схема са координацијом рода, броја и падежа (N_1-N_1), 2. са координацијом рода и броја (N_1-V_f , N_1-N_1), 3. са коорд. рода и лица (N_1-V_f), 4. броја и падежа (N_1-N_1), 5. са координацијом броја (N_1-V_f , N_1-N_1), 6. падежа (N_1-N_1 , N_1-N_{n1} , N_1 это N_{n1}).

⁵⁴ R. Zimek, *Větné typy v současné ruštině z hlediska transformačné gramatiky*: Otázky slovanské syntaxe II, Брно 1968, 229—242. Типологију безличних реченица израдила је М. Ивић, исп. рад наведен у нап. 68.

⁵⁵ Стр. 236. и д.

⁵⁶ L. с.

2.3.4. Значајна разлика између ова два система јесте третман „облигатних“ и „необлигатних“ чланова реченице. Н. Ј. Шведова — мислим с правом — сматра да ова дистинкција није релевантан критериј за типологију реченичних структура⁵⁷. Међутим, треба додати следеће: ако реченични модел не обухвата све неопходне чланове реченица изграђених на његовој основи, тада немамо права да га сматрамо *јуним обрасцем* за читаву класу реченица, већ само за извешан број њих, које не прелазе оквири модела. За остале *сйрукйурни модел йредсйавља деривациону базу*, из које ће се изводити посебним поступцима.

3

3.0.1. Озбиљне замерке стављају се систему Н. Шведове стога што наводно тежи анализи формалних обележја реченице⁵⁸. Знаковна структура је, међутим, јединство форме и садржаја, те се ниједан од аспеката не може запоставити у анализи која пледира на потпуност. Полазна теза наше анализе — која се, чини ми се, може применити и на истраживања Н. Шведове, — јесте идеја о „морфолошки релевантним елементима садржаја, релација и функција“.

3.0.2. Покушаћу да покажем шта свака од пет теоријско-методолошких концепција формулисаних у уводним напоменама — даје за израду елементарне скице типолошког система словенске просте реченице. Емпиријска основа увек је материјал српскохрватског језика, допуњен само у изнимним случајевима по којим друкчијим примером. Рад, дакле, ни у том правцу, као ни у било којем другом, не даје крајње резултате, већ га треба схватити као прилог дискусији.

1. *Сйрукйурно-дескриптивни сисйем*

3.1.1. Већина досад учињених покушаја у типологији реченице полази мање-више од ове концепције. Предност њена лежи у могућ-

⁵⁷ Русский язык — грамматические исследования, Исп., на другој страни, Ј. Bauer, *Konstitutivní a fakultativní prvky větých schémat*, Otázky slovanské syntaxe II, 164: „Rozviti podmětu, tj. jména v nominativu, má v postatě povahu fakultativní a nevytváří spravidla nové větné schéma...“

⁵⁸ Исп., *Сйорные войрсы ойисания сйрукйурных схем йросйого йредложения* ВЯ 4/1973, 25—36. О проблему семантичке структуре реченице исп. њен реферат на синтаксичком симпозијуму у Брну: *О сооийношении грамматических и семантических характеристик йредложения*, као и на VII међународном конгресу слависта: *О сооийношении семантической и грамматической сйрукйуры йредложения*: VII международный съезд славистов. Словянское языкознание, Москва 1973, 458—483.

ности да се разликују и паралелно, у међусобној конфронтацији, посматрају формалне и садржинске структурне компоненте. Стога овај систем треба сматрати основом свих других методолошких приступа језичкој материји.

3.1.2. О *семантичкој композицији* по правилу се у тим системима говори по угледу на логичко-семантичке системе (предикативне, пропозитивне структуре итд.)⁵⁹. Вероватно је и идеја о валенцијама поникла по асоцијацији на однос функција-аргумент (функција без аргумената, функција са једним, два или више аргумената).

Комбинујући логичко-предикативне и когнитивно-предметне факторе, можемо говорити о пропозитивним структурама: акционој (агенс-акција-објект/инструмент/реципијент...), процесуалној (партиципијент-процес-бенифицијент...), атрибуционој, релационој итд.

3.1.3. На формалном плану логичко-семантичким моделима одговарају донекле реченични модели са тзв. именском, придевском, глаголском итд. организацијом⁶⁰.

2. Функционално-дескриптивни систем

3.2.1. Елементе овога система налазимо код Н. Шведове. И у предложеном раду полази се од схватања реченице као организованог система лингвистичких знакова који врши одређену функцију у процесу споразумевања

3.2.2. Према томе, разликујемо функцију реченице као комплексног знака и функције саставних елемената, који се према општој структури односе као актуализатори. У том случају општа функција није прост збир парцијалних функција. Информативну вредност денотатори добијају, ако не у зависности од спољашњих услова, онда сједињени с транспозитивним индикаторима (1.3.10.).

3.2.3. Нудећи лингвистичка средства за обједињење чинилаца споразумевања (информант-предмет-реципијент), реченица омогућује затварање комуникативног кола и у одсуству предмета споразумевања. То је од непроцењиве важности за људско мишљење, практично деловање и друштвено понашање, јер представља предуслов за координацију

⁵⁹ Могуће је говорити о предметно-денотативној или логичкој перспективи ове компоненте. Поред радова које наводи Шведова (исп. претходну напомену), исп. Е. В. Падучева, *О семантичке синтаксиса*, Москва 1974.

⁶⁰ Делимично томе одговарају модели Х. Бринкмана.

ранијег искуства, потреба, мишљења и акције, која се тако може припремити и планирати далеко од услова на које се односи⁶¹.

3.2.4. Дијалектичко јединство компонената у реченици постиже се координацијом хетерогених садржаја, функција и њихових формалних показатеља. Постоји већи број типова структурне организације посматраних из ове перспективе.

3.2.4.1. У реченицама као ове из познатих Змајевих стихова:

(8) — *Пођем, клецнем, идем, засијајавам,*
Шешалицу сају задржавам, —

синтетички су обједињена три функтора: (1) номинатор предмета споразумевања, (глагол *поћи*) — обележићемо га симболом *Lx*, — транспозитивни индикатори (временска, *praes*, и лична ознака, *1.p.*), као и један денотативни индикатор (*sg*):

(8a) — *Пођем* = *Lx* (*praes-1.p.-sg.*).

Овакву реченичну организацију назваћемо *ендоцентричном*⁶². Она нема карактер пропозиције С. Карцевског (1.2.7.2.) јер се однос депенденције успоставља по правилу међу различитим денотаторима.

3.2.4.2. Вишечлана денотативна структура у принципу подразумева постојање ознака њихових међусобних односа. Ознаке синтаксичке депенденције јесу *релатори*, а то су у словенским језицима падежне морфеме (1.3.12.). То би одговарало пропозитивној структури С. Карцевског.

⁶¹ Сликавит опис ове функције језика налазимо још у Аристотеловој *Софистици*. Име предмета у говору употребљава се уместо самог предмета из једног врло практичног разлога: овај се често не може донети на разговор (*De sophistica el.*, 165a). Г. Габеленц, цит. д., 319, поима језик као средство за одређену људску делатност.

Значајно је у овом правцу учење К. Билера о три функције језичког знака: „Darstellung, Ausdruck und Appell“, К. Bühler, *Die Axiomatik der Sprachwissenschaften*, Frankfurt/Main 1969², 116. Велики психолог Рубинштејн разликује две основне функције језика: комуникативну и сигнификативну, исп., S. L. Rubinstein, *Grundlagen der allgemeinen Psychologie*, Berlin 1973², 515. Међу лингвистима се такође срећу слична схватања. Исп., Ј. Кухарж, *О функционалном использованих структурних единица језика*: Единицы разных уровней грамматического строя языка и их взаимодействие, Москва 1969, 273—277; Ј. Кућаџ, *К Общей характеристике номинации*, TLP III, 1968, (функция номинативная — высказывание; чеш.: funkce pojmenovací — funkce výrovedný), 119—129. Исп. такође, Н. Д. Арутюнова, *О номинативной и коммуникативной моделях предложения*, ИАН СССР, Серия литературы и языка XXXI/1, 1972, 41—49.

⁶² Термине „ендоцентрични“ и „егзоцентрични“ исп. код Л. Блумфилда, L. Bloomfield, *Language*, 194—196.

Међутим, средства „пропозитивне“ организације денотативне структуре не играју значајну улогу у граматичкој организацији реченице.

3.2.4.3. У реченицама као:

(9) — *Ја седим*, —

денотативни функтори су један номинатор (глагол *седети*) и један деикс (заменица *ја*). Нема релацијских ознака, већ само индикатора.

(а) Транспозитивни индикатори сједињени су са номинатором на исти начин као у (8). Али и деикс носи једну од тих ознака:

(9a) — *Ја седим* = Lx_1 (1.p.-sg)— Lx_2 (1.p.-praes-sg)

У оваквим случајевима говори се обично о „формалном усаглашавању“, конгруенцији. Али ако упоредимо форму са садржајем, тј. са функцијама, примећујемо да *паралелним формама*, тј. ознакама индикације, одговара само *један елемент садржаја*⁶³: Lx_1 (1.p.)— Lx_2 (1.p.) указују заједно да је предмет споразумевања у вези са Inf.

(б) Исто се може рећи за денотативни индикатор Lx_1 (sg)— Lx_2 (sg): обе упућују да је агенс једна индивидуа.

Јасно је одатле да се индикатори употребљавају у служби која иначе припада релаторима: као ознаке унутрашње организације денотативне структуре реченице. Да би били употребљени у ту сврху, морају испуњавати следеће: (1) добијају више формалних ознака, (2) свака од њих комбинује се с једним денотатором.

Такав начин обележавања функција — више паралелних форми за једну функцију — назваћемо *мултипликативним*, а распоред тих ознака на више денотатора — *мултилатералним*. Мултипликативно-мултилатералну реченичну организацију назваћемо *егзоцентричном*.

3.2.4.4. Има више подврста такве организације.

3.2.4.1. Слична као (9) јесте и реченица:

(10) — *Он седи* = Lx_1 (3.p.-sg.-m)— Lx_2 (3.p.-sg-*praes*)

За овакве случајеве узећемо термин: *симетрична* организација.

3.2.4.2. У примеру:

(11) — *Цар сеиша* = Lx_1 (sg-m)— Lx_2 (sg-3.p.-*praes*), —

⁶³ Ова наша идеја у извесним детаљима поклапа се са схватањем С. Карцевског о асиметрији лингвистичког знака, S. Karcevski, *Du dualisme asymétrique du signe linguistique*, Cahiers F. de Saussure 14, 1956, 18. Идеје сличне нашем појму мултипликације изводи одатле Ю. К. Лекомцев, *Замечания к вопросу о двустороннем языковом знаке*, ВЯ 2, 1961, 36—41.

нема транспозитивних индикатора. Мултипликативни принцип остварен је денотативним индикатором: $Lx_1(\text{sg})-Lx_2(\text{sg})$.

3.2.4.4.3. Умножене формалне ознаке могу се комбиновати и са више од два денотатора:

$$(12) - \text{Цар је шеџао} = Lx_1(\text{sg-m})-Lx_2(\text{sg-3.p.-praes})-Lx_3(\text{sg-m-praet})$$

$$(13) - \text{Царица је горда} = Lx_1(\text{sg-f})-Lx_2(\text{sg-3.p.-praet})-Lx_3(\text{sg-f})$$

3.2.4.4.4. Умножавање и других, а не само транспозитивних, тј. базичних реченичних индикатора, ствара основу за интересантна формална решења реченичне структуре. Настаје могућност ликвидације примарних ознака реченичности (транспозитивних индикатора), чиме транспозитивну функцију преузимају те друге ознаке; дајемо напоре руске и српскохрватске примере:

$$(14) - \text{Саша њриехал} = Lx_1(\text{sg-m})-Lx_2(\text{sg-m-praet}) - \text{Сџи-гао Саша}$$

$$(15) - \text{Парлов чемџион} = Lx_1(\text{sg-m})-Lx_2(\text{sg-m}) - \text{Парлов шамџион}$$

$$(16) - \text{Была зима} = Lx_1(\text{sg-f-praet})-Lx_2(\text{sg-f}) - \text{Била зима}$$

Процес граматичког стабилизирања овакве организације реченице отвара пут за даља преструктурирања у истом правцу. За разлику од српскохрватског, у руском се у том смислу јављају типови без примарних ознака реченичне организације:

$$(17) - \text{Зима} = Lx(\text{sg-f}) - \text{Зима је}$$

У српскохрватском одсуство споне изазива осећај граматичке недовољности за вршење комуникативне функције, док у руском не. У р. то сведочи о активирању једног парадигматског принципа: осећај припадности одређеном реченичном моделу неутралише потребу за формалним показатељима. То је виши ниво апстракције од онога у српскохрватском.

3.2.4.5. Мултипликација формалних ознака идентичне функције подразумева парадигматски идентитет. Али овај принцип може бити поремећен из различитих узрока. Ако са горњим српскохрватским примерима испоредимо:

$$(18) - \text{Ја и њи иџемо} = Lx_{1a}(\text{sg-1.p.})-Lx_{1b}(\text{sg-2.p.})-Lx_2(\text{pl-1.p.-praes})$$

$$(19) - \text{Ја и цар шеџамо} = Lx_{1a}(\text{sg-1.p.})-Lx_{1b}(\text{sg-m})-Lx_2(\text{pl-1.p.-praes})$$

$$(20) — \text{Ти и они шейайе} = \text{Lx}_{1a}(\text{sg-2.p.})—\text{Lx}_{1b}(\text{pl-3.p.-m})— \\ —\text{Lx}_2(\text{pl-2.p.-praes})$$

$$(21) — \text{Цар и цариц шейају} = \text{Lx}_{1a}(\text{sg-m})—\text{Lx}_{1b}(\text{sg-f})—\text{Lx}_2(\text{pl-3.p.-praes})$$

примећујемо да у ознакама лица, броја и рода нема парадигматске једнакости. Друго, расподела ознака није равноправна: Lx_{1a} и Lx_{1b} у ствари заједнички учествују као јединствен члан у расподели ознака са Lx_2 као другом позицијом. Такав распоред ознака назваћемо *асиметричним*, а принцип на коме је зансован — *сфрукцијурном кумулацијом* (слични су случајеви поменути у 1.1.7.2—3.). Солидну основу за теоријска разматрања кумулативних појава даје учење А. Белића о тзв. функционалним синтагмама и В. Виноградова: он то обележава термином „однородные члены предложения“⁶⁴.

3.2.4.6. Узроци који спречавају успостављање парадигматског идентитета у случајевима обрађеним у претходној тачки леже у самој структури реченичног денотата. У доњим примерима, међутим, ситуација је другачија:

$$(22) — \text{Ми смо народ} = \text{Lx}_1(\text{pl-1.p.})—\text{Lx}_2(\text{pl-1.p.-praes})— \\ —\text{Lx}_3(\text{sg-m})$$

$$(23) — \text{Девочица је цвети} = \text{Lx}_1(\text{sg-f})—\text{Lx}_2(\text{sg-3.p.-praes})— \\ —\text{Lx}_3(\text{sg-m})$$

$$(24) — \text{Он је мазга} = \text{Lx}_1(\text{sg-m-3.p.})—\text{Lx}_2(\text{sg-3.p.-praes})— \\ —\text{Lx}_3(\text{sg-f})$$

$$(25) — \text{Младоси су деца} = \text{Lx}_1(\text{sg-f})—\text{Lx}_2(\text{pl-3.p.-praes})— \\ —\text{Lx}_3(\text{sg-f})$$

Неслагање граматичких ознака овде је последица лексичко-граматичке условљености њихове: обележје рода код именских речи најчешће је формално-граматичка категорија која нема директне везе са грам. значењем. При коинциденцији лексичких јединица са морфолошким условљеним ознакама индикације и оних с којима се комбинују слободно, јављају се разноврсна решења, у зависности да ли ће се мултипликација заснивати на семантичким или формалним критеријима:

$$(26) — \text{Ребяишки (были) бесшраиный народ}^{64} = \text{Lx}_1(\text{pl-m})— \\ —\text{Lx}_2(\text{pl-m-pr-aet})—\text{Lx}_{3-4}(\text{sg-m})$$

$$(27) — \text{Омладина су млади} = \text{Lx}_1(\text{sg-f})—\text{Lx}_2(\text{pl-3.p.-praes})— \\ —\text{Lx}_3(\text{pl-m})$$

⁶⁴ В. Виноградов, *Грамматика...*, 516.

$$(28) \text{ — } \textit{\check{C}as jsou penize}^{65} = Lx_1(\text{sg-m})\text{—}Lx_2(\text{pl-3.p.-praes})\text{—} \\ \text{—}Lx_3(\text{pl-n})$$

Такву структурну организацију можемо сматрати *немултипликативном латералном*.

3.2.4.7. Денотативна структура у себе укључује и денотацијске функторе који се не комбинују ни под каквим условима са ознакама граматичке функције. У том случају могућна су такође различита решења.

3.2.4.7.1. У реченици:

$$(29) \text{ — } \textit{\text{Č}itajici je i\u0177rijajino} = Lx_1(0)\text{—}Lx_2(\text{sg-3.p.-praes})\text{—} \\ \text{—}Lx_3(0)$$

ниједна од номинација није способна за мултипликативну расподелу функцијских ознака, тако да се ове комбинују са деиксом. То је проста контактна или *немултипликативна* унилатерална егзоцентрична организација.

3.2.4.7.2. У случајевима као:

$$(30) \text{ — } \textit{\text{P}ej\u0161oro je do\u0161lo} = Lx_1(0)\text{—}Lx_2(\text{sg-3.p.-praes})\text{—}Lx_3(\text{sg-n-pret})$$

$$(31) \text{ — } \textit{\text{P}ej\u0161oro su do\u0161li} = Lx_1(0)\text{—}Lx_2(\text{pl-3.p.-praes})\text{—}Lx_3(\text{pl-m-pret})$$

јављају се *алтернативне* могућности мултипликативног и немултипликативног типа.

3.2.5. Мултипликативна структурна организација егзоцентричног карактера каткада се јавља и у комбинацији са релаторима. То у ствари сведочи о укрштању два различита принципа организације денотативне структуре.

3.2.5.1. У примерима типа:

$$(32) \text{ — } \textit{\text{C}ari\u0107a po\u0161taje go\u0161dom} = Lx_1(\text{sg-f})\text{—}Lx_2(\text{sg-3.p.-praes})\text{—} \\ \text{—}Lx_3(\text{sg-f-Instr})$$

$$(33) \text{ — } \textit{\text{D}evo\u0107ica se i\u0177ro\u0161lava za najl\u0117\u0161u} = Lx_1(\text{sg-f})\text{—}Lx_2(\text{sg-3.p.-praes})\text{—}Lx_3(\text{sg-f-za-Acc})$$

падежне ознаке, са или без предлога, јесу показатељи односа $Lx_2\text{—}Lx_3$. Та зависностијска структура укључена је у општи систем мултипликативне организације, којим су обухваћене и дате номинације.

3.2.5.2. Други тип такве организације представљају случајеви као:

$$(34) \text{ — } \textit{\text{P}ej\u0161oro je l\u0117\u0107i\u0107} = Lx_1(0)\text{—}Lx_2(\text{sg-3.p.-praes})\text{—}Lx_3(\text{pl-Gen})$$

⁶⁵ F. Trávníček, *Mluvnice spisovné češtiny II*, Praha 1951, 846.

за хијерархијски сређену класификацију. Фактори који узрокују варијативност двојаког су карактера.

3.2.7.1. Они који леже у самој структури денотата (исп. нпр. 3.2.4.5—6.) омогућују позициону интерпретацију: различите денотативне функције неједнако учествују у расподели граматичких обележја. У денотативној структури исказа ове прве формирају систем *позиција*.

3.2.7.2. Транспозитивни индикатори чине језгро граматичке организације реченице. Обележје егзоцентричне структуре сложеног реченичног денотата јесте мултипликативна организација. У том односу разликујемо два типа позиција: (1) позиције мултипликативног распореда, (2) позиције зависне организације. Само први тип чини реченичну денотативну структуру у ужем смислу. Обухвата следеће три позиције.

(1) Најзначајнија је позиција у којој коинцидирају оба транспозитивна функтора. Она се донекле поклапа са појмом *идентификација*, те узимамо симбол *P-роз*. Транспозитивни функтори јављају се као системи формалних ознака.

(а) Први од њих може се сматрати *трансфоз. функцијором* у ужем смислу, *t-функцијор*. Формалним ознакама обележава се разлика у односима ситуације у којој се налази предмет споразумевања према ситуацији у којој се споразумевање врши: t^+ — футур, t^- — претерит, t^0 — презент.

(б) *Идентификациони, i-функцијор* обележава однос предмета споразумевања према комуникативној групи (Inf и Rec): јавља се као идентитет предмета са Inf (i^+ — 1.р.), или Rec (i^- — 2.р.), или је пак неутралан (i^0 — 3.р.).

(2) Друга позиција обухваћена је мултипликативним распоредом *i-функтора*, а не познаје *t-функтор*. Поклапа се са појмом субјекта, *S-роз*.

(3) Трећа је позиција мултиплицираног *t-функтора*. У основи то је поз. екстраполираног денотативног функтора из *P-роз*, када на његово место дође деикс, („глаголска копула“), или сл. Може се означити условним термином *комплејтив, PP-роз*.

3.2.7.3. У српскохрватском језику могућ је тројак распоред *t-функтора* у *P-роз* и *PP-роз*:

(а) прави мултипликативни распоред са парадигматским идентитетом ознака:

(39) — *Девојчица уме да чита* = $Lx_1(\text{sg-f})-Lx_2(\text{sg-3.p.-praes})-$
 $-Lx_3(\text{sg-3.p.-praes})$

(40) — *Девојчица ће да чииа*

(b) мултипликативни распоред са асиметричним временским ознакама:

(41) — *Девојчица је дошла* = $Lx_1(\text{sg-f})-Lx_2(\text{sg-3.p.-praes})-Lx_3(\text{sg-f-praet})$

(42) — *Девојчица је љреморена*

(c) Прост контактни (комплетивни) начин организације без икаквих показатеља у PP-roz:

(43) — *Девојчица уме чииаџи* = $Lx_1(\text{sg-f})-Lx_2(\text{sg-3.p.-praes})-Lx_3(0)$

(44) — *Девојчица ће чииаџи*

Типови (a) и (c) стоје, уопште узев, у односу факултативне алтернације. На тај начин наш језик и ту заузима међупозицију на релацији источнобалканских (исп. мак.: *Моје сака да чииа*) и осталих словенских језика.

3.2.7.4. У PP-roz i-функтор је сигнификативан као пратилац мултиплицираног t-функтора (a). Поред тога могу се навести ретки примери као:

(45) — *То сам ја* = $Lx_1(\text{sg-n})-Lx_2(\text{sg-1.p.-praes})-Lx_3(\text{sg-1.p.})$

3.2.7.5. Појам позиције како је овде конципиран не поклапа се у потпуности са појмом синтаксичке изофункционалности, јер обухвата збир сродних функција. То нарочито важи за PP-roz. Њихова општа карактеристика јесте мултипликативност и мултилатерални распоред појединих функтора. Разлике настају у типу функтора и према томе у типу обележја. Комбинативне могућности функтора допуштених у датој позицији дају основу за субкласификације. Ограничења су углавном лексичко-граматичка.

Поред два поменутог функтора мултипликативној расподели подлежу и следећи:

(a) ознаке граматичког броја, *n-функтор* (n^+ — плурал, n^0 — сингулар),

(б) ознаке граматичког рода, *s-функтор* (s^+ — маскулиnum, s^- — фемининум, s^0 — неутрум). Први се јавља у свим позицијама, а други у S-roz и PP-roz.

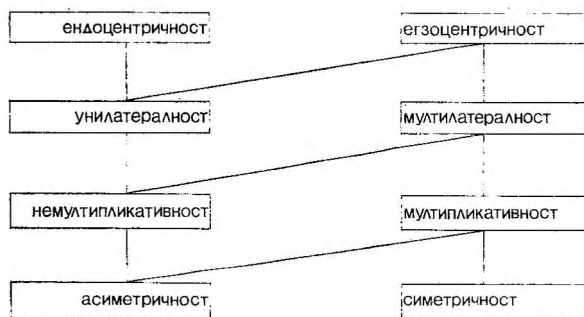
3.2.7.6. Ограничењима подлежу и могућности узајамног комбиновања индикатора у појединим позицијама. Тако су маркирани чланови i-функције инкопатибилни са обележеним s-функтором (*ја, њи: он/она/оно*).

3.2.7.7. Не можемо заобићи чињеницу да се у РР-роз јављају и неки функтори непознати другим двома. То су падежне ознаке, *с-функтори*, са предлозима, *р-фундтори*, или без њих.

Исто тако, S-роз и РР-роз познају и денотације без ознака функције. Ове неутралисане форме имају своју вредност у систему ознака и функција које чине дату позицију, иначе су несигнифкативне. Мултипликативност почива на сигнифкативности ознака једне функције у разним позицијама: (а) *i*-функтор у S-роз, Р-роз и каткада у РР-роз, (b) *t*-функтор у Р-роз и каткада у РР-роз, (c) *n*-функтор у S-роз, Р-роз и РР-роз, (d) *s*-функтор у S-роз и РР-роз.

Одатле следи закључак да *с*-функтор и *р*-функтор не учествују у мултипликативном распореду ознака реченичне организације: неутрална падежна форма у S-роз несигнифкативна је.

3.2.7.8. Општа схема *обележавања функција* као средстава организације денотативне структуре реченице може се представити у виду опозиција представљених на табели 7.

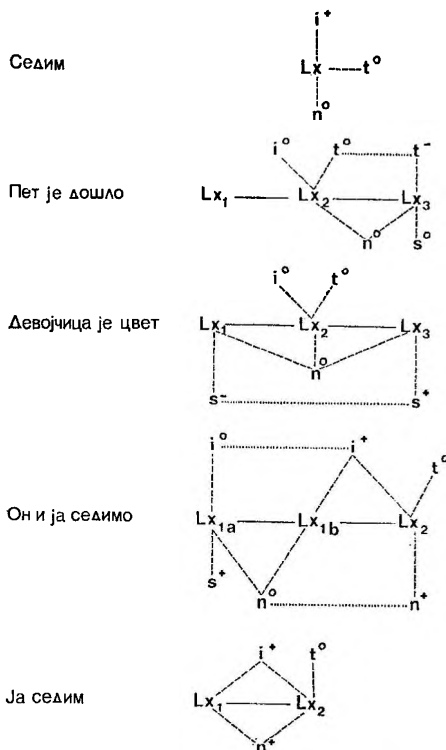

Слика 7. Типови распореда формалних ознака функција у реченици

3.2.7.9. Из горње табеле следило би да постоје следећи *типови структурне организације реченице*:

- (1) *ендоецентрични унилатерални* (Седим)
- (2) *егзоцентрични унилатерални* (прости контактни: *Пет је дошло, Чийаји је лејо*)
- (3) *мултилатерални немултипликативни* (лексички условљен распоред: *Девојчица је цвећ, То сам ја, Это — ја*)
- (4) *мултипликативни асиметрични* (са структурно условљеним распоредом: *Ја и он седимо, Цар и царица шетају*)
- (5) *мултипликативни симетрични* (*Ја седим, Они седе*)

3.2.8. На основу свега можемо покушати да израдимо систем функционалних структурних модела *и*росте реченице, *F*-модела. Ови се не јављају као чисти организациони типови: различите функције у истој реченици подлежу различитим принципима обележавања; реченица је стога комбинација више типова структурне организације. У то нас уверава скица. 8.

Слика 8. Основне комбинације фуктора и распоред њихових ознака у реченичној структури

3.2.9. На следећим страницама даје се табеларни преглед структурних *F*-модела. Према 3.2.8. јасно је да морамо прецизирати критерије њихова међусобног разграничења. Ја их видим у хијерархизацији односа међу фукторима денотације. Централним се може сматрати *P*-roz, јер се ${}_PLx$ комбинује са транспозитивним индикаторима. Друга је *S*-roz: ${}_SLx-{}_PLx$ овде се обележава по принципу мултипликације. *F*-модел се издвајају према *и*природи ${}_SLx$ и карактеристичним обележјима односа са ${}_PLx$.

Граматицки типови у оквирима F-модела разликују се према граматичким карактеристикама sLx и $ppLx$, тј. према броју индикатора у S-poz и PP-poz.

Регуларна реализација је конкретна реченица изграђена према датом моделу и граматичком типу. Разлике међу реализацијама настају *парадигматском варијацијом* граматичких функтора.

То значи да се pLx сматра *реченичном констатантом*. Субваријација на бази алтернације pLx/\emptyset може се интерпретирати на нивоу регуларних реализација (исп. сх. sLx — *je*//*био je*//*биће* — $ppLx$ према р. sLx — \emptyset //*был*//*будет* — $ppLx$). Наша класификација полази од српскохрватског језика, мада се у обзир не узимају све његове специфичности (као нпр. $pLx(t^-)$ *седех, сеђах*). Стога она има упрошћен облик: у њој не налази места општепозната карактеристика словенских језика типа $pLx(t^+)$ *йойдем* и сл. Граматичка карактеристика pLx у таквој табели јесте непроменљиво обележје t° , а Инф или Парт перифрастичних гл. форми укључени су у PP-poz. На тај начин се s-функтор интерпретира као својство PP-poz и S-poz (руска система захтева његово укључивање и у P-poz). Језици са већим бројем временских гл. облика подразумевају друкчији третман pLx (македонски, бугарски, лужички).

У 3.2.4.5. показали смо да су за начин структурне организације реченице од значаја и „једнородни“ чланови. Ради се углавном о S-poz (тип. *То смо ја и браћ* може се третирати као изведен). Обележићемо их терминима *мономни* и *биномни*. Истицано је више пута да се однос pLx — $ppLx$ обележава комбинацијом мултипликативног и релационог принципа. Разликоваћемо *комплетивне* ($ppLx^\circ$), *латералне* ($ppLx^{t,n,s}$) и *дејендентне биметријске* типове ($ppLx_{с, р}$), за разлику од *аметријских* ($ppLx = \emptyset$).

3.2.9.1. I F-модел: *ендоцентрични унилатерални*

Тип 1: *аметријски* (pLx^i, t, n)

(a) $pLx(i^+, t^\circ, n^+-n^\circ)$	Седим — Седимо
(b) $pLx(i^-, t^\circ, n^+-n^\circ)$	Седиш — Седите
(c) α $pLx(i^\circ, t^\circ, n^--n^\circ)$	Седи — Седе
β $pLx(i^\circ, t^\circ, n^-/n^\circ)$	Седи се//Седе
γ $pLx(i^\circ, t^\circ, n^\circ)$	Грми

Тип 2: биметријски комитетивни ($pLx\ I-1\ ppLx^{\circ}$)

- (a) $pLx(I-1-a)\ ppLx(o)$ Починѐм читати — Починѐмо читати
Ићи ћу — Ићи ћемо
Добро сам — Добро смо
- (b) $pLx(I-1-b)\ ppLx(I-2-a)$ Починѐш читати — Починѐњу читати
Ићи ћеш — Ићи ћете
Добро си — Добро сте
- (c) $\alpha\ pLx(I-1-c-\alpha)\ ppLx(I-2-a)$ Починѐе читати — Починѐу читати
Ићи ће — Ићи ће
Добро је — Добро су
- $\beta\ pLx(I-1-c-\beta)\ ppLx(I-2-a)$ Починѐе се читати // Починѐу читати
Ићи ће се // Ићи ће
- $\gamma\ pLx(I-1-c-\gamma)\ ppLx(I-2-a)$ Добро је

Тип 3: биметријски латерални ($pLx\ I-1\ ppLx^{t,s,n}$)Подтип 31 $ppLx(s^{+}s^{-}s^{\circ}, n)$

- (a) $pLx(I-1-a)\ ppLx(s^{+}s^{-}, n^{+}n^{\circ})$ Блед сам — Бледи смо
Бледа сам — Бледе смо
- (b) $pLx(I-1-b)\ ppLx(I-31-a)$ Блед си — Бледи сте
Бледа си — Бледе сте
- (c) $\alpha\ pLx(I-1-c\alpha)\ ppLx(s^{+}s^{-}s^{\circ}, n^{+}n^{\circ})$ Блед је — Бледи су
Бледа је — Бледе су
Бледо је — Бледа су
- $\beta\ pLx(I-1-c-\beta)\ ppLx(s^{+}/s^{\circ}, n^{+}/n^{\circ})$ Постаје се бледо // Постају бледи
- $\gamma\ pLx(I-1-c-\gamma)\ ppLx(s^{+}, s^{-}, n^{\circ})$ Постаје се леп — Постаје се лепа

Подтип 32: $ppLx(s^{+}, s^{-}, s^{\circ}, n)$

- (a) $pLx(I-1-a)\ ppLx(s^{+}, s^{-}, s^{\circ}, n^{+}n^{\circ})$ Ученик сам — Ученици смо
Ученица сам — Ученице смо
Лице сам — Лица смо

$pLx(i^+, t^0, n^+)$ $ppLx(I-32-a)$	Друштво смо
(b) $pLx(I-1-b)$ $ppLx(I-32-a)$	Ученик си — Ученици сте Ученица си — Ученице сте Лице си — Лица сте
$pLx(i^-, t^0, n^+)$ $pp(I-32-a)$	Чета сте
(c) α $pLx(I-1-c-\alpha)$ $ppLx(I-32-a)$	Ученик је — Ученици су Ученица је — Ученице су Лице је — Лица су
$pLx(i^0, t^0, n^+)$ $ppLx(I-32-a)$	Тим су
β $pLx(I-1-c-\gamma)$ $ppLx(s^+, s^-, s^0, n^0)$	Дан је Зима је Пролеће је

Подтип 33: $ppLx(s^+-s^--s^0, n, t)$

(a) $pLx(I-1-a)$ $ppLx(s^+-s^-, n^+-n^0, t^-)$	Трчао сам — Трчали смо Трчала сам — Трчале смо
(b) $pLx(I-1-b)$ $ppLx(I-33-a)$	Трчао си — Трчали сте Трчала си — Трчале сте
(c) α $pLx(I-1-c-\alpha)$	Трчао је — Трчали су
$ppLx(s^+-s^--s^0, n^+-n^0, t^-)$	Трчала је — Трчале су Трчало је — Трчала су
β $pLx(I-1-c-\beta)$ $ppLx(s^+/s^0, n^+/n^0, t^-)$	Трчало се // Трчали су
γ $pLx(I-1-c-\gamma)$ $ppLx(s^0, n^0, t^-)$	Грмело је

Тип 4: *бимейријски латерално-депендентни* ($pLx I-1$ $ppLx^s, n, c, p$)

Подтип 41: $ppLx(s^+-s^--s^0, n, c, p)$

(a) $pLx(I-1-a)$ $ppLx(s^+-s^-, n^+-n^0, c, p)$	Постајем лепим — Поста- јемо лепима Постајем лепом — Поста- јемо лепима Проглашавам се за најбо- љег — Проглашавамо се за најбоље Проглашавам се за најбо- љу — Проглашавамо се за најбоље
---	---

(b) $pLx(I-1-b)$ $ppLx(I-41-a)$

Постајеш лепим — Постајете лепима

Постајеш лепом — Постајете лепима

Проглашаваш се за најбољег — Проглашава те се за најбоље

Проглашаваш се за најлепшу — Проглашава те се за најлепше

(c) α $pLx(I-1-c-\alpha)$

$ppLx(s^+-s^--s^o, n^+-n^o, c, p)$

Постаје лепим — Постају лепима

Постаје лепом — Постају лепима

Проглашава се за најлепшег — Проглашавају се за најлепше

Проглашава се за најлепшу — Проглашавају се за најлепше

Проглашава се за најлепше — Проглашавају се за најлепша

β $pLx(I-1-c-\beta)$

$ppLx(s^+/s^o, n^+/n^o, c, p)$

Постаје се храбрим // Постају храбрима

γ $pLx(I-1-c-\gamma)$ $ppLx(s^+, n^o, c, p)$

Проглашава се за најбољег // Проглашавају се за најбољег

Подтип 42: $ppLx(s^+, s^-, s^o, n, c, p)$

(a) $pLx(I-1-a)$

$ppLx(s^+, s^-, s^o, n^+-n^o, c, p)$

Постајем учеником — Постајемо ученицима

Постајем ученицом — Постајемо ученицама

Постајем чудовиштем — Постајемо чудовиштима

Проглашавам се за победника — Проглашавамо се за победнике

- $pLx(i^+, t^{\circ}, n^+)$
 $ppLx(s^+, s^-, s^{\circ}, n^+-n^{\circ})$
 (b) $pLx(I-1-b)$ $ppLx(I-42-a)$
- $pLx(i^-, t^{\circ}, n^+)$ $ppLx(I-42-a)$
- (c) α $pLx(I-1-c-\alpha)$ $ppLx(I-42-a)$

Проглашавам се за побед-
ницу — Проглашавамо се
за победнице

Проглашавам се за чудо-
виште — Проглашавамо се
за чудовишта

Сматрамо се тимом

Постајеш учеником — По-
стајете ученицима

Постајеш ученицом — По-
стајете ученицама

Називаш се чудовиштем —
Називате се чудовиштима

Проглашаваш се за побед-
ника — Проглашавате се
за победнике

Проглашаваш се за побед-
ницу — Проглашавате се
за победнице

Проглашаваш се за чудо-
виште — Проглашавате се
за чудовишта

Проглашавате се за (удар-
ну) бригаду—(ударне) бри-
гаде

Постаје учеником — По-
стају ученицима

Постаје ученицом — По-
стају ученицама

Назива се чудовиштем —
Називају се чудовиштима

Проглашава се за победни-
ка — Проглашавају се за
победнике

Проглашава се за побед-
ницу — Проглашавају се
за победнице

$pLx(i^{\circ}, t^{\circ}, n^{+}) \quad ppLx(I-42-a)$

$\beta \quad pLx(I-1-c-\beta)$
 $ppLx(s^{+}, s^{-}, s^{\circ}, n^{+}/n^{\circ}, c)$

$\gamma \quad pLx(I-1-c-\gamma)$
 $ppLx(s^{+}, s^{-}, s^{\circ}, n^{\circ}, c)$

Проглашава се за чудовиште — Проглашавају се за чудовишта

Проглашавају се за нацију —нације

Постаје се издајником // Постају издајницама

Постаје се чудовиштем //

Постају чудовиштима

Постаје се победником //

Постаје се победницима

Назива се незнанцем // Називају незнанцем

Назива се кукавицом // Називају кукавицом

Назива се чудовиштем //

Називају чудовиштем

Проглашава се за победника // Проглашавају за победника

Проглашава се за издајницу // Проглашавају за издајницу

Проглашава се за чудовиште // Проглашавају за чудовиште

3.2.9.2. II F-модел: *егзоцентрични унилатерални*

Тип 1: *мономно-аметријски* ($sLx^{\circ} \quad pLx \quad I-1$)

(a) $sLx(o) \quad pLx(i^{+}/i^{\circ}, t^{\circ}, n^{+}/n^{\circ})$

(Нас) петоро седи // (Нас) петоро седимо

(Нас) пет седи // (Нас) пет седимо

(b) $sLx(o) \quad pLx(i^{+}/i^{\circ}, t^{\circ}, n^{+}/n^{\circ})$

(Вас) петоро седи // (Вас) петоро седите

(Вас) пет седи // (Вас) пет седите

$(c) \alpha \text{ sLx}(o) \text{ pLx}(i^{\circ}, t^{\circ}, n^{+}/n^{\circ})$	(Њих) петоро седи // (Њих) петоро седе (Њих) пет седи // (Њих) пет седе
$\beta \text{ sLx}(o) \text{ pLx}(i^{\circ}, t^{\circ}, n^{\circ})$	(Кад) је (њему) путовати (било)

Тип 2: *мономно-биметријски комплементарни* ($\text{sLx}^{\circ} \text{ pLx I—1 ppLx}^{\circ}$)

(a) $\text{sLx}(o) \text{ pLx}(\text{II—1—a}) \text{ ppLx}(o)$	(Нас) петоро воли читати // (Нас) петоро волимо читати (Нас) пет ће читати // (Нас) пет ћемо читати
(b) $\text{sLx}(o) \text{ pLx}(\text{II—1—b}) \text{ ppLx}(o)$	(Вас) петоро воли читати // (Вас) петоро волите читати (Вас) пет ће читати // (Вас) пет ћете читати
(c) $\alpha \text{ sLx}(o) \text{ pLx}(\text{II—1—c—}\alpha) \text{ ppLx}(o)$	(Њих) петоро воли чита- ти // (Њих) петоро воле читати (Њих) пет ће читати // (Њих) пет ће читати (Њих) пет је добро // (Њих) пет су добро
$\beta \text{ sLx}(o) \text{ pLx}(\text{II—1—c—}\beta) \text{ ppLx}(o)$	Читати је лепо Сто је много Два је мало

Тип 3: *мономно-биметријски латерални* ($\text{sLx}^{\circ} \text{ pLx I—1 ppLx}^{t,s,n}$)

Подтип 31: $\text{ppLx}(s^{+}-s^{-}-s^{\circ}, n)$

(a) $\text{sLx}(o) \text{ pLx}(\text{II—1—a})$ $\text{ppLx}(s^{+}-s^{-}/s^{\circ}, n^{+}/n^{\circ})$	(Нас) петоро је храбро // (Нас) петоро смо храбри (Нас) пет је храбро // (Нас) пет смо храбре
(b) $\text{sLx}(o) \text{ pLx}(\text{II—1—b})$ $\text{ppLx}(\text{II—31—a})$	(Вас) петоро је задовољно// (Вас) петоро сте задовољни (Вас) пет је незадовољно // (Вас) пет сте незадовољне

(c) $sLx(o) pLx(II-1-c-\alpha)$ $ppLx(s^+-s^--s^0/s^0, n^+/n^0)$	(Њих) петоро је уморно //
	(Њих) петоро су уморни
	(Њих) пет је неодлучно //
	(Њих) пет су неодлучне
$sLx(o) pLx(II-1-c-\beta)$ $ppLx(s^0, n^0)$	Сто је веће (од десет)
	Два је мало

Подтип 32: $ppLx(s^+, s^-, s^0, n)$

(a) $sLx(o) pLx(II-1-a)$ $ppLx(s^+, s^-, s^0, n^0)$	(Нас) петоро је тим //
	(Нас) петоро смо тим
	(Нас) десет је чета //
	(Нас) десет смо чета
$sLx(o) pLx(i^+, t^0, n^+)$ $ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+)$	(Нас) петоро смо дечаџи
	(Нас) пет смо девојџице
(b) $sLx(o) pLx(II-1-b)$ $ppLx(II-32-a)$	(Вас) петоро је група //
	(Вас) петоро сте група
	(Вас) пет је хор //
	(Вас) пет сте хор
$sLx(o) pLx(i^-, t^0, n^0)$ $ppLx(II-32-a)$	(Вас) петоро сте деца
	(Вас) пет сте ученице
(c) $\alpha sLx(o) pLx(II-1-c-\alpha)$ $ppLx(II-32-a)$	(Њих) петоро је друштво //
	(Њих) петоро су друштво
	(Њих) пет је чета //
	(Њих) пет су чета
	(Њих) двоје је пар //
	(Њих) двоје су пар
$sLx(o) pLx(i^0, t^0, n^+)$ $ppLx(II-32-a)$	(Њих) петоро су учениџи
	(Њих) пет су ученице
$\beta sLx(o) pLx(II-1-c-\beta)$ $ppLx(s^0, n^0)$	Читати је задовољство
	Двадесет је збир
	Сто је (велика) сума

Подтип 33: $ppLx(s^+-s^--s^0, t, n)$

(a) $sLx(o) pLx(II-1-a)$ $ppLx(s^+-s^--s^0, n^+/n^0, t^-)$	(Нас) петоро је седело //
	(Нас) петоро смо седели
	(Нас) пет је седело //
	(Нас) пет смо седеле

(b) $sLx(o) pLx(II-1-b)$
$ppLx(II-33-a)$	(Вас) петоро је седело //
	(Вас) петоро сте седели
	(Вас) пет је седело // (Вас)
	пет сте седеле
(c) $\alpha sLx(o) pLx(II-1-c-\alpha)$
$ppLx(s^+-s^--s^{\circ}/s^{\circ}, n^+/n^{\circ}, t)$	(Њих) петоро је седело //
	(Њих) петоро су седели
	(Њих) петоро је седело //
	(Њих) петоро су седела
	(Њих) пет је седело // (Њих)
	пет су седеле
$\beta sLx(o) pLx(II-1-c-\beta)$
$ppLx(s^{\circ}, n^{\circ}, t^-)$	Требало је читати

Тип 4: *мономно-биметријски латерално-дејенденини* ($sLx^{\circ} pLx I-1$
 $ppLx s, n, c, p$)

Подтип 41: $ppLx(s^+-s^--s^{\circ}, n, c, p)$

(a) $sLx(o) pLx(II-1-a)$
$ppLx(s^+-s^-, n^+, c, p)$	(Нас) петоро постаје/поста-
јемо лепима
	(Нас) петоро се проглаша-
ва/проглашавамо за нај-
боље
	(Нас) пет се проглашава/
/проглашавамо за најбоље
(b) $sLx(o) pLx(II-1-b)$
$ppLx(II-41-a)$	(Вас) петоро постаје/поста-
јете добрима
	(Вас) петоро се проглашава/
/проглашавате за најбоље
	(Вас) пет се проглашава/
проглашавате за најбоље
(c) $\alpha sLx(o) pLx(II-1-c-\alpha)$
$ppLx(s^+-s^--s^{\circ}, n^+, c, p)$	(Њих) петоро постаје/по-
стају добрима
	(Њих) петоро се проглаша-
ва/проглашавају за најбоља
	(Њих) пет се проглашава/
/проглашавају за најбоље
$\beta sLx(o) pLx(II-1-c-\beta)$
$ppLx(s^{\circ}, n^{\circ}, c, p)$	Читати се сматра корисним
	Читати се проглашава за
најкорисније

Подтип 42: $ppLx(s^+, s^-, s^0, n, c, p)$

- (a) $sLx(o) pLx(II-1-a)$ (Нас) петоро се сматра/сма-
 $ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+, n^0, c, p)$ трамо вишком
 (Нас) пет се сматра/сма-
 трамо већином
 (Нас) петоро се сматра/сма-
 трамо ученицима
 (Нас) петоро се сматра/сма-
 трамо лицима
 (Нас) пет се сматра/сма-
 трамо ученицама
 (Нас) пет се проглашава/
 /проглашавамо за ученице
 (Нас) петоро се проглаша-
 ва/проглашавамо за вишак
 (Нас) петоро се проглаша-
 ва/проглашамо за веће
- (b) $sLx(o) pLx(II-1-b)$ (Вас) петоро се сматра/сма-
 $ppLx(II-42-a)$ trate вишком
 (Вас) пет се проглашава/
 /проглашавамо за ученице
- (c) $\alpha sLx(o) pLx(II-1-c-\alpha)$ (Њих) петоро се сматра/
 $ppLx(II-42-a)$ /сма-трају већином
 (Њих) пет се проглашава/
 /проглашавају за ученице
- $\beta sLx(o) pLx(II-1-c-\beta)$ Учити се сматра дужношћу
 $ppLx(s^0, n^0, c, p)$ Учити се проглашава за
 дужност
 Пет се назива бројем

3.2.9.3. III-F-модел: *мултилатерални немултипликативни*Тип 1: *мономно-амерички* ($sLx^{s,n} pLx I-1$)

- (a) $sLx(s^+, s^-, s^0, n^+-n^0)$ Дечак шета — Дечаци ше-
 $pLx(i^0, t^0, n^+-n^0)$ тају
 Девочица шета — Девочи-
 це шетају
 Језеро се плави — Језера
 се плаве

(b) $sLx(s^+, s^-, n^0) pLx(i^0, t^0, n^+/n^0)$	Двојица шета/шетају
Пилад се шћућури//Пи-
лад се шетају
(c) $sLx(s^-, n^0) pLx(i^0, t^0, n^+)$	Деца се шетају

Тип 2: *мономно-биметријски комплетивни* ($sLx^{s^n} pLx I-1 ppLx^0$)

(a) $Lx(III-1-a) pLx(III-1-a)$
$ppLx(o)$	Дечак је добро — Дечаци
су добро
Девојчица је добро — Де-
војчице су добро
(b) $sLx(III-1-b) pLx(III-1-b)$
$ppLx(o)$	(Њих) десетак је/су добро
Пилад је/су добро
(c) $sLx(III-1-c) pLx(III-1-c)$
$ppLx(o)$	Деца су добро

Тип 3: *мономно-биметријски латерални* ($sLx^{s^n} pLx I-1 ppLx^{t,s;n}$)

Подтип 31: $ppLx(s^+-s^--s^0, n)$

(a) $sLx(III-1-a) pLx(III-1-a)$
$ppLx(s^+-s^--s^0, n^+-n^0)$	Дечак је храбар — Дечаци
су храбри
Девојчица је храбра — Де-
војчице су храбре
Језеро је плаво — Језера
су плава
(b) $sLx(III-1-b) pLx(III-1-b)$
$ppLx(s^+-s^-/s^0, n^+/n^0)$	Петорица је плаво — Пето-
рица су плави
Јагњад је/су шарена
(c) $sLx(III-1-c) pLx(III-1-c)$
$ppLx(s^+-s^-, n^+)$	Деца су весела

Подтип 32: $ppLx(s^+, s^-, s^0, n)$

(a) $sLx(III-1-a) pLx(III-1-a)$
$ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+-n^0)$ | Дечак је ученик — Дечаци
су ученици
Девојчица је ученица —
Девојчице су ученице
Језеро је богатство — Језе-
ра су богатство
Дечаци су омладина — Де-
војчице су омладина |
|---|---|

(b) $sLx(III-1-b)$ $pLx(III-1-c)$
$ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+, n^0)$	Двојица су дечаџи — Двојица су већина
Јагњад су богатство
(c) $sLx(II-1-c)$ $pLx(III-1-c)$
$ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+, n^0)$	Деца су лутке
Деца су богатство

Подтип 33: $ppLx(s^+-s^--s^0, n^+-n^0, t^-)$

(a) $sLx(III-1-a)$ $pLx(III-1-a)$
$ppLx(s^+-s^--s^0, n^+-n^0, t^-)$	Дечак је дошао — Дечаци су дошли
Девојџица је певала — Девојџице су певале
Језеро је надошло — Језерга су надошла
(b) $sLx(III-1-b)$ $pLx(III-1-c)$
$ppLx(s^+/s^0, n^+-n^0, t^-)$	Двојица су дошла/дошли
Јарад је/су скакутала
(c) $sLx(III-1-c)$ $pLx(III-1-c)$
$ppLx(s^0, n^+, t^-)$	Деца су се играла

Тип 4: *мономно-биметријски литерално-действиелни* ($sLx^{s^+} pLx I-1$
 $ppLx^{s^+, n^0, p}$)

Подтип 41: $ppLx(s^+-s^--s^0, n, c, p)$

(a) $sLx(III-1-a)$ $pLx(III-1-a)$
$ppLx(s^+-s^--s^0, n^+-n^0, c, p)$	Дечак постаје уморним — Дечаци постају уморнима
Девојџица постаје уморном — Девојџице постају уморнима
Дечак се проглашава за најбољег — Дечаци се проглашавају за најбоље
(b) $sLx(III-1-b)$ $pLx(III-1-b)$
$ppLx(s^+-s^-, n^+, c, p)$	Двојица се назива/називају најбољима
Јарад се сматра/сматрају најљушкијама
(c) $sLx(III-1-c)$ $pLx(III-1-c)$
$ppLx(s^0, n^+, c, p)$	Деца се сматрају најдражма

Подтип 42: $ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+-n^0, c, p)$

(a) $sLx(III-1-a)$ $pLx(III-1-a)$
$ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+-n^0, c, p)$	Дечак се назива омладин-
цем — Дечаџи се сматрају
омладинџима
Девојџиџа се проглашава
за богатство — Девојџиџе
се проглашавају за богат-
ство
(b) $sLx(III-1-b)$ $pLx(III-1-b)$
$ppLx(III-42-a)$	Двојџа се сматра/сматрају
већинџ
Јарад се сматра/сматрају
живџтињама
(c) $sLx(III-1-c)$ $pLx(III-1-c)$
$ppLx(III-42-a)$	Деџа постају омладином
Деџа се проглашавају за
богатство

3.2.9.4. IV F-модел: *мултипликативни асиметриџни*

Тип 1: *биномно-аметриџски* ($s_1Lx^i, s_2^n s_2Lx^i, s_2^n pLx I-1$)

(a) $s_1Lx(i^+, n^+-n^0)$
$s_2Lx(i^+-i^0, s^+-s^--s^0, n^+-n^0)$
$pLx(n^+, t^0, i^+)$	Ја и ти седимо — Ја и ви
седимо
Ми и ти седимо — Ми и
ви седимо
Ја и дечак седимо — Ја и
дечаџи седимо
Ми и девојџиџа седимо —
Ми и девојџиџе седимо
Ја и он седимо — Ја и они
седимо
Ми и он седимо — Ми и
они седимо
(b) $s_1Lx(i^+, n^--n^0)$
$s_2Lx(i^+-i^0, n^+-n^0, s^+-s^--s^0)$
$pLx(i^-, t^0, n^+)$	Ти и он седите — Ти и
они седите
Ти и девојџиџа седите —
Ти и девојџиџе седите

- (c) $s_1Lx(i^{\circ}, s^{+}-s^{-}-s^{\circ}, n^{+}-n^{\circ})$ Он и она седе — Он и
 $s_2Lx(i^{\circ}, s^{+}-s^{-}-s^{\circ}, n^{+}-n^{\circ})$ оне седе
 $pLx(i^{\circ}, n^{-}, t^{\circ})$ Он и девојчица седе — Он
и девојчице седе
Дечак и девојчица седе —
Дечаки и девојчице седе

Тип 2: *биномно-бимейријски комплетивни* ($s_1Lx^{i,s,n} s_2Lx^{i,s,n} pLx I-1$
 $ppLx^{\circ}$)

- (a) $s_1Lx(IV-1-a) s_2Lx(IV-1-a)$ Ја и ти смо добро — Ја и
 $pLx(IV-1-a) ppLx(o)$ ви смо добро
Ми и он смо добро — Ми
и они смо добро
(b) $s_1Lx(IV-1-b) s_2Lx(IV-1-b)$ Ти и он сте добро — Ти и
 $pLx(IV-1-b) ppLx(o)$ они сте добро
Ти и девојчица сте добро
— Ти и девојчице сте добро
(c) $s_1Lx(IV-1-c) s_2Lx(cV-1-c)$ Он и она су добро — Он и
 $pLx(IV-1-c) ppLx(o)$ оне су добро
Они и девојчица су добро
— Они и девојчице су
добро

Тип 3: *биномно-бимейријски латерални* ($s_1Lx^{i,s,n} s_2Lx^{i,s,n} pLx I-1$
 $ppLx^{t,s,n}$)

Подтип 31: $ppLx(s^{+}-s^{-}-s^{\circ}, n)$

- (a) $s_1Lx(IV-1-a) s_2Lx(IV-1-a)$ Ја и ти смо добри — Ја и
 $pLx(IV-1-a) ppLx(s^{+}, s^{-}, n^{+})$ ви смо добри
Ја и она смо добре — Ја и
оне смо добре
Ја и дете смо добри — Ја и
деца смо добри
(b) $s_1Lx(IV-1-b) s_2Lx(IV-1-b)$ Ти и он сте добри — Ти и
 $pLx(IV-1-b) ppLx(IV-31-a)$ они сте добри
Ти и девојчица сте добре
— Ти и девојчице сте добре

- (c) $s_1Lx(IV-1-c)$ $s_2Lx(IV-1-c)$ Он и дечак су добри — Он
 $pLx(IV-1-c)$ $ppLx(s^+-s^--s^o, n^+)$ и дечаџи су добри
Она и девојџица су добре —
Она и девојџице су добре

Подтип 32: $ppLx(s^+, s^-, s^o, n)$

- (a) $s_1(IV-1-a)$ $s_2(IV-1-a)$ Ја и дечак смо другови —
 $pLx(IV-1-a)$ Ја и дечаџи смо другови
 $ppLx(s^+, s^-, s^o, n^+ n^o)$ Ми и девојџица смо омла-
дина — Ми и девојџице
смо омладина
- (b) $s_1Lx(IV-1-b)$ $s_2Lx(IV-1-b)$ Ти и дечак сте другови —
 $pLx(IV-1-b)$ $ppLx(IV-32-a)$ Ти и дечаџи сте другови
Ти и она сте омладина —
Ти и оне сте омладина
- (c) $s_1Lx(IV-1-c)$ $s_2Lx(IV-1-c)$ Он и дечак су другови —
 $pLx(IV-1-c)$ $ppLx(IV-32-a)$ Он и дечаџи су другови
Она и он су омладина —
Она и они су омладина

Подтип 33: $ppLx(s^+-s^--s^o, n, t)$

- (a) $s_1Lx(IV-1-a)$ $s_2Lx(IV-1-a)$ Ја и ти смо шетали — Ја и
 $pLx(IV-1-a)$ $ppLx(s^+-s^-, n^+, t^-)$ ви смо шетали
Ја и девојџица смо шетале
— Ја и девојџице смо ше-
тале
- (b) $s_1Lx(IV-1-b)$ $s_2Lx(IV-1-b)$ Ја и дете смо шетали — Ја
 $pLx(IV-1-b)$ $ppLx(IV-33-a)$ и деца смо шетали
Ти и он сте шетали — Ти
и они сте шетали
Ви и девојџица сте шетале
— Ви и девојџице сте ше-
тале
- (c) $s_1Lx(IV-1-a)$ $s_2Lx(IV-1-a)$ Он и девојџица су шетали
 $pLx(IV-1-a)$ — Он и девојџице су ше-
 $ppLx(s^+-s^--s^o, n^+, t^-)$ тали
Она и девојџица су играле
— Она и девојџице су игра-
ле

Тип 4: *биномни-биметријски латерално-дејендентни* ($s_1Lx^{i,a,n} s_2Lx^{i,a,n}$
 $pLx^{i-1} ppLx^{a,n,c,p}$)

Подтип 41: $ppLx(s^+-s^--s^0, n, c, p)$

(a) $s_1Lx(IV-1-a) s_2Lx(IV-1-a)$
 $pLx(IV-1-a) ppLx(s^+-s^-, n^+, c, p)$

Ја и ти постајемо старијима
 — Ја и ви постајемо старијима

Ми и дечак се проглашавамо за најбоље — Ми и дечаци се проглашавамо за најбоље

(b) $s_1Lx(IV-1-b) s_2Lx(IV-1-b)$
 $pLx(IV-1-b) ppLx(IV-41-a)$

Ти и девојчица се сматрате лепима — Ти и девојчице се сматрате лепим

Ти и малишан се проглашава за најмлађе — Ти и малишани се проглашава за најмлађе

(c) $s_1Lx(IV-1-c) s_2Lx(IV-1-c)$
 $pLx(IV-1-c) ppLx(IV-41-a)$

Она и синчић сматрају се лепима — Она и синчићи сматрају се лепима

Она и он проглашавају се за најлепше — Она и они проглашавају се за најлепше

Подтип 42: $ppLx(s^-, s^-, s^0, n, c, p)$

(a) $s_1Lx(IV-1-a) s_2Lx(IV-1-a)$
 $pLx(IV-1-a) ppLx(s^+, s^-, n^+, n^0, c, p)$

Ја и ти се називамо професорима — Ја и ви се називамо професорима

Ја и дечак се проглашавамо за победнике — Ја и дечаци се проглашавамо за победнике

(b) $s_1Lx(IV-1-b) s_2Lx(IV-1-b)$
 $pLx(IV-1-b) ppLx(IV-42-a)$

Ти и она се сматрате пријатељима — Ти и оне се сматрате пријатељима

- (c) $s_1Lx(IV-1-c) s_2Lx(IV-1-c)$
 $pLx(IV-1-c) ppLx(IV-42-a)$
- Ви и дечак се проглашава­те
за победнике — Ви и деча­
ци се проглашава­те за по­
беднике
- Он и пријатељ се сматрају
екипом — Он и пријатељи
се сматрају екипом
- Он и она су проглашени за
победнике — Он и оне су
проглашени за победнике

3.2.9.5. V F-модел: мултипликативни симетрични

Тип 1: мономно-асиметријски ($sLx^i, s, n pLx I-1$)

- (a) $sLx(i^+, n^+-n^o) pLx(i^+, n^+-n^o, t^o)$ Ја седим — Ми седимо
- (b) $sLx(i^-, n^+-n^o) pLx(i^-, n^+-n^o, t^o)$ Ти седиш — Ви седите
- (c) $sLx(i^o, s^+-s^--s^o, n^+-n^o)$
 $pLx(i^o, n^+-n^o, t^o)$ Он седи — Они седе
Она шета — Оне шетају
Оно спава — Она спавају

Тип 2: мономно-биметријски комплејтивни ($sLx^i, s, n pLx I-1 ppLx^o$)

- (a) $sLx(V-1-a) pLx(V-1-a) ppLx(o)$ Ја сам добро — Ми смо добро
- (b) $sLx(V-1-b) pLx(V-1-b) ppLx(o)$ Ти си добро — Ви сте добро
- (c) $sLx(V-1-c) pLx(V-1-c) ppLx(o)$ Он Је добро — Они су добро
Она је добро — Оне су добро
Оно је добро — Она су добро

Тип 3: мономно-биметријски латерални ($sLx^i, s, n pLx I-1 ppLx^t, s, n$)

Подтип 31: $ppLx(s^+-s^--s^o, n)$

- (a) $sLx(V-1-a) pLx(V-1-a)$
 $ppLx(s^+-s^--s^o, n^+-n^o)$ Ја сам стар — Ми смо стари
Ја сам млада — Ми смо млада

(b) $sLx(V-1-b)$ $pLx(V-1-b)$
$ppLx(V-31-a)$	Ти си ваљан — Ви сте ваљани
Ти си лепа — Ви сте лепе
(c) $sLx(V-1-c)$ $pLx(V-1-c)$
$ppLx(s^+-s^--s^0, n^+-n^0)$	Он је добар — Они су добри
Она је скромна — Оне су скромне
Оно је љупко — Она су љупка

Подтип 32: $ppLx(s^+, s^-, s^0, n)$

(a) $sLx(V-1-a)$ $pLx(V-1-a)$
$ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+-n^0)$	Ја сам ученик — Ми смо ученици
Ја сам ученица — Ми смо ученице
$sLx(i^+, n^+)$ $pLx(i^+, t^0, n^+)$
$ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+-n^0)$	Ми смо народ — народи
Ми смо група — групе
Ми смо друштво — друштва
(b) $sLx(V-1-b)$ $pLx(V-1-b)$
$ppLx(V-32-a)$	Ти си дечак — Ви сте дечаци
Ти су ученица — Ви сте ученице
$sLx(i^-, n^+)$ $pLx(i^-, t^0, n^+)$
$ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+-n^0)$	Ви сте тим — тимови
Ви сте чета — чете
Ви сте веће — већа
(c) $sLx(V-1-c)$ $pLx(V-1-c)$
$ppLx(V-32-a)$	Он је кукавица — Они су кукавице
Она је лептир — Оне су лептири
Оне су тим — тимови
Они су чета — чете
$sLx(t^0, n^+)$ $pLx(i^0, t^0, n^+)$
$ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+-n^0)$	

Подтип 33: $ppLx(s^+-s^--s^0, n, t)$

(a) $sLx(V-1-a)$ $pLx(V-1-a)$
$ppLx(s^+-s^-, n^+-n^-, t^-)$ | Ја сам дошао — Ми смо дошли
Ја сам писала — Ми смо писале |
|--|--|

(b) $sLx(V-1-b)$ $pLx(V-1-b)$
$ppLx(V-33-a)$	Ти си дојурио — Ви сте дојурили
Ти си пожурила — Ви сте пожуриле
(c) $sLx(V-1-c)$ $pLx(V-1-c)$
$ppLx(s^+-s^--s^o, n^+-n^o, t^-)$	Он је отишао — Они су отишли
Она је заспала — Оне су заспале
Оно је певушило — Она су певушила

Тип 4: *мономно-биметријски латерално-дејендентни* ($sLx^{1,s,n}$ $pLx I-1$ $ppLx^{s,n,c,p}$)

Подтип 41: $ppLx(s^+-s^--s^o, n, c, p)$

(a) $sLx(V-1-a)$ $pLx(V-1-a)$
$ppLx(s^+-s^-, n^+-n^o, c, p)$	Ја постајем бледим — Ми постајемо бледима
Ти се проглашаваш за најбољег — Ми се проглашавамо за најбоље
(b) $sLx(V-1-b)$ $pLx(V-1-b)$
$ppLx(V-41-a)$	Ти се сматраш најмлађим — Ви се сматрате најмлађима
Ти се проглашаваш за најснажнијег — Ви се проглашавате за најснажније
(c) $sLx(V-1-c)$ $pLx(V-1-c)$
$ppLx(s^+-s^--s^o, n^+-n^o, c, p)$	Он се сматра првим — Они се сматрају првима
Она постаје старијом — Оне постају старијима
Он се проглашава за најбољег — Они се проглашавају за најбоље

Подтип 42: $ppLx(s^+, s^-, s^o, n, c, p)$

(a) $sLx(V-1-a)$ $pLx(V-1-a)$
$ppLx(s^+, s^-, s^o, n^+-n^o, c, p)$ | Ја постајем студентом — Ми постајемо студентима
Ја се проглашавам за победника — Ми се проглашавамо за победнике |
|---|---|

$sLx(V-32-a)$ $pLx(V-32-a)$ $ppLx(s^+, s^-, s^0, n^+-n^0, c, p)$	Ми постајемо групом — групама Ми се проглашавамо за групу — групе
(b) $sLx(V-1-b)$ $pLx(V-1-b)$ $ppLx(V-42-a)$	Ти постајеш учеником — Ви постајете ученицима Ти се проглашаваш за победника — Ви се проглашавате за победнике
$sLx(V-32-b)$ $pLx(V-32-b)$ $ppLx(V-42-a)$	Ви постајете тимом — тимовима Ви се проглашавате за (победнички) тим—(победничке) тимове
(c) $sLx(V-1-c)$ $pLx(V-1-c)$ $ppLx(V-42-a)$	Он постаје студентом — Они постају студентима Она постаје девојком — Оне постају девојкама Он се проглашава за победника — Они се проглашавају за победнике
$sLx(V-32-c)$ $pLx(V-32-c)$ $ppLx(V-42-a)$	Они постају тимом — тимовима Они се проглашавају за (најбољи) тим—за (најбоље) тимове

3.2.10. Табела приказује само основне структуре. Сложеније структуре просте реченице добијају се комбинацијом елемената простих. Два најзначајнија принципа по којима се то врши јесу (а) рекурентни принцип понављања „једнородних“ чланова (структурна кумулација): — *Милан*, његов *друг* и *девојчица* — *сви* су добри *ђаци* и послушна *деца*; (б) дискурзивни принцип (структурна комбинација): Отац је *дошао* с пута *болесџан*.

3.2.11. Функторски изоморфизам узрокује амбигвитет неких структура: Он и она су седали (она¹/девојчица; она²/деца), — Доћи ће (= он — они). Исти смисао има изоморфизам структурних типова: Дете је добро (добро¹ = добро се понаша; добро² = добро се осећа). Одсуство

ознаке једном је сведочанство парадигматски неутрализиране функције, а други пут — одсуства функције.

Овакву различиту интерпретацију могао би добити Инф у S-роз и PP-роз: у другој би се могао тумачити као ознака t-функције.

3.2.12. И поред значајних ограничења, функционални типолошки систем остаје гломазан. То сведочи о његовој екстензивности. Интензивирање је могуће у два правца: (а) увођењем скупних појмова за више функционалних класа (чиме се жртвују извесне дистинкције), (б) увођењем појма парадигми (о чему ћемо говорити другом приликом).

3. Дистрибутивни систем

3.3.1. У методолошко-теоријском смислу он је комплементаран са функционалним системом. Такав приступ могућ је уз нека значајна ограничења: (1) мора се занемарити чињеница да је *структура словенске реченице линеарно нестабилна*; (б) искључује се из разматрања принцип *кумулятивне рејаризације* (структуре типа *Дечак и ученик седе*) — дистрибутивне класе засноване су на принципу комплементарне дистрибуције.

3.3.2. Не сматрам да је могућна искључиво формална дистрибуциона анализа. Неопходна је допуна овог система семантичком компонентом структурно-дескриптивног система. У том смислу могуће је оперисати двојаким појмом дистрибутивне *позиције*: (1) синтаксичким или контекстним; (2) садржинским или ситуационим. Тако се позиција методолошки изједначаје са функцијом. Али не и теоријски.

3.3.3. За ову прилику полазимо од заједничке семантичке основе претходна два система, субјекатско-предикатско-комплементске структуре пропозиције, које ћемо сматрати основним дистрибутивним позицијама: $sLx - pLx - ppLx$. Овим позицијама одговарају опште дистрибутивне класе. Како се семантички и синтаксички услови дистрибуције не поклапају у потпуности, у оквирима овога система боље је поћи од синтаксичких ограничења.

3.3.4. Синтаксичка позиција ипак није исто што и функција: њен појам се добија не функционалним вредновањем формалних ознака већ супституционим експериментом.

Узмимо да sLx чини синтаксичку позицију за класу pLx , као и да се класа sLx састоји од следећих субкласа: sLx^a (ја), sLx^{a1} (ми), sLx^b (ти), sLx^{b1} (ви), sLx^c (он), sLx^{c1} (они) итд. Схема дистрибуције pLx изгледа-

ла би у том случају овако: $sLx^a - pLx^a$, $sLx^{a1} - pLx^{a1}$, $sLx^b - pLx^b$, $sLx^{b1} - pLx^{b1}$, $sLx^c - pLx^c$, $sLx^{c1} - pLx^{c1}$ итд. На тај начин добијамо субкласификациону схему pLx : pLx^a (седим/ходам/желим...), pLx^{a1} (седимо/ходамо/желимо...), pLx^b (седиш/ходаш/желиш...), pLx^{b1} (седите/ходате/желите...), pLx^c (седи/хода/жели...), pLx^{c1} (седе/ходажу/желе...).

3.3.5. Потпуни систем субкласа sLx може се добити када у њега укључимо све алтернативне чланове који се јављају у тој позицији. Супституционим пробама установићемо да sLx позиција обједињује више дистрибутивних класа, равноправних међусобно, али које међусобно не алтернирају. Нека нам тај критериј послужи као основа за формирање дистрибутивних модела (*D-модел*).

3.3.5.1. I D-модел: *zero-лексички модел*

- Тип 1: $sLx^a - pLx^a$ $a = ja/\emptyset$
 $a' = \text{седим/јесам/постајем/проглашавам се...}$
 Ја седим — Седим
- Тип 2: $sLx^{a1} - pLx^{a1}$ $a1 = mi/\emptyset$
 $a1' = \text{седимо/јесмо/постајемо/проглашавамо се...}$
 Ми седимо — Седимо
- Тип 3: $sLx^b - pLx^b$ $b = ti/\emptyset$
 $b' = \text{седиш/јеси/постајеш/проглашаваш се...}$
 Ти седиш — Седиш
- Тип 4: $sLx^{b1} - pLx^{b1}$ $b1 = vi/\emptyset$
 $b1' = \text{седите/јесте/постајете/проглашавате се...}$
 Ви седите — Седите
- Тип 5: $sLx^c - pLx^c$ $c = on/она/оно/\emptyset$
 $ко/што...$
 $дечак/девојчица/дете...$
 $c' = \text{седи/јест/постаје/проглашава се...}$
 Он седи — Ко седи — Дечак седи — Седи...

Тип 6: $sLx^{c1} \text{---} pLx^{c1'}$ $c1 = \text{они/оне/она/о}$
 дечаци/девојчице/деца...
 $c1' = \text{седе/јесу/постају/проглашавају}$
 се...
 Они седе — Дечаци седе — Седе...

3.3.5.2. II D-модел: лексички модел

Тип 1: $sLx^{c2} \text{---} pLx^{c2'}$ $c2 = \text{десет/десеторо.../десеторица/десе-}$
 так...
 $c2' = c' // c1'$
 Пет седи/седе — Петоро седи/седе —
 Петорица седи/седе...

Тип 2: $sLx^{c3} \text{---} pLx^{c3'}$ $c3 = \text{читати/писати/седети...}$
 $c3' = \text{треба/може се...}$
 Читати треба

3.3.5.3. III D-модел: zero модел

Тип 1: $sLx^{c4} \text{---} pLx^{c4'}$ $c4 = \emptyset$
 $c4' = \text{грми/свиће/смркава се...}$
 Грми

Тип 2: $sLx^{c5} \text{---} pLx^{c5'}$ $c5 = \emptyset$
 $c5' = c4' // c1'$
 Говори се//Говоре

3.3.6. Ако претпоставимо да pLx чини синтаксичку позицију за класу $ppLx$, то нам може послужити као критериј за даљу субкласификацију. Ево табеларног прегледа регуларних реализација у оквиру I—1 типа.

(a) $pLx^{a'}$ (1) (јесам/будем/ бивам...)	$ppLx(1a)$ (леп/ружан/добар.../такав/ /онакав...) Ја сам такав $ppLx(1a')$ (лепа/ружна/добра.../таква/ /онаква...) Ја сам добра $ppLx(1a^o)$ (лепо/ружно/добро.../тако/ /онако...) Ја сам добро $ppLx(2a)$ (дечак/девојчица/дете...) Ја сам дечак
---	---

- ppLx(2a') (за столом/у школи.../из Земуна...)
 Ја сам из Земуна
 ppLx(3a) (читао/писао/седео...)
 Ја сам читао
 ppLx(31a) (читала/писала/седела...)
 Ја сам седела
- (b) pLx^a'(2) (постајем/називам (се)/сматрам (се))
 ppLx(1b) (леп/ружан/добар.../овакав/онакав.)
 Ја постајем ружан
 ppLx(1b') (лепа/ружна/добра... овак-ва/таква...)
 Ја постајем ружна
 ppLx(11b) (лепим/ружним.../оваквим/онаквим...)
 Ја постајем таквим
 ppLx(11b') (лепом/ружном... оваквом/онаквом...)
 Ја постајем лепом
 ppLx(2b) (дечак/девојчица/дете...)
 Ја постајем дечак
 ppLx(2b') (од ваздуха/од воде/од дрвета...)
 Ја постајем од блата
- (c) pLx^a'(3) (проглашавам (се)...)
 ppLx(1c') (лепим/ружним.../оваквим/онаквим...)
 Ја се проглашавам најбољим
 ppLx(11c') (лепом/ружном.../таквом/оваквом...)
 Ја се проглашавам таквом
 ppLx(1c'') (за лепога/за ружнога.../за таквога...)
 Ја се проглашавам за најбољег
 ppLx(11c'') (за лепу/за ружну... за такву...)
 Ја се проглашавам за најбољу
 ppLx(2c') (дечаком/девојчицом/дететом...)
 Ја се проглашавам победником

	ppLx(2c') (за дечака/за девојчицу/за дете...)
	Ја се проглашавам за победницу
(d) pLx ^a '(4) (желим/хоћу/ /ћу...)	ppLx(1d) (читати/писати/седети...)
	Ја желим читати
	ppLx(1d'') (да читам/да пишем/да седим...)
	Ја желим да седим
	ppLx(2d') (дечака/девојчицу.../писмо/ /крушку...)
	Ја желим крушку
	ppLx(2d'') (дечака/девојчица/писама/ /крушака...)
	Ја желим крушака
(e) pLx ^a '(5) (почињем/ /настављам...)	ppLx(1e) (читати/писати/седети...)
	Ја почињем читати
	ppLx(2e') (писмо/књигу//задатак/ /штрајк...)
	Ја почињем задатак
(e) pLx ^a '(6) (спавам/се- дим...)	ppLx(1e) (добро/лепо/рђаво/дуго...)
	Ја спавам дуго
	ppLx(2e'') (за столом.../у школи/на клупи...)
	Ја спавам за столом
(g) pLx ^a '(7) (шаљем/но- сим...)	ppLx(1g') (дечака/девојчицу.../писмо/ /крушку...)
	Ја носим дечака
	ppLx(1g'') (писама/крушака...)
	Ја носим крушака
	ppLx(1g''') (дечаку/девојчици...)
	Ја носим дечаку
	ppLx(1g''''') (за дечака/за девојчицу...)
	Ја носим за дечака

3.3.7. Овде ћемо се зауставити, мада је систем непотпун... Основна слабост дистрибутивног система је у томе што не допушта селекцију елемената реченице већ се сви сматрају равноправнима. Његова п. једност над функционалним огледа се пак у неким дистинкцијама које

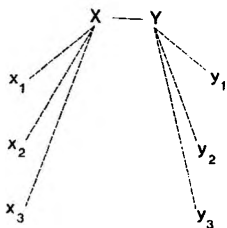
се у оквиру функционалних система не могу учинити. I F-модел је хетероген по структури; II D-модел представља сужени I F-модел искључивањем из њега оних регуларних реализација које су сродне реченицама са експлицираним субјектом. Тип III—1 могао би се тумачити и као II—2—с (исп. подтипове). Тада се, међутим, с обзиром на искључење кумулативног принципа, не би могао категорисати тип *Чишайи је лејо*.

Принципом супституција Lx/\emptyset може се лепо објаснити појава реченица као *Тишо дојуишовао у Београд* — *Тишо у Београду*. Оне би се, уз додатак (a =бити/јесам.../ \emptyset) могле укључити у подтип I—1— a .

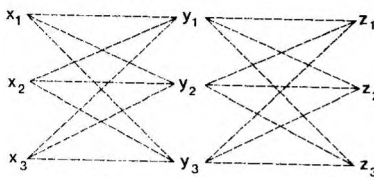
4. Трансформативни систем

3.4.1. Хијерархизација дистрибуционих класа могућна је уз увођење појма структурне релеванције. То значи посматрати позиције у инхерентној и адхерентној перспективи (тј. у међусобном односу и односу према садржају). Трансформативна метода даје могућност анализе дистрибутивних класа у међусобној условљености. Ако су дистрибутивне класе створене по принципу парадигматске узајамности, позиције се међусобно разликују на бази синтагматског реципроцитета („соосиггенсе“). Тада говоримо о узајамно условљеним или компатибилним класама.

3.4.2. Компатибилне класе хомогеног састава у ствари су пропорционалне, јер се чланови сваке од њих узајамно могу без ограничења комбиновати.

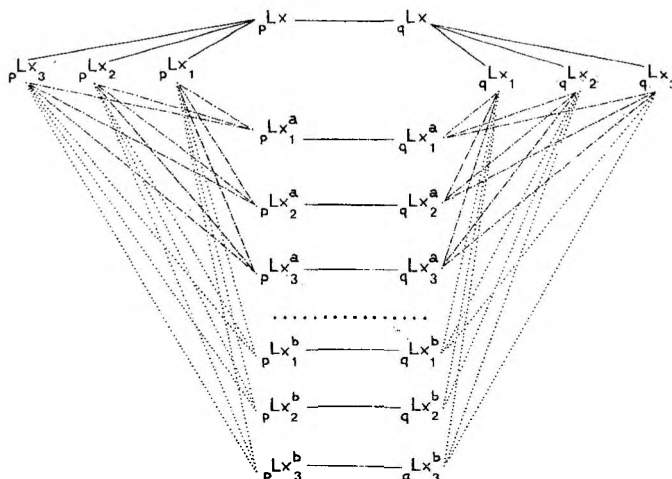
Скица 9. Реципрочне дистрибуционе позиције (компатибилне класе)

Скица 10. Схема комбинаторних могућности чланова пропорционалних класа

3.4.3. Ово је неусловљени реципроцитет. Условљени реципроцитет имамо кад се чланови једне од класа комбинују са члановима друге

само уз присуство елемената који су чланови неке треће супституционе класе, по правилу несродне („non-omissible determiners“ — М. Ивић)⁶⁷. Условљеност може бити двојака: паралелна и непаралелна. Паралелну условљеност имамо, нпр. у случају кад је услов комбиновања двеју лексичко-граматичких класа — њихово заједничко комбиновање са мултипликативним граматичким морфемима.

Скица 11. Схема односа међу паралелно условљеним пропорционалним класама

3.4.4. При томе Lx означава лексичке јединице, pLx и qLx лексичке класе, 1, 2, 3, — редослед по којем се стварају комбинације лексема, а и b — граматичке морфеме. Непаралелна условљеност је углавном једносмерна: комбиновање rLx са sLx могуће је уз присуство грамеме c у sLx : $rLx-sLx^c$. Поред директно условљене компатибилности имамо и индиректну. Тако нпр. можемо, полазећи од функционалних класа, разликовати два начина комбиновања $Kompl$ са $Praed$: при $Subj$ који не разликује род (s) — $Kompl\ s^+/s^-/s^0$, али ако $Subj$ разликује род, могуће су само паралелне комбинације (у правилу). На скици дајемо схему односа три реченична члана и учешће граматичког рода и лица у тим односима (s^+ „м.р.“, s^- „ж.р.“, s^0 „ср. р.“; i^+ „1.л.“, i^- „2.л.“, i^0 „3.л.“; sLx — лексичка класа субјекта, pLx — лексичка класа предиката,

⁶⁷ М. Ivić, *Non-omissible Determiners in Slavic Languages*: Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists, The Hague 1964, 476—479. Repr., *Syntactic Theory 1*, ed. F. W. Housholder, Harmondsworth/England 1972, 135—139.

искључиво лични глаголки облик, $ppLx$ — лексичка класа предикатива који разликује род а не разликује падеже).

$$\begin{array}{l}
 {}_sLx^{i+} \text{ — } {}_pLx_{1/2/3}^{i+} \text{ — } {}_{pp}Lx_{1/2/3}^{s+/s- / s^0} \\
 {}_sLx^{i-} \text{ — } {}_pLx_{1/2/3}^{i+} \text{ — } {}_{pp}Lx_{1/2/3}^{s+/s- / s^0} \\
 {}_sLx_{1/2/3}^{s+, i^0} \text{ — } {}_pLx_{1/2/3}^{i^0} \text{ — } {}_{pp}Lx_{1/2/3}^{s+} \\
 {}_sLx_{1/2/3}^{s-, i^0} \text{ — } {}_pLx_{1/2/3}^{i^0} \text{ — } {}_{pp}Lx_{1/2/3}^{s-} \\
 {}_sLx_{1/2/3}^{s^0, i^0} \text{ — } {}_pLx_{1/2/3}^{i^0} \text{ — } {}_{pp}Lx_{1/2/3}^{s^0}
 \end{array}$$

Скица 12. Схема граматички условљене компатибилности

Граматичке категорије у ствари отварају позиције за лексичке алтернације (може се дати и обратно објашњење). Реципроцитет се запажа између појединачних чланова граматичких супституционих класа према целим лексичким класама. Ово запажање има двоструку методолошку вредност: (1) показује да се и међу супституционим *класама* може успоставити однос алтернације, (2) супституције међу члановима једне класе које су реципрочне са комплементним класама, посматране у оквирима појединачног линеарног система, изазивају у њему промене које се могу протумачити као искључивање једне алтернативне класе из њега и укључивање друге (= прекључивање класа). Овакве промене могу се интерпретирати као *трансформације система*. Системе који алтернирају на овај начин (прекључивањем класа) можемо посматрати као трансформативно корелативне, за разлику од трансформативно некорелативних линеарних система (2.3.3.).

3.4.5. Покушаћемо сада да на основу скице 12 реконструишемо схему лексичких класа које партиципирају у реченичној структури (овим нису обухваћене класе које улазе у фразу структуру; р-функтор изједначује се са граматичким морфемама). Две позиције компатибилне су искључиво са i^+/i^- ; обележићемо их заједнички као ${}_sLx$ (1) — $Prop$. Оне се не комбинују са s-функтором, за разлику од ${}_sLx^{i^0}$ ($i^+/i^- \neq s$; i^0-s : „ \neq “, „инкомпатибилност“, „—“, „компатибилност“). Ова последња се може поделити на ${}_sLx$ (2) са алтернативним s-функтором — Adj (он-она-оно, стаји/стага/старо) и ${}_sLx$ (3) са неалтернативним s-функтором (дечак/девојчица/дете; ко, шта/што) — Nom (даља субкласификација даје номинаторе и десиксе). Са овога гледишта ${}_pLx$ (4) чини јединствену класу — V^f . На $ppLx$ могуће је применити исте субкласификационе критерије

као код sLx . Треба, међутим, приметити двоје: (1) граматички функтори могу бити ограничени на одређене позиције (s -функтор не јавља се у P -позицији (P_{raed})), (2) у позицијама где су допуштени, они могу бити структурно релевантни или не: i -функтор је у PP -позицији (комплетив) ирелевантан (Ја сам ја/неко/ученик...), s -функтор је релевантан.

3.4.6. Увидом у F -моделе можемо допунити горњи преглед граматичких (G) и Lx класа. Пре свега, n -функтор допуштен је у све три позиције. У PP -позицији јављају се s -функтор и r -функтор. Ови су компатибилни са s - и n -функтором; Lx (1, 2, 3) без s -функтора означимо са Lx^o . F -модели оперишу и класом Lx^o , која је двојака: $ppLx$ (5) = $=_pLx^o$ (седети/читати/писати...) — V^o ; $ppLx$ (6) (добро/лепо.../пет/мно-го...) — Adv . И ове се класе јављају у S -позицији.

3.4.6. Граматички функтори у PP -позицији алтернирају на посебан начин: трансформације се постижу укључењем или искључењем појединих G -функтора; оне показују да pLx класа није јединствена с обзиром на реципроцитет са P -позицијом. Према овој критерију разликујемо pLx поткласе како је показано на скици 13.

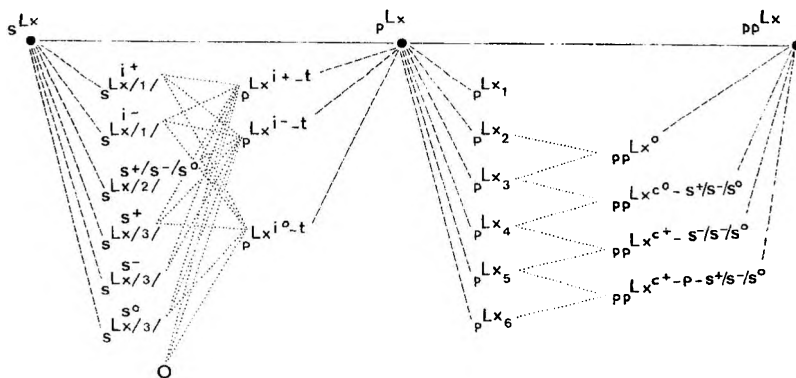

Скица 13. Схема pLx поткласе

3.4.7. Комбинација скице 12. са скицом 13. чини схему трансформативно корелативних реченичних структура (2.3.3.)⁶⁸ које ћемо сматрати јединственим трансформативним (T -)моделом.

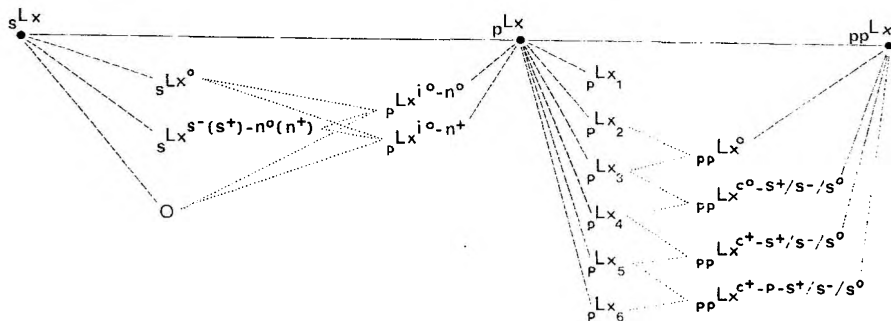
⁶⁸ Идеју о трансформативној некорелативности врло тачно формулише М. Ивић: „Не постоји могућност да се једном успостављена структура са субјектом накнадно анонимизира (као, уосталом, ни могућност да се структура организована без субјекта накнадно повеже са неком таутолошким субјекатском формом)“, *О дубинском моделу словенске простије реченице са семантичким обележјем „анонимног субјекта“*, КЈ XV/2, 1968, 12.

3.4.7.1. I T-модел: модел сигнификативних трансформација

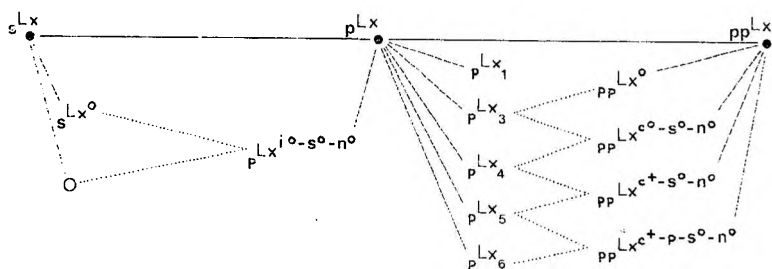
У овом Т-моделу садрже се сви граматички функтори реченичне структуре. Али основна схема трансформација почива на *i*- и *s*-функтору. Остали функтори управљају трансформацијама у оквиру нижих структурних форми. Према позицији транспозитивних функтора закључујемо да централну улогу имају трансформације S—P.

3.4.7.2. II T-модел: модел факултативних алтернација

У позицији sLx° јављају се Adv^{qt} (пет.../много.../петоро...), а у поз. $sLx^-(s^+)-n^{\circ}(n^+)-Nom^{qt}$ типа петорица/двојица... Алтернација $P(n^+/n^{\circ})$ не изазива прекључивање класа у S-позицији (Пет је дошло/Пет су дошле). Неке алтернације у поз. $PP(n^+-s^+/s^-)$ нису факултативног карактера (Пет су дошли/дошле, исп. према томе Пет су дошли/дошла!).

3.4.7.3. III Т-модел: без сигнификативних алтернација

У поз. sLx° јавља се V° и Adv^{al} (лепо/добро.../далеко...). Ретко се јављају комбинације $sLx^{\circ}-pLx_1$. Обично је $\varnothing-pLx_1$ (Грми, Смрква се...).

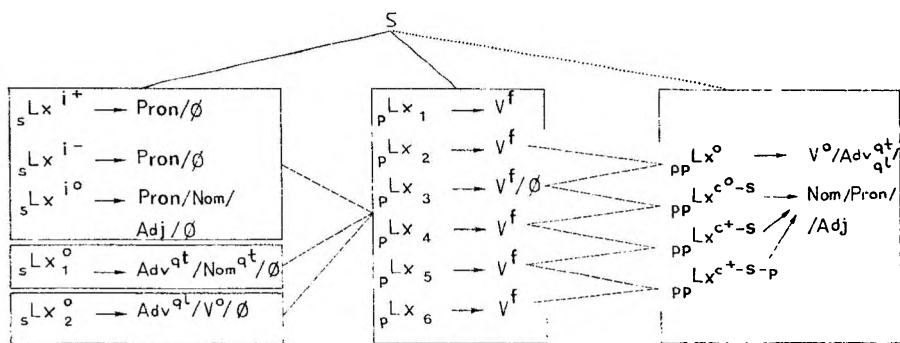
5. Трансформативно-генеративни систем

3.5.1. Трансформације могу бити реинтерпретиране у деривације под условом (а) да је могућно њихово сређивање по неком хијерархијском принципу и (б) да тај принцип допушта схватање хијерархије у временској перспективи: као редослед примене трансформацијских правила. И у једном и другом случају неопходна је нека полазна основа — *деривациона база*.

3.5.2. Проблем деривационе базе словенске реченице истовремено је и питање минималне реченичне структуре, тј. најмање лингвистичке формације која има статус реченице. Одговор на то питање дају наша претходна истраживања: то је формација у којој коинцидирају трансформациони функтори (i-функтор и t-функтор). Полазећи од трансформативног система, можемо рећи да је то pLx^{i-t} (V^f). Како смо у функционалном систему видели да је могућна екстраполација i-функтора, питање је да ли и Lx са екстраполираним функтором улазе у базу или не.

3.5.3. Мислим да одговор на ово питање можемо дати на основу резултата дистрибутивног система. У том смислу поставићемо тезу о zero-алтернанту: дистрибуционе класе које садрже zero-алтернант у датој структурној позицији — не улазе у деривациону базу те структуре. На скици 14. приказана је збирна схема реченичне структуре с посебним обзиром на zero-алтернанте у свакој позицији.

3.5.4. Позиција sLx код свих Т-модела допушта на терминалном нивоу алтернацију „ \varnothing “, што значи да допушта трансформацију „искључивања“. У ограниченом обиму ову трансформацију познаје и позиција pLx . Према овом критерију издваја се пет базних структура: (1) $sLx-\varnothing-pLx$, (2) $sLx-pLx-ppLx$, (3) $pLx-ppLx$, (4) pLx , (5) $sLx-ppLx$.

Скица 14. Збирна схема реченичних структура

3.5.5. Увођењем принципа трансформативне корелативности долазимо до могућности друкчијег посматрања и вредновања ових базних структура.

(а) База (5) у већини словенских језика алтернира са базом (2), те се може сматрати њеним (редуктивним) дериватом: $sLx - pLx - ppLx \rightarrow pLx/\emptyset = sLx - ppLx$. Језици у којима нема такве корелације захтевају посматрање базе (5) као посебне структуре.

(б) Све остале базе у свим словенским језицима стоје у односу трансформативне корелативности, те чине јединствени Т-модел. Базом се у том случају може сматрати минимална структура, а то је свакако база (4), тј. V^f .⁶⁹

3.5.6. С обзиром на трансформативну корелативност издвајају се три типа pLx (V^f), па се на основу тога може говорити о различитим деривационим моделима. Но треба рећи да се разлике у трансформативним корелацијама углавном запажају на релацији $sLx - pLx$. Понашање на релацији $pLx - ppLx$ у принципу је слично код свих Т-модела. Стога ова структурна компонента нема сигнификативне вредности при карактерисању односа међу деривационим моделима.

3.5.7. Интересантно је да у сваком од три случаја zero-алтернант има друкчију семантичку вредност: у једном случају неексплицирани

⁶⁹ Трансформативна корелација у принципу искључује могућност формирања опозиције „ендоцентрична“ — „егзоцентрична“ организација реченичне денотативне структуре. То упућује на закључак да је основни структурни тип — „ендоцентрични“, а други се из њега изводи. У том смислу исп. речи М. Ивић: „Да би се образовала српскохрватска реченица структурно присуство субјекта није битно, али је битно присуство предиката“, *Основне лингвистичке карактеристике српскохрватске имперсоналне реченице*, КЈ X/1, 1963, 20. Исп. о томе и М. Grepl, *K podstatě větých typů v slovanských jazycích*, *Otázky slovanské syntaxe* II, 22.

субјект дат је ситуацијом или контекстом (Седим), у другом је то тзв. уопштени агенс, један члан класе чија је индивидуалност ирелевантна (Ради се—Раде=Сви раде/Неко ради...), у трећем је агенс одсутан⁷⁰.

3.5.8. Чињеница о несигнификативном карактеру $ppLx$ позиције у оквирима деривационих модела може се искористити у опису опште реченичне структуре: ова се може представити као однос двеју компонената $S-P$; PP -позиција улази у P .

3.5.9. Следи скица деривационих модела српскохрватске просте реченице (DT-модел). Треба напоменути следеће: (1) приказане су искључиво деривације експанзионог карактера, (2) користе се терминални симболи лексичко-граматичких класа.

3.5.9.1. I DT-модел

Тип 1: pLx

(a) pLx^{i-t-n} :

V^f

Идем — Седим

Идеш — Седиш

Идемо — Седимо

Иду — Седе

(b) $pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{\circ} = pLx - ppLx^{\circ}$:

$V^f - Adv$

Добро сам

Добро си

Добро смо

$V^f - Inf$

Желим читати — Ићи ћу

Желимо читати — Ићи ћемо

(c) $pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{t-s-n} = pLx - ppLx^{t-s-n}$:

$V^f - Part$

Дошао сам — Умирен сам

Дошле су — Умирене су

(d) $pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{i-n} = pLx - ppLx^{i-n}$:

$V^f - Pron$

Ја сам — Ми смо

(e) $pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{s-n} = pLx - ppLx^{s-n}$:

$V^f - Adj$

Леп је — Најбољи је

Лепе су — Најбоље су

$V^f - Nom$

Зима је

⁷⁰ Исп. о појму „анонимности субјекта“, М. Ивић, *цмф*. д., Од Истога аутора исп., *On the Structure of the Slavic simple Sentence*, IJSLP 9, 1965, 20—24; — *О неким проблемима структуре словенске просте реченице*, *Slavia* 34, 1965, 438—442; — *О минималним реченичним конструкцијама с глаголском којулом*, *Otázky slovanské syntaxe* II, 211—215, и други прилози истог аутора у нав. зборнику.

- (f) $pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{s-n-c} = pLx - ppLx^{s-n-c}$:
 $V^f - Adj^I$ Постаје лепом — Проглашава се нај-
 бољом
 Постају лепим — Проглашавају се нај-
 бољим
 $V^f - Nom^I$ Постаје професором — Проглашава се
 победником
- (g) $pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{s-n-c-p} = pLx - ppLx^{s-n-c-p}$:
 $V^f - Adj^{za-A}$ Проглашава се за најбољег
 Проглашавају се за најбоље
 $V^f - Nom^{za-A}$ Потврђује се за приправника
 Потврђују се за приправнике

Тип 2: $pLx \rightarrow sLx = sLx - pLx$:

- (1) $sLx^{i-n} - pLx^{i-t-n}$
 (a) $sLx^{i-n} - pLx^{i-t-n}$
 $Pron - V^f$ Ја идем — Ја седим
 Ти идеш — Ти седиш
 Ми идемо — Ми седимо
 Ви идете — Ви седите
- (b) $sLx^{i-n} - pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^o = sLx - pLx - ppLx^o$:
 $Pron - V^f - Adv$ Ја сам добро
 Ти си добро
 $Pron - V^f - Inf$ Ја желим читати — Ја ћу читати
 Ми желимо читати — Ми ћемо читати
- (c) $sLx^{i-n} - pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{i-n} = sLx - pLx - ppLx^{i-n}$:
 $Pron - V^f - Pron$ Ја (ни) сам ти
- (d) $sLx^{i-n} - pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{t-s-n} = sLx - pLx - ppLx^{t-s-n}$:
 $Pron - V^f - Part$ Ја сам дошао — Ја сам умирен
 Ми смо дошли — Ми смо умирени
- (e) $sLx^{i-n} - pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{s-n} = sLx - pLx - ppLx^{s-n}$:
 $Pron - V^f - Adj$ Ти си леп — Ти си најбољи
 Ти си лепа — Ти си најбоља
 Ви сте лепе — Ви сте најбоље
 $Pron - V^f - Nom$ Ја сам ученик — Ти си ученица
- (f) $sLx^{i-n} - pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{s-n-c} = sLx - pLx - ppLx^{s-n-c}$:
 $Pron - V^f - Adj^I$ Ти постајеш лепом — Ти се прогла-
 шаваш најбољим

- Ми постајемо лепима — Ми се проглашавамо најбољима
 Pron—V^f—Nom^I Ми постајемо студентима — Ми се проглашавамо победницима
- (g) $sLx^{i-n} \rightarrow pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{s-n-c-p} = sLx \rightarrow pLx \rightarrow ppLx^{s-n-c-p}$:
 Pron—V^f—Adj^{za-A} Ја се проглашавам за најбољег
 Ви се потврђујете за најбоље
 Pron—V^f—
 —Nom^{za-A} Ја се потврђујем за приправника
 Ми се потврђујемо за приправнике
- (2) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{i-t-n}$
- (a) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{i-t-n}$:
 Nom—V^f Дечак седи — Дечак иде
 Дечаци седе — Дечаци иду
- (b) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{\circ} = sLx \rightarrow pLx \rightarrow ppLx^{\circ}$:
 Nom—V^f—Adv Мајка је добро
 Nom—V^f—Inf Мајка жели читати — Мајка ће читати
- (c) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{i-n} = sLx \rightarrow pLx \rightarrow ppLx^{i-n}$:
 Nom—V^f—Pron Дечак није ти
- (d) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{t-s-n} = sLx \rightarrow pLx \rightarrow ppLx^{t-s-n}$:
 Nom—V^f—Part Мајка је дошла — Мајка је умирена
 Дечаци су дошли — Дечаци су умирени
- (e) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{s-n} = sLx \rightarrow pLx \rightarrow ppLx^{s-n}$:
 Nom—V^f—Adj Мајка је добра — Мајке су добре
 Дечак је добар — Дечаци су добри
 Nom—V^f—Nom Мајка је идеал
 Дечак је победник — Дечаци су победници
- (f) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{s-n-c} = sLx \rightarrow pLx \rightarrow ppLx^{s-n-c}$:
 Nom—V^f—Adj^I Дечак постаје добрим — Дечаци постају добрима
 Девојчица се сматра најлепшом
 Nom—V^f—Nom^I Мајка се сматра идеалом
- (g) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{i-t-n} \rightarrow ppLx^{s-n-c-p} = sLx \rightarrow pLx \rightarrow ppLx^{s-n-c-p}$:
 Nom—V^f—Adj^{za-A} Дечак се проглашава за најбољег —
 Дечаци се проглашавају за најбоље
 Nom—V^f—
 —Nom^{za-A} Студент се потврђује за приправника
 — Студенти се потврђују за приправнике

3.5.9.2. II DT-модел

Тип 1: pLx (a) pLx^{t-n} : V^f

Седи се — Седе

Прича се — Причају

(b) $pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^o = pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^o$: V^f —Adv

Постаје се добро

 V^f —Inf

Може се читати — Ићи ће се

(c) $sLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{t-n} = sLx \rightarrow ppLx^{t-s-n}$: V^f —Part

Дошло се — Дошли су

Изграђено је/Изградило се — Изградили су

(d) $pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{s-n} = pLx \rightarrow ppLx^{s-n}$: V^f —Adj

Постаје се најбољи

 V^f —Nom

Постаје се јунак

(e) $pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{s-n-c} = pLx \rightarrow ppLx^{s-n-c}$: V^f —Adj^I

Постаје се најбољим

 V^f —Nom^I

Постаје се јунаком

(f) $pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{s-n-c-p} = pLx \rightarrow ppLx^{s-n-c-p}$: V^f —Adj^{za-A}

(Овде) се проглашава за најбољег —

(Овде) проглашавају за најбољег

 V^f —Nom^{za-A}

(Овде) се потврђује за приправника —

(Овде) потврђују за приправника

Тип 2: $pLx \rightarrow sLx = sLx \rightarrow pLx$ (1) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{t-n}$:(a) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{t-n}$:Nom^{qt}— V^f

Петорица седи — Петорица седе

Десетак чита — Десетак читају

(b) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^o = sLx \rightarrow pLx \rightarrow ppLx^o$:Nom^{qt}— V^f —Adv

Петорица је добила — Петорица су добра

Nom^{qt}— V^f —Inf

Петорица ће доћи

Петорица жели читати — Петорица желе читати

(c) $sLx^{s-n} \rightarrow pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{t-s-n} = sLx \rightarrow pLx \rightarrow ppLx^{t-s-n}$:Nom^{qt}— V^f —Part

Петорица је дошло — Петорица су дошли/дошла

Петорица је заморено — Петорица су заморени/заморена

- (d) $sLx^{s-n}-pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{s-n} = sLx-pLx-ppLx^{s-n}$:
 $Nom^{qt}-V^f-Adj$ Петорица је добро — Петорица су
добри
 $Nom^{qt}-V^f-Nom$ Петорица су студенти
- (e) $sLx^{s-n}-pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{s-n-c} = sLx-pLx-ppLx^{s-n-c}$:
 $Nom^{qt}-V^f-Adj^I$ Петорица постају добрима
 $Nom^{qt}-V^f-Nom^I$ Петорица постају студентима
 $Nom^{qt}-V^f-Adj^G$ Петорица је добрих
 $Nom^{qt}-V^f-Nom^G$ Петорица је студената
- (f) $sLx^{s-n}-pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{s-n-c-p} = sLx-pLx-ppLx^{s-n-c-p}$:
 $Nom^{qt}-V^f-$ Петорица се проглашава за најбоље —
 $-Adj^{za-A}$ Петорица се проглашавају за најбоље
 $Nom^{qt}-V^f-$ Петорица се потврђује за приправнике
 $-Nom^{za-A}$ — Петорица се потврђују за приправ-
нике
- (2) $sLx^{\circ}-pLx^{t-n}$
- (a) $sLx^{\circ}-pLx^{t-n}$:
 $Adv^{qt}-V^f$ Пет седи — Пет седе
Троје седи — Троје седе
- (b) $sLx^{\circ}-pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{\circ} = sLx-pLx-ppLx^{\circ}$:
 $Adv^{qt}-V^f-Adv$ Пет је добро — Пет су добро
Троје је добро — Троје су добро
- (c) $sLx^{\circ}-pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{t-s-n} = sLx-pLx-ppLx^{t-s-n}$:
 $Adv^{qt}-V^f-Part$ Троје је дошло — Троје су дошли/-с/-а
Пет је заморено — Пет су заморени/-е/
/-а
- (d) $sLx^{\circ}-pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{s-n} = sLx-pLx-ppLx^{s-n}$:
 $Adv^{qt}-V^f-Adj$ Пет је лепо — Пет су лепи/-е/-а
Троје је лепо — Троје су лепи/-е/-а
 $Adv^{qt}-V^f-Nom$ Пет су студенти
- (e) $sLx^{\circ}-pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{s-n-c} = sLx-pLx-ppLx^{s-n-c}$:
 $Adv^{qt}-V^f-Adj^I$ Пет постају добрима
 $Adv^{qt}-V^f-Nom^I$ Пет постају студентима
 $Adv^{qt}-V^f-Adj^z$ Пет је лепих
 $Adv^{qt}-V^f-Nom^z$ Пет је студената
- (f) $sLx^{\circ}-pLx^{t-n} \rightarrow ppLx^{s-s-n-p} = sLx-pLx-ppLx^{s-s-n-p}$:
 $Adv^{qt}-V^f-$ Пет се проглашава за најбоље — Пет
 $-Adj^{za-A}$ се проглашавају за најбоље

$\text{Adv}^{\text{a}^{\text{t}}}-\text{V}^{\text{f}}-$
 $-\text{Nom}^{\text{za}-\text{A}}$

Пет се потврђује за приправнике —
 Пет се потврђују за приправнике

3.5.9.3. III DT-модел

Тип 1: pLx

(a) $\text{pLx}^{\text{t}}:$
 V^{f}

Грми

(b) $\text{pLx}^{\text{t}} \rightarrow \text{ppLx}^{\circ} = \text{pLx} - \text{ppLx}^{\circ}:$

$\text{V}^{\text{f}}-\text{Adv}$

Лепо је — Мрачно је

$\text{V}^{\text{f}}-\text{Inf}$

Путовати је (:Кад је њему било путо-
вати)

Треба читати

(c) $\text{pLx}^{\text{t}} \rightarrow \text{ppLx}^{\text{t}} = \text{pLx}^{\text{t}} - \text{ppLx}^{\text{t}}:$

$\text{V}^{\text{f}}-\text{Part}$

Грмело је — Свануло је

(d) $\text{pLx}^{\text{t}} - \text{ppLx}^{\text{s-n-c}} = \text{pLx}^{\text{t}} - \text{ppLx}^{\text{s-n-c}}:$

$\text{V}^{\text{f}}-\text{AdjG}$

Има добрих

$\text{V}^{\text{f}}-\text{NomG}$

Има крушака

Тип 2: $\text{pLx}^{\text{t}} \rightarrow \text{sLx}^{\circ} = \text{sLx}^{\circ} - \text{pLx}^{\text{t}}:$

(a) $\text{sLx}^{\circ} - \text{pLx}^{\text{t}}:$

$\text{Adv}^{\text{a}^{\text{t}}}-\text{V}^{\text{f}}$

Лепо је — Добро је

$\text{Inf}-\text{V}^{\text{f}}$

Путовати је

(b) $\text{sLx}^{\circ} - \text{pLx}^{\text{t}} \rightarrow \text{ppLx}^{\circ} = \text{sLx}^{\circ} - \text{pLx} - \text{ppLx}^{\circ}:$

$\text{Adv}^{\text{a}^{\text{t}}}-\text{V}^{\text{f}}-\text{Inf}$

Лепо је шетати

Напомена 1: Тип III-2-а конвертибилан је са типом III-1-b.

Напомена 2: Тип III-2-b је симетричан: конверзија је несигнифи-
кативна.

3.6. Листе регуларних реализација нису комплетне, што није ни
био циљ овог рада. Тако код TD-модела нису приказани типови са
 $\text{sLx}^{\text{i-s}}$ (ко, што) и $\text{sLx}^{\text{i-s-n}}$ (он, она, оно—они, она), итд.

Радоје Симић

Zusammenfassung

Rad o j e S i m i ć

ZUR TYPOLOGIE DES EINFACHEN SATZES IN DEN SLAVISCHEN SPRACHEN

Kommunikation ist die Hauptfunktion der Sprache, die in der Performanz denotativ-informativ realisiert wird. Ihre kleinste sprachliche Einheit ist die Äusserung (utterance). Als theoretisches Hauptproblem steht dabei die Umsetzung der Denotation in Information. Nach den Mitteln der Umsetzung unterscheiden wir zwei Arten von Äusserungen: a) Beim ersten Typ erfolgt die Umsetzung durch Wirkung aussersprachlicher Elemente, d.h. der Sprechsituation, die Teilnehmer und Inhalt der Kommunikation verbindet, während bei b) dafür innersprachliche Mittel benutzt werden: Bezeichnungen für die Beziehungen zwischen dem Gegenstand und der Sprechsituation (Tempus) sowie andere für die Beziehungen zwischen dem Gegenstand der Kommunikation und ihren Teilnehmern (grammatische Person). Diesen Typ bezeichnen wir als Satz. Bei der funktionalen Betrachtungsweise kann man die Mittel zur Benennung des Gegenstands als denotative Funktoren und die Mittel zur Transposition der Benennung in die Information als transpositive Funktoren bezeichnen. Die wichtigste Frage, die in der Arbeit untersucht wird, ist die Organisation der Äusserung mit transpositiven Funktoren, also die des Satzes. Sie kann auf verschiedene Weise analysiert werden. Der Autor erörtert fünf Methoden: die strukturell-deskriptive, die funktional-deskriptive, die distributive, die transformative und die transformativ-generative. Als Grundlage für alle anderen Verfahren dient das strukturell-deskriptive.

ON THE PROBLEM OF THE PARTICIPATION OF Y AND I IN THE LOSS OF JERS

The following abbreviations are used for the names of languages and related terms:

Bg — Bulgarian Br — Belorussian ChSl — Church Slavonic CS — Common Slavic Cz — Czech E — east(ern) Gr — Greek IE — Indo-European La — Latin Li — Lithuanian M — Macedonian Mo — modern N — north(ern) O — old OCS — Old Church Slavonic P — Polish PN — personal name PU — Proto-Ukrainian R — Russian SC — Serbo-Croatian Sk — Slovak Sl — Slavic W — west(ern).

The abbreviations for grammatical terms are the customary ones.

In the transliteration of OU texts *r* is rendered as *g*, *h* and *i* as *i* and the *jers* are retained; in that of Middle Ukrainian (MU) *r* is rendered as *h*, *h* and *i* as *y*, *h* as *ʰ*, *ʰ* as *ʰ*, and *h* as *ʝ*. The cut-offdate between the two periods is 1387 (this is purely conventional and does not imply that the sound changes in question necessarily occurred at or about that year). For both periods „*jat*“ is rendered as *ě* and „*jus mal*“ as *ę* independently of their sound value.

When *jers* arose from *i* and *ū* in late CS, presumably by the 9th c¹, they were excluded from the position next to *j*. In that position, after *j*, only *i* (*ĩ*) was admitted, before *j* it was *i* unchanged and *ŷ* (4), from *ū*. This situation basically obtains in all Sl languages except R, in which the adjacency of *j* did not preclude the evolution of *i* and *ū* to *ɨ* and *ʊ*² which afterwards followed the normal development of these vowels (except word-initially).

¹ G. Y. Shevelov. *A Prehistory of Slavic*. Heidelberg 1964, p. 438.

² The term „tense *jers*“ popularized by A. Šaxmatov in the middle period of his scholarly activity (e.g. in his *Očerĭk sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka* written in 1911—1912 and published posthumously, see *Iz trudov Šaxmatova po sovremennomu russkomu jazyku*. M 1952, p. 260) was an awkward and unnecessary disguise for these *i* and *ū*. He did not use this term in his early studies — he spoke then of „irrational“ *i* and *y*, see e.g. his „Issledovanija v oblasti russkoj fonetiki“, *RFV* 29, 1893, p. 33, — nor in his later work, including his *opus magnum*, *Očerĭk drevnejšego perioda istorii russkogo jazyka*, P 1915, where he called them *polukratkie*, e.g. p. 20. This unjustified term still survives in some derivative works.

The inadmissible sequences $j+b$, $o+j$ and $o+j$ were, however, constantly generated on syntactic and morphemic boundaries. In principle this could have led to an expansion of the sequences jb , oj and oj at the expense of ji , yj and ij resp. This may have been a prerequisite for an involvement of the latter sequences in the forthcoming loss of *jers*. Many facts of the historically attested Sl languages apparently indeed point to such an involvement. This phenomenon of the partial involvement of *i* and *y* in the loss of *jers* varies from one Sl language to another. Moreover the pertinent facts are often inconsistent and even seemingly contradictory within a single language. Attempts to find some comprehensive regularities which would apply to all Sl languages have failed.³

Under these conditions, it is expedient to postpone any all-Sl generalizations until the problem has been tackled in individual Sl languages, including all their historical and dialectal minutiae. It is hoped that, when we have adequate knowledge of what occurred in the individual languages, certain regularities of a more general character will become graspable.

The present study, in partial fulfillment of this task, concentrates on Ukrainian.⁴ Four configurations are discussed: *ji* word-initially; *ji* word-medially and word-finally; *yj*; and *ij*. This is followed by remarks on the scope and impact of the introduction of *jers*, instead of *i* and *y*, in these configurations.

1. Word-initial sequence *ji*

On the basis of such forms as dial *ihlá* 'needle' vs. *hólka* (< **jǫgla*, **jǫgǫlka*), it is traditionally assumed that *i* after *j* in word-initial syllables

³ Most typical is Šaxmatov's struggling with the problem in his *Očerki drevnejšego perioda*. In many parts of the book he returned to the Sl data devoting over 30 pages to it (15—18, 20—28, 219—227, 257—265, 305—307) but could not arrive at any satisfactory general solution. Likewise unsuccessful was the attempt by N. Pšeničnova („K istorii reducirovannyx *y*, *i* v vostočnoslavjanskix jazykax“. *Filologičeskie nauki* 3, 1, 1960) limited to ESl and basing only on dialects (with insufficient knowledge of the U ones) in complete disregard of any historical evidence.

⁴ The author operates here under the following assumptions which he has attempted to prove elsewhere and which are to be taken for granted in this article: Phonemic pitch and quantity were lost in the PU dialects in the 10th c; the phonetic value of *ě* in OU was [ĕ] in the S dialects, [ie] in the N dialects; the strong *jers* were not „reduced vowels“; *jers* were completely lost by the mid-12th c; the loss of *jers* was preceded by the loss of their stressability; the loss of weak *jers* caused no compensatory lengthening in *o* and *e* of preceding syllables, but did cause the narrowing of these vowels into *o* and, in a position before *o*, *ě* resp. The latter coalesced with *ě*.

The periodization of the history of U adapted here is as follows: Proto-Ukrainian (PU), before the appearance of written texts (the mid-11th c); Old Ukrainian (OU), from

was like *jers* subject to loss in the weak position but preserved as a vowel in the strong position, though as *i* and not as *e*. When *ī* was lost, according to this view, the cluster *j*+C was simplified somewhat later by the loss of *j*: **jigolśka* > **jgolka* > *hólka*. This explanation seems also to apply to a few other words to wit *máty* 'have', *hra* 'play', *skrýtysja* 'sparkle' (H. Barvinok 1902)⁵, *kryha* 'ice' (< **jīmati*, **jīgra*, **jīskr-*, **jīkr-*, cf. R dial *ikrá* 'ice-floe'), possibly *iz* ~ *z* 'from' (< **jīz*), if one assumes that *iz* first arose before words which had a weak *jer* in the initial syllable (*iz pušenicě* 'from wheat') while *z* arose in all other positions (*z travy* 'from grass').

This view does not, however, explain, the forms *ikrá* 'spawn' (with probably the same root as in *krýha*), *imjá* 'name' (with optional *j* in *jménja*, and dial *mnja* ~ *mnje* — N Bukovyna, Hucul, Pokuttia a.o.) and *imovírnyj* 'likely' (with an optional change *i-* > *j-*).

The alternations *i*: # or *i*: *j* or zero-vowel forms alone are found not only in those words which began in **jī-* but also in those which had (*j*)*ī-*, notably *itý* ~ *jty* 'walk', *s'káty* 'delouse'⁶ and *i* ~ *j* 'and' (cf. Li *eiti* 'go', *ieškóti* 'seek'; *i* 'and' most likely goes back to IE **ei*); some PN, that were introduced with Christianity also participate in these alternations: *Iván* ~ *Jvan*, *Iváško* ~ *Vaško*, hence the family name *Váščenko*,⁷ *Illjá* ~ dial *na Llju* 'at the day of St. Elias' (Drohyčyn).⁸

On the other hand, the presence of stress keeps an *i-* of whatever origin intact and not subject to alternations: *īvolha* 'auriole', *īho* 'yoke', *īhor* PN, *īhraška* 'toy', *īlem* 'elm', *īnšyj* 'other', *īnij* ~ *īnej* 'hoarfrost', *īskra* 'spark', *īstyk* 'plow scraper', *īstyna* 'truth'. Some of these words are later loans from ChSl (*īho*) and possibly P (*īstyk*) but not all of them.

Cases of the type *itý* ~ *jty* show that, in losing the vowel of the initial syllable, no distinction was made between *ī* and *i*; the lack of the loss of the vowel under stress shows that, at the time when the *jers* had lost their stressability (which preceded the general loss of *jers* by about a century) the vowel in question was not *jer*-like. These observations suggest that the vowel subject to loss in all the cases under examination was not a *ī* but an *i* and that the loss of that vowel was not identical with the loss of *jers*.

the mid-11th to the last quarter of the 14th c; Middle Ukrainian (MU), from the end of the 14th to the end of the 18th c; Modern Ukrainian (MoU), since the late 18th c.

⁵ Quoted from B. Hrinčenko, *Slovar ukrajijs'koji movy*, K 1909, s.v.

⁶ The palatalization of *s'* may be due to the transitory presence of *j*: **jskati* > *s'káty*.

⁷ It may also go back to *Vas'ko*: *Vasyl'*.

⁸ F. Klimčuk. „Specifičeskaja leksika drogičinskogo Poles'ja“ in AN SSSR, Institut slavjanovedenija. *Leksika Poles'ja*. M 1968, p. 45.

That conclusion drawn from MoU data is corroborated by OU data. There is not a single record of the loss of that vowel in the initial syllable of the words under consideration at the time of the loss of *jers*, i.e., the mid-12th c.⁹ As a matter of fact, the earliest instances of that kind stem from the late 13th c and become common in the 14th c but even then they concern only two words: *iměti* ~ *měti* and *iz* ~ *z*: (*ne*)*mamъ* 1 sg, (*ne*)*mate* 2 pl, *věrou mēte* 'have faith' (Evs 1283); (*ne*)*mamъ* (Plkrp 1307); *b(o)žimъ istvorěnyjemъ* 'by God's will', *istalosja* 'take place' neut sg pret (Ch 1370, Lvov—replacing older *sъ* and *s*); *izъ bratomъ* 'with brother', *istalasja torhuvlja* 'trading took place' (Ch 1378, Peremyšl' — replacing older *s*); *o isveršenъi* 'on completion' (FIPs 1384); *s toho sela* 'from that village' (Ch 1421, Lvov); *is'vęzanъ* 'tied' (LG 14c); *majetъ* 3 sg (Ch 1434, Luc'k), etc.¹⁰

The inference from these data is that CS *ī* after *j* in the word-initial syllable never changed in PU into *ь* but remained *ī*. When quantity was lost in vowels this *ī* coalesced with *i*; hence the identity of treatment of both, possible only after the loss of distinction in quantity. The loss of *jers* should not and did not concern this vowel; hence there is no trace of its disappearance in the 12th and most of the 13th c.¹¹

The new development that began at the end of the 13th c was probably triggered by the confusion of two prepositions/prefixes: *sъ* and *izъ*. When *sъ* lost its *ъ*, in a position before a (paired) voiced consonant, it was realized as *z*; on the other hand, *izъ* before voiceless consonants was realized as *is*: *z domom* 'with house' — *s selom* 'with village', *iz domu* 'from house' — *is sela* 'from village'. Thus the two prepositions/prefixes became confused and merged into *iz/is* ~ *z/s* grasped as one, and *i-* obtained the status of optionality. Upon that, *i-* was easily assigned the function of a cluster-breaker. In this capacity it was added to some other words which did not have it

⁹ The forms without *i-* before *je* in foreign words (*Jerusalým*, *Jeryxón*, *Jeremija*) common in U were used in OCS and ChSl and do not constitute a U change proper. The loss of *i-* in some Christian names (*Sýdir* 'Ισίδωρος, *Sákij* 'Ισαάκιος, *Hnat* 'Γνάτιος a.o. Cf. *Lariona* gen — HankM 14c, *Sydorenko* — Reg 1649, Čyhyryn, *Patěja* gen — PAK 1667. Quoted from MS 163v, ČOIDR 1874, 2, p. 3, Modzalevskij 1, 103) probably was U although the possibility, slight as it is, cannot be ruled out that the forms without *i-* may have come from Gr dialects. In either case such forms are of a later date.

¹⁰ H. Holoskevych in *IsslPRJa* 3, 2 (1914), p. 38; Sobolevskij, *Očerki*, p. 38; Rozov, pp. 18, 25, 92, 128; MS, f. 6; P. Buzuk in *ZbKDIUM*, p. 127.

¹¹ This is also confirmed by geographical considerations. The loss of *jers* was common to all the dialects of OU; but this was not true of the loss of (j)*i-* in the word-initial syllable. The Transcarpathian dialects as a rule preserve *i-* in such words as *ihráty* 'play', *is'káty*, *ihlá*, *imát* 3 sg. Cf. I. Paňkevych. *Narys istoriji ukrajins'kyx zakarpats'kyx hovoriv*. Pr 1958, p. 38.

etymologically, notably rather soon, in the 15th c, to the preposition *k* 'to', e.g. *yk* 'semu' 'to this' (Mold 1463), *yk kotorým* (Izm 1496); cf. also *yškody* 'damage' dat sg (Mold 1435), *bez yzradý* 'without treason' (Mold 1462), etc.; in MoU *ik*, *íklo* 'fang', dial *id* 'to' (a blend of *ik* and *do*, cf. *yd žencjum* 'to reapers' — UK 1695,¹² and secondarily *d* : *d mórju* 'to sea' — Stefanyk 1897)¹³, Transc E of the Rika *iždáty* 'wait' (*yždal* masc sg pret — Njag 1758)¹⁴, Donec *ispljar* 'sleep' 3 pl¹⁵ — cf. R *k*, *klyk*, *ždat*, *spjat*, — on the other hand dial (Polissia) *stótny* 'identical' vs. StU *istótnyj* 'essential'.¹⁶ The introduction of *i-* in *išov*, *išlá* 'go' masc and fem pret (previously *šlě*, *šla*) was favored by its presence in the inf and pres tense (*itý*, *idú*), but essentially it is the same new *i-* as in *ik*, etc. (Prsp 1561: *yšly*... *narodove* 'people walked'; IV 1600: *znajšol* 'find' masc sg pret; Smvd 1702: *žeby yšly* 'so that they walk').¹⁷

From the contextually motivated pairs with no semantic distinction, *z* ~ *iz*, *k* ~ *ik*, *klo* ~ *iklo*, the optionality in the use of the word-initial *i-* spread to words with etymologically justified (*j*)*i-*, whether from CS *ž*, *ī* or *ei*, and to some words of foreign origin, but not to the stressed *i-*. It is likely that in optionally losing their *i-* these words first retained *j*: *itý* ~ *jty* and *ihrá* ~ **jhra* (cf. *na jmja* 'by name' — PAK 1665).^{17a} Whether in a given word *j* before a consonant was retained or lost before modern times depended on the morphemic make-up of the word and contexts in which it was typically used. E.g., in *ity* ~ *jty* the loss of *j* was inadmissible because the word would be reduced to a mere ending; in **jhra* this factor did not preclude the loss of *j* (*hr-* sufficiently represented the root) and, after words ending in a consonant, the cluster C+*jhr-* craved for simplification. The entire

¹² E. Hurmuzaki, *Documente privitor la istoria Românilor* I, 2 (Bucharest 1890), p. 861; II, 2 (1891), pp. 693, 700; O. Trebin, *ZNTK* 7 (1910), p. 14; Ju. Javorskij, *NZb-UžhTPr* 5 (1927), p. 159.

¹³ V. Stefanyk, *Tvory*, Regensburg 1947, p. 10.

¹⁴ *SbORJaS* 97, 1921, p. 6.

¹⁵ Oral information from Dr. D. Ijewliw, from Soncivka (Krasne), rajon Velyka Novosilka, obl. Donec'k.

¹⁶ *Leksika Poles'ja*, p. 91. But MoU *iščé* 'yet' (e.g. *iszczé* — Duma 1651 [*ASPh* 2, 1876, p. 300], Kotl I, 6 pass.) in alternation with *šče* (replacing OU *ješčé*) may go back to OU *žšče* (e.g. Hyp 1151, 1164, 1169) with the regular change *ž* > *i*. In OU records such forms typically appear after the conjunctions *i*, *ti* and may have resulted from a partial assimilation of the initial (*j*)*e-* to the preceding *i*. However, it cannot be ruled out that *ješčé* could have lost its first syllable by a leveling with other monosyllabic particles (cf. *šče* — PKM 1690 *Storoženki* 6 (1908), p. 63 and subsequently a prothetic *i* was added.

¹⁷ *Trudy* 3 *ArxS* 2. K 1878, p. 90; Vyšens'kyj, p. 62; Samovydec', p. 8.

^{17a} Modzalevskii 1, p. 39.

development was thus not a universal phonetic law but a contextually spreading analogical process. This accounts for a certain irregularity in its representation in MoU, although the general pattern of the distribution *i-* ~ *j-* ~ *ʃ* is fairly obvious: only *i-* under stress; typically *ʃ* in alternation with *i-* before consonantal clusters if not stressed (*Hnat* PN, *hra*, *klo*, *kryha*: *Ihnát*, *ihrá*, *íklo*,¹⁸ *ikrá*); and *j-* in alternation with *i-* (unstressed) before single consonants (*Jvan*, *jménija*, *jmovtrnyj*, *jnákše* 'otherwise': *Iván*, *iménija*, *imovtrnyj*, *inákše*). The use of *i-* and *ʃ* forms is not contextually conditioned; on the contrary, *j-* forms may be used only if the preceding word ends in a vowel and there is no pause in between. On the phonetic level, this vowel in combination with *j* forms a diphthong as, e.g., in *mojé jménija* 'my name'.

The loss of *i-* in the verb *měti* : *mamz* 'have' is documented as early as *iz* : *z* and even a little earlier. It was, however, a special case both in cause and in treatment. It is first found in Evs 1283 written in Peremyšl' or Xolm, i.e., in the western borderland of the Ukraine. The first charters in which it appears also originated in Peremyšl'. Then it spread eastwards, and, in the 15th c, one also finds such forms in Volhynia and Moldavia (*maly* pl pret — Mold 1454, *majut* 3 pl — Mold 1460)^{19a}. All the early records with these forms contain no other words with *i-* lost. Thus the forms without *i-* in this root must have had a special cause. Most likely they arose in the phrases *ne+imam*, *ne+ima*, etc., which were widely used as negation (MoU *nemá* 'is not') and in which, under the condition of emphasis on *ne*, the following vowel was dropped. A factor favoring this change was that the omission of *i-* introduced an equasyllabicity between the affirmative and the negative forms.¹⁹ The western origin of the forms without *i-* in U makes one suspect a P influence. In P the forms *miec* : *mam* (but only *imać* 'catch') are attested from 1387 on, i.e., a century later than in U (the forms *imiec* : *imam* survived in P — but not in U — well into the 16th c), but this is due to the lack of P records before that time.²⁰ The forms without *i-* could easily have arisen in P much earlier than 1387. However, in Poland the center of irradiation of the *miec*-type forms, as shown by M. Zembaty-Michalakowa,²¹ was Great Poland, while in E Poland (Little Poland and Mazovia) the *imiec* : *imam* forms had not been abandoned even in the 15th c. This fact speaks

¹⁸ Probably the secondary stress taken over from the pl.

^{19a} V. Rusanivs'kyj, ed. *Ukrajins'ki hramoty XV st.* K 1965, pp. 103, 111.

¹⁹ A parallel development in this verb can be observed in Bg and SC, languages which otherwise preserve the word-initial *i* intact: Bg *imam* 'I have': *njámam* 'I have not'.

²⁰ Polska Akademia Nauk, *Słownik staropolski*, IV, s.v. *miec*.

²¹ M. Zembaty-Michalakowa. „Oboczność *imiec* || *miec* w staropolszczyźnie“. *Język polski*, XXXIX, 5, pp. 339 ff.

for the independent rise of *měti* : *mam* forms in WU; moreover, it is quite possible that in E Poland, which is situated between the two *měti*/*mieć* : *mam* areas, such forms spread not only under Great P but also WU influence.

In records of the 12th to 14th c, cases are numerous in which the negation particle *ne* before *i-* of the next word is spelled as *ně*, e.g., *ně iznesěť sę* 'not to carry out' 3 sg (EPCross 1161), *ně imamъ* 'I do not have' (Dobr 1164), *ně izgonaša* 'banish' 3 pl aor (ApFr 13c), *ně iděte* 'do not go' (Hank 13c), *ně istergněť* 'he will not wrench' (PG 13c), *ně iměti* (PA 1307), *ně i(z)žēnou* 1 sg, *ně izmolimo* 'implacably' (ESPrm 1325), *ně iščete* 'do not seek' (LG 14c), *ně iščeta* 3 sg (BybAp 14c), *ně ispravišъ* 'correct' 2 sg (Hyp 1140) and many more.²² Usually such a „new *ě*“ occurs before a syllable with a weak *j*, e.g., *ně zriši* 'see' 2 sg (< *ne zъriši*. HorG 13c).²³ Instances of that type seem to imply that *i-* affected the preceding *e* precisely as *ъ*, i.e., it was, contrary to the statements above, **jъ-*. Such a conclusion, however, would be incorrect. The facts show that the two developments *ne* > *ně*, before a syllable with *i-* and before a syllable with a weak *ъ* were not of the same character. First, U charters of the 14th c, which have many cases of the „new *ě*“ before a lost *ъ* do not have it before *i-*. Secondly, even in those texts which do have the „new *ě*“ in both cases the frequency before *i-* seems to be much lower and diminishing in course of time: Dobr 1164 has 74 × *e* vs. 86 × *ě* before *i-*, GalG 1288 resp. 102 vs. 51, — whereas the curve of the frequency of the „new *ě*“ before the lost *ъ* increases.²⁴ Since the „new *ě*“ was [ě], one may assume that there took place in the mid-12th c a narrowing of the vowel in *ne* before *j-* which, however, did not survive beyond the 14th c, possibly because the *j-* which conditioned this narrowing was lost in the sequence *ji-*; in contrast, the „new *ě*“ from *e* before a lost *ъ* typically (albeit not in the particle *ne*) developed into *i*.

2. Word-medial and word-final sequence *ji*

In the word-medial position (as well as word-finally) after a vowel, *i(ji)* was treated as *jъ* should. In the strong position this *ъ* as usual yielded *e*,

²² B. Rybakov. *Russkie datirovannye nadpisi XI—XIV vekov*. M 1964, p. 32; Sobolevskij, *Očerki*, p. 11; N. Volkov in *RFV* 24 (1890), p. 236; MS, 218 v; Kałužniacki 1888, p. 110; I. Paŕkevyc̆ in *ZNTŠ*, 123—124 (1917), p. 23; Ja. Hordyn's'kij in *ZNTŠ* 126—127 (1918), p. 189; Sobolevskij, *Očerki*, p. 42; P. Kopko in *DS* 51 (1912), p. 8.

²³ Ol. Kolessa in *Naukovyj juvilejnyj zbirnyk Ukrajin's'koho universytetu v Prazi, prysejčenyj T. H. Masarykovi*, I. Prague 1925, p. 415.

²⁴ O. Malkova. „K voprosu o vlijanii „nejotirovannyx glasnyx“ na predšestvujuščij *ъ* v predlogax i *e* v otricanii v drevnerusskom jazyke“. AN SSSR, *Russkaja istoričeskaja leksikologija*. M 1968, pp. 134, 136.

in the weak position it was lost: *vъ zajemъ* 'loanwise' (PA 1307, FIPs 1384), *zaemъ* 'borrow' nom sg masc past part (Hyp 1176), (Cf. *vzaemъ* — Litk 1600, *zajemnyk* 'borrower' — Sln 1642, *vzajemne* adv — Hrab 1710), *priemъ* 'accept' nom sg masc past part (Dobr 1164, Hyp 1190) — MoU *vzajémnyj* 'mutual' (*pryjémnyj* 'pleasant' is rather borrowed from P and Cz); *dostojenъ* 'worthy' (Dobr 1164, GalG 1288, PG 13c, Hank 13c, Verk 14c) — MoU *dostóinstvo* 'dignity' is a later borrowing from RChSl or R — cf. *dostoénstvě* loc sg — PB 1623; *naemnikъ* 'hireling' (PG 13c) — MoU dial *najémnyk*; *hnojenъ* 'purulent' (Verk 14c); MoU gen pl of the type *jajécъ* from *jajcé* 'egg' (Cf. *iaiec* — Lst Luc'k 1552, *jaječokъ* — Rad 1676), *vójen* from *vijná* 'war' (cf. *vóenъ* — Sak 1622); MoU inst sg forms of the type *hnójem* from *hnij* 'manure' (< **gnoj-ьmъ*, cf. ChSl *gnoimъ* in Usp 12c), etc.²⁵

It is true that in OU texts forms with *i* are not rare in this position, e.g. *vъ zaimъ* (PSin 11c), *naimniki* 'hirelings' (Hal 1144, Jur 1128, LvrG 1329), *vodolěicъ* 'water carrier' (Izb 1073), *srebrobiicъ* 'silver chaser' (ApXr 12c) a.o., but these are ChSl. A special case was an interplay of *i* in the word-initial position and *je* word-medially. E. g., in Hyp *imъ věry* 'believing' (1097) vs. *priemъ* (1190) is what one expects; but *priimъ* (1185) is a blend of the two and so is *emъ ju za roukou* 'taking her hand' (PG 13c). MoU *vójin* 'warrior' probably is ChSl (Cf. *edinъ otъ voenъ* 'one of warriors' — PG 13c),²⁶ but it may have resulted from grammatical leveling with other words which contained the singulative suffix *-in-* (MoU *-yn-*) as *seljanýn* 'peasant'.

In the word-final position, *-i* after *j* was also treated as expected, i.e., as weak and to be lost, e.g., in 2 sg imp (**stojъ* — MoU *stij* 'stand'), nom sg masc of the pronominalized adj (**zъlъjъ* — MoU *zlyj* 'evil'), dat — loc sg fem (**zъloji* — MoU *zlij*), but not in the nom pl masc: from **zъlji* we would expect **zlyj*, but in fact the old form is represented by **zliji*, later **zlyjy* (MoU *zli* results from a later development). Obviously, as in subst and pron, that form was influenced by the acc pl (*zъlyjě*) and the nom pl masc **ji* from **ji* 'he' which, being monosyllabic, was to preserve its vowel.

²⁵ I. Paňkevych in ZNTŠ, 123—124 (1917), p. 22; MS, 48; A. Gruzinskij in ČONL, 22 (1911), p. 23; Ol. Horbač, *Peršyj rukopysnyj ukrajins'ko-latyn'skij slovnyk Arsenija Korec'koho-Satanovs'koho ta Jepifanija Slavynec'koho*. Rome 1968, p. 69; Hr. Hrabjanka, *Dějstvyja prezěl'noy... brany Bohdana Xmel'nyckoho*. K 1854, p. 10; Sobolevskij, *Očerki*, pp. 6, 12; Sobolevskij, *Očerki*, p. 39; Kaľužniacki 1888, p. 3; MS, 272 v; A. Nikol'skij in RFV, 32 (1894), p. 287; Titov, pp. 82, 46; *AJuZR* vi, 1 (1887), p. 180; V. Šimanovskij, *Očerki po istorii russkix narečij*, W 1893, p. 21; *Uspenskij sbornik*, p. 162.

²⁶ *Sinajskij paterik*, p. 300; *Voskresenskij*, p. 100; MS, p. 234; *Izbornik... 1073 g.*, p. 251; Kaľužniacki 1896, p. 46; Kaľužniacki 1888, pp. 101, 210.

In summary, since the word-medial and word-final sequence *ji*, contrary to the word-initial one, did participate in the loss of *jers* and as a rule was treated as *jɔ*, one can assume that this *ji* had changed into *jɔ*. The reason for such a development should have been morphological. Except in the root **jɔm-* (*im-*) after a prefix, this sound sequence appeared on morphemic boundaries, in the same positions and with the same functions as C (other than *j*)+*ɔ*, cf., e.g. **gnoj-in-ɔ* and *grud-ɔn-ɔ* 'bumpy', **gnoj-i* and *kon'-ɔ*. The articulatory difference between the two allomorphs was minimal. When the two allomorphs merged in the formula C (including *j*)+*ɔ*, this in turn was transferred to what was virtually the only root involved, where the change was supported by the morphological pattern, in 3rd-class verbs, of alternating *ɛ* (later 'a) with *ɔ*: *žati* : *žɔnju*, *tjati* : *tɔnu*, etc. and accordingly, *jati* : **jɔnu*. Similarly, when allomorphic endings *-ji* were reshaped into *-jɔ*, this was generalized for all word-final *ji* sequences so that, e.g., the gen pl of the type **nočiji* (when *-i/-ɔ* did not occur after consonants other than *j*) was transformed into **nočijɔ* (or *nočjɔ* — see below, section 4).

The preceding discussion may thus be paraphrased as follows: word-initial *ji* did not change into *jɔ* and consequently did not participate in the loss of *jers*; word-internal and word-final *ji* secondarily changed into *jɔ* and consequently did participate in the loss of *jers* without any peculiarities of its own.

The above applies only to *i* after *j*. Attempts to explain the loss of word-final *i* in 2 sg pres, 2 sg imp (after other consonants than *j*), inf a.o. as other manifestations of the same alleged phonetic law (Šaxmatov²⁷) have failed for good reason. These phenomena belonged mostly to an other time and certainly had different causes.

3. The sequence *yj*

In this sequence, *y* was never identified with *ɔ* either phonetically (the only such spelling in OU known to me is *umajɔ* 'wash' 1 sg in Jur 1128,²⁸ probably a scribal error or a R feature) or in the double treatment according to the position, weak or strong. In other words, the loss of *jers* did not affect *y*: it has been preserved in all positions, e.g. *myj* 'wash' 2 sg imp and *mýju* 1 sg pres and correspondingly *ryj* 'dig' and *rýju*, *vyj* 'howl' and *výju*, *nyj*

²⁷ *Očerk drevnejšego perioda*, p. 222 f.

²⁸ As cited by Šaxmatov, *Očerk drevnejšego perioda*, p. 226.

'ache' and *nýju* and also *stryj* 'uncle': *stryjá* gen sg (Hyp 1093: *stryja*), *po-myji* 'slops', *kyj* 'stick': *kyjá* gen sg, *Kýjiv* 'Kiev'; OU also *syj* 'being' (Izb 1076 a.o.; cf. in MJ 1641: *oſiy: qui est*).²⁹

4. The sequence *ij*

This sequence was treated strikingly differently from the sequence *yj*. In the weak position, as a rule, *i* in this sequence was treated as *ь*, i.e. it was lost. The roots involved are MoU *byj* 'strike' 2 sg imp: *bju* 1 sg pres, *pyj* 'drink': *pju* (and *pjányj* 'drunk', *pjávka* 'leech'³⁰), *vyj* 'wind': *vju* and *lyj* 'pour': *lju*. The forms *sjátyj* 'shine' and *zjátjy* 'yawn' are secondary and are based on *sjáty*, still in use, and *zjátjy* (dial), which go back to OU *sijati*, *zijati* (*svjaxu* 3 pl impf — Hyp 1074, *zvjanija* 'yawning' — Usp 12c; cf. *vzljaja* 'pour' 3 sg aor — Arx 1092³¹). Forms with a vowel in the weak position are found in two or three of these roots in OU (e.g. *vzljaja* 3 sg aor — Arx 1092, possibly *vostę* — HankM 14c) and MU (e.g. *vyju* 'wind' 1 sg — IUŽ 1643; *věneč* '...vyje' 'weaves garland' — Onuf 1699; *yzlŷetsja* — Hust 1670³²), but the OU spellings are inconclusive because of the optionality of spelling *i* vs. *ь* before *j* in OCS, and the examples in MU are too sporadic to reverse the above rule.

A suffix was involved in this treatment, notably *-ij-* as in *solověj* 'nightingale': *solovjá* gen sg < **soloviji* : *solovija*, dial also *voroběj*: 'sparrow': *vorobjá*³³ and in numerous subst neut usually denoting collectivity or action in its result.³⁴ In the strong position, this suffix was reflected after the loss of *jers* as *ij*, e.g. *kopiinyj* 'of spears' (Hyp 1174), *žitiiskę* 'concerning life' (e.g. *žitiiskaja* fem ApXr 13c, FIPs 1384 a.o.³⁵ MoU *žytějs'kyj* is a loan word from R or RChSl). In the weak position, the spelling of this suffix in eccle-

²⁹ *Izbornik 1076 g.*, f. 557; M. Karaś, A. Karasiowa, *Mariana z Jasłisk dykcjonarz słowiańsko-polski z roku 1641*, Wr 1969, p. 78.

³⁰ *Pyjátyka* 'carousel' (Cf. *pěťtýky* — Gal 1663, p. 14) is borrowed from P where it was a humorous P-La blend; *propyjáka* 'drunkard' is a recent derivation from *propýty* 'squander in drink'.

³¹ *Uspenskiy sbornik*, p. 147; *Arx. Ev.*, f. 92v.

³² *Arx. Ev.*, f. 92v; MS, f. 165v; *Hramatyka slovjans'ka I. Uževyča* (ed. I. Bilodid, Je. Kudryc'kyj). K 1970, p. 33; V. Peretc in *SbORJaS* 101 (1926), p. 143; *PSRL* 2 (1843), p. 363.

³³ For *e* instead of the expected *y*, see below, at the end of section 4.

³⁴ Identical rules apply to the instr sg of subst fem in a consonant, originally *i*-stems as *nočb* : *nočju*, MoU *něčju*.

³⁵ *Kałužniacki* 1896, p. 144. MS, f. 125 *pass*.

siastic texts before the loss of *fers* is irrelevant, again because of its optionality (*i* or *ь*) in OCS and OU; domestically originated texts of the time decisively show a preference for *i* spellings, e.g. *knęženije* 'reign', *poljudije* 'a tax' (Ch 1130),³⁶ also in the domestic parts of Usp 12c. The situation strikingly changed with the loss of *fers*: the traditional *-ije* forms did not disappear entirely but many texts have, alongside with them, numerous forms in *-yje* (e.g. Hank 13c, Mold 14c) and others give clear or absolute preference to *-yje* forms (e.g. Dobr 1164, Evs 1283, RK 1284, GalG 1288, PG 13c, ŽSO 13c, PA 1307, ESPrm 1325, LG 14c, BybAp 14c, Hyp a.o.). According to Kuraszkiewicz, charters dating from approximately 1350—1459 (some of which are Br) have *ь* 341 ×, *i* 96 ×.³⁷ Texts such as Vyg 12c with a predominance of *-ije* forms³⁸ became the exception. The spellings with *ь* after the loss of *fers* of course do not render a vowel but the absence of one; they also shed light on the preceding epoch by indicating that the spellings both *-yje* and *-ije* rendered either *ь* or a front vowel subject to the same treatment as *ь*. Furthermore, the entire phonetic evolution of such forms in the centuries to come proves the same thing: the appearance of the „new *ě*“ in the preceding syllable (e.g. *kaměnyje* 'rocks' — PA 1307) and the lengthening of consonants (MoU *kaměnnja*) may be explained only by the loss of the vowel before the ending.

Thus *i* (but not *y*) in the weak position before *j* was consistently lost in both roots and suffixes, except in the following words: *šyj* 'sew' 2 sg imp: *šýju* 1 sg pres, *čyj* 'whose': *čyjá* fem, *šýja* 'neck', *prýjatel'* 'friend', *zmijá* 'snake' — OU *zmija* (Izb 1076) ~ *zmbja* (Dobr 1164)^{38a}. In *prýjatel'*, the vowel is retained because of a secondary association with the prefix *pry-* (which etymologically it was not: the word is a CS borrowing from OHG *friudil* or akin to it) and in *zmijá*, *i* can be derived only from *ě*, which speaks for a suffix substitution (cf. such words as *tečijá* 'current', *pečijá* 'heartburn'). This leaves us with three words, *šýju*, *šýja*, and *čyjá* all whether by accident or not beginning with a postdental.

The reason for the different treatments of *y* and *i* before *j*, *y* contrary to *i* not identified with a *jer*, may be sought in the fact that articulatorily the distance between *i* and *ь* was smaller than between *y* and *ь*, the latter comprising a labial articulation (rounding) directly opposed to that of *y* (unrounding).

³⁶ G. Y. Shevelov, F. Holling. *A Reader in the History of the Eastern Slavic Languages*. NY 1958, p. 2.

³⁷ W. Kuraszkiewicz. *Gramoty halicko-wołyńskie XIV—XV wieku*. Kr 1934, p. 31 f.

³⁸ T. Sudnik in *UZISl* 27 (1963), p. 201.

^{38a} *Izbornik 1076*, f. 226v; Sobolevskij, *Očerki*, p. 6.

There was, however, no phonetic coalescence of *i* and *ь* before *j*, they came together only in conditions under which the two vowels were lost or preserved. This follows from the fact that strong *i* was reflected as *i*, unlike *ь*, which yielded *e* (in the later development of U every *i* changed to *y*, so that in MoU that *i*, too, is represented as *y*). There are two deviations in the reflex of the strong *i*, in an ending and in a suffix, where MoU has *e*. The two cases in question are the ending of the gen pl of the original *i* stems and the suffix *-ьj(ь)*. The two cases are well known, have been discussed many times, and may, thus, be treated here only briefly.

In the gen pl the expected reflex of **-iji*, i.e., *-yj* is found in quite a few dialects, especially SW (roughly Pinsk — W of Rivne — N of Ternopil' — N of Xmel'nyc'kyj — SW of Berdyčiv — E of Vinnycja — across Hajsyn — W of Pervomaj's'k) but also in enclaves around Xvastiv, at the Lower Prypjat', around Kaniv, around Poltava and in S Voronež obl.³⁹ But, in the remaining and greater number of dialects and in MoStU, only the ending *-ej* is used: *nočěj* 'night', *hostěj* 'visitor'. This ending can go back to *-ьjī* only. It is generally assumed that still in PU period or in any case before the loss of *jers* in many dialects *ь* was introduced in that case form as a replacement for *ī*. This *ь* was represented in oblique cases of pl in fem and masc *i*-stems: dat pl *gostьmъ*, *nočьmъ*, inst pl *gostьmi*, *nočьmi*, loc pl *gostьxъ*, *nočьxъ*. Once transferred into the gen pl, the *ь* (*gostьjъ*, *nočьjъ*) followed the same development as *ь* in the dat and loc pl: it was reflected as *e* after the loss of *jers*. An additional factor, of later date, which contributed to the spread of *-ej* was probably a metanalysis of the form of the gen pl in subst in *-ija*, of the type *svinija* 'pig', *sudija* 'judge'. After the loss of *jers* they ended in the gen pl in *-ij*, a zero ending with the fugitive vowel *i* (later *y*); because the typical fugitive vowel was *e*, the latter was substituted for *i*; due to a metanalysis the final sequence *-ej* after the loss of *j* in the stem of such words (MoU [svyn'á], [sud'á]) was assigned the function of an ending. Of the competing endings, *-yj* (*nočyj*) and *-ej* (*svyněj*), some dialects gave preference to one, some to the other.

In the suffix *-ij(ь)*, *e* before *j* appears against the general rule in the nom sg of the word *solověj* : *solovjá*, dialectally also in *horoběj* ~ *vereběj* ~ *voroběj* (NKiev, Černihiv, Sumy, Rivne, Kobryn). Both words display a variety of suffixes in Sl: P *słowik*, *wróbel*, Sk *slávik*, *vrabec*, SC *slāvŭj*, *vrábac*, Bg *slávej* (< *-ěj-*), *vrabéc*. Within U, the suffix *-ěj(ь)* was introduced

³⁹ See maps in AN UkrSR, *Seredn'onaddniprjans'ki hovory*, K 1960, p. 160; F. Žylko, *Narysy z dialektolohiji ukrajins'koji movy*, K 1966, p. 250 (less detailed), and AN UkrSR, *Praci XII respublikans'koji dialektolohičnoji narady*, K 1971, pp. 208, 210.

in the SW dialects (*solovij* : *solov'ja*), whereas the expected form ⁺*solovyj* : ⁺*solov(y)ja* is not represented either in OU (except in a ChSl form *slavij*) or in MoU.⁴⁰ This form was inconvenient because in the nom sg it did not differ externally from a pronominalized adj. To avoid this, in most Sl languages and in some of the U dialects a different suffix was introduced, as shown above. In other U dialects (as well as in Br) the change was limited to a substitution of *e* for *y*. This was possible because in oblique cases the vowel of the nom sg (OU **solovij*) alternated with # (see above) and, in nominal suffixes, the typical alternants of # were *e* or *o* but not *i* (> *y*).

5. The new sequence *ɔ+j*

The sequence *ɔ+j* within morphemes was absent from OU because *ɔ* had never developed from *ǫ* before *j* in PU. But, on morphemic boundaries, such a sequence was constantly regenerated in word derivation and in syntactic groups. Here three main cases come into consideration.

a) Pronominalized forms of the adj. Most nominal adj ended in the nom sg masc (and gen pl) in *-ǫ* > *-ɔ*. Their pronominalization by adding the pron **ji* falls chiefly into the late CS period, which is not documented in records, making it impossible to establish documentally which came first: the change *ǫ* > *y* or the formation of the pronominalized adj. StU and all dialects point to the second alternative: **dobrǫ+ji* > *dóbryj*.

This development of the masc sg in adj was followed by the demonstrative pron *tɔ* 'that', although this was pronominalized later, in OU or PU. In this pron, *ɔ* changed into *y* before **ji*. (It is of course possible that this was not a regular phonetic change but patterned on the adj). The ensuing form *tyj* is found in numerous texts, e.g., Ch 1352 (Vollhynian?), Hyp (1152, 1158, 1197, 1261), Verik 14c, Moh 1635, PAK 1668, PKM 1690 a.o.⁴¹ The texts in question originate from all major areas of the Ukraine. In MoU, the form *tyj* possibly survives in *tyžden* 'week' < *tyj-že-den* (patterned on

⁴⁰ *Solovyj* in PB 1627 (*Leksykon slovenoros'kyj Pamvy Beryndy*, ed. V. Nimčuk, K 1961), p. 115 is ambiguous. It also can be read *solov'ij*, i.e. going back to **solov'ei*. According to Pšeničnova 53 *solovyj* is found in „several settlements“ in obl. Sumy, Černihiv and Rivne.

⁴¹ Rozov, p. 5; A. Nikol'skij in *RFV*, 32 (1894), p. 288; *AJuZR*, I, 7 (K 1887), p. 60; Modzalevskij, 1, p. 136; *Storoženki*, 6, p. 59.

P *tydzien*), otherwise *toj* is used, a product of the secondary pronominalization, after the loss of *jer*s: *tə* > *to* and then *to*+*j* > *toj* (a parallel to SC *tāj*).^{41a}

b) In syntactic contexts, the sequences *-ə*+*j*- were potentially arising in virtually every speech utterance. It cannot be established if the sequences *-ə*+*j*- were inadmissible, but it is certain that in numerous cases *ə* was realized in them as *y*. Spellings of that kind abound in OU records and constitute one of their distinctive marks, being much less frequent in OCS and rather exceptional in OR texts.⁴² *otə plodovy* (= *plodovə* gen pl) *ixə* 'of their fruit', *vy imə* (= *və imə*) 'in name' (Izb 1073), *prijaty i* 'he accepted him', *vy istinou* 'in truth' (Arx 1092), etc.⁴³ In cases where the sequence *-ə*+*j*- is rendered intact in OU records there is no way to say whether this was merely a traditional (and morphophonemic) spelling or whether there were actual fluctuations and optionality in the language. Orthographically, the choice of *-ə* or *-y* was clearly optional and apparently arbitrary. In any event, the adequacy of the *-y* < *-ə* spellings is established by the fact that they continue well after the loss of weak *jer*s. If these letters rendered *-ə*, it would have been lost; it should have been *y* that was retained in the weak position.⁴⁴

The decline of such sandhī forms probably began in the late 13th c. From that time on, one finds before (*j*)*i*- prepositions in *-o* spreading alongside those in *-y*: *ko Is(us)ou* 'to Jesus' (GalG 1288), *vo isxodə* 'on way out' (PA 1307), *izo istlěnbə* 'from rotting' (HankM 14c), *oto izbiščnogo* 'from household tax' (Ch after 1349), etc.⁴⁵ The forms in *-o* that arose before a weak *jer* not preceded by *j* were now transferred into the position before *j*:- the motivation for the distinction of the two cases obviously was lost.

^{41a} According to Pšeničnova 50 *tyj* is „encountered“ in „separate places“ in obl Kharkov. (Where?)

⁴² Šaxmatov, „Beiträge zur russischen Grammatik“, ASPH 7, 1884, p. 73 ff, considered this phenomenon so typical of OU that he suggested assigning texts to OU (in his terminology of the time, SR) on the basis of this feature alone.

⁴³ *Izbornik*... 1073, ff. 117b, 246; *Arx. Ev.*, ff. 126, 1v.

⁴⁴ Because the actual pronunciation tended to be *y*, for the sophisticated contemporaries it may have become fashionable to write *ə* where *y* was pronounced. This is in all likelihood what caused the choice of *ə* in the inscription *Ana rəina* on the French royal charter of 1063 (M. Prou, *Recueil des actes de Philippe Ier roi de France*. Chartes et diplomes relatifs à l'histoire de France, I. P 1908, p. 47). We cannot consider here the more than half a century of debate on this „signature“. It suffices to say that this *jer* before *j* is not a true *jer* and is therefore worthless for restoring the sound value of that vowel.

⁴⁵ Sobolevskij, *Očerki*, p. 41; I. Paňkevych in ZNTŠ 123—124 (1917), p. 13; MS, f 41v; Rozov, p. 3.

c) Prefixes in *-z* before roots in *j-* were subject to the general rule of the replacement of *z* by *y*; but those prefixes in other contexts appeared, with high frequency, ending in *-z*. Hence, with a tendency to generalize one form, a conflict arose between the two treatments. However, the phonetic innovation obviously dominated, to judge by the fact that *y* forms were virtually generalized and prevailed through the entire MU period; they still survive in many dialects, especially NU, Sjan, Lemk and Transc NW of Mukačeve (If a dialect has different reflexes of OU *i* and *y*, it is always that of *y* which is used, e.g. Lemk *odýjti* 'go away', *rozýbrati* 'take asunder'). Moreover from the prefixes which ended in *-z* (*sž, podž, nadž, peredž*), *y* spread to those which had *-z* optionally (*ot ~ otž*), those which did not have it at all (*vžz, roz, bez, iz*) and finally it was transferred even into words whose roots did not begin in *j*. It is only in MoU that forms in *-i* (from *o*) and more rarely *-o* were introduced into the above-mentioned types of words to replace the *-y-* forms.

Thus one can speak of three periods in the history of prefixes ending in a consonant (originally with or without a *jer*). In OU, even prefixes ending in *-z* and followed by *j-* usually were not allowed — at least in writing — to change this *z* into *y*; other prefixes did not bring about any changes in the root nor did they themselves change before a vowel (1). In MU, *y* was generalized as a link between the prefix and the root beginning in *j* or in a consonantal cluster, forms in *-o* being used only marginally (2). In MoU *i* and partly *o* was substituted for MU *y* (3).

In tabular form (arrows indicate the scope and the direction of generalizations):

	<i>-z</i> or C+(<i>j</i>) <i>i-</i>	<i>-z</i> or C+syl- lable with weak <i>jer</i>	<i>-z</i> or C in any other configu- ration	<i>-o</i> +(<i>j</i>) <i>i</i> or syl- lable with weak <i>jer</i> or <i>i</i>	<i>-o</i> in any other confi- guration
OU	<i>sž+iti</i>	<i>sž+ržvati</i>	<i>sž+biti</i>	<i>po+iti</i>	<i>po+biti</i>
	<i>roz+iti(sž)</i>	<i>roz+ržvati</i>	<i>ros+kazati</i>	<i>po+ržvati</i>	
MU	<i>zy(j)ty</i>	<i>zyrvaty</i>	<i>zbyty</i>	<i>pųjty</i>	<i>pųbyty</i>
	<i>rozy(j)ty(sja)</i>	<i>rozryvaty</i>	<i>rozkazaty</i>	<i>purvaty</i>	
Late MU	<i>zijty</i>	<i>zirvaty</i>	<i>zbýty</i>	<i>pítý</i>	<i>pobýty</i>
and MoU	<i>rozijty(sja)</i>	<i>rozirvaty</i>	<i>rozkazaty</i>	<i>pirvaty</i>	

The problem of prefixes is however a special topic to be treated elsewhere. It has been studied by Hancov and Andersen⁴⁶ but many details still await clarification and some aspects of the views expressed need revision.

6. The new sequence $\mathfrak{b}+j$.

Like $\mathfrak{z}+j$, the sequence $\mathfrak{b}+j$ was constantly regenerated on morpheme and word boundaries. The three cases discussed in section 5 for $\mathfrak{z}+j$ apply here as well, but in a different scope.

a) In the pronominalized adj, the same rules operated as in relation to \mathfrak{z} , but the number of adj involved was much smaller. Thus a MoU adj of the „soft“ type, say, *večtrnij* 'evening' may come either from PU **večer-riŋ'i+jī* or from **večerŋ'b+jī* to become **večerŋ'ijī* (the first alternative is the more likely).

Later, in the OU period, a similar development affected the demonstrative pron *sb*, in pronominalization **sb+jī*. The ensuing form *sij* (later *syj*) is broadly represented in MU texts, though in competition with *sej* and *ses* e.g., in SES 1284, Halyč charters 1409, 1418 and 1424, Hyp (1037), Verk m14c, PeretcG ca 1500, MoldG 1502, MichG 1526, ZahorivG 1563, DG 1585, JazlG l 16c, Kop 1624 (*sěj zákon* 'this law'), KTriod 1627, PerProl 1632, Marg Xust NW 1645, PAK (1664, 1678), KZ 1690, UžhMen 17c, UK 1695, PKM 1740 a.o.⁴⁷, thus representing all regions except NU, albeit at present this form survives in WPolissia.

b) Under *sandhi* conditions, word-final \mathfrak{b} before j - changed into i either regularly or optionally. Spellings with i in OU records are plentiful, but the traditional \mathfrak{b} spellings are frequent, too. The high number of \mathfrak{b} before j is an earmark of OU texts. The situation and the time-range do not differ from that with \mathfrak{y} from \mathfrak{z} in the same environment (see section 5b).

⁴⁶ V. Hancov. „Do istoriji zvukiv v ukrajins'kij movi. 1. Ukr. *zjity, pidijmaty, rozirvaty*“. *ZIFV* 7—8, 1926; H. Andersen. „A Study in Diachronic Morphophonemics: The Ukrainian Prefixes“. *Language* 45, 4, 1969.

⁴⁷ Sobolevskij, *Očerki*, p. 50; Rozov, pp. 74, 89, 106; A. Nikol'skij in *RFV* 32, 1894, p. 288; V. Peretc in *ZNTŠ* 93 (1910), p. 28; G. Voskresenskij in *SbORJaS* 31 (1883), p. 31; G. Kryžanovskij 1889, p. 171; *Trudy 9 ArxS*, Vil'na (1893), II, M 1897, p. 279; I. Svjencik'kyj in *Ukrajins'ko-rus'kyj arxiv*, VII. Lv 1911, p. 13; G. Kryžanovskij in *Volynskij istoriko-arxeologičeskij sbornik* 1. Žytomyr 1896, p. 48; Titov, p. 96; V. Peretc in *SbpRJaS* I, 3, 1929, p. 27; I. Franko, *Apokryfy i legendy z ukrajins'kyx rukopysiv*, III (NTŠ, Pamjatky ukrajins'ko-rus'koji movy i literatury, III), Lv 1902, p. 10; I. Paňkevč in *NZbUžhTPr* I, 1929, p. 159; Modzalevskij I, p. 13 and III, 98; Klymentij Zinovijiv. *Virši. Prypovisti pospolyti*. K 1971, p. 84; Ju. Javorskij. *Novye rukopisnye naxodki v oblasti starinnoj karpatorusskoj pis'mennosti*. Pr 1931, p. 115; *Storoženki* I, K 1902, p. 36.

Almost all examples involve verbal forms of 3 sg or pl: *o(tb)cb moi vŕzljubiti i* 'my father shall love him', *pravda... izbaviti i* 'truth will salvage him' (Izb 1073); *ousěknŕti ja* 'they will behead them' (PC ml lc); *počŕteti i* 'honors him' (Mst 1117); *molěxouti i* 'they besought him' (Hal 1144); *znajuti i* 'they know him' (BCV 12c) a.o. ⁴⁸

Such forms were no longer used by the end of the 14th c, except probably as a mannerism. This explains their absence from 14th c charters.

c) Prefixes and prepositions did not end in *-b*, except *obb* 'about', an alternate form to *o ~ ob*. Its very existence in OU is dubious. Possibly *obi-imaše* 'embrace' 3 sg impf (Vyg 12c)⁴⁹ reflects such a form with the expected change *b > i*.

★

The findings of this study may be summarized, for OU, as follows:

1. *y* did not participate in the loss of *jers*;
2. word-initial *i* (*ji*) did not participate in the loss of *jers*;
3. word-medial and word-final *i* preceded by *j* was identified with and treated as *b*, i.e., it yielded *e* in a strong position and *ʃ* in a weak position.
4. *i* followed by *j* participated in the loss of *jers* but was not identified with *b*. In a weak position, it yielded *ʃ*, in a strong position, its reflex was *i* (MoU *y*).

Septembar 1975.
Columbia University

George Y. Shevelov

Abbreviations in the titles of the sources used

- ApFr — Fragment of *Apostol* (Acts and Epistles)
 ApXr — *Apostol* (Acts and Epistles) of Xrystynopil'
 Arx — The Gospel of Archangel
 BGV — *Besědy Grigorija Velikago* (Commentaries on the Gospel by Gregory the Great)
 BybAp — *Apostol* of Byblo
 Ch — charter
 DG — Didactic Gospel (*Jevanhelyje učytel'noje*)

⁴⁸ *Izbornik... 1073*, ff. 27v, 36; *ASPh* 6, 1882, p. 231; E. Karskij. *Trudy po belorusskomu i drugim slavjanskim jazykam*. M 1962, p. 17; V. Jagić in *SbORJaS* 33 (1884), 2, p. 95; P. Kopko. *Issledovanie o jazyke „Besed na Evangelija“*. Lv 1909, p. 44.

⁴⁹ T. Sudnik in *UZISl* 27 (1963), p. 193.

- Dobr — Dobrilo's Gospel
 Duma — Duma kozackaia o woyni s kozakamy nad rikoiu Styru
 EPCross — Cross of Princess Euphrosyne of Polock, inscription. Manufactured presumably in Kiev.
 ESPrm — Fragments of sermons by St. Ephraem the Syriac in a copy made possibly in Peremyšl'
 Evs — The Gospel written by the priest's son Evsevij
 FIPs — The Psalter preserved in Florence, Italy
 Gal — *Ključ razuměnja* by Ioannykij Galjatovs'kyj
 GalG — The Gospel written in Galicia in 1266—1304, probably 1288
 Hal — The Gospel of Halyč
 Hank — Codex of von Hankenstein; HankM — text written in the 14th c on margins of Hank
 HorG — The Gospel from Horodyšče
 Hrab — *Děstvyja... brany Bohdana Xmel'nyc'koho* by Hryhorij Hrabjanka
 Hust — Chronicle of the Hustyn monastery
 Hyp — Chronicle in the Hypatian recension (quoted by year entries)
 IUž — *Hramatyka slovenskaja* by Ivan Uževyč
 IV — *Knyžka*, a collection of works by Ivan Vyšens'kyj
 Izb 1073 — Prince Svjatoslav Izbornik
 Izb 1076 — Anthology (*Izbornik*) of 1076
 Izm — *Izmarahd*, anthology copied between 1462 and 1496
 JazLG — The didactic Gospel of Jazlovec'
 JurG — The Gospel commissioned by the St. George (Jurij) Monastery of Novgorod
 Kop — Theological writings of Z. Kopystens'kyj
 Kotl — „Enejida“ by Ivan Kotljarevs'kyj (quoted with reference to chapter and stanza)
 KTriod — *Triodion* published in Kiev
 KZ — Poems by Klymentij Zinovijiv
 LG — The Gospel of Luc'k
 Litk — The Gospel of Litky
 Lst — Lustracija (census) of castles in the Grand Duchy of Lithuania
 LvrG — The Gospel of the Lavryševo Monastery written before 1329
 Marg — *Pokrajni zapysy* (records on margins of church books)
 MichG — The Gospel of the St. Michael Monastery in Kiev
 MJ — Dictionarium Sclauo-Polonicum by Marian from Jašliska
 Moh — Diary (tales of miracles and notes) by Metroplitan Petro Mohyla
 Mold — Moldavian charters
 Mst — The Gospel of Prince Mstislav, before 1117
 Njag — Sermons from Njagiv
 Onuf — Poems by Archimandrite Onufrij of Kharkov
 PA — Pandects of Antiochus
 PAK — Municipal (court) books of Poltava
 PB — Pamva Berynda's poems (1623) and *Leksykon Sloveno-rosskyj* (1627)
 PC — Passio S. Condrati
 PeretcG — The Gospel described by V. Peretc, ca 1510
 PerProl — *Proloh* from Peremyšl'
 PG — The Gospel of Putna (Bukovyna)

- PKM — Municipal books of Pyrvatyn
 Plkrp — The Polikarp Gospel
 Prsp — The Gospel of Peresopnycja (Volhynia)
 PSin — Patericon Sinaiticum
 Rad — Sermons of Ant. Radyvylovs'kyj
 Reg — Register of Cossacks after the Treaty of Zboriv
 RK — *Kormčaja* (Nomocanon) of Rjazan' (copied from Kievan original)
 Sak — *Věršě na žalosnyj pohreb zacnoho rjčera Petra Konaševyča Sahajdačnoho*
 by K. Sakovyč and assistants
 SES — *Slova* (sermons) by Ephraem Syriac
 Sln — *Leksykon slovenolatynskyj* by A. Korec'kyj-Satanovs'kyj and Je. Slavynec'kyj
 Smvd — Chronicle by Samovydec'
 UK — *Ključ*, anthology from the Uglja Monastery (Transcarpathia)
 Usp — Uspenskiy sbornik
 Verk — Verkovič's Gospel
 ZahorivG — The Gospel of Zahoriv (Volhynia)
 ŽSO — *Žitije Savy Osvjaščenago* (The Life of St. Sava)

Abbreviations used in the bibliography

- AJuZR — *Arxiv Jugo-zapadnoj Rossii*. Kiev.
 Arx. Ev. — *Arxangel'skoe Evangelie 1092 g.* M 1912
 ASPh — *Archiv für slavische Philologie*. Berlin.
 ČOIDR — *Čtenija v Imperatorskom obščestve istorii i drevnostej rossijskix*. Moscow.
 ČONL — *Čtenija v Istoričeskom obščestve Nestora Letopisca*. Kiev.
 DS — *Denkschriften der Kaiserlichen (Österreichischen) Akademie der Wissenschaften*. Philosophisch-historische Klasse. Vienna.
 IsslRJa — (Russian Academy of Sciences). *Issledovanija po ruskomu jazyku*. SPb.
Izbornik... 1073 g. — *Izbornik velikogo knjazja Svjatoslava Jaroslaviča 1073 goda*. SPb 1880 (reprinted Wiesbaden 1965).
Izbornik 1076 g. — V. Golyšenko, V. Dubrovina, V. Dem'janov, G. Nefedov. *Izbornik 1076 goda*. Moscow 1965.
 Kałužniacki 1888 — Ae. Kałužniacki. *Monumenta linguae paleoslovenicae collecta et in lucem edita*. Vienna 1888.
 Kałužniacki 1896 — Ae. Kałužniacki. *Actus epistolaeque apostolorum paleoslovenice, ad fidem codices Christinopolitani saeculo xii scripti*. Vienna 1896.
 Kryžanovskij — G. Kryžanovskij. *Rukopisnye evangelija kievskix knigoxranilišč*. Kiev 1889.
 Modzalevskij — V. Modzalevskij ed. *Aktovyje knigi Poltavskogo gorodovogo urjada*, 1 — 3. Černihiv 1912—1914.
 MS — manuscript. The following manuscripts have been used: FIPs — The Psalter of Florence, Italy (Biblioteca Medicea Laurenziana. Courtesy of Professor Carlo Verdiani); Hank — Codex of von Hankenstein (Nationalbibliothek, Vienna); LavrG — the Gospel of Lavryševo monastery (Biblioteka Czartoryskich, Warsaw).
 NZbUžhTPr — *Naukovyj zbirnyk Užhorod'skoho tovarystva Prosvita*. Užhorod.
 PSRL — *Polnoe sobranie russkix letopisej*. SPb and Moscow.
 RFV — *Russkij filologičeskij vestnik*. Warsaw and Kazan'.
 Rozov — V. Rozov. *Ukrajins'ki hramoty*. Kiev 1928.

- Samovydec' — Or. Levickij ed. *Letopis' Samovidca po novootkrytym spiskam*. Kiev 1878.
- SbORJaS, SbpRJaS* — (Russian Academy of Sciences). *Sbornik Otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti*, later *Sbornik po russkomu jazyku i slovesnosti*. SPb.
- Sinajskij paterik* — V. Golyšenko, V. Dubrovina. *Sinajskij paterik*. Moscow 1967.
- Sobolevskij, *Očerki* — A. Sobolevskij. *Očerki iz istorii russkogo jazyka*. Kiev 1884. (Two paginations).
- Storoženki* — *Storoženki. Famil'nyj arxiv*, vols., 1 and 6. Kiev 1902, 1908.
- Titov — X. Titov. *Materialy dlja istoriji knyžnoj sprav na Vkraini v XVI—XVIII vv.* Kiev 1924.
- Trudy ArxS* — *Trudy... arxeologičeskogo s'esda*.
- Uspenskij sbornik* — S. Kotkov ed. *Uspenskij sbornik XII—XIII vv.* Moscow 1971.
- UZISl* — *Učenyje zapiski Instituta slavjanovedenija*. Moscow.
- Voskresenskij — G. Voskresenskij. *Drevne-slavjanskoe evangelie. Evangelie ot Marka*. Sergiev Posad 1894.
- Vyšens'kyj — Ivan Vyšens'kyj. *Tvory*. Kiev 1959.
- ZIFV* — (Ukrainian Academy of Sciences). *Zapysky Istoryčno-filolohičnoho viddilu*. Kiev.
- ZNTK* — *Zapysky Naukovoho Tovarystva v Kyjevi*. Kiev.
- ZNTŠ* — *Zapysky Naukovoho tovarystva im. T. Ševčenka*. Lvov.

Резиме

George Y. Shevelov

О ПРОБЛЕМУ УЧЕШЋА У И І У ГУБЉЕЊУ ПОЛУГЛАСНИКА

У прасловенском језику кратки вокали *ī* и *ȳ* прешли су у полугласнике, али у суседству *j*, вокал *ī* се сачувао неизмењен, док је *ȳ* претворено у *ŷ* у већини дијалеката (у свима осим у руском). У појединим словенским језицима, у доцније време, ови гласови *i* и *u* били су обухваћени процесима губљења полугласника. Мера ове обухваћености и рефлeksi у разним положајима варирају од једног словенског језика до другог, делимично услед неједнаког статуса вокалског квантитета. Због ове околности претрпели су неуспех покушаји да се утврде правилности које би важиле за све словенске језике.

Овај чланак се бави посебно овим проблемом у праукрајинском и староукрајинском, где је дистинкција између дугих и кратких вокала била изгубљена пре губљења полугласника. Анализа дијалекатских података и оних из писаних споменика воде закључку да *ŷ* било којег по-

рекла и иницијално *ĩ-* (*jĩ-*) нису учествовали у губљењу полугласника, да је медијално и финално *иза j* било потпуно идентификовано са *ь*, док је медијално *ĩ* испред *j* учествовало у губљењу полугласника тако што се губило у слабом положају а чувало у јаком; и то без икакве измене, то јест без изједначавања са *ь* у погледу вокалног квалитета.

СЛУЧАЙ ВЛИЯНИЯ РУМЫНСКОГО ЯЗЫКА НА БОЛГАРСКИЙ

(Сообщение, прочитанное на III международном конгрессе балканистики
в Букаресте, 1974)

1. Существует определенный тип восклицательных предложений, повсеместно распространенных в современном болгарском языке, начинающихся с восклицательного междометия, непосредственно за которым следует компонент „че“; например: Ах че хубаво време! (Ах какая хорошая погода! Ну и хорошая погода!). Грамматический статус, семантика и происхождение элемента „че“ в этих предложениях не выяснены. Маслов не устанавливает различия между этим элементом и союзом „че“ („Междометия могут соединяться с другими словами в предложении с помощью союза „че“, например: Ах че слепота! „Ах какая слепота!“, „Ну и слепота!“; Въх че грозница! „Ну и уродка!“; Ех че ода бих написал (Х.Б.) „Ех написал бы я оду!“ и т.д.)¹. В этом отношении Маслов в своих рассуждениях не заходит дальше Андрейчина, который подчеркивает: „Некоторые междометия могут соединяться с помощью союза „че“ с „объяснительными“ предложениями, следующими за ними: Ех, че е чудно наше село! (Ех и чудесно же наше село!)“².

В болгарской грамматике слово „че“ рассматривается исключительно как союз. И в этом отношении оба автора придерживаются традиции. Эта установка находит отражение и в пунктуации, обыкновенно после междометия и перед „че“ ставится запятая.

На основании беглого упоминания в грамматике Андрейчина следует прийти к выводу, что он рассматривает междометие (ах, ох, ой и др.) как главное предложение в составе сложноподчиненного предложения, в котором подчиненное экспликативное или объяснительное

¹ Ю. С. Маслов, Очерк болгарской грамматики, Москва, 1956, с. 289.

² Л. Андрейчин, Грамматика болгарского языка, Москва, 1949, с. 324.

предложение начинается с союза „че“. В болгарском языке существуют конечно экспликативные подчиненные предложения, вводимые союзом „че“, но в них по существу объясняется нечто, сказанное в главном предложении и союз „че“ имеет свое вполне определенное экспликативное значение. В восклицательных же предложениях, о которых идет речь, говорящий не замечает такой семантики ни в целом предложении, ни в начальном главном предложении, равняющемся восклицательно-му междометию, ни в „союзе“ „че“.

2. Положение становится намного яснее при сопоставлении этого типа предложений в болгарском языке с аналогичными предложениями в румынском языке, начинающимися так же как и болгарские предложения с междометия и следующего за ним компонента „се“. Единственная разница заключается в том, что в румынском языке семантика этого „се“ полностью ясна и соответствует болгарским вопросительным местоимениям и наречиям „какъв, колко, как“. Это слово в составе восклицательных предложений в румынском языке действительно является полнозначным вопросительно-относительным местоимением или наречием, что можно проверить в любом учебнике румынского языка.

Это видно при сопоставлении предложений этого типа в болгарском языке с предложениями типа „Ах, колко хубаво време!; Ах какво хубаво време! ...“, однозначными с предложениями с „че“, в которых основная восклицательная семантика предложения выражена эксплицитно при помощи соответствующего восклицательно употребленного вопросительного местоимения или наречия. Эта аналитически и эксплицитно выраженная семантика в румынском языке и в болгарских предложениях типа „Ах колко/какво хубаво време!“ содержится имплицитно и в болгарских предложениях типа „Ах че хубаво време!“, которыми характеризуется более низкий, разговорный стиль болгарского языка.

Восклицательные предложения, начинающиеся с вопросительного местоимения или наречия можно отметить во всех славянских языках.

По существу сочетания, содержащие компонент „че“ представляют собой сложное целое, заимствованное из румынского языка именно как единое целое и нерасчленимое в семантическом отношении междометие, в котором только то обстоятельство, что первая часть изменяется, а вторая остается постоянной (ах че, их че, ой че...), дает основание к обособлению „че“, что выражается в его отдельном написании и связывании его с союзом, который имеет одинаковое с ним звучание.

3. Обстоятельство, что наличие элемента „че“ в румынских предложениях семантически мотивировано, в то время как в болгарском языке дело обстоит не так, приводит нас к выводу, что восклицательные предложения этого типа в болгарском языке следует считать заимствованными из румынского языка. В болгарском языке сочетание „ах че“, как и все ему подобные, содержащие компонент „че“, следует воспринимать как заимствованное из румынского языка единое и нерасчленимое целое. Случаи заимствования междометий из одного языка в другой нередки.

Остается открытым вопрос времени заимствования этой модели восклицательного предложения в болгарском языке, также как и более широкий вопрос отношения болгарского слова „че“ в самых различных его употреблениях к румынскому „че“.

4. Болгарский и румынский языковый материал для сопоставления:

Ей че дълбоко! = Ей қолко дълбоко! (Ей че е дълбоко! = Ей қолко е дълбоко!) = Ah (vai), се *adînc*!; Ах че високо! = Ах қолко високо! (Ах че е високо! = Ах қолко е високо!) = Ah (vai), се *înalt*!; Ех че приятно! = Ех қолко приятно! (Ех че е приятно! = Ех қолко е приятно!) = Ah (vai), се *plăcut*!; Ех че неприятно! = Ех қолко неприятно! (Ех че е неприятно! = Ех қолко е неприятно!) = Ah (vai), се *perplăcut*!; Ей че весело! = Ей қолко весело! (Ей че е весело! = Ей қолко е весело!) = Ah, се *veselie*; Ух че красиво! = Ух қолко красиво! (Ух че е красиво! = Ух қолко е красиво!) = Ah, се *frumos*!;

Ех че ще бъде славно! = Ех қолко ще бъде славно! = Ah, се *minunat o să fie*!; Ей че беше студено! = Ей қолко беше студено! = Uh, се *frig a fost*!; Ей че е хубаво! = Ей қолко е хубаво! = Ah, се *frumos e*!; Ей че ще бъде хубаво! = Ей қолко ще бъде хубаво! = Ah, се *frumos o sa fie*!; Ей че беше хубаво! = Ей қолко беше хубаво! = Ah, се *frumos a fost*!

Ах (ама) че хубаво време! = Ах (ама) қолко хубаво време! = Ах (ама) какво хубаво време! = Ah (o), се *vreme frumoasa*! = Vai, се *tîmp frumos*! Их че приятен ден! = Их қолко приятен ден! = Их какъв приятен ден! = Ah, се *zi plăcută*! Ох че бърлива жена! = Ох қолко бърлива жена! = Ох каква бърлива жена! = Ah, се *femeie vorbărească*!; Ей че весел човек! = Ей қолко весел човек! = Ей какъв весел човек! = Ah, се *om vesel*!; Ей че много (малко) хора! = Ей қолко много (малко) хора! = Ah, се *mulți (puțini) oameni*! = Ah, се *multă (puțină) lume*!.

Ах че е бѣбрив тоя човек! = Ах колко е бѣбрив тоя човек! = Ах какѣв е бѣбрив тоя човек! = Аh, се vorbăreaș e omul ăsta (acesta)!; Ох че е хубаво това момиче! = Ох колко е хубаво това момиче! = Ох какво е хубаво това момиче! = Аh, се frumoasă e fata asta (acesta)!; Ех че сте глупави и вие! = Ех колко сте глупави и вие! = Ех какви сте глупави и вие! = Oh, se proști sînteți!

Ей че дѣжд! = Ей какѣв дѣжд! (Ей че е дѣжд! = Ей какѣв е дѣжд!) = Аh (oh), се ploaie!; И-и-и че мѣгла! = И-и-и каква мѣгла! (И-и-и че е мѣгла! = И-и-и каква е мѣгла!) = Аh (oh), се ceață!; Ей че зяпльо! = Ей какѣв зяпльо! (Ей че е зяпльо! = Ей какѣв е зяпльо!) = Uh, (oh), се căscat!

Ей че слънце грееше вчера! = Ей какво слънце грееше вчера! = Аh, се dogorea soarele ieri!; Ей че съм магаре! = Ей какво съм магаре! = Аh, се măgar sînt!; Ей че е пуйка (патка, кокошка)! = Ей каква е пуйка (патка, кокошка)! = Ei, се puică, (rață, gaină)!

Ей че мирише (това цвете)! = Ах как мирише (това цвете)! = Аh (oh), се miroase (floarea asta); Ей че са се разцвѣтели дърветата! = Ей как са се разцвѣтели дърветата! = Аh, се au înflorit pomii!

Ах че красиво пише този ученик! = Ах как красиво пише този ученик = Ах колко красиво пише този ученик! = Аh, се frumos scrie elevul acesta! Ей че се е раззеленило всичко! = Ей как се е раззеленило всичко! = Ей колко се е раззеленило всичко! = Аh, се a înverzit totul!; Ох че боли! = Ох как боли! = Ох колко боли! = Аh, се doare!; Ох че блести! = Ох как блести! = Ох колко блести! = Аh, се lucește!; Ех че хубаво ще прекарам! = Ех как хубаво ще прекарам! = Ех колко хубаво ще прекарам! = Аh, се frumos o să petrecem!; Ей че бързо бяга това момче! = Ей как бързо бяга това момче! = Ей колко бързо бяга това момче! = Аh, се repede fugе băiatul ăsta!

Светимир Иванчев

Резиме**Светомир Иванчев****ЈЕДАН СЛУЧАЈ РУМУНСКОГ УТИЦАЈА НА БУГАРСКИ ЈЕЗИК**

Ради се о веома популарним у бугарском језику узвичним сложе-ницама са компонентом „че“ (ах че, ох че, ей че), којима се изражава усхићење или неповољна осећања у реченицама типа: Ах че хубаво време! (у румунском: Ah, se vreme frumoasa!), чији су синоними у бугарском језику реченице типа: Ах колко хубаво време! Ах какво хубаво време! (које се појављују при свечанијем стилу изражавања).

NEKOLIKO KRITIČKIH NAPOMENA O NOVIJIM PROUČAVANJIMA STAROSLAVENSKE AZBUKE

Uvod

Novija proučavanja stsl. azbuke pokrenuo je Durnovo god. 1929. svojom raspravom *Mysli i predpoloženija o proishodženii staroslavjanskogo jazyka i slavjanskih alfavitov*¹, u kojoj je iznio nekoliko novih pogleda na postanak i karakter prvobitne stsl. glagoljske azbuke. Prema njegovim pretpostavkama — do kojih je došao proučavanjem spisa Črnorisca Hrabra O pismenima (Hrab), azbučne molitve Konstantina Prezbitera (Konst), Minhenskog (Minh) i Pariškog (Par) azbukvara — u prvobitnom Konstantinovu glag. azbukvaru bilo je svega 36, a ne 38 grafema, kako to tvrdi Hrabar. U tom azbukvaru, po mišljenju Durnova, nije bilo grafema *pe*, nego je na njegovu mjestu stajao grafem *ш*. Nije u njemu bilo ni dvočlanih grafema *ѣ, ѣѣ (+ѣ)*, *ѥ, ѥѥ* i *ѥѥ*: na mjestu grafema *ѣ* stajao je njegov drugi član *ѣ*, grafema *ѣѣ (+ѣ)* uopće nije bilo u azbuci, a grafemi za nazalne vokale bili su zastupljeni grafemima *ѣ* i *ѥ*, tj. prvim članom grafema *ѣѥ* i drugim članom svih triju grafema. Ove pretpostavke ne bi među znanstvenim radnicima izazvale veću reakciju, da Durnovo nije spomenutim i nekim drugim grafemima pripisao posebno značenje: grafemima *ѣ* i *ш*, prema njegovu mišljenju, označivali su se u prvobitnoj glag. azbuci konsonanti *g'* i *k'*, tj. makedonski refleksi općeslav. fonema *d'* i *t'*, grafemom *ѣ* grčki vokal *υ* [ü], grafemom *ѥ* poseban slav. vokal *ö*, a grafemom *ѥ* nazalni elemenat vokala (»umbestimmter Nasallaut oder nasale Resonanz der Nasalvokale«). *öN*, *öN* i *eN*; pored toga se grafemom *ѣ* označivao slav. vokal *ü*.

Protiv svih ovih Durnovljevih pretpostavki oštro je istupio Kuljbakin.² Za Durnovljevu pretpostavku, da je u prvobitnoj Konstantinovoј glag. azbuci bio grafem *ш*, Kuljbakin kaže, da se tu jasno vidi negativna strana piščeva načina, kojim on u svome članku proučava naučna pitanja. U vezi s time Kuljbakin odbacuje i Durnovljevu pretpostavku, da je grafeme *ѣ* i *ш* izumio Konstantin za označivanje mak. konsonanata *g'* i *k'*, tvrdeći, da ta pretpostavka

¹ Byzantinoslavica 1/1929, str. 48—85.

² Uspor. Južnoslovenski filolog 8/1928—29, str. 205—210.

ne može imati nikakve vrijednosti bez prethodnog proučavanja pitanja historijske dijalektologije. Za Kuljbakina je bez osnove i pretpostavka, da grafem **ѣ** nije obilježavao jotaciju, već naročiti vokal. Pod utjecajem Kuljbakinove kritike Durnovo je donekle izmijenio svoje mišljenje, dopuštajući, da je u prvobitnoj Konstantinovoj glag. azbuci postojao grafem **pe** kao varijanta grafema **Ѣ** i da je u toj azbuci grafem **ѡ** zauzimaо mjesto poslije grafema **ѣ**, a bio je u njoj i grafem **ѣѡ(ѣѢ)**. Od ostalih svojih pretpostavki Durnovo nije odstupio.³

Prema tako korigiranu Durnovljevu mišljenju prvobitna Konstantinova glag. azbuka ipak je imala 38 grafema, među kojima je bio i jedan dvočlan.⁴

Durnovljeve »mysli i predpoloženija« prihvatio je Trubeckoj, i to u njihovu prvotinom obliku, bez posebnoga tekstološkoga provjeravanja. Trubeckoj je Durnova korigirao samo toliko, da najstariji mak. refleksi općesl. konsonanata *d'*, *t'* nisu bili današnji konsonanti *g'*, *k'*, nego glasovni kompleksi *z'd'*, *s't'*, tj. spojevi palatalnog spiranta i zatvornog konsonanta.⁵ Uz Durnova i Trubeckoga pristali su, uglavnom, svi noviji istraživači prvobitne stsl. azbuke, tako npr. W. K. Matthews, K. Horálek, V. Tkadlčík, F. V. Mareš i dr.

Daleko bi me odvelo, da ovdje referiram o svemu, što je o stsl. azbukama u posljednje vrijeme napisano. Stoga ću se u ovom članku opširnije osvrnuti samo na mišljenja Durnova, Trubeckoga i dvaju njihovih mlađih pristaša Tkadlčíka i Mareša, koji su u svojim najnovijim člancima i raspravama najtemeljitiје obradili čitavu problematiku postanka i karaktera prvobitne stsl. azbuke. Tkadlčík, kao i Trubeckoj, uglavnom se slaže s nekorigiranim Durnovljevim mišljenjem. I prema njegovim pretpostavkama, u prvobitnoj stsl. glag. azbuci bilo je samo 36 grafema. Ali kako on grafem **Ѣ** navodi kao posebnu varijantu za fonem *i*, pored grafema **Ѣ** i **ѣ**, a isto tako grafem **Ѣ** — *pe* kao posebnu varijantu za fonem *f*, pored grafema **ѣ** — a na mjesto grafema *pe* stavlja grafem **ѡ** — to u njegovoj glag. azbuci ima također 38 grafema.⁶ Mareševa azbuka se razlikuje od Tkadlčíkove po tome što Mareš ostaje kod broja 38, spomenuta dva grafema **Ѣ**, **Ѣ** ne tretira kao varijante, već kao posebne grafeme, isto tako i grafeme **ѣ** i **Ѣ**, grafem **ѡ** stavlja iza grafema **ѣ**, a grafem **Ѣ** navodi kao varijantu grafema **ѡ**. U ostalom, kao i Tkadlčík, pristaje uz prvobitno mišljenje Durnova.⁷

Iz ovoga kratkoga osvrtu vidimo, da među pristašama Durnovljeva mišljenja, iako su svi pošli istim putem, nema jedinstva ni sloge, kako u uspostavljanju osnovnoga grafemskog fonda i sistema prvobitne glag. azbuke, tako i u shvaćanju i tumačenju fonetske i fonološke vrijednosti nekih grafema. To znači, da u njihovu proučavanju, usprkos erudiciji i savjesnosti pojedini-

³ Byzantinoslavica 3/1931, str. 68—78.

⁴ Uspor. u tabeli br. 10.

⁵ N. S. Trubetzkoy, *Die altkirchenslavische Vertretung der urslavischen tj, dj*, Zeitschrift für slavische Philologie 13/1936, str. 88—97.

⁶ V. Tkadlčík, *Systém hlaholské abecedy*, Studia paleoslovenica, Praha, 1971, str. 357—377.

⁷ F. V. Mareš, *Hlaholíce na Moravě a v Čechách*, Slovo 21/1971, str. 133—199.

naca, nešto nije u redu. Stoga je potrebno istražiti, koje su njihove pogreške i promašaji, a koji su pozitivni rezultati.

I. *Svjedočanstva najstarijih staroslavenskih književnih spomenika*

Prva je i glavna pogreška svih spomenutih pristaša Durnova, što za temelj svoga proučavanja ne uzimlju najstarije stsl. književne spomenike, nego azbukvare i azbučne molitve. U najstarijim stsl. glag. spomenicima sačuvan je ne samo prvobitni glag. grafemski fond nego i njegova primjena na konkretnome materijalu. Proučavajući te spomenike vidimo, kako se s razvojem stsl. jezika u prvih 150 godina razvijao i grafemski sistem; što se mijenjalo, što je otpadalo, a što se novo uvodilo. Proučavajući nadalje najstarije stsl. ćir. spomenike, koji su prepisani s glagoljice, vidimo, kako su prvobitno zamijenjeni pojedini glag. grafemi ćirilskima i kakva je bila upotreba novih ćir. grafema. Naprotiv azbukvari i azbučne molitve, sami po sebi, ne kazuju o svemu tome gotovo ništa. Zbog toga oni za istraživača imaju tek drugorazrednu zadaću: da grafeme, do kojih je došao analizom knjiž. spomenika, svrsta u azbučni niz, odnosno sistem. Osim toga u njihovu proučavanju nailazimo i na neke posebne teškoće. Dok su knjiž. spomenici sačuvani u originalnoj stsl. verziji, azbukvari i azbučne molitve — iako se pretpostavlja, da su njihove matice nastale u početku 10. stoljeća — sačuvani su u prijepisima, uglavnom ćirilskima, koji pripadaju kasnijim, nacionalnim redakcijama stsl. jezika. Najstariji tekst spisa Črnorisca Hrabra s azbukvarom došao je do nas u rus. prijepisu Moskovske duhovne akademije iz 15. stoljeća, a najstarija azbučna molitva Konstantina Prezbitera također u rus. prijepisu iz 12—13. stoljeća; najstariji glag. ćir. Minhenski azbukvar potječe iz kraja 11. ili početka 12. stoljeća, a njegov sačuvani prijepis nastao je, u svakom slučaju, nešto kasnije itd., itd. U tim dokumentima ima nekoliko jezičnih slojeva, pa se samo pomnim proučavanjem može ustanoviti, što pripada vremenu pisara, što nekoj ranijoj epohi, a što je posljedica krive interpretacije ili pogrešnog prepisivanja — katkada ni to. Stoga je istraživanje stsl. azbukvara i azbučnih molitava vrlo težak posao, a zaključci, koji iz njega proizlaze — nesigurni.

Potpunu sliku grafemskog fonda najstarijega glag. pisma i njegove upotrebe pružaju nam već sami Kijevski listovi (Kij), najstariji stsl. knjiž. spomenik, koji potječe od neposrednih učenika Konstantina i Metodija, ili njihovih suradnika. U tom spomeniku pisari se služe sa svega 37 grafema (za upotrebu 38. grafema, tzv. paučastoga *h*, nije bilo prilike). Prema tome je istinita obavijest Črnorisca Hrabra, da je prvobitni Konstantinov, tj. glag. grafijski sistem imao 38 grafema.⁸

Obično se tvrdi, da je Konstantinov grafijski sistem bio fonetski i da je u njemu za svaki glas postojao poseban znak, ali to je istina samo djelomično. U tom sistemu neki su se fonemi (*u*, *y* i nazalni vokali) bilježili sa dva znaka, tzv. dvočlanim grafemima; za druge foneme (*i*, *o*, *f*, *h*) postojala su dva različna grafema, a bilo je i fonema (*d'*, *t'*, *l'*, *n'*, *j*), za koje nije bio

⁸ Uspor. u tabeli br. 1.

načinjen nikakav grafem. Kako ćemo protumačiti ove činjenice? Novijim istraživanjima ustanovljeno je, da je tome razlog Konstantinova grč. jezična izobrazba, kao i njegov strani izgovor nekih slav. fonema. U grč. pravopisu onoga vremena nije se uzimala u obzir samo fonetska vrijednost pojedinih glasova nego i njihovo podrijetlo, njihova duljina ili kratkoća, kao i tadašnja jezična praksa. Oni grč. monoftonzi, koji su nastali od nekadašnjih diftonga, bilježili su se sa dva znaka. Takvo pisanje vokala *u* uveo je Konstantin i u stsl. pravopis, a prema grafemu za taj vokal sastavio je i grafeme za vokal *y* i nazalne vokale, kojih nije bilo u grč. jeziku. Za spomenute vokale mogao je Konstantin načiniti jednočlane grafeme, ali je u svim ovim slučajevima pošao tragom grč. pravopisne prakse. Nadalje, u grč. pravopisu za vokale *i*, *o* postojala su po dva grafema: *ι* i *η*, *ο* i *ω*. U klasičnom grč. jeziku grafemima *ι*, *ο* označivali su se kratki vokali *i*, *o*, a grafemima *η*, *ω* dugi vokali *e*, *o*. U grč. jeziku Konstantinova vremena vokali *i* i *ē* izjednačili su se po izgovoru i kvantitetu u kratko *i*. Taj se vokal i nadalje bilježio grafemima *ι* i *η*, bez obzira na njegov postanak. Ali u diftonškim kompleksima (koje ćemo nazvati uzlaznim i silaznim diftonzima) upotrebljavao se grafem *ι* na prvome, a grafem *η* na drugome mjestu. Na isti način zamislio je Konstantin i upotrebu glag. grafema *ⲓ* (*ι*) i *ⲓ̅* (*η*), ali se takva njihova upotreba u punom opsegu sačuvala samo u Kij.⁹ Grafemima *ⲟ* (*ο*) i *ⲟ̅* (*ω*), kako se čini, prema Konstantinovoј zamisli trebalo je označivati kratko i dugo *o*. Grafemima *ⲕ* i *ⲕ̅*, po mišljenju nekih stručnjaka, označivala se razlika u izgovoru grč. i lat. fonema *f*, a grafemima *ⲕ* i *ⲕ̅* razlika između grč. i slav. fonema *h*, ali u ocjeni njihova značenja i mjesta u azbuci nema jedinstvenog mišljenja.¹⁰

Poseban grafijski problem predstavljala je za Konstantina razlika između slav. nepalatalnih i palatalnih konsonanata. U grč. jeziku postojali su od palatalnih konsonanata samo *g'* i *k'*. Za prvi konsonant načinio je Konstantin, prema svjedočanstvu stsl. i hrv. glag. spomenika, poseban grafem *ⲕ*, a palatalnost drugoga nije posebno bilježio. U općeslav. jeziku ova dva palatalna konsonanta nisu postojala. Ali je zato postojao čitav niz drugih palatalnih i palataliziranih konsonanata. Ovi konsonanti bili su označeni time, što su redovito dolazili ispred prednjojezičnih vokala (*i*, *e*, *ē*, *e*, *o*), a rjeđe ispred stražnjojezičnih (*u*, *o*). Konstantin je došao na originalnu ideju — za koju se mogao naći poticaj u grč. pučkom izgovoru¹¹ — da ispred grafema za prednjojez. vokale (*ⲓ* — *ⲓ̅* — *ⲓ̅̅*, *ⲟ* — *ⲟ̅*) palatalnost, odnosno palataliziranost konsonanata ne označuje nikako, drugim riječima, da se već samom grafemom za prednjojez. vokal označuje i palatalnost prethodnog konsonanta. Isto načelo proveo je u slučajevima, kad palatalni konsonanti dolaze ispred stražnjojez. vokala *u*, *o*, i to tako, da je za takve slučajeve načinio posebne grafemske varijante *ⲕ̅* i *ⲕ̅̅*. Takav način bilježenja palatalnosti konsonanata pomoću grafema za vokale sačuvan je do danas u rus. ćirilici. Pored toga Konstantin je palatalni izgovor konsonanata poistovjećivao s

⁹ J. Vrana, *Glagoljski grafemi* *ⲕ* — *ⲕ̅*, *ⲕ̅̅* — *ⲕ̅̅̅* i njihova ćirilaska transkripcija, *Slavia* 33/1964, str. 171—181.

¹⁰ A. Vaillant, *L'alphabet vieux-slave*, *Revue des études slaves* 32/1955, str. 21—23, N. S. Trubetzkoy, *Altkirchenslavische Grammatik*, Wien, 1954, str. 28—30. V. Tkadlčík, *O. c.*, str. 360—363, F. V. Mareš, *O. c.*, str. 179—183.

¹¹ Uspor. N. S. Trubetzkoy, *Altkirchenslavische Grammatik*, str. 30—31.

glasom *ž* (kao i današnji stranci, koji jednu artikulaciju palatalnog konsonanta, npr. *ž*, rastavljaju u dvije i govore *l-jubav* mj. *žubav*), pa tako ni glas *ž* na početku riječi i u intervokalnom položaju nije uopće bilježio, već samo spomenute prednje grafeme za vokale iza njega. Tako dolazi do dvoznačnosti, pa se napr. grafem *ѣ* u riječima *ѣѣѣѣѣѣ* i *ѣѣѣѣѣѣ* čita dvojako: 'u i *ju*. Do takvog zaključka dolazimo proučavanjem Kij, u kojima je sistem prednjih i stražnjih grafema ovaj:

Prednji ili jotirani grafemi: *ѣ—ѣ ѣ ѣѣ ѣ ѣ—ѣ—ѣѣ*

Stražnji ili nejotirani grafemi: (*ѣ*) — — *ѣ ѣ ѣ ѣѣ ѣѣ*¹²

U kasnijim stsl. spomenicima prvobitni Konstantinov grafijski sistem nije ostao nepromijenjen. Prije svega u toku 10. stoljeća uvedeni su na bug. mak. jezičnom području novi grafemi: *ѣ* za bug. refleks prasl. konsonanta *č'* mjesto starijega *ѣѣ* i *ѣ* za prednji nazal pored starijega *ѣѣ* (prvi se upotrebljavao iza konsonanata, a drugi na početku riječi i iza vokala).¹³ Mjesto grafema *ѣ* i *ѣ* počeo se upotrebljavati samo jedan od njih, a grafem *ѣ* posve je istisnuo grafem *ѣ*. Pored toga se prekvalificirala upotreba grafema *ѣ—ѣ—ѣ*. Mjesto grafema *ѣ* u dvočlanom grafemu *ѣѣ* — kad se njime označivao vokal *y* — radi nekih promjena u tadašnjem stsl. jeziku, o kojima će još biti govora, počeli se upotrebljavati grafemi *ѣ—ѣ*, a za različitu upotrebu grafema *ѣ—ѣ* u diftonškim kompleksima izgubio se smisao.¹⁴ Sve te i neke druge promjene ušle su i u ćir. pravopis bug. makeodnskog i ostalih slav. područja.

II. Svjedočanstva staroslavenskih azbukvara i azbučnih molitava

Druga je pogreška većine spomenutih istraživača stsl. azbuke nedovoljna ili pogrešna tekstološka analiza pojedinih azbukvara i azbučnih molitava. Ovi tekstovi nisu imali znanstvenu, nego praktičnu svrhu; da se pomoću njih nauče, kako pojedini grafemi, tako čitav stsl. grafijski sistem nekoga određenog doba. Radi toga je u njima dolazilo do promjena, pa već u vrijeme njihova postanka vjerojatno nisu posve vjerno prikazivali prvobitni Konstantinov grafijski sistem. Prema promjeni glasovnog fonda stsl. jezika mijenjala se i upotreba pojedinih grafema, a prema tome i nepisana grafijska pravila. Nastajali su novi grafemi, a kod onih, koji su već postojali, neki su dobivali novo značenje, a drugi su se prestali upotrebljavati.

Prvu veću promjenu izazvala je zamjena glagoljice ćirilicom. Za grafeme se *м*, *п* i *ѣ* nisu u ćirilici načinjeni posebni znakovi. Ipak silom tradicije (a prva dva grafema i zbog toga, što su imali brojnu vrijednost) nisu bili izbačeni iz ćir. azbuke. U ćir. azbukvarima (izuzevši Minh) i nekim azbučnim molitvama prvi se grafem bilježio grafemom *м*, koji u ćirilici ima istu brojnu vrijednost kao grafem *м* u glagoljici, a drugi i treći kraticama akrostihova neke azbučne molitve *мѣ* i *мѣѣ*.

¹² J. Vrana, *Staroslavenski grafijski sistem i njegova fonetska realizacija*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 5/1963, str. 131—138.

¹³ P. Diels, *Altkirchenslavische Grammatik I*, Heidelberg, 1932, str. 30—31, 45—46, 48.

¹⁴ V. bilj. 9.

Druga veća promjena nastala je miješanjem nazalnih vokala u bug. mak. jeziku, a nešto kasnije i njihovim gubljenjem u svim slav. jezicima. Već potkraj 11. stoljeća u bug. mak. glag. spomenicima ne pravi se razlika upotrebi grafema za nazalne vokale æ i æ̃ , Ѣ i ѣ̃ , kasnije se u ćirilici jedan grafem gubi (ѣ ili ѣ̃), a na kraju ostaju samo dva grafema (Ѣ i ѣ ili ѣ̃).¹⁵ Slična sudbina zadesila je grafeme za nazalne vokale i na rus. i hrv. srp. jezičnom području. U rus. ćir. spomenicima 12. stoljeća upotrebljavaju se još uvijek grafemi Ѣ , ѣ i ѣ̃ ,¹⁶ u srp. hrv. Ѣ (rijetko ѣ) i ѣ ili ѣ̃ , a u hrv. glag. spomenicima Ѣ ili ѣ̃ , iako su nazalni vokali u tim jezicima bili već zamijenjeni oralnima.

Ove dvije promjene, iz praktičnih razloga, utjecale su i na sastav azbukvara i azbučnih molitava onoga vremena. Na južnosl. jezičnom području mogla je na sastav azbukvara utjecati i zamjena vokala y vokalom i .

Da vidimo sada, kako su spomenute dvije promjene grafijskog sistema fiksirane u pojedinim azbukvarima i azbučnim molitvama.

a) *Minhenski i pariški azbukvar*. Minhenski azbukvar stavljan na prvo mjesto, jer je to najstariji sačuvani tekst azbukvara i jer se u njemu nalazi čitav azbučni sistem u jednom neprekinutom nizu, i to u dvije verzije, glagoljskoj i ćirilskoj, tako da se jedna verzija može kontrolirati drugom. Predložak toga azbukvara, prema ocjeni svih istraživača, nastao je potkraj 11. ili na početku 12. stoljeća, a mjesto njegova postanka, prema mojoj ocjeni, može se također ustanoviti približno točno: to je hrv. srp. jezično područje, vjerojatno bosansko-hercegovačko, jer se na tome području u spomenuto vrijeme još uvijek upotrebljavala glagoljica pored ćirilice, u kojoj je — za razliku od bug. makedonske i rus. ćirilice — prema glag. Ѣ postojao grafem Ѣ̃ .¹⁷ Za takvu lokaciju mogu se navesti još ove činjenice: ćir. grafem Ѣ̃ ima u Minh isti oblik kao u Vukanovu evanđelju iz kraja 12. stoljeća; ćir. grafem Ѣ̃ obrnut je onako kao isti ćir. grafem na glag. Bašćanskoj ploči iz kraja 11. stoljeća; nadalje, ćir. grafem Ѣ̃ ima na desnoj strani suvišnu crtu kao isti grafem na natpisu Kulina bana iz kraja 12. stoljeća; napokon, u tom azbukvaru u ćir. azbuci dolaze tri grafema za nazalne vokale Ѣ̃ , ѣ̃ i ѣ̃̃ kao i u Miroslavljevu evanđelju iz kraja 12. stoljeća.¹⁸ Mislim, da za navedenu lokaciju Minh ne treba jačih dokaza. No da li Minh pruža vjernu sliku ćir. i glag. grafijskog sistema onoga vremena, kada je nastao?

Teškoće u ocjeni Minh stvara činjenica, da taj azbukvar potječe od nevješta pisara, koji nije dobro pisao ni glagoljicu ni ćirilicu. Ali u tome je i njegova prednost; pisar nije na svoju ruku ništa mijenjao, već je ropski preslikavao pojedine grafeme. Neki su od tih grafema izobličeni, neki nedopisani, a kod drugih je poremećen azbučni red, ali je sreća u tome, da se ono, što je nejasno u ćir. azbuci, može pročitati u glagoljskoj, i obratno.

¹⁵ B. Conev, *Istorija na bŭlgarskij ezik I*, Sofija, 1919, str. 189—210.

¹⁶ N. N. Durnovo, *Russkie rukopisi XI i XII vv. kak pamjatniki staroslavjanskogo jazyka*, Južnoslovenski Filolog 4/1924, str. 72—95.

¹⁷ J. Vrana, *O postanku i karakteru staroslavjenskih azbukvara i azbučnih molitava*, Filologija 4/1963, str. 191—204. (Zbog nepažnje slagara i korektora u toj su raspravi neki glag. i ćir. grafemi krivo postavljeni.)

¹⁸ J. Vrana, *L'Évangélaire de Miroslav. Contribution à l'étude de son origine*, s' Gravenhage 1961, str. 113—141. — *Vukanovo evanđelje*, Beograd, 1967, str. 23—41.

Spomenut ću samo najvažnije detalje. Ćir. i glag. grafemi *pe* istog su oblika kao grafemi *n* i *r*, samo imaju produžetke, prvi udešno, a drugi prema dolje. Ta nam činjenica svjedoči, da je pisar spomenute grafeme shvatio kao znakove za lat. konsonant *f*, koji se na hrv. srp. jezičnom području izgovarao kao *p*. U Ćir. azbuci izostavljen je grafem *ь*, koji se u to vrijeme na hrv. jezičnom području nije upotrebljavao, ali ipak dolazi u glag. azbuci. U glag. azbuci grafem *ω* je obrnut, a mjesto grafema *ω* stoji pravilan grafem *ω*. Kompleks grafema za vokale *ъ*, *у*, *ѣ* različito je predstavljen u jednoj i u drugoj azbuci. U Ćir. azbuci, kako je već spomenuto, izostavljen je grafem *ь*, a između *ѣ* i deformiranog *ѣ* stoji *ѣ*; isti je poredak i u glag. azbuci, samo mjesto dvočlanog grafema *ѣѣ* stoji jednočlani grafem *ѣ* (= *i*, kako se u to vrijeme na hrv. srp. jezičnom području vokal *y* izgovarao), a grafem *ѣ* nije izostavljen. Deformirani grafem *ѣ* dolazi ne samo u glagoljskoj, nego i u Ćir. azbuci. Grafem *ю* dolazi u Ćir. azbuci ispred *ѣ* i *ѣ*, a u glagoljskoj između nedopisanog *ѣѣ* i *ѣѣ*, *ѣѣ*. S prvim poretком susrećemo se u stsl. azbukvarima, a s drugim u azbučnim molitvama.

Iz ovoga kratkoga prikaza vidi se, da je pisar Minh imao kao predložak neki stsl. azbukvar, koji je nastojao prilagoditi jezičnom stanju svoga vremena i područja, ali u tome nije bio dosljedan. Osim grafema, koji su imali određenu fonetsku vrijednost, unio je u svoj azbukvar i one grafeme, koji su imali samo brojnu vrijednost (*3* i *pe*), a također one, koji su se sačuvali, a djelomično i upotrebljavali kao balast iz prošlosti (*ѣ*, paučasto *h* i grafeme za nazalne vokale). Uza sve to neki su njegovi podaci od neprocjenjive vrijednosti za proučavanje prvobitnog Konstantinova glag. azbukvara i njegova Ćir. prijepisa. Iz poretka glag. grafema *ѣ*, *ѣ* prema Ćir. *ѣ*, *ѣ*, kao i poretka istih grafema Pariškog azbukvara, vidimo, da prvi grafem odgovara grč. grafemu *η* i Ćir. *ѣ*, a drugi grč. grafemu *ι* i Ćir. *ѣ*. Nadalje, u njemu jedino je zabilježen je Ćir. grafem *ѣ*. Zabilježeni su u njemu i Ćir. i glag. oblik grafema *pe*, ali ti oblici, kako se čini, nisu autentični. Autentičan je oblik *ѣ*, koji na tome mjestu dolazi u Radosavljevim glag. azbukvarima.¹⁹ Samo u njemu, kao i u nekim Hrabrovim azbukvarima i kasnijem Bandurijevu azbukvaru imena, sačuvan je kompleks *ѣѣ*, *ѣѣ*, *ѣ*. Napokon, u njemu je sigurno određeno mjesto grafema *ѣ* iza glag. grafema *ѣ*, Ćir. *ѣ* (u Par grafem *ѣ* stavljen je zabunom na mjesto grafema *ѣ*). Do svih ovih podataka ne možemo doći analizom Hrabrova i ostalih stsl. azbukvara i Konstantinove azbučne molitve.

Pariški azbukvar nije vjerna kopija, nego slobodan prijepis (prema općoj ocjeni iz 12. stoljeća) dvaju vrlo starih stsl. azbukvara: azbukvara imena i azbukvara glag. grafema, a sačuvan je u faksimilu, koji ne mora biti točan. Prvi azbukvar ima 31 ime, a drugi isto toliko grafema. Obadva azbukvara slažu se do imena *fort* i grafema *ѣ* (tj. u grč. dijelu azbukvara, ali ne do kraja; grafem *ѣ* iza *ѣ* može se shvatiti kao za 90° obrnuta ižica), a dalje (tj. u slav. dijelu uglavnom) razilaze se na nekoliko mjesta. U prvom azbukvaru nema imena za grafeme *ѣ*, *ѣ*, *ѣ*, *ѣ* i *ѣѣ*, pa su spomenuti grafemi potpisani pod imena *ot*, *pe*, *hier*, *peller* i *lie*. Ako ukupnom broju imena dodamo

¹⁹ J. Vrana, *Über die glagolitisch-kyrillischen Geheimschriften in der Handschrift Radosavs und im Evangelium von Camiče*, Die Welt der Slaven 5/1960, str. 143–154.

broj grafema bez imena (a možemo postupiti i obratno) dobijemo brojku 36, i nešto manji grafemski fond nego u glag. Minh (nedostaju imena i grafemi za *м*, *ш* i *ѣ*). Iz svega toga može se zaključiti, da je stsl. predložak Par nevješto i nedosljedno skraćen prema nekom hrv. glag. azbukvaru. Zaključujem to i odatle, što se imena Par gotovo sasvim podudaraju s imenima hrv. glag. azbukvara Diviševa i Tourskog. Razlika je, uglavnom, samo u tome, što u Par nema imena za grafeme *м* i *ѣ*, koja su mogla biti ispuštena zabunom, a u spomenutim hrv. glag. azbukvarima nema imena *peller* i mjesto *pe* stoji *šta*.

Zbog svega, što je ovdje navedeno, Par je nepouzdan, pa se na temelju njegovih podataka ne može graditi nikakva ozbiljna znanstvena pretpostavka. To, uostalom, nije ni potrebno, jer Par pored Minh ne pruža nikakvih novih podataka.

b) *Azbučna molitva Konstantina Prezbitera i azbukvari u spisu Črnorisca Hrabra*. O ovim spomenicima raspravljam na drugome mjestu, jer nije sačuvana njihova originalna glag. verzija, nego kasniji čir. prijepisi. U toku višekratnih prepisivanja oni su bili podvrgnuti različnim promjenama. Do prve promjene došlo je prigodom njihova prevođenja na ćirilicu. Kako u stsl. ćirilici nema grafema *ћ*, mjesto njega gotovo u svim sačuvanim prijepisima Konstantinove azbučne molitve i azbukvara Črnorisca Hrabra dolazi slovo *л*, tj. onaj grafem, koji u ćirilici ima istu brojnu vrijednost kao grafem *м* u glagoljici. Možda su već tom prilikom u njima provedene i druge promjene, ako ne, onda je to učinjeno kasnije radi prilagođivanja tadašnjem fonetskom sistemu stsl. jezika, najprije na bug. makedonskom, a zatim i na rus. području. Radi toga nijedan od sačuvanih prijepisa ne predstavlja vjerno prvobitno stanje.

Konst ima svega 36 akrostihova, kojima se označuju pojedini grafemi. To je zbog toga, što se jednim akrostihom *имени* označuje kompleks od tri grafema *ѣ, љ, љ*, jer se fonemima *ѣ, љ, љ* ne počinje nijedna slav. riječ. Ako se na mjesto akrostiha *имени* uvrste spomenuta tri grafema, dobivamo 38 grafema, koliko je prema Hrabrovoj tvrdnji imala prvobitna Konstantinova azbuka. Ali u Konst dolazi i akrostih *шѣствоу* za grafem *ш* na istom mjestu kao i u Minh, koji nije bio u prvobitnoj glag. azbuci, a za nazalne grafeme samo dva akrostiha: *юже* (= *ѣже*) za grafeme *ѣ-ж* i *ѣзѣмѣ* za grafeme *ѣ-з*.

Akrostih za grafem *ш* unesen je u Konst vjerojatno već u 11. stoljeću, i to na bug. mak. području, kada je taj jednočlani grafem posve potisnuo dvočlani grafem *шш*. (Da je grafem *ш* u sačuvane azbukvare i azbučne molitve umetnut kasnije, vidi se po tome, što u njima nema stalnoga mjesta: u jednim je između *ш* i *ѣ*, u drugima poslije *ѣ*, a u hrv. glag. azbukvarima na mjestu grafema *pe*, od kojega je preuzeo i brojnu vrijednost.) Vjerojatno u isto vrijeme, ili nešto kasnije, u Konst broj stihova za nazalne grafeme reducirao se na dva. Zbog toga i u rus. prijepisima Konst imamo također samo dva grafema za nazalne vokale: prvi za stražnojezični, drugi za prednjojezični nazalni vokal, a u rus. prijepisima Hrab isto tako samo dva grafema: *ѣ* ili *ѣ* za stražnojezični, a *ѣ* za prednjojezični nazalni vokal.²⁰

²⁰ Uspor. tabele br. 2 i 8.

Hrab pruža manje sigurnih podataka nego Konst, iako je sačuvan u 73 kasnija ćir. prijepisa iz 15. — 17. stoljeća²¹, ili upravo zbog tolika njihova broja. Ni u jednom sačuvanom prijepisu Hrab nema kontinuiranog niza svih ćir. grafema, nego su oni podijeljeni na dva niza: niz grafema sličnih grčkima i niz grafema po slav. jeziku. Svi sačuvani prijepisi mogu se podijeliti na dvije grupe. U prvoj je grupi niz grafema sličnih grčkima razdijeljen na dva dijela: u prvom dolaze ćir. grafemi, a u drugom počeci akrostihova neke azbučne molitve $\overline{\pi\kappa}$, $\overline{\chi\lambda}$, $\overline{\tau\theta}$. U nizu grafema po slav. jeziku dolaze zajedno ćir. grafemi i počeci akrostihova azbučne molitve $\overline{\omega\alpha}$, $\overline{\mu\beta}$. Takav je rus. azbukvar Moskovske duhovne akademije iz 15. stoljeća (Mosk) i rus. Solovecki azbukvar iz 17. stoljeća (Solov). Grč. niz Mosk ima 24 jedinice (grafem ω između ω i $\pi\kappa$ je veznik ι) a slav. 15, i to: β , κ , ζ , λ , ψ , χ , ω , μ , α , β , γ , δ , ϵ , ζ , η , θ . Odakle 15 jedinica u slav. nizu mjesto 14? To se može protumačiti tako, da je u grč. niz unesen početak akrostiha $\overline{\tau\theta}$ za grafem ω , koga u prvobitnoj Konstantinovoј azbuci nije bilo, a grafem κ prebačen je u slav. niz i predstavljen grafemom λ .²² U drugoj grupi grafemi slični grčkim nisu podijeljeni, ali mjesto akrostihova $\overline{\pi\kappa}$ $\overline{\chi\lambda}$ $\overline{\tau\theta}$ dolaze grč. slova θ , ξ i ψ , a među grafemima po slav. jeziku nema akrostihova. Takav je bug. srp. Savinski azbukvar iz 15. stoljeća (Sav) i rus. Trojicki azbukvar iz 16. stoljeća (Troj). Grč. niz Sav ima 24 grafema, a slav. 14. U slav. su nizu grafemi: β , κ , ζ , λ , ψ , χ , ω , μ , α , β , γ , δ , ϵ , ζ , η , θ .²³ Azbukvari Mosk i Sav uzajamno se objašnjuju: što je u Mosk onazčeno počecima akrostihova $\overline{\omega\alpha}$, $\overline{\mu\beta}$, u Sav je razriješeno u ω , μ (mjesto β u Mosk dolazi drugi put β), a mjesto početaka akrostihova Mosk $\overline{\pi\kappa}$, $\overline{\chi\lambda}$, $\overline{\tau\theta}$ u Sav, kako je već spomenuto, dolaze grč. slova θ , ξ i ψ .

Kako se vidi, navedeni podaci Mosk i Sav ne slažu se, tako da iz njih samih (a pogotovu iz podataka Solov i Troj, u kojima ima posebnih dodavanja ili ispuštanja grafema) ne možemo sebi stvoriti vjernu sliku Hrabrova azbučnog fonda i njegovih nizova grč. i slav. grafema (ako ti nizovi uopće potječu od njega). Uza sve te podatke sačuvanih Hrabrovih azbukvara — ako se popravi ono, što je pogrešno, i izbacimo ono, što je suvišno — ne razlikuju se mnogo od podataka Konst, već te podatke uglavnom potvrđuju, a na nekim mjestima i popunjuju, tako da pomoću svih tih podataka možemo uvjerljivo rekonstruirati stsl. azbuku, koja je formirana na prijelazu iz 12. u 13. stoljeće, ali ni u kojem slučaju prvobitnu Konstantinovu azbuku. Za njezinu rekonstrukciju azbukvari i azbučne molitve imaju samo relativnu vrijednost. Mnogo sigurnije podatke, kako sam već spomenuo, pružaju u tu svrhu najstariji sačuvani stsl. knjiž. spomenici.

III. Kombinacije i zablude novijih istraživača

Treća je pogreška većine novijih istraživača stsl. azbuke, što nisu proveli iscrpnu tekstološku analizu svega materijala, koji pružaju sačuvani stsl. azbukvari i azbučne molitve. A oni, koji su taj posao obavili savjesno, od

²¹ K. M. Kuev, *Černorizec Hrabar*, Sofija, 1967.

²² Uspor. F. V. Mareš, *O. c.*, str. 139.

²³ Uspor. F. V. Mareš, *O. c.*, str. 141.

raspoloživih podataka odabrali su samo one, koji odgovaraju njihovim pretpostavkama, a ostale su naprosto ignorirali. Daleko bi me odvelo i ne bi imalo smisla, da ovdje kritiziram sve njihove omaške i nedosljednosti. Stoga ću se ograničiti na samo tri glavna problema, o kojima oni raspravljaju u svojim radovima.

a) *Kompleks grafema* **ѳ**—**ѳ**—**ѳ**. Sve do najnovijega vremena općenito se držalo, da su glag. grafem **ѳ** i njegova varijanta **ѳ** identični s ćir. grafemom **ѳ** i grč. **ι**, a grafem **ѳ** s ćir. grafemom **н** i grč. **η**. Takva kriva identifikacija uistinu je postojala u prošlosti. Kao primjer navest ću samo glag. ćir. azbukvar u Čajničkom evanđelju iz kraja 14. ili početka 15. stoljeća. U tom azbukvaru na prvome mjestu stoji ćir. grafem **ѳ** mjesto glag. grafema **ѳ**, a na drugome glag. grafem **ѳ**.²⁴ Stoga nije čudo, što je Jagić takvu identifikaciju proveo u svojim izdanjima Zografskog i Marijinskog evanđelja, i što se ona održala sve do danas. Prihvatili su je, na primjer, Nahtigal²⁵ i Vaillant,²⁶ a prihvaća je još danas Mareš, iako je prije mene primijetio, da je Jagićeva identifikacija pogrešna.²⁷ Kad ne bi bilo drugih dokaza za identifikaciju **ѳ**, **ѳ**-и-η i **ѳ**-ι-ι, dovoljan bi bio položaj glag. grafema u azbuci i njihova brojna vrijednost. Grafemi **ѳ**, **ѳ** stoje na prvome mjestu kao ćir. **н** i grč. **η** i imaju brojnu vrijednost 10 (ćir. **н** i grč. **η** 8), a grafem **ѳ** na drugome kao ćir. **ѳ** i grč. **ι** i ima brojnu vrijednost 20 (ćir. **ѳ** i grč. **ι** 10). Takva identifikacija spomenutih glag. i ćir. grafema provedena je u Minh, a dokazuje ju i upotreba glag. grafema u diftonškim kompleksima, o kojima je već bilo govora.

Pored identifikacije spomenutih glag. grafema s ćirilskima i grčkim, važna je i njihova upotreba, odnosno fonetska vrijednost. Već sam spomenuo, da se u Kij prema Konstantinovoј zamisli na početku riječi ispred konsonanta, na kraju riječi iza konsonanta i u sredini riječi između konsonanata fonem i označuje sa sva tri grafema; uspor. napr. **исправн** 3v8 || **избавн** 3 r 23 || **извоин** 2v12; **молиствѣ** 2r15 || **молиствѣ** 3r21; **молиствѣ** 2v2; **молиствѣ** 2v2 **всѣланшн** 1v5 **обрати** 5v30 i dr.²⁸ Izuzetno se grafem **ѳ** pretežno upotrebljava na početku riječi, najčešće u vezniku i i oblicima zamjenice *iže*; uspor. napr. **н** 1v5, 11, **нже** 1v1, 2, 10, 2v10, 3v2 || **нже** 7 r11, **нмъже** 3v17, 5r11; grafem **ѳ** na kraju riječi našao sam u Kij samo u sprijeda navedenom primjeru. U diftonškim kompleksima vokal + **ѳ**, **ѳ** upotrebljava se grafem **ѳ**; uspor. npr. **вѣчѣнѣн** (= vččnčb) 1v11, **твои** (= tvojb) 2v5, 3r11, 3v19, **твоихѣ** (= tvojihb) 2v5, 6v18, 7r11 i dr. U diftonškim kompleksima **ѳ**, **ѳ**+ vokal upotrebljava se grafem **ѳ**; uspor. npr. **вѣлитѣ** (= včlitya) 2r7, **вѣ възлюбленн** (= vč възlublennyj) 5v5, **мари** (= mariji) 7v17 i dr. Fonem **у** redovito se označuje grafemom **ѳ**, koji je, kao i grafem **ѳ**, sastavljen prema grč. silaznim diftonzima s monoftonškim izgovorom; uspor. npr. **быти** (= byti) 1v5, **на службу** (= na služby) 2v18 i

²⁴ J. Vrana, *Über die glagolitisch-kyrillischen Geheimschriften*, str. 140.

²⁵ R. Nahtigal, *Slovenski jeziki*, Ljubljana, 1952, str. XXIII.

²⁶ A. Vaillant, *O. c.*, str. 20—21.

²⁷ *Slavia* 26/1957, str. 409.

²⁸ U primjerima, koje ovdje navodim, glag. grafem **ѳ** prepisujem ćir. grafemom **н**, grafem **ѳ** (prema ranijem Mareševu prijedlogu) grafemom **н**, a grafem **ѳ** grafemom **ѳ**.

dr. Ovakva upotreba grafema **ѣ**, **ѥ**, **ѧ** sačuvala se potpuno samo u Kij, a u spomenicima s bug. mak. područja samo djelomično.

Noviji istraživači kao da nisu shvatili Konstantinovu zamisao o upotrebi spomenutih glag. grafema. Tako, na primjer, Nahtigal posve pravilno navodi, da se pomoću sva tri grafema označuje fonem *i*, ali u diftonškim pozicijama ne pravi razliku između njihove upotrebe.²⁹ Posve je krivo Vaillantovo mišljenje, da se pomoću grafema **ѥ** **ѣ** označuje kratko, a pomoću grafema **ѧ** dugo *i*.³⁰ Čitavu problematiku upotrebe i fonetske vrijednosti grafema **ѥ**—**ѣ**—**ѧ** iscrpnije su obradili Tkadlčik i Mareš. Prema mišljenju obadvojice za fonem *i* osnovni su grafemi **ѥ** i **ѧ**. Grafem **ѣ**, tzv. treće *i*, prema njihovu mišljenju, nije varijanta grafema **ѥ**, nego novi grafem, koji je uveden tek u Moravskoj, a ima svoje posebno značenje. Prema Tkadlčiku grafem **ѥ** označuje dugo *i*, grafem **ѣ** grupu *ji*, a grafem **ѧ** kratko *i*.³¹ Prema Marešu prvi grafem označuje fonem *i*, drugi grupu *ji*, a treći tzv. napeto *ь*.³² Između Tkadlčikova i Mareševa mišljenja nema zapravo razlike, jer je fonem *i* u općeslav. jeziku bio dug, a fonem *ь* kratak. Mislim, da ne treba posebno dokazivati, da su njihove tvrdnje istinite samo djelomično. Kako se vidi iz primjera Kij, grafemom **ѥ** uistinu se označuje dugo *i* na početku riječi; ali grafemom **ѣ** pored grupe *ji* označuje se i grupa *ij* u tzv. silaznim diftonzima, tj. iza vokala, a grafemom **ѧ** pored grupe *ьi* i grupa *ij* u tzv. ulaznim diftonzima, tj. ispred vokala. Nadalje, u svim ostalim položajima i sa sva tri grafema označuje se fonem *i*, tj. dugo *i*, koje palatalizira prethodni konsonant. Prema tome Tkadlčikova i Marešova identifikacija ni u kojem slučaju ne obuhvaća kako opću, tako i posebne funkcije svakoga od spomenutih triju grafema. Tkadlčik je svoje mišljenje obrazložio jezično, a Mareš tekstološki i jezično. Stoga ću se osvrnuti samo na Marešovo mišljenje.

Prema najnovijem Marešovu mišljenju prije dolaska u Moravsku Konstantin je u svoju glag. azbuku uvrstio samo dva grafema: **ѥ**—**ѧ** prema grč. *η*—*ι*. Prvi je grafem predvidio za praslav. fonem *i*, a drugi za prasl. fonem *ĭ* (= *ь*). U Moravskoj je Konstantin između oba grafema umetnuo grafem **ѣ** za pračeš. *ji*. U ranoj bug. mak. glagoljici bio je grafem **ѣ** prebačen prema kraju azbuke, a u kasnijoj ćirilici na to novo mjesto stavljen je grafem **ѣ** za fonem *y* (glag. **ѣѣ**). U ranoj glag. epohi fonem *y* bio je diftong i bilježio se grafemom **ѣѧ** (= *ьѧ*), koji vjerojatno nije bio uvršten u azbuku. Takvu pretpostavku, odnosno teoriju o postanku i upotrebi grafema **ѥ**—**ѣ**—**ѧ** izgradio je Mareš na osnovu tekstološke analize najstarijih stsl. azbukvara i azbučnih molitava.³³

Prvi dio Marešove teorije, tj. da su u Konstantinovoj prvobitnoj azbuci za fonem *i* postojala samo dva grafema, ne treba posebno dokazivati. Vjerojatno je bilo tako, ali to onda nisu bili grafemi **ѥ** i **ѧ**, nego **ѣ** i **ѧ**, i to zbog toga, što samo ova dva grafema pored osnovne imaju i diftonšku funkciju

²⁹ V. bilj. 25.

³⁰ V. bilj. 26.

³¹ O: c., str. 359, 367, 377.

³² O: c., str. 176, 185.

³³ O: c., str. 172—173.

Drugi dio svoje teorije, tj. da se na mor.pan. području grafemima \mathfrak{X} — \mathfrak{Z} pridružio grafem \mathfrak{T} zasnovao je Mareš na tekstološkoj analizi kasnije i loše tradirane rus. Lenjingradske azbučne pjesme iz 14.—15. stoljeća (Len) i njezine rekonstrukcije pomoću srp. prijepisa u Pogodinskom psaltiru iz 15.—16. stoljeća.³⁴ Stihovi, koji se odnose na grafeme za fonem *i*, glase:

a) Len

И. ИЖЕ ПР(Ѣ)СТОЛѢ МОИ НА И(Е)В(Е)СѢХѢ

І. І ОКО МОЮ НА ВСѦ СТРАНЫ ПРИЗІРАЮТѢ

b) Pogod

І. ИЖЕ ЕСТЬ ПРѢСТОЛѢ МОИ НА НЕБЕСѢХѢ

И. ИНОГО БОГА НѢСТЬ РАЗВѢ МЕНЕ

Ova četiri stiha Mareš je kod rekonstrukcije kontaminirao u tri, i to tako, da je na prvo mjesto stavio prvi stih obadvaju tekstova, na drugo mjesto drugi stih drugoga teksta, a na treće mjesto drugi stih prvoga teksta. Pored toga je početno *иже* iz prvoga rekonstruiranog stiha prenio u treći, a početno *і* iz trećega rekonstruiranog stiha u prvi i proveo neke druge izmjene, da dobije stih jedanaesterac.

Marešova rekonstrukcija glasi:

\mathfrak{X} І ПРѢСТОЛѢ МОИ НА НЕБЕСѢХѢ

\mathfrak{T} ИНОГО БОГА НѢСТЬ РАЗВѢ МЕНЕ

\mathfrak{Z} ИЖЕ НА ВСѦ СТРАНЫ ПРИЗІРАЮ

Na prvi pogled vidi se, da je ova Marešova rekonstrukcija posve samovoljna. Nema nikakva opravdanja, da se od dva para stihova, koji svaki za sebe imaju kakav takav smisao, pravi cjelina od tri stiha, koji prema Marešovu mišljenju imaju bolji smisao. Pored toga nema razloga za prenošenje veznika *і* u prvi stih, a zamjenice *иже* u treći, samo zato da se dobije kriva identifikacija \mathfrak{X} —*і*, \mathfrak{T} —*і*, \mathfrak{Z} —*и* i traženo označivanje fonema *i* pomoću grafema \mathfrak{X} , češ. grupe *ji* pomoću grafema \mathfrak{T} , a fonema *ĭ* (zapravo češ. grupe *ĭj*) pomoću grafema \mathfrak{Z} . Takvim nekritičkim postupkom možemo dobiti sve, što želimo.

Ni treći dio Marešove teorije, da je u ranoj bug. mak. glagoljici grafem \mathfrak{T} prebačen prema kraju azbuke, nema sigurne tekstološke podloge. Da dokaže ovu pretpostavku, Mareš se pozivlje na akrostih *имени* između akrostiha *шѣствоуоу* i *мѣѣ* u Konst, na grafem \mathfrak{T} između *ш* (= *ш*) i *ѣ* u glag. azbuci Minh, na isti grafem *mj*. grafema \mathfrak{X} u Par, na slovo *и* ispred početka akrostiha *иѣ* u Mosk i dr. — Već sam spomenuo, da je mjesto Konst, na kojem dolazi akrostih *имени*, nejasno, i zbog toga se različito interpretira. Najjednostavnija je pretpostavka, da se pomoću akrostiha *имени* označuje čitav kompleks grafema *ѣ*, *ѣ*, *ѣ*, koji na tome mjestu

³⁴ F. V. Mareš, *Azbučna báseň z rukopisu Státní veřejné knihovny Saltykova Ščadrina v Leningradě* (Sign. Q I 1202), Slovo 14/1964, str. 5—24.

dolaze u Hrabrovim azbukvarima Troj i Sav. U ćir. azbuci Minh izostavljen je na tome mjestu grafem ѡ. Zašto ne bi, zbog nepažnje ili tadašnjeg jezičnog stanja u glag. azbuci Minh na istome mjestu mogla biti izostavljena prva polovica grafema ꙗ, kojim se u kasnijoj glagoljici označivao fonem y? Grafem pod nazivom *hic* u Par može se shvatiti kao ižica okrenuta za 90°. Posve je krivo Marešovo tumačenje slova ѡ u Mosk kao prijepis glag. grafema ꙗ. To je veznik *i*, koji veže dvije grupe slova sličnih grčkima, a ne oznaka grafema! Kako se vidi, svi su ovi podaci nesigurni, pa se iz njih ne mogu stvarati nikakvi dalekosežni zaključci.

Ni četvrti dio Marešove teorije, da je tek u kasnijim ćirilskim prijepisima azbukvara na novo mjesto glag. grafema ꙗ unesen ćir. grafem ѡ, tj. da u prvobitnoj glag. azbuci nije bilo grafema za fonem y, nema čvrste podloge. Grafem ѡ, iako ne posve čitljiv, nalazimo već u ćir. Minh iz kraja 11. ili početka 12. stoljeća. Ćir. grafem ѡ odgovara glag. grafemu ꙗ, dakle se iz njega razvio i bio u svagdašnjoj upotrebi. Zašto onda obadva grafema ne bi imala svoje mjesto u azbuci? Svoju tvrdnju, da grafema ꙗ nije bilo u prvobitnoj Konstantinovoј azbuci, Mareš obrazlaže i pretpostavkom, da je fonem y u najstarijoj epohi stsl. jezika imao diftonški karakter ꙗ + ѡ. Zato se, prema njegovu mišljenju, fonem y u Kij piše dosljedno s dva grafema ꙗ + ѡ (= ѡ + ѡ)³⁵. Takvo tumačenje grafema ꙗ je bez osnove, jer se grafemom ѡ, kako smo vidjeli u Kij, označivalo ne samo kratko *i* (= ѡ) nego i dugo *i*. Kad bi fonem y u Konstantinovu solunskom govoru imao diftonški izgovor, očitovalo bi se to na neki način u kasnijim južnosl. dijalektima. Međutim, na čitavom južnosl. području fonem y zamijenjen je fonemom *i*, tj. monoftong monoftongom. Da je fonem y bio monoftong, potvrdio je već Trubeckoj svojim tumačenjem grafema ꙗ. Njegovo je mišljenje, da je grafem ѡ, kao i grafem ѡ, načinjen prema grč. silaznim diftonzima s monoftonskim izgovorom, tj. da je fonem y bio monoftong kao i fonem ѡ.³⁶

Na monoftonski karakter prvobitnog fonema y upućuje i zamjena njegova grafema ꙗ grafemom ꙗ ꙗ već u najstarijim stsl. spomenicima s bug. mak. područje. U tim spomenicima nije se monoftongizirao fonem y, nego grupa ѡѡ u završetku nom. sg. muš. roda složene deklinacije. U ostalim padežima slož. deklinacije došlo je do monoftongizacije, zapravo kontrakcije grupe fonema ѡ + ѡ u *yi* > *y* već prije pojave stsl. spomenika. Zato se u Kij piše, na primjer, свѣтъѡ (= svѣtѡ) 3v19 pored свѣтъѡ (= svet-yѡ) 2r20. U najstarijim glag. spomenicima s bug. mak. područja dolazi i do kontrakcije oblika *svѣtѡ* u *svety*, ali se i dalje piše свѣтъѡ. Na taj način slučajna kombinacija od dva grafema ꙗ počela se osjećati kao dvočlani grafem za novi fonem y, pa je iz nom. sg. muškoga roda prodrila i u završetke ostalih padeža složene deklinacije, a odatle i u položaje prasl. fonema y. Tako je glag. grafem ꙗ (ćir. ѡ) postao oznaka za fonem y u većini stsl. spomenika s bug. mak. područja. U nekim stsl. spomenicima ova je promjena provedena dosljedno, a u drugima, kao na primjer u As, lijepo se vidi prelazno stanje iz jedne grafije u drugu.³⁷

³⁵ *Hlaholice na Moravě a v Čechách*, str. 176.

³⁶ *Altkirchenslavische Grammatik*, str. 24.

³⁷ J. Vrana, *Glagoljski grafemi*, str. 177–178.

b) *Prvobitno značenje grafema Ѡ i ѡ*. Ovo pitanje raspravio je prije mene temeljito Auty pristajući uz stariju interpretaciju grafema Ѡ i ѡ.³⁸ Ne želim ovdje ponavljati njegove argumente, već ću ih samo nadopuniti novim činjenicama. Istaknuo bih prije svega, da noviji istraživači ova dva grafema s nepravom postavljaju jedan uz drugi.³⁹ Da je grafem ѡ postojao u prvobitnoj stsl. azbuci, i to za označivanje grč. palatalnog konsonanta g', potvrđuju primjeri takve njegove upotrebe u Kij i svim ostalim stsl. glag. spomenicima s bug. mak. područja,⁴⁰ kao i u hrv. glag. spomenicima sve do 14. stoljeća. U hrv. srp. ćir. spomenicima od druge polovice 12. stoljeća počinje se upotrebljavati grafem ѡ, kākō za grč. palatalni konsonant g', tako za domaći palatalni konsonant štok. đ i čak. j.⁴¹ Od 14. stoljeća dalje proširuje se upotreba glag. grafema Ѡ i na domaće riječi na štok. glag. području za konsonant đ, a na čakavskom za konsonant j. U bug. mak. i rus. ćirilici grafema ѡ nije bilo.

Posve je druga situacija grafema ѡ. Ovaj se grafem vjerojatno pojavio najprije u ćirilici kao posebna vrsta ligature grafema ѡ i ѡ, a odatle je prenesen i u glagoljicu; dolazi u bug. mak. glag. i ćir. spomenicima iz kraja 10. i početka 11. stoljeća za oznaku bug. mak. refleksa š't' prasl. konsonanta t', ali ne u svima. Nema ga u Cloz, u Zogr (osim jednog primjera), u drugom dijelu Mar i u Supr, a u nekim drugim stsl. glag. spomenicima, npr. u As i Sin, pored njega još se uvijek piše ѡѡ.⁴²

Da grafema ѡ nije bilo u prvobitnoj glag. azbuci, svjedoče još dvije činjenice. Prije svega, toga grafema nema u hrv. glag. Radosavljevim azbukvarima, a u ostalim hrv. glag. azbukvarima (Diviševu, Tourskom i dr.) zaposjeo je mjesto grafema pe (kojega prisutnost u prvobitnom Konstantinovu glag. azbukvaru složno svjedoče svi najstariji azbukvari i azbučne molitve) i preuzeo njegovu brojnu vrijednost 800.⁴³ Nadalje grafem ѡ (odnosno ѡ) u ostalim azbukvarima i azbučnim molitvama nema stalnoga mjesta. U azbučnim molitvama i Bandurijevu azbukvaru dolazi iza ѡ, u Minh i Hrabr između njega i ѡ je grafem ѡ.⁴⁴

Budući da pored toga ne postoji nikakva direktna veza između grafema Ѡ i ѡ, kako s obzirom na njihov postanak, tako s obzirom na njihovu upotrebu, to je bez temelja i pretpostavka, da je ove grafeme izumio Konstantin sa svrhom, da se njima označuju fonemi g', k', tj. mak. refleksi praslav. konsonanata d', t'.

Treba uopće postaviti pitanje, da li su u početku druge polovice 9. stoljeća, kad je Konstantin izumio svoju azbuku, postojali sadašnji južnosl. refleksi prasl. palatalnih konsonanata d', t', a napose mak. g', k'. Rus. refleksi

³⁸ R. Auty, *Glagolitic Ѡ and ѡ: facts, conjectures and probabilities*, Zbornik u čast Stjepana Ivšića, Zagreb, 1963, str. 5–11.

³⁹ N. N. Durnovo, *Mysli i predpoloženija*, str. 55–58; N. S. Trubetzkoy, *Alt-kirchenslavische Grammatik*, str. 27–28; V. Tkadlčík, *O. c.*, str. 359–360, 363–365; F. V. Mareš, *O. c.*, str. 176–179.

⁴⁰ P. Diels, *O. c.*, str. 48–49.

⁴¹ Uspor. bilj. 18.

⁴² P. Diels, *O. c.*, str. 48.

⁴³ Uspor u tabeli br. 3, 6 i 7.

⁴⁴ Uspor u tabeli br. 1–5 i 8.

ž, č i polj. češ. slovački *dz* (*z*), *c* zauzeli su veoma prostrano područje, pa se može pretpostaviti — ukoliko za to nema dokaza — da su nastali prije 10. stoljeća, kad općeslav. jezik nije još bio razdobljen u pojedine nacionalne dijalekte. Naprotiv južnosl. refleksi bug. *ž'd'*, *š't'*, mak. *g'*, *k'*, hrv. srp. *d'*, *č'* i hrv. srp. slov. *j'*, *č'* mogli su nastati tek u 10. stoljeću ili kasnije, kad su se već stvarali pojedini nacionalni južnosl. dijalekti, i to ne svi odjednom. Mak. refleksi *g' k'*, koji nemaju u sebi frikativnog elementa kao bug. *ž'd'*, *š't'* i srp. hrv. *d'*, *č'*, nastali su vjerojatno nešto kasnije, a zauzimali su, kao i danas, samo središnji dio mak. područja.⁴⁵ Nemoguće je također zamisliti, da bi Konstantin, koji je imao pred očima općeslav. misiju, u svoju azbuku unio grafeme za foneme lokalnoga karaktera. Prema tome pretpostavka, da su grafemi *М*, *У* u prvobitnoj Konstantinovoj glag. azbuci označivali mak. refleksu *g'*, *k'*, nema nikakve podloge, ni grafijske ni historijsko-dijalektološke.

c) *Grafemi za nazalne vokale*. Pretpostavka novijih istraživača, da u prvobitnoj Konstantinovoj glag. azbuci nije bilo dvočlanih nazalnih grafema *ѣ*, *ѥ*, *Ѧ*, nego da su mjesto njih bili jednočlani grafemi *Ѧ* i *Ѧ*, prvi za poseban prednjojez. vokal *Ѧ*, a drugi za neodređeni nazalni zvuk *N*⁴⁶ — u sačuvanim stsl. azbukvarima i azbučnim molitvama nema također nikakve tekstološke podloge. U svim sačuvanim azbukvarima dolaze samo potpuni grafemi za nazalne vokale, izuzevši glag. Minh, gdje mjesto grafema *Ѧ* dolazi znak, koji je samo donekle sličan prvom članu toga grafema. Na tom nedopisanom znaku — kao i činjenici, da u svim ostalim stsl. azbukvarima i azbučnim molitvama dolaze samo dva grafema za nazalne vokale — izgradio je Durnovo spomenutu pretpostavku, a njegovi pristaše prihvatili su je bez dovoljnog provjeravanja tekstoloških podataka, jer je odgovarala njihovim lingvističkim koncepcijama. Durnovo je ignorirao činjenicu, da u Minh — kako u njegovu glagoljskom, tako i u cir. dijelu — dolaze tri grafema za nazale: u cir. dijelu *Ѧ*; *Δ* ili *Δ* i *Δ*, a u glag. dijelu spomenuti nedopisani grafem, *Ѧ* i *Ѧ*. Durnovo je treći glag. grafem bez ikakva obrazloženja proglasio suvišnim.⁴⁷

Već sam pokazao, da su broj i karakter grafema za nazalne vokale u Minh odraz prilika u hrv. srp. jezičnoj praksi 11. i 12. stoljeća, a njihov broj i karakter u Hrab i Konst odraz prilika u bug. mak. jezičnoj praksi istoga vremena, a također kasnijoj rus. jezičnoj praksi — pa prema tome ni u kojem slučaju ne predstavljaju stanje u prvobitnoj Konstantinovoj glag. azbuci. Stoga o tome više ne želim pisati. Ovdje bih još samo upozorio na to, da se opća koncepcija Durnova i njegovih sljedbenika, kako u pogledu fonetskoga karaktera nazalnih vokala, tako i u pogledu njihova grafijskog prikazivanja, ni u kojem slučaju ne slaže s općom Konstantinovom grafijskom i jezičnom koncepcijom. Evo zašto.

Durnovo i njegovi sljedbenici načinili su od Konstantina modernog fonologa, koji je pojedine jezične pojave ocjenjivao prema današnjim fo-

⁴⁵ B. Koneski, *Jezik makedonski*, Enciklopedija Jugoslavije 4, Zagreb, 1960, str. 494.

⁴⁶ N. N. Durnovo, *Mysli i predpoloženija*, str. 58—60; N. S. Trubetzkoy, *O. c.*, str. 24—25; V. Tkadlčik, *O. c.* str. 365—367; F. V. Mareš, *O. c.*, str. 173.

⁴⁷ *Mysli i predpoloženija*, str. 40.

nološkim principima, a to nipošto ne odgovara historijskim činjenicama. Konstantin je bez sumnje odlično poznao općeslav. jezik svoga vremena, ali je prije svega bio čovjek grč. jezične kulture, pa je i na općeslav. jezik primjenjivao načela tadašnje grč. filološke nauke. Na to sam već upozorio kod općeg prikaza njegove grafije. Tih se načela držao i kod grafijskog prikazivanja nazalnih vokala. Već sam spomenuo, da je grafem **ⲁⲗ** načinio prema grafemu **ⲁ**, a taj prema grč. grafijskim silaznim diftonzima s monoftonskim izgovorom. Isto je tako načinio i grafeme **ⲁⲉ** i **ⲁⲓ**. Bili su to dvočlani grafeći za oznaku monoftonga *o*, i *e*, koji su se svojim nazalnim izgovorom razlikovali od fonema *o* i *e* — a nipošto po dva grafema za diftonški kompleks *o*, *e* + *N*. Prema istoj koncepciji načinio je Konstantin i grafem **ⲁⲓ** za označivanje nazalnog vokala *ʔo*. Ovaj vokal razlikovao se od vokala *o* po tome, što je, iako je bio stražnji vokal, dolazio samo iza palatalnih konsonanata, a iza vokala bio je jotiran.

Kako smo već vidjeli, u Konstantinovu grafijskom sistemu samim grafemom za vokal, pored kvalitete vokala, bio je ujedno označen i njegov položaj iza palatalnih ili nepalatalnih konsonanata, odnosno njegova jotiranost ili nejotiranost. Prema toj koncepciji *jotirani* — *nejotirani* grafemi Konstantin je načinio poseban grafem **ⲁⲓ**, koji se od grafema **ⲁⲓ** razlikovao samo u svom prvom dijelu. Ali tim prvim dijelom grafema **ⲁⲓ** nije htio označiti neku posebnu kvalitetu, već samo jotiranost nazalnog vokala *o*. Slično je Konstantin postupio i kod grafema za vokal *u*, tj. pored nejotiranoga grafema **ⲁ** za vokal *u*, načinio je poseban grafem **ⲁⲓ** za jotirani vokal *ʔu*. Prema tome se na temelju Konstantinova grafijskog sistema ne može zaključiti, da su stsl. nazalni vokali bili diftonzi, a niti to, da su vokali *ʔo*, *ʔu*, a razliku od *o* i *u* bili posebni fonemi *ǫ* i *ǔ*. Vjerojatnija je pretpostavka, da su vokali *ʔo* i *ʔu* zbog jotacije (kao i vokal *ʔa*, koji Konstantin označuje istim grafemom **ⲁ** kao i vokal *e*) bili samo malo pomaknuti naprijed, tj. da su bili pozicijske varijante fonema *o* i *u*.

Za ovu drugu pretpostavku govori i najstarija ćir. grafija. U toj se grafiji jotiranost stražnjog vokala bilježi ćir. grafemom **ѣ**, a njihova kvaliteta istim grafemom kao i kod nejotiranih vokala, pa su prema jedni i drugi grafemi predstavljali iste foneme. Ćir. grafemi **ѣѣ** (mj. **ѣѣ**), **ѣѣ** nisu dođue silazni grafijski diftonzi kao glag. grafemi **ⲁⲉ**, **ⲁⲓ**, **ⲁⲓ**, nego uzlazni, jer se prvobitno označivanje silaznih i uzlaznih grafijskih diftonga u ćirilici, kao i kasnijoj glagoljici, nije više primjenjivalo. Budući da su u bug. mak. glagoljici postojala i dva grafema za prednji nazalni vokal **ѣ**, **ѣѣ**, to su i u ćirilici, za taj vokal načinjena dva grafema **ѣ** i **ѣѣ**, a prema posljednjima i **ѣѣ**, **ѣѣ**. Prvi su se nazalni grafemi upotrebljavali iza konsonanata, a drugi iza vokala.

Tek kasnije, u 12. i 13. stoljeću, kad se kvaliteta nazalnih vokala u bug. mak. jeziku posve izmijenila, reduciran je i broj njihovih grafema na tri, iza toga na dva, ali to ne spada u okvir ove rasprave.

Zaglavak

Držim, da sam ovdje iznesenim tekstološkim i jezičnim argumentima u dovoljnoj mjeri prikazao neosnovanost i neplodnost glavnih pretpostavki Durnova i njegovih sljedbenika. Moje je mišljenje da se putem, kojim su oni pošli, dalje ići ne može; da je za pravilno shvaćanje najstarijega stsl. jezika i njegovih kasnijih promjena ipak najvažnije proučavanje sačuvanih stsl. spomenika od Kij pa dalje; da k tome poslu treba pristupiti novim metodama, počevši od kritičkih izdanja spomenika, njihovih tekstoloških analiza i komparativnog studija teksta, pa sve do proučavanja stsl. sintakse i stilistike, koje su danas još uvijek velika nepoznanica. Samo tako doći ćemo do boljega poznavanja ne samo stsl. knjiž. jezika nego i općeslav. jezika 9.—11. stoljeća, koji je bio osnova za postanak i razvitak i stsl. i pojedinih slav. jezika. A to je golem i težak posao, koji ne mogu obaviti pojedinci, nego čitave ekipe današnjih i budućih slavista.

Josip Vrana

**CRITICAL REMARKS ON SOME MORE RECENT STUDIES OF THE OLD
CHURCH SLAVONIC ALPHABET**

Summary

In 1929 N. Durnovo inspired with his article »Mysli i predloženija o proishozdeniji stsl. jazyka i slav. alfavitov« some more recent studies of the Old Church Slavonic alphabet. According to his opinion the original Constantine's alphabet had neither the grapheme *pe* (in whose stead stood the grapheme *u*), nor the two-member graphemes *u*, *us*, (*u*), *ue*, *ue*, *ue*: in the place of the grapheme *u* stood its second member *u*, the graphemes for the nasal vowels were represented by the first member of the second grapheme and the second member of all three graphemes. The grapheme *u*, (*u*), also did not exist in that alphabet. In his opinion the consonants *g'* and *k'* were indicated by the graphemes *u*, *u*, the Greek vowel *u* (*ü*) by the grapheme *u*, the vowel (*ö*) by the first half of the grapheme *ue* and the nasal element by the second half of the nasal graphemes; the vowel (*ü*) was indicated by the grapheme *u*. Durnovo's opinion was accepted by N. Trubeckoj and, mainly, by all more recent investigators, namely by F. V. Mareš and V. Tkadlčík, who in their articles most thoroughly analysed all these problems and added to the mentioned graphemes the so-called third *u* as a mark of the Moravsko-Panonian group *ji*.

The principal Durnov's and his followers' mistake was the following one: they did not take as a basis of their studies the oldest Glagolitic literary monuments, dating back to the 10th century, and 11th century, but the Old Church Slavonic alphabetical primers and prayer-books, dating, it is true, from the 10th century, but whose preserved, mostly Cyrillic transcripts

of the Glagolitic originals, had as their basis the monuments from the 12th and 13th century. Accordingly, in the Old Church Slavonic literary monuments the original Old Church Slavonic graphic system had been preserved with more fidelity than in the Old Church Slavonic alphabetical primers and prayer-books. Therefore the mentioned investigators of alphabetical primers and prayer-books had to reconstruct their primary versions, which in the majority of cases were neither correct, nor scientifically based. The largest number of mistakes were caused by a wrong interpretation of the fund of graphemes of the Munich alphabetical primer. This primer is not representative of the Original Old Church Slavonic monuments, but of the transcribing manners on the Serbo-Croatian language territory in the 11th and 12th century, which were not always accurate.

The author of this article particularly attacks three statements of Durnovo's followers:

1) He refutes the statement that the Glagolitic grapheme ѣ, the so-called third ѣ represents exclusively the Morava-Pannonian group *ji*. Through identification of this grapheme in the Kijev leaves and the Munich alphabetical primer the author proves that this grapheme's basic function is to indicate the phoneme *ʃ*, and that the indication of the group *ji* (*ji*) is of minor importance. In this connection he also proves the monothongal character of the Old Church Slavonic phoneme *y*.

2) The author further proves that the grapheme ѡ cannot be found at all, either in the Kijev leaves or in a large number of other Old Church Slavonic literary monuments, which means that it could not exist in the original Old Church Slavonic alphabet too. The Greek palatal *g'* was originally denoted by the grapheme ѡ.

3) The author also proves that the hypothesis that the original Old Church Slavonic alphabet did not have two-member graphemes, particularly graphemes for the nasals ѡ, ѡ, ѡ, is not scientifically sound. This hypothesis is based on the unwritten ѡ in the Munich alphabetical primer, and on the fact that in the later Cyrillic transcripts of the alphabetical primers and prayer-books mostly two graphemes were used for the nasals. As it has already been mentioned, two graphemes for the nasals are typical of the Old Church Slavonic graphic system in the 12th and 13th century, and not of the original Constantine's Old Church Slavonic alphabet.

In the end of his treatise the author criticizes Durnovo and his followers for having mistaken Constantine for a modern linguist, who, in their opinion, built up his graphic system on the principles of today's contemporary linguistic science, and not on the principles of the Greek philological science of the 9th century.

Red. broj	1. Spomenici IX—X vijeka	Staroslavenski azbukvari										9. Azbučna molitva Konstantinova	Azbukvari slavista					Brojna vrijednost
		2. Min-henski		3. Crno-risca Hrabra	4. Radosavljevi	5. Pariški	6. Bandurijev	7. Divišev		8. Tourski	10. Nahtigalov		11. Durnovljev	12. Trubeckoga	13. Tkadčikov	14. Marešov		
		Glag.	Ćir.					Lat.	Ćir.									
	38	39	38	38	33	36 ?	35	31	34	32	36	38	38	36	36	38		
10	Ⲅ, ⲡ	Ⲅ	ⲡ	ⲡ	Ⲅ, ⲡ	ife Ⲅ	Ⲓⲓⲉ	yzze	ise	ⲡⲓⲕⲉ	ⲡⲓⲕⲉ	Ⲅ, ⲡ, ⲓ, ⲓ— if, ii	Ⲅ, ⲡ	ⲡ, Ⲅ	ⲡ	a) Ⲅ — n — i b) ⲡ — n — ji	10. Ⲅ — i 11. ⲡ — ji	10
11	Ⲅ	Ⲅ	ⲓ	ⲓ	Ⲅ	ifei Ⲅ	Ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲡ	ⲡ	Ⲅ — n — i	Ⲅ	Ⲅ — n — i ₂	Ⲅ — i — i	12. Ⲅ — n — i	20	
12	ⲡ	ⲡ	ⲓ	ⲓ	ⲡ	—	—	—	ge	he	летитъ	ⲡ — h, r' — γ' (j)	ⲡ — g'	ⲡ — z'd'	ⲡ — g'	13. ⲡ — g'	30	
22	Ⲅ	Ⲅ	oy	oy, y	Ⲅ	hic Ⲅ?	Ⲓⲓ	uct	oyq	oykъ	ynostasъ	22. Ⲅ 23. Ⲅ	Ⲅ — y [ü]	Ⲅ — ü ₂	Ⲅ — y = ü	Ⲅ, Ⲅ — u, y	400	
23	Ⲅ	Ⲅ	ϕ	ϕ	Ⲅ	fort Ⲅ	φέρωτ	frit	frit	φρ'τъ	φαραона	ϕ — φ — f	ϕ	Ⲅ	a) ϕ — ph b) ϕ — f	ϕ — f ₁	500	
24	ⲓ	ⲓ	x	x	ⲓ	Ⲓ	χέρ	chyr	chire	хиръ	херовъскоу	ⲓ	ⲓ	Ⲓ	Ⲓ = h'	ⲓ = χ	600	
25	ⲓ	ⲓ	w	w	ⲓ	ot	ωτ	ot	oth	отъ	o	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	700	
26	ϕ	ϕ	ϕ	ϕ	ϕ	pe	—	sstyа	schta	ш'шъ	печаль	Ⲅ — ϕ — ϑ(f)	Ⲅ — pe	ϑ = s't'	ϑ = k'	ϕ = f ₂	800	
27	ϑ	ϑ	ц	ц	ϑ	ϑ	τζη	ci	ci	ци	цѣломоу- дрыно	ϑ	ϑ	ϑ	ϑ	ϑ	900	
28	ⲓ	ⲓ	ч	ч	ⲓ	faraue ⲓ	τζέρυη	czrw	czrf	чрвѣ	чюдеса	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	ⲓ	1000	
29	ш	ш	ш	ш	ш	fa ш	σάα	ssa	schta	ша	шестъ- крилатъ	ш	ш	ш	ш	ш	2000	
30	Ⲓ	Ⲓ	ъ	ъ	Ⲓ	hier	σθία	ger	ger	еръ	—	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ		
—	—	ш	ш	шъ, шѣ	—	—	γέρρ	—	—	—	шѣствоую	—	ϑ = k'	—	—	ϑ = k'		
31	ⲒⲒ, Ⲓⲡ	ⲡ	ѣ	ѣ	—	peller ?	γέρρ̃η	—	—	—	имени	ⲒⲒ, Ⲓⲡ	ⲒⲒ, Ⲓⲡ	—	—	—		
32	Ⲓ	Ⲓ	—	ѣ	—	Ⲓ	γέρ	—	—	—	—	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ		
33	Ⲓ	Ⲓ	ѣ	ѣ	Ⲓ	hiet Ⲓ	γέατ	yàt	iath	ѣтъ	ѣѣ	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ = ä	Ⲓ = ä, jä	Ⲓ = ä		
34	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ	хѣтъ	—	ⲓ	—	—	—	—	хвалюу	—	Ⲓ	ⲓ	ⲓ = h	Ⲓ = h?		
35	Ⲓ	Ⲓ	ю	ю	—	iufz ⲡ	γέουϑ	yus	yuzz	юсь	юже	ⲡ = 'ju, 'u	Ⲓ = ö	Ⲓ = ö	Ⲓ = ö, jö	Ⲓ = ö		
36	ⲡ	ⲡ	ѣ	ѣ, ѣ	ⲡ	Ⲓ	—	—	—	—	юнъ	Ⲓ = iö, 'ö	ⲡ = ü	ⲡ = ü ₁	ⲡ = ü, jü	ⲡ = ü		
37	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ	—	—	—	—	jest	—	—	—	Ⲓ	—	—	—	—		
38	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ	Ⲓ	hie	γέα	je	—	—	ѣѣѣѣ	Ⲓ	Ⲓ = N	Ⲓ = N	Ⲓ = N	Ⲓ = N		

СРЕДСТВА, ФУНКЦИИ И ДИСТРИБУЦИЯ НА СИНТАКТИЧНОТО ОТРИЦАНИЕ В СЪРБОХЪРВАТСКИ И БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

1.0. Като синтактична категория отрицанието в славянските езици обхваща употребата на отрицателни частици, местоимения, съюзи и специализирани за изразяване на прекия обект генитивни форми. Както в сърбохърватски, така и в български, по отношение на формата, функциите¹ и дистрибуцията на отделните компоненти на синтактичното отрицание² се отбелязват много общи черти, повечето от които са характерни за всички славянски езици. И в двата близкородствени езика се срещат едни и същи отрицателни местоимения, съюзи, частици и само в сърбохърватски, за разлика от български, се употребява славянски генитив. Това съществено качествено различие се обуславя от настъпилите важни изменения в структурата на български език.

2.0. И в сърбохърватски, и в български е широко застъпен полинегативният тип конструкции³. Разлики се наблюдават повече по отношение на общата честота на отделните отрицателни компоненти, а така също и в състава на конструкциите, които често пъти са свързани със съществени черти от структурната характеристика на двата езика.

2.1. Обща особеност на негацията в сърбохърватски и български е наличието на специализирани отрицателно-усилващи частици (ни,

¹ Под „функция“ се разбира ролята, която изпълнява единица от определено езиково равнище, включена в единиците от по-високо равнище (напр. думата в изречението) Вж. „Общое езикознание“, Наука, 1973, с. 129.

² Теоретична обосновка на това твърдение даваме в статията си „За някои аспекти на синтактичното отрицание в славянските езици“, Български език, 1974, 2, с. 144—153.

³ Този термин възприемаме за конструкциите, които съдържат повече от едно отрицание. Както е известно, многократната употреба на отрицателни компоненти в границите на една конструкция е характерна особеност на славянските езици, тъй като тя обхваща и стилистично немаркираните позиции.

нито -бълг., ни, нити -сърбохърв.), които в определени синтактични позиции могат да функционират и като съюзи, съединяващи еднородни части или отделни изречения. Функционалната характеристика на частиците се определя от два основни момента — употребата им в конструкцията с отречен предикат⁴ и употребата им като единствен отрицателен елемент в цялата конструкция. В първия случай появата им е свързана единствено с повърхностноструктурни явления⁵ (емфазата), докато във втория случай, освен че са средства на емфазата, те сами извеждат негацията на повърхностната структура и следователно са обусловени от отношенията и в дълбинната, и на повърхностната структура. (Срв.: Он неће ни да чује. Ни викнути! Ни крачка! Ни да чује!). Както се вижда от примерите, те често пъти осъществяват и отрицанието на предиката. Употребата на отрицателните съюзи и в двата случая е обусловена от състава на дълбинната структура, където се включва и съюзното свързване. Те също така могат да реализират отрицанието на предиката. (Нити пије нити пуши. Нито пие, нито пуши.) Положителни еквиваленти на разглежданите отрицателни елементи са частиците: *и, чак, даже, дори* (последните две — само в български), съюзите: *и, или*, употребени еднократно или многократно. Резултатите от направеното изследване показват, че при пораждање на отрицателните конструкции в сърбохърватски и български трансформацията за въвеждане на отрицателните частици и съюзи не е в еднаква степен задължителна за двата езика.

2.1.1. В сърбохърватски език тя се извършва твърде последователно, което представлява сравнително по-стара славянска черта. Обхванати са почти всички случаи на емфатично акцентуване, както и стили-

⁴ Поради специфичната минимална синтактична структура на славянското просто изречение, която съдържа само предикат, едно изречение може да бъде отрицателно синтактично само ако съдържа отречен предикат. Затова като основен компонент на синтактичното отрицание в славянските езици се определя отреченият предикат, а като допълнителни компоненти — отрицателните местоимения, емфатични частици, съюзи и славянският генитив. Вж. Л. Лашкова, цит. ст., с. 151, 155.

⁵ Според възприетата от нас концепция за дълбинна структура тя включва най-важните синтактични и семантични признаци на езиковите елементи, т.е. синтактично-категориалните символи участвуват с основните си семантични характеристики. Емфазата е на повърхностната структура. Отрицанието се отнася към цялостния модел на изречението, без да се свързва с определена част. Вж. описанието на модела на Чомски в сп. Научно-техническа информация, 1967, вып. 2, с. 35—42.

стично неутралните случаи на съюзно свързване, което допринася за увеличаване общия брой на полинегативните конструкции в езика⁶.

Не може се све обяснити ни разумети. (Срв.: Све се може обяснити и разумети.) Никад ја, Аћиме, срца нисам ни имао. (Д. Чосич) Нити је више јесен нити почиње зима, то време-невреме које није ни јесен ни зима а горе је и од једног и од другог. (И. Андрич).

2.1.2. Нормата изисква задължително отстъпление от това правило за определени словоредни позиции, с цел да се избегне излишното повторение на отрицателни компоненти. Следователно, тук ограничаващо въздействие при избора на средства за извеждане на конструкциите оказват някои повърхностноструктурни фактори. Такива са случаите, когато между съюза и предиката има вметнат израз, обстоятелствено пояснение, а също и когато се касае за позиция непосредствено пред отречения предикат⁷... али ни он није могао изостати и, заиста, није изостао. Он је био миран и равнодушан као да не чује или не разуме (И. Андрич)... стаде по страни поред мајке и више се не ухвати у коло (Е. Пелин). Он не одговори и не помаче се (М. Лалич).

Такова отстъпление се наблюдава и в позиция непосредствено пред отрицателно деепричастие или местоимение, понякога след частицата „н е“ в елипси⁸ или пред нея, в конструкции с непредикативно отрицание, както и пред частицата „ни“. В голям брой от тези случаи, наред със съюзите „и, или“ се употребяват и други съюзи („ако, да“). При емфаза понякога освен „и“ се употребяват и други усилващи частици („бар, чак“ и др.)

...Цвета пребледе, спусти очи и не рекавши ни речи, пође напоље (Е. Пелин)... један за другим нам пада, и нико се више не диже. Што да не и Микљу да не пљачка више, или бар да не пљачка комунисте (М. Лалич)... од тих моралних реакција, које су у њему биле заиста живе и будне, иако не сталне и не увек сигурне. Ни на једном од вас неће бити главе, ако за два дана ово чудо не престане и ако не похватате и

⁶ Някои от тези проблеми са набелязани в статията ни „За спецификата на синтактичното отрицание в сърбохърватски и български език“, Славистичен сборник, 1973, с. 49—55.

⁷ Ако съставният предикат е с негирана именна част, пред нея може да се употреби отрицателен съюз или частица. Както е известно, именната част не е носител на граматично значение. (Сад више није изгледало ни немогуће ни бесмислено. И. Андрич).

⁸ В тази позиция употребата на „ни“ или „и“ е колеблива. Възможни са и двете конструкции. (Но ни то не са сигурношћу, сигурност је у ћутању. М. Лалич).

не побијете разбојнике (И. Андрич). Дубок је, па чак и кад не зна ... и ни бјежати неће моћи од страха (М. Лалич).

От голямо значение са и особеностите на индивидуалниот писателски стил, влијанието на чуждоезикови модели, предпочитанието на автора към един от двата възможни варианта с цел да се предаде по-точно значението на фразата⁹.

2.1.3. В съвременниот сърбохрватски език е отбелязан значителен брой конструкции с употреба на отрицателна частица или съюз във всички посочени досега случаи, в които би требвало те да се избягват¹⁰. Прави впечатление, че това явление се забелязва по-често в западниот вариант на книжовниот език, където в този случај граматичната традиција е по-силна.

Свега тога ни нема. Ти сама ни не треба да идеш (М. Кърлежа) ... не рече ништа, чак ни не климну главом ... више не подиже главу, ни не погледа у страну (Й. Йовков)¹¹.

Въз основа на ограничен брой примери от хрватската литература (всички от езика на М. Кърлежа) В. Зенчук прави извод, че: „... если сказуемое выражено глаголом в настоящем времени и этот глагол отрицательный, *ни* стоит перед отрицанием *не*“¹². Авторката погрешно обобщава своите набљудения, без да прави уговорка, че това се отнася до ограничени случаи, локализирани в посочениот вариант на книжовниот език. Според нас все още е рано да се правят предположения за „утврђдавање на този вид употреба в бъдеще“¹³, тјј како количествените и качествене промени в реализацијата на разглежданата категорија са сврзани со редица важни закономерности, които обхваќаат цялата езикова структура. Не бива да се забравя и тоа, че в разгледаните случаи се касае за редувантна употреба на отрицателните компоненти, което вече ни принуждава да се съмняваме във възможността да се оствести очертаната от В. Зенчук перспектива.

⁹ В нашиот материјал по-голямата част од тези примери са од езика на И. Андрич, М. Кърлежа и О. Давичо.

¹⁰ Вж. Jezik III, 1954—5, knj. 1, s. 24—25, knj. 4, s. 41.

¹¹ Примерите са од загребското издание на романа „Чифликът край границата“. В белградското издание на истиот роман вместо „*ни*“ се употребува във всички случаи „*и*“.

¹² В. Зенчук, Употребување „*ни*“ в отрицателних предложених сэрбохрватского языка (сравнительно с русским языком), Очерки по словообразованию и словопотреблению, ЛГУ, 1966, с. 66.

¹³ В. Зенчук, цит. ст., с. 67.

2.1.4. Понякога функциите на отрицателните съюзи и частици до-толкова тясно се преплитат, че е трудно да се определи дали имаме случай на емпфаза или на съюзно свързване, или на двете едновременно. Това особено често се наблюдава в сърбохърватски, в който употребата на синтактичното отрицание по начало е по-интензивна. Такива случаи могат да се проверят чрез трансформация с въвеждане на положителната усилваща частица „чак“ („даже“), която при емпфаза може да се употребява в една конструкция с отрицателната частица „ни“. При съюзно свързване тази трансформация е невъзможна.

Нећу ни ракију, други пут ћу → Нећу чак ни ракију (М. Јалич). Он ни за подсмех није више. → Он чак ни за подсмех није више (И. Андрич). Мића није замахнуо. Чак ни убо није (О. Давичо).

2.1.5. За разлика от сърбохърватски, в съвременния български език трансформационното правило за пораждање на отрицателни конструкции с отрицателни частици и съюзи не е в такава степен задължително, поради което общият брой на този вид полинегативни конструкции е значително по-малък¹⁴. Отрицателните частици се срещат по-често в стилистично маркирана употреба, при особено силно акцентуване на отрицанието. В останалите случаи по-често се предпочитат други, освободени от допълнителни отрицателни компоненти конструкции, в които отреченият предикат сам извежда негацията на повърхностната структура и осъществява отрицателната синтактична маркираност на цялата конструкция. Обикновено вместо „ни, нијо“ като средство на емпфазата се употребяват положителните усилващи частици „и, дори, дори и, йоне, даже“, наречието „изобицо“, при което не се намалява комуникативната стойност на изказа.

Дошао си пред моје вратнице а ниси свратио ни ракију да попијеш. — ... а не си се отбил поне ракия да пиеш (Д. Чосич). И какво остана сега от чифлика... не остана дори и четвѳртинката му.. — Није остала ни четвѳртина (Й. Йовков) Није ми ни на ум пало да ће ми то једном бити фикс-идеја. И през ум не ми минаваше.. (М. Јалич) .. ако си професор, а ти не мораш да знаш ни предмет који предајеш. — ..не си длѳжен да знаеш дори предмета.. (Бр. Нушич) ... као да нисам дотад ни знао ко сам и како се зовем. — ..като че ли дотогава изобицо не съм знаел ... Не смирују се ни ноћу.. — не утихваха даже и ноћем.. (И. Андрич).

2.1.6. В езиқа на някои от по-старите български писатели се срещат конструкции с отрицателни емпфатични частици, които от гледна точка

¹⁴ В нашия материал — с около една четвѳрт.

на съвременното състояние на български език са нетипични. Те илюстрират твърде добре промените в езика, довели до рязкото намаляване на употребата на допълнителните отрицателни компоненти в определени синтактични позиции. При наличието на експлицитно отречен предикат, информацията, която внасят те е редундантна. Както виждаме, в сърбохърватски език такива конструкции и сега се употребяват напълно последователно.

Тя не ми е ни споменавала за такова нящо (Т. Влайков). Ако не си отвѣдиш душманин, нема ни да имаш (Ив. Вазов). Не преминал нито половина час, а двете чети се срещнале.. (Л. Каравелов) ..а цариградското „Читалище“ му изпровожда гнила плява, която не е ни за кокошките.. (Хр. Ботев).

2.1.7. В голям брой български отрицателни конструкции изобщо се избягва употребата на емфатични частици за сметка на по-голямото функционално натоварване на интонационната и контекстна определеност. За разлика от съответните им сърбохърватски конструкции, процесът на пораждането им предвижда една операция по-малко, тъй като отпада необходимостта от въвеждане на допълнителни отрицателни компоненти.

Да није плакао не би га ни нашла жена, која му је дала име Лука. — ..не би го намерила жената.. (Д. Чосич). Манолаки не свари да му извика.. — Манолаки није доспио ни викнути.. (Й. Йовков). Никой вече не го подозираше. — На њега нико није ни сумњао (Е. Пелин).

Подобни на посочените български конструкции не са изключени и в сърбохърватски. Така също и българската езикова норма не отрича възможността за употреба на отрицателни емфатични частици наред с отречения предикат. Разликата е само в това, че в български в стилистично неутрална употреба преобладават конструкциите, освободени от редундантни отрицателни елементи.

2.1.8. Понякога възможността да се избегне редундантната употреба на отрицателни частици се подпомага и от съответните лексикални реализации на конструкциите (при еднократни глаголи или съществителни, изразяващи минималната степен на признака).

Не давам, виқа, қосъм да падне от главата му. — Не дам, виче, ни влас қосе да му падне.. (Й. Йовков). С прѣст той не е пипнал тази земя. — Он није ни прстом пипнуо ову земљу (Е. Пелин) ... а он је қорио Ника што нема ни труна қомунистичког морала и пожртвовања. — ..че у него нямало қапка қомунистически морал.. (М. Лалич).

2.2. Употребата на отрицателните съюзи в сърбохърватски и български принципно не се различава, още повече, че и в двата езика съществуват едни и същи отрицателни съюзи — „ни, нийи“ в сърбохърватски и „нищо, ни“ — в български. В общи линии са запазени общославянските особености, характерни за този вид отрицателни конструкции. Отклоненията, които се явяват предимно в български, са резултат от действието на някои нови развойни тенденции.

2.2.1. Както в сърбохърватски, така и в български е запазена единичната употреба на отрицателните съюзи, свързващи отделни части или изречения при наличието на предходно отрицание към първия предикат или към копулата — при съставен предикат. Тази особеност е характерна за едно по-старо състояние на славянските езици. По нея двата разглеждани езика се отличават от някои други съвременни славянски езици, които не са я запазили (напр. руски).

Не обичам Исмаил бея, нито двамата арменци (Ст. Дичев). Повече няма да настоявам, нито да се обаждам (Б. Райнов). Но Шибил беше погазил много закони и не знаеше вече, нито искаше да знае, кое е грях и кое не.. — и више није знао, нити је хтео знати.. (Й. Йовков) ...али никад није налазио храблости ни речи да изрази. Тако никад човек не зна какав ће бити и шта ће хтети, ни која ће од оних дјевојчица.. бити његова несрећна љубав (И. Андрич).

2.2.2. И в двата разглеждани езика се наблюдава известна диференциация в употребата на двете отрицателни частици-съюзи „ни, нийи“ и „нищо, ни“, която се развива в две различни посоки. Това трябва да се има предвид при изработване на трансформационните правила и избора на средства за извеждане на конструкциите на повърхностната структура. В сърбохърватски език честотата на „ни“ и като частица, и като съюз е по-голяма в сравнение с тази на „нийи“, която се разпространява сравнително по-късно (след 16 век). Въпреки че и двете форми изпълняват една и съща функция, „нийи“ се употребява много рядко като емфатична частица, тъй като в такива случаи се предпочита частичката „ни“. Конструкции от този вид се срещат по-често в западния вариант на сърбохърватския книжовен език.

И могуће се нас двојица нити не познајемо (М. Кърлежа) ...не даш ми нити одахнути (Й. Йовков — хърв. превод)....али он (долазак) ништа не измени и нити кога обрадова (Е. Пелин).

Съюзната употреба на „нийи“ е специализирана предимно за свързване на отделни отрицателни изречения. (Еднородните предикати раз-

глеждаме като отделни изречения.) При еднократна употреба на съюза, изречението към което се присъединява второто изречение трябва обязательно да съдържа отречен предикат. Често пъти в границите на едно сложно изречение е съчетана употребата и на двата отрицателни съюза („ни, нити“), или съюзът „*ниџи*“ е съчетан с емфатичната частица „*ни*“ в изречението, към което се присъединява.

Нити је викнуо нити јаукнуо... а из Незука нема даље пута јер нит има куд да се иде ни кога да путује (И. Андрич). Нит му треба сна ни хљеба, нит признаје закона (А. Исакович) ...средства нису била довољна ни за одржавање прилично дотрајалог објекта, нити је висина награда задовољавала одгајиваче (Политика).

И така, отрицателните съюзи-частици „*ни*, *ниџи*“ в сърбохърватски език имат еднакво значение, като разликата между тях е само стилистична. „*Нити*“ се употребява при по-силно емфатично акцентуване. Неговата сфера на употреба е по-тясно ограничена в зависимост от характера на обкръжението, като във всички тези случаи той може да се замени с отрицателния съюз-частица „*ни*“, докато обратната замяна (на „*ни*“ с „*ниџи*“) във всички възможни случаи не може да се осъществи.

2.2.3. За съвременното състояние на българския книжовен език е характерна известна тенденция към обобщаване на „*ниџо*“, която се проявява чрез нарастване на неговата честота и като частица, и като съюз за сметка на честотата на „*ни*“. Двете форми са дублети, напълно еднакви във функционално и семантично отношение, а това неминуемо води към ограничаване в употребата на едната форма. За разлика от сърбохърватски, където се набелязва известно функционално-семантично разграничение на двете форми, в български език разграничението се осъществява в сферата на различните стилове на книжовния език. Наблюдава се тенденция употребата на „*ни*“ да се запазва предимно в разговорния език, особено във фразеологичните съчетания (Срв.: ни лук ял, ни лук мирисал, ни помен, ни следа и др.) В художествената литература „*ни*“ се среща повече като особеност на народния език или на един по-архаичен език. Установява се рязко намаляване на неговата честота, обратно на изнесените вече факти за употребата му в сърбохърватски. Общото съотношение на българските конструкции с „*ниџо*“ и „*ни*“ в нашия материал е 5:3¹⁵.

¹⁵ Наблюдението е проведено върху 2000 примера, като се има предвид употребата на „*ни*, *ниџо*“ и като частица, и като съюз.

Сега от всичко това нямаше да остане ни помен (Д. Мантов) Ала Манола не знаеше ни името на баща си, ни на майка си (А. Дончев). Не се провали ни тогава, ни после (Ст. Дичев).

При направеното сравнение на материал от двата езика се установи, че повечето сърбохърватски конструкции с отрицателната частица-съюз „ни“ се превеждат на български с „нищо“ и обратно — по-голямата част от българските конструкции с „нищо“ се превеждат на сърбохърватски с „ни“.

Али никога неће тражити ни код куће ни игде. — Но никога няма да го търси нито в къщи, където и да било (О. Давичо). Нито „добър ден“, нито „господин началник“.. — Ни „добар дан“, ни „господине начелниче“ (Ем. Станев).

От изнесените досега факти може да се заключи, че сърбохърватски остава по-близо до старото състояние на славянските езици, тъй като запазва последователно употребата на „ни“, докато в български се налага употребата на една сравнително по-нова разширена форма — „нищо“. Според нас този факт би могъл да се свърже с появата и утвърждаването на относителните местоимения „който, която“ и т.н., които фактически са разширени форми на въпросителните местоимения и също функционират като съюзи. В по-широк лингвистичен контекст посоченото явление би могло да се постави в допир и с установяването на употреба на определителен член като съществена качествена промяна в структурата на български език.

2.2.4. Както в сърбохърватски, така и в български са широко разпространени и възприети от нормата конструкции, в които при начална позиция на отрицателния съюз „нищо, нищо“ предикатът не се негира. В сърбохърватски език броят на тези конструкции е по-малък, поради ограничената употреба на съюза „нищо“. Тази количествена разлика се обяснява и с това, че в сърбохърватски посоченият съюз се специализира предимно за изразяване на предикативно отрицание, докато в български той може да се отнася и към другите части на конструкцията.

..ходеше пръчът, но Марин нито го поглеждаше, нито мислеше да го прибере.. — ..али га Марин нити гледаше нити помишляше да га поведе (Й. Йовков). Но нито господарите, нито слугите им подозираха това (Д. Димов) ..нито единият, нито другият се обърна (Ст. Дичев).

Последните две изречения на сърбохърватски се превеждат като се употреби отрицателният съюз „ни“ и оделно отрицание към предика-са (...али се ни један ни други није осврнуо.) На по-голямата част от

българските конструкции със съюза „*ниѿо*“ и без друго отрицание към предиката съответствуват именно такива сърбохърватски конструкции, което е напълно естествено при положение, че общото количество на конструкциите с „*ни*“ в този език е преобладаващо. От друга страна, тези факти още веднъж потвърждават направения вече извод за по-широка употреба на полинегативни конструкции в сърбохърватски¹⁶.

В сърбохърватски са често срещани конструкциите с негирана копула, в които съюзът „*ни*“ отделя копулата от причастието, така че се получава натрупване на отрицателни елементи. (Ни видели га ни чули нисмо.) В български им съответствуват конструкции със съюза „*ниѿо*“ без втори отрицателен компонент (Нито сме го видели, нито сме го чули) или еднакви по структура със сърбохърватските (Не сме го нито чули, нито видели). Такива случаи също подкрепят изтъкнатите вече различия между двата езика по отношение употребата на разгледания вид полинегативни конструкции.

2.2.5. В сърбохърватските конструкции със съюза „*ниѿи*“ не се въвежда друг отрицателен елемент към предиката, докато в българските конструкции със съюза „*ниѿо*“, когато се отрича не предикатът, а някоя друга част, съществуват и двете възможности¹⁷. При наличието на отречен предикат съюзът функционира като редундантен елемент, при което се постига и известно емфатично акцентуване на съответната част от конструкцията. Тези случаи съответствуват на описаните вече сърбохърватски полинегативни конструкции със съюза „*ни*“.

..и сякаш нито видѣт, нито броят ни можеха да ги изплашат (А. Дончев). (срв.: ..нито видѣт, нито броят ни не можеха да ги изплашат) ..нито от този гняв, нито от омразата, нито от обидата го заболя (О. Давичо). (Срв.: ..не го заболя) Нито машинописката, нито касиерѣт и счетоводителѣт го обичаха. (Предикатѣт не може да се негира. (Д. Ди-

¹⁶ В нашия материал на около 3/4 от българските конструкции със съюза „*ниѿо*“ и без отрицание към предиката в сърбохърватския превод съответствуват конструкции със съюза „*ни*“ и отрицание към предиката. (Нито аз съм за тях, нито те за мене. — Ни ја нисам за њих, ни они за мене. Е. Пелин). Конструкциите, в които съюзът „*ни*“ изразява предикативно отрицание са редки и нетипични за съвременния език (Ни шта једе, ни пије, ни очију склапа. Я. Веселинович).

¹⁷ Л. Андрейчин, Основна българска граматика, 1944, с. 498. Според Фр. Травничек (*Mluvnice spisovné češtiny*, 1949, 826) положителната форма на предиката в тези конструкции е остатък от стария мононегативен тип. Данните от български език, в който може да се негира предикатът и в такива случаи поставят под съмнение това предположение. Освен това съюзът може да изразява и предикативно отрицание, което също доказва липсата на основания за една такава хипотеза.

мов) ..и нито аз, нито вие не бива да отегчаваме повече старините му с големи грижи.) Срв.: ..и нито аз, нито вие трябва да отегчаваме.. (Д. Талев).

Конструкциите със съюза „*нищо, ни*“ в начална позиция и с отречен предикат в български език се срещат с по-голяма честота в езика на по-старите писатели, докато на съвременния етап те се използват по-рядко, предимно в случаи на емпфаза, като по този начин съчетават функциите на усилващи частици и съюзи и употребата им се поставя в по-голяма зависимост от повърхностно-структурните фактори.

Ни тя, ни той не вечеряха. Но ни той, ни Рада не чувствуваха това (Ив. Вазов). (Срв.: Нито тя, нито той вечеряха. Но нито той, нито Рада чувствуваха това. От гледна точка на съвременното състояние на езика се предпочитат този вид конструкции.) Ни Елена, ни Теодосий не казаха повече ни дума (Ст. Загорчинов).

Количествените промени в употребата на посочените конструкции свидетелствуват за наличието на известна тенденция в български към отстраняване на редувантните и ирелевантни елементи, тъй като в случая отрицателният съюз сам е в състояние да изведе негацията на повърхностната структура¹⁸. В тази позиция отрицателните съюзи са в най-висока степен релевантни (т.е. — функционални), докато употребени в конструкция с отречения предикат те са редувантни, с по-ниска степен на релевантност, тъй като повтарят информацията за отрицание. Степента на релевантност се определя с оглед възможностите за изключване на езиковите единици от състава на конструкцията, без да се наруши нейната структурна цялост и комуникативна стойност. Така например степента на релевантност на отрицателните съюзи е най-висока, когато те са единствен отрицателен елемент в конструкцията, но тя веднага намалява, когато свързват конструкции с отречен предикат, тъй като те могат да бъдат свързани и безсъюзно в границите на сложното съчинено изречение. Най-висока степен на релевантност притежава онзи елемент, който пръв съобразно реда на операциите за пораждаване или единствен извежда съответната информация от дълбинната на повърхностната структура (в случая — отречения предикат). При редувантна употреба става повторение на изведена вече информация, а елементът може да е обусловен от състава на дълбинната структура (отрицателните съюзи) или да е свързан с отношенията на повърхностната структура

¹⁸ Като отрицателни синтактично такива конструкции се определят само когато съюзът отрича предиката: Върбан нито можа да го възпре, нито можа да го отбегне (Й. Йовков).

(отрицателните частици при емпфаза). При ирелевантност елементът няма съответствие в дълбинната структура и е обусловен единствено от повърхностноструктурни фактори (някои случаи на модална употреба на отрицанието, когато в дълбинната структура не се съдържа отрицателен категориален символ — Донела је голуба не би ли обрадовала децу.) Степените на релевантност на един и същ езиков елемент не са постоянни, а варират. Както видяхме, допълнителните компоненти на категорията (съюзи и частици) могат да бъдат и в най-висока степен релевантни, а центърът на категорията (отреченият предикат) в известни случаи може да бъде и ирелевантен. Изследваният от нас материал показва ясно функционалната специфика на отделните отрицателни компоненти, която се обуславя от различните синтактични позиции и налага въвеждането на понятието „степен на релевантност“.

2.2.6. Употребата на отрицателни съюзи в български се спазва сравнително редовно, но не в такава степен, както в сърбохърватски тъй като езиковата норма в съвременния български език допуска в еднаква степен и положителни, и отрицателни съюзи в границите на отрицателните изречения. Употребата на положителни съюзи се допуска, когато предикатът е вече негиран, така че негацията е вече изведена на повърхностната структура и без участието на допълнителни отрицателни компоненти. Така трансформацията за включване на отрицателните съюзи в състава на конструкцията в български език става факултативна. В този случай също не се променя комуникативната стойност на изказа, нито се нарушава структурната цялост на конструкцията.

Тя не позволяваше в крѣчмата кавги и мрѣсни приказки и пѣдѣше пияниците. — Она у крѣми није дозвољавала свађе ни мѣсне приче.. (Е. Пелин) ..као црна планина која заклања свет и неће се никад променити ни померити с места.. — ..която закрива света и никога няма да се промени или да се помрѣдне от мястото си (И. Андрич) ... наш учителъ није за наш посао, ни други нијесу.. — учителят не е за нашата работа и другите не са (М. Лалич). Трябваше да дойде още вчера, а не дойде и днес, нямаше я и досега. — Имала је приспети још јуче, а не би ни данас, па ни сада (Й. Йовков).

И тук, както и при конструкциите с емпфатични частици, разликата между двата славянски езика е в това, че български предоставя еднаква възможност за употреба на отрицателни и положителни съюзи, докато сърбохърватската езикова норма налага употребата на отрицателни съюзи, като възможността за употреба на положителни съюзи е крайно ограничена. Нещо повече — в български език в стилистично неутрални

конструкции се предпочита отстраняването на допълнителните отрицателни компоненти, които започват да се специализират за определен вид стилистично маркирана употреба, при което става функционално обличаване на съюзи и частици. Следователно употребата на отрицателни съюзи в български все повече се свързва с емфазата и преминава вече в сферата на повърхностноструктурните отношения, докато в сръбохърватски тя е свързана в по-голяма степен с отношенията в дълбинната структура.

2.2.7. Като характерна проява на аналитизма в български език могат да се разглеждат конструкциите със съюза „без да“, възникнали на мястото на старобългарските отрицателни причастни конструкции и утвърдени напълно от нормите на съвременния български език¹⁹. Те се предпочитат сега пред формите на отрицателното деепричастие и представляват типичен пример за граматикализация на предлог. Ясното функционално и семантично разграничаване на двата компонента на сложния съюз²⁰ дава основание той да бъде определен като аналитична форма. Всяка от тези конструкции може да се трансформира в конструкция с частицата „не“, като се запази нейното основно значение и обкръжение. Разликата между двата вида конструкции е само стилистична. В конструкциите със съюза „без да“ се акцентува по-силно върху самото изключване на определени отношения.

Боян остави кърпата и излезе, без да отговори. → не отговаряйки, като не отговори (Ем. Манов) ...тя слезе от файтона, без да го погледне. → не поглеждайки го, като не го погледна (Ст. Дичев).

Във функционално отношение съюзът „без да“ се различава от другите отрицателни съюзи по това, че той е специализиран да осъществява само отрицанието на предиката в границите на подчиненото изречение и не може да бъде отнесен към някоя друга част. (Срв.: Той не взе нито хляба, нито парите. Той си отиде, без да вземе нито хляба, нито парите. Взаимната размяна на двата отрицателни съюза — „без да“ и „нищо“ във второто изречение е невъзможна.) В другите славянски езици на разглежданите конструкции съответствуват отрицателни деепричастни конструкции, конструкции, въведени с отрицателен съюз

¹⁹ Те са разгледани подробно в статията ни „За развой на една отрицателна конструкция в български език“, Български език, 1973, 1—2, с. 74—82.

²⁰ Първият компонент е носител на информация за отрицание, а вторият изразява подчинителна връзка. Такова усложняване на подчинителен съюз чрез отрицателна частица се наблюдава и във фински език. Вж. Аналитическите конструкции в языках различных типов, Наука, 1965, с. 326.

(чешки), а в сърбохърватски — и отрицателни конструкции, въведени със съюза „а“ в рамките на притивопоставителното свързване.

Не сме да ме гледа — помисли Миџа не прекидајући се. — ..без да прекъсва мисълта си (О. Давичо). Никад није било да се он врати с пута, а да га она није будна дочекала. — ...без да го посресне будна (Д. Чосич).

И така, конструкциите със съюза „без да“ формално и семантично са отрицателни, синтактични синоними на конструкциите с частицата „не“. При това отрицателният съюз не може да бъде изключен от състава на конструкцията, тъй като той единствен извежда негацията на повърхностната структура. В качеството си на „балканизъм“ тези конструкции имат типологически съответствия и в други неславянски езици²¹. Появата им води до намаляване на относителния дял на отрицателните конструкции с частицата „не“, при което се постига известно разтоварване на фразата, свързано с тенденцията към поддържане и укрепване на комуникативната пригодност на езика. Те са последица от настъпилите важни изменения в структурата на български език, довели до изчезването на някои причастни конструкции и установяването на „да-изреченията“.

В сърбохърватски език е констатирана „сравнително честа употреба на предлога „без“ в да-изречения в разговорната реч и в езика на отделни писатели“²². Според езиковата норма те все още се третират като неправилни, чужди на езиковата структура и като заемки от някои западни езици. Според нас, при решаването на проблема за появата на тези конструкции, освен възможността за немско или романско влияние в отделни случаи, не бива да се отминава и въпросът за евентуалното влияние на балканската езикова среда, която е фактор от първостепенна важност. По-слабото им разпространение в сравнение с български съответствува и на по-слабата честота на „да-изреченията“ в сърбохърватски. Така в двата съседни славянски езика конструкциите със съюза „без да“ се появяват и разпространяват в зависимост от специфичните условия на исторически развой и структурните особености на двата езика.

2.3. Отрицателните местоимения се употребяват в конструкциите наред с отречения предикат като структурно необходим елемент, носител на семантична информация за обема на отрицанието (общо или частно),

²¹ Усложняването на съюзите чрез предлози е характерно за балканските езици, в които се срещат конструкции, подобни по структура и значение на разглежданите. Вж. Л. Лашкова, „За развой на една отрицателна конструкция...“, с. 77.

²² М. Стевановић, Савремени српскохрватски језик, II Синтакса, Београд, с. 371.

която се извежда на повърхностната структура. В тази си употреба те се срещат и в двата славянски езика, като по такъв начин се постига разграничаването на общоотрицателни и частноотрицателни конструкции с предикативно отрицание²³ (Срв.: Никой не работи; Всички не работят; Някои не работят.)

2.3.1. В този случай отрицателните местоимения функционират като елементи с висока степен на релевантност²⁴, които не могат да се изключат от състава на конструкцията, нито да се заменят със съответните положителни местоименни форми (неопределителни или въпросителни местоимения), без да се наруши структурната и семантична цялост на конструкцията.

Нигде га није болело. — Не го болеше никъде (Ем. Станев). Она је неистрошиво тужна што ништа није помогло (*..нешто није помогло (Д. Чосич). Никой не подозреаше никого.) *Някой не подозреаше никого; *някой не подозреаше никого; никой не подозреаше никого (Е. Пелин). Новац не значи ништа. (*Новац не значи ишта. *Новац не значи нешто.) — Парите не значат нищо. (*Парите не значат нешто) (Д. Димов).

В повечето такива примери проблемът за употребата на отрицателни местоимения е свързан с проблема за интенцията на самите глаголи, които изискват въвеждането на пряк и косвен обект или на обстоятелствено пояснение.

2.3.2. Цялата тази информация се съдържа в дълбинната структура на съответните конструкции. В онези от тях, в които е възможна замяната на отрицателните местоимения с неопределителни, степента на релевантност на отрицателните местоимения е вече по-ниска в сравнение с разгледаните конструкции. В тази позиция става неутрализация на семантичната опозиция от дълбинната структура „общо — частно отрицание“. В български език това явление се наблюдава сравнително по-често, което също говори в подкрепа на изтъкнатата тенденция към общо намаляване на полинегативните конструкции. В сърбохърватски

²³ Възприемаме термините „предикативно и непредикативно отрицание“ за формалното описание на конструкциите с отречен предикат или с отрицание към някоя друга тяхна част. Термините „общо и частно отрицание“ възприемаме само с оглед към семантичната характеристика на конструкциите.

²⁴ Установихме, че допустимият брой на отрицателните елементи с висока степен на релевантност в конструкции с общоотрицателно значение варира някъде между едно и две, по-рядко три. (Напр.: Он је пензионисан пре две године и од тада не врши никакву функцију.)

език в тази синтактична позиция се употребяват още и обобщителните, и въпросителните местоимения (ико, ишта, қо, шта), тъй като той разполага с по-богата местоименна парадигма. Тези факти потвърждават нашето твърдение, че за славянските езици в центъра на разглежданата категория трябва да бъде поставен отреченият предикат и че посоката на конгруенцията в общоотрицателните местоименни конструкции все пак е от предиката към местоимението, а не обратно. Следователно при извеждането на такива конструкции на повърхностната структура на първо място трябва да се постави операцията за извеждане на отречения предикат като задължителен компонент, докато присъствието на отрицателните местоимения в този случай не е необходимо.

Не можеше да се залови с нищо (= нещо) — всичко беше изчистено, подредено (Д. Талев). И Неда мислеше за утрешния ден и се страхуваше, че той не ѝ вечае нищо добро (= нещо добро) (Ст. Дичев). — ..*и бојала се како јој не слуги нешто добро. Није хтео да ми нешто (шта) друго каже. Није хтео да шта ико сазна.

2.3.3. В голяма част от случаите на полинегация частта от конструкцията, която се изразява чрез отрицателни местоимения, може да бъде пояснение към друга част. Тогава е възможно отрицателното местоимение изобщо да се изключи от състава на конструкцията като ирелевантно, тъй като появата му не е обусловена от състава на дълбинната структура. В български език това се наблюдава сравнително често. Тези случаи също потвърждават нашето становище, че степента на релевантност се определя от синтактичната позиция и варира в зависимост от промените в състава на конструкцията.

Вест није изазвала (никакво, неко) нарочито узбуђење (И. Андрич). ...отникъде не идваше (никакъв, някакъв) признак на живот (Д. Талев). Ја с тиме немам (никакве, неке) везе.. не може нас снаћи (ништа) горе (М. Лалич). — *не може нас снаћи нешто горе. — ..по-лошо не може да ни сполети. Страна не вземам аз. — Не држим ја ничију страну (Й. Йовков).

2.3.4. Както в сърбохърватски, така и в български са разпространени отрицателните конструкции с повече от два отрицателни елемента²⁵. Натрупването на повече отрицателни местоимения или на местоимения и частици изпълнява определена стилистична функция и се отнася

²⁵ Броят на отрицателните елементи в една конструкция във всички славянски езици може да достигне до 8. — Никой никога никъде в никакъв случай на никого не е казвал нищо за никого.

към емфазата, така че количественото натрупване на отрицателните елементи води до редундантност, а следователно и до намаляване на степента на релевантност на повечето от тях.

Ја никоме *никогда* нисам чинио *нишѣ* нажао (М. Кърлежа). — Аз *никога* на *никого* не съм правил *нищо* лошо... и *никог* нико *ни* у сну није помислио да би се могло дирнути у стари хан (И. Андрич). И *нико* *никог* не стари. — И *никој* *никога* не остарява (О. Давичо). Той не отклоняваше от *нищо* и пред *никого* погледа си (Д. Талев). Иди, нећу *нишѣ* да читам... нећу да читам (Д. Чосич). Той не говореше с *никого* за *нищо* (Е. Пелин). Али они нису *нишѣ* типични²⁶.

И така, отрицателните местоимения функционират като части на полинегативни конструкции с вариране на различните степени на релевантност — от структурно необходими елементи с висока степен на релевантност до редундантни части — носители на излишна семантична информация при емфазата и на края — до ирелевантни за семантичната интерпретация на конструкциите компоненти. Както виждаме, редундантността не е обща особеност на всички полинегативни конструкции, а само на някои от тях, главно при емфаза. В това отношение между двата славянски езици се наблюдават изтъкнатите вече количествени разлики.

2.3.5. По-добре изразената в сърбохърватски склонност към употреба на полинегативни конструкции се порявява именно в случаите, когато отрицателните местоимения участвуват не като структурно необходим елемент в изречението, а като средство на емфазата. При трансформация на отрицателните конструкции в положителни тези компоненти остават обикновено без положителен еквивалент. Въпреки че такива конструкции съществуват и в български език, различия се отбелязват по отношение на степента на функционирането им в двата езици. В редица случаи в български се предпочита увеличаване ролята на интонацията и контекста или употребата на други положителни емфатични средства (частици и наречия), като по този начин се избягва натрупването на отрицателни компоненти. Там, където е възможно, се установява употреба на положителна конструкция, като информацията за отрицание се извежда на повърхностната структура чрез лексикални средства. Във връзка с това се налага в пълния списък от характеристики на отделните лексеми да се отбележи и свойството на някои от тях да извеждат негацията на повърхностната структура.

²⁶ С курсив са означени онези части на конструкцията, които могат да бъдат изключени от състава ѝ.

И тръгнаха по равната поляна, която изглеждаше да е неразорана целина... — које је било слично ледини што никад није орана (Љ. Йовков). И кад то пијанство заврти човеку мозак онда нема никакве мере ни разлике. — ...тогава изчезват всякакви мерки и разлики (И. Андрич).. обикаляше край кладенеца под селото и все не можеше да ја срещне — ...и никако није могла да је сретне (Е. Пелин). Не помаже. Не слушају ништа. — Не слушат... а он се ништа не збуњује. — а тој хич не се смуцава ..може све у брк да им скреше и да се нимало не стиди. — ..може всичко да им изтърси и хич да не се срамува (М. Лалич).

2.3.6. Твърде характерни са сърбохърватските полинегативни конструкции с компаратив на прилагателното, отречен предикат и отрицателното местоимение „*ништиа*“. Местоимението тук има определена стилистична функција, не носи информација за обема на негацијата от дълбинната структура и е свързано с емфазата. Те са особено типични за народниј език, в којто по начало емфазата, а следователно и по-интензивната употреба на отрицателни компоненти е широко разпространена. В български този тип конструкции е непознат. Те се превеждат чрез конструкции само с един отрицателен елемент, които в по-голяма степен съответствуват на дълбинната структура.

..оптимисте задоволјава већ то што је ове године било нешто више бољих филмова не мислећи при томе на ништа мањи број рђавих. — ..без да мислат при това за не по-малкиј број лоши (Политика). Мудерис није био ништа мање уплашен.. — не беше по-малко уплашен (И. Андрич) ...али бол од тога ништа мањи не бива. — ..но болката од това не намалјава (М. Лалич). Ниси ти ништа бољи од Ђорђа Катића. — Ти не си по-добър од Ѓорѓе Катич (Д. Чосич).

2.3.7. От направениј дотук преглед следва, че в съвременниј сърбохърватски език честотата на полинегативниј тип конструкции изобщо е по-висока, поради којто може да се смета, че в това отношение езикът запазва една по-стара славјанска черта. Това се дължи до голяма степен и на спецификата на историческиј развој на литературниј сърбохърватски език, којто се осъществјава в по-тјсна връзка с народниј език. В съвременниј български език се забелязва известно отклонение од общославјанскиј тип отрицателни конструкции в посока към ограничавање броя на отрицателните компоненти. В резултат на това количеството на всички полинегативни конструкции в сравнение със сърбохърватски е значително намалено. Твърде показателен е фактът, че од този процес са широко засегнати и случаите на емфаза, в които

винаги би се очаквала многократна употреба на отрицание²⁷. Това е доказателство за действието на известна тенденция към по-точно и по-икономично откъм количество на отрицателните елементи изразяване на отношенията от дълбинната структура. От друга страна, тези случаи, както и всички останали стилистично немаркирани конструкции със съкратена употреба на отрицателни компоненти, свидетелствуват за широкия обсег на тенденцията, която намира най-разнообразни форми на проява. Ограничаването на количеството отрицателни елементи в такива конструкции се осъществява за сметка на увеличеното функционално натоварване на основния структурен компонент — отреченият предикат, както и на някои други лексикални, суперсегментни и екстралингвистични средства.

2.3.8. Тенденцията да се намалява редундантната употреба на отрицателни местоимения в български език, също както и на отрицателните частици е сравнително нова, характерна черта за съвременното състояние на езика. Това се потвърждава от направената съпоставка с езика на някои по-стари писатели и периодични издания, при което се установи една много по-висока честота на разглеждания вид полинегативни конструкции. Съотношението в употребата им между съвременния и по-стария период в български е почти същото, както между съвременния български и съвременния сръбохърватски език. За съвременния *български* език в голяма част от тези случаи вече е характерно изключването на отрицателните местоимения (предимно местоименни наречия) от състава на конструкцията.

..придобитите наши черковни правдини не са никак начало на нашата политическа свобода... доказват, че г. Олендски не е бил никак полски емигрант („Свобода“) ..всичките поменати младежи никак не бяха принудени от глад да тръгнат по горите (З. Стоянов) ...книжката не е никак от зла мисъл към нейния списувач (Ив. Богоров).

Така в развоя на полинегативните конструкции в български език се очертават приблизително три етапа — поява и утвърждаване (най-стар), интензивна употреба и редундантност — като резултат от ускорения процес на експлициране и в настоящия момент — тенденция към

²⁷ Тъй като емфазата е на повърхностната структура, изборът на нейните средства се определя изключително от особеностите на външните структури. Необходимостта от използването на полинегативните конструкции за извеждане на общото отрицание на повърхностната структура вече автоматически създава условия за по-широко разпространение на полинегацията, дори и когато това не съответствува на състава на дълбинната структура.

освобождавање от редундантноста. Фактически съвременното състояние се явява своеобразно връщане към най-стария период от развој на тези конструкции, което е предизвикано от качествено различни причини и е издигнато на по-висок етап. Това явление може да се определи како проява на действието на диалектичкиот закон за отрицание на отрицанието в езиќа.

2.3.9. Във врска с извеждането на негацијата на поврхностната структура меѓу двата езиќа се отбележува едно карактерно различие, което е сврзано до известна степен със синтаксиса. При употреба на отрицателните местоимения в предложни конструкции в србохрватски предлогот разделя местоимението, како се поставя меѓу отрицателната частица „ни“ и съответното въпросително местоимение. В български това не се набљудува. В зависимост от структурата на тези конструкции може да се набележи известно групирање на славјанските езици, при което србохрватски се сближува с источнославјанските езици, а български — с полски, чешки и словенски.

Тази особеност може да се разглежува како остаток от по-старото състояние на славјанските езици, кога отрицателната частица е била разположена непосредствено пред съответната част или конструкцијата, која се отрича. Тъј како в предложните конструкции с неопределителни местоимения такава особеност не се забележува, може да се предположи, че отрицателните местоимения действително възникват по-късно²⁸ и че в конструкцијата с отречения предикатот започнува да се употребуваат едновременно с отрицателните частици.

...заклучи жена да ми је нарав зла, јер ни са ким нисам разговарао. — ..защото с никога не говорех (Д. Чосич). Децата са слаби, не ги бива за никаква работа. — ..нису ни за какав посао (Е. Пелин). Али његова мисао није могла ни на чему да се заустави. — ..не можеше да се задржи на ништо (И. Андриќ).

Како резултат от действието на обратниот процес в србохрватски се појавуваат отрицателните наречия: *ниуколико*, *низашто*, *нишито*, *нишитокуд*, *ниодакле*, *низакуд*, образуваани от съответното положително наречие в конструкцијата с предлог и отрицателната частица „ни“ (срв.: ни у колико, ни за шта, ни пошто). Тези образуванија обогатјуваат не само категоријата „отрицание“, но и местоименната парадигма на езиќа.

Исклучение от посоченото правило са конструкцијите с предлогот „без“, којот не разделя отрицателното местоимение. Такива случаи по

²⁸ Fr. Ramovš, *Morfologija slovenskega jezika*, Ljubljana, 1952, s. 99—101.

начало са много редки, тъй като предлогът се свързва обикновено с обобщителни местоимения, за да се избегне повторението на отрицателна информация. Когато се допуска в конструкцията отрицателно местоимение, то обикновено е в субстантивна употреба, а не в основната си категориална функция. (Ко иде из куће без ништа, или нема ништа или не зна ништа.) В някои западни говори предлозите изобщо не разделят отрицателните местоимения. В това отношение сърбохърватската езикова теоритория не е единна²⁹.

2.3.10. Друг подобен случай на взаимодействие на равнища в границите на повърхностната структура е появата на отрицателното местоимение „*ниједан*“ и отрицателните наречия „*ниједном*, *ниједаред*, *ниједанџуи*“ в сърбохърватски, които произлизат от съответните синтактични конструкции, включващи отрицателната частица „*ни*“ и числителното „*један*“ или производните му местоимения³⁰. В този случай числителното се употребява със значението си на партикуларизация³¹, отделяне, обособяване, което допринася за усилване на емфатичното акцентуване. В съвременния сърбохърватски език, освен посочените местоимения и наречия, са се запазили и синтактичните конструкции, от които те произлизат. Двата вида полинегативни конструкции имат напълно еднакво значение и са разпространени в едни и същи синтактични позиции, поради което могат да се разглеждат като факултативни варианти. В български се употребява само вторият вид отрицателни конструкции — с отрицателната частица „*нищо*“ и местоимението „*един*“ или наречията „*веднъж*, *един ѝџи*“.

Нито веднъж не беше се влюбвал, нито веднъж не беше се отдавал на чувствени пориви. — Ниједном није био заљубљен, ниједном се није одао осећајним нагонима (Ем. Станев). У ходнику се није чуо ни један, једини звук (Гр. Олуич). Ни веднъж тя не погледна към Йосифа. Нона не погледа ни једном према Јосифу (хърв. прев.) Ниједном она не погледа према Јосифу (срб. прев.) ...не може се наћи ни једна мисао о уметности, ни једна исповест о себи самом (НИН).

²⁹ Вж. Одјек, Сарајево, бр. 10, год. II, 1948, рубр. „Питања нашега савременог правописа“.

³⁰ В някои по-архаични новошочкавски говори в такива случаи вместо „*ниједан*“ се употребява „*један*“, което вероятно е една по-стара славянска езикова особеност. Вж. Бр. Милетић, Црмнички говор, СДЗБ, књ. IX., 1940, с. 600.

³¹ М. Ивић, Лексема „један“ и проблем неодређеног члана, Зборник за филологију и лингвистику, 1971, с. 105.

Често пѣти и в двата езиѣа конструкции с отрицателното местоимение „ниједан“ функционираат и като синтактични синоними на конструкциите с отрицателното местоимение „никаѣа, никоји, никой, никакѣа“. В прѣвия вид конструкции („никаѣа, никакѣа“) е по-силно значението на партикуларизација, вѣв вторија („никоји, никой“) — значението на обобщавање, но и в двата случая обединяващо е значението на пѣлно исклучување до последниј индивид.

..млада и лепа не остаје ваљда ниједна (жена). — ..нали никоя не остава вечно млада и красива (И. Андрич) ..освен виѣовете на полиѣа не чу нито един изстрел. — ..не чу никаѣа пуѣањ (Ем. Станев) ..у колу је љубио све жене редом — да ни једној криво не учини. — ...за да не разсърди никоя (М. Лалич).

2.3.11. Кѣм сѣция крѣг езиѣови явления може да се отнесе и поѣата на сѣрбохѣрватското отрицателно наречие „нимало“, образувано сѣщо от синтактиѣна конструкция. Тя е запазена в сѣвременниј сѣрбохѣрватски езиѣ и функционира успоредно сѣс синонимичната ѣ по значение конструкция, образувана от отрицателната частиѣа „ни“ и формата за превѣзходна степен на наречieto „мало“ (ни најмање). Разликата в значението на двете конструкции е само стилистична. Вѣв вторијата конструкция чрез формата за превѣзходна степен на наречieto се постига по-силно акцентување на семантиѣната информация за отрицание. Таѣа за изразявање на едно и сѣщо значение се употребаѣат три конструкции, от които прѣвите две (нимало+неV, ни мало+неV) са факултативни варианти, а всяѣа една от тях в отношение кѣм третијата конструкция може да се разглежда като синтактиѣно синонимична. В бѣлгарски езиѣ в такива случаи се употребаѣат само конструкции, вѣключаѣи отрицателната частиѣа „ни“ и превѣзходната степен на количественото наречие „малѣо“. И в двата езиѣа употребата на дополнителните отрицателни компоненти в разгледаните случаи изпѣлняѣа определена стилистична функција — емфатично акцентување на отрицанието.

..и кѣтао сам изрибао — да не остане нимало отрова што је можда спремѣен за Ника Сајѣова (М. Лалич). И тој остана незагрижен ни нај-малѣо накѣде го влече любопитството му. — ..не бринуѣи се ни најмање куда ће га одвести радозналост (Е. Пелин). Ти клубови не би нимало утиѣали да се промени поверење.. — но тия клубове не бѣаху ни нај-малѣо повлияли на народното доверие (Бр. Нушич).

Разгледаните досега случаи показѣат, ѣе при конкретната реализација на отрицателните конструкции в двата славјански езиѣа се наблюдаѣа известно ѣзаимоѣйствиѣе меѣду отделните езиѣови равниѣа. За

сърбохърватски е по-характерно взаимодействието между синтактично и морфологично равнище (от гледище на традиционната граматика, а от гледна точка на генеративната граматика тук има взаимодействие между синтаксис и лексика), докато в български език в същите случаи се е установила употребата на синтактични конструкции. Това различие между двата езика може отново да се свърже с някои по-обща техни структурни характеристики — по-развитата морфологична структура в сърбохърватски (в случая — по-богатата местоименна парадигма) и обобщаването на синтактичните именни конструкции в български. По такъв начин в сърбохърватски език съществуват повече и по-разнообразни допълнителни отрицателни компоненти, които разнообразяват състава на полинегативните конструкции, но от друга страна, се стига до употребата на различни средства за предаване на една и съща семантична информация.

3.0. За разлика от български, в сърбохърватски се среща много по-често повторението на отрицателни компоненти в една или в две последователни конструкции. Изпуска се онази част, която е отречена преди това. Тези случаи са стилистично неутрални, което още веднъж показва, че количествените разлики при употребата на отрицание в двата славянски езика не бива да бъдат свързвани само с емпазата. В български език повторението е изключено поради по-широкото участие на контекста. Така се предава по-точно и съдържанието на дълбинната структура, което не налага повторението на отрицателния компонент.

Марија се није изменила, бар не по спољашности. — Марија не се беше изменила поне външно (И. Андрич). Ја мислим да то није паметно. Можда није. — Мисля, че това не е разумно. Може би. Нијесу наши истријебили Псоглаве, бар они кажу да нијесу... — „поне те така казват (М. Лалич).

4.0. И така, направеното изследване показва, че синтактичната категория „отрицание“ в сърбохърватски и български по отношение на своите средства и функции в общи линии е запазила главните особености на общославянския тип отрицателни конструкции.

4.1. Качествените различия обхващат падежното изразяване на прекия обект в сърбохърватски, появата на отрицателни конструкции със съюза „без да“ в български, както и някои разграничения в употребата на отрицателните съюзи, а също и наличието на специфични по структура сърбохърватски отрицателни конструкции, които не се срещат в български (предимно с отрицателни местоимения).

4.2. По-значително място заемат количествените разлики в употребата на отрицателните конструкции, както и в състава на самите конструкции, с оглед към възможностите за натрупване на отрицателни елементи. Резултатите от направения преглед показват, че в сърбохърватски език в сравнение с български употребата на синтактичното отрицание в различните му функции е по-интензивна, с което е свързана и способността на сърбохърватското изречение да натрупва повече отрицателни компоненти. В това отношение в български език се забелязва известно функционално разтоварване на категорията, което очевидно е свързано с действието на важни структурни причини.

4.2.1. Аналитизмът на български език се проявява в тенденцията към намалена употреба на синтетичните отрицателни форми, които са носители на два вида информация — за обема на съждението и за отрицание (местоимения), за съюзно свързване и за отрицание (съюзи) за емпатично акцентуване и за отрицание (частици). (Срв.: не + и = ни не + и + то, ти = нито, нити)³². Фактически тук се явява стремеж към употреба на отделна форма за всеки вид информация (положителните частици, съюзи, интонацията — от една страна, и от друга — отрицанието към предиката). Влиянието на аналитизма се проявява и в по-тясното обединение на частите на конструкцията около отречения предикат, което и прави възможно изключването на излишните отрицателни компоненти, а също и в повишената роля на контекста. Доказателство за влиянието на аналитизма при оформяне на българските отрицателни конструкции е и появата на конструкциите със съюза „без да“, които без съмнение представляват аналитична черта, свързана с влиянието на балканската езикова среда. В полза на изтъкнатото предположение говори и ясно изразената тенденция към постигане на максимално възможното съответствие между логическо съдържание и синтактично структуриране³³, което в случая се осъществява чрез съкращаване на излишната езикова информация. Както виждаме, действието на аналитизма се проявява според възможностите, предоставени от структурната специфика на славянското просто изречение, в което само предикатът осъществява отрицанието на цялото изречение, независимо от наличието на други отрицателни елементи. Поради това се стига и да натрупване на

³² Така характеризира тези форми във фински език И. Селицкая, вж. „Аналитическите конструкции...“, с. 326.

³³ В. Панфилов определя това явление като аналитична езикова черта. Вж. „Граматика и логика“, М. 1963, с. 76—77. За повишената роля на контекста като проява на аналитизъм вж. цит. тр., „Аналитическите конструкции...“, с. 62 и сл.

повече отрицателни елементи но процесът на ограничаването му се свежда само до намаляване на общата честота на полинегативните и изобщо на отрицателните конструкции, при което полинегацията се запазва като основен тип синтактично отрицание. Съкръщаването на отрицателни компоненти се ограничава само върху случаите на редундантност и ирелевантност. Така общата функционална характеристика на членовете на синтактичната категория „отрицание“ трябва да се определя в зависимост от различните степени на релевантност.

4.2.2. Наблюденията върху употребата на полинегативните конструкции в сърбохърватски и български показват, че склонността към натрупване на отрицателни компоненти, както и честотата на отрицателните конструкции изобщо, могат да бъдат използвани като класификационен критерий при описанието на синтаксиса на славянските езици. Според нас, с оглед към честотата на полинегативните конструкции славянските езици могат да се групират както следва³⁴: руски, полски — с най-висока честота; чешки, словашки, словенски, сърбохърватски и български.

4.2.3. Количествените различия при употребата на негацията в двата разгледани езика могат да се свържат и с различните условия на техния исторически развой.

4.3. Като обща характеристика на разгледаните видове отрицателни конструкции в български език в сравнение със сърбохърватски, който пази редица стари общославянски езикови черти, може да се отбележи тенденцията към по-адекватно изразяване на отношенията от дълбинната структура.

Л. Лашкова

³⁴ Класификацията е приблизителна и е направена въз основа на сравнение на текстове на различни славянски езици, както и по данни от: И. Грицкат, О неким проблемима негације у српскохрватском језику, Јужнословенски филолог, 1961—2, с. 115—136. В. Чернышев, Отрицание „не“ в русском языке (микрофилм), В. Илек, О některých zvláštních rysch ruského záporu ve srovnání s českým, Sborník VPŠ v Olomouci, I Jazyk a literatura, 1954, s. 27—42; V. Šmiech, O przyczynach pojawienia się drugiego przeczenia w zdaniach wprowadzanych przez spójnik „ani (ni)“, Rozprawy komisji językowej ŁTN, t. IX, 1963, s. 44—49; A. Bańkowska, Wielorakie funkcje słowa „nie“ w języku polskim, Poradnik językowy, 1971, 5, s. 388—399.

СПИСЪК НА ИЗТОЧНИЦИТЕ

1. А. Дончев, Време разделно, Пловдив, 1968.
2. А. Исаковић, Папрат и ватра, Нолит, 1962. Празни брегови, Нолит, 1969.
3. А. Шеноа, Изабрана дела, Нолит, 1961.
3. Бр. Нушић, Сабрана дела I, Нолит, 1963. Избрани произведения, Народна култура, 1963, т. I.
4. Б. Райнов, Господин „Никой“, Български писател, 1971.
5. Бр. Ћосић, Покошено поље, Београд, 1961.
6. VI. Desnica, Proljeća Ivana Galeba, Zora, 1963.
7. Д. Талев, Железният светилник, Български писател, 1957.
8. Д. Димов, Тютюн, Народна просвета, 1951. Duhan, Zora, 1965.
9. Д. Ћосић, Корени, Просвета, 1962. Корени, Народна култура, 1965.
10. Е. Пелин, Съчинения в два тома, Български писател, 1965. Приповетке, Просвета, 1950.
11. Ем. Станев, В тиха вечер, Народна култура. 1948. У тихо вече, Ново поколење, 1949.
12. И. Андрић, Сабрана дела у десет књига, Просвета, 1963. Зеко, Народна младеж, 1964. Мостът на Дрина, Народна култура, 1964. Жажда, Народна култура, 1971. Травнишка хроника, Народна култура, 1963.
13. Ив. Вазов, Под игото, 1949. Под игом, Београд, б.г., Pod jarmom Neunberg, 1898.
14. Й. Йовков, Събрани съчинения, Български писател, 1956. Песма точкова, Просвета, 1952, Чифлук крај границе, Просвета, 1940. Imanje na granici, Zora, 1936.
15. Л. Лазаревић, Приповетке, Школска књига, 1963.
16. Л. Стоянов, Мехмед Синап, Народна култура, 1970, Mehmed Sinap Zora, 1948.
17. М. Krleža, Hrvatski bog Mars, Zagreb, 1962.
18. М. Лалић, Лелејска гора, Нолит, 1962. Лелейска гора, Народна култура, 1965.
19. N. Simić, Ljubav Stjepana Obrdalja, Zora, 1958.
20. О. Давичо, Песма, Нолит, 1960. Поема, Народна култура, 1966.
21. П. Кочић, Изабрана дела, Београд, 1962.
22. Р. Смиљанић, Мирно доба, Просвета, 1969.
23. Ст. Дичев, Пътят към София, Медицина и физкултура, 1967.
24. С. Матавуљ, Сабрана дела, Нови Сад—Београд, 1962.
25. Архив на българския речник при Института за български език.
26. Архив на речника на езика на Л. Каравелов при Института за български език.
27. Архив на речника на езика на Хр. Ботев при Института за български език.
28. Речник српскохрватскога књижевног језика, Матица Српска, књ. I—IV.
29. НИН, Политика, Борба, Летопис Матице Српске.
30. в-к „Поглед“, „Антени“, „Народна култура“, „Работническо дело“. сп. „Пламък“, „Септември“, „Паралели“.
31. Д. Димов, Табак, Издательство иностранной литературы, 1956?
32. D. Dimov, Tyton, Czytelnik, Warszawa, 1956.
33. D. Dimov, Tabak, Bratislava, 1964.
34. D. Dimov, Tabák, Svoboda, Praha, 1973.
35. D. Dimov, Tobak, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1966.

Резиме

Л. Лашкова

**СРЕДСТВА, ФУНКЦИЈЕ И ДИСТРИБУЦИЈА СИНТАКСИЧКЕ НЕГАЦИЈЕ
У СРПСКОХРВАТСКОМ И БУГАРСКОМ ЈЕЗИКУ**

У раду се разматра употреба појединих негативних компонената — чланова синтаксичке категорије негације (заменица, везника, партикула) у српскохрватском и бугарском, при чему се приказују неке њихове функционалне особине повезане са битним структурним специфичностима два језика. Констатије се да су оба језика сачувала углавном карактеристичне црте општесловенског негативног модела (полинегација, једнократна и многократна употреба негативних везника, уопштавање предикатске негације). Разлике постоје више у погледу опште фреквенције синтаксичке негације, а такође и у саставу неких врста негативних конструкција. Резултати испитивања (на 20000 примера) показују да је у српскохрватском језику у поређењу са бугарским синтаксичка негација интензивнија, док је у бугарском ограничена редундантна и ирелевантна употреба негације. Разлог томе су квалитативне разлике у структурама оба језика, уз специфичне услове њиховог историјског развоја.

TWO WH-FRONTING RULES IN SERBO-CROATIAN

In this note we will show that Serbo-Croatian has two rules which move elements containing the mark *Wh*¹ toward the beginning of the sentence. The first applies to phrases and single words; the second, only to words. The first can apply several times in a single clause; the second, only once. The second applies to the output of the first. Both apply to relative clauses and questions alike.

For clarity of exposition, we take up the second rule first.

1.0. *Wh*-Word Fronting. We begin the discussion of the *Wh*-Word Fronting rule with an excursus on Serbo-Croatian clitics (enclitics) and what they can show us. In a simple sentence, there are several possible places where the clitics can occur. But all the clitics of the sentence occur together: it is not possible for one of them to choose one place and another to choose another. The places are:

A. After the first constituent of the sentence.

- (1) a. Njegova prijateljica se boji vukova.
his friend-fem. refl. fears wolves
„His friend is afraid of wolves.“
b. Njegova se prijateljica boji vukova.
- (2) a. Njegova prijateljica je profesor književnosti.
is professor literature-gen.
„His friend is a professor of literature.“
b. Njegova je prijateljica profesor književnosti.

¹ Since most English interrogative and relative words (*who, what, whose, which, why, where*, etc.) begin with *wh*-, many recent writers, especially in generative grammar, use the term „*Wh*-words“ for them, and denote their common feature by *Wh*. This practice is also followed by those writing about other languages. In Serbo-Croatian one might better speak of *K*-words, since the corresponding words contain *k*- (*koji* „which“, (*t*)*ko* „who“, *kako* „how“, *kad(a)* „when“, *koliko* „how much“, etc.) or a reflex of earlier *k*-(*što/šta* „what“, *čiji* „whose“, *gde* „where“, etc.).

In the sentences (1a, 2a) the noun phrase (NP) *njegova prijateljica* is taken as the first constituent, and the clitics *se*, *je* are placed after it. In the b. sentences, the first word is treated as first constituent, and gets the *se* or *je* directly after it.

B. After the first word of the verb or of the nominal predicate (possible only if there are at least a couple of words preceding the verb or predicate in the sentence).

(3) *Njegova prijateljica boji se vukova.*

(4) *Njegova prijateljica profesor je književnosti.* To see that the first word, not the first constituent, is involved, we will make the pluperfect tense, which besides the clitic auxiliary consists of another auxiliary verb and the main verb.

(5) a. *Njegova prijateljica bila se bojala vukova.*
aux. feared

„His friend had been afraid of wolves.“

b. **Njegova prijateljica bila bojala se vukova.*

(The * denotes that a sentence is ungrammatical.)

Similarly with the nominal predicate:

(6) **Njegova prijateljica profesor književnosti je.* That is, the clitic *je* cannot come after the whole constituent *profesor književnosti*.

C. However, if the sentence (clause) begins with a „sentence introducer“, the clitics have no choice: they must come directly after this beginning element. Among the sentence introducers are subordinating conjunctions:

(7) *Znam da se njegova prijateljica boji vukova.*
I know that
„I know that his friend is afraid of wolves.“

(All other positions of *se* are ungrammatical.)

(8) *Raduje se što je njegova prijateljica profesor književnosti.*
is-glad that
„He is glad that his friend is a professor of literature.“

In (8) too, all other orders are ungrammatical. *Se* is after the first element (*raduje*) of its clause, the main clause; *je* is after the introducer of the subordinate clause.

Wh-words under certain conditions function as introducers. Compare the following questions and relative clauses with (1—4):

- (9) a. Čija se prijateljica boji vukova?
 whose
 „Whose friend is afraid of wolves?“
 b. ?Čija prijateljica se boji vukova?
 c. *Čija prijateljica boji se vukova?
- (10) a. Ivan, čija se prijateljica boji vukova, ...
 „Ivan, whose friend is afraid of wolves, ...“
 b. ?Ivan, čija prijateljica se boji vukova, ...
 c. *Ivan, čija prijateljica boji se vukova, ...
- (11) a. Čija je prijateljica profesor književnosti?
 „Whose friend is a professor of literature?“
 b. ?Čija prijateljica je profesor književnosti?
 c. *Čija prijateljica profesor je književnosti?
- (12) a. Onaj Englez čija je prijateljica profesor književnosti...
 that Englishman
 „That Englishman whose friend is a professor of literature...“
 b. ?Onaj Englez čija prijateljica je profesor književnosti...
 c. *Onaj Englez čija prijateljica profesor je književnosti...

The c. examples are all ungrammatical. This is because the clitic-placement rule is sensitive to the presence of Wh-words like *čija*: it treats them in the same way as it treats other sentence-introducers, e.g. the subordinating conjunctions *da*, *što* of (7) and (8).

The a. examples are preferable to the b. examples (marked with the sign ?). Why? Perhaps it is merely that there is a complication in the clitic-placement rule, saying that one position is preferable to another. However, there is reason to believe that a separate rule is responsible for this preference: a rule which attaches Wh-words directly to the beginning of the sentence as separate constituents. The rule, Wh-Word Fronting, is not quite obligatory, but strongly favored, in that applying it gives better sentences than not applying it does. It has the effect shown schematically in Fig. 1:

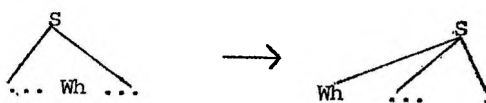

Fig. 1.

For example,

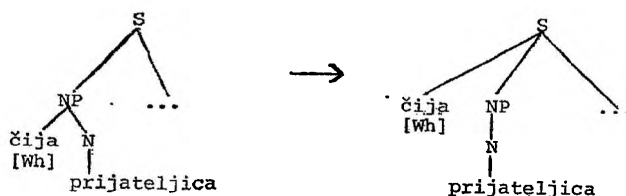

Fig. 2.

Clitic placement then puts the clitic(s) after the Wh-word *čija*, if Wh-Word Fronting has applied. (If Wh-Word Fronting is not applied, then *čija prijateljica* can still be considered as the first constituent, and so clitics may appear after it as in the less preferable sentences in (9—12)).

Several arguments can be given in favor of the proposed rule of Wh-Word Fronting.

1.1. The particle *i* in a relative. The following example with a relative clause is simplified from a sentence in an article by M. Ivić (p. 332):

- (13) Zamenica upućuje na poznata lica
 pronoun points to known people
čiji se i broj precizno zna.
 whose refl. number precisely knows.
 „The pronoun refers to known people whose number too is precisely known.“

Striking to the eye of the speaker of another language is the presence of the proclitic particle *i* „also, too“ between the possessive *čiji* and the noun *broj*. One can certainly not put „also“ between an English possessive and its noun; nor, in fact, can one in Serbo-Croatian:

- (14) *Njihov se i broj precizno zna.
 their

The particle *i*, rather, goes before the whole noun phrase which it modifies:

- (15) a. I njihov se broj precizno zna.
 „Their number too is precisely known.“
 b. I njihov broj se precizno zna.

Let us assume, as seems reasonable, that the normal position of the Wh-bearing possessive *čij-* in the NP is the same as with ordinary possessives like

njihov „their“ or like *Ivanov-* „Ivan’s“ in *Ivanova prijateljica* „Ivan’s friend“. Then the relative clause of (13) must be derived by a rule from a deeper structure like Fig. 3.

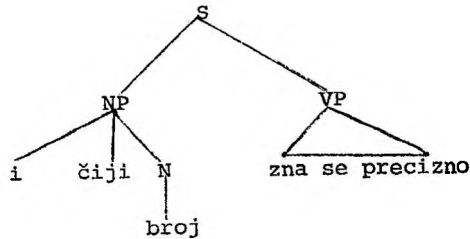

Fig. 3.

Rather than having a rule moving *i* to after *čiji*, unrelated to the fact that *se* is necessarily placed after *čiji*, it seems preferable to state that the Wh-word *čiji* is moved to before the whole NP.

1.2. The particle *to*. A special use of the Serbo-Croatian word *to* „it, that“ (also *ovo* „this“, *ono* „that (distant)“) is to explain the source of a perceived stimulus or feeling. If someone comments on an odd noise, for example, he may be told simply

- (16) Marija svira klavir.
 Mary plays piano
 „Marija is playing the piano.“

or

- (17) To Marija svira klavir.

which could best be translated with „that is“ plus a participle phrase: „That’s Mary playing the piano“. To reassure the hearer further, one might modify the sentence with *samo* „only“:

- (18) To samo Marija svira klavir.
 „That’s only Marija playing the piano.“

(Outside the *to*-S construction, *samo* in

- (19) Samo Marija svira klavir.

would modify the noun *Marija*: „Only Marija, not anyone else, is playing the piano.“)

The word *to* in this special use exhibits the behavior of a sentence introducer. Clitics, if the sentence has any, must follow *to* directly. Thus *je* (the auxiliary in *prošla je* „passed“) in a sentence from Dinko Šimunović’s story *Ljubav* („Love“):

(20) To je samo ljubav prošla pored mene.

love passed by me

„That was only love passing by me.“

Elements of the sentence (unless heavily stressed) do not normally come before *to*:

(21) *Marija to svira klavir.

It is instructive, however, to look at its behavior in questions. (Since it occurs only in main clauses, we do not find it in relatives.)

(22) a. Tko to svira klavir?

who

„Who’s that playing the piano?“

b. *To tko svira klavir?

c. Tko je to svirao klavir?

played

„Who was that playing the piano?“

Wh-words show up before *to*. The *to* no longer acts as a sentence introducer; clitics come after the Wh-word, as in c., not after the *to*. In fact, other constituents of the clause can now change places with *to*, which was not possible in the declarative sentence (21):

(23) a. Što to Marija svira?

what

„What’s that Marija’s playing?“

b. Što Marija to svira?

But, interestingly, when there are several Wh-words (see sec. 2 below), only the first of them can come before *to*.²

(24) a. Tko je to koga udario?

who aux. whom hit

„Who hit whom? ?Who was that hitting whom?“

b. *Tko je koga to udario?

Let us now consider a *to*-sentence beginning with a possessive:

(25) a. To Ivanova prijateljica svira klavir.

„That’s Ivan’s friend playing the piano.“

b. To je Ivanova prijateljica svirala klavir.

played

„That was Ivan’s friend playing the piano.“

Questioning the possessor, we get

² It is not yet clear why this is.

- To derive (26 a, b), we need a rule — the Wh-Word Fronting rule — which will put the Wh-word *čija* out before the rest of the sentence as a separate constituent.

(27) Ivan svira klavir u podrumu vrlo često.
in cellar very often
„Ivan plays the piano in the cellar very often.“

(28) a. Što Ivan svira?
what
„What is Ivan playing?“

b. Gdje Ivan svira klavir?
where
„Where is Ivan playing the piano?“

c. podrum u kome Ivan svira klavir...
cellar in which
„the cellar in which Ivan plays the piano...“

d. klavir koji Ivan svira u podrumu...
which
„the piano which Ivan plays in the cellar...“

e. Ivan, koga Marija voli, ...
whom loves
„Ivan, whom Marija loves, ...“

(29) a. Koji instrument Ivan svira?
which
„Which instrument does Ivan play?“

- b. U kojoj sobi Ivan svira?
 in which room
 „In which room does Ivan play?“
 c. klavir, koji instrument Ivan svira, ...
 „the piano, which instrument Ivan plays, ...“

while Wh-Word Fronting splits off a Wh-word from the rest of its phrase.

Second, the rule fronts as many Wh-phrases as there are in the sentence, unlike Wh-Word Fronting which affects only one word. This applies particularly to questions, since the usual type of relative clause in modern Serbo-Croatian contains only one Wh-phrase. (Cf., however, an older type which can have more than one:

- (30) a. Tko laže, taj i krade.
 who₁ lies that-one₁ also steals
 „Whoever lies, steals too.“
 b. Ko koga ljubi, onaj onoga i sluša.
 who₁ whom₂ loves that-one₁ that-one₂ listens-to
 „Whoever loves anyone, listens to him too.“ Budmani p. 52.

The first clause in b. has the Wh-marked object fronted as well as, presumably, the Wh-marked subject.)

Thus a newspaper article giving statistics about the consumption of electricity in Slovenia, Montenegro, and Bosnia-Hercegovina is headlined:

- (31) Koliko ko troši struje
 how-much who uses current
 „Who uses how much current?“

In such multiple-Wh questions, enclitics come after the first Wh-word

- (32) a. Tko je koga udario?
 hit
 „Who hit whom?“
 b. *Tko koga je udario?

and so does *to*:

- (33) a. Tko je to koga udario?
 „?Who was that hitting whom?“
 b. *Tko je koga to udario?

In:

- (34) Kojega je dana što bog stvorio?
 which day what god created
 „What day did God create what?“

where the clitic *je* is after *kojega* and not after the whole Wh-phrase *kojega dana*, we see the action of both our rules. Wh-Phrase Fronting has moved *kojega dana* and *što* to the beginning, and Wh-Word Fronting has separated *kojega* off as a separate constituent. That is, in deriving such sentences the rules must act in a particular order: Wh-Phrase Fronting produces a structure in which Wh-Word Fronting makes a further change.

Questions with 3 (or more) Wh-words are found as well:

- (35) a. *Tko je gdje koliko suveren?*
 who is where how-much sovereign
 „Who is how sovereign where?“
 b. *Šta ko gde hoće?*
 wants
 „Who wants what where?“

and, as we see, all have to be fronted. Which one comes first is not determined by any grammatical principle, but by what the speaker primarily wants to hear about in the answer:

- (36) a. *Tko je koga udario?*
 b. *Koga je tko udario?*

In a. we are specially interested in the assailant's identity; in b., in his victim's.³

Wayles Browne

³ In particular, there is no prohibition against moving non-subject Wh-words or phrases to before a Wh-bearing subject: cf. (31, 35b, 36b). In English, where Wh-Fronting seems to be able to apply only once per clause, one would expect that it could apply to the second Wh-element in, say, *Who saw what?* to give *What did who see?* This is in fact possible for some speakers of English but not for others (not for the present writer, for example).

I would like to express my gratitude for the judgements of sentences and other help to M. Filipović, A. Nakić, and the members of the Yugoslav Serbo-Croatian-English Contrastive Project in Zagreb (Prof. R. Filipović, director) for which I was working at the time of doing the research for this note.

BIBLIOGRAPHY

- Browne, Wayles. Srpskohrvatske enklitike i teorija transformacione gramatike. Zbornik za filologiju i lingvistiku 11 (1968) 25—29.
- Browne, Wayles. On the Problem of Enclitic Placement in Serbo-Croatian. In R. D. Brecht and C. V. Chvany, eds., Slavic Transformational Syntax. Michigan Slavic Materials No. 10, Ann Arbor, Michigan, 1974.
- Budmani, Pero. Praktična gramatika ruskoga jezika. Zagreb, 1888.
- Ivić, Milka. O nekim sintaksičkim konstrukcijama s kvantifikatorima u standardnom srpskohrvatskom. Južnoslovenski filolog 30/1—2 (1973) 329—335.

Резиме

В. Браун

ДВА ПРАВИЛА ЗА ПОЛОЖАЈ СРПСКОХРВАТСКИХ
К-РЕЧИ У РЕЧЕНИЦИ

Ако релативним и упитним заменичким речима (*који*, (*ш*)*ко*, *како*, *када*, *што*/*ш**та*, *где* и сл.) дамо заједнички назив „К-речи“, можемо формулисати два синтаксичка правила која одређују положај К-речи у савременој српскохрватској реченици. Једно од тих правила пребацује К-реч на почетак реченице (*Милан је с*~~*т*~~*ановао где?* → *Где је Милан с*~~*т*~~*ановао?*), док друго правило премешта према почетку реченице целу синтагму која садржи К-реч (*Он свира који инс*~~*т*~~*румент?* → *Који инс*~~*т*~~*румент он свира?*) Анализа примера, у првом реду оних са енклитикама, показује да се може пребацити сукцесивно, прво К-синтагма а затим њена К-реч, што имплицира да се правила примењују у одређеном редоследу. У једној реченици можемо да пребацимо више К-синтагми, али се К-реч као таква свега једном пребацује на сам почетак реченице.

THE ANTIQUITY OF SERBO-CROATIAN VERSE¹

There are according to Jakobson (1952, p. 56), „four recitative forms of Common Slavic versification“. All of these have survived into modern Serbo-Croatian. We have the epic decasyllable (4/6) and octosyllable (5/3) on one hand and on the other the short line (4/4) and long line (4/4/4) of laments.

Jakobson (1952, pp. 25—7, pp. 62—5) has convincingly shown that the epic decasyllable (xxxx/xxuu-x̣) matches the Greek proverb-meter, the paroemiac (uu-u/u/-uu-x).² It also matches the Vedic decasyllable, xxxx/x̣/ /x-u-x, which occurs as a variant of the much more common 11-syllable line, or triṣṭubh-line, xxxx/x̣/xx-u-x.

Jakobson presented evidence that the quantitative close of the 10-syllable line was uu-x̣. This has been confirmed by the edition, in 1953—4, of transcriptions of tapes in the Parry-Lord collection. Thanks to the work of Professor Gojko Ružičić it is possible to compare the conversational style of Salih Ugljanin, a guslar whom Professor Parry met in Novi Pazar, with his style in singing. There are, in his conversational style, 230 longs out of 1291 syllables, or just under 18%. When he sings, however, there are, out of 196 lines of verse, only 16 longs (8%) in position 7, 6 longs (3%) in position 8, but 100 longs (50%) in position 9. For example, from his performance of *Pjesma od Bagdata* we have the following (Parry-Lord, 1954, p. 8):

Sprêmi š njima pãše i vezîre,
Pã sidôše do grâda Bagdâta.

¹ This paper owes a great deal to the friendly encouragement of my colleague, Wayles Browne. The extent of my debt to Professor Roman Jakobson should be apparent in every paragraph.

² It should be noted that in Greek and Vedic a light syllable is any syllable ending in a short vowel, all other syllables are heavy. Boundaries between syllables for these two languages are defined as V—CV and VC—C(C)V.

Bijo Bagdât dvădăset gōdina
 Bez prōmena dānjem i po nōci,
 Nīt' mu vāra nade jo' duvāra,
 A deljātīm da učini kvāra.

And from his performance of *Ropstvo Đulica Ibrahima* (Parry-Lord, 1954, p. 55) we have

A dovōdu lj' kosātē Mađārke
 Žēnū lj' āge Tūrke Krājišnike
 A dovōdū lj' kōnje sedljenike
 Ja donōsū lj' na tojāge blāgo³
 Kāka igbāl sāde ju Turākā
 A pōtlje, češ, slūgo Rādivāne;
 Sedi lj' mōja kūla na cénāru

This compares well with the paroemiac or proverb meter, Bergk's (1854) oldest Greek verse form.⁴ In its oldest, purely syllabic form, uu-u/u/-uu-x, it shows the same closing and caesura adjoining the fifth foot. Thus (from Meineke, 1856)

κολοφῶνα κακῶν ἐπέθηκας uu-u/u-uu--

'you have put on the summit of evils = you have done the worst thing imaginable' or

ἐπιχώριοι οὖρον ἴσασι uu-uu/-uu-u

'the inhabitants know a fair wind'

In Vedic, also, one has the decasyllable with caesura adjoining the fifth syllable, thus *R.V. V. 41. 10⁵*:

vṛ̥ṣno astoṣi bhūmīāsya gārbham	-u--u/-u-u--
tr̥itó nápātam apāṃ suvr̥ktī	u-u-u/u-u-u
gr̥ṇitē agnīr etāri ná śūṣaīh	u-u-u/uu-u--
śociśkeṣo ní rināti vānā	----/uu-uu-

³ *Na tojage blago* is, according to Lord (1953), vol. 1, p. 341, a conflation of *na tojage glave* and *na toware blago*.

⁴ Bergk (1854, p. 396) claimed that the basic form was

--uu-uu-x

which yielded, by resolution,

uu-uu-uu-x.

The second form, however, is older. This yielded the first form by contraction. For the most recent treatment of contraction, see Nagy, 1974, pp. 49—50.

⁵ The translation is entirely dependent on Geldner, 1951, and Renou, 1959.

'I praised the new born of [the earthly steer] = Agni, [as] Trita [praised] Apām Napāt with lovely praise. Agni is praised by hymns (as a race-horse?); the flamehaired one destroys the woods.'

Lines one and three are 5/6, line two 5/5 and line four 4/6.

The closing of the Vedic line (-u-x) is not quite the same as the closing of the Greek paroemiac or Serbo-Croatian epic decasyllable (uu-x). This however is explained by Meillet's observation (1923, p. 45) that, 'Le rythme du védique est nettement iambico-trochaïque.' Furthermore, Watkins (1963, p. 210) claims that 'the paroemiac is indeed present [in Vedic 10 and 11 syllable-lines], and it occupies a pivotal position.' This pivotal position, however, is only marginal; the normal structure of the 10 or 11-syllable line in Vedic is xxxx/x(x)x-u-x.

If one considers the Greek and Vedic evidence, one may wonder what has happened to a line breaking 5/5 in Serbo-Croatian. The answer is supplied by Jakobson (1952, pp. 56—7). Symmetry is used for laments, asymmetry for epics. The division 5/5 would result in a symmetrical break into two pentasyllabic cola. Since this line was used for epics an asymmetrical break was required; thus 5/5 is disallowed on the basis of genre.

Turning next to the dodecasyllabic line of laments, xxxx/xxxx/xxxx, there are a number of people⁶ who view it as coming from an eight-syllable line. In Serbo-Croatian this would mean from the short line, xxxx/xxxx, of laments. It seems that there are only three places at which a tetrasyllabic colon may be added to the eight-syllable line to form a dodecasyllable. (Additional material is indicated in parentheses). These are at the beginning 1) 4+4 > (4+) 4+4, in the middle 2) 4+4 > 4(+4)+4, or at the end 3) 4+4 > 4+4(+4). Now one way of checking dodecasyllables for syntactic pauses will give us figures to work with: checking punctuation. Out of 663 lines in Šaulić, 1929, and Karadžić, 1867, there are 640 examples of a comma or other mark of punctuation after syllable eight, i.e. 97%, whereas after syllable four there are only 63 cases, i.e. 8%. Furthermore after syllable eight it is frequently another (and presumably stronger) mark than a comma, while after syllable four it is only once a mark other than a comma.

On the assumption that there is some reflection of its origin in the dodecasyllable, possibility one seems to be eliminated. Numbers two and three are still possible, although with number two one would expect a syntactic pause after syllable four. However when we realize the great frequency

⁶ R. Jakobson (1952), H. S. Anathanarayana (1973), G. Nagy (1974) and J. F. Vignorita 'The Indo-European 12-syllable Line' (forthcoming).

with which the last tetrasyllabic colon is a vocative or a lament, it seems that possibility three is the correct solution. For example, we have from Karadžić (1867, p. 180):

U raju je mjesto tebe, mudra glavo!
 A divan ćeš prolaziti divna diko!
 Naše stare pregledati, moj ugledu!
 Braću Srbije naoditi, Srpska glavo!
 Sve knezove i kmetove, stavni kmete!
 I od mora vlasteline, moj vlastelu!

Jakobson was aware of this syntactic pause (1952, p. 34), but viewed the greater trochaicity of the final colon as decisive in determining (*loc. cit.*) that the short line was the long line minus the middle colon. It is possible, though, that we have here, in both the shorter line (xxxx/xxxx) and longer line (xxxx/xxxx/xxxx) of laments, an attempt to indicate that the line is ending by the greater trochaicness of the final colon.

If we turn now to the short line, there is a claim made by Jakobson (1952, p. 53) that the asymmetrical octosyllable (5/3) shows a tendency toward 'the lengthening of the final syllable, if accented.' However, I should like to quote from a letter I received several years ago from Žarko Ružić, 'ali kad se uzme u obzir svih 888 nesimetričnih osmeraca iz I Vukove knjige (beograd. izd. od 1953), onda izlazi da kvantitet na osmom slogu ne obuhvata ni trećinu stihova' (his emphasis).

Thus far I have added nothing new. My claim, now, shall be that in the short lines (4/4 and 5/3) of Serbo-Croatian there is a new scheme imposed, by the opposition between symmetrical and asymmetrical verse in Slavic, on what were originally two variants of the short line. In Vedic it appears, on the basis of internal metrical reconstruction, that the iambic gāyatrī-line (xxxxu-ux) is later than the trochaic gāyatrī-line (xxxxxu-x). It is later because more of the closing has been fixed.⁷ Now, out of 1.000 iambic gāyatrī-lines only 82.5% show word end after the fourth or fifth syllable, whereas in trochaic gāyatrī-lines, in 328 lines with a heavy penultimate, there are a full 97% which show word end after either the fourth or fifth syllable. Furthermore, to refer to it as a trochaic line is in a way misleading as the following quotation will show: *R.V. VIII. 2. 31—33:*

31) evéd ešá tuvikūrmih	---u/uu--
vājāñ éko vājrahastah	----/-u--
sanád āmṛkto dayate	u-u--/uu-

⁷ Nagy, 1974, p. 35. 'In the most archaic phases of Rig-Vedic composition, ... sporadic rhythmical irregularity is sanctioned even in the closing of the verse.'

32) hántā vṛtrám dáks̥inena	----/-u-u
īndrah purú puruhūtáh	--u-/uu--
mahān mahībhiḥ śácibhiḥ	u-u--/u--
33) yásmin víśvās carṣaṇáyah	---/-uu-
utá cyautná jráyāmsi ca	u---/u-uu
ánu ghén mandī maghónah	uu---/u--

'Thus indeed this one mightily working, with club in hand, of old uninjured, alone distributes the prices of victory. Indra kills Vṛtra with his right hand; Indra the very much called upon, the great with great powers. On whom all men and mighty deeds and (fields? or onsets?) [depend]. When he is drunk, he behaves like the freely giving lords.'

It strikes me that iambic cadences are much more common in trochaic gāyatrī stanzas than are trochaic cadences in iambic gāyatrī stanzas.⁸ In any event the situation reflects Watkins' observation (1963, p. 209) that, 'For the Vedic poet, iambic and trochaic cadences were different, yet recognizable as variants of the same verse.'

It is possible to imagine the same archaic eight-syllable line, with caesura after syllable four or five, surviving into modern Serbo-Croatian. At some point, then, the opposition between symmetrical and asymmetrical short lines (Jakobson, 1952, p. 56) became important. This then resulted in the splitting up of what had originally been a single verse into on the one hand an asymmetrical line (5/3) which became the short line of epic and on the other a symmetrical line (4/4) which became the shorter line of laments.

In summation, the epic decasyllable (xxxx/xxuu-x) has perhaps the strongest claim to antiquity. It is related to the Greek paroemiac and the rare Vedic decasyllable. The longer line of laments (xxxx/xxxx/xxxx) is probably to be derived from the shorter line (xxxx/xxxx) by a simple process of addition. The opposition between the shorter line of laments (xxxx/xxxx) and the asymmetrical short line (xxxxx/xxx) developed along the lines sketched in the preceding paragraph.

John F. Vigorita

⁸ It is of course obvious that a single line in gāyatrī is identifiable either as trochaic (heavy penultimate) or iambic (light penultimate). It should be remembered, however, that the gāyatrī stanza contains three lines and that these stanzas are very often arranged in groups of three. Thus to determine whether a section is in rising or falling meter, one has three or more often nine lines to examine. Thus in the quotation from *R.V. VIII. 2. 31—33* there are nine lines involved, of which six establish the movement as trochaic, but three lines show a light seventh syllable.

REFERENCES

- Anathanarayana, H.S. 1973 'Basic Metrical Pattern in the Poems of the Rig Veda'. *Acta Linguistica Hafniensia* XIV, 155—170.
- Bergk, Theodor 1854 'Ueber das älteste Versmass der Griechen'. Page references are to its reprinted form in *Opuscula Philologica* II, 1886; pp. 392—408. Halle a. S.; Buchhandlung des Waisenhauses.
- Geldner, Karl Friedrich 1951 *Der Rig-Veda*. Cambridge, Mass.; Harvard University Press.
- Jakobson, Roman 1952 'Studies in Comparative Slavic Metrics'. *Oxford Slavonic Papers*, 3, pp. 21—66.
- Karadžić, Vuk 1867 *Život i Običaji Naroda Srpskoga*. Vienna; Ana Karadžić.
- Lord see Parry-Lord.
- Meillet, Antoine 1923 *Les origines indo-européennes des mètres grecs*. Paris; Les Presses Universitaires de France.
- Meineke, August ed. 1856 *Theocritus, Bion, Moschus*; 'Epimetrum de proverbiiis paroemiasticis', pp. 454 ff. Berlin.
- Nagy, Gregory 1974 *Comparative Studies in Greek and Indic Meter*. Cambridge, Mass.; Harvard University Press.
- Parry, Milman and Albert B. Lord 1953—54 *Serbo-Croatian Heroic Songs*, vols. 1 and 2. Belgrade and Cambridge, Mass.; Serbian Academy of Sciences and Harvard University Press.
- Renou, Louis 1959 *Études Védiques et Parinéesennes, V*. Paris; E. DeBoccard.
- Šaulić, Novica 1929 *Srpske Narodne Tužbalice*. Belgrade; Grafički Institut 'Narodna Misao'.
- Watkins, Calvert 1963 'Indo-European Metrics and Archaic Irish Verse'. *Celtica* 6, pp. 194—249.

Резиме

Џон Вигорита

СТАРИНА СРПСКОХРВАТСКОГ СТИХА

Према Р. Јакобсону постоје „четири облика општесловенског рецитативног стиха“. Сва су четири сачувана и у савременом српскохрватском. То су, с једне стране, епски десетерац и осмерац, а с друге стране краћи и дужи стих у тужбалицама. Јакобсонова тврдња да десетерац, као и грчки „пословички“ стих, има завршетак *uu-x* налази своју пот-

врду у објављеним епским текстовима са снимака из Пари-Лордове збирке. Дужи тужбалички стих изгледа да је настао од краћега додавањем још једног четворосложног дела на крају: 4-4 — 4-4-(4). Што се тиче два краћа стиха (5/3 и 4/4), чини се да су се развили од пређашње две варијанте осмосложног стиха, са цезуром после петог, односно четвртог слога. Према Јакобсону се у словенском усталила нова опозиција између несиметричних, прикладних за еп, и симетричних стихова, намењених тужбалици. Тако се за тужбалице употребљавао симетрички (4/4) а за епове несиметрички (5/3) стих.

МИКРОТОПОНИМИ У ОБЛАСТИ БЕЛИЦЕ

Намена рада је да се у њему изврши анализа топонимских микроелемената [назива за њиве, ливаде, пашњаке] из села која су смештена у долинама река Белице, Лугомира и Осанице, тј. која су концентрисана око реке Велике Мораве.

Насеља су [према студији С. Мијатовића „Белица“, Српски етнографски зборник 56, Београд 1941] из новијег времена, настала највише 300 година уназад. Настајала су досељавањем становништва највише са југа Србије и из Македоније.

Рад представља синхроно посматрање материјала које треба да утврди неколико ствари: какви су типови микропонима, на који начин су им најчешће давана имена — да ли према физичко-географским особинама терена или по личностима којима припада микроелемент о коме је реч; говорне особине тога краја очуване у микроназивима; да ли има страних елемената.

Типови микроназива из ове области сређени су према критерију мотивисаности на: I. првостепене термине и II. синтагматске термине.

I. Првостепенни термини

Ова група микропонима названа је првостепеним, основним, јер садржи апелативе или њихове корадикале. Има више подгрупа.

а) Микропонима који су у суштини апелативи а значе воду има 43. То су:

бара (×2), баре (×4), бистрик, водица, језеро, локва, моравиште (×3), моравчина, поток (×5), поточар, поточе (×2), река (15), рит (×4), росуљак, студенац.

Анализа. — У три села се јавља исти микропоним *Моравиште* са карактеристичним суфиксом -ИШТЕ. Интересант је заједнички назив

за неколико парцела земље крај реке Мораве [Морава је општесловенски хидроним у чијој је основи значење *вода, велика вода*]*— Моравчина*, творен ретким суфиксом аугментативног типа *-ЧИНА*.

За називе Росуљак, Бистрик, Језеро није потврђен хидронимски елеменат по коме они носе име. Прва два се могу јавити и као имена извора, мада нема података. За трећи се може претпоставити да је некада ту постојала већа водена површина која је звана језеро.

Облик микротопонима *Пошочар* је необичан иако су разноврсна образовања од апелатива *пошок*.¹ Очекивао би се облик *Пошочара* према називу за воденицу. У Скоковом Рјечнику потврђено је постојање топонима у плуралу *Пошочари*. Назив за човека који живи крај потока — *пошочар*, могао је директно да се веже за земљу. То је тип именица на *-АР* које означавају лица везана за оно значење које носи основна именица...“ знатно ређе, именицама на *-ар* називају се и становници онога краја који означава именице у основи: *брдар* је становник каквог брдског краја; *иланинар* онај што се бави у планини...“²

б) Друга подгрупа обухвата оне микротопониме који су именовани на основу физичко-географског обележја. Укупно их је 74. То су:

ада, бок, брдо (×2), валоба (×3), врвине, гај (×2), гарница (или угарница) (×2), гарновци, делнице, долина, јаме (×2), камењар, ледине, ливаде (×4), њиве, орнице (×7), осоје (×5), падалиште (×4), падина (×2), падине, парлоси (×4), плац, пољане, пољаница, пољанка (×2), пољанчићи, поље (×5), присоје (×5), равница (×2), рамњак (или равњак), угар, угарница, угарнице (или гарнице) (×2), утрина, утрине (×3).

Анализа. — Тип *валоба* који се три пута јавља у овом крају у значењу „увала, долина“ познат је нашем језику са овим особинама: а. са медијалним вокалом у из *о* < халога¹ и б. са протетским *в* [као у нашем случају] *валуга*³, са *х* *халуга*¹ и без иницијалног консонанта *алуга*^{3,4}.

Дублетни облици *Гарница* и *Угарница* настали су из односа вршења и извршења радње [према глаголу *гарити*³].

Присоје (×5) и *Осоје* (×5) су више пута поновљени у овом крају; по значењу су супротни.

Пример за дисимилацију консонантских група налази се у дублетним називима за исто земљиште: *Рамњак* — *Равњак*. Асимилацијом настала група МН, у истој лексеми, позната је у више села а и само село из кога су поменути дублетни облици има МН: село *Рамново*.

Уз *Поље* јавља се и деминутивни облик *Пољаница* и редак *Пољанка*.

За микротопоним *Плац* у Скоковом Рјечнику под тачком 6. стоји „топоним [име земљишту, Србија]...”

в) Именима биљака, чешће дрвећа, мотивисано је 54 микротопонима. То су:

врбак, врбаџи, врбица (×3), граб, грабак (×2), грабовац, грабовити, грабчина, житишта, јасењар или јасењак (×2), клењак (×2), клењар (×3), ковиљача, коштан, лештар, липак (×5), липар (×6), липовак (×2), орашјак (×2), папрадњача, просиште, тополовица, тополяк, тополяр, тополе, трнавик, трскара, трстена, церјак (×2), цероваци, церовик (×2), чичковац, шевариште, шљивари.

Анализа. — Творени су у првом реду именичким суфиксима: -АК [грабак, липак], -ИШТЕ [просиште], -ИЦА [врбица], -АЧА [ковиљача, папрадњача]; плуралским типом -ИШТА [житишта].

Фитоним *тојоло* заступљен је у микротопонимима као *Тојоловица* и у збирном облику *Тојоле* из кога су микротопоними изведени суфиксом -АК [*Тојолак*] и суфиксом -АР [*Тојолар*]. Јављају се још и именички суфикси -ИК и -АЦ придодати придевском облику: *Трнов-ик*, *Церов-ик*, *Церов-ац*.

Аугментативски суфикс -ЧИНА у *Грабчина* је усамљен, чешће се јављају облици *Грабак*, *Грабовац*.

г) Само осам микротопонима носи лично име особе којој припада. То су:

Бујимир, Гмитрићевица, Жујинац (или Жујевац), Исићи, Љуба, Марисављевац, Рашинац.

ђ) Групу од 53 микроназива чине апелативи општијег карактера. У њој су термини разнородни али им је заједничко то што су везани или за човекову делатност, или за његово шире интересовање посредно или непосредно.

суфикси -ЈА, -АЈА, -ИЈА, -ЈЕ: *међа*, *сѣража* (×3); *шуйљаја*; *бачија*; *раскриће*.

суфикси -[А]К, -ИК: *добитњак*, *крстѣњак*, *саставак*; *браник*, *зимовник*, *йожарник*.

суфикс -ИНА: *црквица*.

суфикс -ИШТЕ: *бојиније*, *браниније* (×2), *гробљиније*, *збеговиније*, *логориније*, *иландиније*, *селеније* (×11), *сланиније*, *шабориније*.

суфикс -[А]Ц, -ИЦА, -ЦИ: *звездац*, *шанац*; *воденица*, *градиница*, *жезжница*, *ковачевица*, *раскрсница* (и *раскрснице*), *сѣражилница* (×3). *шаван*; *село*; *логор*.

е) Група микропонима које треба разјаснити
Байталија или *Байтал њиве* — исп. баталити, запустити.

Дуџор — *дуџ*, имање, посед, атар³. Упореди у Скокову *Рјечнику доџ* које се доводи у везу са талијанским *dote* < латинског *dōs* из *dare* „у прасродству са дати“.¹

Бичак — нејасно.

Заваџ — од захватити, оно што је обухваћено, што чини целину, захват.

Закључак — ретко име микропонима у коме префикс *за-* одређује положај земље која носи то име у односу на основни део *-кључ* [упореди под *Кључ*].

Каленовачко — вероватно се у основи микропонима налази прасловенско значење *кал* „мочварно, иловасто блато“¹. Упореди и топоним *Каленовац* код Светозарева. Познато је и женско име *Калена* (*Калина*).⁶

Клик — ономатопеја према којој је развијено *кликџаџи* „Ономатопеја је интернационална“¹. Овим именом је назван поток и земља око потока.

Кључ (× 12) — јавља се и као топоним. „... савинут предмет Riegel“ још видљиво у *кључ* [Водице] „заокрет цесте“ — *кључ* [Вук]... 2. топоним, на — џц *кљџац*...“¹. Терен у окуци реке.

Кусак — мањи део нечега, комадић, очуван као деминутивни облик поимениченог придева суфиксом *-к* (из **kōs*): *кусак*, *куска*. Упореди топоним *Кусадак*. (О томе код Скока¹).

Окно — микротопоним у вези са именицом *око* из старог **okos*, **očes*. Значење топонима развило се из нијансе „извор“¹.

Паљци — од паљ, паљевина; исп. гарница, угарница.

Пара [с. Сињи Вир]. — Село је непосредно уз Мораву, кроз њега протиче неколико потока а терен је мочваран, водан. Предање говори да се на месту данашњих њива које се зове *Сињи Вир* или *Велика* (*Дубока*) *Бара* некада налазила водена површина „око двадесет метара“ дубока [стр. 94]. У месту се не помињу топли извори да би се помислило на *џару* у вези са водом која извире. Могло би се, као могућност за разјашњење, узети тумачење В. Георгиева⁵ о евентуално очуваној или преанетој трачкој речи *para* „бара, поток, река“.

Пржак — можда исто што и *џржсвина*, врста рђаве земље⁶. Реална је и помисао употпуњавања семантичког круга [угар, угарница, гарница, паљци] овим микротопонимом ако се прихвати да је изведен од *џржџи*, *сџржџи*, — уништити растиње ради припреме терена за обрађивање?

Прилеј ($\times 2$) — исто име носе два микротопонима која се налазе у суседним селима у долини Мораве. Такав положај према реци, моме-нат близкости, припањања, битан је за семантику имена *Прилеј* [од глагола *лејити*, *прилејити*; исп. топоним *Прилеј* — Македонија и тумачење у Скокову *Рјечнику*].¹

Приновци — придодат, припојен комад земље.

Самјас — у народу скована реч, карактеристична за планинске крајеве, са значењем места које стока сама изабере као испасиште, где се стока сама заустави⁷.

Сечине — постоји већи број изведених имена за села или земљу од основе *сек-*, *сеч-*.⁸

Сладун — врста дрвета: благун, цер *Quercus cerris* из фамилије *Fagaceae*.

Тања — У Вукову *Рјечнику* „мјесто где се риба суши“. „Од мац. тапуа „стан, мајур“.¹

Тењак — деминутивни облик од *тења*; синоними су *иџиња* и *иџоња*. Значење је: водени нанос, речни талог, муљ; мутна вода са муљем [значења су узета из речничког материјала Института за српскохрватски језик]. Код Скока¹ је дато објашњење за „*иџиња* — [Космет, буг.] „муљ“. Налази се још у стцслав., рус. *иџина*, укр. *туна*, брус. *иџињ* поред *иџань* „мочвара. Придјев *иџињав* (~ а вода, место („мутан“))“.¹

Товал — може се довести у везу са арбанашким *tavle*, румунским *tavla* (< грчког *ταβλα*)⁵; у румунском *tavă* „plateau“, *tavla* „planche“⁶.

Трешијена ($\times 2$) — по акустичком утиску [тресак, хук, лупа водене површине]⁶. Вода која је првобитно носила то име је пресахла а остао је њен назив микротопониму.

Шаренче — од придева *шарен* изведен је низ топонима.

II. Синтагматски термини

Познато је, као природно једноставнији начин, да имена парцела земље [њиве, ливаде и сл.] носе апелативске називе. Примећује се да на овом терену нису запостављени сложенији синтагматски називи. Однос је 272:211 у корист апелатива. Овим другим типом микротопонима постижу се две ствари: прецизирање и диференцирање. Сам апелатив то није у стању да постигне, нарочито у случајевима када су апелативи у великом броју већ искоришћени. Ту улогу преузима први део сложеног назива који упућује — детерминише, доприноси мотивиса-

ности микроназива. Како је други део синтагматског типа увек апелатив, онда је први део, оно што називамо детерминатором, од примарног значаја за синтагматске микротопониме.

Као показатељ особина или припадности детерминатор је обавезно придев.¹⁰ [исп. Рақитина коса и сл.].

Више је типова детерминатора на овом терену.

1. Детерминатори општих карактеристика

Они најчешће означавају димензије [величина, дужина, дебљина, ширина], положај, изглед, боју, временско означавање постојања [стар]. Група детерминатора општих карактеристика је најмногобројнија. Примери:

а. придевске конструкције

велики (×20) : *мали* (×4)

Велика бара (×2), Велика коса, Велика њива, Велика обала, Велика пољана, Велике баре, Велике ливаде (×3), Велики брестови, Велики лаз, Велики пруд (или спруд), Велики реп, Велико језеро (×2), Велико поље (×4);

Мала река, Мали лаз, Мали реп, Мало поље.

дугачак (×5) : *крайњак*

Дугачка коса (×4), Дугачко поље;

Кратка коса.

дебео : *широк* (×2) : *танак*

Дебело дрво : Широко поље (×2) : Танка коса.

горњи (×12) : *доњи* (×12)

Горња пољана, Горња река, Горње поље, Горњи кључ (×9);

Доња пољана, Доња утрина, Доње брдо, Доње новине, Доње поље, Доњи кључ (×7).

средњи: Средње брдо;

дубок: Дубока млака;

крив (×2): Крива њуприја, Криви врх;

гусји: Густе трњаке;

сув (×2): Сува бара, Суви до;

каменији: Каменита коса;

бео (×2): Бели извор, Бело брдо;

зелена: Зелена страна;

модри: Модри вир;

црвени (×3): Црвени брег (×2), Црвени поток;

црни: Црни кључ.

стиар (×35)

Стара Морава ($\times 2$), Стара трла, Старе новине, Старе њиве ($\times 2$), Стари бунар ($\times 2$), Стари виногради ($\times 3$), Стари друм, Стари Исићи, Стари кључ ($\times 2$), Стари мост, Стари прњавор, Старо брдо ($\times 3$), Старо гробље, Старо село ($\times 14$).

б. предлошке конструкције

испод ($\times 2$): Испод друма, Испод села;

код ($\times 8$): Код बारे, Код бубана, Код буздована, Код записа, Код колодеље, Код кусака, Код чесме, Код шатора;

под ($\times 2$): Под грачу, Под косу;

преко ($\times 3$): Преко बारे, Преко пољане, Преко реке.

2. Детерминатора од личних имена има 35:

Вељково, Гајина, Гонина, Грујина, Драгићева, Ђурђева, Иванова, Ивина ($\times 2$), Илин, Илине, Јевтина, Јованова, Костина, Марин, Маринков, Марков, Мијаилов, Милићеве, Милошевске, Миљина, Павлов, Петрово, Радосављева, Рајкова, Ракина, Ружићина, Сакина,¹³ Сантина, Симино, Станојева, Станкин, Стеванова, Тодорова, Урсulichка, Цветков.

Само неколико је у посредној вези са човеком [особина, ангажованост, резултат ангажованости]:

бабина, бегов, попадина, попове, спахиске.

3. Детерминатори од назива дрвета, растиња

буковачки, грабовити, копривничка, крушачка, ланишки, раки-тин ($\times 2$), трновита, трново, церова, шибовити ($\times 7$), шљивова.

4. Од назива животиња

бивоља, вукове, гавранов, глистина, коњска, орлов, тетребово.

5. Од топонима: Багрдански, Сикоковачки, Супски.

6. Од оронима: Црновршки.

7. Од етника: влаовачка, влашки ($\times 2$), латинско ($\times 3$), римско, турски ($\times 2$), циганска, черкеско, цидовско ($\times 2$).

8. Синтагматски микротопоними чије значење треба разјаснити.

Јански липар — турско *уап* „страна“. Дакле липар који је по страни, издвојен?

Ласин огајак — посесивно *Ласин* је према патрониму „Ласић ... У Конавлима има и племе Ласићи“ [Рјечник Југославенске академије;

ту је наведено и име земљишта *Ласина*]. На терену Југославије има низ топонима са кореном *Лас-* [Именик места, 1973 год.]. Реч *гај* — мала шума, може да буде у вези са кореном *га-* „оградити“, према Миклошићу¹³. То исто значење чува и глагол „гајити ... б. ограђивати...“ Ово потврђује и глагол *огајати* — бранити. На основу овога може се рећи да реч *Огајак* значи: браник, забран, ограђен простор. Случај јављања протетског вокалног елемента *о* није усамљен [упоређи: кућа — окућница — окућити; граница — ограничење — ограничити и сл.).

Лейовишка коса — упоређи топоним Летница, ороним Летник [нем. „feucht, nass; Sumpf, Lache“].¹⁴

Мергино њоле — романски реликт од лат. *margo*. Поље које је на граници или раздваја две њиве — гранично поље [О томе код Скока¹].

Ошљачка коса — у Рјечнику Југославенске академије има података о томе да је ошљак чест назив за топониме, брда, махале, засеоке.

Прљачка коса — можда према прљити, сагоревати.

¶ *Товалско њоле* — в. под Товал.

Тушорови свињци — према тутор, старалац, нечији заступник.

Цреварско брдо — највероватније по надимку.

Из материјала се могу извести ови закључци:

Историјско-географски посматрано, област Белице чини комплекс села новијег постанка. Стварана су кретањем и расељавањем, новијим насељавањем и враћањем на исти терен, али све становништвом са терена Србије.

Староседеоци нису оставили трагове који би се преносили и очували у називима до новијих житеља и насеља. Ископине у неким селима потврђују њихову ранију присутност. Само *Мергино њоле* и *Пара* могу да буду сведочанство прошлости.

Претежно равничарски терен крај река није задржао влашко становништво околних планина, али је оно оставило своје име у низу назива: Вла'овачка страна, Вла'овица (×4), Влашка мала, Влашки липар; патроним Влашковици.

Изразит је утицај турског језика. Очуване су њихове речи у низу микротопонима: башче, беговица, бостаниште, ђула, калексвачко, караула, кованлук, панађуриште, спахиско, ђумурана, ђумурњача.

Микротопоними земљишта су тесно везани за имена људи и однос тих људи према терену, због чега нису способни да продуже свој век трајања затирањем својих власника. У поређењу са њима микрохидроними значе много више за ономастику. Вода уопште, не само реке, већ

и мањи објекти — извори, од већег су значаја за човечији живот [насеља су настајала тамо где има воде]. Отуда се при успостављању паралела може констатовати већа могућност чувања супстратних особина у микрохидронимији него у микротопонимима¹⁴.

Звездана М. Павловић

-
- ¹ Скок П., Етимологијски рјечник хрватскога или српскога језика, Загреб
- ² Стевановић М., Савремени српскохрватски језик I, Београд 1964.
- ³ Речник САНУ.
- ⁴ Белић А., Дијалекти источне и јужне Србије, Београд 1905.
- ⁵ Георгиев Вл., Тракийската дума *para* и походът на Александър Македонски към Истрос, Известия на Институт за български език, IX, 1963, 3—28.
- ⁶ Рјечник Југославенске академије знаности и умјетности.
- ⁷ „Заплање“, Гл ЕМ XV 1940, 169.
- ⁸ Безлај Ф., Словенска водна имена, Љубљана 1956, под *Сечница* и Скок¹ под *сјећи*.
- ⁹ Gustav Mayer, Etymologisches wörterbuch der albanesischen sprache, Strassburg 1891.
- ¹⁰ О топонимима који се састоје из двеју компонената упореди рад С. М. Хаиданкова „Первый компонент языкознания“, Москва 1969, 214—215.
- ¹¹ Tache Parahagi, Dicționarul dialectului aromân, 1963.
- ¹² Упореди Ф. Безлај оп. цит. под *Трешиченек*.
- ¹³ *Сако* је хипокористик од мушког имена *Сава*. Упореди топоним *Саковац* код Дечана, *Сакинац* ливаде у околини Крушевца, *Сакина чесма* извор у околини Врања.
- Овај и следећи подаци су из Рјечника Југославенске академије.
- ¹⁴ Павловић М., Миксоглотске микроанализе и балканистичка ономастика, ЈФ XXIX/1—2, Београд 1972, стр. 12.

R é s u m é

Zvezdana M. Pavlović

LES MICROTOPONYMES DANS LA REGION DE BELITSCA

Le matériel des microtoponymes est présentés par deux groupes: appellatifs et syntagmatiques. L'auteur donne une analyse en mettant en valeur leurs caractéristiques sémantiques et étymologiques.

Les villages de la région de Belitsca sont de la dates rente peuplés par la population de la Serbie. L'ancien élément de supstrat n'a pas laissé des traces aux noms des villages — sauf aux microtoponymes „Mergino polje“ et „Para“ qui peuvent etre des témoignages du possé.

Les Valaques ont donné des noms à une série des microtoponymes. L'influence turque y est exprimée et plusieurs mots turques ont été conservé à eux.

1. Slavic Transformational Syntax (= *Michigan Slavic Materials* No. 10). Edited by Richard D. Brecht and Catherine V. Chvany. Introduction by Horace G. Lunt. Ann Arbor, 1974, 261 стр.

Ова књига има два предговора. Прво је добио реч угледни амерички слависта Хорас Лант (нашој стручној публици највише познат као аутор прве структуралне граматике македонског језика). Његово је било да кратким уводним словом (наслов: *Foreword*) објасни смисао оваквог једног зборника. Затим су се огласили приређивачи ове збирке радова — Катарина Чвани и Ричард Брехт. Њихово излагање (наслов: *Editor's Preface*) пружа обавештења о критеријима по којима је књига састављена и њеној намени.

Како подвлаче Чвани и Брехт, чланци су сређени тако да се неупућени читалац поступно уводи у тематску област на коју упућује наслов књиге. Прва два рада приказују степен и врсту ангажованости појединих славистичких центара у развијању савремене синтаксе постављене на принципе трансформационог (односно генеративног) приступа језику (Roland Sussex, *The Role of Transformational-Generative Grammar in Modern Slavonic Linguistics*, стр. 3—20, i Emily R. Klenin, *Syntax in Moscow: 1973 (A Supplementary Note)*, стр. 21—26). Следе затим радови који су, шездесетих година, допринели ширењу лингвистичких видика стручне публике из редова слависта: Климин (Edward S. Klima) приказ (из 1963) књиге Галкине-Федорук *Безличные предложения* (стр. 27—35; тај текст је једно време спадао „међу најбогастије изворе информација о трансформационој синтакси руског језика“); чланак Велса Брауна (Wayles Browne), објављен 1966, о размештају енклитика у српскохрватском (*On the Problem of Enclitic Placement in Serbo-Croatian*, стр. 36—52) који је, како истичу приређивачи, „имао теоријских реперкусија у низу рецентних радова, публикованих и непубликованих“; чланак Ротштејна (Robert A. Rothstein), у ствари извадак из његове докторске дисертације (одбрањене 1966), у коме се осветљава, у духу принципа генеративне граматике, проблем испуштања

субјекатског конституента у пољским зависним синтаксичким конструкцијама допунског карактера (Relevancy Marking in Polish Complements, стр. 53—56); Шенонов (Robert C. Channon) чланак (из 1969) под насловом „Pseudo-reflexive“ Verbs in Russian (стр. 66—77) који је у неку руку историјског карактера: у њему се први пут, при семантичко-синтаксичкој анализи неких глаголских конструкција, примењују Филморове (Charles J. Fillmore) концепције о „дубинским падежима“. Преосталих седам студија илуструју правац рада, у истим англосаксонским срединама, карактеристичан за почетак седамдесетих година. У питању су највећим делом радови у којима се, уз прихватање (у главним линијама) теоријских принципа Ноама Чомског, износе на видело извесни проблеми, искрсли при анализи словенских језичких факата, чије разматрање доприноси усавршавању саме теорије: Catherine V. Chvany, The Grammar of *Dolžen*: Lexical Entries as a Function of Theory, стр. 78—122 (о конституисању семантичко-синтаксичке природе модалних израза типа *должен* у руском у конфронтацији са традиционалним приступом истом проблему); Bernard S. Comrie, The Second Dative: A Transformational Approach, стр. 123—150 (о конструкцијама типа *мне нужно было идти самому* са нових теоријских позиција); Leonard H. Babby, Towards a Formal Theory of „Parts of Speech“, стр. 151—181 (нова теоријска интерпретација врста речи); Alexander Andreyewsky, On Expressing Sameness in Modern Russian, стр. 182—192 (анализа руских реченица с изразом *один и тот же* односно *тот же самый* уз извлачење закључака теоријски релевантних); Richard D. Brecht, Tense and Infinitive Complements in Russian, Latin and English, стр. 193—218 (преиспитивање ранијих схватања о граматичком статусу допунског инфинитива извршено са нових теоријских позиција, а уз приказивање дистрибуције таквог инфинитива у руском, латинском и енглеском); Alan Timberlake, The Nominative Object in North Russian, стр. 219—244 (о руским дијалекатским конструкцијама типа *земља йахайт* на нов начин, с извесним опсервацијама које задиру у ширу проблематику реченичне „имперсоналности“). Последњи је чланак Џемса Милера (James E. Miller) са насловом A Localist Account of the Dative Case in Russian, стр. 244—261. Као што умесно упозоравају приређивачи ове антологије, тај се чланак унеколико издваја од претходних из исте групе: приступ анализи рускога датива извршен је с теоријских позиција које стоје ближе схватањима представника „генеративне семантике“ него онемо што заступа Чомски.

Југословенски читалац би имао шта да научи из ове књиге. С једне стране, ту ће у појединим радовима наћи врло прикладно изложен ис-

торијат неких од оних значајних питања којима се бави савремена лингвистика (Милер, на пример, уводне странице своје студије посвећује развоју „локалистичке“ теорије падежа, а Чвани, у пропратним напоменама, објашњава врло концизно и прецизно настанак и суштину трансформационе анализе). С друге стране, ту се на врло директан, ефикасан начин могу добити обавештења о томе у чему се, у ствари, састоји „формално“ описивање разлика међу синтаксичким структурама. Клима, на пример, експлицитно помиње овакав „формализам“ као неопходни атрибут савремене синтаксичке анализе демонстрирајући га на руским примерима (1) *он йросйал весь день* и (2) *он сйал весь день*. Разлика између (1) и (2), истиче он, манифестује се у чињеници да се (1) подаје преобраћању у релативну реченицу (\rightarrow ... *день, коййорый он йросйал...*) док се (2) не подаје (\rightarrow ... *день, коййорый он сйал...*). Исти тип формалног поступка долази до изражаја и у раду Велса Брауна који разматра питање реда речи у нашем језику (овај истакнути амерички лингвиста објављује иначе и у нашим домаћим стручним часописима; иста је тема предмет његове студије *Срйскохрвайске енклийишке и йтеорија йтрансформационе грамайишке*, Зборник за филологију и лингвистику XI, 1968, стр. 25—29). Аргументат за потврду тезе о томе да је директан објекат тешње повезан за управни глагол од индиректног Браун налази у појавама својственим номинализацији реченице. Ако упоредимо структуре (1) *даје храну живойињама* и (2) *даје живойињама храну* с погледом на номинализацију видећемо да се само (1) остварује у номинализованом форми (*давање хране живойињама* али не и **давање живойињама хране*). Будући да се баш основни облик реченичне структуре подвргава процесу номинализације, овај феномен уједно сведочи о томе да је (1) тај основни облик и пружа емпиријски доказ тврдњи да поредак у којем директан објекат предиката претходи индиректном треба сматрати примарним. Најзад, у овој је антологији објављен и преглед развоја синтаксичких проучавања инспирисаних трансформационом (односно генеративном) граматицом на разним странама. У њему ни Југославија није мимоиђена. Британац Roland Sussex доказује се својим прилогом као изврстан познавалац лингвистичких прилика у Америци и Европи. Његова изванредно компетентна оцена начина на који се нови теоријски оквири и методолошки поступци усвајају и модификују у појединим срединама заиста импонује. За југословенску стручну публику његово излагање може бити извор драгоцених информација у многим погледу. То што овај аутор почетком седамдесетих година говори о лингвистичкој ситуацији код нас (на разним местима, посебно в. стр. 7) требало би упоредити с оцном о нашој домаћој језичкој науци коју је дао с почетка

шездесетих година Хорас Лант: Horace G. Lunt, *Yugoslavia, Current Trends in Linguistics. I. Soviet and East European Linguistics*, edited by Thomas A. Sebeok, The Hague 1963, стр. 562—575. Код нас се мало зна о овом прилично неповољном Лантовом критичком осврту, који је иначе у своје време био доста запажен у иностраним лингвистичким круговима. Начин, међутим, на који смо сада, после једне деценије, поменути у Сасексовом чланку даје повода за оптимистичко расположење.

Желела бих на крају да истакнем следеће. Ова књига, мада мало чудно састављена од прилога тематски разнородних и при том неједнаких по количини и вредности информација које пружају, заслужује доиста да буде топло поздрављена. Аутори који су се у њој огласили (већином с америчког континента, малим делом из Велике Британије) достојно репрезентују славистику својих средина. Не може се тврдити да је свако решење из ове књиге прихватљиво, нити да је свака анализа уверљива. Али је зато махом новина захвата у питању и аутентична опсервација на делу. Излагања често тумаче, или бар подстичу, инспиришу.

Добро би било превести ову књигу на наш језик како бисмо је могли дати студентима славистике као обавезну стручну лектуру.

Милка Ивић

2. Ю. Д. АПРЕСЯН, **Лексическая семантика** (синонимические средства языка), Академия наук СССР — Научный совет по комплексной проблеме „кибернетика“, издательство „Наука“ Москва 1974, стр. 1—367.

И као граматичари — чије је поље истраживања, кад је реч о значењу, у границама најопштијих значењских категорија, које се „кристалишу“ у језичке системе класа (фонолошких односа, морфонолошких система, речи, па и синтаксе, односно морфосинтаксе) — имамо на уму премису о језику као стварном систему који се може изразити као комуникација/мисљење. Имамо на уму, то јест, ону чињеницу коју аутор ове књиге формулише у мисли „да је људски језик у својој основној функцији средство општења, средство кодирања и декодирања одређене информације“ (стр. 3), а којој ми као битни елеменат додајемо мисљење, из чега, и код њега, као природан закључак, проистиче чврсто везивање значења за посматране језичке јединице, односно семантике за науку о језику. А нас, управо као граматичаре, и посебно уколико у области потпуних језичких система за трансфер поруке, као што је синтакса, мислимо у терминима школе која синонимским опозицијама свих језичких равни придаје прави значај у изградњи целокупног језичког система (исп., нпр., код Американаца Ch. Hocketta са његовим делом *A Course in Modern Linguistics*, New York 1958; код Руса В. В. Виноградова, са његовим делима из педесетих и шездесетих година; код нас проф. М. Стевановића, са теоријским образложењем синтаксичке синонимике из шездесетих година, а онда и целовитом обрадом синтаксе падежа и синтаксе времена у књизи *Савремени српскохрватски језик — Граматички системи и књижевнोजезичка норма*, II, Београд 1969¹), — задовољиће појава једног целовитог система, целовитог у границама брзог развоја лингвистичке мисли, у једном од основних елемената синонимских односа уопште: у области лексичке семантике.

Јуриј Д. Апресян је овом фундаменталном систему, у првој глави (под насловом *Основные идеи современной семантики*, стр. 6—55), при-

шао поступно и, само у нужној мери, историјски, третирајући појам лексичке семантике у његовој вези са лексикографијом, лингвистичком семантиком, затим са филозофским и логичким традицијама тумачења значења речи и у вези са математичком логиком (стр. 6—11), да би у највећем делу тога поглавља (*Современная семантика как часть общей теории языка*, стр. 11—36) детаљно, са исто тако умереним прегледом приступа датом феномену (Жолковски, Мелчук, Лајонс, Филмор, Шаумјан, Хомски и др.), изложио своја схватања о моделу језика и посебно о његовој семантичкој компоненти. Довољно је конкретан, и детаљан, да даје типску анализу знања конкретног језика, трансфера информације у њему, са разрадом закључка (после прегледа операција у природном језику) да се „информација слаже, пре свега, из познавања фонетских, морфолошких и синтаксичких јединица и правила и познавања речника, али да се, на крају, не исцрпљује тиме (стр. 13)“, истичући да „постоје још и извесна семантичка правила интерпретације текстова (стр. 13)“. Доводећи у везу са својом анализом оно што се у лингвистици обично назива метајезиком, а што се огледа у питању о томе којим језиком се описује значење, и пружајући на то лингвистички одговор по коме ће се сложена значења представљати комбинацијом простијих значења (који је уједно и логички одговор), значења која ће се, са своје стране, у „формалном језику“ обележавати увек истим знаком, аутор повлачи и релевантну разлику између ова два типа језика, али и формулише значајну особину природног језика — да, за разлику од првог (формалног), располаже системом синонима. Он, наиме, каже: „*искомый язык существенно отличается от естественного языка хотя бы тем, что его слова семантически гораздо точнее слов естественного языка и не имеют синонимов*“ (стр. 15)“. Природно, уз констатације које иду у правцу главног предмета студије, аутор даје довољно података пре свега о томе да сваки од наведених приступа, као минимум представе о односу значења и језичког знака, садржи став да је семантика компонента потпуног лингвистичког описа (стр. 36).

Са овим последњим, он на моделу односа који обележава, идући за И. А. Мелчуком, као однос „смисао: текст“, и посебно истичући да се семантички модел заснива на дубоким лексикографским традицијама В. В. Виноградова и Л. В. Шчербе, као и то да је управо овај први (уз О. Јесперсена и Ш. Балија) указао на то да синонимија у језику захвата не само лексичке синониме, већ и системе других језичких средстава, — аутор разрађује и сам модел и историјат његове разраде (стр. 36—55). За граматичара ће и овде посебан интерес представљати везивање лексичких параметара (= апстрактно, типско значење) за гра-

матичке параметре, и то у свим језичким равнима, дакле и у морфологији (нпр. суфиксација), и у синтакси (исп., нпр., стр. 45—52).

Пошто је у другом поглављу (*Семантички језик как средство толкования лексических значений*) уводни део посветио односу језичког знака и појма лексичког значења, дајући овај први у категоријама синтактике и прагматике (Сосир, Ч. Морис, Мељчук, Вајнрајх, Апресјан), са закључком да се „под лексичким значењем речи разуме семантика знака... са оним делом његове прагматике која се укључује у модални оквир тумачења (стр. 69)“, аутор разматра елементе посебног семантичког језика на који је реч преведена. Ту, као најважније компоненте за тумачење лексичког значења, он оправдано узима двоје: речник семантичког језика (стр. 70—77) и синтаксу семантичког језика (стр. 77—79), да би даље у овом поглављу дао законе узајамног дејства значења (стр. 79—106) и конкретне обрасце тумачења, у есејима тумачења значења (стр. 107—114). У овоме поглављу Ју. Д. Апресјан третира још и: улогу семантичког језика у дескриптивној лингвистици (стр. 114—118); однос тумачења и дубинске синтаксичке структуре са семантичком валентношћу речи (стр. 119—133); модел речничке зоне речи са синтаксичком информацијом о њој, са валентношћу речи, појавама синкретизма при изражавању валентности, слагањем речи, морфолошким начинима остваривања валентности, са синтаксичком факултативношћу, одн. обавезношћу и др. (стр. 133—156). Завршава је општом карактеристиком перифразе и њених средстава, и то на конкретном материјалу различних језичких нивоа (стр. 156—163).

У трећем поглављу, под називом *Словообразование и многозначность* (стр. 164—215), са проблематиком из творбе у ужем смислу тога термина (стр. 164—168), где инваријантну трансформацију исказа показује на именицама са значењем акције, стања, актера и резултата, Апресјан, на грађи из свога језика, дакле у реализованим синонимским опозицијама, указује на улогу синтаксичке деривације, која је, пре свега заслугом Куриловичевом (1936), нужни елеменат граматичареве анализе у творбеној области. Он ту и истиче да управо творби, дакле граматичкој категорији у области морфологије, припада и неоспорно главна улога у систему лексичких синонимских средстава у језику, и то тако што се остварује у синтаксичкој оси: реч добијена деривацијом разликује се од мотивне речи не својим лексичким значењем, већ својим синтаксичким својствима (стр. 164). А то је сигурно језичка граматика, рекли бисмо ми, а не семантика у онome смислу који би је од граматичких система изоловао. Наравно, такође на грађи из руског језика, аутор указује на семантичко-синтаксичке типове твор-

бе у сфери суплетивних образовања (дајући парове типа: *видети̑-зрение*; *входи̑-член*; *боготи̑вори̑-кумир* итд. — дванаест типова суплетивизма у готово свим класама речи, в. стр. 168—175), да би се даље детаљно задржао на семантичкој деривацији (многозначност), у врло исцрпним њеним аспектима синтаксичке и лексичке неједнозначности, језичке и говорне многозначности, метонимије и метафоре, дифузности, хомонимије и др. (стр. 175—187), са посебним освртом на односе тих видова семантике према творби речи (стр. 187—215).

Апресјан је, природно, и у оквирима свога граматичког погледа на питања синонимије у језику дужну пажњу посветио и иначе најкомплетније обрађеној области међу семантичким категоријама — лексичким синонимима. Њама даје четврто поглавље своје књиге (стр. 216—254). Међутим, оно се овде јавља, како он то каже, с нове тачке гледишта, наиме, у ширем оквиру опште теорије синонимских језичких средстава. У њој прво указује на ширину питања и сложеност решења (почев од Хумболта, Покровског, Петебње, Огдена и Ричардса, па надаље: Блумфилда до Улмана, Куриловича, Звегинцева, Дибоаа, Лајонса, Жолковског, Мељчука, Апресјана и др.), а онда даје анализу и одређење лексичких синонима, почев са ставом о првом услову: да синоними у ужем смислу термина морају имати у речнику једно и увек исто тумачење, тј. да се морају преводити у један и увек исти израз семантичког језика (стр. 220—255). У анализи и дефиницијама ову категорију језичких опозиција приказује у врло комплетном низу појава (извори лексичке синонимије, нпр., затим питања стилских разлика, квазисинонимију, неутрализацију семантичких разлика, појам нијансе у значењу и др.).

Последња три поглавља ове корисне књиге посвећена су посебним питањима лексичких конверзива, са истицањем њихових извора и синтаксичког елемента (стр. 256—283), питањима лексичких антонима, са истицањем њихових парадигматских и синтагматских својстава и семантичком анализом датих конкретних антонима и другим питањима теорије антонима (стр. 284—315) и питањима дубинске синтаксичке трансформације (стр. 316—345), у поглављу које се може окарактерисати као синтетички израз ауторовог, лингвистички дубоко оправданог, граматичког приступа читавом питању.

Књига је снабдевена исцрпном библиографијом (стр. 346—364).

Ж. Сџанојчић

3. ALOIS JEDLIČKA, *Spisovný jazyk v současné komunikaci*, Acta Universitatis Carolinae philologica Monographia XLIX, Praha 1974, str. 178 + 49

Недавно се у издању Карловог универзитета у Прагу међу монографијама појавила књига угледног чешког лингвисте А. Једличке: *Spisovný jazyk v současné komunikaci*. Књига има 178 страница текста, резиме на руском, енглеском и немачком језику, попис стручне литературе и предметни регистар. Подељена је на два дела: општи, опширнији, и други, оријентисан на чешки савремени књижевни језик, краћи. Како је, значи, тежиште на општем делу у коме је размотрена теоријска проблематика стандардних словенских језика, садржај тога дела биће врло интересантан и за стручњаке који се баве изучавањем савременог српскохрватског књижевног језика.

Аутор је најпре извршио рекапитулацију свега што је на пољу познавања проблематике стандардног језика досад урађено, имајући у виду процес социјалне комуникације и чињенице да се изучавању књижевног језика поново посвећује данас све већа пажња у социolingвистици. При томе је дао један шири преглед проучавања у свим словенским срединама, посветивши највише пажње радовима из Совјетског савеза, затим Пољске, Чешке и наше земље. Као извори изучавања теоријске проблематике стандардног српскохрватског језика наведени су радови М. Пешикана, П. и М. Ивић, Д. Брозовића, Љ. Јонкеа, Ј. Вуковића, Р. Катићића, З. Прањића, З. Лешића, М. Павловића. Са словеначког језичког подручја поменути су радови Б. Урбанчића, Т. Корочеца и Ј. Топоришића, а са македонског Б. Конеског.

Тежиште рада почива у првом делу књиге у коме је дата теоријска карактеристика књижевног језика и утврђен његов однос према осталим облицима споразумевања, с посебним погледом на однос према народном језику. Аутор се залаже за вођење рачуна о појму „језичке ситуације“, који је разрадио заједно са Вл. Барнетом, подразумевајући под њиме функционисање и однос народног језика у социјалним и комуни-

кативним условима. Објашњава и смисао концепата „социјална“ и „комуникативна ситуација“. Као два крајња пола стоје књижевни језик и дијалекти, који на данашњи књижевни језик неоспорно јако делују. Међу њима постоји прелазни облик језичког општења, чија је проблематика веома сложена, а понегде и специфична. То је у чешком, рецимо, разговорни језик (obecná čeština), који се говори и употребљава у свакодневном споразумевању. У општим односима језичка ситуација је окарактерисана у паралелним паровима: звучна, говорна форма — писана форма; директан — индиректан контакт учесника, дијалогски — монолошки начин изражавања, спонтан — припремљен говор, јединство — регионална варијантност норме, и др. Како се данашњи књижевни језик налази под утицајем дијалеката који заузимају врло важно место, ти дијалекти се укључују у њега и у специјалне разговорне форме. У вези с тим посматрана су терминолошка означавања за појам „књижевни“, „стандардни“, „говорни језик“ (langue и parole) и сл.

У даљој глави осветљен је развој теорије норме и кодификације, затим стилистичке диференцијације књижевног језика и појам језичке културе. Теорија норме приказана је према резултатима три главна центра за испитивање: совјетског, немачког и чехословачког. При томе је укаzano и на проблематику варијантности норме, чему је посвећена засебна глава.

Стилистичка диференцијација књижевног језика разматрана је у три плана који чине: стилска сфера, стилски тип и стилски слој. Међу функционалним стилским типовима издвојени су: разговорни, професионални, уметнички, публицистички, административни, конверзациони и др. Даље је изложена проблематика говорног језика и стила и стилске диференцијације књижевног изговора.

У засебној глави осветљен је појам језичке културе чији је саставни део и језичко васпитање. Објашњени су термини језичка тачност, пуризам и кодификација и пропраћен њихов развој. Питања језичког васпитања дата су у кратком прегледу.

На крају првог дела аутор говори о динамици постојеће ситуације у савременом језику. Запажена је веома интересантна динамика која је нарочито честа и изразита на лексиколошком плану где је карактеристична тежња за интернационализацијом речничког фонда у свим савременим језицима.

Други део монографије посвећен је разматрању стања чешког савременог језика. И он је описан зналачки, са много информација које би могле бити од интереса и за шири круг стручне публике.

Н. Б.

4. Е. М. ВЕРЕЩАГИН, Из истории возникновения первого литературного языка славян, I. Переводческая техника Кирилла и Мефодия, Издательство Московского университета, 1971 стр. 255; II. Варьирование средств выражения переводческой техники Кирилла и Мефодия, Издательство Московского университета, Москва, 1972, стр. 199.

Među brojnom dosadašnjom literaturom o ćirilometodskoj problematici, koju autor obilno citira, njom se sluŹi ili s njom polemizira, prevodilaćkoj tehnici posvećena je isključivo samo rasprava O. Grünenthala *Die Übersetzungstechnik der altkirchenslavischen Evangelienübersetzung*.¹ U toj raspravi Grünenthal je iz stsl. kanonskih evanđelja (Mar, Zogr, Ass, Sav) sabrao sav sintaktički materijal, koji se udaljuje od sintaktičkih normi grć. jezika, s napomenom, da će taj materijal dobro poslužiti sastavljaćima gramatike stsl. jezika. Obradbu materijala, koji se podudara sa sintaktičkim normama grć. jezika, Grünenthal prepušta drugim znanstvenim radnicima. Da osvijetli prevodilaćku tehniku Ćirila i Metodija, autor je upravo ovaj drugi dio materijala uzeo za osnovu svoga izlaganja. I njegov pristup k materijalu drukćiji je od pristupa Grünenthalova: dok Grünenthal svoj materijal raspoređuje i ocjenjuje pomoću gramatićkih kriterija, autor se pri svom poslu sluŹi općelingvistićkim kriterijima iz oblasti morfološke teorije rijeći, komponentne analize znaćenja, gramatićke teorije jezićnih modela, lingvistićke teorije prijevoda, teorije bilingvizma i teorije jezićnih kontakata. Prema tome ne samo izabrani materijal nego principi i metode njegova proućavanja predstavljaju u slavistićkoj nauci *novum*, nešto, što je dosada bilo proućavano i primjenjivano samo pojedinaćno i djelomićno, a autor je to obradio i prikazao u punom opsegu.

Takvim naućnim postupkom autor je analizom odabranih primjera došao do osnovnog principa prevodilaćke tehnike Ćirila i Metodija. To je princip doslovnosti, kako u prevodeњу pojedinih rijeći (poslovnyj princip),

¹ Archiv für slavische Philologie, 31/1920, str. 321—366 i 507—528; 32/1911, str. 1—58.

tako u prevođenju rečenica (pofrazovij princip). Prema tom principu prijevod teče od riječi do riječi, a rječju se, prema kriteriju morfološkog jedinstva, smatraju leksemi zajedno s njihovim relacionim elementima, prijedložni izrazi, analitički glagolski oblici i dr. Na kvantitetnom planu u slav. prijevodu jednoj grč. riječi, uz neke iznimke, odgovara jedna slav. riječ. Ali kako jedna grč. polisemna riječ može biti prevedena s više slavenskih riječi, i obratno, autor je odredio princip, prema kojem se vrši izbor slav. riječi. To je princip zajedništva sema (obštnostъ sem): grč. se riječ prevodi slav. rječju posredstvom sema, koji se aktualiziraju u određenom kontekstu; u dvočlanim sintagmama taj se princip primjenjuje samo kod nezavisnih riječi (ključevye slova). Kod spomenutih prijevoda dolazi do jednoznačnosti (jednoj grč. riječi odgovara jedna slav. riječ), nepotpune diferencijacije (dvjema grč. riječima odgovara jedna slav. riječ), superdiferencijacije (jednoj grč. riječi odgovaraju dvije slav. riječi) i slobodnog sinonimičkog variranja riječi. Zavisne riječi u tim sintagmama ne odabiru se prema grčkim, već prema slav. riječima, također po principu zajednice sema. U takvim slučajevima sačuvana je slav. rekcijska i slav. sintaktičke veze.

Na temelju analize odabranih primjera autor također dolazi do zaključka, da je princip doslovnosti proveden i kod prevođenja grč. fraza i rečenica na slav. jezik (pofrazovij princip). Podudaranje struktura grč. i slav. fraza normalna je pojava. Ovo podudaranje neki istraživači tumače zavisnošću slav. fraza od grčkih, kalkiranjem i slično. Autor naprotiv takvo podudaranje tumači psiholingvistički, tj. postojanjem međujezičnih jedinica i razreda, kojima mogu pripadati jezične jedinice (morfemi, modeli) dvaju različitih jezika. U kojoj se mjeri taj princip može primijeniti, pokazat će buduća istraživanja.

To je uglavnom sadržaj prve knjige, razdijeljene u četiri poglavlja. U prva dva poglavlja druge knjige autor razmatra variranja sredstava izražavanja, tj. problem varijanata u kanonskim stsl. evanđeljima, a u trećem poglavlju raspravlja o karakteru bilingvizma Ćirila i Metodija. I ovdje, nezavisno od literature, koju citira i s kojom polemizira, autor dolazi do vrlo važnih zaključaka. Već u prvoj knjizi autor je konstatirao, da do variranja jezičnih elemenata dolazi ne samo u različnim spomenicima nego i u okviru jednoga spomenika. Na temelju te konstatacije autor dolazi do zaključka, da je varijabilnost sredstava izražavanja jedna od općih crta već prvoga stsl. prijevoda evanđelja. Ona se ne očituje samo u zamjenama jedne slav. riječi drugom, nego i u različnim slav. prijevodima iste grč. riječi, a zasniva se u prvom redu na invarijantnim elementima grč. originala (smisao, broj riječi, leksički semi, struktura fraze i gramatički semi). Nadalje su njezin uzrok receptivni elementi slav. jezika, koji nisu uvjetovani grč. originalom, i prema

tome nisu invarijantni. Treća komponenta prevođenja je dvojezični čovjek, koji posreduje između originala i prijevoda i unosi u prijevod informaciju, koja se ne može objasniti utjecajem ni grčkoga ni slav. jezika. Na taj način autor objašnjava nutarnje uzroke varijanata u stsl. prijevodu evanđelja, i razlikuje tri njihova tipa: invarijantni, receptivni i personalni. Polazeći s tekstološkog stanovišta došao sam u svojim radovima do slične podjele: varijante u duhu grč. jezika, varijante u duhu slav. jezika i slobodni prijevodi, ali sam ovim tipovima dodao još dva nova: varijante u duhu lat. jezika i leksičke varijante. Varijante u duhu lat. jezika često su i u duhu slav. jezika, a leksičke varijante mogu se uvrstiti u slobodne (personalne) varijante. Dok je autorova podjela čisto lingvistička, moja je lingvističko-tekstološka.

Autoru je doduše putem lingvističkog istraživanja uspjelo odrediti nutarnje uzroke i karakter varijanata stsl. kanonskih evanđelja, ali time nijesu riješena sva pitanja njihova postanka, naročito njihov karakter i opseg u prvobitnom ćirilometodskom stsl. prijevodu evanđelja. Naime, u kanonskim stsl. evanđeljima, kojima autor s pravom pridružuje i Ostromirovo evanđelje, nije potpuno sačuvana najstarija verzija stsl. prijevoda, već samo djelomično. Dosadašnjim tekstološkim metodama nije uspjelo od prvobitne verzije odvojiti sva kasnija nasljeđavanja u toku punih dvaju stoljeća. Autor lojalno priznaje, da se to ne može postići ni lingvističkom metodom. Prema tome u autorovu izlaganju nije prikazano samo najstarije stanje stsl. jezika nego i rezultati njegova razvoja do polovice 11. stoljeća. Stoga se s pravom pitamo, da li je autoru uspjelo vjerno prikazati strukturu najstarijega stsl. jezika.

Da odgovorim na to pitanje, moram se poslužiti rezultatima svojih tekstoloških istraživanja. Evo ukratko njihov resumé: Dosadašnja tekstološka istraživanja temeljila su se na dvije krive pretpostavke: da je najstariji stsl. prijevod bio kraći aprakos i da se njegova najstarija verzija sačuvala u tom tipu evanđelja (konkretno: u Ass ili Sav). Međutim ne stoji ni jedno ni drugo. Na temelju komparativnog proučavanja svih tipova evanđelja ustanovio sam njihov genetički odnos i došao do zaključka, da je najstariji prevedeni tekst bio dulji aprakos, koji se sačuvao u srp. evanđeljima Vukanovu i Mirosavljevu, rus. Jurjevskom evanđelju i drugim duljim aprakosima i u hrv. glag. zapadnom evanđelistaru, koji je „izvađen“ iz duljega aprakosa. Nadalje sam istom metodom došao do slijedeća dva zaključka: da se najstarija verzija stsl. evanđelja ni u jednom od sačuvanih kodeksa nije potpuno sačuvala, već da se njezini elementi — negdje više, negdje manje — nalaze u svim najstarijim kodeksima; nadalje, da je najstariji stsl. prijevod evanđelja bio pod znatnim utjecajem lat. jezika.²

² O tome raspravljam u knjizi *Najstariji hrvatskoglagoljski evanđelistar*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Posebna izdanja knj. 484, Beograd 1975.

No da li ove konstatacije umanjuju, ili čak opovrgavaju rezultate, do kojih je došao autor na temelju svojih lingvističkih istraživanja? Mislim, da ne. Na temelju mojih konstatacija lingvistička struktura prvobitnog stsl. prijevoda, usprkos brojnim kasnijim revizijama, nije se bitno izmijenila (nijedan kodeks nije nanovo preveden ili temeljito revidiran). U svim su kasnijim revizijama, pod utjecajem vanjskih okolnosti i historijskog razvitka jezika, došle do jačeg izražaja većinom tendencije, koje su *in nucleo* bile sadržane već u prvom stsl. prijevodu evanđelja. Prema tome rezultati autorovih lingvističkih istraživanja neće ništa izgubiti, kad se komparativnom tekstološkom metodom odvoji najstarija verzija stsl. prijevoda evanđelja od kasnijih naslojavanja. Ali time nije rečeno sve.

Prema mome mišljenju, glavni je rezultat autorovih istraživanja u tome, što ona omogućuju novi pristup proučavanju utjecaja lat. prijevoda evanđelja na staroslavenski. Negativnom stavu prema ovom problemu, koji zauzimalje i sam autor, uzrok je njegovo krivo shvaćanje. Ćiril i Metodiju nije lat. prijevod služio kao original (oni su konsekventno prevodili s grčkoga) već kao lingvistički model, prema kome su oni izradili svoj prijevod. Ne treba mnogo oštroumnosti za konstataciju, da su opći lingvistički principi jednoga i drugoga prijevoda isti: doslovnost prevođenja pojedinih riječi i čitavih fraza, princip prevođenja nezavisnih i zavisnih riječi u dvojnim sintagmama, varijabilnost i dr. Tek kad se konfrontira grčki original (ali ne tekst četvero-evanđelja ili kraćih, već duljih aprakosa IX.—XI. stoljeća, kako je to sam autor konstatirao, lat. prijevod (i to tekst lat. evanđelistara IX.—XI. stoljeća) i na osnovi južnosl. i rus. kodeksa rekonstruirani ćirilometodski dulji aprakos — moći će se donijeti konačni sud o jeziku i tekstu prvobitnog stsl. prijevoda evanđelja.

U ovom kratkom prikazu nije mi moguće iznijeti najnužniju dokumentaciju ni za autoreve ni za svoje zaključke. Stoga ću se ograničiti na interpretaciju teksta Sav J 17, 1—13, koji je u dvije verzije objavio autor u drugoj svojoj knjizi (str. 52—54). Autoru ovaj tekst služi kao primjer dvostrukog prevođenja, ali nije tako: drugi tekst predstavlja dosta vjerno najstariji stsl. prijevod (u priloženoj tabeli na prvome mjestu), a prvi je njegova revizija iz kraja X. ili početka XI. stoljeća (u priloženoj tabeli na drugome mjestu). Stariji tekst Sav revidirao sam prema ostalim stsl. evanđeljima. Revizije su u zagradama; kodeksi, u kojima dolaze, označeni su u komentaru njihovim početnim slovima: *o* (Omišaljski hrv. glag. evanđelistar) *M* (Mar), *Z* (Zogr) *N* (Nik) *v* (Vuk) *m* (Mir), *a* (Ass), *s* (Sav), a tipovi kodeksa slovima *T* (tetra); *D* (dulji aprakosi), *K* (kraći aprakosi). Grč. tekst navodim prema posljednjem Nestleovu izdanju, ali su u njega uklopljene Nestleove varijante, također u zagradama, koje više odgovaraju stsl. prijevodu. Lat. tekst nisam

revidirao, jer se uglavnom slaže s grč. i stsl. revidiranim tekstom, a u Nestle-ovu komentaru nema svih lat. varijanata. Nije revidiran također mladi stsl. tekst Sav.

Ako usporedimo revidirani grč. tekst s latinskim, vidjet ćemo da među njima postoji razlika samo u tome, što u 1. stihu lat. riječ *oculis* nema atributa *suīs*. Dvije trećine grč. varijanata u zagradama nalazi se u kodeksima carigradske recenzije, pa se na osnovu teksta može zaključiti, da su se Ćiril i Metodije kod prevođenja služili nekim grč. carigradskim kodeksom, ali da su zagledali i u lat. prijevod. Do zaključka o upotrebi grč. teksta pri pregođenju ovoga stsl. teksta dolazimo i jezičnom analizom. Da je najstariji stsl. tekst preveden s grčkoga, pored ostaloga svjedoči i činjenica, što se grč. aorist, prema kome u lat. tekstu stoji perfekt, redovito prevodi slav. aoristom (svega 15. primjera). Iznimku čini samo poseban slučaj perfekta glagola *dati*, koji dolazi i mjesto grč. aorista i mjesto grč. perfekta, i još koji primjer. Prisutnost lat. teksta očita je u rečenici *prēžde daže ne byst mirъ*, koja odgovara lat. *prius, quam mundus esset*, a ne grč. *πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι* (5). Spomenuta lat. konstrukcija posve je u duhu slav. jezika, pa je lat. prijevod mogao utjecati samo kao sintaktički model. Personalni utjecaj prevodilaca vidljiv je u primjeru *tvoja sptъ* prema grč. *παρὰ σοῦ εἶσιν* i lat. *abs te sunt* (7) i u slučaju, ako je to mjesto izjednačenje s rečenicom i *moē vsa tvoē sptъ* i *tvoē moē* prema grč. *καὶ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστὶν καὶ τὰ σὰ ἐμὰ*, lat. *et mea omnia tua sunt, et tua mea* (10); nadalje u slobodnom namještanju riječi u primjerima *dalъ emu esi, esi emu dalъ* (2), grč. *ἔδοκας (δέδοκας) αὐτῷ* i dr. Da su prvi prevodioci odlično poznavali i grč. i slav. jezik, vidi se u nekoliko primjera. Tako, na primjer, prave razliku između grč. *τηρέω*, lat. *servare* i grč. *φυλάσσω*, lat. *custodire*: prvi glagol prevode slav. glagolom *bljusti*, a drugi glagolom *sahraniti* (12). Nadalje, prema grč. i lat. konjunktivu u primjerima grč. *ἵνα ὦσιν*, lat. *ut sint*, stsl. *da bŏdŏtъ* (11) i grč. *ἵνα πληρωθῇ*, lat. *ut impleatur*, stsl. *da szbŏdŏtъ sec* (12) upotrebljavaju prezentske oblike glagola *byti* od osnove *bŏd-*, koja se inače upotrebljava u slav. imperativu i kondicionalu.³ Profinjeni jezični osjećaj prevodilaca vidi se i u prevođenju grč. glagola *πληρόμαι* slav. glagolom *szbyti se*. Ovaj se glagol inače prevodi glagolom *isplōniti se* (npr. u primjeru grč. *πεπληρωμένῃ*, lat. *impletum*, stsl. *isplōnenŏ* (13), ali i glagol *szbyti se* u prenesenom smislu ima isto značenje.

U revidiranom tekstu Sav¹ na drugome mjestu dolaze samo neke od spomenutih osobina prvih prevodilaca. Da se pravilno ocijeni ovaj tekst, treba prije svega razmotriti njegov opći karakter. Da je tekst Sav¹ posljedica

³ Uspor. S. Ivšić, *Slavenska poredbená gramatika*. Priredili: Josip Vrana i Radoslav Katičić, Zagreb, 1970, str. 268 i 269.

kasnije revizije ćirilometodskog prijevoda evanđelja, možemo se lako uvjeriti, ako ga usporedimo s istim tekstom u ostalim duljim i kraćim aprakosima: u svim tim kodeksima, osim Vuk¹, na obadva je mjesta stariji nerevidirani tekst; tekst Vuk¹ revidiran je na isti način kao i tekst Sav¹, ali samo djelomično.⁴ Na pretpostavku, da tekst Sav¹ nije novi prijevod, upućuje činjenica, da se taj tekst i u pojedinostima i u strukturi rečenica uglavnom podudara s prvobitnim prijevodom, uza sve to, što je na mnogo mjesta revidiran. Ove revizije imaju dvojaki karakter. Prije svega su to prilagođivanja grč. originalu onih mjesta, koja su nastala pod utjecajem lat. originala ili je u njima došao do izražaja personalni elemenat prevodilaca. Tako, na primjer, mjesto *prěžde daže ne bystь mirь* (5) u revidiranom tekstu stoji suglasno s grč. originalom *prěžde byti vsemu miru*, a mjesto *tvoja sptь* (7) stoji *otъ tebe estь*; mj. *da bьdьtь* (11) stoji *da sptь*, mj. *da sьbьdьtь sь* (12) stoji *da sьkonьčajьtь sь*. Posebno treba spomenuti, da u svih deset slučajeva, gdje je u prvobitnom tekstu perfekt *dalь esi* (2 bis, 4, 6 bis 7, 8, 9, 11, 12) u revidiranom tekstu dolazi aorist *dastь*, bez obzira na to, da li je u grč. originalu aorist ili perfekt. Ne treba mnogo dokazivati, da na svim spomenutim mjestima više odgovara smislu slav. perfekt nego aorist.⁵ U upotrebi perfekta očituje se odlično poznavanje smisla originala i duha slav. jezika, a u upotrebi aorista dolazi do izražaja mehaničko prilagođivanje grč. tekstu i nestručnost u pitanjima slav. jezika. To se svojstvo očituje i u primjerima, u kojima se revizor ne približuje grč. originalu, što mu je bila namjera, nego se zapravo od njega udaljuje. To su — ne uzimajući u obzir rečenicu *vъzъrěvъ isusъ očima svoima* (1), koja je posljedica pogrešnog čitanja — ova mjesta: *sъkazahъ* (6) mj. *javihъ*, grč. ἐφανέρωσα; *o sihъ* (9) mj. *o nihъ*, grč. περὶ αὐτῶν; *o nihъ* (10) mj. *vъ nihъ*, grč. ἐν αὐτοῖς; *proslavljь* (10) mj. *proslavihъ*, grč. δεθόξαμαι; *o imeni tvoemъ* (11) mj. *vъ imь tvoe*, grč. ἐν τῷ ὀνόματι σου; *vsemu miru* (13) mj. *vъ mirě*, grč. ἐν τῷ κόσμῳ; *vъ nihъ* (13) mj. *vъ sebě*, grč. ἐν ἑαυτοῖς. Ovi primjeri pokazuju također, da je revizor imao nakanu, da prvobitni prijevod ne samo popravi (u čemu nije imao mnogo sreće), nego i modernizira, odnosno ažurira prema tadašnjem jezičnom stanju. Posljednja tendencija vidljiva je i iz upotrebe novijih gramatičkih oblika: *ihъže* (6) ak. sg. mj. *ěže*, *ihъ* (11) ak. sg. mj. *ě*, *vsacěi* (2) dat. sg. mj. gen. *vsakoje*, *běšě* (6) 3. l. pl. aor. mj. ipf. *běhu*; nadalje tzv. mlađe leksičke varijante: *časъ* (1) mj. *godina*, *žiznъ* (2, 3) mj. *životъ*, *vъsь mirъ* (5, 6, 9, 11, 12, 13) mj. *mirъ*, *uže* (11) mj. *kъ tomu*, *sъvědьtь* (3) mj. *znajьtь*. — Svi primjeri, o kojima je bila riječ, dokazuju sprijeđa navedenu pretpostavku: da je tekst Sav¹, koji navodim na drugome

⁴ Uspor. J. Vrana, *Vukanovo evanđelje*, Beograd, 1967, str. 6—12.

⁵ Uspor S Ivšić, O. c., str. 240.

mjestu, posljedica kasnije revizije; da revizor nije poznao lat. jezik; da da njegovo poznavanje i grč. i slav. jezika, kao i njegova opća jezična kultura, ni izdaleka nisu bili na onoj visini kao kod prvih prevodilaca Ćirila i Metodija.

Ove moje dodatne napomene ne osporavaju, nego naprotiv učvršćuje osnovne teze autora. Ako kod njega ima promašaja u izboru materijala, nije to njegova krivnja, već krivnja dosadašnjih tekstoloških i filoloških istraživanja najstarije verzije stsl. prijevoda evanđelja. Možemo se diviti autorovoj hrabrosti, da se u takvoj naučnoj situaciji odvažio na lingvističko istraživanje, koje je zasnovano na najsuvremenijim znanstvenim principima. Njegov način prilaženja materijalu i metode njegova rada na naučnoj su visini, a njegovi rezultati otvaraju nove putove u daljem proučavanju osnova i karaktera prvoga slav. književnog jezika.

PRILOG

Tekst Ivan 17, 1—13

Lat.

Sav²

1. Sublevatis oculis in caelum, dixit: Pater venit hora clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te: 2. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam aeternam. 3. Haec est autem vita aeterna: Ut cognoscant te, solum deum verum, et quem misisti Iesum Christum. 4. Ego te clarificari super terram: opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam: 5. et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum, claritate, quam habui prius, quam mundus esset, apud te. 6. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo: Tui erant, et mihi eos dedisti: et sermonem tuum servaverunt.	(възведѣ)¹ oči svoi na nebo i reče. otcе. pride godina proslavi sina svojego. da i synъ tvoi proslavitъ te. ѣкоже далъ ему esi vlastъ vsakoje плъti. da (vse)² еже ему esi далъ: дастъ имъ животъ вѣчны. se же естъ животъ вѣчны. da znajotъ tebe edinogo istinъnago boga i egoже posyla isusa hrista. azъ proslavihъ te na zemi, dѣlo sъvrъšihъ еже далъ esi mnѣ da stvorю. (i)³ njnja proslavi mę. otcе. u tebe samogo slavojo jože imѣhъ prѣžde daže ne bistъ mirъ (u tebe)⁴. (ѣvihъ ime tvoe)⁵ človѣkom. еже далъ esi mnѣ отъ mira. tvoi (bѣhu)⁶ i mnѣ е далъ esi. i slovo tvoe sъhranišę.

Grč.

Ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν. πάτερ ἐλήλυθεν ἡ ὥρα θόξασόν σου τὸν υἱόνθ, ἵνα ὁ υἱός (σου)¹ θοξάσῃ σε:

καθὼς ἔδοκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον.

αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινωσκωσιν σέ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν χριστόν.

ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ἔργον (ἐτελείωσα) ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω.

καὶ νῦν δόξασόν με σύ, πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ(ῃν) εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί.

Ἐφανερώσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς (δέδωκάς) μοι ἐκ τοῦ κόσμου. σοὶ ἦσαν καί μοι αὐτοὺς ἔδοκας καὶ τὸν λόγον σου τεθήρηκαν.

Sav¹

възвѣрѣвъ isusъ očima svoima na nebo i reče. otyče. pride časъ proslavi si syna. da i synъ tvoi proslavitъ te.

jakože dastъ emu vlastъ vsěcěi plъti. da vse eže dastъ emu dastъ imъ žiznъ věčъnojъ.

si že estъ žiznъ věčъnaja. da sъvѣdѣtъ tebe istinъna boga i egože posъla isusa hrista.

azъ te proslavihъ na zemi. dѣlo sъkonъčahъ eže dastъ mi da stvorъ.

i nynja proslavi mѣ. otyče. na nebese slavъ jože iměhъ. přěžde byti vsemu miru o tebě.

sъkazahъ imѣ tvoe člověkomъ ihъže dastъ mi oty vsego mira. tvoi běšѣ i mně dastъ ѣ i slovo tvoe sъhranišѣ.

7. Nunc cognoverunt quia omnia, quae dedisti mihi, abs te sunt: (i)⁷ ninja razuměše jako (vъsa čže)⁸ daľъ esi mně tvoja sŕtъ.
8. quia verba, quae dedisti mihi, dedi eis: et ipsi acceperunt, et cognoverunt vere quia a te exi-vi, et crediderunt quia tu me misisti. (čko)⁹ glagoli čže (daľъ esi mně)¹⁰ dahъ imъ. i (si)¹¹ priěše i razu-měše vъ istinŕ. jako otъ tebe izidъ. i věrovaše. jako ty me posъla.
9. Ego pro eis rogo: Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi: quia tui sunt: az o sih molŕ¹². ne o¹³ mirě molŕ. nъ o těhъ čže daľъ esi mně. jako tvoi sŕtъ.
10. et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt: et clarificatus sum in eis: (i moě vъsa tvoě sŕtъ)¹⁴ i tvoja moja i proslavihъ se vъ nihъ.
11. Et iam non sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: ut sint unum, sicut et nos. i kъ tomu něsmъ vъ mirě. (i)¹⁵ si vъ mirě sŕtъ. i azъ kъ tebě (grędŕ).¹⁶ otъče svęti. sъbljudi č vъ imę tvoe. čže daľъ esi mně. da bŕdŕtъ edino jakože i mi.
12. Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, custodivi: et nemo ex iis periit, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur. egda běhъ (sъ nimi)¹⁷ vъ mirě. azъ sъbljudohъ č vъ imę tvoe. čže daľъ esi mně sъhranihъ i niktože otъ nihъ ne pogybe. (tъkъmo)¹⁸ synъ pogybělni. da sъbŕdŕtъ se kъnigy.
13. Nunc autem ad te venio: et haec loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. nynja že kъ tebě (grędŕ)¹⁹. i (si)²⁰ glagolŕ vъ mirě da imŕtъ radostъ (mojŕ)²¹ isplъnenŕ v seбě.

¹ oa, vъzvede Tv²s², vъzrč v¹ —
² vъsčko MZms² — ³ add. TDao — ⁴ add. TDao — ⁵ TDao, 312 s² — ⁶ TDao, běšę s² — ⁷ add. TDao — ⁸ TDao, vse eliko s² — ⁹ To, i s², om. v²ma — ¹⁰ MNv²ao, 312 s² — ¹¹ Dao, ty s² — ¹² add. tę s² — ¹³ add. vsemъ Tm²K — ¹⁴ Tv²mao, om. v¹s¹ — ¹⁵ TDa, a s² — ¹⁶ TDao, pridŕ s² — ¹⁷ TDa, om. s² — ¹⁸ TDa, tъ čiq s² — ¹⁹ TDa, pridŕ s² — ²⁰ TDa, se s² — ²¹ TDa, om s².

νῦν (ἐγνώσαν) ὅτι πάντα ὅσα δέδωκάς
μοι παρὰ σοῦ εἰσιν·

ὅτι τὰ ρήματα ἃ (δέδωκάς) μοι δέδωκα
αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν
ἀληθῶς ὅτι παρὰ σοῦ ἐξῆλθον καὶ
ἐπίστευσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἔρωτῶ· οὐ περὶ τοῦ
κόσμου ἔρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδω-
κάς μοι ὅτι σὺ εἰσιν,

καὶ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστίν καὶ τὰ σὰ
ἐμὰ, καὶ θεδοῶσμαι ἐν αὐτοῖς.

καὶ ἀνέκει εἰμι ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ἰθὺς
αὐτοὶ ἐν τῷ κόσμῳ εἰσίν, ἀγῶ πρὸς
σὲ ἔρχομαι. πᾶτερ ἅγιε, τηρησον
αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου (οὕς) δέδωκάς
μοι, ἵνα ὧσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς.

ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν (ἐν τῷ κόσμῳ)
ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί
σου (οὕς) δέδωκάς μοι καὶ ἐφύλαξα,
καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο εἰ μὴ
ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ
πληρωθῇ.

νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι. καὶ ταῦτα
λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ ἵνα ἔχωσιν τὴν
χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπλερωμένην ἐν
ἑαυτοῖς.

nynja razuměše jako vse eliko dastъ
mi otъ tebe estъ.

jako glagoly eže dastъ mi dahъ imъ.
i ti prieše. i razuměše vъ istinę jako
otъ tebe izidъ. i včrovaše jako ty me
posъla.

azъ o sihъ molę te. a ne o vsemъ
mirě molę. nъ o sihъ eže dastъ mi.
jako tvoi sqtъ.

i moja vsa tvoja sqtъ i tvoja moja.
i proslavlјo sę o nihъ.

i uže něsmъ vъ vsemъ mirě. a si vъ
vsemъ mirě sqtъ. a azъ kъ tebě grę-
dę. otъče. svęty. i sъblјudi ihъ o
imeni tvoemъ eže dastъ mi. da
sqtъ edino jakože i my.

egda běhъ sъ nimi vъ vsěmъ mirě
azъ sъblјudohъ є. i niktože otъ nihъ
ne pogybe tьkmo synъ pogyběly.
da sъkonъčajotъ sę kъnigy.

i nynja kъ tebě grędę. i se glagolјo
vsemu miru da imotъ radostъ moјo
isplynenę vъ nihъ.

Josip Vrana

¹ U zagradama su tekstualne va-
rijante, koje više odgovaraju lat. i re-
konstruiranom stsl. tekstu, uzete iz ko-
mentara Nestleova izdanja iz god. 1930.

5. TATJANA BATISTIĆ: Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku, Institut za srpskohrvatski jezik, Biblioteka Južno-slovenskog filologa, n.s., knj. 3, Beograd 1972, str. 212

Докторском дисертацијом *Локатив у савременом српскохрватском књижевном језику* Татјана Батистић је наставила успешно испитивање синтаксе падежа у српскохрватском језику, које је најпре започела Милка Ивић (*Значења српскохрватског инструменџала и њихов развој*, 1954) и нешто касније наставила Даринка Гортан-Премк (*Аккузативне синтагме без предлога у српскохрватском језику*, 1971). Томе се може додати и студија о српскохрватском генитиву Kazimierza Feleszka (*Składnia genitywu i wyrażen przyimkowych z genitywem w języku serbsko-chorwackim*, 1970).

Познавање најновијих језичких испитивања, посебно на пољу англистике, и савремених лингвистичких теорија у Америци и Европи, омогућило је ауторки да своје језичке интерпретације методолошки прилагоди развоју науке о језику у свету. Синтаксичка испитивања у овој књизи постављена су на формалну основу, а такав формализован опис језичких елемената тековина је структуралне лингвистике. При томе је успостављен одређен однос између структуре и значења, с тим што се појам значења употребљава „samo u smislu nekoliko opće poznatih semantičkih kategorija lokativa kao što su, na primjer, mjesto i vrijeme i da se pri tom u nekim slučajevima našla određena formalna основа за njihovo izdvajanje“ (стр. 12). Такође су коришћени неки видови генеративног приступа језику, углавном засновани на теоријским поставкама америчког генеративисте N. Chomskog. Теоријску основу, заправо, Т. Батистић је имала у радовима Милке Ивић, Chomskog, Martineta, Guiranda, Wortha, Топорова, Исаченка и још неких других. При том је, наравно, увек консултовала и резултате синтаксичких испитивања наших класичних граматичара.

У таквој оријентацији за анализу ауторка је избегавала да даје шире теоријске коментаре који се не тичу директно језичког материјала на

коме ради. Тек на показаном материјалу вешто вођене научне анализе изводе се потребни теоријски закључци, који су у доброј мери тачно засновани и егзактни. Лингвистичка терминологија којом се оперише преузета је из савремене лингвистике. Термини се при том доследно употребљавају без посебних школских објашњења о заснованости употребе, што потврђује научни карактер студије и научну зрелост аутора, али и умањује приступачност ове монографије мање лингвистички образованим људима.

Анализа у монографији не обухвата преглед историјског развоја употребе појединих типова локативних синтагми, какав се среће у поменутим монографијама о инструменталу, а делимично и акузативу. Међутим, без обзира на то што је испитивање у сфери синхроничних описа, не може се рећи да студија не пружа извесну информативност, иако не у довољној мери, о старој употреби српскохрватског локатива, или се, у најмању руку, на основу показаних поставки могу изводити и дијахронични закључци. С тим у вези се може посматрати разноврсност и ширина језичког материјала на основу кога је ауторка изводила анализу. Ако се изузме Вуков *Правилелсџујуициј совјетј сербскиј* из 1866. године, једина књига из 19. в., најстарији текстови у корпусу су Матошеви *Есеји и фељтони*. Недостатак нешто старијих текстова у доброј мери је надокнађен богатом грађом великог Речника САНУ (бар за периоде српског и хрватског романтизма, реализма и књижевности између два рата), те грађом Речника двеју Матица. За информације о још старијем језику Т. Батистић је искористила Рјечник из књижевних старина српских, Србску синтаксу Ђуре Даничића и Рјечник Југославенске академије са деловима који су тада били у рукопису. Језички материјал из правних, научних и новинских текстова помаже потпунијем сагледавању правог стања употребе локатива у нашем стандардном језику, дозвољавајући при том да се закључци доносе са максимално могућом сигурношћу.

У анализи функција локатива извршена је, приликом систематизације и сврставања различитих видова употребе, следећа подела на одељке: 1. *Uvod* (9—13); 2. *Mjesni lokativ* (15—35); 3. *Lokativ van mjesne upotrebe u funkciji glagolskih dopuna* (36—46); 4. *Lokativ „radnje“, „stanja“ ili „osobine“* (47—53); 5. *Lokativ glagolskih imenica u adverbijalnoj funkciji* (54—62); 6. *Lokativ u pasivnim rečeničnim strukturama* (63—86); 7. *Lokativ u korelaciji sa nuklearnim rečeničnim elementima* (87—131); 8. *Lokativ u adverbijalnoj i priloško-predložkoj funkciji* (132—183); 9. *Lokativ u adnominalnoj funkciji* (184—203) и *Zaključak* (204—208).

При реализацији овакве поделе основних функција локатива, а уз методолошке поставке савремене науке о језику, Т. Батистић је подјед-

нако обрађала пажњу на семантичност лексеме у локативу и семантичку носивост глагола који се налазе у реченичном контексту. Да би одређену синтагматску форму поставила на формалну основу, нашла јој, дакле, право граматичко место у систему сличних, ауторка се користила трансформативним методом, методом супституције и методом испуштања појединих конструкција, утврђујући тиме колико је граматички засновани исказ могућ или бесмислен. Статистички подаци, који се у књизи почешће јављају, корисно доприносе експлицитности анализе. Погледаћемо ближе шта нам је пружила студија о локативу, посматрајући синтаксичко-семантичке описе по одељцима редом.

У одељку о *Mjesnom lokativu* Т. Батистић је дошла до закључка да се он употребљава тројако: (1) у својству обавезног детерминатора (*I Mačva je u nahiji Šabačkoj*); (2) у функцији глаголских допуна (*U tankom perelu ležao je bačen crni pekarski nož*); и адвербијално (*U gradu je mirisala jesen*). На појединим примерима успостављају се базичне (минималне) структуре у којима се као неопходна допуна уз глагол *бићи* јавља локатив именичке лексеме у датом значењу. Успостављање минималних исказа доследно је спровођено у монографији. Уз глаголе: *наћи се*, *налазити се*, *ситајати*, *лежати*, *почивати*, *осијати* (*осијајати*), *боравити*, *задржавати се* (а вероватно број глагола тиме није исцрпен) месни локатив се јавља као обавезна допуна. Локативне конструкције у месном значењу у својству испустивих детерминатора називају се адвербијалима. За одређивање неке предлошке конструкције као адвербијалне, Т. Батистић каже: „pored kriterija ispudivosti može se primijeniti i pojam primarne funkcije koja se pripisuje onim elementima u nekom iskazu koji se odnose na iskaz u cjelini a ne na neki njegov segment“ (стр. 25), и додаје да се адвербијали посматрају као реченички трансформи преостали испуштањем глагола *бићи* и субјекта реченице „у случају *neprelaznih struktura*“. Наведени су примери: *Napolju je izlazilo sunce i Jelenka jednako pevala negde u bašti* → *Jelenka je bila u bašti, Jelenka je pevala u bašti*, односно: *dok je bila u bašti Jelenka je pevala*. Адвербијалну употребу локативне конструкције слично објашњава Guiraud, што се лепо може разабрати из напомена које умесно прате главно излагање. Када је реч о фреквентности предлога уз локативни облик именице „не одлучује само глагол већ и семантика именичких лексема и позицији допуне, која условљава начин реализације глаголске радње“. Предлог *ио* се издваја од осталих јер захтева динамичност глаголске радње (*Odonda idem bez mira, po svetu*).

У даљњој анализи посебан је одељак *Lokativ van mjesne upotrebe u funkciji glagolskih dopuna* који се дели на (1) групу која обухвата кон-

струкције у којима су локативи најчешће или трансформи реченица (*Prekinuo si nas u gotovoj svadi — u svadi = mi se svađamo*) или су конструкције у којима је испуштен глаголски облик прилога садашњег (*Mi se ovdje gubimo u pričanju — u pričanju = pričajući*), и (2) група коју „саčinjavaju локативи у функцији предлошких објеката на којима је locirana глаголска радња“ (... *deca cu ga u svetu podražavala — или — Ne bi se smirio dok se na kome ne bi iskatio*).

Lokativ „radnje“, „stanja“ ili „osobine“, чији се назив само поклапа са основним значењем именица у локативу (иначе се анализа спроводи на синтаксичком нивоу), подељен је у четири групе: (I) локативи који представљају базичне глаголске структуре (*Marko je na gubitku = Marko gubi*); (II) локативне конструкције уз копулу које се јављају у алтернацији са одговарајућим глаголским структурама при чему субјекат копуле има карактеристике субјекта пасивних конструкција (*Marko je na ispitivanju = Marko se ispituje*); (III) локативне конструкције уз глагол *бити* које имају могућност трансформације, а јављају се у алтернацији или са обичним или са глаголским придесима (*Marko je u životu = Marko je živ, Marko živi*); (IV) локативи у којима су лексички експоненти глаголске именице у значењу душевних физиолошких стања (*Svi su u zabuni*).

Систематизовано и прегледно је спроведена анализа у одељку о *Lokativu glagolskih imenica u adverbijalnoj funkciji*, — где је такође реч о примарним глаголским структурама, временским клаузама које су претрпеле низ трансформација. Ту је условљена могућност трансформације у глаголски прилог садашњи. Метод супституције је нарочито успешно спроведен кад се доказује различита могућност јављања појединих предлога. Такође је искоришћена могућност увођења предлошких израза кад је потребно одредити временска трајања двеју паралелних глаголских радњи (*U tim svađama stalno su joj govorili... → u toku/za vreme tih svađa...*).

Двадесетак и више страна посвећено је *Lokativu u pasivnim rečeničnim strukturama* (одељак 6.), чија је употреба својствена пре свега научно-стручним и публицистичким текстовима. Анализирајући овакве конструкције ауторка готово редовно успоставља корелацију локатива пасивне структуре са номинативом субјекта у активној позицији. Констатије се: „Ovaj tip lokativa nalazi se ne samo uz glagolske lekseme u obliku refleksivnog ili pravog pasiva, već i uz treće lice množine izvjesnog broja glagola...“ У безличном изражавању локатив се употребљава у својству испустивог месног детерминатора. Ауторка се задржава и на примерима у којима није успостављен директан однос пасив-актив, где

се при трансформисању у номинативни облик захтева увођење нових глаголских јединица у предикату (*On u tome vidi uspjeh — za njega je to uspjeh*).

Синтаксичке конструкције у којима се може успоставити корелација локатива са нуклеарним реченичним елементима, тј. субјектом и директним објектом, сврстане су у део *Lokativ u korelaciji sa nuklearnim rečeničnim elementima*, и синтаксички се надовезује на претходни. Овде је однос номинатив — локатив условљен обавезном идентичношћу појма у локативу са појмом у позицији субјекта односно објекта (*Ovce pasu u stadijama* → *Pasu stada ovaca*). Неки лексички експоненти у оваквим позицијама захтевају обавезни детерминатор. Трансформације ове врсте локативних конструкција су детаљно спровођене а представљене су често и путем модела. (На пример: $N^1_n \text{ Vint } uN^2_1 \rightarrow \text{Vint } N^2_n N^1_g$: *Voda teče u mlazu* → *teče mlaz vode*). Симболично представљање локативних форми у овој књизи више служи као образац него као нужно и погодно средство анализе — самим тим што се јавља само у једном делу књиге.

Са научном акрибичношћу посматран је однос глагола *бићи-имати* у различитим реченичним обрасцима где је евидентна трансформација локатив — акузатив објекта. Због јављања различитих лексичких експонената постоје и различите групе унутар основног типа. У оваквим локативним формама најчешћи је предлог *у*, али се показује и знатно ређа употреба осталих предлога. Између многих других случајева треба обратити пажњу на употребу предлога *у* уз локатив демонстративне заменице *то*, уз везнике *да/што*, где трансформацијом опет долази до односа номинатив-локатив: *то (што)* — *у томе (што)*. На примерима се може видети „како постоји могућност факултативног увођења помених сигнала за обиљежавање номиналне функције клаузе са везником *да*, уп.: *Ironija našeg života je da nas jedino smrt odvodi do prve samoće* → *Ironija našeg života je to/u tome da nas jedina smrt odvodi do prve samoće*“ (стр. 124).

Адвербијална функција локатива која се у више наврата разматрала, због неких својих специфичности захтевала је посебан, у извесном смислу понован приступ, у највећем одељку у књизи — *Lokativ u adverbijalnoj i priloško-predloškoj funkciji*. Овде се локатив, истина, посматра у смислу његовог односа према реченици као целини. Чини се да је, ради прегледности и памтљивије представе о разноврсним функцијама овога падежа, целокупна адвербијална функција могла бити анализирана у оквиру једног одељка, што би несумњиво допринело већој компактности предложеног система функционалне поделе.

Да не би упала у погрешке при класификацији, ауторка је успостављала критерије за разлучивање појединих облика употребе локативних конструкција (I) у адвербијалној функцији и (II) у функцији прилошких и предлошких израза. Прва дозвољава слободнији избор детерминативних речи и супституција прилогом не може се спровести без губитка у значењу. Овде се посвећује пажња локативним значењима времена, места, начина, узрока и др., те локативима у функцији прилошких и предлошких израза који су бројни и исцрпно дати.

На крају се посматра адноминална функција локатива с циљем да се граматички докаже повезаност локативних конструкција са именичким и придевским речима (*Čeka se samo zapovjed oficira na bijelot konju*).

Zaključak је концизно и с мером дат, а одабрана и пробрана *Literatura* може послужити као корисна библиографија радова о синтаксичкој проблематици уопште, а напосе о локативу и другим падежима.

Овом несумњиво значајном монографијом, Татјана Батистић је успела да знатно прошири и употпуни досадашње анализе у нашим класичним граматикама, лексикографским приручницима и другим малобројним појединачним радовима о локативу. Она је на нов начин, прецизно, јасно и научно засновала констатације о употреби појединих типова локатива у савременом српскохрватском језику.

Милица Радовић-Тешић

ДЕВЕТО И ДЕСЕТО ЗАСЕДАЊЕ МЕЂУНАРОДНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ГРАМАТИЧКЕ СТРУКТУРЕ СЛОВЕНСКИХ ЈЕЗИКА

У Лајпцигу је од 8. до 12. октобра 1974. год., на Универзитету Карла Маркса, а под покровитељством Академије наука НДР, одржано девето заседање Међународне комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика. Заседању је присуствовало осамнаест чланова Комисије из НДР, Пољске, Чехословачке, СССР, Југославије и Бугарске, као и преко двадесет других слависта из НДР, Пољске, Чехословачке и Југославије. Из Југославије на заседању су учествовали: М. Ивић, Ј. Топоришић, Б. Корубин и Љ. Поповић, док је академик М. Стевановић из здравствених разлога био спречен да дође на заседање. Овим заседањем је, уместо болесног председника Комисије академика В. Наврањска, руководио академик проф. Rudolf Růžička, председник Граматичке комисије словенских језика НДР.

Рад Комисије одвијао се у два дела: најпре су били разматрани пројекти описних граматика чешког, пољског и руског језика, а затим се расправљало о синтаксичкој кондензацији у словенским језицима.

Концепцију описне граматике чешког језика (аутори пројекта: F. Daneš, M. Grepl, R. Mrázek, K. Hausenblas, Z. Hlavsa, M. Komárek и J. Kořenský) изложили су М. Komárek (Оломоуц), К. Hausenblas (Праг) и М. Grepl (Брно). О пољском пројекту (аутори: Z. Topolińska, M. Grochowski, S. Karolak, K. Kowalik, R. Laskovski i A. Orzechowska) говорили су Z. Topolińska (Варшава), S. Karolak (Варшава) и M. Grochowski (Варшава). А са Проспектом руске граматике Комисију је упознала Н. Ю. Шведова (Москва). Сем тога, прочитана су и три реферата која су се тичала метода и проблема израде описних граматика: К. Pi-sarkowa (Краков) говорила је о проблемима анализе и интерпретације текста, R. Růžička (Лајпциг) о односу синтаксе и значења реченице, а А. В. Бондарко (Москва) о обради морфологије руског језика на функционалној основи.

И о пројектима и о посебним рефератима вођена је детаљна дискусија, чији је циљ био да се нађу задовољавајућа решења појединих методолошких проблема и да се поједине концепције што више међусобно ускладе. Закључено је да на следећем заседању треба подробније изложити концепцију обраде морфологије у пољском пројекту и надреченичне синтаксе у чешком пројекту. Исто тако, препоручено је чехословачкој и пољској делегацији да на посебном састанку испримије расправља о појединим деловима чешке и пољске концепције (састанак је одржан 1975. у Оломоуцу).

О синтаксичкој кондензацији прочитана су четири реферата: М. Ивић (Нови Сад) говорила је о концепту синтаксичке кондензације и о његовим теоријско-методолошким аспектима, А. Е. Михневич (Минск) о типовима синтаксичке кондензације и синтаксичкој хомонимији, Р. Sgall (Праг) о семантици депредикације и синтаксичке кондензације уопште, а Ј. Kačala (Братислава) о карактеристикама и типовима појединих кондензованих конструкција.

Дискусија која је уследила за рефератима није могла да до краја исцрпи ову проблематику, тако да је одлучено да се о синтаксичкој кондензацији расправља и на следећем заседању Комисије.

Реферати и дискусија са овог заседања одштампани су у часопису *Zeitschrift für Slavistik* за 1975. г.¹

★

Десето заседање Међународне комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика одржано је од 29. октобра до 3. новембра 1975. год. у Скопљу, у Институту за македонски језик. Учесници заседања били су гости Македонске академије наука и уметности. На заседању је узело учешћа 17 чланова Комисије (из Југославије: М. Ивић, Ј. Топоришич и Б. Корубин, као и Љ. Поповић, у својству заменика М. Стевановића) и бројни други језички стручњаци из Југославије и иностранства.

На програму заседања налазиле су се две теме: 1. Концепције и методи израде описних граматика словенских језика. 2. Синтаксичка кондензација и сродне појаве са гледишта граматичког система и организације текста.

Првој теми је био посвећен велики број реферата: Р. Laskowski (Краков) опширно је изложио приступ морфологији у оквиру пројекта

¹ Изашли су из штампе материјали са седмог и осмог заседања Комисије (Београд 1972, одн. Москва 1973): *Реферати са заседања Међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика*, Београд, Посебна издања САНУ књ. CDLXXVII, 1974; *Грамматическое описание славянских языков*, Москва, 1974.

описне граматике пољског језика, *М. Komárek* (Оломоуц) говорио је о морфолошкој проблематици у чешком пројекту, а о морфологији се расправљало и у реферату *В. В. Лоуайина* (Москва). *Ј. Toporišič* (Љубљана) изложио је своје погледе на врсте речи у словеначком језику. *О. Uličný* (Храдец Карлове) задржао се на проблемима предлошко-падежних конструкција. *Ф. Michałk* (Будишин) упознао је учеснике заседања са пројектом описне граматике лужичкосрпског језика, посебно изложивши опис категорије рода. О овом пројекту говорио је и *С. Žaža* (Брно).

Подробно је расправљано и о синтаксичкој и семантичкој проблематици: *К. Hausenblas* (Праг) говорио је о приступу надреченичној синтакси у чешком пројекту, *Н. Ю. Шведова* (Москва) о проблемима представљања семантичке структуре реченице, *В. И. Кодухов* (Лењинград) о различитим приступима семантичкој проблематици, *А. Е. Михневич* (Минск) о појединим питањима синтаксичке хомонимије, *Љ. Појовић* (Броград) о неким начинима испитивања реченичних конструкција, а *Л. Džže* (Будимпешта) о значају типолошких испитивања за израду описних граматика.

Набројани реферати, као и иступања дискутаната показали су да још многа питања остају отворена и захтевају даљи рад, али да овакви научни састанци, на којима се учесници упознају са различитим приступима граматичкој проблематици и траже одговоре на њих у живој научној дискусији, представљају истински допринос развоју граматичке теорије и методологије и да су нарочито значајни за израду концепција описних граматика појединих словенских језика.

О проблемима синтаксичке кондензације реферате су поднели: *М. Ивић* (Нови Сад) — о принципским питањима, и посебно о предикатској кондензацији, *Р. Růžička* (Лајпциг) — о семантичкој страни кондензације, *К. Pisarkowa* (Краков) — о кондензацији у говорном језику, *З. Topolińska* (Варшава) — о проблемима номинализације, *С. Karolak* (Варшава) — о појединим типовима прилошке кондензације, и *Б. Корубин* (Скопље) — о кондензацији релативних реченица.

Ови реферати и дискусија која је вођена поводом њих успели су да са различитих становишта осветле веома сложено питање синтаксичке кондензације и да укажу на правце у којима треба тражити одговоре на нерешене проблеме.

На завршној седници је договорено да се материјали са овог заседања штампају у посебној књизи у издању Македонске академије наука и уметности, а да се следеће заседање одржи у септембру 1976. год.

у Чехословачкој после синтаксичког симпозијума у Брну. Главна тема следећег заседања биће организација реченице у контексту.

На овој седници извршена је и једна организациона промена: досадашњи председник Комисије, академик В. Навѓáпек, који је руководио Комисијом од њеног оснивања и био изузетно заслужан за њен успешан рад, замолио је да због здравствених разлога буде ослобођен ове дужности. На његово место изабран је проф. St. Urbańczyk (Краков), а за његовог заменика Z. Topolińska (Варшава).

Љ. II.

ПРВА ЈУГОСЛОВЕНСКА ОНОМАСТИЧКА КОНФЕРЕНЦИЈА

Ономастика као лингвистичка дисциплина у нас је интензивније узела маха тек у новије време. Заслугом и заузимањем познатог ономастичара Петра Скока формиран је 1956. године Међуакадемијски одбор за ономастику при ЈАЗУ, а у републичким центрима, при академијама и институтима за језик, републички одбори за ономастику. На тај начин се приступило организованије ономастичким истраживањима, сакупљању, класификацији и обради ономастичког материјала, и сл. После више година као нужна потреба наметнуло се покретање и издавање једног часописа који би објављивао научне радове из области ономастике. Тако је 1969. године почео излазити часопис *Onomastica jugoslavica* (Glasilo Међуакадемијског odbora за onomastiku). До сада је изашло пет годишта (прва два у Љубљани, а од бр. 3—4 у Загребу); бр. 6 је у штампи. Тако се и у нас, као у другим земљама у којима је ономастика узела маха од пре више деценија, организованије приступило ономастичким истраживањима.

У досадашњем раду у појединим републичким центрима рад је унапредовао, наравно, у неким мање а у другим више, што је условљено различитим факторима. Након вишегодишњег организованог рада сматрало се за потребним и организовање једног научног и радног састанка ономастичара из свих крајева наших, одржавање конференције ономастичара Југославије, по узору на сличне конференције у другим земљама. Међуакадемијски одбор за ономастику је, уз сагласност републичких одбора, на састанку у Загребу 6. I 1975. године одлучио да организацију Прве конференције повери Републичком одбору за ономастику СР Црне Горе у сарадњи са Међуакадемијским одбором и Друштвом за науку и умјетност СР Црне Горе. Један од разлога за ово био

је и тај да се да подстицај за што интензивнији и организованији рад на ономастичким истраживањима у СР Црној Гори.

Прва југословенска ономастичка конференција одржана је 22—24. X 1975. године у Тивту. Учествовало је преко педесет учесника из свих крајева наше земље, а прочитано је двадесет и девет реферата и саопштења из свих ономастичких области. Реферати и саопштења попраћени су веома живом и конструктивном дискусијом, што је допринело успешнијем раду саме конференције.

Конференцију је отворио и уводно излагање прочитао председник Међуакадемског одбора Љ. Јонке, а затим је секретар Одбора П. Шимуновић у свом реферату *Проблеми у југословенској ономастици* истакао шта је до сада урађено и на шта треба ставити тежиште у даљим ономастичким истраживањима.

Највише реферата, што је и разумљиво с обзиром на место и разлоге због којих је одржана прва југословенска ономастичка конференција баш у СР Црној Гори, поднето је са тематиком о ономастичком материјалу из Црне Горе и о најактуелнијим задацима на које треба Ономастички одбор СР Црне Горе да стави тежиште, што је и у дискусији учесника нарочито истицано и сугерирано. Преглед досадашњег рада Ономастичког одбора СР Црне Горе дао је Д. Ђупић у реферату *Ономастичка истраживања у Црној Гори*. М. Пешикан у свом реферату *Значај израђења језичких елемената који се понављају у микротопонимији* истакао је као најважнији задатак Ономастичког одбора СР Црне Горе прикупљање микротопонимије на терену Црне Горе, јер се у последње време, из различитих разлога, микротопонимски називи све више и више губе. В. Михајловић је у свом реферату *О неким актуелним задацима ономастичких истраживања у Црној Гори* истакао конкретне задатке којима треба најхитније приступити за што интензивнији и успешнији рад на ономастици. Као што је речено, ономастички материјал из Црне Горе био је заступљен у већем броју реферата, од којих истичемо само неке: *Покушај тумачења неких географских термина на терену Црне Горе* (Д. Петровића), *Један поглед на богатство географских атељатива на подручју Језерске висоравни* (Д. Вујичића), *О неким ускочким топонимима* (М. Станића), *Антропоними у топонимији Роваца* (М. Пижурице), и др.

Македонски ономастичари у својим рефератима говорили су о македонској ономастичкој ситуацији, истраживањима и проблемима македонске ономастике. Поднето је неколико интересантних реферата: *Неки проблеми македонске ономастике* (Б. Видоески), *Јукстайпозицијама како модел во топонимијата на македонској јазично подручје* (Љ. Стан-

ковска), *За некои аспекти на односот помеѓу македонската топонимија и сџочарско-земјоделската терминологија* (А. Поповски — К. Пеев). Сами реферати покажале су плодну активност македонских ономастичара.

Ономастичким проблемима појединих региона на српскохрватском језичком подручју такође је посвећено неколико реферата: *Топонимија на јужном дијелу југословенске обале Јадрана* (М. Могуш), *Географски термини на кајкавском подручју* (А. Шојат), *Називи долина уз реке на српскохрватском језичком подручју* (А. Пецо).

Важном питању наше језичке норме био је посвећен реферат Љ. Јонкеа: *Стандардизација имена мјеста*, у којем је анализирао нека сложена питања употребе имена места и њихових деривата.

Интересантан реферат поднео је Ј. Вуковић о односу апелатива и топонима и преласку апелатива у топониме: *Топоними и ајелативи*.

На овој Конференцији било је поднето и неколико реферата из антропонимије: *Лично име кај Македонците низ вековице* (Т. Статоски), *Проучавање муслиманских оријенталних имена у Босни и Херцеговини* (И. Смаиловић), *Антропонимијска анализа исјаве задарског њриора Андрије с њочейка Х сџолећа* (В. Јакић-Цестарић), *Лингвистичка суштина скраћивања имена* (Н. Родић).

Поднето је и неколико интересантних реферата са јужнословенском и општесловенском проблематиком: *Raziskovanje južnoslovanskih toponimskih baz, njihovih sufikslnih izvedenk in arealov po slovenskem svetu* (Ф. Безлај), *Основа брѣн- на ојшџесловенском џерену* (Д. Вујиџић), *Ономастички деривати изведени из лексеме гостџ у словенским језицима* (З. Павловић), *Суфиксална морфема -ул, -ула, -уло у славенских имена* (М. Шимундић).

Општетеоријског карактера је био реферат М. Миткова: *Улогата на формалниџ модели во ојсџи на ономастичкиџ сисџем*. Реферат М. Грковић: *О нашим ономастичким радовима деветнаестџога века* даџ је преглед радова првих наших ономастичара од Миклошића, Ђ. Даниџића до Т. Маретића и др.

Можемо рећи да је било оправдано организовање оваквог једног скупа, којџ несумњиво доприноси развоју научне мисли и идеја и на овом, за науку, значајном пољу рада, што је истаџнуто и у закључџима. У словенском свету постала је традиџија одржавања оваквих конференџија, па радује чињеница да ће за две године у СР Македџоџи бити организована II југословенсџа ономастичџа конференџија. Да напсменемо јџш и то да ће сви реферати и саопштења бити штампани у издању Друштва за науку и умјетност СР Црне Горе и тако бити доступни широј научној јавности.

Н. Родић

РУДОЛФ КОЛАРИЧ

(14. IV 1898 — 7. VI 1975)

Смрт др Рудолфа Коларича, истакнутог словеначког лингвисте, губитак је који се осећа. Прегалачки, дуги низ деценија, Коларич је доприносио научно-културном успону свога народа осветљавајући историју његовог језика, описујући стварност његових дијалеката, постављајући нормативна правила његовом садашњем језичком изразу. Био је он, сем тога, врло агилан и компетентан пропагатор те своје, словеначке културе на подручју ове наше источне половине српско-хрватске језичке територије. Бројне генерације студената Филозофског факултета у Новом Саду и Филолошког факултета у Београду имали су прилика да из његових предавања, и у личном контакту с њим, добију информације о језичкој ситуацији и књижевном стварању у Словенији. Те су његове информације увек биле тако умесно сабране да су стимулисале интересовање и побуђивале поштовање и симпатије.

Коларич је рођен у селу Иловцима у Словенским Горицама, у земљорадничкој породици. Способан, савестан, радан, он се са успехом школовао. После класичне гимназије дошле су студије словеначког језика, германске филологије и индоевропеистике на Љубљанском универзитету. За доктора филозофије (из језичких дисциплина) промовиран је 1923. године. Од те године па све до свога пензионисања (1968) службовање га усмерава на просветно-педагошку активност односно научни рад. Прво је асистент у славистичком семинару Љубљанског универзитета, затим наставник у щубљанским средњим школама, па сарадник Института за словенски језик Словенске академије знаности и уметности. Од 1952. до 1958. био је и вршилац дужности управника тога института. Почев од 1950. године па до 1958. предавао је на Љубљанском универзитету историјску граматику и дијалектологију словеначког језика. Љубљану је напустио 1958. Следећих десет година провео је у Новом Саду као редовни професор словеначког језика и књижевности на Филозофском факултету, одржавајући при том и хонорарно

наставу на Филолошком факултету у Београду. Неколико година је на Филозофском факултету у Новом Саду вршио дужност шефа Катедре за јужнословенске језике. После пензионисања вратио се у Љубљану.

Коларич је широј јавности познат највише по својим пословима око нормативне граматике словенацког језика (он је један од коаутора *Словенске словнице*, средњошколске граматике штампане први пут 1947, и *Словенског правописа*, штампаног први пут 1950). Његова научна пажња је иначе претежно била посвећена питањима словенацке дијалектологије и историје језика (из тих су области и они његови радови који су објављени у овом часопису — в. ЈФ XXV, 1961/62, стр. 65—73 и ЈФ XXX /1—2, 1973, стр. 369—381), мада је тематски круг његових испитивања био и нешто шири (захватао је, на пример, и проблематику децјег језика). Библиографске податке о Коларичевом научном опусу објавио је Јован Кашић — в. Зборник за филологију и лингвистику XI, 1968, стр. 9—15 (овај број часописа посвећен је Коларичу). Овај Кашићев прилог захвата период закључно са 1968. годином. Коларич је, међутим, био научно активан и после свог пензионисања. Био је то ретко радан човек, залjubljen у посао, несмирен у свом елану до смрти.

Коларичево присуство у нашој средини било је изразито позитивно. Његов смисао за рад и ред импоновао је и подстицао, његова добронамерност пленила. Као колега, као наставник, као шеф, као пријатељ био је увек оно што се само пожелети може: савестан, одан, благородан. Ми смо га волели и поштовали, он је узвраћао. Кад је дошао час растанка, његов повратак у Љубљану, туговало се обострано. И данас га често с топлином помињу колеге и некадашњи студенти.

Коларичево се присуство осећало у лингвистичком животу наше средине и због његове везаности за наше стручне часописе. Био је члан редакције Зборника за филологију и лингвистику, Јужнословенског филолога и Прилога проучавању језика. Подстицао је младе да раде и да пишу. Увек се трудио да подржи и охрабри.

За све што је створио, за љубав коју је улагао — хвала му.

Милка Ивић

Др БЕРИСЛАВ НИКОЛИЋ

(9. XI 1928 — 22. V 1976)

Изненадна смрт Берислава Николића осиромашила је нашу језичку науку за једну озбиљну, вредну снагу; Институт за српскохрватски језик САНУ остао је без изузетно савесног посленика, а часописи *Јужнословенски филолог*, *Српски дијалектолошки зборник* и *Наш језик* без конструктивног члана редакције и агилног сарадника.

Шапчанин родом, Николић је у Београд прешао из родног места после завршене гимназије, ради студирања. Дипломирао је 1951. на Филозофском факултету (на групи за јужнословенске језике и књижевност). Докторску дисертацију *Сремски говор* одбранио је 1959. године. По завршетку студија запослио се у Институту за српскохрватски језик САНУ и ту остао све потоње године, задобијајући временом све више угледа и поштовања. Смрт га је затекла у звању научног саветника Института.

Институт се бави пре свега израдом *Речника српскохрватског књижевног и народног језика*. У лексикографском послу Николић се истицао не само знањем и способношћу, већ и систематичношћу и изванредном ажурношћу. Велики део његовог личног труда уграђен је у *Речник*. Иначе, акценатски и дијалекатски проблеми превасходно су привлачили његову пажњу. Та се два проблемска домена, уосталом, најчешће тесно преплићу у његовим радовима.

Своју научну каријеру Николић је управо и отпочео као дијалектолог који тежиште разматрања поставља на прозодијске појаве. У истим тим колосецима интересовања остао је он до краја свог живота. Испитивао је војвођанске и србијанске говоре: сремски, мачвански, тршићки, колубарски. О говорима са југозападне половине шумадијско-војвођанске дијалекатске области, који леже у основици екавске верзије нашег књижевног језика, Николић је дао више обавештења него сви други истраживачи заједно, попуњавајући тиме једну неугодну празнину у нашој научној литератури. Николићев дијалектолошки радови одли-

кују се смислом за конкретан податак; без излишних пропратних излагања он прецизно фиксира чињенице. Утврђујући акценатске односе у дијалектима, он је осветљавао и њихову релацију према ономе што чини изговорну норму Вуковог језика. Упечатљиво зрела систематизација знања са тог тематског подручја приказана нам је у његовом реферату *Однос акцената млађих новониколавских говора према Даничићевим акценатима* који је прочитан децембра 1975. на симпозијуму о Бури Даничићу (а који ће бити објављен у *Зборнику посвећеном Бури Даничићу*, у издању САНУ). Крупна је Николићева заслуга што је поставио и осветлио питање о односу између тршићког говора у Вуково доба и данас, а такође и питање о томе у којој је мери такозвана Вукова и Даничићева акцентуација у ствари Вукова, а у којој мери Даничићева.

Ни појаве својствене савременом књижевном језику нису измицале Николићевој пажњи. Ту га је као феномен вредан истраживања привлачио пре свега језички поступак писца са свим импликацијама које он може имати за квалитет датог књижевног дела, а тиме, у даљој конзеквенци, и за развој наше изражајне културе. С усмереношћу, дакле, на ту проблемску страну дати су његови осврти на текстове разних аутора (Јанка Веселиновића, Лазе Лазаревића, Иве Андрића, Бранка Ћопића и других).

Библиографија радова Берислава Николића даће прецизнији увид у меру његове научне и стручне активности. Но само они који су имали прилике да схвате под каквим је тешким здравственим околностима овај прегалац живео умеће да оцене колико је то висока мера. Пријатељи његови, а таквих је било баш много, знају колики је он јунак био; с онаквим недаћама живети тако ведро и спокојно, тако присебно и радно — за то је заиста потребна храброст. Остајемо му у сећању двоструко захвални: за дела и за пример.

Милка Ивић

МИЛАН БУДИМИР

(1891—1975)

Академик Милан Будимир, професор универзитета, преминуо је 17. октобра 1975. године. Напустио нас је изузетан човек, научник каквих је све ређе и ређе у нас, човек из кога је зрачила и хуманост и научност у сваком тренутку.

Акад. М. Будимир рођен је 2. XI 1891. године у малом босанском градићу Мркоњић-Граду. Основну школу завршио је у Мркоњић-Граду, а класичну гимназију у Сарајеву (1902—1910). У Сарајеву се већ формира и као научник и као човек, критички отворен према свету и животу, што ће још више доћи до изражаја на студијама у Бечу (1910—1914). Припадник је оне генерације српских омладинаца у Босни и из Босне која се није мирила са стањем у окупираној Босни и другим нашим крајевима, жртвујући најлепше године живота по многим аустро-угарским казаматима. Трајне последице тамновања подносио је ведро и поносно до последњег дана свог живота, борећи се да до краја одржи и људску и научничку истрајност.

У Бечу је акад. Милан Будимир студирао класичну филологију и упоредну лингвистику код познатих бечких професора Кречмера, Радермахера, фон Арнима и др. Међутим, акад. М. Будимир је у Бечу настојао да стекне знања и из других блиских научних дисциплина, што ће имати одраза у целокупном научном раду његову. Између осталих дисциплина нарочито га је привлачила славистика, а био је у непосредном контакту са патријархом славистике онога доба, В. Јагићем, којег је акад. М. Будимир често посећивао нарочито за последњих боравака у Бечу (в. *Spomeni mogega života II* В. Јагића, 305).

После првог светског рата акад. М. Будимир је неко време суплент гимназије у Бихаћу и Сарајеву (1918—1920). После докторског испита у Бечу 1920. године са темом *De tempestatum daemonibus capita IV* (скраћени превод прве главе: *Ајина Трийогенија и ајички Трийојайреји* штампан је у Гласнику Земаљског музеја у Сарајеву, књ. 32, св. 3—4,

стр. 295—327) акад. М. Будимир је још неко време у Сарајеву, да би већ 1921. године дошао у Београд, где је изабран за доцента на Катедри за класичну филологију. За ванредног професора изабран је 1928, а за редовног 1938. године. Одбивши да сарађује са окупатором за другог светског рата, пензионисан је 1942. године, да би одмах по ослобођењу био враћен за редовног професора на Филозофском факултету. Мада пензионисан 1962. године, акад. М. Будимир држи још неколико година наставу на класичној филологији.

Акад. Милан Будимир присутан је у нашој науци својим изванредним радовима више од шездесет година. Новинарским радом почео се бавити још као гимназијалац у Сарајеву (1909. године, 1918. године уређивао је у Сарајеву *Словенски југ* и *Ново дјело*), а научним радом као студент у Бечу од 1912. године. Од тада па до последњих дана неуморно је радио са својим сарадницима (до пре неколико година нарочито са својим животним сапутником др Цвијетом Будимир), диктирајући им последње своје радове, тако да ће неки изићи из штампе постумно. Објавио је преко две стотине чланака, расправа и неколико књига из неколико међусобно повезаних научних области: класичне филологије и лингвистике, упоредне лингвистике, античких књижевности, балканологије, ономастике, словенске филологије и лингвистике, византологије, историје религије и сл. (в. М. Марковић—Ј. Бошњак, *Библиографија радова проф. М. Будимира*, ЖА XXI/2, 353—364, која ће се сигурно употпунити кад се заоставштина акад. М. Будимира детаљно прегледа). Био је учесник многих конгреса у нас и у иностранству, нпр. II лингвистичког у Женеви, III лингвистичког у Риму, III византолошког у Београду, IV византолошког у Софији, III словенских класичних филолога у Прагу итд.

Као што је речено, научни радови акад. М. Будимира обухватају неколико научних области. Дошавши у Београд на класичну филологију, акад. М. Будимир уноси новину у класичним студијама. Наиме, до тада је на класичној филологији тежиште стављано на класичну археологију, проучавање античких књижевности и других сродних дисциплина, а класична лингвистика није била заступљена у оној мери којој је доласком М. Будимира дато место. Непроцењена је заслуга његова на том пољу, јер је класичну лингвистику у нас уздигао на место које јој припада и у нашој и у европској науци. Усмерио је десетине младих научника у том правцу, а они данас настављају дело свог Учитеља на свим нашим универзитетима и научним установама.

У својим радовима акад. М. Будимир захвата неколико научних области повезаних међусобно, приступајући им мултидисциплинарно и

са пуно научне сигурности и компетенције. Проучавајући у току неколико деценија остатке индоевропских супстрата на Балкану, Анадолу и Апенинима који се огледају нарочито у лексичи сачуваној у првом реду у грчком, а онда у латинском и другим језицима, успео је да издвоји један предкласични језик који није, по традиционалној подели на кентум-сатем, припадник ни једне до тада утврђене групе језика. На основу свестране анализе и филигранским приступом разматрању фонетских појава утврдио је да је тај језик сачувао сва три реда гутурала и назвао га, на основу језичког материјала, пеластичким, а његове носиоце Пеластима (не Пелазгима, како су до истраживања акад. Будимира називали тај предкласични народ). Своја разматрања и оригинална решења изнео је у изванредно писаној студији *Грци и Пеласци* (Посебна издања САН 167, Одељења литературе и језика 2, Београд 1951, 1—70).

Колико је значаја придавао овом нашем простору, Балкану, види се у многим његовим радовима у којима доказује да је ова наша *satena mundi* била извориште или боље „источник“, како каже акад. Будимир, европске културе. Ти радови из докласичне, класичне и ове наше данашње балканологије, којој је један од најбољих зналаца, проучавалаца и утемељивача био акад. М. Будимир, заснивају се на непобитним чињеницама претресених и са ове и са оне стране, а свакако највише строгим методом историјске и опште лингвистике. Као илустрацију наводимо само неке радове у којима се види изванредан научни метод акад. М. Будимира, нпр. *Из класичне и савремене алоглојије* (Споменик СКА 76, II, р. 59, 34—64), *But et signification des études balkaniques* (са П. Скоком у *Revue Internationale des Études balkaniques* I, 1—28), *Балкан и Балканици* (са П. Скоком, Балканолошки институт, Београд 1937, 1—158), *Порекло европске сцене и балкански корени европске њисмености* (у књизи *Са балканских источника*, СКЗ 62, књ. 417, Београд 1969, 20—38), итд.

Важно место у широком и разноврсном научном раду акад. М. Будимира заузима проучавање и трагање за најстаријим елементима словенске лексике у доисторијском и посебно јужнословенске лексике у историјском периоду, о пајстаријим везама Словена и докласичних Индоевропљана (балканских, анадолских и апенинских), радови о најстаријој постојбини Словена и уопште Индоевропљана и сл. Такви су, на пример, ови радови: *Memoria Slavorum antiquissima* (*Acta II Congessus philol. class. Slav., Pragaе* 1931, 450. *Argumenta lectionum*, 3—4), *Pelasto-slavica* (*Rad JAZU*, 309, 81—194), *Protoslavica* (*АН СССР, Славянская филологија* 2, Москва 1958, 112—137), *Problem bukve i protoslovenske domovine* (*Rad JAZU*, 282, 5—32) итд. Акад. М. Будимир је

дао и више десетина словенских етимологија, најпознатије о имену Словен, Србин, Хрват и сл.

Из општелингвистичке проблематике акад. М. Будимир је такође дао више прилога, као нпр. *Die Sprache als Schöpfung und Entwicklung*, (ЖА VII, 2, 217—224), *Redukcija čestih glasova i obimnih glasovnih skupova* (ЈФ XV, 155—165), *Patologische Lauterscheinungen in der Alloglottie* (Atti del III Congresso Internaz. dei linguisti (Roma 1933), Firenze 1935, 54—58) и сл., у којима је дао свој допринос општој лингвистичкој теорији, нарочито фонетици и објашњавању фонетских промена насталим у идиоглотским и алоглотским срединама. Међутим, своја лингвистичка схватања изнео је у многим својим радовима.

Значајан допринос нашој и светској науци акад. М. Будимир дао је и као наш најпознатији ономастичар. Ономастичким материјалом, предкласичним и класичним, користи се у многим својим радовима, оперишући са њим научно, поуздано и компетентно. Написао је више радова посебно из ове области, али ћемо навести само неке: *Pathissus-Tisa* (ГИД II, 1, Нови Сад 1928, 1—15), *Taurinum-Zemum* (ГИД IV, 2, 187—193), *Zu den Donaumaten* (Compte rendus du III Congrès des géographes et ethnographes Slaves dans le royaume de Yougoslavie, Београд 1930, 353—355), *Zu den altbalkanischen Baumaten* (RIEB II, 1, 1936, 238—240), *Alaksandus* < Ἀλέξανδρος (ИЧ САН, 1—2, 1948 (1949), 12—23), *De nominis serbici vestigiis classicis* (ЗБМСФЛ III, 1959, 7—34), *Из новије балканске ономастологије* (ЈИЧ I, 1965, 69—72), итд.

Поред лингвистичких истраживања акад. М. Будимир се врло интензивно бавио и проучавањем античких књижевности. Наводимо само два најпознатија дела из те области: *О Илијади и њеном јеснику* (Коларчев народни универзитет, Мала библиотека 10, 1940, 1—51), *Преглед римске књижевности* (са М. Флашаром, Завод за издавање уџбеника СРС, Београд 1963, XI — 687), где је дао и изванредну студију о развоју латинског књижевног језика (одељак под насловом *Развитак књижевног латинског језика*, 647—674).

Написао је и уџбенике за своје студенте *Litterae latinae*, и са Јб. Црепајац ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ, *Основи грчке глотологије*.

Интензивна и врло активна делатност акад. М. Будимира била је и организовање научног рада у нас. Са својим пријатељем и дугогодишњим сарадником П. Скоком оснива у Београду Балканолошки институт 1934. године, а 1935. покрећу чувени зборник *Revue Internationale des Etudes balkaniques* у којем окупљају најпознатије балканологе различитих научних области. После рата један је од иницијатора и покретача исто тако познатог часописа *Жива антика* (назив је дао акад. Будимир)

чији је дугогодишњи београдски уредник и сарадник био. Када је пре неку годину на иницијативу његова пријатеља М. Павловића при САНУ основан Академијин одбор за ономастику, акад. М. Будимир је, као наш најистакнутији ономастичар, био његов председник.

Непроцењива је научна активност акад. Милана Будимира како за нашу тако и за светску науку уопште. За свој неуморни рад награђен је Орденом рада са црвеном заставом, Седмојулском наградом за животно дело, Октобарском наградом, Плакетом САНУ и другим признањима. Био је активни члан трију наших академија, САНУ, ЈАЗУ и Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине. Био је члан и научних друштава у иностранству: Научног друштва у Атини, Међународног друштва за класичну археологију у Риму. Његови многсбројни ученици, сарадници и пријатељи посветили су му два зборника — 1967. Зборник Филозофског факултета IX—1 (Споменица Милана Будимира) и 1971, поводом осамдесетогодишњице живота, Живу антику XXII/2.

Зрачио је акад. М. Будимир изванредном снагом, оптимизмом, ведрином и критичким духом на све с којима је у било ком својству долазио у контакт. Нас који смо га познавали и чешће с њим разговарали привлачио је отвореношћу и очинским односом. Било је дивно слушати, читати и на било који начин помагати том благородном човеку, научнику у чијим се видицима стопила и антика и савременост.

Никола Родић

БИБЛИОГРАФИЈА

Библиографија за 1973. и 1974. годину

расправа и дела из словенске и индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Југославији

Ову библиографију израдили су: за СР Србију: *Олга Банковић-Тодоровић, Тајјана Байишић, Слободанка Бошков, Гордана Јовановић, Радмила Ковачевић, Мирослав Николић, Звездана Павловић, Милица Радовић-Тешић, Никола Родић, Милосав Тешић, Милорад Симић*; за САП Војводину: *Јован Кашић*; за СР Црну Гору: *Смиљка Зубер*; за СР Хрватску: *Јосип Вончина*; за СР Македонију: *Радмила Баскић*; за СР Словенију: *Јоже Мунда*; за албански језик [радови објављени на територији САП Косова и СР Македоније]: *Мехди Бардхи*; расправе у часопису Жива антика: *Никола Родић*.

Из техничких разлога нисмо добили библиографију за СР Босну и Херцеговину, па су овде ушле само оне библиографске јединице расправа и дела из ове републике које су нађене у Библиографији Југославије.

Скраћенице

АНУ БиН	у појединим скраћеницама: Akademija nauka i umjetnosti BiH
АФФ	Анали Филолошког факултета, Београд
БИ	Библиотекарска испра, Скопје
Бо-ЗБРКУ	Бока—Зборник радова из науке, културе и умјетности — Херцег—Нови
ВРФФ	Buletini i punimeve shkencore te Fakultetit Filozofik (Zbornik Filozofskog fakulteta), Priština
ГЗФФ	Годишн зборник на Филозофскиот факултет, Скопје
ГПА	Годишњак Педагошке академије, Никшић
ГПМ	Годишњак Поморског музеја у Котору, Котор
ГР	Географски разгледи, Скопје
ГФФНС	Годишњак Филозофског факултета, Нови Сад
ГЦГ	Годишњак Цетињске гимназије, Цетиње

GjASShF	Gjurmime Albanologjike Seria e shkencave filologjike (Albanološka istraživanja. Serija filoloških nauka), Priština
ДД	Девети децембар, Даниловград
Djela ANU BiH	Djela Akademije nauka i umjetnosti BiH, Sarajevo
ЖА	Жива антика, Скопје
ЗБИК	Зборник историје књижевности, Београд
ЗБЈК	Зборник за језик и књижевност, Титоград
ЗБМСС	Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад
ЗБМСФЈ	Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад
ZbNŽO	Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, Zagreb
ЗБФФ	Зборник Филозофског факултета, Београд
ЗБФФП	Зборник Филозофског факултета, Приштина
ZbNJ	Zbornik Historijskog instituta JAZU, Zagreb
ZvIU	Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo
ZZSŠ	Zbornik Zagrebačke slavističke škole, Zagreb
ZR	Zadarska revija, Zadar
ИМ	Истарски мозаик, Пула
ИЧ	Историјски часопис, Београд
JAZU	у појединим насловима: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
JiS	Jezik in slovstvo, Ljubljana
ЈФ	Јужнословенски филолог
КУЖ	Културен живот, Скопје
KZ	Kajkavski zbornik, Zlatar
КН	Књижевне новине, Београд
КњЈ	Књижевност и језик, Београд
Ковчежић	Ковчежић. Прилози и грађа о Доситеју и Вуку, Београд
ЛЗБ	Литературен збор, Скопје
ЛМС	Летопис Матице српске, Нови Сад
МЈ	Македонски јазик, Скопје
Мо	Мостови, Пљевља
MR	Macedonian Review, Skopje
МС	Матица српска, Нови Сад
МФ	Македонски фолклор, изд. Институт за македонски фолклор, Скопје
МН	Matica hrvatska, Zagreb
НЈ	Наш језик, Београд
NRazgl	Naši razgledi, Ljubljana
н.с.	у појединим насловима: нова серија
НССУВД	Научни скуп слависта у Вукове дане
НСтв	Народно стваралаштво, Београд
Ов	Овдје, Титоград
Од	Одживи, Бијело Поље
ПД	Просветно дело, Скопје
ПН	Пљеваљске новине, Пљевља
Пос. изд.	у појединим насловима: посебно издање
PPShLP	Përmbledhje punimesh. Shkolla e Lartë Pedagogjike (Zbornik radova. Viša pedagoška škola), Prizren

ПР	Просвјетни рад, Титоград
Прил.	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд
Прил-МАНУ	Прилози на Македонската академија на науките и уметностите, Одделение за општествени науки, Скопје
Прил. ФФНС	Прилози проучавању језика, Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета, Нови Сад
PrNShJK	Prilozi nastavi srpskohrvatskog jezika i književnosti, izd. Društvo nastavnika srpskohrvatskog jezika i književnosti SR BiH, Banja Luka
PSKJ	Pitanja savremenog književnog jezika, izdanje Zavoda za izdavanje udžbenika BiH, Sarajevo
PSHK	Pet stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb
PuDstNiV	Putevi i dostignuća u nastavi i vaspitanju, izd. Republički prosvjetno-pedagoški zavod, Sarajevo
Radovi ANU BiH	Radovi Akademije nauka i umjetnosti BiH, Odjeljenje društvenih nauka, Sarajevo
Раз	Разгледи, Скопје
Разв	Развиток, Битола
RZSF	Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb
RSI	Radovi Staroslavenskog instituta, Zagreb
RFFZ	Radovi Filozofskog fakulteta, Zadar
SAZU	у појединим насловима: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana
САНУ	у појединим насловима: Српска академија наука и уметности, Београд
СДЗБ	Српски дијалектолошки зборник, Београд
SL	Suvremena lingvistika, Zagreb
Сло	Слобода, Никшић
Сов	Современост, Скопје
Спо	Споне, Никшић
Спом	Споменик САНУ, Београд
SPH	Stari pisci hrvatski, Zagreb
SR	Slavistična revija, Ljubljana
SRAZ	Studia romanica et anglica zagradiensia, Zagreb
Ст	Стварање, Часопис за књижевност и културу, Титоград
С ријеч	Студентска ријеч, Никшић
Стр	Стремеж, Прилеп
То	Токови, Иванград
UR	Umjetnost riječi, Zagreb
ФП	Филолошки преглед, Београд
HDZb	Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb
HZZ	Hrvatski znanstveni zbornik, Zagreb
SBI ANU BiH	Centar za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti BiH, Sarajevo
ČR	Čakavska rič, Split
Šk	у појединим насловима: Školska knjiga, Zagreb

I Општелингвистички проблеми

1. Anić Vladimir, Dva puta Ranko Bugarski (Ranko Bugarski: Jezik i lingvistika, Nolit, Beograd 1972; Noam Čomski: Gramatika i um, Izbor i redakcija Ranko Bugarski, prijevod Ranko Bugarski i Gordana Todorović, Nolit, Beograd 1972), ZR XXII, br. 1 (siječanj-veljača 1973, Zadar) 76—81.

Рубрика „Dokumenti“. Приказ.

2. В.К., IVe Congrès International d'Études Linguistiques Méditerranéennes, Raguse (Dubrovnik) 5—9 avril 1971, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 894—900.

Рубрика „Kronika“.

3. Bajt Drago, в. бр. 100.

4. Batagelj V., в. бр. 103.

5. Bibović Ljiljana, Roger Fowler: An Introduction to Transformational Syntax, Routledge and Kegan Paul London 1971, str. XI+178, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 156—161.

Приказ.

6. Bićanić Sonia, The Function of Language in our Experience of Oliver Twist and Nancy, SRAZ, 37 (1974, Zagreb) 277—286.

7. Blažič-Jerman A., в. бр. 103.

8. Bratanić-Čimbur Marija, Rad Zagrebačkoga lingvističkog kruga u zimskom semestru studijske godine 1973/74, SL, br. 9 (1974, Zagreb) 44.

Рубрика „Kronika“.

9. Bratko J., в. бр. 103.

10. Browne Mayles, Recueil linguistique de Bratislava. Volume III. Vydavateľstvo Slovenskej akademie vied. Bratislava 1972, ЗММСФЛ XVII/2 (1974) 189—193.

11. Bugarski Ranko, в. бр. 1, 44, 62, 69.

12. Бугарски Ранко, Генеративна граматика, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 67—79.

Резиме на енглеском.

13. Bugarski Ranko, XI međunarodni kongres lingvista, Bolonja—Firenca, 28. VIII—2. IX 1972, Живи језици, књ. XV, бр. I—IV (1973, Београд) 169—171.

Хроника.

14. Бугарски Ранко, О разним лицима језика, Радослав Катичић: Језикословни огледи. Школска књига, Загреб 1971, стр. 271, ФП I—IV (1973, Београд) 97—103.

Приказ.

15. Budor Karlo, Étnicos o gentilicios mediterráneos — un aspecto particular de la geografía lingüística (los turcos y los catalanes en Dalmacia) SRAZ, br. 37 (1974, Zagreb) 265—275.

16. Bujas Željko, A Manual Conversion Procedure in Bilingual (Croatian-English) Lexicography, SRAZ, br. 37 (1974, Zagreb) 187—203.

17. [Van den] Berk dr Christian, в. бр. 1056.

18. Van den Berk C.A., De la nature des signes. De l'interaction des signes, ЗМСФЛ XVII/1 (1974) 25—34.

Резиме на српскохрватском.

19. Van den Berk Christian Alphonsus, Praktische Sprachwissenschaft und Linguistik, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 43—64.

20. Van den Berk Christian Alphonsus, Über Wesen und Wert der Orthographie (diachron — synchron), ЗМСФЛ XVI/2 (1973) 7—22.

Аутор теоријски расправља о проблему правописа, чему наука није у довољној мери посвећивала пажњу, мада је „правопис основни кључ за познавање језика, особито у прошлости“.

21. Vasić Smiljka, O kulturi govora sa psiholingvističkog stanovišta, КњЈ XX, 3—4 (1973) 27—30.

22. Vasić Smiljka, Vera Lukić, Vladislava Knaflić, Dragan Krstić i Ljiljana Miočinović, Govorno ponašanje učenika osnovnoškolskog uzrasta s posebnim osvrtom na leksiku i semantiku, Institut za pedagoška istraživanja, „Naučna knjiga“ (1972, Beograd) 23×17, 364.

Резиме на енглеском и руском.

23. Wellek René, Stilistika, poetika i kritika, Republika XXIX, br. 12 (prosinac 1973, Zagreb) 1311—1321.

Превео Марно Сушко.

24. Vidović Radovan, в. бр. 25.

25. Vincenzi Giuseppe Carlo — Vidović Radovan, Bolonjski lingvistički časopis „Lingua e stile“, Mogućnosti XX, br. 12 (prosinac 1973, Split) 1405—1407.

Приказ.

26. Вујновић Душко, Језик повезује људе и народе, изд. Душко Вујновић (1973, Загреб) 140.

27. Vuletić Branko, Ljudskost govora (Nekoliko definicija jezika i govora), ZZSŠ, 1, knj. 1 (1973, Zagreb) 229—244.

28. Vuković Gordana, в. бр. 73, 74.

29. Вуковић Јован, в. бр. 765.

30. Vučetić Zorica, Rad Zagrebačkog lingvističkog kruga u ljetnom semestru školske godine 1972/73, SL, br. 7—8 (1975, Zagreb) 84.

Рубрика „Kronika“.

31. Gadamer Hans-Georg, Priroda stvari i jezik stvari, Republika XXX, br. 12 (prosinac 1974, Zagreb) 1334—1344.

Превела Труда Стамах.

32. Grahek Sanja, Odredba upitne rečenice, sintaksički neobeležena pitanja i modalne funkcije intonacije, ФП I—IV (1974, Београд) 75—85.

33. Dacar F., в. бр. 103.

34. Deže Laslo, в. бр. 73, 74.

35. Dubravčić Maja, A View Upon the Distribution of Emphasis in Speech, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 727—744.

36. Ђорђевић др Брановој, Хоризонтална и вертикална анализа — Приступ логичкој анализи, КњЈ XXI, 2 (1974) 79—87.

О изговору, изражавању, дикцији, посебно у односу на резултате могућности интерпретације реченице.

37. Ђорђевић Слободан, в. бр. 69.

38. Ejhenbaum Boris, Osnovne stilističke tendencije Lenjinova jezika (prijevod: Mirna Cvitan i Ljerka Mifka), Teka, br. 4 (proljeće 1974, Zagreb) 807—820.

39. Železnikar A.P., в. бр. 103.

40. Zbornik 6. Dečji govor, urednik Gordana Nikolić, treće izdanje, Institut za pedagoška istraživanja, „Naučna knjiga“ (1973, Beograd) 392.

41. Zuppa Vjeran, Jezik kao strategija. Politički diskurs i neke njegove veze s jezikom suvremene hrvatske književnosti, Teka, br. 4 (proljeće 1974, Zagreb) 830—842.

42. Ivir Vladimir, Linguistic and Extra-Linguistic Considerations in Translation, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 615—626.

43. Ivir V[ladimir], Rudolf Filipović, Kontakti jezika u teoriji i praksi (Language Contacts in Theory and Practice), „Školska knjiga“, Zagreb, 1971, XVI+142 pp., SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 883—886.

Приказ.

44. Ivić Milka, Ranko Bugarski: Jezik i lingvistika, ЗММФЛ XVI/1 (1973) 249—252.

45. Јанушева Даринка, Литературниот текст во наставата како воспитувач на етички, естетски и јазички норми, ПД, XXIX, 1—2 (1973) [1]+82—86.

Со 8 библ. ед.

46. Jauk Pinhak Milka, Prakraska filologija (Sadržaj i problemi), SL, бр. 7—8 (1973, Zagreb) 67—72.

47. **Једличка Алоис**, Стилска диференцијација на литературниот јазик, ЛЗБ XX, 1 (1973) 7—16.

Општи лингвистички прашања.

48. **Јовић Душан**, Битне фазе у развоју опште фонологије, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 37—51.

Резиме на енглеском.

49. **Jović Dušan**, Lingvostilistički pristupi književnom delu, КњЈ XX, 2 (1973) 125—130.

50. **Јовић Душан**, Методолошке претпоставке изучавања морфонематике, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 347—351.

51. **Jović Dušan**, „Frula“ Momčila Nastasijevića — jedan model pesničkog jezika, КњЈ XX, 3—4 (1973) 21—26.

52. **Južnič Stane**, Lingvistična antropologija. Ljubljana, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo Univerze. 1973 (1974), [V]+104 str. 4°.

53. **Jurčić S.**, в. бр. 103.

54. **Jutronić Dunja**, Američki, engleski i hrvatski (čakavski dijalekat) u kontaktu, ČR III, br. 1 (1973, Split) 71—99.

55. **Katičić Radoslav**, в. бр. 14, 95, 141.

56. **Katičić Radoslav**, Oko temelja jezikoslovlja, SL, br. 9 (1974, Zagreb) 3—12.
Резиме на енглеском.

57. **Katičić Radoslav**, Transformacijska gramatika, SL, br. 9 (1974, Zagreb) 29—37.

58. **Knaflić Vladislava**, в. бр. 22.

59. **Knez J.**, в. бр. 103.

60. **Kovačec August**, в. бр. 122.

61. **Kovačec August**, André Martinet, Éléments de linguistique générale, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 260—263.

Приказ.

62. **Kovačec A.**, Ranko Bugarski, Jezik i lingvistika, Biblioteka Sazvežđa, br. 34, Nolit, Beograd, 1972, 269 str., ФП I—IV (1973, Београд) 109—111.

Приказ.

63. **Конески Блаже**, Лексеме у блокираној позицији, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 383—385.

64. **Кремзер Никола**, Могућност примене лингвистичких теорија у настави страних језика, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 15—24.

Резиме на немачком.

- 65. Križman Marko**, Polivalenten odnos do pesniškega jezika. Dialogi X (1974) št. 12 str. 835—842.
- 66. Krstić Dragan**, в. бр. 22.
- 67. Lajovic J.**, в. бр. 103.
- 68. Lacan Jacques**, Vloga in območje jezika v psihoanalizi. Problemi XII (1974) št. 4/5 str. 75—95; št. 9/12 str. 104—118.
Prev. Jani Razpotnik.
- 69. Lyons John**, Lingvistička revolucija Noama Čomskog, preveo Slobodan Đorđević, predgovor napisao Ranko Bugarski, izd. „Duga“ (1974, Beograd) 162+[2].
- 70. Lonstrup Brita**, Lexical restrictions and pronoun distribution. Linguistica XIII (1973) str. 211—218.
Resumé v slovenščini.
- 71. Lukić Vera**, в. бр. 22.
- 72. Martinet André**, в. бр. 61.
- 73. Mikeš Melanija, Laslo Deže, Vuković Gordana**, Osnovna pitanja nominalne sintagme, izd. Institut za hungarologiju (1972, Novi Sad) 119.
(Lingvistički radovi, 2. Kontrastivna gramatika srpskohrvatskog i mađarskog jezika, 2).
Резиме на енглеском језику.
- 74. Mikes Melánia, Dezső László, Vuković Gordana**, A főnévi csoport alapkérdései, Hungarológiai Intezet (1972, Újvidék) 117.
(Nyelvészeti füzetek, 2 Szerbohorvát-magyar kontrasztív myelvlan, 2).
Summary: Fundamentals of the noun phrase.
- 75. Micklesen dr Lew R.**, в. бр. 1103.
- 76. Miočinović Ljiljana**, в. бр. 22.
- 77. Митков Маринко**, Общее языкознание (внутренняя структура языка), Наука, Москва, 1972, МЖ XXIV [1]+250—254.
Приказ.
- 78. Mifka Ljerka**, в. бр. 38.
- 79. Михаилович Љубомир**, Глосематика, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 143—149.
Резиме на енглеском.
- 80. Mišeska-Tomić Olga**, Definiteness types and their behaviour in relativization in English, Macedonian and Serbocroatian, ФП I—IV (1973, Београд) 75—86.
- 81. Мишеска-Томић Олга**, За задачите на лингвистиката, ЛЗБ XXI, 1 (1974) 6—11.

82. Mišćević Nenad, Fichteova znakovna politika Metafizika govora, Teka, br. 4 (proljeće 1974, Zagreb) 855—878.

83. Močnik Rastko, Ferdinand de Saussure: Opšta lingvistika (Cours de linguistique générale). Nolit, Beograd 1969. Problemi XII (1974) št. 9/12 str. 96—103.

Ocena.

84. Muljačić Žarko, Rudolf Filipović. Kontakti jezika u teoriji i praksi. Prilozi metodici nastave živih stranih jezika, Zagreb, 1971, str. XVI+142 („Pedagoška biblioteka“, Školska knjiga), SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 77—80.

Рубрика „Оcjene i prikazi“.

85. Nikolić Gordana, в. бр. 40.

86. Ogen Mart, в. бр. 87.

87. Olson Charles, Projekcijski verz. Prostor in čas V (1973) št. 1/2 str. 54—60. Prevedel Mart Ogen.

88. Orešnik Janez, в. бр. 103.

89. Pavešić N., в. бр. 103.

90. Павловић Миливој, в. бр. 814.

91. Павловић др Миливој, О лингвистичким схватањима Вука Караџића, НССУВД 1 (1971, Београд) 57—62.

92. Павловић др Миливој, Увод у науку о језику, изд. Завод за уџбенике и наставна средства (1973, Београд) 216+[3].

93. Paternost Jože, Semantične prilagoditve pri prenosu sporočila iz jezika v jezik. Prostor in čas V (1973) št. 5/7 str. 321—335.

94. Pervaz Draginja, в. бр. 541.

95. Peti Mirko, K svestranijem i dubljem razumijevanju jezične pojave, Radoslav Katičić, Jezikoslovni ogledi, Školska knjiga, Zagreb 1971, SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 80—82.

Рубрика „Оcjene i prikazi“.

96. Pirjevec Dušan, Strukturalna poetika in literarna znanost. SR XXI (1973) št. 2, str. 187—215.

Resumé v ruščini.

97. Pisanski T., в. бр. 103.

98. Poniž Denis, Jezik poezije. Prostor in čas V (1973) št. 5/7 str. 352—357.

99. Poniž Denis, Literarna znanost med semiotiko in kibernetiko. Prostor in čas VI (1974) št. 7/9 str. 473—475.

- 100. Popović Anton**, Statut znanosti o prevajanju. Prostor in čas VI (1974) št. 10/12 str. 600—606.
Prevedel Drago Bajt.
Odlomek iz knjige Poetika umetniškega prevoda (1971).
- 101. Popović Bruno**, Jezik kao nemezis, Teka, br. 2 (proljeće 1973, Zagreb) 294—317.
- 102. Pocrnić Jasenka**, Strukturalizam i lingvistika, Naše teme XVIII, br. 12 (decembar 1974, Zagreb) 2224—2227.
Приказ.
- 103. Problemi semantike, sintakse in obravnave tekstov**, uredili A. P. Železnikar i V. Rajković, izd. Univerza, Institut „Jožef Štefan“ (1972, Ljubljana) 29×21, [3]+230 z risbami.
Vsebina: A. P. Železnikar: Opisni pripomočki teorije jezikov. — F. Dacar: Sintaksa in semantika s stališča teorije kategorij. — Janez Orešnik: Formalizacija semantičnih definicij najmanjših jezikovnih enot s pomenom; Formalizacija stavčnih pomenov; T. i. „presupozicije“ v semantiki naravnih jezikov; O. t. i. transformacijskem ciklu v sintaksi angleškega jezika. — V. Batagelj: Besedna semantika; Prevajanje, abstraktna semantika in grafi. — T. Pisanski: Elementi formalne semantike. — A. Jerman—Blažič: Definicija LR(k) gramatike in njene lastnosti Sintaksno usmerjena transdukcija. — M. Špegel: Poskus formalizacije prevajalnikov. — J. Knez: Matematični modeli v lingvistiki. — J. Širnik: Sintaktična analiza naravnega jezika. — V. Rajković: Metode za avtomatsko obnavljanje informacij. — J. Lajovic: Metode avtomatične ekstrakcije pomena teksta; Uporaba slovarjev pri obravnavanju tekstov. — J. Bratko: Statistične metode pri obravnavanju tekstov; Semantično grupiranje pojmov. — V. Rajković: Sistemi za odgovarjanje na vprašanja v naravnih jezikih. — B. Džonova: Obrada dvodimenzionalnih tekstov pomoću računara. — N. Pavešić: Avtomatično razpoznavanje dvodimenzionalnih tekstov. — S. Jurčič: Psihološki pristop k jeziku.
Z literaturo k posameznim delom.
Ofsetni tisk, naklada 250.
- 104. Putanec Valentin**, Éléments d'étymisation (étymisation, déétymisation et réétymisation), SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 41—48.
- 105. Putanec Valentin**, Rudolf Filipović, Kontakti jezika u teoriji i praksi, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 267—268.
Приказ.
- 106. Раденковић Љубиша**, в. бр. 1186.
- 107. Razpotnik Jani**, в. бр. 68.
- 108. Rajković V.**, в. бр. 103.
- 109. Reiter Norbert**, Wortbildungslehre und Produktivität, 36HCΦJI XVI/1 (1973) 175—186.
- 110. Renner Frederick M.**, Zur Übersetzungskunst im 17. Jahrhundert. Acta neophilologica VII (1974) str. 3—23+67.
Résumé v slovenščini.

111. **Riđanović Midhat**, Tagmemika kao jezička teorija i gramatički model, ФП I—IV (1974, Београд) 1—18.
Резиме на енглеском.
112. **Роган Павле**, Лично или властито име у језику у свом развојном профилу, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 551—558.
113. **Simić Radoje**, Disjunkcija, КњЈ XX, 1 (1973) 43—52.
114. **Simić dr Radoje**, Lingvistički i stilski aspekti selekcije, КњЈ XXI, 4 (1974) 23—35.
115. **Skubic Mitja**, Norma in sistem. ЈіS XVIII (1972/73) št. 4 str. 128—132.
116. **Saussure Ferdinand de**, в. бр. 83.
117. **Sp[irovska] L[eposava]**, Ethnologia Europae, V (1971), Verlag Otto Schwartz u. Co., Göttingen, 1972, pp. 240; VI, 1 (1972), 1973, pp. 127, MF VI, 11 (1973) 156—157.
Приказ.
118. **Stamać Truda**, в. бр. 31.
119. **Starobinski Jean**, в. бр. 140.
120. **Suško Mario**, в. бр. 23.
121. **Suško Mario**, Sintaktička struktura kao svojstvo stila, Forum XIII, knj. XXVIII, br. 10—11 (oktobar-novembar 1974, Zagreb) 694—702.
122. **Tekavčić Pavao**, August Kovačec: Descrierea istroromânei actuale, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 274—276.
Приказ.
123. **Tekavčić Pavao**, Sequenze omofone nella formazione delle parole (svršetak), SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 29—39.
Резиме на хрватском.
124. **Todorović Gordana**, в. бр. 1.
125. **Utěšený Slavomir**, Sociolingvističké aspekty jazykového zeměpisu, 36МС-ФЛ XVII/1 (1974) 13—24.
Резиме на енглеском.
126. **Filipović Rudolf**, в. бр. 43, 84, 105.
127. **Filipović Rudolf**, The Use of a Corpus in Contrastive Studies, SRAZ' br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 489—500.
128. **Fowler Roger**, в. бр. 5.
129. **Hadži-Jovančić Dušanka**, Pride, J. B. and Holmes, J. [Editors]: Sociolinguistics. Selected Readings. Penguin Books, Harmondsworth, 1972, 381 p., Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 151—156.
Приказ.

- 130. Handke Kwiryna**, Proces oblikovanja uličnih imen. JiS XVIII (1972/73) št. 7/8 str. 262—268.
Prevedla Majda Škrjanc-Woźniakowa.
- 131. Херменеутика**, Теорија тумачења и разумевања, изд. „Нолит“, (1973, Београд) [4]+433—786.
Изашло као број 4—5 деветнаесте књиге часописа „Дело“.
- 132. Cvitan Mirna**, в. бр. 38.
- 133. Čačinović-Puhovski Nadežda**, Lingvistika. Treći program, Radio-Beograda, Beograd 1973, Teka, br. 4 (proljeće 1974, Zagreb) 1043—1044.
Приказ.
- 134. Čomski Noam**, в. бр. 1, 69.
- 135. Džonova B.**, в. бр. 103.
- 136. Schwartz Otto Vergal**, в. бр. 117.
- 137. Širnik J.**, в. бр. 103.
- 138. Škarić Ivo**, Kibernetika i jezik, SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 17—28.
Резиме на енглеском.
- 139. Škiljan Dubravko**, Domet stvaralačkog u jeziku (svršetak), SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 49—60.
Резиме на француском.
- 140. Škiljan Dubravko**, Jean Starobinski, Les mots sous les mots, Gallimard, Paris 1971, Teka, br. 2 (proljeće 1973, Zagreb) 448—451.
Приказ.
- 141. Škiljan Dubravko**, Jezikoslovni ogledi — Radoslav Katičić. Školska knjiga, Zagreb 1972, Teka, br. 2 (proljeće 1973, Zagreb) 416—418.
Приказ.
- 142. Škiljan Dubravko**, Marginalia linguistica. Razmišljanja jednog lingvista početnika, Teka, br. 2 (proljeće 1973, Zagreb) 360—369.
- 143. Škiljan Dubravko**, Nacrt za jedan uvod u sintaksu diskursa. SL, br. 9 (1974, Zagreb) 13—16.
Резиме на француском.
- 144. Škiljan Dubravko**, O jezičnom i izvanjezičnom svijetu političkog diskursa, Teka, br. 4 (proljeće 1974, Zagreb) 843—854.
- 145. Шкловски Виктор**, Јазикот и уметноста, Разв XII, 1 (1974) 35—37.
Прев. од руски: Александар К. Нејман.
Од книгата „Повест за прозата“, I, Москва, 1966. По повод 80-иот роден ден на В.Ш.
- 146. Škrjanc-Woźniakowa Majda**, в. бр. 130.
- 147. Špegel M.**, в. бр. 103.

II Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика

148. Аксаков К., в. бр. 255.

149. **Angelova Rosica**, Odin iz balladnih motivov v vesennih pesnjah južnih slavjan, МФ VI, 12 (1973) 25—29.

Резиме на македонски.

150. **Бадалиќ Д-р Јосип**, Кон творечките постапки на руската и хрватската народна епика (Билината „Ставр Гоудинович“ и хрватската далматинска епска песна „Ni za sam život ljuba se ne zamenjuje“), МФ, VI, 11 (1973) 21—26.

Резиме на руски.

151. **Barnet Vladimír**, в. бр. 260.

152. **Barnet Vladimír**, Diferenciace národného jazyka a sociální komunikace, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 21—29.

153. **Bauer Jaroslav**, в. бр. 247.

154. **Bezljaj France**, Besedna družina v slovanskih jezikih. Seminar slovenskega jezika, Literature in kulture IX (1973) str. 7—13.

155. **Bezljaj France**, Zakonitosti arealov v slovanski leksiki. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture X (1974) str. 7—13.

156. **Белински В.**, в. бр. 255.

157. **Beneš Boguslav**, O klasifikácii prognostičeských pogovorok i primet o pogoде u zapadných i južných slavjan, МФ VII, 13 (1974) 27—32.

Резиме на македонски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

158. **Benson Morton**, в. бр. 756.

159. **Бессонов П.**, в. бр. 255.

160. **Бицевска Кјта**, Исследования по славянскому языкознанию, Изд. „Наука“, Москва 1971, стр. 500, МЈ XXIV (1973) 257—262.

Приказ.

161. **Бођански Ј.**, в. бр. 255.

162. **Бондарчик В[асилиј] К., Федосјак А. С.**, Научные основы многотомного издания белорусского фольклора, Тезисы долкада, МФ VII, 13 (1974) 125—128.

Резиме на македонски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

163. **Бошковић Радосав**, Евентуални трагови диспалатализације г вокалнога у јужнословенским језицима, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 251—259.

164. **Бошковић Радосав**, Основи упоредне граматике словенских језика. I. Фонетика, изд. „Научна књига“ (1972, Београд) 20×14, 108+[2].

165. Browne Mayles, The Generative Structure of the Slovak Sentence: Adverbials, 36МСФЛ XVII/1 (1974) 252.

Приказ монографије Франтишка Мика о словачком адвербијалу; са критичким напоменама.

166. Brozović Dalibor, O tipologiji supstandardnih i interdijalekatskih idioma u slavenskom jezičnom svijetu, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 31—68.

167. Brozović Dalibor, O fonološkim sustavima suvremenih južnoslavenskih standardnih jezika, МЈ XXIV (1973) [1]+8—31.

Содржина. I. Фонемски инвентари: Увод; Прозодија; Вокализам; Сонанти; Турбуленти; Инвентар и граfiја; Таблице фонемских инвентара. Прв дел од поголема студија.

168. Брук С[амул] М., Частов К[ирил] В., Современные проблемы советской фольклористики, МФ VII, 13 (1974) 111—118.

Резиме на македонски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

169. Булахов М. Г., в. бр. 758.

170. Buttler Danuta, Dyskusyjne zagadnienia opisu polskich gwar środowiskowych, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 153—159.

171. Велецкая Наталия, Из истории славянской весенней обрядности, МФ, VI, 11 (1973) 47—51.

Резиме на македонски.

172. Венелин Ј., в. бр. 255.

173. Видоески Божидар, в. бр. 182.

174. Wiczorkiewicz Bronisław, Gwara Dzielnicy Ochota (z rozważan nad gwara warszawska), ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 75—83.

175. Волос Рената, Русские я-жесты njih классификация, SL, br. 9 (1974, Zagreb) 17—27.

Резиме на хрватском.

176. Вражиновски Т[анас], „Literatura ludowa“, Dwumie sięcznik Naukowo-literacki, No 1, 2, 3, 4/5, 6, 1973, Wrocław., МФ VII, 13 (1974) 232—233.

Приказ.

177. Вражиновски Танас, LUD, Organ Polskiego Ludoznawczego, Tom LVI, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Wrocław-Poznań 1972, str. 401., МФ VII, 13 (1974) 231—232.

Приказ.

178. Вражиновски Т[анас], Русский фольклор, XIII. Русская народная проза, Институт русской литературы (Пушкинский дом), Академия наук СССР, Издательство „Наука“, Ленинград, 1972, стр. 316, МФ VI, 11 (1973) 145—147.

Приказ.

179. Vrana Josip, Utjecaj depalatalizacije i denazalizacije na razvitak vokalskih-sistema češkoga i hrvatskosrpskoga jezika, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 269—279.

180. Вроцлавски Кништоф, Karo Daniel Kałużec: Gawędziarz cieszyński Józef Jeżowicz, Ostrava, 1973; str. 442, ilustr. 67, МФ VII, 13 (1974) 208—211.

Приказ.

181. Вулетих мр Вера, Преглед случајева одступања од норми руског књижевног изговора у говору Руса, ГФФНС XVII/2 (1974) 447—458.

Резиме на руском.

182. Говорните форми и словенските литературни јазици. Материјали од Второто заседание на Меѓународната комисија за словенските литературни јазици, Уред. одбор: акад. Блаже Конески, проф. д-р Божидар Видоески, проф. Крум Тошев, Скопје, Македонска академија на науките и уметностите, 1973, 184, 8^о.

Содржи уведен збор, 5 реферата на тема: „Општи прашања за односот меѓу литературниот јазик и неговите нелитературни форми“ со дискусија; 7 реферата на тема: „Проблематиката на одделните словенски јазици од гледиштето на односот меѓу литературниот јазик и неговите нелитературни форми со дискусија; 5 реферата на тема: „Проблематика на одделните јазични планови од гледиштето на односот меѓу литературниот јазик и неговите нелитературни форми“ со дискусија како и проект „Лингвистичка карактеристика на современата состојба на словенските литературни јазици“.

Текст на македонски, српскохрватски, словенечки, чешки, полски, руски, украински и словачки.

183. Grabar B., Wiener slavistisches Jahrbuch, 1956—1973, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 251—259.

Рубрика „Osvrti“.

184. Grepl Miroslav, в. бр. 186, 219, 225, 239, 273, 283.

185. Grepl Miroslav, K sémantické podmíněnosti realizace větných struktur Реферати са заседања меѓународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 23—29.

Однос измеѓу семантичких и граматичких карактеристика речи.

Дискусија: Jan Kořenský, Zuzanna Topolińska, Светомир Иванчев.

186. Grochowski Maciej, Formalne a semantyczne składniki tekstu (w świetle analizy polskiej frazy nominalnej), Реферати са заседања меѓународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 109—112.

Дискусија: Милка Ивић, Krystyna Pisarkowa, Miroslav Grepl.

187. Ѓурчинов Милан, в. бр. 267.

188. Димитриева Светлана, Опыт картографирования в изучении русского былевого эпоса, МФ, VI, 11 (1973) 27—38 со 2 картодиаграма.

Резиме на македонски.

189. Димитровски Тодор, Кон Миклошичевата теза за потеклото на старословенските глаголски именки образувани од свршени глаголи. Во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен славистички конгрес во Варшава, [1] + 20—23.

Образувајќи ги глаголските именки нажален **-нѣ** || **-ниѣ** и **-тъѣ** || **-тиѣ** од свршени глаголи при преведувањето на евангелиските и други текстови од новозаветниот грчки јазик на јазикот на македонските Словени, авторот константира, творците на старословенскиот јазик имале повеќе или помалку, готови модели и во словенската реч на своите современици.

190. Дмитриев П. А., Из набљудений над синонимическими конструкциями в славянских языках, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 93—98.

191. Доброљубов А. Н., в. бр. 255.

192. Ѓорѓевић Нада, в. бр. 1224.

193. Жежел-Каличанин Татјана, Народна творчист, та етнографија, Орган Институту мистецтвознавства, Фолклору та етнографії им. М. Т. Рильского Академїи наук УРСР и Министератва култури Украинс, кої РСР, Наукова, Думка Київ, 1969—1972, МФ VI, 11 (1973) 147—148.

Приказ.

194. Жежел-Каличанин Татјана, Словѣјанс, ке литературознaнство и фольклористика, Академїи наук Украинскої РСР, Республиканс, киј мнжвидомчиј збирник, випуск 7, Київ, 1971, стр. 143, МФ VI, 11 (1973) 148—149.

Приказ.

195. Zaręba Alfred, в. бр. 322.

196. Zarębina Maria, в. бр. 201.

197. Ivanova Olga, Milan Majtán, Názvy obcí na slovensku za ostatnych dvesto rokov, Братислава, 1972 год., 671 str., MJ XXIV (1973) 254—257.

Приказ.

198. Иванчев Светомир, в. бр. 185, 1338.

199. Иванчев Светомир, За функционално-семантичната свѣрзност на личните местоимения в славянските езици с актуалното членение на изречението, Реферати са заседања меѓународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 55—65.

Однос између семантичких и граматичких карактеристика речи.

Дискусија: Милка Ивић, Zuzanna Topolińska.

200. Ивић Милка, в. бр. 186, 199, 225, 242, 274, 283, 1338.

201. Ивић Милка, Maria Zarębina: Rozbicie systemu językowego w afazji (na materiale polskim), Polska Akademia Nauk-Oddział w Krakowie, Prace Komisji języko-

znawstwa Nr 35, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk, Zakład narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 192 str., 36МСФЛ XVI/2 (1973) 219—221.

Приказ.

202. Ивић Павле, Хијерархија сродства међу језичким и дијалекатским типовима на словенском југу, Реферати за VII међународни скуп слависта у Варшави, Филозофски факултет (1973, Нови Сад) 15—38.

Резиме на енглеском језику.

203. Илиевски Хр. Петар, в. бр. 646.

204. Јазих Ђорђе, Акцентуација изведених речи у руском језику, ГФФНС XVI/2 (1973) 491—504.

Резиме на руском.

205. Јакобсон Роман, Сокол в мѣтах, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 125—134.

206. Jakopin Franc, K vprašanju substantivizacije pridevniških besed v slovenskih jezikih. SR XXI (1973) št. 2 str. 265—277.

Resumé v rušćini.

Objavljeno tudi v: Seminar slovenskega jezika, literature in kulture IX (1973) str. 83—91.

207. Jakopin Franc, Ob monografiji o besednih zvezah v beloruščini. JiS XVIII (1972/73) št. 4 str. 145—147.

Poročilo o knjigi: A. I. Narkevič, Sistēma slovaziučennjau u sučasnoj belaruskaj move (Minsk 1972).

208. Jakopin Franc, Tretji odzadnji slovar ruskega jezika. SR XXII (1974) št. 4 str. 352—358.

Poročilo o knjigi: Obratnyj slovar' russkogo jazyka (Minsk 1974).

209. Jedlička Alois, в. бр. 220.

210. Jedlička Alois, Problematika mluveného jazyka v poměru k jazyku psanému, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 69—79.

211. Jerković Ivan, Etimološko-semantičke vrednosti paralela slovenskih ime-ničkih ž основа u indoevropskim jezicima, ZRFFP X (1973) 107—123.

Резиме на руском.

212. Ђосифов Е., Употребление глаголов *иди*, *ходиши*, и *ходиши* (в сопоставлении с русским языком), ZRFFP X (1973) 295—303.

Резиме на српскохрватском.

213. Kadłubiec Daniel Karo, в. бр. 180.

214. Karaś Mieczysław, Protetyczne s- w językach słowiańskich, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 135—141.

215. Киреевски В. П., в. бр. 255.

216. Конески Блаже, в. бр. 182, 267.

217. Кононенко И. В., в. бр. 279.

218. Kořenský Jan, в. бр. 185, 260.

219. Kořenský Jan, K otázce systémových a funkčních vztahů mezi sémantikou a gramatikou přirozeného jazyka, Реферати са заседања међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22, (1974, Београд) 9—14.

Однос између семантичких и граматичких карактеристика речи.

Дискусија: Miroslav Grepl.

220. Korošec Tomo, Sinteza stilističnih raziskav v češkem jezikoslovju. SR XXI (1973) št. 1 str. 93—100.

Порочило о књиги: Alois Jedlička, Věra Formánková, Miloslava Rejmánková, Základy české stylistiky (Praga 1970).

221. Коруbian Благоја, в. бр. 267.

222. Kuryłowicz Jerzy, Les itératifs en -e/o/- en slave et en baltique, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 143—147.

223. Kurz Josef, K problematice existence a významu slov. zájmena jь, ja, je, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 149—153.

224. Laskowski Roman, в. бр. 273.

225. Laskowski Roman, Morfemika w opisie struktury języka (uwagi o kategorii liczby rzeczowników), Реферати са заседања међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 99—106.

Дискусија: Милка Ивић, Helmut Faska, Miroslav Grepl.

226. Леков Иван, в. бр. 788.

227. Леков Иван, Въпросът за междинните равнища и пограничия в граматическото описание на славянските езици, Реферати са заседања међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 149—163.

228. Лиминг Хенри, Улога Паноније у развоју старословенског језика, ЗбМСС, 5 (1973) 137—143.

„Овај рад има за циљ да прикаже доказни материјал, који је, како изгледа, досада био занемариван и да испита могућности“ за реалније сагледавање „улоге Паноније у развоју старословенског језика“.

229. Лингвистичка карактеристика на современата состојба на словенските литературни јазици, Проект, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици 171—173.

Напореден текст на руски с. 175—177; и чешки 179—181.

230. Lubaś Wladislaw, Przejawy semantizacji we fleksji południowosłowiańskiej, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 167—171. В. и бр. 304.

231. Majtán Milan, в. бр. 197.

232. Малиновски Тадеуш, Вероватна прасловенско-праиљирска граница на југу Пољских земаља, Гласник Етнографског института XXII (1974) 27—50.

Резиме на француском.

233. Марков Борис, Именски наставки со аугментативно и пејоративно значење во современите словенски јазици, Во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен славистички конгрес во Варшава, [I] + 58—67.

Со краток преглед на наставките во рускиот, белорускиот, украинскиот, полскиот, горнолужицкокрпскиот, чешкиот, словачкиот, словенечкиот, српскохрватскиот, македонскиот и бугарскиот јазик.

234. Matijevics dr Lajos, в. бр. 513.

235. Menac Antica, Posudeni elementi u ruskoj i hrvaskoj frazeologiji, VII Međunarodni kongres slavista u Warszawi, izd. Hrvatsko filološko društvo (1973, Zagreb) 89—98.

Резиме на руском.

236. Милер О., в. бр. 255.

237. Minora-Gjurkova Liliana, в. бр. 1982.

238. Mirnics mr Julia, в. бр. 518.

239. Mistrík Jozef, Kompetencia gramatickej a lexikálnej zložky slova vo vypovedi, Реферати са заседања меѓународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 5—7.

Однос између семантичких и граматичких карактеристика речи.

Дискусија: Zuzanna Topolińska, Miroslav Grepl.

240. Митков Маринко, Грамматика современного русского литературного языка „Наука“, Москва, 1970, ЛЗБ XX, 1 (1973) 87—92.

Приказ.

241. Митрев Димитар, в. бр. 267.

242. Михневич А. Е., Структура предложения и вторичные функции лексических значений, Реферати са заседања меѓународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 17—21.

Однос између семантичких и граматичких карактеристика речи.

Дискусија: Милка Ивић.

243. Michalk Frido, Wo ironiskim naložowanju kopulatiwneje konjunkcije, Реферати са заседања меѓународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 141—147.

Дискусија Krystyna Pisarkowa.

- 244. Мишеска-Томиќ Олга**, в. бр. 1356.
- 245. Музалевски Александар**, Предикатске речи у руском језику у поређењу с истим речима у српскохрватском језику, ГФФНС XVI/2 (1973) 505—525.
Резиме на руском.
- 246. Mulc L.**, Zbornik za slavistiku, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 242—245.
Рубрика „Osvrti“; осврт на прве три књиге часописа.
- 247. Nazor Anica**, Jaroslav Bauer, Syntactica Slavica. Vybrané práce za slovan-ské skladby. Universita J. E. Purkině, Brno, 1972, str. 471, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 222—225.
Рубрика „Ocjene i prikazi“.
- 248. Најческа-Сидоровска Марија**, в. бр. 1358.
- 249. Накев Спиро**, в. бр. 1360.
- 250. Naylor Kenneth E.**, Bulgarian Dialects in the South Framework, ЗМФСЛ XVI/2 (1973) 33—38.
Резиме на српскохрватском.
- 251. Narkevič A. I.**, в. бр. 207.
- 252. Николиќ Илија**, в. бр. 1480.
- 253. Oltjanu Pandele**, Problemy transkripcii i izdanija slavjano-rumynskih tekstov, МЈ XXIV (1973), [1]+76—84.
- 254. Органџиева Цветанка**, Народниот еп (јужнословенски и руски) — најпривлачен жанр во романтичкиот период на изучување на народното поетско творештво, Во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен славистички конгрес во Варшава, [1]+104—113.
- 255. Органџиева Цветанка**, Руските словенофили и фолклорот, ГЗФФ 26 (1974) [1]+478—497.
За дејноста на П. В. Киреевски, Ј. Венелин, Ј. Бођански, В. Белински, К. Аксаков, А. С. Хомјаков, П. Бессонов, О. Милер, Н. А. Доброљубов, Н. Г. Чернишевски и др.
Резиме на руски.
- 256. Orloš Teresa Zofia**, Z badań nad zapożyczeniami serbochorwackimi i słoweńskimi w języku czeskim, ЗМФСЛ XVI/1 (1973) 7—13.
- 257. Павловиќ Миљивој**, Нове смернице у проучавању историје словенских језика, Реферати за VII меѓународни конгрес слависта у Варшави, Филозофски факултет (1973, Нови Сад) 1—10.
Резиме на француском.
- 258. Pauliny Eugen**, Znalost' normy spisovnej slovenčiny v jednotlivých vrstvách obyvateľ'stva, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 81—82.
- 259. Pisarkowa Krystyna**, в. бр. 186, 243, 273, 283.

260. Pisarkowa Krystyna, Leksykalne sygnały segmentacji tekstu, Реферати са заседања међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22. (1974, Београд) 35—43.

Однос између семантичких и граматичких карактеристика речи.

Дискусија: Jan Kofenský, Zuzanna Topolińska, Vladimír Barnet, Odgovor referenta.

261. Полежина Благородна, Некои аспекти на влијанието на мајчиниот јазик врз учењето на рускиот јазик, ПД XXX, 5—6 (1974) [1]+376—384.

Од наставата.

262. Поленаковиќ Харалампије, в. бр. 267.

263. Поленаковиќ Харалампије, Вториот, необјавен Вуков „Додаток к Санкт-петербургским сравнителним рјечницима свију језика и нарјечија с особитим огледима бугарског језика“. Раз XVI, 10 (1974) [1]+1086—1099.

Со прилог на Речникот.

264. Поповић Стојанка, О позајмицама и њиховом продирању у језик чешких насеља у Босни, АФФ 11 (1974) 387—401.

Резиме на француском.

265. Radošević Natalija, Proces usvajanja srodnog (ruskog) jezika u srpsko-hrvatskoj govornoj sredini, изд. Univerzitet u Novom Sadu (1973, Novi Sad) [3]+200+[4].

Докторска дисертација.

Текст је штампан ћирилицом.

266. Rejmánková Miloslava, в. бр. 220.

267. Реферати на македонските слависти за VII меѓународен славистички конгрес во Варшава, Ред. одбор Милан Ѓурчинов, Блаже Конески, Благоја Корубин, Димитар Митрев, Харалампије Поленаковиќ, Скопје, Сојуз на друштва-та за македонски јазик и литература на СРМ, 1973, 192+[1] с., Б-ка. „Литературен збор“ 3.

Содржи 21 реферат од областа на лингвистика, литературна историја, фолклор и историја.

268. Ристовски Блаже, Славянская филология, Том XIV. Историја и фолклор. Доклади и статии за VII меѓународен конгрес на славистите, БАН, Софија, 1973, 169 стр., МФ VII, 13 (1974) 211—213.

Приказ.

269. Rode Matej, Nova izdaja „Ožegova“. NRazgl XXIII (1974) št. 4 str. 103.. Poročilo o knjigi: Sergej Ivanovič Ožegov, Slovar' russkogo jazyka (Moskva 1973)..

270. Rojs Jurij, France Bevk: Sunduk s srebrom. SR XXI (1973) št. 1 str. 100—104.

Jezikovna ocena ruskega prevoda (Moskva 1971).

271. Ром Бранислава, Српскохрватски еквиваленти за нека значења руских. падежа, Прил. ФФНС 10 (1974) 49—108.

272. Ром Бранислава, Српскохрватски еквиваленти за нека значења руског датива, Прил. ФФНС 9 (1973) 129—141.

273. Ružička Josef, Dynamickost synchronného stavu jazyka, Реферати са заседања међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 115—120.

Дискусија: Krystyna Pisarkowa, Roman Laskowski, Miroslav Grepl.

274. Ružička Rudolf, Об отношениях между семантическими и грамматическими свойствами слов, Реферати са заседања међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 49—53.

Однос између семантичких и граматичких карактеристика речи.

Дискусија: Милка Ивић.

275. Ružička Rudolf, О способах построения описательных грамматик славянских языков, Реферати са заседања међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 127—130.

Дискусија: Михаило Стевановић.

276. Sawicka Irena, Korelacja mekoce u poljskom književnom jeziku, ЗбМФСЛХ VII/2 (1974) 31—36.

Резиме на руском.

277. Stankiewicz Edward, The Accent and Grammatical Categories of the -a Stems in South Slavic, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 193—202.

278. Станковић Богољуб, Лингвистические основы и методические проблемы интерференции при изучении русского языка славянами (Материалы междунородного симпозиума, состоявшегося в апреле 1971 г. в г. Велико Тирново), София 1973, стр. 341, Живи језици, књ. XV бр. 1—4 (1973, Београд) 165—168.

279. Станковић Богољуб, В. И. Кононенко: Синонимика синтаксических конструкций в современном русском языке, Киев 1970, стр. 142, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 162—165.

Приказ.

280. Стевановић Михаило, в. бр. 275.

281. Stępnia Klemens, Polska gwara złodziejska, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 203—209.

282. Topolińska Zuzanna, в. бр. 185, 199, 239, 260.

283. Topolińska Zuzanna, Informacja zgramatykalizowana jako przedmiot opisu lingwistycznego. Реферати са заседања међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 91—94.

Дискусија: Милка Ивић, Krystyna Pisarkowa, Miroslav Grepl, Одговор референта.

284. Тошев Крум, в. бр. 182.
285. **Urbańczyk Stanislaw**, Polski dialekt kulturalny w przeszłości i obecnie, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 87—93.
287. Федосик А. С., в. бр. 162.
288. **Филин Ф[едот] П[етровић]**, Рускиот литературен јазик во неговите заемни врски со другите разновидности на рускиот јазик, Прев.: Лидија Ежова, во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 9—19.
289. **Finka Božidar**, Sedmi međunarodni slavistički kongres, SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 83—84.
Рубрика „Kronika“.
290. **Formánková Věra**, в. бр. 220.
291. **Франтишек Мико**, в. бр. 165.
292. **František Miko**, Generativna metoda a standardna štruktúrna analýza pri opise syntaxe, Реферати са заседања комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 133—139.
293. **Habovštiak Anton**, Názvy škorca (sturnus) v slovanských jazykoch, MJ XXIV (1973) [1]+116—117.
Со литература.
294. **Hamp Eric P.**, An Archaism in Slavic, ЗМФСЛ XVII/1 (1974) 241—244.
295. **Helmut Faska**, в. бр. 225.
296. **Хјутл-Ворт Герта**, К Вопросу словообразованија в современном литературном и разговорном русском јазуке, (Исторические комментарии), Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 137—141.
297. **Хомјаков С. А.**, в. бр. 255.
298. **Чернишевски Г. Н.**, в. бр. 255.
299. **Чистов К[ирил] В.**, в. бр. 168.
300. **Chelaru Valentin Gr.**, Kontradikcija i opozicija na relaciji pismeni // usmeni jezik, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 161—163.
301. **Šivic-Dular Alenka**, Gerald Stone, Lexical changes in the upper Sorbian literary language during and following the national awakening. SR XXII (1974) št. 2 str. 243—244.
Ocena.
302. **Šivic-Dular Alenka**, Staročeský slovník. SR XXII (1974) št. 3 str. 519—522. Poročilo o zv. 1—4 (1968—1972).

303. Šivic-Dular Alenka, Chr. S. Stang: Lexikalische Sondertübereinstimmungen zwischen dem Slawischen, Baltischen und Germanischen, SR XXI (1973) št. 4 str. 472—475.

Оцена.

304. Šimundić Mate, Władisław Lubaś: Słowotwórstwo południowosłowiańskich nazw miejscowych z sufiksami -ци, -овци, -инци... SR XXI (1973) št. 4 str. 475—479

Оцена.

III Етимологија, историја речи, тумачење речи, ономастика, збирке речи

305. Адамовић Милан, О пореклу српскохрватских османизма, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 229—236.

306. Alerić Danijel, Oronimi *Kunara* i *Jadika*, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—74) 3—22.

Аутор сматра да се у оба оронима крију трагови турцизама.

Резиме на француском.

307. Barac-Grum Vida, Toponimija Gorskokotarske regije u Hrvatskoj, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 23—26.

Резиме на енглеском.

308. Barić Ernest, Prezimena i porodični nadimci u Martincu (Felsőszentmárton) u Mađarskoj, Прил. ФФНС 10 (1974) 153—157.

309. Battista Pellegrini Giovanni, в. бр. 349.

310. Bezlaј France, в. бр. 1649.

311. Bezlaј France, Na robu srbohrvatskega (in slovenskega) etimološkega slovarja, ЈiS XVIII (1972/73) št. 4 str. 139—141; št. 5 str. 179—182; št. 6 str. 224—226; št. 8/9 str. 284; XIX (1973/74) št. 1 str. 19—22; št. 3 str. 88—89; št. 4 str. 123—125.

Razlaga besed: *gumati*, *jalovište* — *ja(d)lovišče*, *maljiv* — *maleti*, *hlíšč* — *olúja* — *luna*, *páščiti se* — *paštiti se*, *oplet* — *oplat* — *poplesati*; *bagav* — *bugav* — *bužav*, *kičma*, *se ne vgane*.

312. Битракова-Грозданова Вера, За кованицата на Лихнид, ЖА XXIII, 2 (1973) 295—301.

Резиме на француском.

313. Blanár Vincent, Teoretické problémy onomastickej terminológie, MJ XXIV (1973) [1]+52—62.

Со литература.

314. Бошковић Радосав, Поводом неких топонима, Прил. XL, св. 1—2 (1974) 22—35.

315. Bousquet J., Une épigramme funéraire grecque de Dardanie, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 255—257.

316. Gabričević M., *Data mors*, ЖА XXIII, 2 (1973) 287—290.

Аутор сматра да израз *sine data morte mortua est* на надгробној плочи коју је објавио Р. Марић („Музеји“ 2, 1949) треба схватити као *sua morte*.

Чланак на италијанском.

317. Деановић Мирко, в. бр. 1836.

318. Dragojević-Josifovska Borka, *Add. ad. CIL III 8212 — Scupis*, ЖА XXIII, 2 (1973) 291—294.

Ревизија натписа наново откривене сепулкралне стеле на латинском језику из II в.н.е.

Чланак на српскохрватском.

Резиме на француском.

319. Dragojević-Josifovska Borka, *Dva neobjavljena latinska natpisa iz Radišapa kod Skoplja*, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 241—249.

Резиме на француском.

320. Дуриданов М., Бълг. *говоувей*, срхърв. *гдровијей*, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 107—115.

321. Ђорђевић др Петар, Око старословенске (српскословенске) лексике у Вукову Рјечнику, НССУВД 2 (1972) 79—80.

322. Zaręba Alfred, *Le słowiańskich zagadnień semantycznych „czuć“, „słyszeć“, „pachnieć“*, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 117—124.

323. Zieniukowa Jadwiga, *Kašubščina v luči jezikoslovnih razprav*, ЈиС XX (1974/75) št. 1 str. 2—7.

324. Златановић Момчило, Топоними Пољанице, Прил. ФФНС 10, (1974) 109—141 (стр. 141 карта).

„Пољаница је издвојена област која обухвата горњи ток слива Ветернице, а почиње близу Враћа од планине Гоча“. Аутор даје топономастичку грађу из двадесетак села. Грађа је акцентована.

325. Иванова Олга, Оронимите во Пробиштипско (прилог кон македонската оронимија), *Onomastica jugoslavica* 3—4 (1973—1974) 65—72.

Резиме на енглеском.

326. Јанкиевски Т[оме], Вотивна плоча посветена на Асклепиј од Heraclea Lyncestus, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 251—254.

Опис и објављивање натписа.

Резиме на француском.

327. Јовићевић Радојица, Један ономастички детаљ, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 353—356.

328. Јонке Људевит, в. бр. 1836.

329. Kalinski Ivan, Vrijedan prilog toponomastici (Petar Šimunović, Toponimija otoka Brača, Brački zbornik 10, izdavač Skupština općine Brač, Savjet za prosvjetu i kulturu, Supetar 1972, 318 str. + karte) Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 189—190.

Приказ.

330. Карамитчиев Ап., Новооткривени епиграфски споменици во кратовско, ЖА XXIII, 1 (1973) 147—154.

Аутор објављује 4 натписа на латинском и један на грчком језику.

Резиме на енглеском.

331. Кашић др Јован, Лексика Вуковог Рјечника и савременог књижевног језика, ГФФНС XVI/1 (1973) 165—175.

Резиме на руском.

332. Keber Janez, Na robu srbohrvatskega (in slovenskega) etimološkega slovarja. JiS XVIII (1972/73) št. 6 str. 226—228; št. 7/8 str. 283—284.

Razlaga besed: *urnebes*, *ivica*.

333. Килибарда Гојко М., О постанку назива племенских области Бањани у Црној Гори, Спо год. V, бр. 9—10 (1973, Никшић) 21—23.

334. Krivošić Stjepan, Postanak i značenje mjesnog imena Zaprešić, Jezik XXII, br. 1 (listopad 1974, Zagreb) 30—31.

Рубрика „Osvrti“.

335. Majtán Milan, Tri slovanské onomastické konferencie, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 183—188.

336. Марић Р., в. бр. 316.

337. Марковић В. Благоје, Микротопонимијска грађа из Раша (Врака код Скадра), Прил. ФФНС 9 (1973) 143—153.

Грађа је акцентована.

338. Matijašić Fahra, Istorijski toponim Brëna, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 73—74.

339. Matijevics dr Lajos, в. бр. 512.

340. Mirnics mr Julia, в. бр. 519.

341. Митков Маринко, Двокомпонентниот карактер на топонимистичките единици, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 75—77.

Резиме на енглеском.

342. Митков Маринко, Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1970—1971, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 191.

Приказ на македонском.

343. Михајловић др Велимир, Лексика несловенског порекла у предвуковској епоси, НССУВД 2 (1972, Београд) 49—50.

344. Михајловић Велимир, Порекло имена наших манастира (Бездин, Обода), ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 439—443.

345. Михајловић Јован, Чифлук разојнски крајем 1940. године. Грађа за патронимијски речник Југославије, Прил. ФФНС 10 (1974) 149—151.

346. Moguš Milan, Jedna južnoslovenska crta u hrvatskoj toponomastici, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 79—80.

347. Muljačić dr Žarko, Astarea (od opće do vlastite imenice), Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 81—85.

Резиме на италијанском.

348. Pavlović Zvezdana, Antroponimi tipa *Dojčin* u našem jeziku, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 87—88.

349. Pavlović Milivoj, Giovanni Battista Pellegrini, Friuli preromano e romano, Accademia di scienze, lettere e arti dé Udine, Udine 1960, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 193—197.

Приказ.

350. Pavlović Milivoj, Misli o zadacima onomastike, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 179—181.

351. Павловић Миливој, Теренске ситуације и етнонимске перспективе у Илирикуму, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 489—508.

352. Papazoglu Fanula, Sur la monnaie illyrienne au nom de ΠΗΔΩΝ, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 258—260.

353. Петровић Наталија, Микротопонимија неких српских насеља у Мађарској, Прил. ФФНС 10 (1974) 143—147.

Акцентована грађа из места: Бата, Чобанац, Калаз, Ловра, Медина, Помаз и Сентандреја.

354. P[etruševski] M[ihail] D., в. бр. 555.

355. P[etruševski] M[ihail] D., Pe-to-no (= Петрус) = Πετρος, Педна (≤ *Петна): Πυδνα ≤ Πυτνα et Πετρος, Петра, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 331—332.

Чланак на француском.

356. Пецо А[сим], Називи долина уз реке у српскохрватском језику, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 509—524.

357. Polák Václav, Considérations sur la toponymie balkanique, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 89—94.

358. Rodić Nikola, O nekim biblijskim imenima u našem jeziku, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 95—97.

359. Rospond Stanislaw, Struktura i stratigrafia toponimów typu -išt- u Bułgarii i Macedonii, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 99—140.

Резиме на француском.

360. Савић Момчило Д., Порекло и значење једне речи из источне Србије (Ђелак), ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 579—587.

361. Sekereš Stjepan, Slavonska vodna imena, ЗбМФЛ XVII/1 (1974) 193—205 (са картом Славоније и Барање).

362. Sekereš Stjepan, Slavonski porodični nadimci, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 141—151.

363. Скок Петар, в. бр. 1836.

364. Slawski Franciszek, Czarnogórskie *glądun, təkūn, bogātūn*, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 189—192.

365. Станић Милија, Нешто о именима и хипокористима у Ускочком говору, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 153—160.

366. Станојев Богдан Т., Микротопонимија у хатару села Загајице (Банат), Прил. ФФНС 9 (1973) 181—183.

367. Суботић Јеласвета, Микротопонимија доњих и горњих Кривошија (Бока Которска), Прил. ФФНС 9 (1973) 155—168.
Грађа акцентована.

368. Tekavčić Pavao, Lingvistički nadimci vodnjanskih nadimaka, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 161—177.

369. Tomić Mile, Antroponimija Karaševaca. II., ЗбМФЛ XVII/1 (1974) 207—240.

Резиме на румунском.

370. Finka Božidar i Šojat Antun, Obalna toponimija zadarsko-šibenskoga kopna i šibenskog otočja, Onomastica jugoslavica 3—4 (1973—1974) 27—64.

Резиме на француском.

371. Hamp Eric P. в. бр. 294.

372. Хафнер Станислав, Топика средњовековне српске историографије као елемент културне и политичке оријентације, Прил. XL, св. 3—4 (1974) 167—178.

373. Heubeck A[lfred], ΒΡΑΣΙΛΑΣ (Theokrit VII, 11), ЖА XXIII, 1 (1973) 17—18.

Аутор расправља о имену Βρασίλας код Теокрита, дајући и етимологију.
Чланак на немачком.

374. Хорват Смиља, Презимена и надимци у селима Барање (Болман, Дубошевица, Поповац) Прил. ФФНС 9 (1973) 169—179.

Рад поред грађе садржи и доста предања о настанку појединих презимена и надимака.

375. Црепајац Љиљана, Семантика и етимологија. Проба за један семантички речник, ЗбФФ XII, 1 (1974) 75—85.

Резиме на немачком.

376. Džonov St. Bojan, в. бр. 383.

377. Šivic-Dular Alenka, Na robu srbohrvatskega (in slovenskega) etimološkega slovarja. JiS XVIII (1972/73) št. 5 str. 182—183; št. 7/8 str. 281—283; XIX (1973/74) št. 4 str. 125—128.

Razlaga besed: *mávek* — *zdmavica*, *bagati*, *glavež* — *uglava*.

378. Šivic-Dular Alenka, Ostslavisches **ijamiti* Linguistica XIII (1973) str. 191—197.

Resumé v slovenščini.

379. Šimunović Petar, в. бр. 329.

380. Šojat Antun, в. бр. 370.

381. Schulze J[ohannes] — F[riedrich], Zum militärischen Terminus *χελώνη* bei Nonnos, (Dionysiaka 22, 181), ЖА XXIII, 1 (1973) 29—32.

382. Schuster-Šewc H., Zur Frage der südslawischen perunika-Namen, JФ XXX, св. 1—2 (1973) 213—221.

383. Schütz Joseph, Bojan St. Džonov, Nemske rudarskoppravzaemki v balkanskite redakcii na „Saskija zakon“, 36МСФЛ XVII (1974) 255—258.

IV Несловенски јазици

384. Agani Hilmi, Gjon Nikollë Kazazi, БПФФ XI (1974, Priština) 8°.

385. Акундин Г., в. бр. 605.

386. Bajcinca Isa, Kongresi i drejtshkimit të shqipes, GjASShF II—1972 (1974, Priština) 8°, 159—160.

Осврт.

387. Bardhi M[ehdi], в. бр. 452, 526.

388. Bardhi Mehdi — Ismajli Rexhep, Teksti i gjuhës shqipe për të huaj, izd. Fakulteti Filozofik i Universitetit të Prishtinës- Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini 1974, Priština) 8°, 1—164.

389. Barićević Adam A., в. бр. 563.

390. Бастова Љубинка, Radmila Popović: Metodika savremene nastave latinskog jezika, Beograd 1967, str. 103, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 396—398.

Приказ на македонском.

391. Bačvanski mr Marija, Objekat u nemačkom i njegovi ekvivalenti u srpsko-hrvatskom jeziku, ГФФНС XVI/2 (1973) 477—489.

Резиме на немачком.

392. Bennett Emmett L., в. бр. 549.

393. **Benson Morton**, в. бр. 756.
394. **Beran Zdenka**, The realm of sensory perception and its significance in Petronius Satyricon, ЖА XXIII, 2 (1973) 228—251.
395. **Berić dr Vesna**, Sintaksička polisemičnost partikule 'so' u zavisnoj rečenici u delu G. Wickram-a, ГФФНС XVII/1 (1974) 297—302.
Резиме на немачком.
396. **Bizzaro Dživo**, в. бр. 563.
397. **Brewster G. Paul**, в. бр. 543.
398. **Bugarski Ranko**, Tipologija lingvistike, Jehona XI, 9 (1973, Skoplje) 8°, 80—95.
399. **Budimir Milan**, Alb. zot < diatos „iudex arbiter retractatur“, GJASShF II—1972 (1974, Priština) 8°, 85—86.
400. **Budor Karlo**, Historia verdadera y apologética del latín medioeval S[C]LA-VUS y de su suerte en el español, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 783—797.
401. **Bujas Željko, A**, „Time“ Magazine Vocabulary Study, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 579—594.
402. **Buyssens Eric**, Të folurit e logjika — të folurit e të menduarit, Jehona XI, 7 (1973, Skoplje) 8°, 73—83.
Превели са француског Ilijas Kadriu и Skender Gashi.
403. **Velčić Ivana**, The English Element in the Croatian Sports Vocabulary, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 757—771.
404. **Vescu Victor**, Knjiga o rumunskoj slavistici, G. Mihăilă, Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești [Studije iz leksikologije i istorije rumunske lingvistike], Bukurešt 1973, ФП I—IV (1973, Београд) 112—113.
Приказ.
405. **Vilke Mirjana**, English Element in Serbo-Croatian Technical Vocabulary, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 709—726.
406. **Vinja Vojmir**, Romanica et Dalmatica dans le premier dictionnaire étymologique croate ou serbe. Remarques en marge des IIe et IIIe volumes de l'ERHSJ de Petar Skok, SRAZ, br. 37 (1974, Zagreb) 149—185.
407. **Vlatković Mira**, On the Use of Tenses in Scientific Papers, English and Croatian, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 773—782.
408. **Vokshi Hasan**, в. бр. 496, 497.
409. **Vokshi Hasan — Luboteni Gani**, Učimo albanski za II razred gimnazije, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1973, Priština) 8°, 1—100.

410. Vratović V[ladimir], Acta conventus neolatini Lovaniensis (Proceedings of the First International Congress of Neo-Latin Studies, Louvain 23—28 August 1971). Edited by J. Ijsewiju and E. Kezler, München 1973, ЖА XXIII, 2 (1973) 377—379.

Приказ на српскохрватском.

411. Вукобрат Слободан, Пиктурална симболика у делима Митона Стрејчија, АФФ 11 (1974) 217—249.

Резиме на енглеском.

412. Vuković Gordana, в. бр. 73, 74.

413. Ghadwick John, в. бр. 455.

414. Gantar K[ajetan], A. Traina—G. Bernardi Perini, Propedeutica al latino universitario. Testi e manuali per l'insegnamento universitario del latino vol. 9. Bologna, Patron, 1972. p. X+394, ЖА XXIII, 1 (1973) 215—216.

Приказ на словеначком.

415. Gantar K[ajetan], Victor Pöschk, Horazische Lyrik. Interpretationen. Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1970. 277 strana, ЖА XXIII, 1 (1973) 212—214.

Приказ на словеначком.

416. Gantar K[ajetan], Colloquium didacticum classicum quintum (Gent, 3.—7. septembra 1973), ЖА XXIII, 1 (1973) 216—218.

Осврт на словеначком.

417. Gantar K[ajetan], P. Ovidius Naso, Tristia. Herausgegeben, übersetzt und erklärt von Georg Luck. Band I: Text und übersetzung. Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1967. Band II: Kommentar, Lieferung 1 (1968), Lieferung 2 (1972), ЖА XXIII, 2 (1973) 384—387.

Приказ на словеначком.

418. Gashi Skender, в. бр. 402.

419. Godart L., в. бр. 552.

420. Dançetović dr Vojislav, Sufiksi diminutiv i emrave të gjuhës shqipe, Jehona XII, 9 (1974, Skoplje) 8°, 81—94.

421. Deže Laslo, в. бр. 73, 74.

422. Demiraj Shaban, Rreth disa çështjeve themelore të morfologjisë historike të shqipes, GjASShF II—1972 (1974, Priština) 8°, 69—84.

Резиме на француском.

423. Derbolav Josef, в. бр. 551.

424. Deroy L., Omphalos, essai de sémantique évolutive, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 3—36.

425. Desnickaja V. Agnja, Koinca mbidialektore gege e veriut në gjuhën shqipe, Jehona XI, 3 (1973, Skoplje) 8°. 67—78.

426. Desnickaja V. A[gnja], Koinetë gojore të epokës së shoqërisë fisnore dhe të shoqërive të hershme klasore, Jehona XII, 8 (1974, Skoplje) 8°, 45—58.

Превео са руског мр Zeqir Sadiku.

427. Diller Hans, в. бр. 441.

428. Dirlmeier Franz, в. бр. 440.

429. Доброта Јелена, Свет слика у Прустовом роману „У трагању за изгубљеним временом“, АФФ 11 (1974) 149—201.

Резиме на француском.

430. Dodi Anastas, Drejtshkrimi dhe shqiptimi letrar, Jehona XI, 1 (1973, Skoplje) 8°, 77—86, Përparimi XIX, 1 (1973, Priština) 8°, 24—31.

431. Domi Mahir, в. бр. 485.

432. Domi Mahir, Parimi fonetik e zbatimi i tij në drejtshkrimin e shqipes, Jehona XI, 4 (1973, Skoplje) 8°, 3—12.

433. Драшковић Владо, Хаплоглошко que у француском и његови еквиваленти у српскохрватском језику, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 305—314.

434. Drini S[ulejman], в. бр. 452.

435. Dukat Z[deslav], в. бр. 2091.

436. Dukat Z[deslav], Albin Lesky, Die tragische Dichtung der Hellenen (Studienhefte zur Altertumswissenschaft Heft 2, ured. B. Snell i H. Erbse), treće, potpuno prerađeno i prošireno izdanje, Göttingen 1972., Vandenhoeck Ruprecht, 544 str., ЖА XXIII, 1 (1973) 219—221.

Приказ.

437. Dukat Z[deslav], Alexandre Ničev, „L'énigme de la catharsis tragiques dans Aristote“, Sofija 1970. Bugarska akademija nauka, ЖА XXIII, 2 (1973) 373—376.

Приказ на српскохрватском.

438. Dukat Z[deslav], G. P. Edwards, The Language of Hesiod in its Traditional Context, Publications of the Philological Society, XXII, Oxford 1971, Blackwell, 208. str. i indeksi, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 367—371.

Приказ.

439. Dukat Z[deslav], Jacqueline de Romilly, La tragédie grecque, Presse Universitaires de France, Paris 1970. (2. nepromijenjeno izdanje 1973), 192 str., ЖА XXIV, 1—2 (1974) 372—374.

Приказ.

440. Dukat Z[deslav], Franz Dirlmeier, Das serbokroatische Heldenlied und Homer, Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Philosophisch — historische Klasse, Jahrgang 1971, 1. Abhandlung, Heidelberg 1971, Winter, 39 str., ЖА XXIV, 1—2 (1974) 379—381.

Приказ.

441. Dukat Z[deslav], Hans Diller, *Kleine Schrifte zur antiken Literatur*, hsg. von H.—J. Newiger u. H. Seyffert, München 1971, C.H. Beck, 646 str., ЖА XXIV, 1—2 (1974) 374—375.

Приказ.

442. Dukat Z[deslav], Harald Patzer, *Dichterische Kunst und poetisches Handwerk im homerischen Epos*, Sitzungsberichte der Wissenschaftlichen Gesellschaft an der Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt/Main, Band 10, Jahrgang 1971, Nr. 1 Wiesbaden 1972, Steiner, 49 str., ЖА XXIV, 1—2 (1974) 375—378.

Приказ.

443. Dukat Z[deslav], C. M. Bowta, *Homer*, iz autorove ostavštine izdao H. Lloyd-Jones, u seriji „Classical Life and Letters“ London 1972, Duchwort, 184 str. i indeks, cijena Lr 95, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 365—367.

Приказ.

444. Ђинђић Славољуб, Ка турцизмима Боре Станковића, АФФ 11 (1974) 113—120.

Резиме на француском.

445. Ђорђевић Миливоје, *Neki novi izrazi i značenja u nemačkom jeziku staro-visokonemačkog perioda*, ЗМСФЛ XVI/1 (1973) 47—59.

446. Ђорђевић Радмила, *Принципи тестирања знања енглеског језика*, Живи језици, књ. XV, св. 1—4 (1973, Београд) 1—14.

Резиме на енглеском.

447. Edwards P. G., в. бр. 438.

448. Ђепаћ Станко, *Vorschläge für eine strukturelle Grammatik des Deutschen*, herausgegeben von Hugo Steger, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1970, SL, br. 9 (1974, Zagreb) 42.

Рубрика „Ocjene i prikazi“.

449. Ђепаћ Станко, Rudolf Hoberg: *Die Lehre vom sprachlichen Feld*. Ein Beitrag zu ihrer Geschichte, Methodik und Anwendung. Pädagogischer Verlag Schwann, Düsseldorf 1970, SL, br. 9 (1974, Zagreb) 42—43.

450. Жилетић Зоран, Др Иван Пудић: *Готски језик. Део I: Историјска граматика*. Завод за уџбенике и наставна средства Србије (Универзитет у Београду), Београд, 1972, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1974, Београд) 161—162.

Приказ.

451. Ђилетић Зоран, *Imenice i pridevi izvedeni sufiksima u novelama Mai und Beafloir i Königstochter von Frankreich (sa osvrtom na prethodne kronološke ravni)*, izd. Filološki fakultet (1973, Beograd) 20×14, XXXIII+139.

Докторска дисертација, одбрањена на Филолошком факултету у Београду 6. децембра 1971. године.

452. Zajmi A[bdulla] — Bardhi M[ehdi] — Drini S[ulejman] — Mula-ku L[atif] — Luboteni G[ani] — Imami S[itki], *Fjalor serbokroatisht-shqip (Srpsko-hrvatsko-albanski rečnik)*, izd. Instituti Albanologjik i Prishtinës (Albanološki institut u Prištini) (1974, Priština) 8°, I—XII+1—1016.

- 453. Ivanov Vjačeslav V.**, On the interpretation of the § 37 to the Hittite laws in the light of other Indo-European traditions. *Linguistica XIII* (1973) str. 102—110. Resumé v slovenščini.
- 454. Ijsewiju J.**, в. бр. 410.
- 455. Илиевски Хр. П[етар]**, John Chadwick, Documents in Mycenae Greek, second edition, Cambridge, University Press, 1973, pp. XXXV+622, голем октаво, цена £ 12.50 (U.S.A. \$ 37,50), ЖА XXIV, 1—2 (1974) 388—396. Приказ.
- 456. Imami S[itki]**, в. бр. 452.
- 457. Ismajli Rexhep**, в. бр. 388.
- 458. Ismajli Rexhep**, Mbi disa çështje, të zvellimit fonetik të shqipes, GJASShF II—1972 (1974, Priština) 8°, 147—152. Резиме на француском.
- 459. Ismajli Rexhep**, Ndërlidhëri kundërvënesh të sistemit bashkëtingëllor të shqipes, Përparimi XIX, 1 (1973, Priština) 8°, 32—39.
- 460. Ismajli Rexhep**, Strukturalizmi dhe gjuhësia, BPFF X (1973, Priština) 8°, 61—80. Резиме на француском.
- 461. Ismajli Rexhep**, Ferdinand de Saussure dhe gjuhësia moderne, Studia humanistica I (1974, Priština) 8°, 115—133.
- 462. Ismajli Rexhep**, Fonemat marginale të sistemit bashkëtingullor të shqipes, Përparimi XIX, 5 (1973, Priština) 8°, 441—444.
- 463. Ismajli Rexhep**, Shenjë e ide, izd. Rilindija (1974, Priština) 8°, 1—164.
- 464. Јакоски Воислав**, НОБ, Тито и КПЈ во албанската народна песна, МФ VI, 11 (1973) 93—101+[1]. Со примери.
- 465. Јакоски В[оислав]**, Трудови од областа на фолклорот и етнографијата во две албански периодични научни списанија, МФ VI, 11 (1973) 151—154. Приказ за „Rtudime filologjike“ и „Studime historike“.
- 466. Јанура Петро**, в. бр. 1457.
- 467. Јерковић др Вера**, в. бр. 1026.
- 468. Jernej J.**, Ivan Klajn, Influssi inglesi nella lingua italiana, Firenze, Leo S. Olschki ed., 1972, 212 pp., SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 886—888.
- 469. Jernej Josip**, Introduzione allo studio contrastivo dell'italiano e del serbo-croato, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 573—578.
- 470. Jernej Josip**, Manzoni e la lessicografia italiana, SRAZ, br. 37 (1974, Zagreb) 247—255.

471. Jokl Norbert, Naim Be Frashëri e pasunimi i gjuhës shqipe, GjASShF II—1972 (1974, Priština) 8°, 21—31.

Резиме на француском.

472. Kadriu Ilijas, в. бр. 402.

473. Kalan V., Das Thema der Geschichte des Thukydides und ihre Methode Th. 1.1, 1. 20—23, 5.26), ЖА XXIV, 1—2 (1974) 43—71.

474. Kalogjera Damir, The Semantic Uses of the Modal Must and the Related Frequency of Subject and Verb Phrases, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 627—638.

475. Kahlo G[erhard], Anregende Schriftstellen, ЖА XXIII, 2 (1973) 312—316.

476. Kahlo G[erhard], Italiker an der Nordsee, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 279—282.

477. Kahlo G[erhard], Latein friher und später, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 287—290.

478. Kastrati Jup, Emrat e gjymtë në gjuhën shqipe, Jehona XI, 5 (1973, Skopje) 8°, 21—44.

479. Katiç Radoslav, Antroponimia ilire dhe etnogjeneza e shqiptarëve, Jehona XI, 2 (1973, Skopje) 8°, 68—74.

480. Kelmendi M. Ahmet, Me rastin e 30-vjetorit të vdekjes Norbert Jok 1877—1942, Përparimi XIX, 4 (1973, Priština) 8°, 336—345.

481. Klaić Željko, Ébauche d'une étude sur le lexique français dans l'oeuvre de A. G. Matoš, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 745—756.

482. Klajn Ivan, в. бр. 468.

483. Klinar Stanko, Aspects of English word-formation. Ljubljana, Univerza. 1974, [II]+V÷181 str. 8°.

484. Kovačec August, IV međunarodni kongres mediteranskih lingvističkih studija, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 263—266.

Приказ.

485. Kostallari Androkli, Domi Mahir, Çabej Eqrem, Lafe Emil, Drejtshkrimi i gjuhës shqipe, izd. Instituti Albanologjik i Prishtinës (1974, Priština) 8°, 1—324.

486. Košak Silvin, Odzadni slovar hetitskih imen. Ljubljana, Univerza. 1974, [II]+63 str. 8°.

487. Kraljević G[ojko], Iz osmog pjevanja Homerove Odiseje, ЖА XXIII, 1 (1973) 87—108.

Аутор расправља о препеву народним десетерцем Г. Мартића превода Т. Маретића, упоређујући препев осмог певања Г. Мартића са осталим преводима и препевима у нас.

Резиме на немачком.

- 488. Krasniqi Salih**, Toponimia e fshatit Gariq, Përparimi XIX, 4 (1973, Priština) 8°, 365—376.
- 489. Crossland A. R.**, Pozita e ilirishtes nëpërmjet grupeve të gjuhëve indoevropiane, Jehona XI, 2 (1973, Skoplje) 8°, 3—12.
- 490. Lafe Emil**, в. бр. 485.
- 491. Lafe Emil**, Drejtshkrimi dhe grafika e shqipes, Jehona XI, 3 (1973, Skoplje) 8°, 79—85.
- 492. Lejeune Michel**, в. бр. 553, 554.
- 493. Lesky Albin**, в. бр. 436.
- 494. Locher von Hüttenbach Fritz**, Bemerkungen zu den Namen Vibenus und Vibes. Opuscula Josepho Kastelic sexagenario dicata (1974) str. 143—147.
Resumé v slovenščini.
- 495. Luboteni Gani**, в. бр. 409, 452.
- 496. Luboteni Gani — Vokshi Hasan**, Učimo albanski za I razred gimnazije, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1973, Priština) 8° 1—96.
- 497. Luboteni Gani — Vokshi Hasan**, Učimo albanski za I razred gimnazije (II izdanje), izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1974, Priština) 8°, 1—96.
- 498. Ludvik Dušan**, Zur MHD. Laut- und Wortgeschichte der Steiemark. Acta neophilologica VII (1974) str. 41—52+68.
Resumé v slovenščini.
- 499. Ludvik Dušan**, MHD. Schiffband. Acta neophilologica VI (1973) str. 25—28+82.
Razlaga srednjevisokonemške besede „schifband“ v listinah samostana Heiligenkreuz pri Dunaju iz 13. stoletja.
Resumé v slovenščini.
- 500. Mayrhofer Manfred**, Medismen in der 1967 gefundenen Xerxes-Inschrift? Linguistica XIII (1973) str. 97—101.
Resumé v slovenščini.
- 501. Maxwell-Stuart P. G.**, A Note on Anthologia Graeca 9.286, ЖА 1 (1973) 16.
- 502. Maxwell-Stuart P. G.**, Antomedon the mordant wit, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 73—88.
- 503. Маревић Т.**, в. бр. 487.
- 504. Markovich M[iroslav]**, A New Poem of Archilochus: P. Colon. in 7511, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 261—262.
- 505. Marcovich M[iroslav]**, Epicurus' Shipwreck, ЖА XXIII, 1 (1973) 211.
Аутор даје нова читања.

506. Marcovich M[iroslav], Six Democritean Emendations, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 89—90.

507. Marcovich M[iroslav], Theophrastus, De sensibus 80, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 42.

Аутор предлаже ново читање.

Чланак на енглеском.

508. Markovich M[iroslav], Theophrastus, Characters: The New Papyrus: Φιλολογία ΑΑ, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 132.

509. Marcovich M[iroslav], Four Notes on the Text of Xenophon, Memorabilia, ЖА XXIII, 1 (1973) 69—70.

510. Martinet Andre, Elemente të gjuhësisë së përgjithshme, izd. Rilindija (1974, Priština) 8° 1—284.

Превео са француског и адаптирао Rexhep Ismajli.

511. Matijevics Lajos, A vajdasági magyar diáknyley, Bölésészettudományi Egyetem Karának Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszéke (1972, Újvidék) 23×15, 265.

Резиме на њемачком језику.

512. Matijevics dr Lajos, A vajdasági kétnyelvű foldrajzi nevek néhány jellegzetes csoportjáról, ГФФНС XVII/2 (1974) 533—541.

Резиме на српскохрватском.

513. Matijevics dr Lajos, A -ka, -ke és a -cska, -cske kicsinyítő képző használata Székelykén [Deminutivni sufiksi „-ka“, „-ke“ i „-cska“, „-cske“ u selu Skorenovac], ГФФНС XVI/2 (1973) 749—758.

Резиме на српскохрватском.

514. Maček Dora, A Draft for the Analysis of Verbal Periphrases in the „Canterbury Tales“, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 685—708.

515. Maček D[ora], Active Methods and Modern Aids in the Teaching of Foreign Languages — Papers from the Tenth Congress of the Fédération Internationale des Professeurs de Langues Vivantes, ed. Rudolf Filipović, Oxford University Press, London, 1971, 231 pp., SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 880—881.

Приказ.

516. Mikeš Melanija, в. бр. 73, 74.

517. Mirdita Zef, About the name Dardanian, BPFF X (1973, Priština) 8°, 101—106.

Резиме на албанском.

518. Mirnics mr Julia, Becse város külterületi nevanyaga, ГФФНС XVII/2 (1974) 543—551.

Резиме на српскохрватском.

519. Mirnics mr Julia, Egy földrajzi név története [Istoriijat jednog geografskog imena], ГФФНС XVI/2 (1973) 759—767.

Резиме на српскохрватском.

520. Mihaescu Haralambie, в. бр. 574.

521. Мишевска-Томић Олга, в. бр. 1355, 1357.

522. Момировић Драган, О продуктивности придевских сложеница у језику савремене британске и америчке штампе, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 81—95.

Резиме на енглеском.

523. Mrazović dr Pavica, Poremećaji u redu reči pri učenju nemačkog jezika od strane govornih predstavnika srpskohrvatskog jezika, ГФФНС XVI/1 (1973) 355—474.

Резиме на немачком.

524. Mrazović dr Pavica, Poremećaji u redu reči pri učenju nemačkog jezika od strane govornih predstavnika srpskohrvatskog jezika, ГФФНС XVII/1 (1974) 303—390.

Наставак рада објављеног у ГФФНС XVI/1 (1973) 355—474.

Резиме на немачком.

525. Mulaku L[atif], в. бр. 452.

526. Mulaku Latif — Bardhi Mehdi, Mbi të folmen shqipe të Peshterit, GjASShF II—1972 (1974, Priština) 8°, 87—107.

Резиме на француском.

527. Мустачи Арсен, Албанские обрядовые песни, посвященные весне („лазаревские“), и)общность, некоторых их элементов с македонскими песнями, МФ VI, 12 (1973) 41—46.

Резиме на македонски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

528. Naso Ovidius P., в. бр. 417.

529. Nevenić-Grabovac Nevenka, Oratio funebris humaniste Ilije Crijetića dubrovačkom pesniku Ivanu (Dživu) Gučetiću, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 333—364.

Уз расправу о Цријетићевом посмртном говору, аутор даје латински текст и српскохрватски превод, уз један факсимил оригинала.

530. Nesimi mr Remzi, Shumësi i emrave të gjinisë mashkullore, Jehona XI, 6 (1973, Skoplje) 8°, 79—98.

531. Ničev Alexandre, в. бр. 437.

532. Nuhju Vejsel, Rreth disa huazimeve, Jehona XII, 3 (1974, Skoplje) 8°, 39—53.

533. Nuhju Vejsel, Si të shkruhen emrat anglezë në gjuhëm shqipe, Përparimi XX, 2 (1974, Priština) 8°, 123—127.

534. Olivier Jean-Pierre, в. бр. 549, 552.

535. Oltjanu Pandele, в. бр. 253.

536. Orešnik Janez, Old Icelandic consonant lengthening rule and modern Icelandic infixation of (ð). *Linguistica* XIII (1973) str. 229—261.
 Резиме в slovenščini.

537. Панаџ Марко, Из француске семантике: полисемија, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 53—65.
 Резиме на француском.

538. Patzer Harald, в. бр. 442.

539. Penavin dr Olga, Adalékok a káromkodások vizgálatához. Kórógy, egy Szlavóniai magyar szigetfalu káromkodásai [Prilog proučavanju psovki na osnovu psovki u Korogu, jezičkoj oazi u Slavoniji], ГФФНС XVI/2 (1973) 739—748.

Резиме на српскохрватском.

540. Penavin dr Olga, O izrekama u poslovicama kod Madara u Jugoslaviji, GFFNS XVII/2 (1974) 495—532.

Резиме на мађарском.

541. Pervaz Draginja, O sintaksi pitanja u engleskom i srpskohrvatskom, ЗМС-ФЛ XVI/2 (1973) 109—132.

Резиме на енглеском.

542. Perini Bernardi G., в. бр. 414.

543. Петровски Бл[аже], Paul G. Brewster, The incest theme in folksong, „FF Communications No 212“, Helsinki, 1972, 36 pp., МФ VII, 13, (1974) 225.

Приказ.

544. Петрушевски М[ихаил] Д., в. бр. 355, 606, 607.

545. П[етрушевски] М[ихаил] Д., Anna Sacconi, Corpus delle iscrizioni in lineare B di micene. Roma, Edizioni dell' Ateneo, 1974 („Incunabula Graeca“ vol. LXVIII), стр. 148+42 табли (Тав. I—XLII) големо 8°, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 400.

Библиографска белешка.

546. П[етрушевски] М[ихаил] Д., Anna Sacconi Corpus delle iscrizioni vascolari in lineare B, con prefazione di G. Pugliese Carsatelli. Roma, Edizioni dell' Ateneo, 1974 („Incunabula Graeca“ vol. LVII стр. 244+2 стр. (2 листа) конкорданци + 69 табли (Тав. I—LXIX) + индекс на таблите надвор од текстот (стр. 249—251) + садржина (стр. 253—256), големо 8°, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 400.

Библиографска белешка.

547. Петрушевски М[ихаил] Д., Дали е сосем автентичен текстот од Arist. Poet. VII (1450 в 35—1451 а 6) ЖА XXIII, 1 (1973) 209—211.

На основу анализе текста аутор предлага две варијанте.

Резиме на француском.

548. П[етрушевски] М[ихаил] Д., Die homerische Frage, „Erträge der Forschung“ Bd. 27. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstat 1974, 55. XV+326, 12°, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 399.

Библиографска белешка на македонском.

549. П[етрушевски] М[ихаил] Д., Emmett L. Bennett, Jr. and Jean-Pierre Olivier, *The Pylos Tablets Transcribed, Part I: Text and Notes*. Roma, Edizioni dell' Ateneo, 1973 („Incunabula Graeca“ vol. LI) стр. 285, големо 8°, ЖА XXIV, н. 1—2 (1974) 399.

Библиографска белешка.

550. P[etruševski] M[ihail] D., Илуг. ΡΗΔΩΝ = rēḡ-ōn — (cf. sscr. rājān)? ЖА XXIV, 1—2 (1974) 260.

Чланак на француском.

551. П[етрушевски] М[ихаил] Д., Josef Derbolav, *Platons Sprachphilosophie im Kratylos und in den späteren Schriften*. — *Impulse der Forschung*, Bd. 10. — Wissenschaftliche Buchgesellschaft. Darmstadt, 1972. — 333 стр. mala 8°. cena: DM 47,50, ЖА XXIII, 1 (1973) 222—224.

Приказ на македонском.

552. П[етрушевски] М[ихаил] Д., J—P. Olivier — L. Godart — C. Seydel — C. Sourviov, *Index généraux du linéaire B*. Roma, Edizioni dell' Ateneo, 1973 („Incunabula Graeca“ vol. LII) стр. 405+4 стр. (2 листа) табли (са силабограмите и идеограмите), големо 8°, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 399—400.

Библиографска белешка.

553. П[етрушевски] М[ихаил] Д., Michel Lejeune, *Mémoires de philologie mycénienne, deuxième série* (1958—1963), Roma, Edizioni dell' Ateneo, 1971 (излезено во серијата „Incunabula Graeca“ vol. XLII) стр. 396, големо 8°, ЖА XXIV, св. 1—2 (1974) 399.

Библиографска белешка.

554. П[етрушевски] М[ихаил] Д., Michel Lejeune, *Mémoires de philologie mycénienne, troisième série* (1964—1968), Roma, Edizioni dell' Ateneo, 1972 („Incunabula Graeca“ vol. XLIII), стр. 393, големо 8°, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 399.

Библиографска белешка.

555. P[etruševski] M[ihail] D., Py Jn 129.89 e-re-re (non e-re-i!), ЖА XXIV 1—2 (1974) 170.

Аутор сматра да је правилен облик овог натписа са пилских таблица e-re-re, а не e-re-i.

Чланак на француском.

556. Pirraku Muhamet, *Toponimia e katundit Likashan, Përparimi XIX*, 5, (1973, Priština) 8°, 460—464.

557. Popović Radmila, в. бр. 390.

558. Попоски Алекса, Од теорија кон практика, во наставата по француски јазик во училиштата од II степен, ПД, XXIX, 1—2 (1973) [1] ÷ 88—102.

559. Попоски Алекса, Улогата на грешките во учењето и наставата по француски јазик како странски јазик. ПД XXX, 5—6 (1974) [1] ÷ 386—394.

560. Pöschk Victor, в. бр. 415.

- 561. Пудић Ивас**, в. бр. 450.
- 562. Puratić Ž[eljko]**, Đuro Ferić (1739—1820) i verzija teksta latinskih pjesama Džona Rastića (1755—1814), ЖА XXIII, 1 (1973) 155—157.
Резиме на француском.
- 563. Puratić Ž[eljko]**, Iz korespondencije hrvatskog latiniste Đure Ferića (1739—1820) sa Adamom A. Baričevićem (1756—1806) i Dživom Bizzaro (1782—1833), ЖА XXIII, 2 (1973) 366—372.
У додатку дат текст једног писма Ђ. Ферића, А. Барићевићу из 1800. године.
- 564. Puratić Ž[eljko]**, Odrasi Ovidijeve dikcije i tematike na neke južnohrvatske latiniste (Dalmacija, Dubrovnik, Kotor), ЖА XXIII, 1—2 (1973) 158—184.
Резиме на француском.
- 565. Радошевић Наталија**, Улога уџбеника у настави страног језика и наше концепције уџбеника руског језика, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 25—35.
Резиме на руском.
- 566. Raspor Zenica**, в. бр. 570.
- 567. Romilly Jacqueline de**, в. бр. 439.
- 568. Rocchi Maria**, Ixion e Orestes emblemi di due età della giustizia nelle Eumenidi di Eschilo, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 117—120.
- 569. Savić D. Momčilo**, Functiile de bază ale aoristului sîrbocroat și ale perfectului simplu românesc în lumina limbilor romanice și balcanice, traducerea Emil Filip., „Libertatea“ (1972, Panciova) 130+[2].
Lu notiții.
- 570. Savić D. Momčilo i Raspor Zenica**, Katerin Katerinov, La lingua italiana per stranieri — regole essenziali ed esercizi con le 300 parole più usate nell'italiano d'oggi e con esempi d'autore: I parte (le 15000 parole più note); II parte (Corso mediolezioni; Corso medio- esercizi, chiavi); III parte (Corso superiore — lezioni, esercizi, chiavi), Perugia 1973—1974, ФП I—IV (1974, Београд) 106—114.
Приказ.
- 571. Савић Момчило Д.**, Прилог проучавању проблема инфинитива иза предлога А и DI као допуне финитног глагола у савременом италијанском језику, АФФ 11 (1974) 357—385.
Резиме на талијанском.
- 572. Sadiku Zeqir**, в. бр. 426.
- 573. Sacconi Anna**, в. бр. 545.
- 574. Sedaj E[ngjel]**, Haralambie Mihaescu, Les éléments latins de la lingua albanaise, u: Revue des études sud-est européennes, Tome IV, Nr 1—2, 3—4, Bucarest, 1966, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 384—388.
Приказ.

575. Seydel C., в. бр. 552.

576. Sejdiu Shefki, Elemente romane ndër fjalë të rralla popullore shqipe, Përparimi XIX, 2—3 (1973, Priština) 8°, 170—176.

577. Секулић Владимир, в. бр. 825, 826, 827.

578. Sekulić Vladimir, Problemi i teškoće za slušaocе sa srpskohrvatskog govornog područja u savlađivanju engleskih „no“ odgovora, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Beograd) 97—113.

Резиме на енглеском.

579. Sylejmani Fadil, Fuqitë integrale dhe disintegrale në gjuhë, Përparimi XIX, 6 (1973, Priština) 8°, 538—544.

580. Skok Petar, в. бр. 406.

581. Skubic Mitja, La lingua della cancelleria del comune di Pirano nel Cinquecento. *Linguistica XIII* (1973) str. 262—276+2 prilogi.

Resumé v slovenščini.

582. Sonje Š[imun], Neka osobita mjesta Homerove Odiseje u prijevodima Maretić — Ivšića i M. N. Đurića, ЖА XXIII, 1 (1973) 71—86.

Резиме на француском.

583. Sonje Š[imun], Homerov način izražavanja i formiranja rečenica u latinskom prijevodu Odiseje od Bernarda Džamonjica (Zamanje), ЖА XXIV, 1—2 (1974) 133—169.

Резиме на француском.

584. Saussure Ferdinand de, в. бр. 461.

585. Spalatin Leonardo, Saxon Genitive, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 533—546.

586. Stanovnik Janez, Althochdeutsche Glossen aus Ljubljanaer Handschriften. *Acta neophilologica VI* (1973) str. 3—24+81.

Resumé v slovenščini.

587. Старова Луан, Во одбрана на достоинството на ретророманскиот јазик. Раз XVI, 10 (1974) [1]+1081—1084.

За швајцарскиот поет и лингвиста Андри Пер.

588. Steger Hugo, в. бр. 448.

589. Stojadinović D. Zorka, Prevodni ekvivalenti engleskih pasivnih glagolskih oblika (struktura) u srpskohrvatskom jeziku, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Beograd) 115—141.

Резиме на енглеском.

590. Стрезоска Душанка, Некои морфолошки разлики меѓу говорниот и пишаниот француски јазик, ПД XXIX, 5—6 (1973) [1]+372—377.

Со 5 библ. ед.

- 591. Sourviov C.**, в. бр. 552.
- 592. Tekavčić Pavao**, Abbozzo del sistema morfosintattico del soprasilvano odierno I, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 359—488.
- 593. Tekavčić Pavao**, Abbozzo del sistema morfosintattico del soprasilvano odierno II, SRAZ, br. 37 (1974, Zagreb) 5—134.
- 594. Tekavčić Pavao**, Il comune e lo specifico nel dominio istroromanzo, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 639—678.
- 595. Tërnavë Muhamet**, Rëndësia e toponomastikës si shkencë ndihmëse e historisë, Jehona XI, 1 (1973, Skoplje) 8°, 98—114.
- 596. Thiry H.**, La polycéphalie de Cerbère (ca 540—400), ЖА XXIII, 2 (1973) 261—272.
- 597. Томовски Душко**, Зиверсовите закони во старовисоко-немскиот, ГЗФФ 26 (1974) [1]+286—291.
Со 11 библи. ед.
Резиме на англиски.
- 598. Томовски Душко**, И.е. лабио-велари во германските јазици, ГЗФФ 26 (1974) [1]+278—283.
За рефлексите на и.-е. лабио-велари qu , quh , gu , guh .
Со 11 библи. ед.
Резиме на англиски.
- 599. Traina A.** в. бр. 414.
- 600. Ferić Đuro**, в. бр. 562.
- 601. Ferrari Giuseppe**, в. бр. 610.
- 602. Filipović Rudolf**, в. бр. 515.
- 603. Filipović Rudolf**, A Contribution to the Method of Studying Anglicisms in European Languages, SRAZ, br. 37 (1974, Zagreb) 135—148.
- 604. Filipović Rudolf**, Prilog metodi proučavanja anglicizama u evropskim jezicima, SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 3—10.
Резиме на англиском.
- 605. Филовски Ј[ани]**, Белешки кон делото „Περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας“ од Григориј Акиндин, ЖА XXIII, 1 (1973) 3—67.
Резиме на француском.
- 606. Филовски Ј[ани] — Петрушевски М[ихаил] Д.**, Γρηγορίου τοῦ Ἀκινδύνου „Πραγματεία εἰς τὸ Περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας Ἱήτημα“ Βιβλ. Β', κεф. ξ'—κη' (Sekundum Cod. Marcianum ms. Gr. Z. 155), ЖА XXIII, 2 (1973) 317—365.
Објављен текст Акиндинове II књиге од VII главе до краја.

607. Филиовски Ј[ани] — **Петрушевски М[ихаил]** Д., Γρηγορίου τοῦ Ἀκινδύνου, „Πραγματεία εἰς τὸ Περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας Ἰητήμα“, Βιβλ Γ' (Secundum Codicem Marcianum ms. Gr. Z 155), ЖА XXIV, 1—2 (1974) 295—331.

Издање текста Г. Акиндина.

608. Fuko Mishel, Të folurit, kritika dhe komenti, Jehona XII, 4 (1974, Skoplje) 8°, 37—57.

Превео са српскохрватског Вахид Емини.

609. Halimi Mehmet, Vëzhgime mbi të folmen e Moravës së Poshtme, GjASShF II—1972 (1974, Priština) 8°, 109—145.

Резиме на француском.

610. Halimi Mehmet, Giuseppe Ferrari: Grammatica albanese (fonetica — morfologia) I, Mezzina — Molfett 1971, GjASShF II—1972 (1974, Priština) 8°, 153—155. Приказ.

611. Haskaj Zihni, Roli reaksionar i klerit ndaj problemeve të alfabetit (1879—1912), Jehona XI, 10 (1973, Skoplje) 8°, 62—69.

612. Heubeck A[lfred], Einige Überlegungen zu Theokrits Thalysien, ЖА XXIII, 1 (1973) 5—15.

613. Heubeck A[lfred], ΚΑΤΑΛΛΟΦΑΔΙΑ (Odyssee K 169), ЖА XXIV, 1—2 (1974) 37—41.

Чланак на немачком.

614. Hysa Enver, Disa çështje të parashtesimit në gjuhën shqipe, Jehona XII, 7 (1974, Skoplje) 8°, 32—51.

615. Хлебев Борис, Однос значења обличких промена и компонибилности именица и придева у енглеском језику, АФФ 11 (1974) 431—445.

Резиме на енглеском.

616. Hoberg Rudolf, в. бр. 449.

617. Holzberg N., Zur Datierung der Gygestragödie P. OX. 2382, ЖА XXIII, 2 (1973) 273—286.

618. Cvetek-Russi Ljudmila, Furlanski lingvistični slovar. Jis XVIII (1972/73) št. 7/8 str. 299—301.

Poročilo o knjigi: Atlante-storico-lingvistico-etnografico friulano (Udine 1972).

619. Цветковски Владимир, в. бр. 1423, 1424.

620. Црепајац Љиљана, Лат. pio, грч. τῷ(ν)ω, српскохрв. кајати, ЖА XXIII, 2 (1973) 253—260.

Резиме на немачком.

621. Црепајац др Љиљана, О префиксу А- у класичним језицима, изд. Филозофски факултет (1973, Београд) 24 × 17, 87.

Резиме на немачком језику.

Докторска дисертација, одбрањена 1962. на Филозофском факултету у Београду.

622. Çabej Eqrem, в. бр. 485.

623. Çabej dr Eqrem, Elementet latine të gjuhës shqipe, Jehona XII, 4 (1974, Skoplje) 8°, 3—20.

624. Çabej Eqrem, Mbi disa çështje të traditës së shkrimit dhe të drejtshkrimit të shqipes Përparimi XIX, 2—3 (1973, Priština) 8°, 131—143.

625. Çabej Eqrem, Në tridhjetëvjetorin e vdekjes së Norbert Joklit, GjASShF II — 1972 (1974, Priština) 8°, 15—19.

Резиме на француском.

626. Çabej Eqrem, Problemi i vendit të formimit të gjuhës shqipe, GjASShF II—1972 (1974, Priština) 8°, 45—68.

Резиме на француском.

627. Chadwick John, в. бр. 455.

628. Cernecca Domenico, L'aggettivo nella prosa del „Principe“, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 595—613.

629. Cernecca Domenico, Manzoni e il dialetto SRAZ, br. 37 (1974, Zagreb) 257—263.

630. Cernecca Domenico, Morfologia del dialetto di Valle d'Istria. Il verbo e l'avverbio, SRAZ, br. 37 (1974, Zagreb) 205—246.

631. Čop Bojan, Indouralica. I. Ljubljana, SAZU. 1974, [IV]÷120+[I] str. 8° (Dela, razred za filološke in literarne vede. 30).

Besedilo nemško.

Resumé v slovenščini.

632. Čop Bojan, Indouralica. IV. Linguistica XIII (1973) str. 116—190.

Resumé v slovenščini.

633. Čop Bojan, Prispevek k zgodovini labialnih pripon v indoevropskih jeziki. Beitrag zur Geschichte der Labialsuffixe in der indogermanischen Sprache. Razširjena doktorska disertacija. Ljubljana, SAZU. 1973, XIV+314+[III] str. 8° (Dela, razred za filološke in literarne vede. 29).

634. Shala Demush, Učimo albanski za učenike VII razreda osnovne škole, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1974, Priština) 8°, 1—128.

635. Šević mr Radmila, Inverzija u proznim pričama Čoserovih Kenterberijskih priča, ГФФНС XVI/2 (1973) 715—738.

Резиме на енглеском.

636. Schulze J[ohannes]-F[riedrich], Die Iphigenie Geschichte bei Nonnos, ЖА XXIII, 1 (1973) 23—27.

637. Schulze J[ohannes]—Fr[iedrich], Zu einigen litärarischen inschriften bei Nonnos, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 124—131.

638. Schulze J[ohannes]—Fr[iedrich], Textkritisches zu Nonnos, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 121—123.

V Балканологија

639. Ajeti Idriz, Për historinë e marrëdhënjeve të hershme gjuhësore shqiptare-sllave, GJASShF II—1972 (1974, Priština) 8°, 33—44.

Резиме на француском.

640. Ajeti dr Idriz, Prilog proučavanju srednjevekovne onomastike u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i na Kosovu, Studia humanistica I (1974, Priština) 8°, 7—18.

641. Antonijević Dragoslav, Spring Customs and Songs of Balkan cattle-breeders, МФ VI, 12 (1973) 147—150.

Резиме на македонски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

642. Budimir Milan, De Joannis Patmić numero 666, Cozmo-cratois nefasti anthronyma latino, ЗБФФ XII, 1 (1974) 67—73.

643. Gallis Arne в. бр. 766.

644. Deanović Mirko, Levantski doprinos našem leksiku na Jadranu, Forum XIII, knj. XXVIII, br. 9 (septembar 1974, Zagreb) 537—539.

645. Златковска Т.Д., Элементы культа змей в духовной культуре народов юго-восточной Европы (к вопросу об этнокультурном наследии древнего населения балкано-дунайского региона), ЖА XXIV, 1—2 (1979) 91—116.

646. Илиевски Петар Хр., Описната компарација во балканските словенски јазици, (Со оглед на влијанијата од несловенските јазици), Во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен славистички конгрес во Варшава, [1] + 26—33.

Како база на овој систем, заклучува авторот, послужил моделот од преф. + прид. + пред. од вулгарнолатинскиот, а партикулата по- од народниот говор во 12. в.

647. Јашар-Настева Оливера, в. бр. 1323.

648. Kovačec August, в. бр. 122.

649. Материјали од III меѓународен симпозиум за балкански фолклор, Охрид, 7 и 8 јули 1973 година, I, II, МФ VI, 12 (1973) 272, VII, 13 (1974) 134.

Содржина: 1. Пролетните обичаи, песни и игри кај балканските народи; 2. Билингвизмот во прозното народно творештво; 3. Проблеми на терминологијата и класификацијата на кратките жанрови; 4. Дувачките музички народни инструменти со двојно јазиче (тип обоа) на Балканот; 5. Позицијата и улогата на жената при изведбата на народните ора и песни; 6. Цвеќињата во народната орнаментика на балканските народи; 7. Разни прашања од фолклористиката.

Напредни заглавија на француски.

650. Messnar Gerald Florian, Frühlingsbräucha und Frühlingslieder in Südkärnten, МФ VI (1973) 171—177.

Резиме на македонски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

651. Pesovar Ferenc, Ein dramatisches Volksspiel in Südosteuropa, МФ VI, 12 (1973) 179—182.

Резиме на македонски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

652. Sicard Emile, „Parlers“ et folklore, „langue“ et unification juridique, МФ VII, 13 (1974) 9—13.

Резиме на македонски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

653. Tekavčić Pavao, в. бр. 122.

654. III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор, МФ VI, 12 (1973) 6—7.

Уводен збор и на француски.

655. Faragó József, Sur la répartition linguistique du répertoire des conteurs bilingues, МФ VII, 13 (1974) 15—19.

Резиме на македонски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

656. Шалабалиќ Радмила, О једном спорном коњуكتиву код Тацита, ЗбФФ XII, 1 (1974) 107—123.

657. Шептунов Игор М., „Јурјев ден, в фольклоре балканских народов, МФ VI, 12 (1973) 93—96.

Резиме на македонски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

VI Старословенски језик

658. Алтбауер Моше, в. бр. 681.

659. Bezić Jerko, в. бр. 702.

660. Birkfellner Gerhard, Gregorius I. der Grosse und die slavischen „Paterika“, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 125—133.

Резиме на хрватском.

661. Veder William R., La tradition slave des Apophthegmata Patrum, Slovo, br. 24 (1974) Zagreb) 59—94.

Резиме на руском и хрватском.

662. Верецагин Е. М., в. бр. 682.

663. Wijk N. van, в. бр. 688.

664. Гигова Мирјана, Црковнословенските елементи во записите на македонските народни приказни во 19 век. Скопје 1973, 135, 4°.

Магистерски труд. Шапирографско издание. Со фусноти, скратеници, користена и консултирана литература.

665. Grabar Biserka, Mučenje sv. Jakova Perzijanca u hrvatskoglagoljskim odlomcima XIV st., Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 141—160.

Резиме на француском. Са 4 репродукције.

666. Grabar Biserka, Orientalia christiana periodica, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 237—242.

Рубрика „Osvrti“; осврт на год. XXIV (1958) — XXXIX (1973) часописа.

667. Десподова Вангелица, Кон записите во еден Апостол, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 221—230.

Резиме на хрватском.

668. Димитровски Тодор, Кон Миклошичевата теза за потеклото на старословенските глаголки именки образувани од свршени глаголи, Реферати на македонските слависти за VII меѓународен славистички конгрес во Варшава, Сојуз на друштвата за македонски јазик и литература на СРМ (1973, Скопје).

669. Илиевски Петар Хр., в. бр. 1320.

670. Јанкулоски Петре, в. бр. 1322.

671. Jovanović Biljana, Pečki paterik. Tri jezičke redakcije slovenskog prevoda Skitskog paterika, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 139—188.

Резиме на руском.

672. Климент Охридски, Житија, Слова. Поуки. Пред.: Харалампие Поленакоски. Избор, прев. и коментар: Радмила Угринова-Скаловска. Скопје, Македонска книга, 1974, 165+[4], 8°.

673. Конески Блаже, в. бр. 1331.

674. Kurz Josef, в. бр. 680.

675. Mareš František Václav, Proložní legenda o svatém Vítu, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 97—113.

Резиме на њемачком.

676. Mareš František Václav, S. Gregorii Magni Dialogorum Libri IV — Die „Bücher der Väter“ der Vita Methodii, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 17—39.

Резиме на хрватском.

677. Matějka Ladislav, Dvije crkvenoslavenske legende o svetom Vidu, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 73—96.

Резиме на англиском. Са 21 репродукцијом.

678. Mošin Vladimír, Još o Hrabru, slavenskim azbukama i azbučnim molitvama, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 5—71.

Резиме на француском.

679. Moszyński Leszek, Ręczowniki złożone Synajskiego pateryka na tle złożenia kanonu staro-cerkiewno-słowiańskiego, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 109—124.

Резиме на хрватском.

680. Mulc Ivana, Josef Kurz, Kapitoly ze syntaxe a z morfologie staroslověnského jazyka, Acta Universitatis Carolinae — Philologica — Monographia XL, Praha 1972. Recenzovali: akademik Bohuslav Havránek i doc. dr. Radoslav Večerka, csc. Str. 173, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 248—250.

Рубрика „Оцене и прикази“.

681. Nazor Anica, Добромирово евангелие. Кирилски споменик од XII век. Том I. Приредио Моше Алтбауер, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје 1973, стр. XVIII+таб. CCCXXXVIII, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 237—240.

Рубрика „Оцене и прикази“.

682. Nedeljković Olga, Е. М. Верещагин, Из истории возникновения первого литературного языка славян. [I] Переводческая техника Кирилла и Мефодия, Москва 1971, стр. 255; [II] Варьирование средств выражения в переводческой технике Кирилла и Мефодия, Москва 1972, стр. 199; [III] К проблеме греческо-славянских лексических и грамматических вариантов в древнейших славянских переводах (Доклад на VII Международном съезде славистов), Москва 1972, стр. 50, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 213—222.

Рубрика „Оцене и прикази“.

683. Nedeljković Olga, Oktoih od petog do osmog glasa iz štamparije Đurđa Crnojevića, Beograd, izd. Arhijerejski sinod Srpske pravoslavne crkve, 1973, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 240—241.

Рубрика „Оцене и прикази“.

684. Nedeljković Olga, Problem tipologije slavenskoga paterika, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 7—16.

Резиме на енглеском.

685. Николић Светозар, в. бр. 694.

686. Pantelić Marija, Hrvatskoglagoljski amulet tipa Sisin i Mihael, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 161—203.

Резиме на енглеском. Са 6 репродукција.

687. Поленаковић Харалампие, в. бр. 672.

688. Pope Richard, N. van Wijk's edition of the 'Ἀνδρῶν ἁγίων βιβλος, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 135—137.

Резиме на хрватском.

689. Puratić Željko, Kritički osvrt na knjigu „Bosanskohercegovačka književna Krestomatija“ (knjiga I starija književnost, Sarajevo, 1974) (Latinitet u Bosni i Hercegovini), ЖА XXIV, 1—2 (1974) 383—384.

690. Ratković Milan, в. бр. 1997.

691. Rusek Jerzy, O tzv. Pateryku kompilacyjnym, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 95—107.

Резиме на хрватском.

692. Скупский Борис И., Славянский перевод Л. XXIII, 45, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 115—140.

Резиме на хрватском.

693. Stanislav Ján, Problém slovakizmov v staroslovienských (staroslovanských) pamiatkach, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 203—220.

Резиме на хрватском.

694. Старословенски језик П. Примери са речником саставио Светозар Николић, изд. „Научна књига“ (1973, Београд) 116+[1].

695. Tandarić Josip, Novi staroslavenski misal. Prigodom izdanja Rimskog misala slověnskym jazykem v Olomuci 1972, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 205—210.

Резиме на њемачком.

696. Угринова-Скаловска Радмила, в. бр. 672.

697. Havránek Bohuslav, в. бр. 680.

698. Hamm Josip, Paterik kod Hrvata, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 189—201.

Резиме на њемачком.

699. Hamm Josip, Staroslavenska gramatika, četvrto izdanje, изд. „Školska knjiga“ (1974 Zagreb) XIV+[1]+204.

700. Hannick Christian, Die griechische Überlieferung der Dialogi des Papstes Gregorius und ihre Verbreitung bei den Slaven im Mittelalter, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 41—57.

Резиме на хрватском.

701. Cvitanović Vladislav, Glagoljski natpis u Grusima, Radovi Centra JAZU u Zadru, knj. 21 (1974, Zadar) 143—146.

Резиме на енглеском. Са 3 репродукције.

702. Štefanić Vjekoslav, Jerko Bezić, Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području. Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, Djela knj. V, Zadar 1973, str. 342, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 241—248.

Рубрика „Ocjene i prikazi“.

VII Српскохрватски језик

а) Фонетика (експериментална, физиолошка, фонологија)

703. Alerić Danijel, O važnosti poštovanja pjesnikove akcentuacije, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 5—26.

Резиме на француском.

704. Alerić Danijel, O potrebi djelomičnog prilagođavanja dijalekatskih mjesnih imena i prezimena, Jezik XXII, br. 1 (listopad 1974, Zagreb) 5—17.

705. Anić Vladimir, Uz muzikalno u jeziku, 15 dana XVI, br. 3 (1973, Zagreb) 36. Рубрика „Razgovori o jeziku“.

706. Babić Stjepan, Razlozi za baščanski i baščanski, Jezik XXII, br. 1 (listopad 1974, Zagreb) 4.

707. Барјактаревић др Данило, Однос Вукова акцента према савременом акценту, НССУВД 3 (1973, Београд) 73—82.

708. Brozović Dalibor, Dentali ispred afrikata: gube li se ili se izgovaraju? Jezik XX, br. 5 (lipanj 1973, Zagreb) 129—142.

709. Brozović Dalibor, O ortoepskoj vrijednosti dugoga i produženog ijekavskog jata, Jezik XX, br. 3 (veljača 1973, Zagreb) 65—74; br. 4 (travanj 1973) 106—118 i br. 5 (lipanj 1973) 142—149.

710. Vince Zlatko, U Bermu, a ne u Beramu, Jezik XXII, br. 1 (listopad 1974, Zagreb) 32.

Рубрика „Osvrti“.

711. Вукомановић др Славко, Српскохрватски гласови *ђ*, *ћ* и *џ*, *ч* у синхронјој и дијахроној перспективи, КњЈ XXI, 4 (1974) 70—79.

712. Vukušić Stjepan, Naglasci uporabne norme na osnovi startnog jezika, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 114—120.

713. Dorčić Vinko, Baščanski ili baščanski? Jezik XXII, br. 1 (listopad 1974, Zagreb) 2—3.

714. Живановић Ђорђе, Нека запажања о носним самогласницима, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 315—328.

715. Junković Zvonimir, Fonološka vrijednost suglasnika *v* u književnom sustavu, Jezik XXI, br. 1 (listopad 1973, Zagreb) 1—5 и br. 2 (prosinac 1973) 37—52.

716. Kalogjera D., Thomas F. Magner and Ladislav Matejka, Word Accent in Modern Serbo-Croatian, The Pennsylvania State University, 1971, 210 pp., SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 888—890.

Приказ.

717. Kravar Miroslav, O grafici književnoga akcenta, Jezik XXII, br. 2 (prosinac 1974, Zagreb) 39—51.

718. Лалевић М.С., Др А. Пецо: Звончићи звоне, акценатска читанка за V, VI, VII и VIII разред основне школе, 200 страна, издање Научне књиге, КњЈ XX, 2 (1973) 233—235.

Приказ.

719. Magner Thomas F., в. бр. 716.

720. Matejka Ladislav, в. бр. 716.

- 721. Милатовић мр Бранислав**, Неки елементи фоностилистике и настава, ПР год. XXIV бр. 6 (1974, Титоград) 7.
- 722. Милатовић мр Бранислав**, Фоностилистика и настава — музика гласова у поезији, ПР год. XXIV, бр. 12 (1974, Титоград) 6.
- 723. Михаиловић др Љубомир**, Фонолошки принцип у српскохрватском правопису после Вука Караџића, НССУВД 3 (1973, Београд) 85—88.
- 724. Младеновић Александар**, Прилог познавању присуства промене група -ао, -ео у -о у разговорном виду савременог српскохрватског књижевног језика. Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 147—151.
- 725. Moguš Milan**, в. бр. 939.
- 726. Moguš Milan**, О protetskom h, Jezik XX, br. 3 (veljača 1973, Zagreb) 74—78.
- 727. Пецо др Асим**, в. бр. 718.
- 728. Пецо др Асим**, Рад на проучавању српскохрватских акцената у послепатном периоду у СР Србији, НССУВД 1 (1971, Београд) 67—73.
- 729. Родић Никола**, Интерференција ф:п и п:ф, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 559—563.
- 730. Rosandić dr Dragutin**, в. бр. 734.
- 731. Rosandić dr Dragutin — Silić mr Josip**, Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika za prvi razred srednjih škola. Priručnik za nastavnike, Školska knjiga (1974, Zagreb) 272.
- 732. Sekereš Stjepan**, Razlikovna funkcija naglasaka u hrvatskom književnom jeziku, Jezik XXI, br. 1 (listopad 1973, Zagreb) 17—27.
- 733. Silić mr Josip**, в. бр. 731.
- 734. Silić mr Josip — Rosandić dr Dragutin**, Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika. Udžbenik za prvi razred srednjih škola, Školska knjiga (1974, Zagreb) 86.
- 735. Станић Милија**, Порекло гласа *ђ* у речима *уђајини*, *кођи* и сл., ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 605—609.
- 736. Težak Stjepko**, О поштовљивању мјесних имена и презимена, Jezik XXII, br. 1 (listopad 1974, Zagreb) 18—25.
- 737. Š. M.**, Reljković ili Relković, Jezik XXI, br. 1 (listopad 1973, Zagreb) 28—31. Рубрика „Osvrti“.
- 738. Škarić Ivo**, Problemi hrvatskosrpske ortoepije, ZZŠŠ 1, knj. 1 (1973, Zagreb) 245—253.
- 739. Šojat Antun**, О деклинацији kajkavskih презимена s nepostojanim *e*, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 109—114.
- 740. Šojat Antun**, О укључивању дијалекатских имена у књижевни језик, Jezik XXII, br. 1 (listopad 1974, Zagreb) 25—30.

б) Граматика и граматичка питања

- 741. Anić Vladimir**, Zamjenice koje ne zamjenjuju, 15 dana XVII, br. 1—2 (1974, Zagreb) 49.
Рубрика „Razgovori o jeziku“.
- 742. Anić Vladimir**, Magnetofonska rečenica, 15 dana XVI, br. 6 (1973, Zagreb) 27
Рубрика „Razgovori o jeziku“.
- 743. Anić Vladimir**, Marginalije uz jedan novi („bosanski“) pravopis, ZR XXII, br. 2 (ožujak-travanj 1973, Zadar) 151—164.
Рубрика „Dokumenti“. Приказ.
- 744. Anić Vladimir**, O jednom stiliziranju novinskih naslova, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 125—126.
Рубрика „Osvrti“.
- 745. Babić Stjepan**, в. бр. 844.
- 746. Babić Stjepan**, Dan, proračunan ili dat, proračunat? Jezik XX, br. 5 (lipanj 1973, Zagreb) 159.
Рубрика „Pitanja i odgovori“.
- 747. Babić Stjepan**, Njegovi pristaše ili njegove pristaše? Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 121—122.
Рубрика „Pitanja i odgovori“.
- 748. Babić Stjepan**, Odnos izvedenica sa -telj i -lac, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 90—95.
- 749. Babić Stjepan**, Sročnost (kongruencija) u suvremenom hrvatskom književnom jeziku, ZZŠŠ 1, knj. 1 (1973, Zagreb) 199—218.
- 750. Babić Stjepan**, Tvorba imenica sa završetkom -ica i -ice, RZSF, sv. 13 (1973, Zagreb) 37—60.
- 751. Babić Stjepan**, Tvorba imenica sufiksom -telj, Jezik XXI, br. 1 (listopad 1973, Zagreb) 6—12.
- 752. Barić Eugenija**, Puhati i duhati, Jezik XX, br. 3 (veljača 1973, Zagreb) 95—96.
Рубрика „Osvrti“.
- 753. Барјактаревић Данило**, Генитив множине именица типа *смѣйѣа, смѣкѣа, смѣкѣа, лѣйѣа*, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 237—242.
- 754. Batistić Tatjana**, в. бр. 819.
- 755. Bačvanski mr Marija** в. бр. 391.
- 756. Benson Morton**, Pokušaji normiranja ruskog, engleskog i srpskohrvatskog jezika, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 31—42.
- 757. Brozović Dalibor**, O sufiksu -er/-or u imeničkim i pridjevskim brojevima i njihovim izvedenicama, Jezik XXI, br. 5 (lipanj 1974, Zagreb) 129—136.

758. Булахов М.Г., Србско-хорватские имена прилагательные на -аст и их эквиваленты в русском и белорусском языках, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 65—72.

759. Velčić Ivana, в. бр. 403.

760. Vilke Mirjana, в. бр. 405.

761. Vince Zlatko, в. бр. 1071.

762. Vladić A., Gramatika drvena motika, 15 dana XVII, br. 8 (1974, Zagreb) 25. Рубрика „Razgovori o jeziku“.

763. Vlatković Mira, в. бр. 407.

764. Vuković Gordana, в. бр. 73, 74.

765. Вуковић Ј[ован], Наш стандардни језик и његова дијалекатска база у светлу опће лингвистичке теорије, (Основни поглед на историјске и данашње прилике), Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 103—112.

За постанок на српскохрватскиот јазик, географски, етнографски, политички и општокултурни условија на неговиот развиток и начинот на селекцијата.

766. Gallis Arne, Da li je srpskohrvatski adnominalni dativ pripadnosti (posesivni dativ) — balkanizam?, ЗбМСФЛ XVII/1 (1974) 51—61.

Аутор заклучује да би вероватно „bilo teško dokazati uticaj drugih balkanskih jezika što se tiče srp.-hrv. adnominalnog dativa. Ostavio bih, međutim, otvorenu mogućnost uticanja od strane nekog supstratnog jezika“.

Резиме на немачком.

767. Гортан-Премк Д[аринка], О еволутивним тенденцијама акузативних синтагми без предлога у српскохрватском језику, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 281—295.

768. Grepl Miroslav, в. бр. 836.

769. Грицкат Ирена, Из проблематике прелазности српскохрватског глагола, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 297—303.

770. Гутков Владимир II., Прилог о правилима контргруенције, КњЈ XXI, 1 (1974) 58—61.

771. Deže Laslo, в. бр. 73, 74.

772. Драшковић Владо, в. бр. 433.

773. Zečević Vesna, Pravopisni priručnik srpskohrvatskog-hrvatskosrpskog jezika, Sarajevo 1972, Jezik XX, br. 4 (travanj 1973, Zagreb) 127—128.

774. Zuppa Vjeran, в. бр. 41.

775. Ивић Милка, Елементи неодређеног члана у савременом српскохрватском књижевном језику, Реферат за VII међународни конгрес слависта у Варшави, Филозофски факултет (1973, Нови Сад), 11—14.

Резиме на руском језику.

776. Ivić Milka, Neka pitanja reda reči u zavisnoj rečenici s veznikom *da*, ЗбМФЈЛ XVI/1 (1973) 187—195.

777. Ивић Милка, О неким синтаксичким конструкцијама с квантификаторима у стандардном српскохрватском, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 329—335.

778. Ивић Милка, О неким синтаксичким конструкцијама с квантификаторима у стандардном српскохрватском, Реферати са заседања међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 31—32.

Однос између семантичких и граматичких карактеристика речи.

Дискусија: Zuzanna Topolińska, Благоја Корубин.

779. Jernej Josip, в. бр. 470.

780. Jonke Ljudevit, Problematika norme hrvatskoga književnog jezika u sinkronijskom i dijakronijskom aspektu, Jezik XXII, br. 2 (prosinac 1974, Zagreb) 33—39.

781. Ђосифов Е., в. бр. 212.

782. Katičić Radoslav, О purizmu, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 84—90.

783. Katušić Ivan, в. бр. 880.

784. Klaić Bratoljub, в. бр. 832.

785. Корубин Благоја, в. бр. 778.

786. Лалевих М[иодраг] С., Прилог из синтаксичке синонимике, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 387—390.

787. Laskowski Roman, в. бр. 836.

788. Леков Иван, За граматично-родовото поведење на чуждиците в србо-хрватски и български език, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 155—158.

789. Lencek Rado L., Some Observations on the Truncated Forms of the Imperativ in Serbocroatian, ЈФ XXX св. 1—2 (1973) 159—166.

790. Linarić Nevenka, Robert Zett, Beiträge zur Geschichte der Nominalkomposita im Serbokroatischen, Die altserbische Periode, Böhlau Verlag, Köln — Wien 1970, str. I—VII+1—335, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 232—235.

791. Lončarić Mijo, Etnik od Koprivnica, Jezik XXI, br. 2 (prosinac 1973, Zagreb) 56—57.

792. Magner F. Thomas, в. бр. 851.

793. Марковић Б. др Светозар, в. бр. 1102.

794. Марковић Светозар, О промјени личних хипокористичних имена мушког рода на -ко, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 403—406.

795. Matejka Ladislav, в. бр. 851.

21 Јужнословенски филолог

- 796. Menac Antica**, в. бр. 235.
- 797. Mikeš Melaniја**, в. бр. 73, 74.
- 798. Милаиовић Бранислав**, „Суплетивне“ основе глагола *жвакайи*, *звжис-дукайи*, *гурийайи* и *зугујайи*, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 407—422.
- 799. Милошевић Ксенија**, в. бр. 828.
- 800. Милошевић Ксенија**, Темпорално значење и синтаксичка вриједност конструкција *Сор* (praes. perf.) — *part. pass.* у српскохрватском језику, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 423—437.
- 801. Михаиловић Љубомир**, Дужина српскохрватских речи изражена бројем слогова, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 445—453.
- 802. Мишеска-Томић Олга**, в. бр. 1355.
- 803. Moguš Milan**, *Obitelj i porodica*, Jezik XXI, br. 5 (lipanj 1974, Zagreb) 155—156.
Рубрика „Osvrti“.
- 804. Moguš Milan**, *Rad, radnja, radionica*, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 120—121.
Рубрика „Pitanja i odgovori“.
- 805. Moguš Milan**, *Usput ili uz put*, Jezik XXI, br. 1 (listopad 1973, Zagreb) 27—28.
Рубрика „Pitanja i odgovori“.
- 806. Моловић Јордан**, Како (не) звоне звончићи, Настава и васпитање XXII [VIII], 2 (1973, Београд) 249—253.
Приказ.
- 807. Molović Jordan**, *Strojno pravilo*, Jezik XXI, br. 1 (listopad 1973, Zagreb) 31.
Рубрика „Osvrti“.
- 808. Мршевић Драгана**, Предлози *над*, *иод*, *йред*, и *изнад*, *исйод* и *истйред* с одговарајућим падежним облицима у функцији одређивања просторних односа, НЈ н.с. XIX св. 4—5 (1972—1973) 204—227.
- 809. Музалевски Александар**, в. бр. 245.
- 810. Најческа-Сидоровска Марија**, в. бр. 1358, 1359.
- 811. Николић М. Берислав**, Основни деривациони принципи у савременом српскохрватском књижевном језику, Прил. XXXIX, св. 3—4 (1973) 215—225.
- 812. Никлић М. Берислав**, Основни принципи творбе речи у савременом српскохрватском језику (свршетак), НЈ н.с. XIX св. 4—5 (1972—1973) 273—286.
- 813. Николић Мирослав**, Поводом двојаког облика једне изведенице, Књј XXI, 1 (1974) 121—124.
О облицима типа *лейтелица*/*лейтилица* и сл.

814. Павловић Миљивој, Говорна ситуација и функције морфема у реченици, Синтакса и проучавање морфемских функција, Реферати са заседања међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 123—126.

815. Pervaz Draginja, в. бр. 541.

816. Поповић Драгомир С., Концесивни и кондиционални радни придев, Настава и васпитање XXIII [IX], 5, (1974, Београд) 554—562.

817. Поповић Драгомир С., Наративни императив, Настава и васпитање XXII [VIII], 3 (1973, Београд) 300—310.

818. Поповић Љубомир, О неким типовима адноминалних реченица са везником *кад*, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 541—549.

819. Radovanović Milorad, Tatjana Batistić: Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku, Institut za srpskohrvatski jezik, Biblioteka Južnoslovenskog filologa, Nova serija, knj. 3, Beograd, 1972, 212 str., ЗбМСФЛ XVII/2 (1974) 193—197.

Приказ са критичким напоменама.

820. Радовић-Тешкић Милица, Предлог *код* уз генитив глаголских и других апстрактних именица у функцији одређивања времена и његове семантичко-синтаксичке опозиције, НЈ н.с. XIX св. 4—5 (1972—1973) 228—255.

821. Раповић Ђорђе, Образац језичке толеранције — О првој партијској књижици југословенских комуниста, КњЈ XXI, 3 (1974) 105—108.

822. Reiter Norbert, в. бр. 109.

823. Ром Бранислава, в. бр. 271, 272.

824. Sedláček J., Vyjadřování modality nutnosti v srbskohrvatském jazyce, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 181—188.

825. Секулић Владимир, Негативни афикси у енглеском и српскохрватском језику, ПР год. XXIII, бр. 10 (1973, Титоград) 8.

826. Секулић Владимир, Негативни префикси у енглеском и српскохрватском језику (2), ПР год. XXIII, бр. 11 и 12 (1973, Титоград) 8.

827. Секулић Владимир, Негација у енглеском и српскохрватском језику (Контрастивна анализа реченичне негације, негација *но(не)* одговара и негативних афикса), изд. „Обод“ (1973, Цетиње).

828. Simić Radoje, Ksenija Milošević: Futur II i sinonimski oblici u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku, Akademija nauka Bosne i Hercegovine, Djela, knj. XXXIX, Odeljenje društvenih nauka, knj. 24, Sarajevo 1970, КњЈ XX, 2 (1973) 240—248.
Приказ углавном повољан, али са неким значајнијим примедбама.

829. Simić Radoje, О писању velikog slova, КњЈ XX, 2 (1973) 228—232.

Писано поводом чланка Слободана Миленковића објављеног у истом броју овог часописа.

830. Симић Радоје, Прилог проучавању глаголских облика у временским реченицама, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 589—604.

831. Simić Radoje, Futur II u nauci i nastavnoj praksi, КњЈ XXI, 1 (1974) 22—46.

832. Slamnig Svelad, Bratoljub Klaić, Između jezikoslovlja i nauke o književnosti, Marulić VI, br. 1 (ožujak 1973, Zagreb) 69—70.

Приказ.

833. Sović Ivan, Naziv za sportaša u hodanju, Jezik XXII, br. 2 (prosinac 1974, Zagreb) 60—62.

Рубрика „Osvrti“.

834. Станојчић Живојин, Прилог тумачењу хиперграматичности, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 611—614.

На примерима из језика Лазе К. Лазаревића.

835. Стевановић М., Немарност према језику у дневној штампи, НЈ н.с. XIX св. 4—5 (1972—1973) 189—203.

836. Стевановић Михаило, Предмет синтаксе у описној (нормативној) граматици, Реферати са заседања међународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 73—87.

Дискусија: Roman Laskowski, Miroslav Grepl, Одговор референта.

837. Стевановић Михаило, Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнोजезичка норма). II. Синтакса, друго издање, изд. „Научна књига“ (1973, Београд) 8°, VIII+942.

838. Стевовић Игрутин, Безлично предикативно име у безличним реченицама номиналног типа, АФФ 11 (1974) 319—355.

Резиме на руском.

839. Стевовић Игрутин, Неопходна разграничења код функција падежа, КњЈ XXI, 2 (1974) 20—31.

840. Стевовић Игрутин, Прилози као врста речи (функција прилога), ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 615—623.

841. Стевовић Игрутин, Систем заменичких речи у српскохрватском језику, КњЈ XX 1 (1973) 27—42.

842. Težak Stjepko, Etnici i ktetici u pravopisnom rječniku, Jezik XXI, br. 2 (prosinac 1973, Zagreb) 52—55.

843. Težak Stjepko, Reže li se vrpca ili siječe? Jezik XXII, br. 2 (prosinac 1974, Zagreb) 59—60.

Рубрика „Osvrti“.

844. Težak Stjepko i Babić Stjepan, Pregled gramatike hrvatskoga jezika za osnovne i druge škole, 6. prerađeno izdanje, Školska knjiga (1973, Zagreb) 287.

845. Topolińska Zuzanna, в. бр. 778.

846. Ђуровић Милорад, Информативност и структуре новинских наслова, КњЈ XXI, 3 (1974) 58—66.

847. Ur[edništvo], Završna riječ o samoposluživaonici, Jezik XX, br. 4 (travanj 1973, Zagreb) 127.

Рубрика „Osvrti“.

848. X., Језичке поуке, НЈ н.с. XIX св. 4—5 (1972—1973) 287—291.

849. Zett Robert, в. бр. 790.

850. Čale Frano, Što zapravo znače miholjice? Jezik XX, br. 5 (lipanj 1973, Zagreb) 158.

Рубрика „Pitanja i odgovori“.

851. Šivic-Dular Alenka, Thomas F. Magner — Ladislav Matejka, Word accent in modern serbocroatian. SR XXI (1973) št. 4 str. 482—486.

Ocena.

852. Šimundić Mate, Predstava ili šou, Jezik XXI, br. 5 (lipanj 1974, Zagreb) 156—157.

Рубрика „Osvrti“.

853. Šojat Antun, Književni lik pridjeva na *-ski* od kajkavskih toponima s nepostojećim *e*, Jezik XXI, br. 1 (listopad 1973, Zagreb) 12—17.

в) Савремени књижевни језик

854. Alerić Danijel, Velika i Mala Sebišina — neobičan primjer pučke etimologije, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 27—33.

Резиме на француском

855. Alerić Danijel, Може ли се riječ *samoposluživaonica* zamijeniti kraćom riječju? Jezik XX, br. 4 (travanj 1973, Zagreb) 125—127.

Рубрика „Osvrti“.

856. Anić Vladimir, Jutro saznavanja ili bilješke oko Krležina jezika, ZR XXII, br. 6 (studen-prosinac 1973, Zadar) 537—541.

857. Anić Vladimir, Uz naličje kalupa, 15 dana XVI, br. 8 (1973, Zagreb) 31.

Рубрика „Razgovori o jeziku“.

858. Anić Vladimir, Uzročna značenja padeža u jeziku Mihovila Pavlinovića (svršetak), Jezik XX, br. 3 (veljača 1973, Zagreb) 84—94.

859. Anić Vladimir, „Televizijska riječ“ šou, Jezik XXI br. 5 (lipanj 1974, Zagreb) 157—158.

Рубрика „Osvrti“.

860. Anić Vladimir, Čovjek i žena, 15 dana XVI, br. 1—2 (1973, Zagreb) 47. Рубрика „Razgovori o jeziku“.

861. Auty Robert, Ljudevit Gaj i hrvatski jezik, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 95—102.

Влијанието на Гај според авторот одело во 3 насоки: 1. лансирање и дефинирање на концепцијата на илирскиот јазик, книжевен јазик врз база на новоштокавските говори и штокавските книжевни традиции; 2. создавање и кодифицирање на новата ортографија и 3. влијание врз лексичкото збогатување на новиот книжевен јазик.

862. Babić Stjepan, Dobra večer?, Jezik XXI, br. 2 (prosinac 1973, Zagreb) 57—58.

Рубрика „Pitanja i odgovori“.

863. Babić Stjepan, Nekoliko kraćih odgovora, Jezik XX, br. 4 (travanj 1973, Zagreb) 122—125.

Рубрика „Pitanja i odgovori“.

864. Babić Stjepan, O riječi šou, Jezik XXI, br. 5 (lipanj 1974, Zagreb) 158—160. Рубрика „Osvrti“.

865. Бећар Драгица, О употреби зависних падежа у језику статута Градског саобраћајног предузећа у Новом Саду, Прил. ФФНС 9 (1973) 1—53.

866. Božić Mirko, Hrvatski književni jezik u svjetlu izmjena Ustava SR Hrvatske, izd. Marksistički centar (1973, Split) 26.

867. Brozović Dalibor, O zemljovidu izmišljenih zemalja i o etimologiji izmišljenih onomastičkih jedinica, ZR XXII, br. 6 (studeni-prosinac 1973, Zadar) 509—518. О именима у Крлежину роману Банкет у Блитви.

868. Vlatić A., Kako da savladate književni jezik ako ste imali sretno djetinjstvo, 15 dana XVII, br. 6 (1974, Zagreb) 34.

Рубрика „Razgovori o jeziku“.

869. Vlatić A., Kako da savladate književni jezik ako ste imali teško djetinjstvo, 15 dana XVII, br. 7 (1974, Zagreb) 23.

Рубрика „Razgovori o jeziku“.

870. Vuletić Branko, Kajkavski elementi u Krležinim štokavskim tekstovima, Dometi 6, br. 3—4 (1973, Rijeka) 18—28.

871. Vuletić Branko, Kajkavski elementi u Krležinim štokavskim tekstovima, Jezična antidogma Miroslava Krleže, Zbornici Čakavskog sabora, sv. 6, izd. Čakavski sabor (1974, Žminj) 135—151.

872. Vučetić Šime, O kajkavskom izvoristu jezika Miroslava Krleže, Jezična antidogma Miroslava Krleže, Zbornici čakavskog sabora, sv. 6, izd. Čakavski sabor (1974, Žminj) 34—48.

873. Vučetić Šime, O kajkavskom izvoristu jezika Miroslava Krleže, Kaj VI, br. 8—9 (kolovoz-rujan 1973, Zagreb) 49—57.

874. Dešić dr Milorad, Bilješke o jeziku ličnosti u Ćopićevim „Doživljajima Nikolettine Bursaća“, КњЈ XXI, 1 (1974) 108—113.

875. Ђинђић Славољуб, в. бр. 444.

876. Ђорђевић др Бранивој, Српскохрватски позоришни језик. Књижевне и дијалекатске особине, изд. Универзитет уметности (1974, Београд) 267.

877. ***, Jezične odredbe u Ustavu SFRJ i SRH, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 65—67.

878. Jonke Ljudevit, Književni i razgovorni jezik u SR Hrvatskoj, (Teze za referat), Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, стр. 99—102. За стандардниот јазик, дијалектите и чистота на јазикот.

879. Jun Broda Ina, Prevoditi Krležu, Jezična antidogma Miroslava Krleže : Zbornici Ćakavskog sabora, sv. 6, изд. Ćakavski sabor (1974, Žminj) 171—181.

880. Katušić Ivan, Refleksi dijalekata u hrvatskom književnom jeziku, Jezična antidogma Miroslava Krleže, Zbornici Ćakavskog sabora, sv. 6, изд. Ćakavski sabor (1974, Žminj) 193—197.

881. Košutić-Brozović Nevenka, O prevodenju Krležinih interpoliranih i kontinuiranih kajkavskih tekstova, Jezična antidogma Miroslava Krleže, Zbornici Ćakavskog sabora, sv. 6, изд. Ćakavski sabor (1974, Žminj) 153—169.

882. Matković Marijan, Svijet riječi Miroslava Krleže, Jezična antidogma Miroslava Krleže, Zbornici Ćakavskog sabora, sv. 6, изд. Ćakavski sabor (1974, Žminj) 9—19.

883. Moguš Milan, Što pokazuju Krležine dublete u „Baladama“, Kaj VI, br. 8—9 (kolovoz-rujan 1973, Zagreb) 62—73.

884. Moguš dr Milan, Što pokazuju Krležine dublete u Baladama? KZ (1974, Zlatar) 53—60.

885. Moguš Milan, Što pokazuju Krležine dublete u „Baladama“? Forum XII, knj. XXVI, br. 9 (septembar 1973, Zagreb) 376—386.

886. Недовић Оџрад, Говорна култура (уметност говора). Српскохрватски језик, изд. Уметничка академија (1973, Београд) 272.

887. Pavić Krešimir, Dvije tudice kao šahovski nazivi, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 127—128.

Рубрика „Osvrti“.

888. Raguž Dragutin, Strane riječi s početkom -ier(e) u hrvatskom jeziku, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 96—101.

889. Радовановић Милорад, Неки синтаксички поступци карактеристични за језик књиге „Роман о Лондону“ Милоша Црњанског, Прил. ФФНС 10 (1974) 1—48.

Аутор проучава оне синтаксичке феномене у језику М. Црњанског који се у нашој терминолошкој пракси обично називају непотпуним реченицама, и у свом раду следи „у основи идеје неких савремених совјетских синтаксичара“.

890. Радовановић мр Милорад, О неким функцијама аориста и имперфекта у језику Борислава Радовића, ГФФНС XVII/1 (1974) 209—212.

Резиме на енглеском.

891. Радовић-Тешкић Милица, Језик Лазе К. Лазаревића у светлу лингвистичких анализа, КњЈ XX, 3—4 (1973) 115—117.

Приказ монографије дра Живојина Станојчића, Синтакса језика Лазе К. Лазаревића I — синтагматски односи, Институт за српскохрватски језик, Београд 1973.

892. Samardžija Marko, О nazivima interesnih zajednica, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 126—127.

Рубрика „Osvrti“.

893. Секулић Владимир, Језик књижевног и некњижевног текста, Ов год, VI, бр. 61 (1974, Титоград) 12.

894. Skok Joža, в. бр. 969.

895. Станојчић др Живојин, Синтакса језика Лазе К. Лазаревића I, синтагматски односи, изд. Институт за српскохрватски језик, библиотека ЈФ, н.с. књ. 4 (1973, Београд) 147. В. и бр. 891.

896. Težak Stjepko, Kajkavizmi u pripovijetkama Slavka Kolara, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 101—109.

897. Finka Božidar, О употреби tudica u hrvatskom književnom jeziku, Jezik XX, br. 4 (travanj 1973, Zagreb) 97—106.

898. Šimundić Mate, Dodatak članku „Marketing i leasing“, Jezik XXII, br. 1 (listopad 1974, Zagreb) 32.

Рубрика „Osvrti“.

899. Šimundić Mate, Marketing i leasing, Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 122—124.

Рубрика „Osvrti“.

900. Šojat Antun, Njegovanje književne riječi u Hrvata, Jezik XXI, br. 5 (lipanj 1974, Zagreb) 136—142.

901. Šojat Antun, Odnos Krležine kajkavštine u „Baladama Petrice Kerempuha“ prema starom kajkavskom književnom jeziku, Jezična antidogma Miroslava Krleže, Zbornici Čakavskog sabora, sv. 6, izd. Čakavski sabor (1974, Žminj) 123—134.

902. Šojat Antun, Odnos Krležine kajkavštine u „Baladama“ prema starom kajkavskom književnom jeziku, Forum XII, knj. XXVI, br. 9 (septembar 1973, Zagreb) 367—375.

903. Šojat Antun, Prva sjednica komisije Sekcije za kulturu hrvatskoga književnog jezika, Jezik XXII, br. 2 (prosinac 1974, Zagreb) 63—64.

Рубрика „Vijesti“.

904. Šojat dr Antun, О samoborskom govoru i o jugozapadnom kajkavskom dijalektu, KZ (1974, Zlatar) 48—52.

г) Дијалекти

905. **Anić Vladimir**, в. бр. 856.

906. **Арсовић Југослава**, Акценат именица мушког рода у говору Блага и околине, ГФФНС XVII/1 (1974) 195—207 [на стр. 206 неколико крајних текстова]. Резиме на руском.

907. **Арсовић Југослава**, Главне фонетске особине говора Блага и околине, Прил. ФФНС 9 (1973) 55—71 (+1 карта).

908. **Bauer Ivan**, Neki sintaktički aspekti zagrebačkog kajkavskog dijalekta, КњЈ XXI, 3 (1974) 48—57.

Наведена је и литература којом се аутор служио.

909. **Wagner Zdzisław**, Čakavština u zadnjih petnaest godina (Bibliografski pregled), ČR III, br. 1 (1973, Split) 39—70.

910. **Vidov Božidar**, в. бр. 943, 957.

911. **Vidović Radovan**, О frekvenciji romanskoga leksika talijanskog (mletačkog) porijekla u splitskom čakavskom govoru, ČR III, br. 2 (1973, Split) 5—122.

Резиме на енглеском.

912. **Vince Zlatko**, Udio Slavonije i Dalmacije u oblikovanju hrvatskog književnog jezika, VII Međunarodni kongres slavista u Warszawi, izd. Hrvatsko filološko društvo (1973, Zagreb) 143—163.

Резиме на француском.

913. **Вујачић Д. др Стојан**, Почети проучавања говора Срба у Мађарској, НССУВД 3 (1973, Београд) 119—128.

914. **Vuletić Branko**, в. бр. 870, 871.

915. **Vučetić Šime**, в. бр. 872, 873.

916. **Zečević Vesna**, Izvještaj o dijalektološkom istraživanju u Senju, RIJ, knj. 2 (1973, Zagreb) 73—78.

917. **Ивић др Павле**, в. бр. 935.

918. **Ивић др Павле**, Актуелни проблеми српскохрватске дијалектологије, НССУВД 1 (1971, Београд) 17—19.

919. **Ивић др Павле**, Дијалекатска база Вуковог књижевног језика, НССУВД 2 (1972, Београд) 113—116.

920. **Jelenović Ive**, в. бр. 993.

921. **Jelenović Ive**, Mikrotoponimija dobrinjskog područja na otoku Krku, HDZ, knj. 3 (1973, Zagreb) 151—317.

Са 5 репродукција.

922. Jelić Roman, Potalijančivanje hrvatskih prezimena u Zadru za vrijeme fašizma, Radovi Inst. JAZU u Zadru, knj. 20 (1973, Zadar) 49—109.

Са 5 репродукција.

Резиме на енглеском.

923. Јовић Душан, Морфонематски системи у косовско-ресавском дијалекту према књижевној норми, Прил. XL, св. 3—4 (1974) 179—186.

924. Junković Zvonimir, в. бр. 991.

925. Junković Zvonimir, Prilog za suvremenu čakavsku dijalektologiju, ČR III, br. 1 (1973, Split) 7—38.

926. Jurišić Blaž, в. бр. 973.

927. Jutronić Dunja, в. бр. 54.

928. Jutronić Dunja, Upotreba i održavanje hrvatskog jezika (čakavskog i kajkavskog dijalekta) kod naših iseljenika i njihove djece rođene u Sjedinjenim Američkim Državama, ČR IV br. 1 (1974, Split) 17—39.

929. Kalinski Ivo, O istraživanju hidronimije dravskoga sliva I, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 101—111.

С картом.

930. Kalinski Ivo, Primjeran i vrijedan toponomastički udžbenik (Petar Šimunović, Toponimija otoka Brača, Brački zbornik 10, izdavač Skupština općine Brač, Savjet za prosvjetu i kulturu, Supetar 1972, 318 str. + karte), ČR III, br. 1 (1973, Split) 127—133.

931. Kalinski Ivo i Peti Mirko, O istraživanju hidronimije dravskoga sliva II, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 113—124.

С картом.

932. Kalinski Ivo i Šojat Antun, Zelinski tip govora RIJ, knj. 2 (1973, Zagreb) 21—36.

933. Katušić Ivan, в. бр. 880.

934. Kopjar Mato, Osobine govora okolice Novog Marofa, Kaj VI, br. 4—5 (travanj-svibanj 1973, Zagreb) 46—48.

935. Lehiste dr Ilse и др Павле Ивић, Акустички опис акценатског система једног чакавског говора, НССУВД 3 (1973, Београд) 159—170.

936. Lončarić Mijo, Uz dvobroj 3—4 časopisa Onomastica jugoslavica, Jezik XXII, br. 2 (prosinac 1974, Zagreb) 62—63.

Рубрика „Osvrti“.

937. Марковић В. Благоје, в. бр. 947, 948.

938. Moguš Milan, в. бр. 883, 884, 885.

939. Moguš Milan, Fonološki kriteriji za određivanje čakavskoga narječja, RZSF, sv. 13 (1973, Zagreb) 23—36.

940. Moguš Milan, Časopis o čakavštini. Uz 1. svezak „Čakavske riči“, Split, 1971, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 266—267.

Приказ.

941. Neweklowsky Gerhard, Ein Beitrag zur Čakavischen: die kroatische Mundart vom Eisenhüttl im südlichen Burgenland, ЗМСФЛ XVI/2 (1973) 149—172 [171—172 карте].

Резиме на српскохрватском.

942. Николић Б[ерислав] М., Дијалекатска основа Вукове акцентуације, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 469—473.

943. Omerović Muhamed, Božidar Vidov: Vocabolario in dialetto delle località dell' isola linguistica croata nel Molise — Montemitro — San Felice — Acquaviva Collecroc. — Rječnik ikavsko-štokavskog govora hrvatske naseobine u srednjoj Italiji, Marulić VII, br. 1 i 2 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 93—94.

Приказ.

944. Павловић Звездана, Дијалекатске црте у називима микротопонимског типа, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 481—488.

945. Pavlović dr Milivoj, в. бр. 986.

946. Peti Mirko, в. бр. 931.

947. Петровић др Драгољуб, Из синтаксичке проблематике говора Врачана, ГФФНС XVII/1 (1974) 161—182. (стр. 177—182 текстови које је забележио Благоје В. Марковић).

Резиме на руском.

948. Петровић др Драгољуб, Морфолошке особине у говору Врачана, ГФФНС XVI/1 (1973) 201—233 (стр. 227—233 текстови које је забележио Благоје В. Марковић).

949. Петровић др Драгољуб, Павле Ровински и „други почетак“ српскохрватске дијалектологије, НССУВД 3 (1973, Београд) 131—135.

950. Пецо А[сим], в. бр. 356.

951. Пецо Асим, Говор становништва ђердапске зоне, Зборник радова Етнографског института, књ. 6 (1973) 69—79.

Резиме на енглеском.

952. Ресо Асим, Iz vokalske problematike zapadnobosanskih govora, ЗМСФЛ XVII/1 (1974) 181—191.

953. Пецо Асим, Неки проблеми икавскошњакавских говора западне Босне (I), Прил. XL, св. 3—4 (1974) 187—201.

954. Пецо др Асим, Развитак дијалектологије на српскохрватском језичком подручју у XIX веку, НССУВД 3 (1973, Београд) 105—113.

955. Првановић Светислав, в. бр. 956.

956. Рајковић мр Љубиша, Нов поглед на порекло тимочкога говора (Светислав Првановић, Тимочке старине и језик. Библиотека часописа Развитац, Зајечар 1973), КњЈ XXI, 3 (1974) 109—111.

Приказ.

957. R. E., Dvije zanimljive knjige. Božidar Vidov: „Rječnik ikavsko-štokavskog govora hrvatske naseobine u srednjoj Italiji“ i „Kalendar molisavskih Hrvata“, Dubrovnik II (XVI), br. 1 (1973, Dubrovnik) 135.

Приказ.

958. Ровински Павле, в. бр. 949.

959. Sviben prof. Kazimir, Glasovni sustav govora zlatarskog kraja, KZ (1974, Zlatar) 127—134.

960. Sviben prof. Kazimir, Govor zlatarskog kraja i latinski jezik, KZ (1974, Zlatar) 167—178.

961. Sviben prof. Kazimir, Leksičko bogatstvo govora zlatarskog kraja, KZ (1974, Zlatar) 135—154.

962. Sviben prof. Kazimir, Neke dodirne točke govora zlatarskog kraja s ruskim i ukrajinskim jezikom, KZ (1974, Zlatar) 155—166.

963. Sekereš Stjepan, Antroponimija i toponimija Virovitice i okolice, HDZ, knj. 3 (1973, Zagreb) 333—367.

С картом.

964. Sekereš Stjepan, Antroponimija i toponimija Vuke i okolnih sela, HDZ, knj. 3 (1973, Zagreb) 319—331.

965. Sekereš Stjepan, Antroponimija i toponimija slavonske Podravine, HDZ, knj. 3 (1973, Zagreb) 369—465.

Са 7 репродукција.

966. Sekereš Stjepan, Govor slavonske Podravine, ЗбМСФЛ XVII/2 (1974) 125—171 [са пет карата].

967. Симић Радоје, Питање порекла и еволуције дијалеката северне Србије у светлу особина левачког говора, Прил. XXXIX, св. 1—2 (1973) 73—87.

968. Симић Радоје, Прилог проучавању говора Србије, АФФ 11 (1974) 403—430.

Резиме на немачком.

969. Skok Joža, Kajkavske dijagonale hrvatske književnosti XIX stoljeća, Revija 13, br. 4 (srpanj-kolovoz 1973, Osijek) 30—38.

970. Станић Милија, Ускочки говор, СДЗб XX (1974) 1—259.

971. Суботић Љиљана, Главне фонетске особине семберијског говора, Прил. ФФНС 9 (1973) 79—126 [+ 1 карта].

- 972. Суботић Љиљана**, Главније морфолошке особине именица у говору Семберје, ГФФНС XVII/1 (1974) 183—194. [стр. 192—193 текстови].
Резиме на руском.
- 973. Taфра Branka**, Blaž Jurišić, Rječnik govora otoka Vrgade uspoređen s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim govorima, II dio, Rječnik, Zagreb 1973, SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 77.
Рубрика „Осјене и prikazi“.
- 974. Težak Stjepko**, в. бр. 896.
- 975. Težak dr S jepko**, Kajkavsko-čakavsko razmeđe, KZ (1974, Zlatar) 44—47.
- 976. Ђупић Драго**, Зашто је Вук у II издању Рјечника задржао дијалекатски акценат у неким ријечима из Црне Горе, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 625—630.
- 977. Uredništvo**, О temi: toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku, Jezik XXII, br. 1 (listopad 1974—1975, Zagreb) 1—2.
- 978. Faska Helmut**, Dialektny zaklad hornjoserbskeje spisowneje rěče a wutworjenje wobchadneje serbščiny, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 127—131.
- 979. Finka Božidar**, в. бр. 998.
- 980. Finka dr Božidar**, Gorskokotarska kajkavština u našem dijalekatskom mozaiku, KZ (1974, Zlatar) 29—43.
- 981. Finka Božidar**, Gradišćanskohrvatski jezik i njegovi priručnici, Jezik XXI, br. 5 (lipanj 1974, Zagreb) 142—146.
- 982. Finka Božidar**, Znanstveni skup: Dijalekatska komponenta u djelu Miroslava Krležе, SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 84—85.
Рубрика „Кроника“.
- 983. Finka dr Božidar**, Naputak za istraživanje i obrađivanje čakavskih govora, HDZ, knj. 3 (1973, Zagreb) 5—76.
Додатак: Dijalektološka karta čakavskog narječja.
- 984. Finka Božidar**, О čakavskom identitetu, SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 11—16.
Резиме на њемачком.
- 985. Finka Božidar**, Stilistika u dijalektologiji, VII Međunarodni kongres slavista u Warszawi, izd. Hrvatsko filološko društvo (1973, Zagreb) 35—47.
Резиме на француском.
- 986. Finka Božidar**, Studija o janjevskom govoru. Dr Milivoj Pavlović, Govor Janjeva — Međudijalekatski i miksoglotski procesi, Matica srpska, Novi Sad, 1970., str. 1—208, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 250—254.
Приказ.
- 987. Finka Božidar**, Čakavske stilističke studije. VI. Eufemizam kao stilska osobina, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 69—72.

988. Finka Božidar — Šojat Antun, Karlovački govor, HDZ, knj. 3 (1973, Zagreb) 77—150.

Додатак: Karta tipova karlovačke akcentuacije.

989. Finka Božidar i Šojat Antun, O slavonskom dijalektu ekavskog izgovora u okolici Vinkovaca, RIJ, knj. 2 (1973, Zagreb) 7—19.

990. Herman Josip, Prilog poznavanju leksičkoga blaga u govoru Virja (Podravina), Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 73—99.

991. Šivic-Dular Alenka, Vramčev jezik in kajkavsko narečje. JiS XVIII (1972/73) št. 7/8 str. 297—298.

Ocenjuje knjigo: Zvonimir Junković, Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskoga dijalekta (Zagreb 1972).

992. Šimunović Petar, в. бр. 930.

993. Šimunović Petar, Ive Jelenović, Mikrotoponimija dobrinjskog područja na otoku Krku. Hrvatski dijalektološki zbornik, 3, 1973, 151—318, SL, br. 9 (1974, Zagreb) 39—40.

Рубрика „Ocjene i prikazi“.

994. Šimunović Petar, Obalna toponimija Elafitskih otoka, HDZ, knj. 3 (1973, Zagreb) 467—473.

С репродукцијом.

995. Šojat Antun, в. бр. 901, 902, 904, 932, 988, 989.

996. Šojat Antun, Govor u Samoboru i njegovoj okolici, RIJ, knj. 2 (1973, Zagreb) 51—72.

997. Šojat Antun, Kajkavci ikavci kraj Sutle, RIJ, knj. 2 (1973, Zagreb) 37—44.

998. Šojat Antun, Objavljen kvestionar za čakavsko narječje. Božidar Finka, Naputak za ispitivanje i obrađivanje čakavskih govora, Hrvatski dijalektološki zbornik III, Zagreb 1973., str. 5—76, izdavač: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, SL, br. 9 (1974, Zagreb) 38—39.

Рубрика „Ocjene i prikazi“.

999. Šojat Antun, O govoru Cerja kod Sesveta, RIJ, knj. 2 (1973, Zagreb) 45—49.

1000. Šupuk Ante, Patronimici na otocima šibenskog arhipelaga, ZR XXII, br. 2 (ožujak-travanj 1973, Zadar) 171—176.

Рубрика „Dokumenti“.

д) **Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло итд.**

1001. Altbauer Mosche, Најстарији псалтир српске редакције, НССУВД 2 (1972, Београд) 11—19.

1002. Ангелов Боњо, в. бр. 1008, 1047.

1003. Баришић Фрањо, О повељама кнеза Лазара и патријарха Спиридона, ЗбФФ XII, 1 (1974) 357—377.

Резиме на латинском.

1004. Бегунови Јуриј, в. бр. 1010, 1022.

1005. Богдановић Димитрије, в. бр. 1020, 1048.

1006. Богдановић Димитрије, Антоније Емил Тахиос: Песма Богородици Димитрија Кантакузина у хиландарским рукописима, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 321.

Рецензија.

1007. Богдановић Димитрије, Биљана Јовановић: Упоредна текстолошка истраживања Београдског паримејника, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 324.

Рецензија.

1008. Богдановић Димитрије, Боњо Ангелов: „Књижевна делатност Висариона Хиландарског, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 315—316.

Рецензија.

1009. Богдановић Димитрије, Ђорђе Трифуновић: Слово о светом кнезу Лазару, Гласник САНУ XXV, св. 2 (1973) 316—317.

Рецензија.

1010. Богдановић Димитрије, Јуриј Бегунови: Три описа пролећа (Григорије Назијански, Кирил Туровски и Лав Аникита филолог), Гласник САНУ, књ. XXV, св. 2 (1973) 322.

Рецензија.

1011. Богдановић Димитрије, Љубица Штављанин-Ђорђевић: „Братков mine“ студија о рукопису Народне библиотеке, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 326—327.

Рецензија.

1012. Богдановић Димитрије, Мара Харисијадис: Астрономски, астролошки и други подаци и њихове илустрације у Студеничком зборнику Универзитетске библиотеке у Болоњи, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 323.

Рецензија.

1013. Богдановић Димитрије, Покајни канон Лествице у старом српском преводу, ЗбФФ XII, 1 (1974) 251—289.

Резиме на француском.

Приложене су четири фотокопије.

1014. Богдановић Димитрије, Стефан Кожухаров: Један редак пример хинографске компилације у непознатом параклисусу светоме Симеону Немањи и Сави Српском, Гласник САНУ XXV, св. 2 (1973) 317.

Рецензија.

1015. Vidović Radovan, Nekoliko tekstova u dalmatinskim čakavskim i cakavskim govorima iz druge polovice 19. stoljeća, ČR IV, br. 1 (1974, Split) 105—126.

1016. Vrana Josip, в. бр. 1025, 1036.

1017. Vrana Josip, Najstariji hrvatski glagoljski evanđelistar, posebna izd. SANU, knj. CDLXXXIV, Odeljenje jezika i književnosti knj. 24 (1975, Beograd) 239 + dve fotokopije.

1018. Grabar Biserka, в. бр. 1053.

1019. Grabar Biserka, O kritičkom izdanju Hrvojeva misala, Hrvatskoglagoljski misal Hrvoja Vukčića Hrvatinića, izd. „Mladinska knjiga“ (Ljubljana), Staroslavenski institut „Svetožar Ritig“ (Zagreb) i Akademische Druck-u. Verlagsanstalt (Graz) (1973) 512—513.

1020. Грицкат Ирена, Димитрије Богдановић: „Житије Георгија Кратовца“ критичко издање и студија, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 325.
Рецензија.

1021. Грицкат Ирена, Ђорђе Трифуновић: Слово о светом кнезу Лазару, Гласник САНУ XXV, св. 2 (1973) 317.
Рецензија.

1022. Грицкат Ирена, Јуриј Бегунови: Три описа пролећа (Григорије Назијански, Кирил Туровски и Лав Аникита филолог), Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 321—322.
Рецензија.

1023. Грицкат Ирена, Мара Харисијадис: Астрономски, астролошки и други подаци и њихове илустрације у Студеничком зборнику Универзитетске библиотеке у Болоњи, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 323.
Рецензија.

1024. Добрашчиновић Голуб, О издавању Вукових дела, Ковчежић XI (1973) 39—58.

1025. Ивић Павле, dr Josip Vrana: „Najstariji hrvatski glagoljski evanđelistar“, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 306—307.
Реферат.
В. и бр. 1017.

1026. Јерковић др Вера, Несловенске речи у Јеванђељу из Мркшине цркве, ГФФНС XVI/1 (1973) 145—155.
Резиме на руском.

1027. Јовановић Биљана, в. бр. 1007, 1046.

1028. Кожухаров Стефан, в. бр. 1014, 1050.

1029. Марипковић Радмила, Почети формирања српске биографске књижевности, Прил. XXXIX, св. 1—2 (1973) 3—19.

1030. Младеновић Александар, Непознат Његошев рукописни фрагмент из „Пустињака цетинског“, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 455—467.

1031. Младеновић др Александар, в. бр. 1106.

1032. Младеновић др Александар, Погрешно читање имена једне личности у „Горском вијенцу“, ГФФНС XVI/1 (1973) 157—163.

Међу лицима Горског вијенца помиње се (у првом издању) и ФЕРАТЪ ЗАЧИР. КАВАЗЪ-БАША. Аутор чланка доказује да је Његош *зачир*. „ставио место зачирски. Дакле, не ради се у Горском вијенцу о *Ферайу Зачиру*, *кавазбаши* већ о *Ферайу*, *зачирском кавазбаши*, заправо о кавазбаши из места Зачира које се налази у Ријечкој нахији...“.

Резиме на руском.

1033. Moszyński Leszek, Czy głągolska msza świętego Floriana mogła powstać w Krakowie, JФ XXX, св. 1—2 (1973) 173—179.

1034. Nazor Anica, в. бр. 1053.

1035. Nazor Anica, Karakteristike jezika i pisma Hrvojeva misala, Hrvatskoglagoljski misal Hrvoja Vukčića Hrvatinica, izd. „Mladinska knjiga“ (Ljubljana) Staroslavenski institut „Svetoazar Ritig“ (Zagreb) i Akademische Druck- u. Verlagsanstalt (Graz) (1973) 508—511.

1036. Павловић Миливој, dr Josip Vrana: „Najstariji hrvatski glagoljski evanđelistar“, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 307—313.

Реферат.

В. и бр. 1017.

1037. Pantelić Marija, в. бр. 1053.

1038. Pantelić Marija, Kulturnopovijesna analiza eliminacije Hrvojeva misala, Hrvatskoglagoljski misal Hrvoja Vukčića Hrvatinica, izd. „Mladinska knjiga“ (Ljubljana), Staroslavenski institut „Svetoazar Ritig“ (Zagreb) i Akademische Druck- u. Verlagsanstalt (Graz) (1973) 495—507.

1039. Pantelić Marija, Hrvojev misal i njegov historijskoliturgijski sastav, Hrvatskoglagoljski misal Hrvoja Vukčića Hrvatinica, izd. „Mladinska knjiga“ (Ljubljana), Staroslavenski institut „Svetoazar Ritig“ (Zagreb) i Akademische Druck- u. Verlagsanstalt (Graz) (1973) 489—494.

1040. Partridge dr Monica, Један словенски рукопис који је дошао у Нотингем преко Новог Сада, НССУВД 2 (1972, Београд) 25—28.

1041. Пешикан М[итар], Писарске секције у Струшком препису Душановог законика, JФ XXX, св. 1—2 (1973) 525—535.

1042. Radović dr Natalino, О Вуковом преводу Новог завјета, НССУВД 3 (1973, Београд) 99—103.

1043. Тахиос Антоније Емил, в. бр. 1006, 1045.

1044. Трифуновић Ђорђе, в. бр. 1009, 1021.

1045. Трифуновић Ђорђе, Антоније Емил Тахиос: Пресма Богородици Димитрија Кантакузина у хиландарским рукописима, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 321.

Рецензија.

22 Јужнословенски филолог

- 1046. Трифуновић Ђорђе**, Биљана Јовановић: Упоредна текстолошка истраживања Београдског паримејника, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 324—325. Рецензија.
- 1047. Трифуновић Ђорђе**, Боњо Ангелов: Књижевна делатност Висариона Хиландарског, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 316. Рецензија.
- 1048. Трифуновић Ђорђе**, Димитрије Богдановић: Житије Георгија Кратовца“ критичко издање и студија, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 325—326. Рецензија.
- 1049. Трифуновић Ђорђе**, Љубица Штављанин-Ђорђевић: „Братков минеј“ студија о рукопису Народне библиотеке, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 327. Рецензија.
- 1050. Трифуновић Ђорђе**: Стефан Кожухаров: Један редак пример хинографске компилације у непознатом параклису светоме Симеону и Сави Српском, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 318. Рецензија.
- 1051. Ђирковић Сима**, Студеничка повеља и студеничко властелинство, ЗбФФ XII, 1 (1974) 311—319. Резиме на немачком.
- 1052. Харисијадис Мара**, в. бр. 1012, 1023.
- 1053. Hrvatskoglagoljski misal Hrvoja Vukčića Hrvatinića**, Transkripcija i komentar, priredili Biserka Grabar, Anica Nazor, Marija Pantelić, izd. „Mladinska knjiga“ (Ljubljana), Staroslavenski institut „Svetožat Ritig“ (Zagreb) i Akademische Druck- u. Verlagsanstalt (Graz) (1973) XIV+[2]+544. Redaktor i predgovor Vjekoslav Štefanić.
- 1054. Штављанин-Ђорђевић Љубица**, в. бр. 1011, 1049.
- 1055. Štefanić Vjekoslav**, в. бр. 1053.

ђ) Историја српскохрватског језика

- 1056. Berk dr Christian**, О силабификацији у српскохрватском језику за време Вука Караџића, НССУВД 2 (1972, Београд) 245—259. Са немачког превела Б[ригита] Симић.
- 1057. Богдановић Димитрије**, Вера Јерковић: „Основне одлике правописа и језика“ натписа на косовском мраморном стубу, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 326. Рецензија.
- 1058. Богдановић Димитрије**, Ирена Грицкат: Језик српских путописа из XVII и с почетком XVIII века, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 318. Рецензија.

1059. Богдановић Димитрије, Климентина Иванова-Константинова: Непозната редакција Златоструја у српском изводу XIII века, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 319—320.

Рецензија.

1060. Богдановић Димитрије, Прибислав Симић: Требник српске редакције XIII века, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 320.

Рецензија.

1061. Бошковић Радосав, Старословенска adiectiva possessiva на *ъиъ*, НЈ н.с. XIX св. 4—5 (1972—1973) 265—272.

1062. Braim Mirko, Počeci kajkavske leksikografije, Kaj VII, br. 5—6 (svibanj-lipanj 1974, Zagreb) 105—109.

1063. Brozović Dalibor, O hrvatskom književnom jeziku šesnaestoga stoljeća, ZZSŠ 1, knj. 1 (1973, Zagreb) 129—135.

1064. Bujas Željko, Kompjuterska konkordanca Gundulićeva „Osmana“, Filologija br. 7 (1973, Zagreb) 35—59.

1065. Bujas Željko, Što je i što znači kompjuterska konkordanca Gundulićevog „Osmana“, Jezik XXI, br. 5 (lipanj 1974, Zagreb) 147—155.

1066. Будимир Милан, Антиципација и инфилтрација пасје ликвиде, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 261—268.

1067. Vaillant André, Serbo-croate *ž(r)* „et“ etc., ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 73.

1068. Vidović Radovan, Jedna zanimljiva studija o hrvatskim jezičnim elementima u mletačkoj književnosti 16. stoljeća (Manlio Cortelazzo: II linguaggio schiavonesco nel cinquecento veneziano, Atti dell'Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti, 1971—1972), Venezia 1972, Mogućnosti XX, br. 5 (svibanj 1973, Split) 510—513.

Приказ.

1069. Vince Zlatko, Apologija hrvatskoga književnog jezika u doba apsolutizma, Forum XXIII, knj. XXVIII, br. 12 (decembar 1974, Zagreb) 1034—1050.

1070. Vince Zlatko, Zasluge Šime Starčevića za hrvatski književni jezik, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 157—201.

С 8 репродукција.

1071. Vince Zlatko, Ima li Vatroslav Jagić zasluga za hrvatski književni jezik? Jezik XXI, br. 3—4 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 68—83.

1072. Vince Zlatko, Početak narodnog preporoda u Dalmaciji u svjetlu jezičnih suprotnosti, Forum XII, knj. XXV, br. 1—2 (januar-februar 1973, Zagreb) 266—311.

1073. Vince Zlatko, Različiti pogledi na hrvatski književni jezik XIX stoljeća, Radovi Instituta JAZU u Zadru, knj. 20 (1973, Zadar) 343—357.

Резиме на енглеском.

1074. Vončina Josip, Jezični razvoj ozaljskoga kruga, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 203—237.

1075. Vončina Josip, O kontinuitetu hrvatskoga književnog jezika od 15. do 18. stoljeća, VII Međunarodni kongres slavista u Warszawi, izd. Hrvatsko filološko društvo (1973, Zagreb) 165—177.

Резиме на руском.

1076. Vončina dr Josip, Habelićev stav prema jeziku, KZ (1974, Zlatar) 15—19.

1077. Vrana Josip, в. бр. 179.

1078. Vuković J[ovan], в. бр. 1117.

1079. Вуковић др Јован, Историја српскохрватског језика. I дио. Увод и фонетика, изд. „Научна књига“ (1974, Београд) XII+224+[1].

1080. Грицкат Ирена, в. бр. 1058, 1127.

1081. Грицкат Ирена, Климентина Иванова-Константинова: Непозната редакција Златоструја у српском изводу XIII века, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 319.

Рецензија.

1082. Deanović Mirko, Prestiti neolatini nella parlata di Ragusa nel Settecento, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 679—694.

1083. Zečević Vesna, Milan Moguš: Fonološki razvoj hrvatskog jezika, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 276—277.

Приказ.

1084. Znika Marija, O standardnosti jezika u Urbaru za Slavoniju iz 1737. godine, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 239—245.

1085. Иванова-Константинова Климентина, в. бр. 1059, 1081.

1086. Ивић Павле, Наше средњовековне повеље и писма и њихов језик, КњЈ XX, 3—4 (1973) 4—12.

1087. Ивић Павле, О језику писама султаније Маре, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 337—345.

1088. Игњатовић Душанка, Језик штампаних дела Јеролима Филиповића фрањевачког писца XVIII века, изд. Институт за српскохрватски језик, библиотека ЈФ, н.с. књ. 5, (1974, Београд) 157.

Докторска дисертација.

1089. Jagić Vatroslav, в. бр. 1071.

1090. Jakić-Cestarić Vesna, O prezimenu i počecima porodice Krnarutić, ZR XXIII, br. 1—2 (siječanj-travanj 1974, Zadar) 7—13.

1091. Јерковић Вера, в. бр. 1057, 1126.

1092. Јерковић др Вера, Ортографија „Житија св. Симеона“, од Св. Саве, ГФФНС XVII/1 (1974) 103—120.

У овом рукопису, који потиче из 1619. г. а налази се у саставу Студеничког типика, присутне су карактеристике ресавске ортографске школе. Остаци старог рашког правописа тако су ретки да се могу занемарити.

Резиме на руском.

1093. Јерковић Јован, Језик Јакова Игњатовића, изд. МС (1973, Нови Сад) 24 × 17, 326 са факсимилима.

Резиме на руском језику.

1094. Јерковић др Јован, Језик писама Богобоја Атанацковића, ГФФНС XVI/1 (1973) 177—200.

Резиме на руском.

1095. Јерковић др Јован, Лексика писама Богобоја Атанацковића. Прилог проучавању лексике војвођанске грађанске класе средином прошлог века, ГФФНС XVII/1 (1974) 153—160.

Аутор у овом раду прати судбину 178 речи које нису нађене у Вуковом Рјечнику и утврђује „да од њих 111 улазе у фонд образованог човека нашег времена“. С малим изузетком (2 речи) све су ове речи страног порекла.

Резиме на немачком.

1096. Junković Zvonimir, в. бр. 1136.

1097. Cortelazzo Manlio, в. бр. 1068.

1098. Laznibat Velimir, Јотовање у dubrovačkom говору 17. vijeka (Zaključak na osnovu testamentarnih spisa), ЗМФСФЛ XVII/1 (1974) 250—252.

1099. Malić Dragica, в. бр. 1141.

1100. Malić Dragica, Počeci hrvatskog književnog jezika, VII Međunarodni kongres slavista u Warszawі, изд. Hrvatsko filološko društvo (1973, Zagreb) 83—88.

Резиме на пољском.

1101. Malić Dragica, Šibenska molitva (filološka monografija), RIJ, knj. 2 (1973, Zagreb) 81—190.

1102. Марковић Б. др Светозар, Неке особине Вукова језика према данашњој норми, НССУВД 3 (1973, Београд) 57—63.

1103. Micklesen dr Lew R., Историјско-методолошки преглед српскохрватске глаголске морфологије, НССУВД 3 (1973, Београд) 143—155.

1104. Младеновић др Александар, Језик владике Данила, изд. Матица српска (1973, Нови Сад) 198 + [2].

1105. Младеновић др Александар, Међусобни односи Мркаљеве и Вукове азбучне реформе, НССУВД 1 (1971, Београд) 109—111.

1106. Младеновић др Александар, Погледи Димитрија Исајловића на српски књижевни језик 1816. године, ГФФНС XVII/1 (1974) 121—152 + 16 стр. фотокопија.

У „личности Димитрија Исајловића 1816. г. открива [се] један непоколебљив и доследан присталица народног српског књижевног језика...”

Резиме на руском.

1107. Младеновић Александар, Типови књижевног језика код Срба у другој половини XVIII и почетком XIX века, Реферати за VII међународни скуп слависта у Варшави, Филозофски факултет (1973, Нови Сад).

Резиме на руском.

1108. Moguš Milan, в. бр. 1083.

1109. Moguš Milan, Odnos iliraca prema kontinuiteta hrvatskoga književnog jezika, VII Međunarodni kongres slavista u Warszawii, izd. Hrvatsko filološko društvo (1973, Zagreb) 99—102.

Резиме на енглеском.

1110. Moguš Milan, Stilistički elementi hrvatskog jezika 16. stoljeća, ZZSŠ 1, knj. 1 (1973, Zagreb) 119—128.

1111. Obad Stijepo, Službeno mišljenje o grafiji u Dalmaciji sredinom četrdesetih godina XIX. stoljeća, Radovi Centra JAZU u Zadru, knj. 21 (1974, Zadar) 133—142.

Резиме на енглеском.

1112. Остојић Бранислав, Напомене о језику неких писаца из Црне Горе XIX вијека, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 475—480.

1113. Patačić Adam, в. бр. 1120.

1114. Perić Ivo, Jezična problematika u dalmatinskom školstvu i njeno rješavanje u osmom deceniju prošloga stoljeća, Forum XIII, knj. XXVII, br. 6 (juni 1974, Zagreb) 1057—1089.

1115. Peti Mirko, O jeziku dokumenata Banske krajine prve polovice 18. stoljeća, Filologija, br. 7 (1973, Zagreb) 125—134.

1116. Пецо Асим, Народни језик у књижевности српскохрватског језичког подручја у предвуковском периоду са посебним освртом на босанско-херцеговачке прилике, Прил. XXXIX, св. 1—2 (1973) 58—72.

1117. Песо Асим, O jednoj nasušnoj potrebi naše nauke o jeziku (Povodom Istorije srpskohrvatskog jezika od prof. J. Vukovića), КњЈ XXI, 2 (1974) 101—104.

Приказ са неким значајним примедбама.

1118. Пецо др Асим, Писана реч на босанско-херцеговачком тлу у предвуковском периоду, НССУВД 2 (1972, Београд) 31—35.

1119. Prpić Tomislav, Rječnik starokajkavskog medicinskog nazivlja, Kaj VII, br. 11 (studeni 1974, Zagreb) 65—88.

1120. Prpić Tomislav, Starokajkavsko crkveno nazivlje u rječniku Adama Patačića, Marulić VI, br. 4 (prosinac 1973, Zagreb) 29—35.

1121. Reizer Zora, Bibliografija izvora za kajkavski rječnik abecednim redom kratice, RIJ knj. 2 (1973, Zagreb) 203—254.

- 1122. Симић Б[ригита]**, в. бр. 1056.
- 1123. Симић Прибислав**, в. бр. 1060, 1128.
- 1124. Slamnig Ivan**, Štokavski elementi na pretprepородnom natpisu u Tuhlju, KZ (1974, Zlatar) 25—28.
- 1125. Starčević Šime**, в. бр. 1070.
- 1126. Трифуновић Ђорђе**, Вера Јерковић: „Основне одлике правописа и језика“ натписа на косовском мраморном стубу, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 326.
Рецензија.
- 1127. Трифуновић Ђорђе**, Ирена Грицкат: Језик српских путописа из XVII и с почетком XVIII века, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 318—319.
Рецензија.
- 1128. Трифуновић Ђорђе**, Прибислав Симић: Требник српске редакције XIII века, Гласник САНУ књ. XXV, св. 2 (1973) 320.
Рецензија.
- 1129. Finka Božidar**, Znanstveni skup: O kajkavskom narječju i književnosti, SL br. 7—8 (1973, Zagreb) 85.
Рубрика „Kronika“.
- 1130. Finka Božidar**, O rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika, RIJ, knj. 2 (1973, Zagreb) 193—202.
- 1131. Finka Božidar**, Upute za obrađivanje, RIJ, knj. 2 (1973, Zagreb) 255—260.
- 1132. Herrity Peter**, Језик Емануела Јанковића, НССУВД 2 (1972, Београд) 55—63.
- 1133. Hercigonja Eduard**, Kajkavski elementi u jeziku gljagoljaške književnosti 15. i 16. stoljeća (Prilog istraživanju kontinuiteta hrvatskog književnog jezika), Croatica IV, sv. 5 (1973, Zagreb) 169—245.
- 1134. Чурчић Лазар**, В. П. Гудков: Из истории сербской лексикографии (Венский словарь 1791 г.). Исследования по сербско-хорватскому языку. Москва, 1972. 183—196.
Страхиња К. Костић: Уџбеници немачког језика код Срба, у XVIII веку. Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. XV/2 (1972) 511—550, 36МСС 5 (1973) 226—228.
Приказ.
- 1135. Šojat Antun**, в. бр. 901, 902.
- 1136. Šojat A.**, Kajkavsko narječje u 16. stoljeću i problem njegova podrijetla. U povodu knjige: Zvonimir Junković, Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskog dijalekta, Rad 363, JAZU, Zagreb 1972, SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 73—76.
Рубрика „Ocjene i prikazi“.

1137. Šojat dr Antun, O akcentu kajkavskih riječi u Belostenčevu rječniku, KZ (1974, Zlatar) 20—24.

1138. Šojat Antun, Pojmovne kratice, RIJ, knj. 2 (1973, Zagreb) 264—265.

1139. Šojat Antun, Priručna literatura, RIJ, knj. 2 (1973, Zagreb) 261—263.

1140. Šojat dr Antun, Težnja k zajedničkom hrvatskom književnom izrazu u jeziku stare kajkavske književnosti, KZ (1974, Zlatar) 9—14.

1141. Štefanić Vjekoslav, Dragica Malić, Jezik najstarije hrvatske pjesmarice, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva 1, Zagreb 1972, str. 232+14 fotokopija i 3 tabele izvan teksta, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 225—232.

Рубрика „Оцјене и прикази“.

е) Метрика

1142. Bekman dr Thomas, Слик у српској поезији XIX века, НССУВД 2 (1972, Београд) 261—272.

1143. Kravar M[iroslav], O odnosu metra i ritma u tonskom heksametu, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 171—189.

Резиме на немачком.

1144. Мирковић Драгутин, Семантичко-синтаксичке функције прозодијских елемената структуре стиха и њихова еквивалентност у уметничком преводу, АФФ 11 (1974) 251—284.

Резиме на руском.

1145. Ружић Жарко, Акцентоване једносложнице у народном епском десетерцу, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 565—578.

1146. Флашар Мирон в. бр. 1175.

ж) Стил

1147. Anić Vladimir, в. бр. 744.

1148. Anić Vladimir, Od Matoša učiti, 15 dana XVI, br. 4—5 (1973, Zagreb) 45. Рубрика „Razgovori o jeziku“.

1149. Vuletić Branko, в. бр. 870, 871.

1150. Ejhenbaum Boris, в. бр. 38.

1151. Kitičić Božica, Krunoslav Pranjić: Jezik i stil Matoševe pripovjedačke proze. SR XXII (1974) št. 2 str. 240—241.

Оцена.

1152. Klaić Željko, в. бр. 481.

1153. Malić Zdravko, Smisao pobune u „Baladama Petrice Kerempuha“, Jezična antidogma Miroslava Krleže, Zbornici Čakavskog sabora, sv. 6, izd. Čakavski sabor (1974, Žminj) 69—92.

1154. Melvinger Jasna, Rečenica sa redukcijom predikata i rečenica sa ekspresivnom pauzom u delima savremenih proznih pisaca (svršetak), SL, br. 7—8 (1973, Zagreb) 61—66.

Резиме на енглеском.

1155. Moguš Milan, Što pokazuju Krležine dublete u „Baladama“?, Jezična antidogma Miroslava Krleže, Zbornici Čakavskog sabora sv. 6, izd. Čakavski sabor (1974, Žminj) 111—122. В. и бр. 883, 884, 885.

1156. Пажурџа Крсто, Стилско-естетска анализа Змајеве пјесме „Светли гробови“, ПР год. XXIV, бр. 19 (1974, Титиград) 7.

1157. Popović A. Bogdan, O nekim odredbama u poeziji Radovana Pavlovskog, Savremenik, knj. XL, sv. 8—9 (1974, Beograd) 722—731.

1158. Pranjić Krunoslav, в. бр. 1151, 1163.

1159. Pranjić Krunoslav, I kontinuitet i stilske inovacije u djelu Miroslava Krleže, ZZSŠ 1, knj. 1 (1973, Zagreb) 219—227.

1160. Pranjić dr Krunoslav, Jezik i književno djelo. Ogledi za lingvističku analizu književnih tekstova, drugo nepromenjeno izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1973, Zagreb) 197+[1].

1161. Pranjković Ivo, Lingvostilistička analiza Cesarićeve pjesme Željeznicom, Jezik XX, br. 5 (lipanj 1973, Zagreb) 149—157.

1162. Slamnig Svevlad, в. бр. 832.

1163. Stamać Ante, Lingvostilistika i Matoš (Krunoslav Pranjić: „Jezik i stil Matoševe pripovjedačke proze“, poseban otisak „Rada“ JAZU br. 361, Zagreb 1971.), Republika XXIX, br. 5 (svibanj 1973, Zagreb) 561—565.

Приказ.

1164. Stamać Ante, Prodor svakodnevnog govora u hrvatsko pjesništvo 1928—1952, ZZSŠ 1, knj. 1 (1973, Zagreb) 281—296.

1165. Strajnić Nikola, S jezikom, sam, Revija 14, br. 5 (rujan-listopad 1974, Osijek) 34—39.

О језику Момчила Настасијевића.

1166. Тарановски Кирил, Једна Бојићева песма из његових ђачких дана и питање гласовне фактуре стиха, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 223—227.

1167. Težak Stjepko, в. бр. 896.

1168. Težak dr Stjepko, Stilska funkcija kajkavizama u pripovijetkama Slavka Kolara, KZ (1974, Zlatar) 95—102.

1169. Ђорац др Милорад, Лингвистичко-стилистичка истраживања, изд. „Јединство“ (1974, Приштина) 445+[2].

Резиме на француском.

1170. Finka Božidar, в. бр. 897.

1171. Finka Božidar, Pristup jezičnostilskoj analizi Krležina djela, Dometi 6, br. 3—4 (1973, Rijeka) 14—17.

1172. Finka Božidar, Pristup jezičnostilskoj analizi Krležina djela, Jezik XXI, br. 2 (prosinac 1973, Zagreb) 33—37.

1173. Finka Božidar, Pristup jezičnostilskoj analizi Krležina djela, Jezična anti-dogma Miroslava Krleže, Zbornici Čakavskog sabora sv. 6, изд. Čakavski sabor (1974, Žminj) 105—110.

1174. Флашар Мирон, Топика и метафорика у повести Његошеве Луце, АФФ 11 (1974) 39—69.

Резиме на немачком.

1175. Флашар Мирон, Традиционална метафора и реторска рима у једном епиграму Теодора Студита, ЗбФФ XII, 1 (1974) 169—205.

Резиме на немачком.

1176. Frangeš Ivo, Slobodni neupravni govor u prijevodima rimskih klasika na hrvatski književni jezik, UR XVII, br. 3 (1973, Zagreb) 185—204.

Резиме на немачком.

1177. Čale Frano, Funkcija osobnog imena u Pirandellovoj i u Krležinoj prozi, Forum XII, knj. XXV, br. 4—5 (april-maj 1973, Zagreb) 602—642.

1178. Šop Ljiljana, Funkcija jezika u prozi Kazimira Klarića, Revija 14, br. 6 (studeni-prosinac 1974, Osijek) 66—70.

з) Методика наставе књижевног језика

1179. Бошковић Милорад, Лексика и настава матерњег језика у основној школи, Спо год. IV, бр. 11—12 (1974, Никшић) 127—134.

1180. Живановић др Ђорђе, Радио и школа, КњЈ XX, 2 (1973) 175—192.

1181. Марковић Марко, Принципи планирања у настави српскохрватског језика, КњЈ XXI, 1 (1974) 94—98.

1182. Милатовић мр Бранислав, Повезивање матерњег језика и књижевности у настави, ПР год. XXIII, бр. 15 (1973, Титоград) 7.

1183. Поповић Лука, Писменост ученика првог разреда гимназије, ПР год. XXIV, бр. 4 (1974, Титоград) 8.

1184. Prodeić dr Bogoljub, Psiholingvistička istraživanja — neophodan uslov za uspešan jezik i stil savremenog udžbenika, КњЈ XX, 1 (1973) 63—68.

1185. Rabrenović Savić, Jedinstvo nastave srpskohrvatskog jezika u osnovnoj školi, КњЈ XX, 2 (1973) 193—201.

1186. Раденковић Љубиша, Лингвостилистика и структурализам у науци о књижевности и настави књижевности, изд. „Научна књига“ (1974, Београд) 91.

1187. Рапчевић Часлав, Писмени задаци у настави матерњег језика, ПР год. XXIII, бр. 18 (1973, Титоград) 8.

1188. Simić Radoje, в. бр. 831.

1189. Stanković Bogoljub, Nastava književnog jezika i dijalekat, КњЈ XX, 3—4 (1973) 107—111.

1190. Стевановић Владимир, Програм српскохрватског језика за основну школу и настава језика у локалној средини, КњЈ XX, 1 (1973) 69—73.

1191. Шуковић Радивоје, Стручна расправа о уџбенику матерњег језика, ПР год. XXIII, бр. 20 (1973, Титоград) 8.

О саопштењима и расправама на Колоквијуму у Бањалуци посвећеном уџбеницима основне школе.

и) Терминологија

1192. Antoljak Stjepan, Kada se kod nas prvi put spominje naziv „kukuruz“? ZR XXIII, br. 3—4 (svibanj-kolovoz 1974, Zadar) 286—289.

Рубрика „Dokumenti“.

1193. Арсенијевић Миро Л., Из текстилне терминологије, НЈ н.с. XIX св. 4—5 (1972—1973) 256—264.

1194. Budor Karlo, в. бр. 400.

1195. Gavrilović Dušan, в. бр. 1197.

1196. Gračanin Mihovil, O nekim agrološkim nazivima, Jezik XXI, br. 2 (prosinac 1973, Zagreb) 59—60.

Рубрика „Osvrti“.

1197. Kunaver Jurij, Gavrilović Dušan: Srpska kraška terminologija. Kraška terminologija jugoslovenskih naroda. II. Gozdarski vestnik XLVI (1974) str. 152—153. Ocena.

1198. Loknar Vladimir, O nekim medicinskim i graničnim nazivima, Jezik XXII, br. 2 (prosinac 1974, Zagreb) 51—58.

1199. Radivojević Pavle, Za izmenu termina predikatni atribut, Jezik XX, br. 4 (travanj 1973, Zagreb) 118—122.

1200. Родић Никола, Занатство у Јањеви и његова лексичка грађа, Гласник Етнографског института XIX—XX (1973) 73—95.

Резиме на француском.

1201. Finka Božidar, Prilog utvrđivanju naše ribarske terminologije. O nazivima jastog i hlap, Jezik XX, br. 3 (veljača 1973, Zagreb) 79—83.

ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.)

1202. Антологија лужничких народних песама, саставио Драгослав В. Минић Форски, изд. аутор (1974, Пирот) 44.

Са речником мање познатих речи и напоменама.

1203. Антологија народних јуначких песама, избор Војислава Ђурића, седмо издање, изд. Српска књижевна задруга (1973, Београд) 20 × 14, 772+[2].

Са чланком Српскохрватска народна епика, белешкама, поговором и речником мање познатих речи од Војислава Ђурића.

1204. Бадалић др Јосип, в. бр. 150.

1205. Blažetin Stipan, Lirske narodne pjesme pomurskih Hrvata u Totszerdahelyju, KZ (1974, Zlatar) 117—123.

1206. Бован др Владимир, Вуков певач Анђелко Вуковић НССУВД 3 (1973, Београд) 469—483.

1207. Bonifačić Nikola, в. бр. 1216.

1208. Bosanskohercegovačka književna hrestomatija. Knjiga II. Narodna književnost, dr Hatidža Krnjević, Djenana Buturović, dr Ljubomir Zuković, изд. ZvIU (1972, Сарајево) 240+8 tabli sa slikama i faksimilima.

1209. Bošković-Stulli Maja, Odnos kmeta i feudalca u hrvatskim usmenim predajama, Narodna umjetnost, br. 10 (1973, Zagreb) 71—88.

Резиме на њемачком.

1210. Buturović Djenana, в. бр. 1208.

1211. Влаховић Петар, Развојни пут антропоморфних мотива у народној уметности Срба, ЗбФФ XII, 1 (1974) 519—530.

Резиме на енглеском.

1212. Вукановић П. Татомир, в. бр. 1265, 1280.

1213. Вукановић П. Т[атомир], Српске народне пословице. Благослови, грдње, доскочице, заклетве, питалице, претње, псовке и узречице, изд. Раднички универзитет (1974, Врање) 187+[3].

Резиме на француском.

Са напоменама и речником мање познатих речи.

1214. Вуковић Драгутин, Гласови јуначке прошлости, изд. аутор (1973, Пријеполје) 19×13, 215.

1215. Гај Лјудевит, в. бр. 1216.

1216. Гајуша. Izbor iz „Narodnog blaga“ Ljudevita Gaja, priredio Nikola Bonifačić, изд. „Yugodidacta“ (1973, Загреб) 84+[4].

Са чланком приређивача „Riječ o Gaју, Gaјуši i Zagrebu“ и пописом фолклорне грађе.

1217. Ganga, sabrao, pripremio i predgovor napisao Anđelko Mijatović, изд. „Naša ognjišta“ (1973, Дувно) 20×12, 379.

Песме из Херцеговине, Имотске крајине, Дувна и Купреса.

1218. Двори самотвори. Народне умотворине из средњег Тимока, скупно Љубиша Рајковић Кожељац, изд. Новинска установа „Тимок“ (1973, Зајечар) 17×12, 116+[1].

Са чланком Владана Недића 'Двори самотвори' усмене песме са средњег Тимока" и кратким биографијама казивача, библиографским напоменама, белешкама о умотворинама и речником мање познатих речи.

1219. Delorko Olinko, Usmena poezija Gupčeva zavičaja Narodna umjetnost, br. 10 (1973, Загреб) 89—151.

Резиме на енглеском.

1220. Драгачевке. Изворне народне песме сакупљене по Драгачеву, збирка друга, сакупио Ника Никола Стојић, изд. Дом културе „Бранислав Обрадовић-Џамбо“ (1973, Горњи Милановац) 217+[2].

1221. Драгојловић др Драгољуб, Врзино коло и јеретичка традиција о Верзевулу код јужних Словена, НСтв св. 49—52 (1974, Београд) 35—40.

Резиме на француском.

1222. Ђенић Р. Љубиша, в. бр. 1245.

1222. Ђоковић Павле, Дим у дим, Црногорски народни хумор, изд. „Графички завод“ (1973, Титоград) 240.

1224. Ђорђевић Нада, Прве две Вукове збирке српских народних песама и *Рукописи Краљевдворски и Зеленогорски*, одломци тобожње старе чешке народне поезије, ЗБИК, Одељење језика и књижевности САНУ, књ. 8 (1974) 261—289.

Резиме на француском.

1225. Ђурић Војислав, в. бр. 1203, 1246.

1226. Зелена-Љацка Вида, Јован Мушкатиrowић и Вук Стефановић Караџић, ЗбМСС 6 (1974) 147—155.

Аутор разматра однос између Вукове и Мушкатиrowићеве збирке народних пословица и Вуков однос према Мушкатиrowићевој збирци приликом уношења пословица у своју збирку.

1227. Zečević Divna, Usmene predaje kao književna organizacija čovjekova doživljavanja povijesti i prirode, Narodna umjetnost, br. 10 (1973, Zagreb) 33—69.

Резиме на енглеском.

1228. Zečević Divna, Usmene predaje o seljačkoj buni i kmetskom životu u široj okolini Stubice, Narodna umjetnost, br. 10 (1973, Zagreb) 7—31.

Резиме на енглеском.

1229. Златановић др Момчило, Одступања од захтева метричке схеме у епским народним песмама, НСтв св. 49—52 (1974, Београд) 56—61.

Резиме на француском.

1230. Златановић др Момчило, Рујно вино, НСтв св. 46 (1973, Београд) 68—72.

Филолошко тумачење епитета *рујно* (вино).

Резиме на француском.

1231. Zuković dr Ljubomir, в. бр. 1208.

1232. Из Вукових збирки, избор Вукашина Станисављевића, изд. „Младо поколење“ (1972, Београд) 104.

Са поговором Вукашина Станисављевића „О Вуку и његовом делу“ и речником мање познатих речи.

1233. Из Вукових збирки, избор Вукашина Станисављевића, изд. „Нолит“ (1973, Београд) 104.

Са поговором Вукашина Станисављевића „О Вуку и његовом делу“ и са речником мање познатих речи.

1234. Jankes Vera, в. бр. 1256.

1235. Jačoski Voislav, NOV i Tito u albanskoj narodnoj pesmi, НСтв св. 46 (1973, Београд) 11—28.

Резиме на француском.

1236. Јуначке народне песме, избор и предговор Милорад Панић-Суреп, II издање, изд. „Рад“ (1974, Београд) 184 + [4].

1237. Јуначке народне pjesme, priredio Tvrtko Čubelić, X (III izmijenjeno) izdanje, изд. „Školska knjiga“ (1974, Zagreb) 144.

Са непотписаним предговором „О јуначким народним пјесмама“.

1238. Какви смо. Кроз приче, документа и анегдоте по ријечима Морачана и Ровчана, сакупио, обрадио и предговор написао Радун Ђ. Трипковић (1972, Земун) 255 + [12].

1239. Кашић др Јован, Неке фразеолошке и лексичке особитости Вукових пословица, НССУВД 3 (1973, Београд) 67—72.

1240. Килибарда Новак, Богољуб Петрановић као скупљач народних песама, ЗБИК, Одељење језика и књижевности САНУ, књ. 8 (1974) 79—258 + [1].

Резиме на немачком.

- 1241. Константиновић Радомир**, в. бр. 1271.
- 1242. Krnjević dr Hatidža**, в. бр. 1208, 1248.
- 1243. Krnjević Hatidža**, Usmene balade Bosne i Hercegovine. Knjiga o baladama i Knjiga balada, izd. „Svjetlost“ (1973, Sarajevo) 524.
В. и бр. 1248.
- 1244. Лалевих С. Мiodrag**, Народни израз саучешћа у оквиру импровизације, Нств св. 47—48 (1973, Београд) 79—87.
Резиме на француском.
- 1245. Лира златиборских пастира**, сакупио Љубиша Р. Ђенић, Народна библиотека „Димитрије Туцовић“ у Чајетини (1972, Чајетина) [1]+23.
Са чланком сакупљача „Неколико речи о народној лирици на Златибору“. Умножено на гештетнеру.
- 1246. Лирске народне песме**, избор, редакција и предговор Војислав Ђурић, изд. „Рад“ (1974, Београд) 148.
- 1247. Lončar Umberto**, в. бр. 1292.
- 1248. Љубинковић мр Ненад**, Хатица Крњевић: Усмене баладе Босне и Херцеговине. Књига о баладама и Књига балада, Сарајево, Свјетлост, 1973, стр. 523 (У ед. културно наслеђе), Нств св. 49—52 (1974, Београд) 178—180.
Осврт.
- 1249. Лаличић Љубо-Шоле Р. 1917—1941**, Народна пјесма, изд. Миливоје Р. Контић (1973, Титоград) 16.
- 1250. Марек Јурај**, в. бр. 1263.
- 1251. Мартиновић др Нико С.**, Ровински у Вуковом завичају, Нств св. 49—52 (1974, Београд) 16—20.
Резиме на француском.
- 1252. Меденица Радосав**, Пет нових Вукових књига српских народних песама (Српска академија наука и уметности, Београд 1973—74), Нств св. 49—52 (1974, Београд) 21—25.
Осврт.
- 1253. Mijatović Anđelko**, в. бр. 1217.
- 1254. Mijušković Milisav**, Ljubav, brak i porodica u našim narodnim poslovicama, izdaje autor (1973, Beograd) 80.
- 1255. Минић Форски Драгослав В.** в. бр. 1202.
- 1256. Мишанич Степен**, Заједничке црте српског епоса о Старини Новаку и опришкивског фолклора о Олексу Довбошу, Нств св. 46 (1973, Београд) 32—57.
Резиме на француском.
Превела Vera Jankes.
- 1257. Младенозић Живомир**, в. бр. 1277, 1278, 1279.

1258. Младеновић Живомир, Рукописи народних песама Вукове збирке и њихово издавање, изд. САНУ, Одељење језика и књижевности (1973, Београд) [4]+СССХХIII+ [2].

Резиме на француском.

1259. Народна књижевност. Епске и лирске песме, приповетке, легенде и пословице, избор Божицара Тимотијевића, изд. „Нолит“ (1973, Београд) 248.

Са поговором Вукашина Станисављевића „Наше народне умотворине“ и речником мање познатих речи.

1260. Народна књижевност. Епске и лирске песме, приповетке, шаливе приче и загонетке, избор и поговор Вукашина Станисављевића, изд. „Нолит“ (1973, Београд) 288.

1261. Народна књижевност. Епске и лирске песме, приповетке, шаливе приче и загонетке, избор Божицара Тимотијевића, изд. „Младо поколење“ (1972, Београд) 288.

Са поговором „Наше народне умотворине“ Вукашина Станисављевића и речником мање познатих речи.

1262. Narodne pjesme. II. izbor i redakcija Osmana Hadžića, изд. „Veselin Masleša“ (1973, Sarajevo) 122+[2].

Са речником мање познатих речи.

1263. Narodne pjesme đaku, I knjiga, избор и редакција Juraj Marek изд. „Veselin Masleša“ (1974, Sarajevo) 68+[3].

1264. Narodne pripovetke naših i drugih naroda, I knjiga, избор и редакција Subhija Hrnjević, II izdanje, изд. „Veselin Masleša“ (1974, Sarajevo) 130+[2].

1265. Народне тужбалице, Татомир П. Вукановић, изд. Народни музеј у Врању (1972, Врање) 224.

Фолклорна грађа сабрана у Срба пореклом из Црне Горе на Косову и Косаници.

Са речником мање познатих речи и резимеом на француском језику.

1266. Недељковић др Душан, Вук о истини, науци и народној поезији, НСтв св. 49—52 (1974, Београд) 6—15.

Резиме на француском.

1267. Недић Владан, в. бр. 1218, 1277, 1278, 1279.

1267а. Недић др Владан, Четири лирске народне песме из Васиљевићеве Закуте, НСтв св. 47—48 (1973, Београд) 55—58.

1268. Недић Ввадан, Чија је песма „Опет зидање Раванице“, Ковчежић XI (1973) 59—62.

1269. Николић Илија, в. бр. 1480.

1270. Нови записи народног песништва, изд. Међународни славистички центар (1974, Београд) 48.

1271. Од злата јабука, Васко Попа. Расковник, Радомир Константиновић; избор и поговор: Васко Попа и Радомир Константиновић, изд. „Нолит“ (1973, Београд) 19 × 13, 280.

1272. Панић-Суреп Милорад, в. бр. 1236.

1273. Попа Васко, в. бр. 1271.

1274. Раденковић Љубинко, Урок иде уз поље. Народна бајања, изд. „Градина“ (1973, Ниш) 144 + [5].

Са изворима, напоменама и речником мање познатих речи.

1275. Рајковић Љубиша Кожељац, в. бр. 1218.

1276. Rudan Ive (prikupio), Istarske narodne poslovice i uzrečice, IM XI, br. 2 (ožujak-travanj 1973, Pula) 53—65.

1277. Српске народне пјесме из необјављених рукописа Вука Стеф. Караџића, књига прва, различне женске пјесме, приредили Живомир Младеновић и Владан Недић, изд. САНУ, Одељење језика и књижевности (1973, Београд) CCLXXIX + 484 + [2].

Резиме на француском.

1278. Српске народне пјесме из необјављених рукописа Вука Стеф. Караџића, књига друга, пјесме јуначке најстарије, приредили Живомир Младеновић и Владан Недић, изд. САНУ Одељење језика и књижевности (1974, Београд) [7] + 314.

1279. Српске народне пјесме из необјављених рукописа Вука Стеф. Караџића, књига трећа, пјесме јуначке средњијех времена, приредили Живомир Младеновић и Владан Недић, изд. САНУ, Одељење језика и књижевности (1974, Београд) [7] + 297.

1280. Српске народне епске песме, Татомир П. Вукановић, изд. Народни музеј у Врању (1972, Врање) 21 × 14, 365 + [1].

Са речником мање познатих речи.

Резиме на француском језику.

1281. Станисављевић Вукашин, в. бр. 1232, 1233, 1259, 1260, 1261.

1282. Стојић Никола Ника, в. бр. 1220.

1283. Težak dr Stjepko, в. бр. 1291.

1284. Тимотијевић Божићар, в. бр. 1259, 1261.

1285. Трипковић Ђ. Радун, в. бр. 1238.

1286. Hadžić Osman, в. бр. 1262.

1287. Hrnjević Subhija, в. бр. 1264.

23 Јужнословенски филолог

1288. Церовић Емилија В., Непозната народна епска песма и народно предање о учешћу Брђана и Арбанаса у устанку 1737. године, Гласник Етнографског института ХХИ (1973) 193—206.

Резиме на енглеском.

1289. Čargonja Alojz, Pjesništvo, nošnja, običaji, pjesme, poslovice i mudre izreke buzetske Čićarije, Kaj VI, br. 6 (lipanj 1973, Zagreb) 93—102.

1290. Čubelić Tvrтко, в. бр. 1237.

1291. Šaljive narodne pripovijetke, priredio dr Stjepko Težak, VII izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1974, Zagreb) 104.

Sa nepotpisanim predgovorom „O šaljivim narodnim pripovijetkama“.

1292. Šimica, Junačka pjesma iz Posuške Krajine, priredio i predgovor napisao Umberto Lončar, izd. Župski ured u Duvnu (1972, Duvno) 19×12, 35.

Са речником турских речи и провинцијализама.

1293. Šobić Žarko, Epske pjesme, izd. autor (1973, Sarajevo) 50.

VIII Македонски језик

а) Филологија

1294. Андреевски М. Петре, в. бр. 1428.

1295. Апостолски Михаило, НОБ за афирмацијата на македонскиот јазик, Раз. XV, 1—2 (1973) [1]+61—82.

1296. Арсова-Николиќ Лидија, Македонски еквиваленти на англискиот сегашен перфект, МЈ XXIV (1973) [1]+158—172.

Анализа на делата: „The Great Expectations“ од Ch. Dickens и „The Great Gatsby“ од S. Fitzgerald.

1297. Вангелов Атанас, Говорниот наспрема поетичкиот јазик во лириката на Рацин, во: Творечкото и револуционерно живеење на Кочо Рацин, 10. Рацинови средби, [1]+265—272.

Со рез. на фран. и рус.

1298. Видоески Б[ожо], в. бр. 1327.

1299. Видоески Божо, Говорот на полошките торбешки села Урвич и Јеловјане. Во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1]+22—32.

Прилог кон македонската дијалектологија.

1300. Видоески Божидар, Етапи во дијалектната диференцијација на македонскиот јазик, во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, 18—25.

За иновациите започнати од крајот на 10. и 11. век до 17. век.

1301. Видоески Божо, Проблеми на меѓудијалектниот контакт во преодни говорни области, Во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен конгрес во Варшава, [1] + 8—17.

Прилог кон македонската дијалектологија.

1302. Вишински Борис, в. бр. 1353.

1303. Vishinski Boris, A Significant Macedonian Book, MR IV, 1 (1974) 5—10. По повод 70-годишнина од излегувањето на книгата „За македонските работи“ од К. П. Мисирков.

1304. Гавриш Ксения, в. бр. 1353.

1305. Георгиевски Георги, Јазични подновувања во записите и натписите во македонската писменост во 18 век. Скопје, 1974, 136 + [2] л., 4.°

Магистерски труд. Шапирографско издание со список на фусноти, скратеници и користена литература.

1306. Глигоров Иван, Асиндетска хипотакса во македонскиот јазик. Магистерска работа. Скопје, 1973, 100 л., 4.° Шапирографско издание.

Со ексерпирани извори и 26 библ. ед.

1307. Гогушески Димитар, Новите наставни програми по македонски јазик и литература за основните и средните училишта, ПД XXIX, 3—4 (1973) [1] + 252—258.

1308. Голомб Збигњев, Значењето на македонскиот јазик за балканистичките студии. во: Пристапни предавања, прилози и библиографии на новите членови на Македонската академија на науките и уметностите, Скопје, МАНУ, 1974, 39—42 + [1].

Резиме на англиски.

За влашко-македонската лингвистичка лига.

1309. Губанов Анатолий, в. бр. 1353.

1310. Димитровски Тодор, Еден наш епитаф од времето на Кирил Пејчиновиќ. Во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1] + 44—45.

За цариградскиот епитаф од 1843 г.

1311. Димитровски Тодор, Како браќата Миладиновци го изговарале своето презиме, ЛЗБ XX, 2 (1973) 56—58.

1312. Димитровски Тодор, Осврт врз јазикот во географијата и географска читанка за VII одделение од В. Костовски и С. Стојановски, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 102—105.

За чистота на македонскиот литературен јазик.

1313. Dimitrovski Todor, The Macedonian Written. Language in the Nineteenth Century, MR (1974) 1, 26—29.

Transl. by Graham W. Reid.

1314. Добромирово евангелие. Кирилски споменик од XII век. Том I. Приредил Moshé Altbauer. Скопје, МАНУ, 1973, XVIII + 438, 4.°

Содржи пред. „Кон историјата на ракописот на „Добромировото евангелие“ и текст на Евангелието. Напоредно заглавие и на англиски.

Фототипско издание.

1315. Донева Вукосава, За дијалектот, ЛЗБ XXI, 1 (1974) 70—73.
За наставата на македонскиот јазик.

1316. Донева Вукосава, Изразни средства на говорот, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 90—96.
За наставата на македонскиот јазик.

1317. Ezhova Lydia, Scientific and Technical Terminology in Macedonian, MR III, 3 (1973) 317—318.

За изработка на термилолошките речници при Македонската академија на науките и уметностите во Скопје.

1318. Иванова Олга, Месните имиња со суфиксот -иште(-ишта) во македонската топонимија. Магистерска работа. Скопје, 203 + [3] 1., 4.^о
Шапирографско издание со список на скратеници и 76 библ. ед.

1319. Илиевски Петар Хр., Јазикот на дамаскините и процесот на обновување на писмениот јазик во турскиот период, во: Предавања на VI семинар за македонски јазик, литература и култура, [1] + 2—12.
Резиме на англиски.

1320. Илиевски Петар Хр., Претходниците на Кирил Пејчиновиќ. Во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1] + 56—61.

За еп. Григориј Пелагониски и неговиот превод на Дамаскино од 1570 г.

1321. Јанкула Петро, Личното име во македонската народна песна, ЛЗБ XX, 1 (1973) 71—73.

Личното име во положба а) како симетрично крило, б) како симетрична оска и в) во хармонија со други зборови.

1322. Јанкуловски Петре, Прилог кон проучувањето на епитафот на К. Пејчиновиќ. Во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1] + 64—69.

1323. Јашар-Настева Оливера, Балканизмите во македонската лексика, во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, 33—36 со забелешки.

Од историски и синхрониски план.

1324. Јашар-Настева Оливера, Етимолошкиот состав на македонската лексика, во: Предавања на VI семинар за македонски јазик, литература и култура, [1] + 14 со забелешки.

Резиме на француски.

Содржина: I. Словенска лексика; II. Несловенска лексика.

1325. Јашар-Настева Оливера, Од лексиката на Кирил Пејчиновиќ, во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1] + 94—103.

1326. Јашар-Настева Оливера, Стилистичката употреба на турцизмите во современиот македонски јазик, Во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен конгрес во Варшава, [1]+36—43.

Со примери од македонската уметничка литература.

1327. Јашар-Настева О[ливера], Конески Б[лаже] и Видоески Б[ожо], Les contact entre les parlers macedoniens et albanais, izd. Séminaire de langue macédonienne, littérature et culture (1974, Скопје) [1]+15.

1328. Ковалев Николай С., Глаголы с суффиксом *-ка* в македонском языке, МЈ XXIV (1973) [1]+174—184.

1329. Конески Б[лаже], в. бр. 1327, 1352, 1369.

1330. Конески Блаже, За некои појави во лексиката на македонскиот говорен и писмен јазик, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 143—145.

За улогата на блокираната позиција кај неологизмите.

1331. Конески Блаже, Карактеристики на македонската варијанта на црковнословенскиот јазик, Во: Предавања на VI семинар за македонски јазик, литература и култура, [1]+2—9.

1332. Конески Блаже, Лексиката на македонскиот литературен јазик и македонската лексикографија, во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, 11—17.

Основни насоки и историски осврт.

1333. Конески Блаже, Традиционалните елементи и иновациите во јазикот на македонската народна поезија, Во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен конгрес во Варшава, [1]+46—49.

Сумирање на некои од заклучоците дадени во „Јазикот на македонската народна поезија“ (Скопје 1971).

1334. Koneski Blazhe, The Macedonian Language in the Development of the Slavonic Literary Languages, MR V, 2 (1974) 120—135.

1335. Конески Кирил, Значењата на императивот во македонскиот јазик, МЈ XXIV (1973) [1]+132—156.

Прв дел од студијата.

1336. Коробар Марија, За композитите од глагол+именка во македонската топонимија, МЈ XXIV (1973) [1]+230—240.

Материјалот е класифициран во: I. Ојконими; II. Ороними; III. Хидроними; IV. Други микротопоними; и V. Нејасни топоними.

1337. Корубин Благоја, За литературнојазичната норма врз примерот на македонскиот литературен јазик, ЛЗБ XX, 2 (1973) 7—21.

Реферат прочитан на Единасесеттото годишно собрание на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература.

1338. Корубин Благоја, За некои случаи на семантичка диференцијација низ множинските форми на именките во македонскиот јазик, Реферати са заседања

меѓународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXVII, Одељење језика и књижевности књ. 22 (1974, Београд) 67—71.

Однос измеѓу семантичких и граматичких карактеристика речи.

Дискусија: Милка Ивић, Светомир Иванчев.

1339. Корубин Благоја, Зафати со лексиката и граматиката на македонскиот јазик во XIX век, во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, 48—58.

Историски осврт.

1340. Корубин Благоја, Местото на глаголот *сум* како помошен и како спона во македонскиот литературен јазик, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 36—40.

1341. Корубин Благоја, Развој на девербативните придавки во македонскиот литературен јазик, Во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен конгрес во Варшава, [1]+52—56.

За придавките од типот *имојен*, *блескав*, *важечки* и др.

1342. Корубин Благоја, Развојот на македонскиот литературен јазик во XX век, во: Предавања на VI семинар за македонски јазик, литература и култура, [1]+2—10.

Резиме на француски.

Историски осврт.

1343. Маринков Митко, Структурата на термините и структурата на јазикот, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 48—50.

Со примери од македонскиот јазик.

1344. Марков Борис, Дериватите на наставката *-ина*, МЈ XXIV (1973) [1]+34—50.

Разгледани се следниве деривати во македонскиот јазик: *-бина*, *-мина*, *-нина*, *-штина*, *-или* *-општина*, *-арина* и *-овина*. Со преглед на скратениците.

1345. Марков Борис, Именки со значењето својство или апстрактен поим во современиот македонски јазик ГЗФФ 26 (1974) [1]+146—208.

Разгледни се: А) бессуфиксни образувања и со флексијата *-а*; Б) суфиксни образувања со продуктивна и непродуктивна наставка како *-ија*, *-ица* и др.

Резиме на руски.

1346. Марков Борис, Карактеристики на деривацијата на именките во современиот македонски јазик, во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура 37—47.

Резиме на руски.

Разгледани се четири типа образувања: а) бессуфиксни, б) префиксни, префиксно-суфиксни (со именска или придевска основа), в) суфиксни образувања и г) сложенки.

1347. Марков Борис, *Nomina singulativa* и *collectiva* во современиот македонски јазик, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 391—402.

1348. Минова-Ѓуркова Лилјана, Дистрибуцијата на *што* и *кој[што]* во релативната реченица кај Мисирков, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 26—34.

Работено врз основа на материјалот експерпиран од книгите: Мисирков, „За македонските работи 1903—1953“ Скопје, 1953; и Блаже Ристовски: „Вардар“ — Научнолитературно и општествено-политичко списание на К. П. Мисирков, Скопје, 1966.

1349. Миовски Мито, Лексиката на текстовите на Јоаким Крчовски, КЖ XIX, 8—9 (1974) 23—25.

1350. Миркуловска Бистрица, Реализација на петостепен женски јамб во поетски превод од словенечки на македонски, ГЗФФ 26 (1974) [1]+210—219.

Анализа на „Советниот венец“ и „Крштевање кај Савица“ од Франце Прешперн во македонскиот превод од Ѓорѓи Сталев и Гане Тодоровски. Резиме на руски. Со 11 библ. ед.

1351. Мисирков К. П., в. бр. 1303, 1348.

1352. Мисирков Крсте П., За македонските работи. Јубилејно издание по повод на стогодишнината од раѓањето на авторот. Пред. на Блаже Конески. Прилози на Тодор Димитровски. Скопје, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 1974, 12+11+175, 8.^о Посебни изданија, кн. 8.

Преснимен текст на 1-то од 1903 г. издание. Прилози: Биографски податоци, белешки кон текстот, речник, индекс на личности, држави и др.; библиографија.

1353. Мисирков Крсте П., О македонских делах. Перевод с македонского: Ксения Гавриш, Анатолий Губанов. Скопие, Изд. Македонское ревю, 1974, 183, 8.^о (Б-ка. Македонское наследство)

Со пред. од Борис Вишински. За животот и дејноста на К. П. М. (1874—1926) Благоја Корубин. Биографски податоци.

Напоредно издание на англиски.

1354. Missirkov Kiste P., On Macedonian Matters. Transl. by Alan Mc Connel. Skopje Macedonian Review Ed., 1974, 230 p., 8.^о. (Macedonian Heritage Collection).

Напоредо издание на руски.

1355. Мишеска-Томиќ Олга, A Contrastive Study of English, Macedonian and Serbocroatian Determiners, ГЗФФ 26 (1974) [1]+222—264.

Резиме на македонски.

1356. Мишеска-Томиќ Олга, Определеноста во македонскиот јазик во споредба со другите балкански словенски јазици, во: Предавања на VI семинар за македонски јазик, литература и култура, [1]+2—11.

Резиме на англиски.

За определеност член.

1357. Мишеска-Томиќ Олга, Определениот детерминатор во македонскиот и англискиот јазик, контрастивна анализа, МЈ XXIV (1973) [1]+104—114.

1358. Најческа-Сидоровска Марија, Синтагми со *dativus sympathiticus* и неговото разграничување од други значења во рускиот, македонскиот, српскохрватскиот и бугарскиот јазик, МЈ XXIV (1973) [1]+120—130.

Со литература.

1359. Најческа-Сидоровска Марија, Синтагми со етички датив во македонскиот и српскохрватскиот јазик во споредба со рускиот, ГЗФФ 26 (1974) [1]+266—275.

Со 6 библ. ед. Резиме на руски.

1360. Накев Спиро, Руските партиципи и глаголски прилози и нивните еквиваленти во македонскиот јазик, ЛЗБ XX, 1 (1973) 17—26.

1361. Николовски Атанас, в. бр. 1364, 1365.

1362. Николовски Атанас, Литературната норма низ писменоста на учениците од основното училиште во дијалектна средина. Магистерска работа. Скопје, 1973, 157., 4.°

Шапирографско издание. Со преглед на литературата и прилози.

1363. Николовски Атанас, Литературната норма низ писменоста на учениците од основното училиште во дијалектна средина, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 97—102. Македонскиот јазик во јавната комуникација.

1364. Николовски Елица и Атанас, Одгледување на говорот во дијалектната средина кај предучилишни деца, ПД XXX, 3—4 (1974) [1]+279—282.

За чистота на македонскиот јазик.

1365. Николовска Елица, Николовски Атанас, Учебникот на македонски јазик и културата на речта во училиштата, ЛЗБ XXI, 1 (1974) 78—84, консултирана литература и др. материјали с. 85—86.

Јазикот во јавната комуникација.

1366. Orzechova Alicja, *Zapóżycone rzeczowniki pospolite w języku macedońskim (w porównaniu z polskim)*, МЈ XXIV (1973) [1]+196+205.

1367. Павловиќ Миливој, О лику Кирила Пејчиновића. (Стилистичка карактеристика и антропонимска идентификација). Во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1]+146—147.

1368. Паноска Ружа, Афирмација на некои конструкции во македонскиот поетски јазик, во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен конгрес во Варшава, [1]+70—73.

За конструкциите од типот *имам видено, имав видено, ќе имав видено* и. сл.

1369. Паноска д-р Ружа, Елементи на народно-разговорниот исказ во јазикот кај некои современи македонски писатели, Разв XI, 1 (1973) 245—248. Со примери од Блаже Конески, Васил Иљоски, Гаџе Тодоровски, Владо Малески и Живко Чинго.

1370. Паноска Ружа, Македонскиот јазик во училиштата во СР Македонија и во другите републики на СФРЈ, во: Предавања на VI семинар за македонски јазик, литература и култура, [1]+2—8.

Историски осврт.

1371. Паноска Ружа, Методски основи на наставата по правопис, ЛЗб XX, 1 (1973) 74—79.

За македонскиот правопис.

1372. Паноска Ружа, Основни развојни карактеристики на јазикот во македонската уметничка литература, во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, 68—76.

Авторот го следи развитокот на македонскиот јазик во 2 основни периода: I. од втората половина на 19. в. до мај 1945 г. и II. од 1945 г. до денес, од кои секој хронолошки е разделен во 3 фази.

1373. Паноска Ружа, Стилистичката улога на деминутивно-хипокористичната лексика во македонската народна поезија, МЈ XXIV (1973) [1]+64—74.

Со скратеници на користените збирки македонски народни песни.

1374. Папазисова-Десподова Вангелица, Лексиката на Добромирово евангелие. Магистерски труд. Скопје, 1973, 152 + [1], 4°.

Шапирографско издание со список на скратеници и 104 библ. ед.

1375. Пеев Коста, Дојранскиот говор. Магистерски труд, Скопје, 1973, 190, 4°.

Шапирографско издание.

Прилог кон македонската дијалектологија.

1376. Пеев Коста, Кон разграничувањето на гевгелискиот и дојранскиот говор, МЈ XXIV (1973) [1]+221.

Содржи фонетски и лексички разновидности; акцентски и морфолошки разлики. Со регистар на скратениците.

1377. Пеев Коста, Називите на компирите во македонските народни говори, ЛЗб XXI, 2 (1974) 45—47.

Анализа на 5 основни збора (компир, кртули, патати, б'рбулки и клонбурки) со повеќе фонетски варијанти.

1378. Пеев Коста, Називите на пченката во македонските народни говори, ЛЗб XXI, 1 (1974) 12—15.

Називите се групирани: а) Спрема името на други растенија на кои личи или пак има иста намена; б) Спрема името на земјата од која потекнува; в) Спрема тоа дека зрната од класот се двојат со чукање, со ронење; г) Спрема тоа како се употребува; д) како изгледа; е) Туѓи називи.

1379. Пелагонски Григориј, в. бр. 1320.

1380. Пенушлиски Кирил, в. бр. 1387.

1381. Поленаковиќ Харалампије, в. бр. 1399, 1408.

1382. Поленаковиќ Х[аралампије], Две културни традиции изразени во антропонимијата на два терена во Македонија, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 537—540.

1383. Поповски Аритон, Лексичко-структурални набљудувања врз нази-
вите за МУСТЕЛА, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 41—45.

Македонски називи (нивната мотивираност, структура, сложени називи) со јужнословенски паралели.

1384. Поповски Аритон, Метафориката претставена во називот Цриста Пеннаца, ЛЗБ XX, 2 (1973) 21—25.

Прилог кон македонската дијалектна лексика.

1385. Предавања на VI семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје—Охрид, 16. VII — 31. VII 1973, Скопје, Универзитет Кирил и Методиј, 1973, 9+18, 8.°

Содржи 19 реферата.

1386. Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје и Охрид, 15. VIII — 31. VIII 1974, Скопје, Универзитет „Кирил и Методиј“. Семинар за македонски јазик, литература и култура, 1974, 208, 8.°

Содржи уведен збор, 22 реферата, список на учесници, предавачи, учесници во научната дискусија, лектори и членови на Управата со 2 фотографии на учесници на Семинарот и учесници во научната дискусија.

1387. Приказни за животни, избор, редакција и предговор др Кирил Пешушкин, изд. „Македонска књига“ (1973, Скопје) 228.

Со речник на помалку познати зборови.

1388. Пулевски Ѓорѓија М., Одбрани страници. Избор, ред. пред. и забелешки Д-р Блаже Ристовски. Скопје, Македонска књига, 1974, 288+[1], 8.° (Од македонското книжевно наследство).

Содржина: Речник од четири јазика; Речник од три јазика; Славјанско-населениски-македонска слогница речовска; Самовила македонска; Од „Македонска песнарка“; Славјано-македонска општа историја; Со библиографија на Ѓ. М. П.; индекс на личните имиња, речник и поговор.

1389. Ризовски Живко Ст., За поетскиот ономастикон на Кочо Рацин, во: Творечкото и револуционерно живеење на Кочо Рацин, 10. Рацинови средби, [1]+ +290—295 со рез. на фран. и рус. 295—296.

Дополнение кон статијата „Ономастичката лексика во уметничколитературниот опус на Кочо Рацин“ од 9.-те Рацинови средби.

1390. Ризовски Живко, Кирил Пејчиновиќ и неговото време, Тетово, 1973, 211 стр., ЛЗБ XX, 2 (1973) 88—91.

Приказ.

1391. Ризовски Живко, Ономастичката лексика во уметничколитературниот опус на Кочо Рацин (Стилистичка интерпретација), ЛЗБ XX, 1 (1973) 69—71.

Фрагмент.

1392. Ризовски Живко, Семантостилемски примери од македонската уметничка литература во врска со нејзиниот ономастикон, ЛЗБ XXI, 1 (1974) 58—64 со скратенки за користените дела.

За лексичката синонимија.

1393. Ризовски Живко, Стилската функција на ономастичката лексика во македонската поезија и проза, Магистерска дисертација, Скопје 1973, 84 л., 4.^о

Со 78 библ. единици и список на делата од македонската поезија и проза. Шапирографско издание.

1394. Ристовски Блаже, в. бр. 1348, 1388.

1395. Робовски Д-р Никифор, Македонистиката во Чехословачка, КЖ XVIII, 2—3 (1973) 15—17.

Кус осврт за објавените трудови.

1396. Симјановски Бошко, Јазикот на „Историјата за VIII одделение“ од Јордан Димевски и Војо Кушевски. ПД XXIX, 9—10 (1973) [1]+742—743.

За чистота на македонскиот литературен јазик.

1397. Симјановски Бошко, Осврт врз јазикот во географијата и географската читанка за VII одделение од В. Костовски и С. Стојановски, ПД XXX, 7—8 (1974) [1]+591—592.

За чистота на македонскиот јазик.

1398. Симјановски Бошко, Осврт врз јазичната оформеност на учебничките текстови („Фискултурен буквар“ за I и II одделение), ЛЗБ XX, 2 (1973) 83—85.

Македонскиот јазик во јавната комуникација.

1399. Симпозиум Кирил Пејчиновиќ и неговото време, (Тетово, 24 и 25 ноември 1971), ред. одбор: Панче Кировски, Харалампие Поленаковиќ, Трајко Стаматовски, Изд. Општинско собрание на град Тетово, Тетово 1973, 211+[3].

Зборник од 26 трудови.

1400. Спасов Људмил, Испитување на реченици и претставување тип на структура на реченица со помош на компјутер врз материјал од македонскиот јазик, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 50—57.

Темава е работена во соработка со Нумеричкиот центар на Математичкиот институт при Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје. Програмите за компјутерот ги изработи соработникот на Институтот инж. Драган Михајлов.

1401. Сталев Ѓорѓи, в. бр. 1350.

1402. Сталев Ѓеорѓи, Ѓригор Прличев како преводач на поезија, Реферати на македонските слависти за VII меѓународен конгрес во Варшава, [1]+158—162. За прелевот на „Илијадата“.

1403. Стаматовски Трајко, в. бр. 1399.

1404. Стаматовски Трајко, Графијата на Мисирков, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 22—25.

Анализа на „Вардар“ списанието од К. П. Мисирков.

1405. Стаматоски Трајко, Именувањето кај Македонците, КЖ XVIII, 7—8 (1973) 17—19.

Ономастички прилог.

1406. Стаматоски Трајко, Кирилицата во Македонија во XIX век, во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, с. 59—66 со фусноти 67.

Прилог кон македонскиот правопис.

1407. Стаматоски Трајко, Кон графискиот систем на Пејчиновиќ. Во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1]+170—179.

1408. Стаматоски Трајко, Кон датирањето на писмото од Крушово на проф. Х. Поленаковиќ, ЛЗБ XX, 1 (1973) 1—6.

Со некои нови елементи авторот го потврдува мислењето на Х. Поленаковиќ „Од кој век е „Писмото од Крушево“?“, МЈ, IV, 10 (1953) 221—232 дека Писмото е од 19. в.

1409. Стаматоски Трајко, Личното име Бијада во македонската антропонија, ЛЗБ XXI, 1 (1974) [1]+2—5.

1410. Стаматоски Трајко, Македонската ономастичка лексика како извор за литературниот јазик, во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен конгрес во Варшава [1]+76—82.

1411. Стаматоски Трајко, Фитонимската основа *бор-* во македонската топонимија, МЈ XXIV (1973) [1]+88—101.

1412. Станковска Љубица, Застапеноста на суфиксот *-ача* во македонската топонимија, МЈ XXIV (1973) [1]+224—228.

1413. Станковска Љубица, Застапеноста на суфиксот *-ец* (*-овец/-евец*) во македонската топонимија. Скопје, 1973, 193 л., 4°. Магистерска работа.

Шапирографско издание со речник, библиографија и скратеници.

1414. Стефанија Драги, Некои лексички елементи во делата на Кирил Пејчиновиќ. Во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1]+182—184.

1415. Stieber Zdzisław, O nazwie Košišta w Ohridzie, МЈ XXIV (1973) [1]+86.

1416. Тодоровски Гане, в. бр. 1350, 1369.

1417. Тополнџска Зузапа, Граматика на именската фраза во македонскиот литературен јазик. Род, број, посоченост, МАНУ, Скопје 1974, 155, 8.°

Со речник на употребени лингвистички термини. Резиме на англиски.

1418. Toshev Krum, The Macedonian Language through the Centuries, MR III, 2 (1973) 155—157.

1419. Ugrinova-Skalovska Radmila, Evangelium Dobromiri: A twelfth Century, cyrillic Manuscript, ed. Moshé Altbayer, Vol. I, Skopje, 1973. MR IV, 3 (1973) 314—315.

Приказ.

1420. Угринова-Скаловска Радмила, Јазикот на записите и натписите во Македонија, во: Предавања на VI семинар за македонски јазик, литература и култура, [1]+2—12.

Резиме на руски.

Врз материјалите од 12—19 век авторот укажува на македонската варијација на црковнословенскиот јазик и неговата редакција со македонизми.

1421. Угринова-Скаловска Радмила, Средновековни книжевни школи во Македонија, во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура 26—32.

За Охридската и Кратовската (Кратовско-Злетовската) книжевна школа.

1422. Цветковски Владимир, Графиски иновации во печатот на нашите иселеници во земјите на англиското јазично подрачје, ЛЗБ ХХ (1973) 35—37.

Презентирање на македонските гласови (воглавно согласките) со графии од латинското писмо во Австралија. На пр. *наслиије* наместо *нашиије*, *мозхе-може* и сл.

1423. Цветковски Владимир, За преведувањето на англиските сложени именки на македонски, МЈ ХХIV (1973) [1]+186—194.

1424. Цветковски Владимир, Сложени именки во англискиот и македонскиот јазик (Контрастивна анализа), ГЗФФ 26 (1974) [1]+294—301.

Кратка содржина на докторската дисертација одбранета на 29 јуни 1973 год. на Филозофскиот факултет при Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје.

Со 7 библ. ед.

Резиме на англиски.

1425. Цветковски Живко, Допусните реченици во македонскиот јазик, ЛЗБ ХХ, 1 (1973) 26—35.

Содржина: I. Синдетски допусни реченици: потполни, непотполни и синтагми, и „самостојни“; II. Асиндетски допусни реченици.

1426. Цукески Александар, Поглед врз лексикографија, КЖ, XIX, 5—6 (1974) 10—13.

Преглед на македонските лексикографски трудови.

1427. Шанкалиска Тодорка, Дијалектизми во прозата на писателите од Западна Македонија. Магистерска работа. Скопје 1973, 121 л., 4°.

Шапирографско издание со кратенки и литература.

1428. Шанкалиска Тодорка, Дијалектната стилизација како израз на експресивноста во „Исчезнатиот сведок“ од Петре М. Андреевски, ЛЗБ ХХI, 1 (1974) 64—69.

б) Фолклор

1429. Андоновска Јелица, Годишен зборник (Annuaire), Филозофски факултет на Универзитетот во Скопје, книга 24—25 (1972/1973) 656 стр., МФ VII, 13 (1974) 229.

Приказ за фолклористичките прилози.

1430. Андоновска Ј[елица], „Развиток“, двомесечно списание за литература, култура и општествени прашања, XI, 2—3, Битола 1973., МФ VII, 13 (1974) 228. Приказ за фолклористичките прилози.

1431. Антиќ Вера, Личноста на Соломон во средновековните текстови и во македонскиот фолклор, ГЗФФ 26 (1974) [1] † 304—322.
Резиме на англиски.

1432. Антиќ Вера, Пет книги со одбрани трудови од академикот Харалампие Поленаковиќ, ЛЗБ XX, 2 (1973) 86—87.

Приказ кон: „Одбраните трудови“ од Х. Поленаковиќ, Скопје, Мисла, 1973.

1433. Битови приказни и анегдоти. Избор и ред. Д-р Кирил Пенушлиски. изд. Македонска книга, Скопје, 1973, 295 + [1], 8°. (Македонско народно творештво). Со предговор, кратенки и извори на објавените приказни и речник.

1434. Бицевски Трико, Кон музичките карактеристики во горанското пеење, МФ VI, 11 (1973) 103—107 + [1] со 8 прилога.

1435. Бицевски Трико, Кон музичките карактеристики на водичарските песни во Порече, МФ VII, 13 (1974) 183—190 со примери.

1436. Бицевски Трико, Кон музичките карактеристики на лазарските песни од Долни Полог (Тетовско), МФ VI, 12 (1973) 47—50.
Резиме на француски.

1437. Вајан А., в. бр. 1537.

1438. Веркович С. в. бр. 1537.

1439. Вражиновски Танас, Преданијата собрани од Марко Цепенков, МФ VII, 13 (1974) 159—164.

За македонските топонимски преданија.

1440. Враз С., в. бр. 1507, 1537.

1441. Геземан Т., в. бр. 1537.

1442. Гягова Мирјана, в. бр. 664.

1443. Григорович И. В[иктор], в. бр. 1507, 1537.

1444. Димитровски Тодор, Кон прашањето за фолклорните материјали од Миладиновци во сп. „Братски труд“, ЛЗБ XX, 1 (1973) 55—61.

Прилог кон „Фолклорни материјали на Миладиновци објавени во „Братски труд“ и „Български книжици“ од А. Спасов, МЈ III, 1—2 (1952) 30—35.

1445. Димоски Михайло, Лазарските ороводни песни во Струга и Струшко и нивните етнокорелашки карактеристики, МФ XII, 12 (1973) 57—62.

Резиме на француски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

1446. Димоски Михайло, Прилог кон проучувањето на варијантите на ората и ороводните песни од типот „Лесното“ во Струга и Струшко, МФ VI, 11 (1973) 109—114 со примери.

1447. Домазетовски Петко, Лазарски песни од Дримкол (Струшко), МФ VII, 13 (1974) 191—201 со примери.

1448. Друговац Миодраг, Една вредна студија за Марко К. Цепенков, Сов. XXIV, 10 (1974) 898—900.

Приказ за: „Марко К. Цепенков како собирач на македонски народни умотворби од Томе Саздов, Мисла, Скопје, 1974.

1449. Друговац Миодраг, Студии од македонската литературна историја, Сов. XXIII, 10 (1973) 1021—1023.

Приказ за: „Одбрани трудови“ I—V од Д-р Харалампие Поленаковиќ, изд. Мисла, Скопје, 1973.

1450. The Epic of Ilinden (Publ. by Macedonian Review, Skopje, 1973), MR III, 2 (1973) 196—197.

Приказ.

1451. The Epic of Ilinden. Skopje, Macedonian Review Ed., 1973, p. 244, 8°. Macedonian Heritage Collection.

Зборник на трудови.

1452. Жежель-Каличанин Татјана, Биљарски песни од Западна Македонија (сврзани со празнувањето на Ѓурговден), МФ VI, 12 (1973) 135—138.

Резиме на француски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

1453. Иљоски Васил, За македонските народни приказни, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [I]+392—416.

Разгледани се сите жанрови.

1454. Иљоски Васил, Националната програма на Крсте П. Мисирков, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 8—22.

Предавање на свечениот собир што го одржа МАНУ по повод 7-оте години од излегувањето на книгата „За македонските работи“ од К.П.М.

1455. Јаќоски Воислав, Една македонска народна песна за Кирил и Методиј, КЖ XIX, 3—4 (1974) 21—22.

За една песна од Костурско што се наоѓа во Институтот за фолклор во Скопје.

1456. Јанкуловски Петре, Личните имиња во народните песни, Разв XI, 1 (1973) 239—244.

Со „Местото на личните имиња во народните песни“.

1457. Јанура Петро, Продажба на жена поради лоши економски причини во албанската и македонската народна литература, во: „Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [I]+72—84.

1458. Каваев Филип, в. бр. 1503.

1459. Karovski Lazo, Macedonian Folk Poetry of Economic Emigration, MR IV, 3 (1974) 295—297, Transl. by Graham W. Reid.

1460. Каровски д-р Лазо, Народните печалбарски песни и приказни и нивните запишувачи, Стр. XVIII, 5—6 (1974) 391—407.

За македонските народни песни настанати од крајот на 18. и почетокот на 19 в.

1461. Каровски д-р Лазо, Печалбарството во македонските народни приказни, Разв XII, 3 (1974) 196—211.

Со забелешки.

1462. Китевски Марко, Како настанала народната песна за Ѓурчин Слатинчето. Сов. XXIII (1973) 373—376.

За комитските песни од Дебарце.

1463. Китевски Марко, Монументалниот лик на Марко К. Цепенков во нови рамки, Сов. XXIII, 10 (1973) 1023—1031.

Приказ за „Македонски народни умотворби во 10 тома“ од М. К. Цепенков, Македонска книга, Скопје, 1972.

1464. Климан Алдо, в. бр. 1469.

1465. Конески Блаже, Марко К. Цепенков, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1] + 356—370.

За животот и дејноста на собирачот на македонските народни умотворби.

1466. Конески Блаже, Нашата народна поезија како одраз на нашето национално ослободително движење, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1] + 266—273.

1467. Костић Костантин, Тута Јоргушова у народној песни из Призрена и Тетова, во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1] + 106—114.

1468. Костовски Александар, Народното предание за Кирил Пејчиновиќ, Во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1] + 122—124.

1469. Македонската книжевност во книжевната критика, Изборот и ред. на прилозите го извршија: Алдо Климан, Раде Сиљан, Веле Смилевски, Сан-де Стојчевски, Мисла, Скопје, 1973, 8.^о

Том први: Народно творештво, 506 + [4] с. со објаснувања; скратеници; литература; белешка .

1470. Мисирков П. Крсте, в. бр. 1454.

1471. Мицковиќ Слободан, Одбрани трудови на д-р Харалампие Поленаковиќ (Д-р Харалампие Поленаковиќ, Одбрани трудови I—V, „Мисла“, Скопје, 1973), Раз. XVI, 1—2 (1974) [1] + 154—155.

Приказ.

1472. Младеновски Симо, Лазарици во Козјачијата (Кумановско), МФ VI, 12 (1973) 233—236 со примери.

Резиме на англиски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

1473. Младеновић Симо, Тито во македонската народна поезија, НСтв св. 46 (1973, Београд) 1—10.

Резиме на француском.

1474. Младеновски Симо, Современиот фолклоризам и изворното народно творештво, КЖ XIX, 10 (1974) 7—9.

1475. Најчески Димче, Еден аспект на нашите јуначки народни песни за Марко Крале, ЛЗБ XX, 1 (1973) 51—55.

Реферат одржан на XIX конгрес на фолклористите на СФРЈ.

Со цел да ја согледа специфичноста на времето и неговата функција во народниот епос, авторот го разгледува односот на минатото, сегашноста и иднината во дадените песни.

1476. Најчески Димче, Епската идеализација во јуначките народни песни (Врз материјалот на македонските јуначки песни за Марко Крале), МФ VI, 11 (1973) 9—19.

Резиме на руски.

1477. Наневски Душко, в. бр. 1483.

1478. Наневски Душко, Магијата на македонската поетска уметност, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+146—200.

За љубовните народни песни.

1479. Никодиновски Трајан, Народни песни од Охридско, Охрид, 1974, 206 + [2], 8°.

Содржина: Предговор од Д-р Томе Саздов, Белешка за авторот, I. дел: Љубовни и семејни; II дел: Трудови (жетварски, овчарски); III дел: Обредни песни; IV: Песни за Крале Марко; V дел: Комитски песни; VI дел: Партизански; Белешка од авторот.

1480. Николиќ Илија, Здравецот во српско-хрватските, македонските и бугарските народни умотворби, МФ VI, 12 (1973) 139—146.

Резиме на француски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

1481. Николиќ Илија, Македонске народне песни Тетова и околине у рукописним збиркама Архива Српске академије наука и уметности. Во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1]+140—144.

Со текст на 3 песни.

1482. Органџиева Цветанка д-р, „Асанагиница“. Сов, XXIV, 7 (1974) 637—644.

Со текст на песната во препев на Георги Сталев, 634—636.

1483. Органџиева Цветанка, Македонско народно творештво, Уредник Душко Наневски, „Македонска книга“, 1968—1973 г. ЛЗБ XXI, 1 (1974) 87—94. Приказ.

1484. Органџиева Цветанка, Народните поетски мотиви во поезијата на Рајко Жинзифов, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 58—65.

24 Јужнословенски филолог

1485. Пауновска-Стевчевска Бранислава, Етнолошки елементи и мотиви во делата на Кирил Пејчиновиќ-Тетоец. Во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1]+150—152.

Со 2 библ. единици.

1486. Пенушлиски д-р Кирил, в. бр. 1433, 1514, 1561, 1569.

1487. Пенушлиски д-р Кирил, Ајдутски и револуционерни песни, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+248—263.

1488. Пенушлиски д-р Кирил, Волшебните народни приказни, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+418—425.

1489. Пенушлиски др Кирил, Јуначки народни песни, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први [1]+236—246.

1490. Пенушлиски Кирил, Карактеристиките на македонското народно творештво, во: Предавања на VI семинар за македонски јазик, литература и култура, [1]+2—6.

1491. Пенушлиски Кирил, Македонската народна балада денес, МФ VII, 13 (1974) 135—138.

Соопштение на I меѓународен симпозиум за современиот фолклор, Букурешт, 1969.

1492. Пенушлиски К[ирил], Mazedonische Volksmärchen. Herausgegeben und übersetzt von Wolfgang Eschker. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf—Köln, 1972, 280, МФ VI, 11 (1973) 135—137.

Приказ.

1493. Пенушлиски д-р Кирил, Обредни и митолошки песни, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+120—143.

1494. Пенушлиски д-р Кирил, Преданија и легенди, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+448—456.

Прилог кон македонската народна проза.

1495. Пенушлиски д-р Кирил, Природата на народната книжевност, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+8—14.

1496. Пенушлиски Кирил, Тематиката на македонските пролетни обредни песни, МФ VI, 12 (1973) 11—14.

Резиме на француски.

1497. Пенушлиски Кирил, Турски елементи (влијанија) во македонскиот фолклор, Во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен конгрес во Варшав, [1]+116—123.

Компаративна анализа на поезија и проза.

1498. Пенушлиски Кирил, Фолклорот како културнонационален фактор во македонската преродба, во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, 79—84.

1499. Петровски Блаже, Баладата за продадената невеста во македонското народно творештво, МФ VI, 11 (1973) 39—46.

Резиме на француски.

1500. П[етровски] Бл[аже], Бигорски научно-културни собири, I научен собир, Гостивар, 22—23. X. 1971, 308 стр., МФ VII, 13 (1974) 207—208.

Приказ.

1501. Петровски Блаже, Гурѓовденските песни при лулање во македонското народно творештво, МФ VI, 12 (1973) 125—129.

Резиме на француски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

1502. Петровски Блаже, Марко Крале ја губи силата, МФ VII, 13 (1974) 149—152.

1503. П[етровски] Бл[аже], Смилево славно во оган горн, Битола, 1972, 198 стр., МФ VII, 13 (1974) 204.

Приказ за истоимената збирка народни револуционерни песни за Битола и Битолско од Филип Каваев.

1504. Поленаковиќ Харалампие, в. бр. 1432, 1449, 1471, 1558.

1505. Поленаковиќ Харалампие, За народната песна „Биљана платно белеше“, во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, 92—99.

За варијантите.

1506. Polenakovich Haralampie, The Legend of Vladimir and Kossara, MR V, 2 (1974) 141—145.

1507. Поленаковиќ д-р Харалампие, Македонската народна песна, нејзините собирачи и издавачи во првата половина на XIX век, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [I] + 16—77.

Содржина: 1. Животот на народната песна во првата половина на XIX век;

2. Виктор И. Григорович како собирач и издавач на македонски народни песни;

3. Станко Враз како издавач на македонски народни песни.

1508. Поленаковиќ Харалампие, Одбрани трудови, Мисла, Скопје, 1973, 8°.

1. Во мугрите на словенската писменост, с. 289

2. Студии од македонскиот фолклор, I, с. 474

3. Никулците на новата македонска книжевност, с. 272

4. Студии за Миладиновци, с. 376

5. Во екот на народното будење, с. 275.

1509. Попвасилева Александра, Македонски раскажувачи-билингвисти во Романија, МФ VI, 11 (1973) 69—83 со 5 прилога.

1510. Попвасилева Александра, Појави на билингвизам во македонските приказни, МФ VII, 13 (1974) 21—24.

Резиме на француски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

1511. Попвасилева Александра, Пророк Еремија во народната традиција и кај Македонците од егејскиот дел на Македонија, МФ VII, 13 (1974) 153—157.

1512. Поп-Јовановски Апостол, Херојот на Мечкин Камен-Питу Гули, (Изд. „Климент Охридски“ (1973, Скопје), 14+[2], 8°. (Едисија „Своната на Илинден“, 2).

Илинденски народни песни.

Содржи кус увод и 10 македонски народни песни.

1513. Поновски Аритон, Пролетните обичаи и песни кај Македонците-муслимани во Река (Дебарско), МФ VI, 12 (1973) 203—210.

Резиме на француски, с. 210—211.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

1514. Приказни за животни. Избор и ред. Др Кирил Пенушлиски. Македонска книга, Скопје, 1973, 227+[1] 8°.

(Македонско народно творештво).

Со предговор, речник, регистар на регионалната припадност на приказните, кратенки и извори на објавените приказни.

1515. Присаѓанец-Тодоровска Загорка, Врската меѓу фолклорната традиција и македонската литература меѓу двете светски војни, (Народните песни од Тетовско во заоставнината на Антон Панов), Разв XI, 1 (1973) 249—255.

1516. Пулевски М. Ѓорѓија, в. бр. 1519.

1517. Путилов Д-р Борис, Епос о Марке Кралевиче и проблема епического героя и исторической личности, МФ VI, 11 (1973) 5—8.

Резиме на македонски.

1518. Reid W. Graham, в. бр. 1459, 1529.

1519. Ристовски Д-р Блаже, Ѓорѓија М. Пулевски и неговите книшки „Самовила македонска“ и „Македонска песнарка“, изд. Институт за фолклор, 1973, Скопје, 79+[4], 8°. Б-ка. на списанието „Македонски фолклор“ 1.

За животот и дејноста на Ѓ.М.П. Со текст на неговите дела, забелешки и објасненија; и регистер на имињата.

Напоредно заглавие и резиме на француски.

1520. Ристовски Блаже, Еден интересен запис на „Охридската песна“, „Жалосна песна за Македонците“. (По повод 81-годишнина од смрти Ѓ.С. Приличев), Сов XXIV, 1—2 (1974) 113—118.

Со текст на песните.

1521. Ристовски Блаже, Кон проучувањето на македонските лазарски народни песни, МФ VI, 12 (1973) 31—39.

Резиме на француски.

1522. Ристовски Блаже, Современата сосостојба на народната песна во Македонија низ три генерации, МФ VII, 13 (1974) 139—142.

Соопштение на I меѓународен симпозиум за современиот фолклор, Букурешт, 1969.

1523. Ристовски Блаже, Специфичната улога на романтизмот во истражувањето на македонскиот фолклор и во македонското национално будење, во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен конгрес во Варшава, [1]+ +132—139.

1524. Саздов Томе, в. бр. 1479.

1525. Саздов д-р Томе, Епски песни, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+202+234.

Од најстарите времиња до НОБ.

1526. Саздов д-р Томе, За потеклото и поделбата на нашата народна проза, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+372—389.

Македонските народни приказни, според авторот, можат да бидат поделени на следните групи: приказни за животни и басни; сказни (фантастични или волшебни приказни); новели (реалистични приказни); анегдоти; легенди и преданија.

1527. Sazdov dr Tome, The Collected Works of Marko Cepenkov — A Major Work of Folk Creativity, (Publ. by Makedonska kniga, Skopje, 1973), MR III, 2 (1973) 194—196.

Приказ.

1528. Саздов др Томе, Лирски песни, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+80—117.

За обредни, митолошки, љубовни, семејни и др. жанрови во македонската народна лирика.

1529. Sazdov dr Tome, Macedonian Folk Poetry and Ilinden, vo: The Epic of Ilinden, [1]+216—224.

Transl. by Graham W. Reid.

1530. Саздов Томе, Македонската народна лирика (Основни карактеристики), во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, 85—91.

За староста, големата жанрова разновидност, поврзаноста на песната со соодветна животна и општествена стварност, естетско-уметничка убавина и квалитети; метричките и др. особености на македонската народна лирика.

1531. Саздов Томе, Марко К. Цепенков како собирач на македонски народни умотворби. Скопје, Мисла, 1974, 161, 8.°

За животот и дејноста на М.К.Ц. Со скратеници и преглед на користената и консултираната литература 76 библи.ед.

1532. Саздов Д-р Томе, Народната песна исчезнува, но... (Над некои фолклорни записи), Разв XI, 1 (1973) 206—218.

Со примери потврдена тезата дека македонската народна лирика повеќе е развиена од епската.

1533. Саздов д-р Томе, Нашата народна поезика, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+286—294.

За стилско-изразните средства на македонската народна песна, како сликовитоста, емоционалноста, употребата на епитетите, споредбата, хиперболатата и др.

1534. Саздов д-р Томе, Новели, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+428—445.

Прилог кон македонската народна проза.

1535. Саздов Томе, Нови процеси во македонската народна поезија, Во: Реферати на македонските слависти за VII меѓународен конгрес во Варшава, [1]+142—146.

За анонимноста, усната трансмисија и интерпретација, традицијата, квази-фолклоризмот и сл.

1536. Саздов д-р Томе, Стилистиката и композицијата на нашата народна проза, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+458—471.

1537. Sazdov Tome, Foreign Collectors of Macedonian Folk Art, MR IV, 1 (1974) 52—56.

За дејноста на А. Вајан, В.И. Григорович, С. Враз, С. Веркович и Т. Геземан.

1538. Сиљан Раде, в. бр. 1469.

1539. Сиљаноски Стојан, Аризан од царот, Стр. XVII, 10 (1973) 726—738. Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1540. Сиљановски Стојан, Арна пушка на туѓа рака не се дава, Какво дрво — таква чивија, Стр. XVIII, 8—9 (1974) 631—644.

Народни кажувања. Забележал С.С.

1541. Сиљаноски Стојан, Два брата-два јунака, Стр. XVIII (1974) 726—739.

Народни кажувања. Забележал С.С.

1542. Сиљаноски Стојан, Два лути камења не мелат брашно, Стр. XVIII, 4 (1974) 292—300.

Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1543. Сиљаноски Стојан, Девет табури аскер, Стр. XVIII, 7 (1974) 491—502. Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1544. Сиљаноски Стојан, Ем гол, ем зол, Стр. XVIII, 1 (1974) 77—83. Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1545. Сиљаноски Стојан, Калош-чауш на арамиска тајфа, Стр. XVII, 14 (1973) 1055—1061.

Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1546. Сиљановски Стојан, Кој сади коприви не мириса на босилек, Стр. XVII, 8 (1973) 559—564.

Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1547. Сиљаноски Стојан, Од колено во колено, Стр. XVII, 11—12 (1973) 830—854.

Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1548. Сиљаноски Стојан, Од ропство ида-за дома ода! Стр XVII, 15—16 (1973) 1123—1146.

Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1549. Сиљаноски Стојан, Пуста плетварска маштеница. Рамно поле -рајат минев. Фрлен камен не се враќа. Стр XVIII, 2—3 (1974) 194—216.

Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1550. Сиљаноски Стојан, Сонцето како вршник а комитите како во црепна, Стр XVII, 13 (1973) 946—953.

Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1551. Сиљаноски Стојан, Треси поли-бегај, Стр XVIII, 5—6 (1974) 408—417. Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1552. Сиљановски Стојан, Чу, не виду, Стр XVII, 9 (1973) 638—644. Македонски народни кажувања. Забележал С.С.

1553. Симитчиев Коле, Ѓурѓовденските народни песни и обичаи кај Македонците, Србите и Бугарите, МФ VI 12 (1973), 97—105.

Резиме на француски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

1554. Смилевски Веле, в. бр. 1469.

1555. Спасов А., в. бр. 1444.

1556. Сталев Георги, в. бр. 1482.

1557. Сталев др Георги, Стихот на македонската народна поезија, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+296—353.

За бројот на слоговите [од 4 до 16], строфата, римата, рефренот и мелодиската версификација.

1558. Станковиќ Љубиша, Настан за македонската историја за литературата, „Одбрани трудови“ на д-р Харалампие Поленаковиќ во пет книги, изд. „Мисла“, Скопје, 1973, Разв XII (1974) 176—179.

Приказ.

1559. Станковиќ Љубиша, Одблесоци на народното творештво во расказите на Владо Малески, Разв XII, 3 (1974) 255—259.

1560. Стерјовски Александар, Дали децата — јунаци од народните песни се — деца?, Разв XII, 4—5 (1974) 322—328 со скратеници.

1561. Стерјовски Александар, Митот на Едип и Марко Крале, Разв XI, 1 (1973) 219—230.

Компарација со македонската народна песна „Марко, трите наречници и Волкашин“ од „Јуначките народни песни“, избор и ред. Др Кирил Пенушлиски, Македонска книга, Скопје 1966, стр. 59.

1562. Стерјовски Александар, Од усното творештво на Македонците-муслимани, Разв XI, 5 (1973) 449—467.

Содржи 6 песни и 5 приказни со податоци за запишувачите.

1563. Стерјовски Александар, Појави на похристијанување Муслимани во секојдневното и во народната песна, Разв XII, 6 (1974) 414—421.

1564. Стојчевски Санде, в. бр. 1469.

1565. Тодоровска Загорка, Народни песни од Тетовско во заоставнината на Антон Панов. Во: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, [1]+186—190.

За збирката на 118 народни песни запишани во текот на 1924—25 г. а се чува во Архивот на Македонската академија на науките и уметностите.

1566. Тодоровски д-р Гане, Македонската народна песна и Илинден, во: Македонската книжевност во книжевната критика, Том први, [1]+276—283.

1567. Тодоровски Гане, Повторно раѓање на Марко Цепенков, Марко К. Цепенков, Македонски народни умотворби во десет тома, Институт за фолклор, изд. „Македонска книга“, Скопје, 1972), МФ VI, 11 (1973) 131—135.

Приказ.

1568. Трајковски Наум, Пролетните обичаи и песни кај Македонците и Власите во Струга, МФ VI, 12 (1973) 223—227.

Резиме на англиски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

1569. Трудови, семејни, хумористични песни. Избор и ред. Д-р Кирил Пенушлиски. Скопје, Македонска книга, 1973, 240+[3], 8°. (Македонско народно творештво).

Со предговор, кратенки и извори на песните и речник.

1570. The First Anthology of Macedonian Folktales in W. Germany, Macedonische Volksmärchen, Düsseldorf-Köln, 1972, MR III, 1 (1973) 107—108.

Приказ.

1571. Целаковски Наум, Народни преданија за Григор Прличев и Климент Охридски, Разв XII, 2 (1974) 171—173.

Со текст на 3 преданија.

1572. Целаковски Наум, Народни преданија за Климент Охридски, КЖ, XIX, 1—2 (1974) 21—23.

Дел од преданијата од Охрид и Охридско собрани во периодот од 1964 до 1970 г.

1573. Целаковски Наум, Пролетни обичаи и песни во Охрид, МФ VI, 12 (1973) 213—218 со прилог од 8 песни.

Резиме на француски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

1574. Цепенков К. Марко, в. бр. 1448, 1463, 1465, 1527, 1531, 1567.

1575. Tselakovski Naum, Folk Tradition on St. Clement of Ohrid, MR III, 3 (1973) 226—233.

1576. Chalowski Todor, The Completed Edition of Macedonian Folk Creativity in ten Volumes, Publ. by Makedonska kniga, Skopje, 1973, MR V, 2 (1974) 207—209.

Приказ.

1577. Чаловски Тодор, „Македонско народно творештво“ во десет книги, КЖ XIX, 7 (1974) 28.

Приказ за изданието на „Македонска книга“ од Скопје.

1578. Цимревски Боривоје, Некои музички карактеристики на гурѓовденските песни од гостиварското село Битуше, МФ VI, 12 (1973) 243—250 со примери.

Резиме на француски.

Материјали од III меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор.

IX Словеначки језик

a) Sodobna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metrika, stil, metodika, pouka

1579. Andoljšek Ema, Ludvik Jevšenak in Tomo Korošec, Povejmo slovensko. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1973, 200+[IV] str. 8°.

Dodatki: Rečnik. 20 str. — Slovarček. [II]+38 str. — Napotki za učenje slovenščine. 20. str. — Štiri kasete Povejmo slovensko.

1580. Bajec Anton, Rudolf Kolarič in Mirko Rupel: Slovenska slovnica. Neizpremenjena izdaja iz 1. 1968 z razširjenim kazalom in vmesnimi popravki iz 1. 1971. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1973, 349+[IX] str. 8°.

1581. Božić Zoran, Podoba govorne slovenščine v TV-igri Avtostop Dušana Jovanoviča. SR XXII (1974) št. 3 str. 445—475.

Resumé v ruščini.

1582. Cvetek-Russi Milica, Dr. Anton Kacin: Grammatica della lingua slovena. JIS XIX (1973/74) št. 1/2 str. 60—64.

Ocena knjige iz leta 1972.

1583. Dular Janez, Zvrstnost slovenskega publicističnega jezika. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture X (1974) str. 41—52.

1584. Dular Janez, Zvrstnost slovenskega jezika. Slovenski jezik, literatura in kultura (1974) str. 57—74.

1585. Gjurin Velemir, Interesne govornice slang, žargon, argo. SR XXII (1974) št. 1 str. 65—81.

Resumé v ruščini.

1586. Glušič-Krisper Helga, Stilni tokovi v sodobni slovenski prozi. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture X (1974) str. 109—114.

1587. Gradišnik Janez, Slovenščina za vsakogar. Ljubljana, Cankarjeva založba. 1974, 314+[VI] str. 8°.

Izbor člankov iz jezikovne rubrike v tedniku TT 1969—1973 in štiri predavanja.

1588. Gradišnik Janez, Vplivi nemščine na slovenščino — nekoč in danes. Prostor in čas VI (1974) št. 10/12 str. 592—600.

1589. Jeglič Ciril, Iz nabiralnika jezikovnih vprašanj. Naš vrt IX (1974) št. 10 str. 224—225.

O besedi solitêr in o sklanjanju latinskih rastlinskih imen.

1590. Jevšenak Ludvik, gl. št. 1579.

1591. Kacin Anton, в. бр. 1582.

1592. Klopčič France, Beleške o prevodih Leninovih spisov v slovenščino. JiS XIX (1973/74) št. 8 str. 285—292.

1593. Kolarič Rudolf, gl. št. 1580.

1594. Korošec Tomo, gl. št. 1579.

1595. Korošec Tomo, Razslojenost slovenskega besedišča. Slovenski jezik, literatura in kultura (1974) str. 75—90.

1596. Korošec Tomo, Urbančič: Jezikovna kultura. NRazgl XXII (1973) št. 3 str. 67—68.

Ocena knjige Borisa Urbančiča O jezikovni kulturi (1972).

1597. Kozlevčar Ivanka, Slovnčno število in pomenske kategorije samostalnika. Seminar slovenskega jezika literature in kulture X (1974) str. 31—39.

1598. Kranjec Marko, gl. št. 1607.

1599. Mahnič Joža, Zgradba in slog Visoške kronike. Prostor in čas VI (1974) št. 1/2 str. 76—86.

O romanu Ivana Tavčarja.

1600. Meze Joža, Kako je z rabo taliti in topiti (se). JiS XVIII (1972/73) št. 7/8 str. 301—302.

1601. Meze Joža, Plod, sad in sadež ter njihovi pomeni. JiS XVIII (1972/73) št. 6, ovitek.

1602. Миркуловска Бистрица, в. бр. 1350.

1603. Moder Janko, Namesto članka o jeziku. List Akademije za gledališče, radio film in televizijo (1973) št. 11 str. 532—539.

O odorskem jeziku.

1604. Müller Jaka, Razmišljanja o(b) Slovenskem knjižnem jeziku 4. Prostor in čas VI (1974) št. 5/6 str. 305—322; št. 7/9 str. 393—407.

Ocena knjige Jožeta Toporišiča (1970, 1973²), gl. št. 1634.

1605. Novak France, Slovenski poslovni jezik. JiS XVIII (1972/73) št. 5 str. 172—179.

1606. Orešnik Janez, gl. št. 1610.

1607. Orzechowska Hanna, Obseg opisnega stopnjevanja v slovenščini. Poskus klasifikacije nemorfoloških pogojev za rabo opisnih oblik. JiS XVIII (1972/73) št. 5 str. 161—172.

Prevedel Marko Kranjec.

1608. Paternu Boris, Poglavlje iz geneze Prešernovega sloga. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture X (1974) str. 61—71.

1609. Paternu Boris, Recepcija romantike v slovenski poeziji. SR XXI (1973) št. 2 str. 113—148.

Resumé v ruščini.

1610. Perlmutter D. M. in Janez Orešnik, Razlaganje sintaktičnih posebnosti. Ljubljana, Institut Jožef Stefan. 1973, [II]+35 str. 8° (Poročilo. 282).

O navezovalnem tožilniku v slovenščini.

1611. Petrè Fran, Verz slovenskega ekspresionizma. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture X (1974) str. 99—108.

1612. Petrič Jerneja, Slovenski in angleški nedoločnik. SR XXII (1974) št. 4 str. 283—298.

Resumé v ruščini.

1613. Poniž Denis, Slovenski jezik — literatura — računalniki. Numerično-statistično raziskovanje konstantnih in spremenljivih količin v slovenskem jeziku, prozi in poeziji. Osnove generiranja tekstov na podlagi znakovnih lastnosti na računalniku IBM 1130. Maribor, Obzorja. 1974, 162+[II] str. 8° (Znamenja, 45/46).

1614. Rigler Jakob, Prislov „sem“ in vprašanje polglasnika. JiS XVIII (1972/73) št. 5, ovitek.

1615. Rode Matej, Poskus klasifikacije krajšav. SR XXII (1974) št. 2 str. 213—219.

1616. Rupel Mirko, gl. št. 1580.

1617. Srebot Tatjana, Poskus kontrastivne analize slovenskega fonema (v) z angleškim fonemom (v). JiS XIX (1973/74) št. 3 str. 89—93.

1618. Suhadolnik Stane, Ali terjati ali zahtevati? JiS XVIII (1972/73) št. 4 str. 147—149.

1619. Suhadolnik Stane, Frekvenčna analiza besedišča v Tavčarjevi povesti Cvetje v jeseni. SR XXII (1974) št. 1 str. 31—40.

Resumé v ruščini.

1620. Šuligoj Drago, Nekaj razmišljanj o ustnem in pisnem izražanju naših gimnazijcev. Izvestja gimnazije Dušana Kvedra v Ptuj LXVIII (1972/73) str. 35—40.

1621. Tokarz Emil, Gradacijsko priredbe v slovenskem knjižnem jeziku. JiS XVIII (1972/73) št. 7/8 str. 269—275.

1622. Tokarz Emil, Protivno priredbe v slovenskem knjižnem jeziku. SR XXI (1973) št. 4 str. 465—472.

1623. Toporišič Jože, Besednovrstna vprašanja slovenskega knjižnega jezika. JiS XX (1974/75) št. 2/3 str. 33—39.

Referat na slavističnem zborovanju septembra 1974 v Ljubljani.

1624. Toporišič Jože, Glasoslovje slovenskega knjižnega jezika. Slovenski jezik, literatura in kultura (1974) str. 9—28.

1625. Toporišič Jože, K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije. JiS XIX (1973/74) št. 8 str. 273—279.

1626. Toporišič Jože, Kratko oblikoslovje slovenskega knjižnega jezika. Slovenski jezik, literatura in kultura (1974) str. 29—50.

1627. Toporišič Jože, O jezikovnem in stilističnem delu učnega načrta slovenščine za gimnazije. JiS XIX (1973/74) št. 5 str. 164—173.

1628. Toporišič Jože, Položaj slovenskega pogovornega jezika med jezikovnimi zvrstmi, Во: Говорните форми и словенските литературни јазици, 123—126.

1629. Toporišič Jože, Sestavljenke in izpeljanke iz predložne (proklitične) podstave v knjižni slovenščini. SR XXI (1973) št. 1 str. 105—112.

1630. Toporišič Jože, Slovenska abeceda in glasovna vrednost črk. Slovenski jezik, literatura in kultura (1974) str. 51—56.

1631. Toporišič Jože, Slovenski knjižni jezik. 1. Četrta, pregledana izdaja. Maribor, Obzorja. 1973, 236+[1] str. 8°.

1632. Toporišič Jože, Slovenski knjižni jezik. 2. Tretja, pregledana izdaja. Maribor, Obzorja. 1974, 216 str. 8°.

1633. Toporišič Jože, Slovenski knjižni jezik. 3. Tretja, pregledana izdaja. Maribor, Obzorja. 1974, 228 str. 8°.

1634. Toporišič Jože, Slovenski knjižni jezik. 4. Druga izdaja. Maribor, Obzorja. 1973, 220 str.

Oceno gl. pri št. 1604.

1635. Toporišič Jože, Stilna vrednost glasovnih, (pravo)pisnih in naglasnih variant slovenskega knjižnega jezika. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture IX (1973) str. 15—28.

1636. Toporišič Jože, Stilna vrednost glasovnih, prozodijskih, (pravo)pisnih, morfoloških in naglasnih variant slovenskega knjižnega jezika. SR XXI (1973) št. 2 str. 217—263.

Resumé v ruščini.

1637. Toporišič Jože, Stilnost oblikoslovnih kategorij slovenskega knjižnega jezika. SR XXII (1974) št. 4 str. 245—262.

Resumé v ruščini.

1638. Trdina Silva, Besedna umetnost. II. del: Literarna teorija. Osmi ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga. 1973, 332+[II] str. 8°.

Leta 1974 izšel deveti ponatis.

1639. Urbančič Boris, O jezikovni kulturi. Druga, predelana in razširjena izdaja. Ljubljana, Cankarjeva založba. 1973, 178+[II] str. 8°, gl. i št. 1596.

1640. Vidovič-Muha Ada, Pomenska in stilna razsežnost besede *primer*. JiS XVIII (1972/73) št. 7/8 str. 275—281.

1641. Vidovič-Muha Ada, Zmrzniti ali zamrzniti. JiS XIX (1973/74) št. 8 str. 302—306.

1642. Zdovc Pavel, O vlogi dialekta pri pouku knjižnega jezika. JiS XIX (1973/74) št. 8 str. 279—284.

Predavanje na 5. Koroških kulturnih dnevih 27. XII 1973.

1643. Zupan Vitomil, Jezik v tiskalnici. Premišljanje o slovenščini, začeto 1. 1968(?), s pripisom iz januarja 1973. Prostor in čas V (1973) št. 3/4 str. 209—225.

1644. Žagar Franc, Govorne vaje v osnovni šoli. JiS XIX (1973/74) št. 5 str. 141—147.

b) Zgodovina jezika, etimologija, dialekti, objava in obravnava ljudskega slovstva in starih besedil

1645. Barbarič Štefan, Stara prekmurska književnost ob vzhodnoštajerski in kajkavski hrvatski. Študije o slovstvu in jeziku (1973) str. 11—29.

1646. Bezić Jerko, Slovenske ljudske pesmi. Pripovedne pesmi. 1 Traditiones II (1973) str. 266—269.

Ocena knjige iz leta 1970.

1647. Bezljaj France, Arhaizmi v koroških narečjih. Koroški kulturni dnevi I (1973) str. 72—81.

Resumé v nemščini.

1648. Bezljaj France, Kleine Beiträge zur slavischen Wortforschung. Slvn. *utern* „klar“. Linguistica XIII (1973) str. 111—115.

Resumé v slovenščini.

1649. Bezljaj France, Leksikološke glose, JF XXX, sv. 1—2 (1973) 243—249.

1650. Bezljaj France, Liber de simplicibus Benedicti Rinij. JiS XIX (1973/74) št. 6/7 str. 185—192.

Sodeloval Vaso Suyer.

O rokopisu iz leta 1415 in vpisanih slovenskih imenih rastlin.

1651. Bojc Etbin, Pregovori in reki na Slovenskem, izd. Državna založba Slovenije (1974, Ljubljana) 404+[3].

Предговор написао Етбин Бојц.

1652. Cevc Tone, Pripovedno izročilo o gamsih z zlatimi parklji iz Kamniških Alp. Traditiones II (1973) str. 79—96.

Resumé v nemščini.

1653. Cracina Angel, Starogorski spomenik. Slovenske ljudske molitve iz XV. stoletja na Stari gori. Koledar Goriške Mohorjeve družbe (1974) str. 140—143.

1654. Cvetko Varja, Cvet. Poskus pomenske analize. JiS XVIII (1972/73) št. 6 str. 220—224.

1655. Čop Dušan, Napake v poimenovanju in pisavi koroških krajev. Prostor in čas VI (1974) št. 10/12 str. 623—634.

1656. Čop Matija, gl. št. 1675.

1657. Dolenc Janez, „Ime čede“. JiS XIX (1973/74) št. 8 str. 330.
Razlaga besed iz Prešernove Nove pisarije.

1658. Dolenc Janez, Nova znanstvena izdaja slovenskih ljudskih pesmi. JiS XVIII (1972/73) št. 6 str. 228—229.

Ocena knjige Slovenske ljudske pesmi, I (1970).

1659. Domej Teodor, gl. št. 1666.

1660. Grad Anton, K izvoru slovenskih besed *miza*, *brojač*. Linguistica XIII (1973) str. 198—209.

Resumé v francoščini.

1661. Grafenauer Bogo, gl. št. 1662.

1662. Grafenauer Ivan, Kratka zgodovina starejšega slovenskega slovstva. Celje, Mohorjeva družba. 1973, 314+[V] str. 8° (Znanstvena knjižnica. N.S. 1).

Vsebuje tudi prispevke Boga Grafenauerja: Ob Kratki zgodovini starejšega slovenskega slovstva. Ivan Grafenauer, življenje in delo. Opomba o podlagah življenjepisa. Nekrologi. Seznam spisov Ivana Grafenauerja. Starejše bibliografije Grafenauerjevega dela. Opomba k varianti. Lepe Vide iz Hraš pri Lescah.

Oceno gl. pri št. 1699.

1663. Grošelj Milan, Slov. *adráš* „Quercus ilex“. Linguistica XIII (1973) str. 210.
Resumé v nemščini.

1664. Gvozdenović Jadranka, Akcenatski znakovi u prvom Brižinskom spomeniku, ЗбМФЛ XVI/2 (1973) 23—30.

У прилогу снимци двеју страница овог рукописа.

1665. Ilich Iztok, Rožice in Zverinice (z)iz Rezije. Veliko delo Milka Matičetova. NRazgl XXIII (1974) št. 4. str. 92.

Ocena, gl. št. 1703.

1666. Iz zgodovine uradne slovenščine. JiS XIX (1973/74) št. 6/7 str. 255—268.
Vsebina: Teodor Domej, Pliberška prisega iz druge polovice 17. stoletja. Janez Kos, Slovenski prisežni pouk iz Metlike. Peter Ribnikar, Slovenska prisežna obrazca iz srede 18. stoletja. Ema Umek, Individualna prisega pred nepristranskim sodnikom iz leta 1691. Erich Prunč, Rokopisno in arhivsko gradivo Koroške. Ema Umek, Mekinjska prisega. Jože Koruza, Dopolnilo k pregledu o zapisanih primerih iz 16., 17 in 18. stoletja. Gl. tudi št. 1677.

- 1667. Jakopin Franc**, O priimku Čop. JiS XIX (1973/74) št. 4 str. 137.
- 1668. Jakopin Franc**, Pogled na starejše in novejše obravnave slovenskega jezika. Slovenski jezik, literatura in kultura (1974) str. 115—128.
- 1669. Jesenovec France**, Kratek oris pogovornega jezika v Celju in okolici. Celjski zbornik (1973/74) str. 329—335.
- 1670. Klinec Rudolf**, Slovenski zapisi iz Napoleonovih časov. Koledar Goriške Mohorjeve družbe (1974) str. 171—179.
- 1671. Kmecl Matjaž**, Pregled slovenske književno zgodovinske vede. Slovenski jezik, literatura in kultura (1974) str. 199—208.
- 1672. Koblar France**, gl. št. 1701.
- 1673. Koblar France**, Škofjeloški pasijon. NRazgl XXII (1973) št. 11 str. 284—285.
- 1674. Kolarič R[udolf]**, Govor dveh slovenskih vasi na Madžarskem ob Nežiderskem jezeru, JF XXX, sv. 1—2 (1973) 369—381.
- 1675. Kopitar Jernej in Matija Čop**, Izbrano delo. Izbral in uredil Janko Kos. Ljubljana, Mladinska knjiga. 1973, 228+[IV] str. 8° (Naša beseda).
Prevedel Janko Moder.
Vsebina: Kopitar: Uvod v Slovnico slovenskega jezika na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem. Poslanica prihodnje slovenske akademije. Domoljubne sanjarije nekega Slovana. Beseda o ljubljanski abecedni vojski. Avtobiografija. — Čop: Iz pisem Ramovšu, Saviu, Šafariku, Kopitarju, Čelakovskemu, Vrazu, neznanemu Poljaku. Iz gradiva za zgodovino slovenskega slovstva. Iz spisov: Pripombe k Čelakovskega oceni Kranjske čbelice; Slovenska abecedna vojska; Slovenska abecedna vojska številka 3.
- 1676. Koruza Jože**, gl. št. 1666, 1713.
- 1677. Koruza Jože**, O zapisanih primerih uradne slovenščine iz 16., 17. in 18. stoletja. JiS XVIII (1972/73) št. 6 str. 193—200; št. 7/8 str. 244—254.
Glej tudi št. 1666.
- 1678. Koruza Jože**, Stara božična pesem v prekomurski inačici. JiS XIX (1973/74) št. 6/7 str. 269—271.
O pesmi „Ta dan je vsiga veselja...“ v protestantskih pesmaricah in v martjanskem rokopisu.
- 1679. Koruza Jože**, Še enkrat o problemih ob starogorskem rokopisu. JiS XX (1974/75) št. 2/3 str. 67—70.
Gl. št. 1707, 1720, 1737.
- 1680. Koruza Jože**, Vprašnje kontinuitete v starejšem slovenskem slovstvu na Koroškem. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture IX (1973) str. 95—108.
- 1681. Kos Janez**, gl. št. 1666, 1713.
- 1682. Kos Janko**, gl. št. 1675.
- 1683. Kos Janko**, Vodnikov Vršac in opisna poezija narave. SR XXI (1973) št. 4 str. 389—412.
Resumé v ruščini.

- 1684. Kranjec Marko**, gl. št. 1719.
- 1685. Kumer Zmaga**, Koroška ljudska pesem — sestavni del vseslovenske. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture IX (1973) str. 197—200.
- 1686. Kumer Zmaga**, Vsebinski tipi slovenskih pripovednih pesmi. Typenindex slowenischer Erzähllieder. Ljubljana, SAZU, Sekcija za glazbeno in plesno narodopisje pri Institutu za slovensko narodopisje. 1974. [IV]+393 str. 4°.
- 1687. Kuret Niko**, O. Romuald — Lovrenc Marušič: Škofjeloški pasijon. Traditiones II (1973) str. 269—270.
Ocena, gl. št. 1701.
- 1688. Legiša Lino**, Liber cantionum Carniolicarum. Kalobški rokopis. Ljubljana, SAZU. 1973, 228+[IV] str. 8° (Dela, razred za filološke in literarne vede. 27 Institut za slovensko literaturo in literarne vede, 5).
- 1689. Legiša Lino**, Liber cantionum Carniolicarum. Kalobški rokopis. JiS XIX (1973/74) št. 6/7 str. 268—269.
- 1690. Lipušček Sonja**, Osemdeset let po Gabrščkovih Narodnih pripovedkah v soških planinah (1894—1974). JiS XX (1974/75) št. 1 str. 27—32.
Kot dopolnilo objavlja nekaj ljudskih pesmi in pripovedk s Tolminskega in Kobarškega.
- 1691. Logar Tine**, gl. št. 1737.
- 1692. Logar Tine**, Govor Slovencev v Porabju na Madžarskem. Glasoslovna skica. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture X (1974) str. 53—57.
- 1693. Logar Tine**, Pojasnilo profesorju Merkuju. JiS XX (1974/75) št. 2/3 str. 74—75.
Gl. št. 1707.
- 1694. Logar Tine**, Pregled zgodovine slovenskega jezika. Slovenski jezik, literatura in kultura (1974) str. 103—113.
- 1695. Logar Tine**, Slovenska akcentološka monografija. JiS XVIII (1972/73) št. 7/8 str. 286—287.
Ocenjuje knjigo: Gerhard Neweklowsky, Slovenische Akzentstudien (Dunaj 1973).
- 1696. Logar Tine**, Slovenska koroška narečja — zgodovinska vez med Slovenci tostran in onstran Karavank. Koroški kulturni dnevi I (1973) str. 66—71.
Resumé v nemščini.
- 1697. Logar Tine**, Slovenska koroška narečja v Austriji. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture IX (1973) str. 29—44.
- 1698. Logar Tine**, Slovenska narečja. Slovenski jezik, literatura in kultura (1974) str. 91—102.
- 1699. Logar-Pleško Alenka**, Ivan Grafenauer: Kratka zgodovina starejšega slovenskega slovstva. JiS XIX (1973/74) št. 6/7, ovitek.
Gl. št. 1662.

1700. Ludvik Dušan, gl. št. 1713.

1701. Marušič Lovrenc — O. Romuald, Škofjeloški pasijon. Faksimile rokopisa. (Spremna beseda France Koblar.) Ljubljana, Mladinska knjiga. 1972, [84]+XV+[II] str. 4° (Monumenta litterarum Slovenicarum. 11).

Oceno gl. pri št. 1687.

1702. Matičetov Milko, Basmi koroških Slovencev. Koroški kulturni dnevi I (1973) str. 188—197.

Resumé v nemščini.

1703. Matičetov Milko, Zverinice iz Rezije. Izbor ljudskih živalskih pravljic. Ujel in udomačil, z uvodom, opombami in italijanskim povzetkom predstavil Milko Matičetov. Ljubljana, Mladinska knjiga, Trst, Založništvo tržaškega tiska, 1973, 242+[I] str. 8° (Zlata ptica).

Ocene gl. pri št. 1665, 1715, 1736.

1704. Matičetov Milko, Zvezdna imena in izročila o zvezdah med Slovenci. Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike II (1974) str. 43—90.

Resumé v angleščini.

1705. Merhar Boris, gl. št. 1710.

1706. Merku Pavle, Načelne misli Jana Baudouina de Courtenaya. JiS XVIII (1972/73) št. 4 str. 151—152.

O Baudoinovem predavanju Sull' appartenenza linguistica ed etnografica degli Slavi del Friuli (5. IX. 1899) in prevod odlomka.

1707. Merku Pavle, Nekaj pripomb po objavi starogorskega rokopisa. JiS XIX (1973/74) št. 8 str. 311—313.

Gl. št. 1679, 1737.

1708. Merku Pavle, Tarčmunske legende in povedke. Traditiones II (1973) str. 211—216.

Objavlja tri legende v dialektu. Z opombami Milka Matičetova.

Resumé v italijanščini.

1709. Mihevc-Gabrovec Erika, L'infinitif temporel en grec du moyen-âge et en slovène. Linguistica XIII (1973) str. 219—228.

Resumé v slovenščini.

1710. Mlada Breda, Izbor ljudskih pesmi. Izbral in uredil ter opombe napisal Boris Merhar. Ljubljana, Prešernova družba. 1974, 253+[I] str. 8°.

1711. Moder Janko, gl. št. 1675.

1712. Neweklowsky Gerhard, в. бр. 1695.

1713. Nova verzifikacija iz leta 1712. JiS XIX (1973/74) št. 6/7 str. 218—249. Vsebina: Janez Kos in Ema Umek, Dve slovenski pesmi iz drugega desetletja 18. stoletja. Jože Koruza, O doslej neznanem slovenskem pesnjenju v dobi pred Pisanicami. Breda Pogorelec, Jezik in stil nove najdbe. Dušan Ludvik, Jankovičev „Liebeswechsel“ iz leta 1712.

- 1714. Novak Vilko**, Prekmurske rokopisne pesmarice. JiS XIX (1973/74) št. 6/7 str. 212—217.
- 1715. Novak Vilko**, Rožice ziz Rezije. Nabral in presadil Milko Metičetov. Traditiones (1973) str. 265—266.
Ocena gl. št. 1703.
- 1716. Orožen Martina**, Jezikovno knjižno izročilo prekmurskih in štajerskih pisateljev. Časopis za zgodovino in narodopisje IX (1973) št. 1 str. 127—137.
Resumé v ruščini.
- 1717. Orožen Martina**, Leksikalni doprinos Koroške k slovenskemu knjižnemu jeziku v 18. in 19. stoletju. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture IX (1973) str. 45—58.
- 1718. Orožen Martina**, Razvoj iterativov v slovenskem jeziku. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture X (1974) str. 15—29.
- 1719. Orzechowska Hanna**, Vezava glagolov *vėdėti, *znati, *umėti v Dalmatinovi bibliji in današnji slovenščini. SR XXII (1974) št. 2 str. 129—149.
Prevedel Marko Kranjec.
Resumé v angleščini.
- 1720. Paternu Boris**, Nekaj pripomb ob starogorskem rokopisu. JiS XIX (1973/74) št. 8 str. 309—310.
Gl. št. 1679, 1723, 1737.
- 1721. Pogorelec Breda**, gl. št. 1713, 1737.
- 1722. Pogorelec Breda**, Delež Koroške pri procesu ustaljevanja slovenskega knjižnega jezika v 19. stol. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture IX (1973) str. 71—81.
- 1723. Pogorelec Breda**, Odgovor na vprašanje profesorja Paternuje. JiS XX (1974/75) št. 2/3 str. 71—74.
Gl. št. 1720.
- 1724. Попвасилева Ал[ександра]**, Milko Matičetov: Rožice iz Rezije, Ljubljana, 1972, стр. 207, МФ VI, 11 (1973) 140—141.
Приказ.
- 1725. Prunč Erich**, gl. št. 1666.
- 1726. Prunč Erich**, Nekateri problemi koroškega slovenskega slovstva do 1848. leta. Koroški kulturni dnevi I (1973) str. 100—127.
Resumé v nemščini.
- 1727. Prunč Erich**, Ustna in pisna tradicija v slovenskem slovstvu na Koroškem. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture IX (1973) str. 59—69.
- 1728. Rajhman Jože**, Trubar, avtor prve slovenske knjige. Znamenje III (1973) št. 6, str. 514—522.
O Trubarjevi knjigi Catechimus in der Windischen Sprach (1550).

1729. Rajhman Jože, Trubarjev stik z Bullingerjem v eni dolgi predgovori. Bogoslovni vestnik XXXIII (1973) št. 3/4 str. 272—279.

Resumé v nemščini.

1730. Ribnikar Peter, gl. št. 1666.

1731. Rigler Jakob, Smeri glasovnega razvoja v panonskih govorih. Študije o slovstvu in jeziku (1973) str. 113—128.

1732. Slodnjak Anton, Trubar in kmečki upori. Kmečki upori v slovenski umetnosti (1974) str. 23—29.

1733. Smolik Marijan, Slovenščina v obrednikih. JiS XIX (1973/74) št. 4 str. 117—123.

1734. Stabej Jože, Vpliv in vrednost Pohlenovega Besednisha. JiS XIX (1973/74) št. 6/7 str. 249—255.

1735. Stabej Jože, Zadržljivi pogovor Mihaela Zagajška. JiS XVIII (1972/73) št. 7/8 str. 255—262+292—293.

1736. Stanonik Marija, Rožice in Zverinice iz Rezije. JiS XX (1974/75) št. 1 str. 24—26.

Ocena dveh knjig slovenskih ljudskih pesmi in živalskih pravljic, pripravil Milko Matičetov (1972, 1973). Gl. št. 1703.

1737. Starogorski slovenskih rokopis iz konca 15. stoletja. JiS XIX (1973/74) št. 6/7 str. 192—211.

Vsebina: Tine Logar, Grafika in jezik starogorskega rokopisa. Breda Pogorelec, Pomen starogorskega spomenika za zgodovino slovenskega knjižnega jezika. Jože Koruza, Starogorski rokopis in oživitve vprašanja pismenske tradicije v srednjem veku. Gl. št. 1679, 1707, 1720, 1723.

1738. Suyer Vaso, gl. št. 1650.

1739. Šimundič Mate, Značenje najstarijih slovenskih osebnih imena. Časopis za zgodovino in narodopisje IX (1973) št. 1 str. 14—46.

Resumé v nemščini.

1740. Umek Ema, gl. št. 1666, 1713.

1741. Varl-Purkeljc Francka, Slovenska skladnja zapiski predavanja, izd. Pedagoška akademija (1972, Maribor) [1]+90+53+[1].

1742. Zablatnik Pavel, Slovenska pripovedka na Koroškem Koroški kulturni dnevi I (1973) str. 179—187.

Resumé v nemščini.

1743. Zdovc Pavel, Nekateri pogledi na vprašanja krajevnih imen na Koroškem. Mladje (1973) št. 4 str. 33—74.

Resumé v nemščini.

1744. Zdovc Pavel, Vokalna redukcija v podjunskih govorih. Koroški kulturni dnevi I (1973) str. 82—86.

Resumé v nemščini.

1745. Zelko Ivan, Gradivo za zgodovino reformacije v Prekmurju. Vizitacijski zapisnik iz leta 1627. Časopis za zgodovino in narodopisje IX (1973) št. 1 str. 100—126. Resumé v nemščini.

1746. Zimic Stanislav, El tema del rey Rodrigo en un poema esloveno. Acta neophilologica VII (1974) str. 53—58+68—69. Resumé v slovenščini.

c) Strokovni in splošni slovarji, terminologija

1747. Angleško-slovenski slovar. English Slovene dictionary, sestavili Anton Grad, Ružena Škerlj, Nada Vitorovič, druga izdaja, izd. Državna založba Slovenije (1973, Ljubljana) 8°, 1.120+[4].

1748. Babler Otto F., Nov slovenski prevod Dantejeve Božanske komedije. Dialogi IX (1973) št. 9 str. 572—585; št. 10 str. 665—677.

Iz češkega rokopisa prevedel Viktor Smolej.

Ocena prevoda Andreja Capudra (1972).

1749. Bajec Anton, Iz moje slovarske delavnice. JiS XIX (1973/74) št. 1/2 str. 6—10.

O redakciji predlogov za Slovar slovenskega knjižnega jezika.

1750. Brađač Fran, Slovensko-latinski slovar. Druga izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1973, [IV]+347+[I] str. 8°.

1751. Brinar Miran, Za pravilno slovensko poimenovanje gozdnega drevja. Gozdarski vestnik XXXII (1974) št. 5 str. 176—179.

Resumé v nemščini.

1752. Bunc Stanko, Slovar tujk. Tretja izdaja. Maribor, Obzorja. 1974, 472 str. 8° (Glotta. 1).

1753. Capuder Andrej, v. 6p. 1748.

1754. Capudar Andrej, Ob prevajanju Teilharda de Chardina. Prostor in čas VI (1974) št. 7/9 str. 436—445.

1755. C[venkel] F[rance], Lovsko izrazoslovje. Lovec LV (1972/73) št. 1, 2, 4—6, 11, 12, LVI (1973/74) št. 4, 6, 9; LVII (1974/75) št. 1.

1756. Debenjak Doris, Nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar. Deutsch-slowenisches und slowenisch-deutsches Woerterbuch. (Pregled slovenske slovnice Jože Toporišič.) Ljubljana, Cankarjeva založba. 1974, LXVI+608 str. 8°

1757. Gams Ivan, gl. št. 1771, 1779.

1758. Grad Anton, v. 6p. 1747.

1759. Grad Anton, Ružena Škerlj in Nada Vitorovič, Angleško-slovenski slovar. English-Slovene dictionary. Druga izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1973, 1120+[IV] str. 8°

- 1760. Jeglič Ciril**, Prispevki za rastlinski imenik. Naš vrt IX (1974) št. 3—5, 10. Razlaga nekaterih imenih in predlogi za poimenovanje.
- 1761. Jernejčič Jernej**, Slovenska nomenklatura v terminični analizi. Vestnik Slovenskega kemijskega društva XX (1973) št. 1/4 str. 51—60.
Resumé v angleščini.
- 1762. Jurančič Janko**, Nekaj značilnosti panonske leksike. Studije o slovstvu in jeziku (1973) str. 94—112.
- 1763. Kolarič Rudolf**, gl. št. 1774.
- 1764. Korošec Tomo**, O ustreznosti besede „čuvajček“ Ribič XXXII (1973) št. 2 str. 50—54.
- 1765. Kotnik Janko**, Slovensko-italijanski slovar. Vocabolario sloveno-italiano. Četrta izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1974, [VIII]+800 str. 8°
- 1766. Krašovec Stane**, Problemi znanstvene slovenščine. Ob prevodu „Kapitala“ in pred novimi izdajami. NRazgl XXIII (1974) št. 17 str. 442; št. 18 str. 466—467; št. 19 str. 498—499.
- 1767. Kunaver Jurij**, gl. št. 1779.
- 1768. Ludvik Dušan**, Ljudska imena zdravilnih rastlin. Traditiones II (1973) str. 159—176.
Resumé v nemščini.
- 1769. Ludvik Dušan**, Še o imenih zdravilnih rastlin. SR XXII (1974) št. 2 str. 169—182.
Resumé v nemščini.
- 1770. Možek Franc**, Naše izrazoslovje. Osnovna klasifikacija konstrukcij izdelkov v finalni mehanski predelavi lesa. Les XXV (1973) št. 4 str. 159—160.
- 1771. Novak Dušan, France Šušteršič in Ivan Gams**, Slovenska kraška terminologija. Kraška terminologija jugoslovanskih narodov, 1. Geografski vestnik XLVI (1974) str. 147—152.
Gl. št. 1779.
- 1772. Pečar Marjeta**, Tuje glasovne prvine v slovenskem slovarju tujk. SR XXII (1974) št. 4 str. 317—340.
Ocena knjige: France Verbinc, Slovar tujk (1970).
- 1773. Pertl Eman**, Težave s slovensko dermatološko nomenklaturo nekoč in danes. Zdravstveni vestnik XLIII (1974) št. 6 str. 335; št. 7/8 str. 408.
- 1774. Pleteršnik Maks**, Slovensko-nemški slovar. (Spremna beseda Rudolf Kolarič). Ljubljana, Cankarjeva založba. 1974. 8°
Reproduciran ponatis izdaje iz leta 1894.
Dve knjigi: I. A-O. [I]+XVI+883+[I] str.; II. P-Ž. [I]+987+IX+VI+[I] str.
- 1775. Podgornik Bojan**, Tehnički izrazi s področja avtomatske obdelave podatkov (aop.) Bančni vestnik XXII (1973) št. 9/10 str. 280—283.

1776. Pretnar Janko, Rusko-slovenski slovar. Русско-словенский словарь. Tretja izdaja. Priredil Franček Šafar. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1973, [VIII]+996 str. 8°.

1777. Radinja Darko, gl. št. 1779.

1778. Rebula Alojz, Novi slovenski Dante. Ob Capudrovem prevodu Božanske komedije. Prostor in čas V (1973) št. 12 str. 737—752.

Ocena prevoda.

1779. Slovenska kraška terminologija, Slovene karst terminology. Uredil Ivan Gams v sodelovanju z Jurijem Kunaverjem in Darkom Radinjo. Ljubljana, Katedra za fizično geografijo oddelka za geografijo Filozofske fakultete. 1973, XX+76+[II] str. 8° (Kraška terminologija jugoslavenskih narodov. 1.)

Vsebina: Abecedni seznam terminov. Termini in razlage. Ivan Gams, Razvoj slovenskih besed kras in dolina v mednarodna termina do konca 19. stoletja. Ivan Gams, Terminologija tipov kraških polj. Jurij Kunaver, O razvoju slovenske terminologije za mikroreliefne kraške oblike.

Resuméji v angleščini.

Oceno gl. pri št. 1771.

1780. Stabej Jože, Harmannov nemško-slovenski slovar. SR XXII (1974) št. 3 str. 522—523.

O rokopisnem delu Gašparja Harmanna iz leta 1803/4.

1781. Strgar Vinko, Latinska imena raslin. Naš vrt V (1970) št. 12 — IX (1974) št. 12.

1782. Šafar Franček, gl. št. 1776.

1783. Škerlj Ružena, b. bp. 1747, 1759.

1784. Šušteršič France, gl. št. 1771.

1785. Tomšič France, Nemško-slovenski slovar. Deutsch-slowenisches Wörterbuch. Tretja izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1974, 989+[I] str. 8°.

1786. Tomšič France, Slovensko-nemški slovar. Slowenisch-deutsches Wörterbuch. Druga izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1973, 768 str. 8°.

1787. Toporišič Jože, b. bp. 1756.

1788. III. simpozij tehniške besede. Redakcija Albert Struna. Ljubljana, Zveza inženirjev in tehnikov Slovenije. 1973, 108+[I] str. 8°.

Iz vsebine: Albert Struna, Pogled v tehniško terminologijo. France Adamič, Razvoj kmetijske in živilske terminologije. France Mlakar, Terminološka dejavnost elektrotehnikov. Srdan Turk, Gradbena terminologija v zadnjem desetletju. Ivan Golorej, Strokovna beseda med geodeti. Lojze Žumer, Prispevek gozdarsko-lesne stroke. Janko Kavčič in Andrej Šmalc, Problemi kemijskega izrazoslovja. Stane Bonač, Tehniško izrazje v papirniški stroki. Pavle Štular, Slovenska tehniška beseda v varilstvu in sorodnih tehnikah. Marjan Lavrenčič, Terminološki dolg na področju ISO sistema za dolžinske mere. Franc Špiler, Vprašanja pri uvajanju računalništva. Zoran Marinšek, Problematika izrazja v jedrski tehniki. Vera Mirt-Levovnik, Terminološki problemi v tezavru. Iva Železnikar, Kratko o terminološkem delu urbanistov.

1789. Vadnal Alojzij, Matematična terminologija. Strokovni sodelavci Rajko Jamnik, Niko Prijatelj in Oton Sajovic. Ljubljana, Državna založba Slovenije, Društvo matematikov, fizikov in astronomov SRS. 1974, 80 str. 8°.

1790. Vardjan France, O starih imenih. Moj mali svet VI (1974) št. 4 str. 42—43. O starih slovenskih imenih za rastilne.

1791. Verbinc France, v. бр. 1772.

1792. Verbinc Franc, Slovar tujk. Četrta izdaja. Ljubljana, Cankarjeva založba. 1974, 770+[II] str. 8°.

1793. Vitorović Nada, gl. št. 1747, 1759.

Х Речници стари и нови срискохрватског језика (срискохрватског и ког страног језика)

1794. Admodum reverendi patris Joannis Belloszthenecz, e sacra d. Pauli primi eremitae religione Gazophylacium, seu latino-illyriocorum onomatum aerarium, selectioribus synonymis, phraseologiis, verborum constructionibus metaphoris, adagiis, abundantissime locupletatum, item plurimis authorum in hoc opere adductorum sententiis idiomate illyrico delicatis illustratum, izd. „Liber“ i „Mladost“ (1972, Zagreb) 25 × 18, [24]+1288.

Fototipско izdanje knjige objavljene 1740. u Zagrebu.

1795. Алексић др Радомир, в. бр. 1863.

1796. Arapsko-srpskohrvatski rječnik I, sastavio Teufik Muftić, za štampu pripremio i pregledao Abdurahman Hukić, izd. Izvršni odbor Udružene ilmije u SR BiH (1973, Sarajevo) 25 × 18, XXVII+2019.

1797. Bajić Branislav, в. бр. 1892.

1798. Batušić Ivana, в. бр. 1862.

1799. Belostenec Ivan, в. бр. 1794.

1800. Benson Morton, в. бр. 1919.

1801. Бошковић Радосав, в. бр. 1922.

1802. Braim Mirko, в. бр. 1062.

1803. Brozović Blanka, в. бр. 1832.

1804. Budor K., Vojmir Vinja — Ratibor Musanić, Španjolsko-hrvatskosrpski rječnik (Diccionario español-croataserbio). Zagreb, Ediciones „Školska knjiga“, 1971, XV+1131 págs, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 890—893.

Приказ.

1805. Bujas dr Željko, в. бр. 16, 1831.

1806. Bujas Željko, Provjera djelotvornosti dvojezičnog rječnika na aktualnom suvremenom tekstu, ФП, I—IV (1973, Београд) 87—96.

Резиме на енглеском.

1807. **Vasić Pavle**, в. бр. 1903, 1904.
1808. **Veliki rječnik stranih riječi, izraza i kratica**, sastavio Bratoljub Klaić, priredio, dopunio i predgovor napisao Željko Klaić, izd. „Zora“ (1972, Zagreb) 19 × 15, XVI+1440.
1809. **Vinja Vojmir**, в. бр. 406, 1804, 1861, 1862.
1810. **Vinja Vojmir**, Romanica et Dalmatica dans le premier dictionnaire étymologique croate ou serbe. À l'occasion de la publication du 1er volume de L' ERHSJ de Petar Skok, SRAZ, br. 33—34—35—36 (1972—1973, Zagreb) 547—571.
С репродукцијама.
1811. **Влајинац Милан**, Речник наших старих мера — у току векова — IV свеска, Пос. изд. САНУ књ. CDLXXII, Одељење друштвених наука књ. 74 (1974, Београд) предговор IX—X, речник мера 651—1062, скраћенице у IV свесци 1063—1094.
1812. **Вујаклија Милан**, в. бр. 1863.
1813. **Gerčan Oktavijan**, в. бр. 1832.
1814. **Гортан-Премк др Даринка**, в. бр. 1902.
1815. **Грађа за речник страних речи у предвуковском периоду (од времена пре Велике сеобе до Вуковог Рјечника 1818. године). I том (А—Јб)**, др Велимир Михајловић, изд. Институт за лингвистику (1972, [1973], Нови Сад—24 × 17, XXI+[1]+346+[1].
1816. **Grgić Berislav**, в. бр. 1830.
1817. **Grujić Branislav**, в. бр. 1905, 1937.
1818. **Grujić Branislav**, Rečnik englesko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-engleski sa kratkom gramatikom engleskog jezika. Dictionary english-serbocroatian, serbocroatian-english with a short grammar of english language, Dvadeseto izdanje, izd. „Prosveta“ i „Obod“ (1973, Cetinje) 1—619.
Преко 100,000 ријечи.
1819. **Grujić Branislav**, Rečnik englesko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-engleski sa kratkom gramatikom engleskog jezika. Dictionary english-serbocroatian, serbocroatian-english with a short grammar of english language. Dvadeset prvo izdanje. izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1974, Cetinje) 1—630.
1820. **Grujić Branislav i Josip Zidar**, Rečnik nemačko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-nemački sa kratkom gramatikom nemačkog jezika. Wörterbuch Deutsch-serbokroatisch, Serbocroatian-deutsch mit kurzer deutscher Grammatik, Sedamnaesto izdanje, „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1973, Cetinje) 1—838.
Са преко 100.000 речи, израза, фраза и синонима.
1821. **Grujić Branislav i Šubin Nikola**, Rečnik rusko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-ruski sa kratkom gramatikom ruskog jezika, Deseto izdanje, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1973, Cetinje) 1—705.
1822. **Deanović Mirko**, в. бр. 1836, 1925.

1823. Deanović Mirko i Jernej Josip, Talijansko-hrvatski ili srpski rječnik. Četvrto prošireno izdanje, Školska knjiga (1973, Zagreb) 787 str.

1824. Драговић Јелица, в. бр. 1827.

1825. Драгојловић Драгољуб, Критички осврт на Српски митолошки речник, изд. Нолит, Београд, 1970. стр. 317, Гласник Етнографског института XIX—XX (1973) 196—202.

1826. Drvodelić Milan, в. бр. 1831.

1827. Енглеско-руско-српскохрватски ваздухопловни речник. English-Russian-Serbocroatian aviation dictionary. Англо-руско-сербохрватски авиационни словаре, саставили Јелица Драговић, Бранка Јовановић, Ђорђе Чистоградovac, изд. Београдски издавачко-графички завод (1973, Београд) 19 × 13, [7] + 460 + [3].

1828. Englesko-srpskohrvatski rečnik stručnih termina iz oblasti informatike sa glasalom, preveo sa engleskog Milan Kontić, изд. Jugoslovensko udruženje korisnika sredstava za automatsku obradu podataka (Beograd) i „Intertrade“ (Ljubljana) (1974) 408.

1829. Englesko-srpskohrvatski tehnički rečnik, urednik Stipe Radić, изд. „Privredni pregled“ (1973, Beograd) 21 × 15, [7] + 448 + 85 + 224.

1830. Englesko-hrvatski ili srpski rječnik. English Croatian or Serbian Dictionary, sastavili dr Rudolf Filipović, Berislav Grgić, Karla Cizelj, dr Vera Mosković, Viktor Ratnik, dr Leonardo Spalatin, Roman Šovary, Borka Tomljenović, Marijan Urbany, sedmo izdanje s appendixom, изд. „Zora“ (1974, Zagreb) XXI + [1] + 1468.

1831. Englesko-hrvatski ili srpski rječnik. English-Croatian or Serbian Dictionary, sastavio Milan Drvodelić, preradio dr Željko Bujas, četvrto izdanje, изд. „Školska knjiga“ (1973, Zagreb) [8] + 1161 + [1].

1832. Englesko-hrvatski i hrvatsko-engleski džepni rječnik za osnovnu školu, sastavili Blanka Brozović i Oktavijan Gerčan, drugo dopunjeno izdanje, ŠK (1973, Zagreb) 14 × 10, 274 + [2].

1833. English-internacional. I-R. An attempt at an „inter-systemal“ vocabulary of modern auxiliary languages, Paul Mitrovich, (S. ed. S. typ.) (1972, Sarajevo) 29 × 20, 309—446.

Mimeographed.

1834. Enciklopedijski englesko-srpskohrvatski rečnik. I. An English-Serbocroatian dictionary. I., sastavili Svetomir Ristić, Živojin Simić i Vladeta Popović, изд. Prosveta (1973, Beograd) 28 × 22, XXXIV + 2 + 844.

Упоредни текст предговора на српскохрватском и енглеском.

1835. Enciklopedijski englesko-srpskohrvatski rečnik. II. An English-Serbocroatian dictionary. II., sastavili Svetomir Ristić, Živojin Simić i Vladeta Popović, изд. „Prosveta“ (1973, Beograd) 28 × 22, 1012.

1836. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, knjiga treća, poni²—Ž, sastavio Petar Skok, uredili Mirko Deanović i Ljudevit Jonke, surađivao u predradnjama i preradio za tisak Valentin Putanec, izd. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (1973, Zagreb) 703.

1837. Žagar Franc, Srbski otroški slovar. JiS XVIII (1972/73) št. 5 str. 183—184. O knjigi: Vera Lukić, Aktivni pisani rečnik učenika u osnovnoškolskim uzrastu.

1838. Живковић Сретен, в. бр. 1907, 1908, 1909, 1910.

1839. Zidar Josip, в. бр. 1820.

1840. Italijansko-srpskohrvatski vojni rečnik, sastavio Milisav Đ. Perišić, izd. Vojnoizdavački zavod (1973, Beograd) 760.

1841. Jakić dr Blanka, в. бр. 1939.

1842. Једвај Јосип, в. бр. 1907, 1908, 1909, 1910.

1843. Jernej Josip, в. бр. 1823, 1924, 1925.

1844. Јовановић Бранка, в. бр. 1827.

1845. Jovanović Cveja, в. бр. 1920.

1846. Jonke Ljudevit, в. бр. 1836.

1847. Jurančić Janko, в. бр. 1948, 1949.

1848. Jurišić Blaž, в. бр. 973.

1849. Klaić Bratoljub, в. бр. 1808.

1850. Klaić Željko, в. бр. 1808.

1851. Ковачевић Србислава, в. бр. 1902.

1852. Kovačec August, в. бр. 1862.

1853. Kontić Milan, в. бр. 1828.

1854. Костић др Страхива, Приручници за учење немачког језика код Срба у XVIII веку, НССУВД 2 (1972, Београд) 39—45.

1855. Kotnik Janko, в. бр. 1914.

1856. Кочиш М. Микола, в. бр. 1895.

1857. Kuzmanović Mladen, Rječnik i komentar balada Petrice Kerempuha Miroslava Krležе, izd. „Liber“ (1972, Zagreb) 193+[3].

1858. Кулишић Шипро, Одговор на критику Српског митолошког речника, Гласник Етнографског института XXII (1974) 257—268.

1859. Lalević Miodrag S., Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskog jezika, izd. Leksikografski zavod „Sveznanje“ (1974, Beograd) XV+[1]+1112.

1860. Јалић Радован, в. бр. 1922.

1861. **Langenscheidtov univerzalni rječnik. Španjolsko-hrvatski, hrvatsko-španjolski**, obradili Vojmir Vinja i Rudolf Kožljan, izd. „Mladost“ (1972, Zagreb), 11 × 17, VI+527.

Редактор Војмир Виња.

1862. **Langenscheidtov džepni rječnik. Dio I. Francusko-hrvatski rječnik** prema Njemačko-francuskom rječniku dra Ernesta Erwina Lange-Kovala sastavili Ivana Batušić, Mia Čubelić, August Kovačec, izd. „Mladost“ (1972, Zagreb) 15 × 10, XII+ +549+[1].

Са предговором Војмира Виње.

1863. **Лексикон страних речи и израза**, саставио Милан Вујаклија, изд. „Просвета“ (1972, Београд) VIII+1104.

У редакцији дра Светомира Ристића и дра Радомира Алексића.

1864. **Leskovar Ema**, в. бр. 1940.

1865. **Lukić Vera**, в. бр. 1837.

1866. **Luppi Aldo**, в. бр. 1926.

1867. **Марковић др Светозар**, в. бр. 1902.

1868. **Mitrovich Paul**, в. бр. 1833.

1869. **Михајловић др Велимир**, в. бр. 1815.

1870. **Мишанич Олекса**, в. бр. 1895.

1871. **Mosković dr Vera**, в. бр. 1830.

1872. **Musanić Ratibor**, в. бр. 1804.

1873. **Мусулин Стјепан**, в. бр. 1907, 1908, 1909, 1910.

1874. **Muftić Teufik**, в. бр. 1796.

1875. **Нађ Ј.**, в. бр. 1907, 1908, 1909, 1910.

1876. **Николић др Берислав**, в. бр. 1901.

1877. **Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik Deutsch-kroatisches oder serbisches Wörterbuch**, sastavio dr Gustav Šamšalović, peto izdanje, izd. „Zora“ (1974, Zagreb) XI+[3]+1201+[1].

1878. **Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik s gramatičkim podacima i frazeologijom. Deutsch-kroatisches oder serbisches Wörterbuch mit grammatischen Angaben und Phraseologie**, sastavio dr Antun Hurm, priredila dr Marija Uroić, IV dopunjeno izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1974, Zagreb) [11]+1022+[2].

1879. **Obradović Nikola**, в. бр. 1903, 1904.

1880. **Omerović Muhamed**, в. бр. 943.

1881. Павешкић Славко, в. бр. 1907, 1908, 1909, 1910.
1882. Павичић Стјепан, в. бр. 1907, 1908, 1909, 1910.
1883. Пелц Стјепан, в. бр. 1907, 1909, 1910.
1884. Perišić Milisav Ђ., в. бр. 1840.
1885. Пешикан др Митар, в. бр. 1901, 1902.
1886. Пешикан Митар, Трећина посла на изради великог Речника САНУ, НЈ н.с. XX св. 1—5 (1973—1974) 11—22.
1887. Поленаковић Харалампије, в. бр. 263.
1888. Поленаковић др Харалампије, Други, необјављени Вуков „Додатак к Санктпетербургским сравнителним рјечницима свију језика и нарјечија, с особитим огледима бугарског језика, НССУВД 3 (1973, Београд) 7—37.
1889. Poljanec R[adoslav] F[ranjo], в. бр. 1912.
1890. Poljanec-Madatova M. S[erafina], в. бр. 1912.
1891. Popović Vladeta, в. бр. 1834, 1835.
1892. Poslovni privredno-tehnički rečnik. Srpskohrvatsko-nemačko-englesko-francuski. Numerički sistem. Geschäfts-Wirtschafts-technisches Wörterbuch. Deutsch-englisch-französisch-serbokroatisch. Numerisches System. Technical-economical dictionary for business purposes. English-French-German-Serbocroat. Numeral system. Dictionnaire d'affaires de termes techniques et économiques. Français-Anglais-Allemand-Serbocroat. Système numérique, sastavio inž. Branislav Bajić, izd. „Privredni pregled“ (1973, Београд) XIII+[1]+1701+4.
1893. Pranić Krunoslav, в. бр. 1940.
1894. Приручни рјечник Esperanto-hrvatski, Esperanto-kroata prosvortaro, sastavio Zlatko Tišljar, izd. Internacia kultura servo (1973, Загреб) 17 × 12, 65.
1895. Приручни терминологички речник српскохрватско-русиноско-украјински. Приручни терминологички словник сербскогорватско-руско-украински. Приручниј терминологичниј словник сербохорватско-руско-украјинскиј, Микола М. Кочиш, украински термини усоглашен Олекса Мишанич, изд. „Руско слово“ (1972, Нови Сад) 20×15, 370+[1].
1896. Prpić Tomislav, в. бр. 1119.
1897. Putanec Valentin, в. бр. 1836, 1938.
1898. Putanec Valentin, Francusko-hrvatski ili srpski rječnik, 2. dopunjeno i prerađeno izdanje, Školska knjiga (1974, Загреб), 975.
1899. Radić Stipe, в. бр. 1829.
1900. Ratnik Viktor, в. бр. 1830.

1901. Речник српскохрватског књижевног и народног језика, књ. VIII, интонирати-јурве, изд. САНУ, Институт за српскохрватски језик, (1973, Београд) 4°, [4]+800+[1].

Уредници др Михаило Стевановић, др Митар Пешикан, др Берислав Николић.

1902. Речник српскохрватског књижевног језика. Књига пета. П-С (претовар-стоти), изд. МС (1973, Нови Сад) 4°, 1038+[2].

Уредници др Михаило Стевановић, др Светозар Марковић, Светозар Матић, Павле Рогић, др Митар Пешикан, Србислава Ковачевић, др Даринка Гортан-Премк.

1903. Rečnik tehničkih izraza. II. Englesko-francusko-nemačko srpsko-hrvatski, uredili dr Svetomir Ristić, inž Nikola Obradović, inž Pavle Vasić, treće izdanje, izd. „Tehnička knjiga“ (1971, Beograd) [2]+633.

1904. Rečnik tehničkih izraza. I. Srpskohrvatsko-engleski-francuski-nemački, uredili dr Svetomir Ristić, inž Nikola Obradović, inž Pavle Vasić treće izdanje, izd. „Tehnička knjiga“ (1971, Beograd) [6]+612.

1905. Rečnik francusko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-francuski sa kratkom gramatikom francuskog jezika. Dictionnaire français-serbocroate, serbo-croate-français suivi d' une courte grammaire de langue française, sastavio Branimir Grujić, trinaesto izdanje, izd. „Prosveta“ i „Obod“ (1972, Beograd i Cetinje) 17 × 12, 631.

Са преко 100.000 речи, израза, фраза и синонима.

1906. Ristić Svetomir, в. бр. 1834, 1835, 1863, 1903.

1907. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 87. 1. dvadeset i prvoga dijela, izd. JAZU (1973, Zagreb) 4°, [2]+1—240.

Наставак Академијина Рјечника од *високорођен до водна*. Обрадили: Ј[осип] Једвај, С[тјепан] Мусулин, Ј. Нађ, С[тјепан] Павичић, С[тјепан] Пелц, П[авле] Рогић, М[аријан] Стојковић и С[ретен] Живковић. Уредили: С[тјепан] Мусулин и С[лавко] Павешаћ.

1908. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 88. 2. dvadeset i prvog dijela, izd. JAZU (1974, Zagreb) 4°, [2]+341—480.

Наставак Академијина Рјечника од *воднар до 1. врх*. Обрадили: Ј[осип] Једвај, С[тјепан] Мусулин, Ј. Нађ, С[лавко] Павешаћ, С[тјепан] Павичић, П[авле] Рогић, М[аријан] Стојковић и С[ретен] Живковић. Уредили: С[тјепан] Мусулин и С[лавко] Павешаћ.

1909. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 89. 3. dvadeset i prvog dijela, izd. JAZU (1974, Zagreb) 4°, [2]+481—720.

Наставак Академијина Рјечника од *врх до забрањивајши*. Обрадили: Ј[осип] Једвај, С[тјепан] Мусулин, Ј. Нађ, С[лавко] Павешаћ, С[тјепан] Павичић, С[тјепан] Пелц, П[авле] Рогић, М[аријан] Стојковић и С[ретен] Живковић. Уредили: С[тјепан] Мусулин и С[лавко] Павешаћ.

1910. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 90. 4. dvadeset i prvog dijela, izd. JAZU (1974, Zagreb) 4°, [2]+721—960.

Наставак Академијна Рјечника од *забављивајући до заклање*. Обрадили: Ј[осип] Једвај, С[тјепан] Мусулин, Ј. Нађ, С[лавко] Павешаћ, С[тјепан] Павичић, С[тјепан] Пелц, П[авле] Рогић, М[аријан] Стојковић и С[ретен] Живковић. Уредили: С[тјепан] Мусулин и С[лавко] Павешаћ.

1911. Рогић Павле, в. бр. 1902, 1907, 1908, 1909, 1910.

1912. Rusko-hrvatski rječnik, Russko-horvatskij slovar, sastavili R[adoslav] F[ranjo] Poljanec, S[erafina] M. Madatova — Poljanec, treće prerađeno i dopunjeno izdanje, ŠK (1973, Zagreb) 20 × 15, XIV+1380.

1913. Simić Živojin, в. бр. 1834, 1835.

1914. Slovensko-ruski slovar. Slovensko-russkij slovar, sastavil dr Janko Kotnik, 2. izdaja, Državna založba Slovenije (1972, Ljubljana) 17 × 13, [8]+817+[2].

1915. Slovník chorvatosrbsko-česky, sastavio Otto Sobotka, izd. „Jednota“ (1973, Daruvar) 765+[1].

1916. Skok Petar, в. бр. 1810, 1836.

1917. Spalatin dr Leonardo, в. бр. 1830.

1918. Sobotka Otto, в. бр. 1915.

1919. Srpskohrvatsko-engleski rečnik. Serbocroatian-Englisch Dictionary, sastavio Morton Benson uz saradnju Biljane Šljivić-Šimšić, (drugo izdanje), izd. „Prosveta“ (Beograd) i University of Pennsylvania Press (Philadelphia) (1974) LVII+[1]+808.

1920. Srpskohrvatsko-norveški rečnik. Gramatika-razgovori. Serbokroatisk-norsk Ordbok. Grammatikk-parlor. Norveško-srpskohrvatski rečnik. Norsk-serbocroatisk Ordbok, sastavio Cveja Jovanović, izd. „Turistička štampa“ (1973, Beograd) 20 × 14, 170+[6].

1921. Стевановић др Михаило, в. бр. 1901, 1902.

1922. Стевановић Михаило и Бошковић Радосав, Речник уз Целокупна дела Петра II Петровића Његоша, уз сарадњу Радована Лалића, изд. „Просвета“ (Београд) и „Обод“ (Петитње) (1974) 316.

1923. Стојковић Маријан, в. бр. 1907, 1908, 1909, 1910.

1924. Talijansko hrvatski i Hrvatsko-talijanski džepni rečnik, sastavio dr Josip Jernej, izd. ŠK (1973, Zagreb) 14 × 10, 404.

1925. Talijansko-hrvatski ili srpski rječnik. Vocabolario italiano-croato o serbo, sastavili Mirko Deanović i J[osip] Jernej, četvrto prošireno izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1973, Zagreb) XII+788.

1926. Talijansko-hrvatskosrpski rječnik poslovne terminologije. Dizionario tecnico-commerciale italiano-croatoserbo, sastavio Aldo Luppi, izd. „Školska knjiga“ (1973, Zagreb) XII+738+[2].

1927. Tafra Branka, в. бр. 973.

1928. **Tehnički rečnik nemačko-srpskohrvatski**, sastavili ing. Pavlović Velizar i Radić Stipe, treće izdanje, izd. „Privredni pregled“ (1973, Beograd) 21 × 15, [4] + 631. Са 60.000 термиолошких јединица.
1929. **Tišljar Zlatko**, в. бр. 1894.
1930. **Tomljenović Borka**, в. бр. 1830.
1931. **Трифуновић Ђорђе**, Азбучник српских средњовековних књижевних појмова, изд. „Вук Караџић“ (1974, Београд) 358 + [2].
1932. **Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku**, sastavio Abdulah Škaljić, treće izdanje, izd. „Svjetlost“ (1973, Sarajevo) 19 × 13, 662 + [2].
1933. **Urbani Marijan**, в. бр. 1830.
1934. **Uroić dr Marija**, в. бр. 1878.
1935. **Filipović dr Rudolf**, в. бр. 1830.
1936. **Finka Božidar**, в. бр. 1130.
1937. **Francusko-srpskohrvatski školski rečnik. Dictionnaire scolaire français-serbocroate**, sastavio Branislav Grujić, izd. „Grafički zavod“ (1972, Titograd) 21 × 14, 712.
1938. **Francusko-hrvatski ili srpski rječnik Dictionnaire français-croate ou serbe**, sastavio Valentin Putanec. II dopunjeno i prerađeno izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1974, Zagreb) XVI + 976.
1939. **Hrvatsko ili srpsko-njemački rječnik s gramatičkim podacima i frazeologijom. Kroatisch oder serbisch-deutsches Wörterbuch mit grammatischen Angaben und Phraseologie**, sastavili dr Antun Hurm, dr Blanka Jakić, treće dopunjeno izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1974, Zagreb) VIII + [3] + 826 + [2].
1940. **Hrvatskosrpski. Audio-vizuelna globalno-strukturalna metoda. I dio. Priručni rječnik (hrvatskosrpski-engleski-njemački-francuski-talijanski-ruski**, sastavili Ema Leskovar i Krunoslav Pranjić, izd. „Jugoton“ (1972. [1973], Zagreb) 20 × 27, 24.
1941. **Hukić Abdurahman**, в. бр. 1796.
1942. **Hurm dr Antun**, в. бр. 1939.
1943. **Cizelj Karla**, в. бр. 1830.
1944. **Чистоградов Ђорђе**, в. бр. 1827.
1945. **Čubelić Mia**, в. бр. 1862.
1946. **Džepni englesko-srpskohrvatski rečnik**. Sedmo izdanje, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1973, Cetinje) 1—381.
1947. **Šamšalović dr Gustav**, в. бр. 1877.
1948. **Šimundić Mate**, Janko Jurančić: Srbohrvatsko-slovenski slovar. 2. razširjena izdaja. JiS XIX (1973/74) št. 4 str. 129—132.

1949. Šimundić Mate, Obilje podataka u proširenu rječniku. Janko Jurančić: Srbskohrvatsko-slovenski slovar, 2. razširjena izdaja, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1972, Jezik XXI, br. 2 (prosinac 1973, Zagreb) 60—64.

Рубрика „Osvrti“.

1950. Škaljić Abdulah, в. бр. 1932.

1951. Šljivić-Šimšić Biljana, в. бр. 1919.

1952. Šovary Roman, в. бр. 1830.

1953. Šojat Antun, в. бр. 1137.

1954. Šubin Nikola, в. бр. 1821.

XI Биографије, аутобиографије и сл. грађа

1955. -anin, Dr Blaž Jurišić (1891—1974), Marulić VII, br. 1 i 2 (veljača-travanj 1974, Zagreb) 103.

Ин мемориам.

1956. Antich Vera, Hrabar and His Work on Letters, MR, 1 (1974) 11—16.

1957. Басотова Љубинка, Јани Филовски (1923—1973), ЖА XXIII, 1 (1973) 3—4.

In memoriam на македонском.

1958. Бугарски Ранко, Леонард Блумфилд, ФП I—IV (1974, Београд) 51—60.

Осврт на живот и рад Леонарда Блумфилда поводом двадесетпетогодишњице његове смрти.

Резиме на енглеском.

1959. Вулетић Вера, Борис Отокар Унбегаун, (некролог) ЗбМСС, 5 (1973) 248—249.

1960. Gavrish Xenia, Zbignjev Golomb, Macedonian Scholar, MR III, 1(1973) 69—72.

Искажувања за македонскиот јазик.

1961. Gantar Kajetan, Kopitar in Grki, JiS XX (1974/75) št. 1 str. 8—11.

1962. Gantar Kajetan, Obdobja Sovretove ustvarjalnosti. Prostor in čas V (1973) št. 8/9 str. 484—490.

Predavanje v Društvu književnih prevajalcev Slovenije.

1963. Grafenauer Bogo, Milko Kos. Gorica 12. XII. 1892 — Ljubljana 24. III. 1972. Letopis SAZU XXIII (1972) str. 85—95.

1964. Grošelj M[ilan], Prof. dr Karel Oštir, ЖА XXIII, 2 (1973) 252.

In memoriam на немачком.

1965. Grošelj Milan, Prof. Karel Oštir — petinosemdesetletnik. SR XXII (1974) št. 1 str. 83—88.

Resumé v nemščini.

1966. Zbornik Štefana Kuzmiča. Gradivo s simpozija ob 250-letnici rojstva Uredniški odbor Antoša Leskovec, Mira Medved in Jože Ternar. Murska Sobota, Pomurska založba. 1974, 150+[II] str. 8°

Vsebina: Vanek Šiftar, Vloga petanjskega gradu pri širenju protestantizma. Franc Šebjanič, Zgodovinski pomen dejavnosti Štefana Kuzmiča pri utrjevanju protestantizma in nacionalnem osveščanju Slovencev na Ogreskem. Anton Vratuša, Jezik „Nuovoga zákona“ in „Sveti evangyliomov“. Ján Čaplovič, Studiranje slovenskih protestanta u Bratislavi. Zvonimir Bartolić, Hrvatsko-slovenske veze u doba protestantizma. Martina Orožen, O vzhodnoslovenskem knjižnem jeziku. Viktor Smolej, Naše posvetovanje. Niki Brumen, Bibliografija Štefana Kuzmiča.

Resuméji v nemščini.

1967. Jakopin Franc, Profesorju Borisu O. Unbegaunu v spomin. 1898—1973. JiS XVIII (1972/73) št. 7/8 str. 285—286.

1968. Jakopin Franc, Profesorju Karlu Oštirju v spomin 13. okt. 1888—27. dec. 1973. JiS XIX (1973/74) št. 4 str. 105.

1969. Jurančič Janko, Dva malo poznata kajkavska gramatičara, JФ XXX, св. 1—2 (1973) 357—367.

1970. Jurančič Janko, Pomembna 50-letnica. NRazgl XXII (1973) št. 19 str. 498. Ob 50-letnici smrti Maksa Pleteršnika.

1971. Kahlo dr Gerhard, в. бр. 1993.

1972. Конески Блаже, Крсте Петков Мисирков, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 1—6. Реферат на свечената академија одржана во Скопје на 18 ноември 1974 год. по повод 100-та година од раѓањето на К.П. Мисирков.

1973. Koneski Blazhe, St. Clement of Ohrid, MR III, 3 (1973) 219—225.

1974. Korubin Blagoja, The Life and Work of Krste P. Misirkov, MR IV, 3 (1974) 256—268.

1975. Korošec Tomo, K šestdesetletnici Borisa Urbančiča. JiS XIX (1973/74) št. 3 str. 94—95.

1976. Koruza Jože, Beseda o Alfonzu Gspanu ob njegovi sedemdesetletnici. JiS XX (1974/75) št. 1 str. 11—14.

1977. Koruza Jože, Zapis ob petinsedemdesetletnici Franca Sušnika. JiS XIX (1973/74) št. 1/2 str. 55—56.

1978. Koruza Jože, Rozka Štefan ob šestdesetem letu. JiS XIX (1973/74) št. št. 1/2 str. 58—60.

1979. Крекић Бариша, Прилог биографији Johannes-a Laskarisa Kalophegos-a, ЗбФФ XII, 1 (1974) 405—413.

Резиме на француском.

26 Јужнословенски филолог

1980. Kreft Bratko, Osobenost Antona T. Linhartar. Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja X (1974) št. 23/24 str. 1—13.

Resumé v angleščini.

1981. Kreft Bratko, Trubarjeva slavnost v Derendingenu. NRazgl XXII (1973) št. 15 str. 391—392.

O kulturnem domu v Derendingenu, imenovanem po Trubarju, in Kreftov govor.

1982. Minova-Gjurkova Liliana, The Slavistic Studies of Zuzana Topolinjska, MR III, 3 (1973) 305—308.

1983. Мисирков Петков Крсте, в. бр. 1974, 2010, 2012, 2014.

1984. Мисирков К[рсте] П[етков], За македонските работи. Вардар. Ред. пред. и забелешки Д-р Блаже Ристовски. Скопје, Македонска книга, 1974, 276+ + [4] с., 8.° (Од македонското книжевно наследство).

Содржи целокупно дело на К.П.М. на македонски јазик со библиографија на неговите трудови, регистер на имињата и речник.

1985. Mihailov G., Pierre Chantraine, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 265—266.

In memoriam на француском.

1986. Nagy Josip, Vatroslav Jagić. U povodu pedesete obljetnice smrti, Marulić VI, br. 3 (rujan 1973, Zagreb) 1—8.

1987. Nazor Anica, Vjekoslav Štefanić, Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) I—V.

In memoriam.

1988. Novak Vilko, Delo in pomen Štefana Küzmiča. Ob 250-letnici njegovega rojstva. Stopinje (1974) str. 30—36.

1989. Orožen Martina, Antonu Kremlju v spomin. Ob 130. obletnici smrti. JiS XX (1974/75) št. 2/3 str. 75—77.

Govor 15. IX. 1974 pred Kremljevo rojstno hišo.

1990. Orožen Martina, Dajnko — slovničar in dialektolog. Študije o slovstvu in jeziku (1973) str. 129—148.

1991. Oštir Karel, в. бр. 1964, 1968, 2019, 2020, 2022.

1992. Pantelić M., Don Vladislav Cvitanović, Slovo, br. 23 (1973, Zagreb) 211.

In memoriam.

1993. P[etruševski] M[ihail] D., Prof. Dr. Gerhard Kahlo (1893—1974), ЖА XXIV, 1—2 (1974) 291.

In memoriam на српскохрватском.

1994. Polenakovich Haralampie, Herbert Pojkert, MR III, 2 (1973) 181—182. Портрети.

1995. Премк Д. Г., Поводом седамдесетогодишњице рођења и одласка у пензију професора Михаила Стевановића, НЈ н.с. XX св. 1—5 (1973—1974) 145—156. Хроника.

1996. Primorski slovenski biografski leksikon. 1. snopič: A — Bartol. Gorica, Goriška Mohorjeva družba. 1974, XXIV+40 str. 8°

Med drugim so opisani: Alasia da Sommariva, Ivan Androvič, Graziado Isaia Ascoli, Adolf Baar, Vincenc Bandelj.

1997. Ratković Milan, Josef Kurz, Ljetopis JAZU, knj. 77 (1973, Zagreb) 235—237.

Некролог.

1998. Ристовски Блаже, в. бр. 1984.

1999. Ристовски д-р Блаже, Кон творечкиот профил на писателот Марко Цепенков, Разв XI, 1 (1973) 231—238.

2000. Саздов Томе, Марко К. Цепенков, Стр XVII, 9 (1973) 589—597.

2001. Svane Gunnar, Crkvenobesednički program Klimenta Ohridskog. SR XXII (1974) št. 3 str. 425—444.

2002. Симић Радоје, Аналитички метод проф. Михаила Стевановића (Поводом седамдесете годишњице живота) КњЈ XX, 3—4 (1973) 1—3.

2003. Skaza Aleksander, Vera Brnčič. Zapis ob šestdesetletnici. JiS XIX (1973/74) št. 1/2 str. 57—58.

2004. Skubic Mitja, Akademik Stanko Škerlj. Osemdesetletnica. NRazgl XXII (1973) št. 5 str. 120.

2005. Skubic Mitja, Profesor Stanko Škerlj — osemdesetletnik. JiS XVIII (1972/73) št. 4 str. 142—143.

2006. Slodnjak Anton, Govor na Dajnkovi proslavi v Črešnjevcih (10. 6. 1973). Dialogi IX (1973) št. 7/8 str. 452—455.

2007. Smolej Viktor, gl. št. 2023.

2008. Smolej Viktor, Českoslovaška dela o jeziku, zgodovini in kulturi slovanskih narodov od leta 1760. SR XXI (1973) št. 3 str. 378—387.

Poročilo o leksikonu: Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských narodů od r. 1760 (Praga 1972).

2009. Stabej Jože, Mihael Zagajšek in njegova dela. SR XXI (1973) št. 1 str. 43—75.

Resumé v nemščini.

2010. Стаматоски Трајко, Мисирков и ние, ЛЗБ XXI, 2 (1974) 7—8.

Реч при откривањето на бистата и отворањето на спомен-собата на К.П. Мисирков во Институтот за македонски јазик на 18. XI. 1974. год. во Скопје.

2011. Stebej Jože, Še o Mihaelu Zagajšku. SR XXII (1974) št. 1 str. 89—95.

2012. Тодоровски Драган, Кон стогодишнината од раѓањето на Крсте Петков Мисирков (Нафрлоци за јубилеен пристап), во: Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, 109—122.

2013. Тодоровски Гане, в. бр. 2018.

2014. Тодоровски Гане, Крсте Петков Мисирков, (Нафрлоци за јубилеен пристап). Раз XVI, 8 (1974) [1]+819—835.

По повод 100-годишнината од раѓањето на К. П. Мисирков.

2015. Topolinjska Zuzana, в. бр. 1982.

2016. Filo Jože, Dr. Avgust Pavel — jezikoslovec. Študije o slovstvu in jeziku (1973) str. 87—93.

2017. Цепенков Марко, в. бр. 1999, 2000.

2018. Цепенков Марко, Одбрани творби. Избор и коментар Гане Тодоровски. Скопје, Македонска книга, 1974, 186+[3], 8.° (Од македонското книжно наследство).

Содржина: „Животот и делото на М.Ц.“ од Г.Т. Автобиографија; Песни; Прилози; Белешки; Библиографија на М.Ц.; Ползувана литература 23 библ. ед.; Речник.

2019. Čop Bojan, V spomin profesorju Karlu Oštirju. Linguistica XIII (1973) str. 3—4.

2020. Čop Bojan, Ob petinosemdesetletnici profesorja Karla Oštirja. JiS XIX (1973/74) št. 1/2 str. 1—6.

2021. Čop Bojan, Oštirs sprachwissenschaftliche Ideenwelt. Linguistica XIII (1973) str. 13—96.

2022. Čop Bojan, Professor Karel Oštir zum Andenken. Linguistica XIII(1973) str. 5—8.

2023. Čurkin Iskra V., Matija Majar-Ziljski. (Spremna beseda Fran Zwitter. Razprave SAZU, razred za zgodovinske in družbene vede VIII (1974) str. 73—195.

Prevedel Viktor Smolej.

Resumé v ruščini.

2024. Šimunović Petar, Blaž Jurišić (1891—1974), Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 233—235.

In memoriam.

2025. Šimunović Petar, Milivoj Pavlović (1891—1974), Slovo, br. 24 (1974, Zagreb) 231—233.

In memoriam.

2026. Škerlj Stanko, Miodrag Ibrovac. 1885—1973. Letopis SAZU XXIV (1973) str. 83—95.

ХII Библиографија

2027. Bajec Anton, Letopis SAZU XXIII (1972) str. 45—48.

Bibliografija.

2028. Бован Владимир, Библиографија српских народних умотворина Косова и Метохије, ZRFFP X (1973) 173—232.

Резиме на руском.

2029. Woźniak Kazimierz, Poljska onomastična bibliografija, JiS XVIII (1972/73) št. 7/8 str. 295—297.

Prikaz knjige: Bibliografia onomastyki polskiej od roku 1959 do roku 1970 włącznie (Varšava—Krakov 1972).

2030. Grafenauer Bogo, Letopis SAZU XXIII (1972) str. 39—44.
Bibliografija.

2031. Добрaшиновић Голуб, Прилог библиографији радова о Вуку Караџићу (IX), Ковчежић XI (1973) 197—210.

2032. Ibrovac Miodrag, Letopis SAZU XXIV (1973) str. 47—52.
Bibliografija.

2033. Клеут Марија, Библиографија Јована Пачића, ЗбМСС 7 (1974) 191—203.

2034. Kos Stanislav, Bibliografija sodelavcev visoko-školskih zavodov Maribor od julija 1969 do konca 1972, z dopolnitvami za desetletje 1959—1969. Maribor. 1973, 106 str. 8°

Objavljene so tudi bibliografije filologov in literarnih zgodovinarjev.

2035. Kukuljević Ivan-Sakcinski, Bibliografija hrvatska. Dio prvi: Tiskane knjige. (Spremna beseda Tomislav Jakić.) Ljubljana, Cankarjeva založba. 1974, [VIII] + +233 + [IV] + 31 + VIII str. 8°.

Reproduciran ponatis izdaje iz leta 1860. Vsebuje tudi „Dodatak k prvome dielu“ iz leta 1863.

2036. Logar Valentin, Letopis SAZU XXIII (1972) str. 53—58.
Bibliografija.

2037. Маринковић др Боривоје, Bibliographia orpheliniana. Поводом 200-годишњице Орфелиновог „Житија Петра Великог“ (1772—1792), ГФФНС XVI/2 (1973) 859—896.

2038. Миловановић Јованка, Попис расправа и часописа објављених у Јужнословенском филологу и Нашем језику, НЈ н.с. XX, св. 1—5 (1973—1974) 45—95 (ЈФ) и 96—143 (НЈ).

2039. Морачић Дамњан, Нова стручна литература, КњЈ XX, 1 (1973) 117—119.

Основни подаци о нашим новим књигама из области науке о језику и књижевности.

2040. Морачић Дамњан, Нова стручна литература, КњЈ XXI, 1 (1974) 139—141.

Између осталог, неколико напомена о књигама Антице Антош „Основе лингвистичке стилистике“, Загреб, Школска књига, 1972 и лексикону „Српскохрватски језик“ групе аутора у издању „Интерпреса“ и Просветно-педагошког завода града Београда, 1972.

2041. Морачић Дамњан, Нова стручна литература, КњЈ XXI, 3 (1974) 112—116.

Између осталог, напомене и о књизи Миодрага С. Лалевића, Синоними и сродне речи српскохрватског језика, Београд, 1974.

2042. Мршевић Д[рагана], Библиографија радова професора Михаила Стевановића, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 9—30.

2043. Munda Jože, в. бр. 2049.

2044. Николић Јелена, Библиографија издања Библиотеке Матице српске, Библиотекар, бр. 5—6 (1973, Београд) 685—690.

2045. Pertot Marjan, Bibliografija Andreja Budala. Jadranski koledar (1973) str. 152—169.

2046. Pleničar Bože, в. бр. 2049, 2050.

2047. Posavec Ančke, в. бр. 2049, 2050.

2048. Reizer Zora, в. бр. 1121.

2049. Slovenska bibliografija, XXIII, 1969. Priredil Jože Munda s sodelovanjem Bože Pleničar in Ančke Posavec. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica. 1974, 540 str. 4°

Jezikoslovje na str. 154 (knjige) in 379—383 (članki).

2050. Slovenska bibliografija, XXIV, 1970. Priredil Jože Munda s sodelovanjem Vere Čater, Bože Pleničar, Ančke Posavec in Majde Ujčič. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica. 1974, 478+[II] str. 4°

Jezikoslovje na str. 181 (knjige) in 416—420 (članki).

2051. Стајић Бранислава, „Библиографија Југославије“, „Словенска библиографија“ и „Македонска библиографија“, Библиотекар бр. 5—6 (1973, Београд) 520—535.

Резиме на енглеском и руском.

2052. Стевановић М., Засебне књиге Института [за српскохрватски језик у Београду], НЈ н.с. XX св. 1—5 (1973—1974) 31.

2053. Ujčič Majda, в. бр. 2050.

2054. Čater Vera, в. бр. 2050.

2055. Čop Bojan, Bibliographie des Professor Karel Oštir. Linguistica XIII (1973) str. 9—12.

2056. Čop Bojan, Letopis SAZU XXIII (1972) str. 49—52.
Bibliografija.

XIII О становништву

2057. Барјактаревић Мирко Р., О становништву Ђердапских насеља, Зборник радова Етнографског института, књ. 6 (1973) 23—38.

Резиме на француском.

2058. Blažnik Pavle, Kolonizacija in populacija na Selškem v freisinškem času. Selška dolina (1973) str. 81—100.

2059. Božanić Bezić Nevenka, Prilog proučavanju stanovništva otoka Visa krajem XVI i početkom XVII stoljeća, ČR IV, br. 2 (1974, Split) 31—50.

2060. Grafenauer Bogo, Pomen Karantanije v oblikovanju zgodnesrednjeveške skupnosti alpskih in panonskih Slovanov in v njihovem kulturnem življenju 9. in 10. stol. Koroški kulturni dnevi I (1973) str. 5—17.

Resumé v nemščini.

2061. Zwitter Fran, Zgodovinski razvoj prebivalstva na Koroškem in njegove socialne osnove. Koroški kulturni dnevi I (1973) str. 18—31.

Resumé v nemščini.

2062. Jakić-Cestarić Vesna, Ženska osobna imena i hrvatski udio u etnosimbiotskim procesima u Zadru do kraja XII. stoljeća, Radovi Centra JAZU u Zadru, knj. 21 (1974, Zadar) 291—337.

Резиме на енглеском. Са 4 репродукције.

2063. Jelić Roman, в. бр. 922.

2064. Калић Јованка, Опис Београда у XV веку, ЗбФФ XII, 1 (1974) 443—453.

Резиме на француском.

2065. Kos Milko, Narodne meje Slovencev nekdanj in danes. Slovenski jezik, literatura in kultura (1974) str. 241—249.

2066. Stipetić Vladimir, Jedno stoljeće u brojčanom razvoju stanovništva na današnjem području Jugoslavije, Forum XII, knj. XXVI, br. 12 (decembar 1973, Zagreb) 885—915.

2067. Стојанчевић Видосава, Ђердапско подручје Србије као зона активних етничких процеса од краја 17. до краја 19. века, Гласник Етнографског института XIX—XX (1973) 45—59.

Резиме на француском.

2068. Стојанчевић Видосава, Једна старија хрватска миграциона струја у Моравској, Гласник Етнографског института XXII (1974) 123—142.

Резиме на француском.

2069. Curk Jože, Oris naselitvene zgodovine Podravja Ormož skozi stoletja (1973) str. 7—19.

XIV Разно

2070. After the Vith Seminar on the Macedonian Language, Literature and Culture, MR III, 2 (1973) 191.

2071. Бегунов К. Ю., в. бр. 2177.

2072. Bei der Wieden H., Der Feralis Exercitus der Harier bei Tacitus und die Kultischen Geheimbünde der Germanen, ЖА XXIII, 1 (1973) 19—22.

2073. The Bigorski Scholarly and Cultural Meetings 1973, MR III, 2 (1973) 192—193.

Хроника.

2074. Brang dr Peter, О истраживањима југословенске културе на швајцарским универзитетима, НССУВД 1 (1971, Београд) 29—30.

2075. Vaillant André, L'archange Vreveil, ЗбМСФЛ XVII/1 (1974) 241.

2076. Вражиновски Танас, Реферати на македонските слависти за VII меѓународен славистички конгрес во Варшава, Библиотека „Литературен збор“, Скопје, 1973, 192 стр., МФ VII, 13 (1974) 205—207.

Приказ.

2077. Vratović V[ladimir], Vivet latinus, dum Coletur. Ergo colatur! (Leeman) (Uz I. i II. međunarodni kongres za neolatinske studije, Leuven 1971 — Amsterdam 1973), ЖА XXIII, 2 (1973) 379—383.

2078. Вујановић Драгутин, в. бр. 2132.

2079. Vuk Vili, Slavistično sožitje. Po škofjeloškem posvetu slovenskih slavistov. NRazgl XXII (1973) št. 19 str. 494—495.

2080. Гавела Ђуро, Вук у својој породици, Ковчежић XI (1973) 106—121.

2081. Гавриловић Славко, Митрополит Ст. Станковић о цензури српских књига и Доситејевим делима (1838), Ковчежић XI (1973) 143—145.

Прилог.

2082. Graciotti dr Sante, Данашњи положај славистике у Италији, НССУВД 1 (1971, Београд) 21—22.

2083. Гудков Владимир П., Интересовање московских слависта XIX века за народни језик Срба, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 85—92.

2084. Димитровски Тодор, Седми меѓународен конгрес на славистите во Варшава, МЈ XXIV (1973) [1] + 243—248.

Хроника.

2085. Димовски Михаило, Летна школа за фолклористи на Бадија (кај Корчула), МФ VII, 13 (1974) 242—243.

Хроника.

2086. Добрашиновић Голуб, Из Вукових забележака, Ковчежић XI (1973) 190.

2087. Добрашиновић Голуб, О Вуковом учешћу у раду III међународног статистичког конгреса у Бечу, Ковчежић XI (1973) 189.

2088. Добрашиновић Голуб, Оглас Н. Грујића на критичне примедбе о Вуковом преводу Новог Завјета, Ковчежић XI (1973) 187—188.

2089. Draye Henri, Une organisation internationale pour le développement des études onomastiques, le C.I.S.O., ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 99—105.

2090. Dujčev Ivan, в. бр. 2174, 2175, 2176, 2179.

2091. Dukat Z[deslav], Četvrti seminar Međunarodnog društva za homerske studije, Atena 9. i 10. kolovoza 1974, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 381—383.

2092. Ђукановић Јован, Контрастивна граматика немачког и српскохрватског језика, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 174—175.

Приказ плана рада на контрастивној граматичи немачког и српскохрватског језика.

2093. Заклучоци на Единиесеттото собрание на друштвата за македонски јазик и литература, ЛЗБ XX, 2 (1973) 99.

Хроника.

2094. Zarecki V., Kibernetika i poetika, Savremenik, књ. XXXVII, св. 1 (1973, Beograd) 26—33.

Аутор истиче да кибернетика као и семантика и структурална лингвистика логиком свог развитка уводе књижевност у круг појава које истражују, при чему се разоткривају објективни чиниоци субјективних оцена.

Превео с руског Миливоје Јовановић.

2095. Zečević Vesna, Zbornik za jezik i književnost. Titograd 1/1972, SL br. 9 (1974, Zagreb) 41—42.

Рубрика „Оцене и прикази“.

2096. Игњатовић Душанка, О сталној рубрици „Језичке поуке“ у Нашем језику, НЈ н.с. XX св. 1—5 (1973—1974) 41—44.

2097. Игњатовић Ђорђе, Доситеј Обрадовић и Бугари, Ковчежић XI (1973) 84—105.

2098. Извештај за работата и улогата на Друштвото за македонски јазик и литература во општина Тетово од 1971 до 1973 год., ЛЗБ XXI, 1 (1974) 95—102.

Хроника.

2099. Извештај за работата на Управниот одбор на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература во периодот од X-то до XI-то годишно собрание на овој Сојуз (1970—1973), ЛЗБ XX, 2 (1973) 93—98.

Хроника.

2100. J[akopin] F[ranc], Nov jezikoslovni časopis. JiS XVIII (1972/73) št. 5 str. 190—191.

Belaruskaja lingvistyka (Minsk 1972 —).

2101. Jakopin Franc, VII. mednarodni slavistični kongres v Varšavi. 21. avgusta — 27. avgusta 1973. NRazgl XXII (1973) št. 17 str. 437.

2102. Ј[акоски] В[онслав], Третиот меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор, МФ VII, 13 (1974) 239—240.
Хроника.

2103. Jaehnichen dr Manfred, Развој југославистике у Немачкој Демократској Републици, НССУВД 1 (1971, Београд) 85—88.

2104. Јовановиќ Миливоје, в. бр. 2094.

2105. Jurančič dr Janko, Како је Вуков Српски рјечник одјекнуо у словеначкој лексикографији, НССУВД 3 (1973, Београд) 191—200.

2106. Jurančič dr Janko, О раду на лингвистици у Институту за словеначки језик у Љубљани, НССУВД 1 (1971, Београд) 51—55.

2107. Jurančič Janko, III. mednarodni slavistični sestanek v Beogradu. JiS XIX (1973/74) št. 3 str. 98—99.

13. — 18. IX. 1973.

2108. Kahlo G[erhard], Geschichtliche Verleumdungen, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 283—286.

2109. Kahlo G[erhard], Moralische Evolution oder Solipsistischer Atavismus?, ЖА XXIII, 1 (1973) 185—208.

2110. Kahlo G[erhard], Seemenschen auf den Inseln, ЖА XXIII, 2 (1973) 302—311.

2111. Kalužniacki Emil, в. бр. 2176.

2112. Köbele W., Zum Chronographen vom Jahr 354, ЖА XXIII, 1 (1973) 141—146.

2113. Kožljan Rudolf, Godišnja skupština Hrvatskoga filološkog društva, SL, br. 9 (1974, Zagreb) 44.
Рубрика „Kronika“.

2114. Kožljan Rudolf, Osvrt na godišnju skupštinu Hrvatskoga filološkog društva, SL br. 7—8 (1973, Zagreb) 85—86.
Рубрика „Kronika“.

2115. Кон подготовки за VIII конгрес на славистичките друштва на Југославија, ЛЗб XXI, 1 (1974) 104.
Хроника.

2116. Коробар Марија, Околу издавањето на книгата „За македонските работи“ во 1946 година, (Соопштение), ЛЗб XXI, 2 (1974) 34—36.
За делото на К.П. Мисирков.

2117. К[орубин] Бл[агоја], Седмиот меѓународен конгрес на славистите, ЛЗб XX, 2 (1973) 101—103.
Хроника.

2118. К[орубин] Б[лагоја], Седмиот семинар за македонски јазик, литература и култура, ЛЗб XXI, 2 (1974) 110—113.

Хроника.

2119. Костић Веселин, в. бр. 2121.

2120. Костић Веселин, Нова студија о Шекспировом језику, Hilda Hulme, Yours That Read Him. An Introduction to Chakespearè's Language, Ginn and Company, London, 1972, 96 str. ФП I—IV (1974, Београд) 101—102.

Приказ.

2121. Куић Ранка, Значајан научно-истраживачки подухват на пољу раних англо-југословенских културних веза, Веселин Костић: Културне везе између југословенских земаља и Енглеске, Српска академија наука и уметности, посебно издање, књ. CDLVIII, Одељење језика и књижевности, књ. 22, Београд, 1972, ФП I—IV (1974, Београд) 96—101.

Приказ.

2122. Logar Tine, „Vzgajanje“ ljudi po Evropi. Ob X. seminarju slovenskega jezika, literature in kulture. NRazgl XXIII (1974) št. 14 str. 380.

2123. Logar-Pleško Alenka, Jugoslovanski seminarji za tuje slaviste. JiS XIX (1973/74) št. 1/2 str. 65—66.

2124. Menac Antica, O radu međunarodnog udruženja nastavnika ruskog jezika i književnosti (MAG RaL) u 1973. godini, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 171—173.

Хроника.

2125. Минова-Ћуркова Л[илјана], VI семинар за македонски јазик, литература и култура (Скопје и Охрид, 16—31. VII. 1973 год.), ЛЗб XX, 2(1973)103—104.

Хроника.

2126. Мисирков К.П., в. бр. 2127, 2155.

2127. Митков Маринко, Одбележување на стогодишнината од раѓањето на Крсте П. Мисирков, ЛЗб XXI, 2 (1974) 107—109.

Хроника.

2128. Михаљчић Раде, Прилог српском дипломатyу, Прил. XXXIX, св. 3—4 (1973) 226—234.

2129. Мишевска-Томић Д-р Олга, Белешка за еден конгрес на кој настава-та на странските јазици беше централен проблем, ПД XXIX, 5—6 (1973) [1] + 408—412.

За 3. конгрес за применета лингвистика, Копенхаген 1972.

2130. Miševska-Tomić Olga, Novosti i dileme sa kolokvijuma o formalnoj semantici prirodnih jezika, Живи језици, књ. XV, бр. 1—4 (1973, Београд) 175—180.

Хроника.

2131. Морачић Дамњан, Дводневни семинар за наставнике српскохрватског језика и књижевности, КњЈ, XX, 2 (1973) 249—251.

Хроника.

2132. Mukaržovski Jan, Значај estetike, Savremenik, knj. XL, sv. 9 (1974, Beograd) 831—839.

С чешког превео Драгутин Вујановић.

2133. Neweklowski dr Gerhard, О стању југославистике у Бечу, НССУВД 1 (1971, Београд) 25—27.

2134. Николић Берислав, Српски дијалектолошки зборник од 1960. до данас, НЈ н.с. XX св. 1—5 (1973—1974) 31—37.

2135. Николов Велимир, III међународен симпозиум Ethnologia Slavica, Охрид, 5 и 6 јули 1973. година, МФ VII, 13 (1974) 240—241.

Хроника.

2136. О[рганизова] Ц[ветања], Состанок на Славистичкото друштво на СР Србија, ЛЗБ XXI, 1 (1974) 103.

Хроника.

2137. Orešnik Janez, Ob dvajsetletnici lingvističnega krožka filozofske fakultete v Ljubljani. JiS XIX (1973/74) št. 5 str. 178—179.

2138. Partridge dr Monica, Проучавање југославистике на универзитетима у Великој Британији, НССУВД 1 (1971, Београд) 81—83.

2139. Перишић Радмила, Каталогизација публикација међународних састанака, Библиотекар бр. 5—6 (1973, Београд) 619—627.

Резиме на енглеском и руском.

2140. Пецо А[сим] — Станојчић Ж[ивојин], Уз јубилеј професора Михаила Стевановића, ЈФ XXX, св. 1—2 (1973) 1—7.

2141. Pollok dr Karl-Heinz, О раду на југославистици у Савезној Републици Немачкој, НССУВД 1 (1971, Београд) 31.

2142. Popov Andrej, в. бр. 2174.

2143. Поповић Јб., Наш језик од 1960. до данас, НЈ н.с. XX св. 1—5 (1973—1974) 40—41.

2144. Првановић Светислав, Тимочке старине и језик, предговор Љубиша Рајковић, изд. „Тимок“ (1973, Зајечар) 139.

2145. Pretnar Tone, Varšavska konferenca o semantični strukturi in sklonjenosti besedila. JiS XVIII (1972/73) št. 5 str. 184—188.

25. — 27. X. 1973.

2146. Радевић Милорад, „Србске новине“ о Вуковој посети Тршићу у мају 1849. године, Ковчежић XI (1973) 182—183.

- 2147. Рајковић Љубиша**, в. бр. 2144.
- 2148. Rigler Jakob**, Poročilo o delu Slavističnega društva Slovenije. JiS XX (1974/75) št. 2/3 str. 79—80+ovitek.
- 2149. Rode Matej**, Russkij jazyk v škole. JiS XX (1974/75) št. 1 str. 26—27.
O moskovskem dvomesečniku leta 1973.
- 2150. Rode Matej**, Strani jezici. JiS XIX (1973/74) št. 8 str. 329.
O drugem letniku.
- 2151. Rojs Jurij**, Jeziki ZSSR. Položaj ruščine in drugih jezikov v Sovjetski zvezi. NRazgl XXII (1973) št. 4 str. 97.
- 2152. Rojs Jurij**, Seminar ruskega jezika v Moskvi. NRazgl XXII (1973) št. 18 str. 470.
Za predavatelje ruščine v Jugoslaviji.
- 2153. Rumija Tvrtko**, Prilozi Hrvatskog filološkog društva, Marulić VII, br. 4 (kolovoz 1974, Zagreb) 59—63.
Приказ.
- 2154. Саздов Томе**, Шестиот семинар за македонски јазик, литература и култура, MJ XXIV (1973) [1]+242—243.
Хроника.
- 2155. Свечен собир** посветен на Крсте П. Мисирков одржан на 25 декември 1973 година. (Уред. Акад. Ѓорѓи Филиповски). Скопје, МАНУ, 1974, 23, 8.^о
По повод 70 години од излегувањето на книгата „За македонските работи“ од К.П.М.
Предавање на Васил Иљоски „Националната програма на Крсте П. Мисирков“.
- 2156. Sedaj E[ngjel]**, Scqipëria arkeologjike (L'Albania archéologique — Archaeological Albania), Tiranë, 1971., XI+142.
Приказ на српскохрватском.
- 2157. Сямјаноски Бошко**, Единаесетто годишно собрание на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, ЛЗБ XX, 2 (1973) 92—93.
Хроника.
- 2158. Simoniti Primož**, Med knjigami iz stare gornje grajske knjižnice. Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice I (1974) str. 17—48.
Resumé v nemščini.
- 2159. Simoniti Primož**, Še nekaj inkunabul v slovenskih knjižnicah. Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice I (1974) str. 55—73.
Resumé v nemščini.
Dopolnila k temeljnemu delu: Alfonz Gspan — Josip Badalić, Inkunabule v Sloveniji (1957).
- 2160. Syrku P. A.**, в. бр. 2179.
- 2161. Skaza Aleksander**, Medkatedrsko posvetovanje slavistov v Sarajevu. JiS XX (1974/75) št. 1 str. 32+ovitek.

2162. Skoulz Robert, Doprinos formalizma i strukturalizma teoriji imaginativne proze, *Savremenik*, knj. XL, sv. 7 (1974, Beograd) 645—660.

Формализам је подстакао лингвистичко проучавање померања и трансформација, а структуралистичка књижевна критика извукла је огромне користи од своје повезаности с лингвистиком, мада природа овог односа још није потпуно схваћена.

Превела с енглеског Гордана Б. Тодоровић.

2163. Sović Ivan, Godišnja skupština Hrvatskoga filološkog društva, *Jezik XX*, br. 5 (lipanj 1973, Zagreb) 159—160.

Рубрика „Vijesti“.

2164. Стаматоски Трајко, Дваесет години на Институтот за македонски јазик, *КЖ XVIII*, 4—5 (1973) 7—8.

Хроника.

2165. Stamatovski Trajko, Twenty Years of the Macedonian Language Institute, *MR III*, 3 (1973) 309—316.

2166. Stankiewicz dr Edward, Јужнословенске студије у Сједињеним Америчким Државама, *НССУВД 1* (1971, Београд) 75—79.

2167. Станојчић Ж[ивојин], в. бр. 2140.

2168. Станојчић Ж[ивојин], Јужнословенски филолог од 1960. до данас, *НЈ н.с. XX* св. 1—5 (1973—1974) 37—40.

2169. Станојчић Светозар, в. бр. 2180.

2170. Стевановић М., Институт за српскохрватски језик и програми његовог рада, *НЈ н.с. XX* св. 1—5 (1973—1974) 1—10.

2171. Стевановић М., Оснивање часописа [Института за српскохрватски језик у Београду] и њихов карактер — пре II светског рата и за 10 послератних година, *НЈ н.с. XX* св. 1—5 (1973—1974) 23—31.

2172. Тодоровић Б. Гордана, в. бр. 2162.

2173. Tomići dr Mile, О стању југославистике у СР Румунији, *НССУВД 1* (1971, Београд) 63—66.

На крају реферата дата је краћа библиографија радова румунских југослависта.

2174. Трифуновић Ђорђе, Andrej Popov, Istorikoliterarnyj obzor drevne-russkich polemičeskich sočinenij protiv latinjan (XI—XV v.). With an introduction by Ivan Dujčev. London, ed. Variorum Reprints 1972, стр. 6+VII+417, Прил. XXXIX, св. 3—4 (1973) 295—297.

2175. Трифуновић Ђорђе, Едински зборник, Ghent Slavonic MS 408 A.D. 1360. Fascimile edition. With a presentation by Ivan Dujčev. London, ed. Variorum Reprints, 1972, стр. XIII+242 листа, Прил. XXXIX, св. 1—2 (1973) 150—151.

Приказ.

2176. Трифуновић Ђорђе, Emil Kalužniacki, Werk des patriarchen von Bulgarien Euthymius (1375—1393). With an introduction by Ivan Dujčev. London, ed. Variorum Reprints, 1971, стр. VI+CXXVIII+450 i Emil Kalužniacki, Aus der panegyrischen litteratur der Südslaven, London ed. Variorum Reprints 1971 стр. 131, Прил. XXXIX, св. 3—4 (1973) 309.

Белешке и осврти.

2177. Трифуновић Ђорђе, Ю. К. Бегунов: Козма Пресвитер в словянских литературах, София, Издательство Болгарской академии наук, 1973, 559 стр. вел. 28×20 см. Прил. XL, св. 3—4 (1974) 280—282.

Приказ.

2178. Трифуновић Ђорђе, Канон светом Николи Мирмекијском с акростихом „Принашају ти радуј се Николаје“, Прил. XL, св. 3—4 (1974) 202—209.

Прилози и грађа.

2179. Трифуновић Ђорђе, P. A. Syrku, K istorii ispravljenia knjig v Bulgarii v XIV veke. Vol. I: Vremja i žizn' patriarxa Evtimija Ternovskago. With an introduction by Ivan Dujčev, IX—XXXII+609 стр. Vol. II: Liturgičeskie trudy patriarxa Evtimija Ternovskago (teksty, sobranje P. A. Syrku), II+XCVII+231 стр. London, ed. Variorum Reprints, 1972, Прил. XXXIX, св. 1—2 (1973) 142.

Приказ.

2180. Трифуновић Ђорђе, Светозар Станојчић: Темнићки натпис. Сујеверице средњовековних градитеља о чудотворној моћи имена и ликова севастијанских мученика, Зборник за ликовне уметности Матице српске, књ. 5 Нови Сад, 1969, стр. 3—11; Прил. XL, св. 3—4 (1974) 285—286.

Приказ.

2181. Ђупић Драго, У част великом научнику. (Јужнословенски филолог, књ. XXX 1—2, Бгд. 1973, 1—634), ПР год. XXIV, бр. 4 (1974, Титоград) 11.

Приказ. Поводом књиге штампане као зборник радова посвећен 70-годишњици живота и рада професора Михаила Стевановића.

2182. Uredništvo, Čitateljima i suradnicima, Jezik XXI, br. 5 (lipanj 1974, Zagreb) 160—161.

Рубрика „Vijesti“.

2183. Филиповски Ђорђе, в. бр. 2155.

2184. Finka Božidar, в. бр. 982.

2185. Finka Božidar, Događaj u slavistici. VII. međunarodni slavistički kongres (Varšava 21. VIII — 27. VIII 1973), Jezik XXI, br. 1 (listopad 1973, Zagreb) 31—32.

Рубрика „Osvrti“.

2186. Харисијадис Мара, Мирослављево јеванђеље, Десанка Милошевић: Мирослављево јеванђеље. Народни музеј, Београд 1972, стр. 25 и 12 илустрација у колору, 8, Библиотекар, бр. 1 (1873, Београд) 81—82.

2187. Hulme Hilda, в. бр. 2120.

2188. Срепајас Lj[ubomir], III међународни конгрес комитета „Eirene“, ЖА XXIV, 1—2 (1974) 292—294.

2189. Паулић Аница, Вукова преписка с Обренијом Никшић Караџић, Ковчежић XI (1973) 154—163.

2190. Šivic-Dular Alenka, Rocznik slawistyczny XXIV, 1973, št. 1. SR XXII (1974) št. 4 str. 358—359.

технички уредила *Милица Радовић-Тешић*

РЕГИСТАР КЊ. XXXII

РЕГИСТАР РЕЧИ

Српскохрватски језик

- а** 180
-аја (шупљаја) 215
-ак (грабак, липак) 215; -ак (Топољак) 215
ако, да 169
алуга 214
-ао, -ео > о 318
-ар 214; -ар (Топљар) 215
-аст 320
Ауто! 58
ауто—видео 61
-ача (ковиљача, папрадњача) 215
- бабина 219
bagav — bugav — bužav 290
bagati 295
Багрдански 219
бар, чак и др. 169
Батал њиве 216
Баталија 216
башче 220
башчански, башћански, фонет. 317
бегов 219
беговица 220
без 180, 186
Бели извор 218
Бело брдо 218
бео 218
Бивоља 219
Била зима 73
бити 247, 248
- бити — имати 249
бојиште 215
боли ме глава јер сам седела на промаји
— седела сам на промаји па ме боли
глава, синт. 44
боравити 247
бостаниште 220
браник 215
браниште 215
брдар 214
број 198
Бујимир 215
буковачки 219
- в**, фонет. 317
валога, валуга 214
Велика бара 218
Велика (Дубока) Бара 216
Velika i Mala Sebišina 325
Велика коса 218
Велика њива 218
Велика обала 218
Велика пољана 218
Велике ливаде 218
велики: мали 218
Велики брестови 218
Велики лаз 218
Велики пруд (спруд) 218
Велики реп 218
Велико језеро 218
Велико поље 218

- Вељково 219
 видети 33
 Види — ђиха — ђиха 62
 Види — ђиха — ђиха — дека 62
 Види — ђиха — ђиха — дека —
 сутла! 63
 високорођен 397
 виши/нижи (Пера је виши од Јове/
 Јова је нижи од Пере) 38
 влаовачка 219
 Вла'овачка страна 220
 Вла'овица 220
 Влашка мала 220
 влашки 219
 Влашки липар 220
 Влашковци 220
 вода, велика вода 214
 Voda teče u mlazu → teče mlaz vode 249
 воденица 215
 водна 397
 воднар 397
 včabac 132
 врх 397
 вукове 219
- га- 220
 гавранов 219
 гај, знач. 220
 Гајина 219
 гарити 214
 Гарница, Угарница 214
 где 195, 204
 glavež — uglava 295
 glädün, tèkün, bogätün 294
 Гле, Ђоку заставио милиционер —
 Гле, милиционер заставио Ђоку,
 синт. 42
 глистина 219
 Гмитрићева 215
 Гонина 219
 Горња пољана 218
 Горња река 218
 Горње поље 218
 горњи: доњи 218
 Горњи кључ 218
 гѣроцвијет 291
 гост 256
- Грабак 215
 Грабовац 215
 грабовити 219
 градиница 215
 граница — ограничење — ограничити
 220
 гробљиште 215
 Грујина 219
 гугутати 322
 gūmati 290
 гуритати 322
 густе 218
 Густе трњак 218
- да 196, 197, 249, 321
 да/што 249
 давање хране животињама — *давање
 животињама хране 225
 даје храну животињама — даје жи-
 вотињама храну 225
 dati 237
 Дебело дрво: Широко поље: Танка коса
 218
 дебео: широк: танак 218
 Девојчица је дошла, синт. 78
 Девојчица је преморена, синт. 78
 Девојчица је цвет, синт. 74, 79
 Девојчица се проглашава за најлепшу
 75
 Девојчица ће да чита, синт. 78
 Девојчица уме да чита, синт. 77
 Девојчица уме читати, синт. 78
 deca su ga u svemu podražavala 248
 Дечак и ученик седе, синт. 101
 добитњак 215
 Dobra večē(r)? 326
 Dojčin 293
 Доња пољана 218
 Доња утрина 218
 Доње брдо 218
 Доње новине 218
 Доње поље 218
 Доњи кључ 218
 дот 216
 Драгићева 219
 дубок 218
 Дубока млака 218

дугачак: кратак 218
 Дугачка коса 218
 Дугачко поље 218
 Дутор — дут 216

ђ, фонет. 317
 ђ: уђати, кођи 318
 ђелак 294
 ђичак 216
 ђула 220
 Ђурђева 219

-ер / -ог 319

жвакати 322
 жежница 322
 Жујинац (Жујевац) 215

за- 216
 забрањивати 397, 398
 Зават 216
 задржавати се 247
 заклање 398
 Закључак 216
 зачир 337
 збеговиште 215
 звездац 215
 звиждукати 322
 зелена 218
 Зелена страна 218
 Зима је 73
 зимовник 215

и 198, 199
 и, или 168, 169
 I Маčва је u nahiji Šabačkoj 247
 и, чак 168
 Иванов- 199
 Иванова 219
 Иванова пријатељица 199
 Ивина 219

ивица 292
 -ier(e) 327
 изнад 322
 -ија (бачија) 215
 ико, ишта, ко, шта 182
 Илин 219
 Илине 219
 -ина (црквина) 215
 Ironija našeg života je da nas jedino
 smrt odvodi do prve samoće → Ironija
 našeg života je to / u tome da nas
 jedina smrt odvodi do prve samoće 249
 Исићи 215
 испод 219, 322
 Испод друма 219
 Испод села 219
 испред 322
 -ица, -ице 319
 -ица (врбица) 215
 ићи, ходити и ходати 283
 -ишта (житишта) 215
 -иште 213
 -иште (просиште) 215

ја 72
 ја, ти: он/она/оно 78
 -ја (међа, стража) 215
 Ја и он седимо, Цар и царица шетају,
 синт. 79
 Ја и ти идемо, синт. 73
 Ја и цар шетамо, синт. 73
 Ја никоме никада нисам чинио ништа
 нажао, синт. 183
 Ја седим 72
 Ја седим, Они седе, синт. 79
 Јадика 290
 јаловишће — ја(d)lovišće 290
 Јански липар 219
 је 196, 203
 је // био је // биће 81
 -је (раскршће) 215
 Јевтина 219
 један 187
 Јован је *стигао* — Јован је стигао 36
 Јованова 219
 јуче 61
 Јуче сам видео и коња, синт. 61

- к- 195
 -ка, -ке, -cska 303
 кад 323
 kad(a) 204
 како 195, 204
 kal 216
 Калена (Калина), оном. 216
 Каленовац 216
 Каленовачко 216
 каленовачко 220
 каменит 218
 Каменита коса 218
 караула 220
 kišta 290
 Клик 216
 кликтати 216
 Кључ 216
 Кратка коса 218
 крив 218
 Крива ђуприја 218
 Криви врх 218
 крстатак 215
 крушачка 219
 -ко 321
 кованлук 220
 ковачевица 215
 кога си срео 33
 код 219, 323
 Код баре 219
 Код бубња 219
 Код буздована 219
 Код записа 219
 Код колодеље
 Код кусака 219
 Код чесме 219
 Код шатора 219
 којега 203
 којега дана 203
 који 195, 204
 koliko 195
 коња — видео 61
 коњска 219
 копривничка 219
 Костина 219
 kukuruz 347
 Kunaga 290
 купити / продати, синт. 38, 39, 40
 Кусадак, топ. 216
 Кусак 216
 кусак, куска 216
 Кућа је на брегу 76
 кућа — окућница — окућити 220
 ланишки 219
 Лас- 220
 Ласин 219
 Ласин огајак 219
 Ласина 220
 латинско 219
 -лац 319
 лежати 247
 лепа девојка; плава девојка; лепа
 плава девојка 50; лепа, плава де-
 војка = плава, лепа девојка 50
 лепити, прилепити 217
 лепша / лепшом (Девојчица постаје
 лепша / лепшом: лепша девојчица)
 56
 летелица / летилица 322
 Летник 220
 Летница, топ. 220
 Летовишка коса 220
 логор 215
 логориште 215
 лџпта 319
 Јуба 215
 maveh — zámavica 295
 Мала река 218
 Мали лаз 218
 Мало поље 218
 maljiv — maleti 290
 Марин 219
 Маринков 219
 Марисављевац 215
 Marko je na gubitku = Marko gubi 248
 Marko je na ispitivanju = Marko se
 ispituje 248
 Marko je u životu = Marko je živ,
 Marko živi 248
 Марков 219

Мергино поље 220, 222
 Ми се оvdје gubimo у причању — у
 причању = причајући 248
 Ми смо народ 74
 Мијаилов 219
 Милан је становао где? → Где је Милан
 становао? 204
 Милићево 219
 Милошевске 219
 Миљина 219
 Младост су деца 74
 модри 218
 Модри вир 218
 Морава 214
 Моравиште 213
 Моравчина 214
 муж/жена (Пера је Надин муж — Нада
 је Перица жена), синт. 38

над 322

Нада путује у Париз, синт. 30

налазити се 247

наћи се 247

Napolju је изlazilo sunce и Jelenka jed-
 nako pevala negde у bašti → Jelenka је
 bila у bašti, Jelenka је pevala у bašti:
 dok је bila у bašti Jelenka је pevala
 247

не 169

Ne bi се smirio dok се na kome не bi
 iskalio 248

Не може се све објаснити ни разумети
 (Све се може објаснити и разумети),
 син. 169

Нећу ни ракију, други пут ћу → Нећу
 чак ни ракију, синт. 171

ни 169, 171, 173, 175, 176, 186, 187

Ни видели га ни чули нисмо, синт.
 176

Ни викнути! синт. 168

ни, и 169, 170

ни најмање 188

ни, не 170

ни, нити 168, 173, 174

ни пошто 186

ни уколико, ни за шта 186

низакуд 186

низашта 186

Није ми ни на ум пало..., синт. 171

ниједан 187

ниједан, један 187

ниједанпут 187

ниједаред 187

ниједном 187

никакав 188

никоји 188

нимало 188

ниодакле 186

ниоткуд 186

нипошто 186

нити 173, 175

Нити пије нити пуши, синт. 168

ниуколико 186

ништа 184

njegova prijateljica 196

njegovi pristaše — njegove pristaše 319

njihov 199

Овај ауто је „Москвич“ 60

Овакав ауто видео сам и јуче 60

ovo 199

Ovce pasu у stadima → Pasu stada ovaca
 249

Огајак 220

огајити 220

Odanda idem bez mira, по свету 247

Окно 216

око 216

Омладина су млади 74

Он је из Београда 76

Он је мазга 74

Он неће ни да чује, синт. 168

Он свира који инструмент? → Који ин-
 струмент он свира? 204

Он седи, синт. 72

Он у tome види uspjeh — за njega је то
 uspijeh 249

она — лице (она је бледа у лицу —
 лице јој је бледо) 44

ono 199

oplet — oplat — poplesati 290

орлов 219

- Осоје 214
остати (остајати) 247
Ошљачка коса 220
- и: ф 318
Павлов 219
Паљци 216
панађуриште 220
Пара 216, 220, 222
Парлов шампион 73
Rathissus — Tisa 264
páščiti se — raštiti se 290
Педна (<*Петна) 293
Пера је Јови продао кућу — Јова је од Пере купио кућу 42
Пера је купио књигу од Јове → књигу је Пера купио од Јове или од Јове је Пера купио књигу и сл. 41
Пера личи на коња 39
Пера личи на Наду — Нада личи на Перу; угао α је једнак углу β — угао α је једнак углу β и сл. 39
Пера продаје ципеле 40
Пет је девојчица 76
Пет је дечака 76
Пет је дошло, Читати је лепо, и сл. 79
Pe-to-no (=Петрус) 293
Петоро је дошло / Петоро су дошли 75
Петоро је лепих 75
Петрово 219
пландиште 215
планинар 214
Плац 215
по 247
под 219, 322
Под грачу 219
Под косу 219
Пођем, клецам, идем, застајавам ... 71
пожарник 215
Пољаница 214
Пољанка 214
Поље 214
попадина 219
попове 219
поток 214
поточар, знач. 214
Поточар 214
Поточара 214
Поточари 214
поћи (пођем = L_x) 71
почивати 247
пред 322
predstava — šou 325
Prekinuo si nas u gotovoj svadji — u svadji = mi se svadjamo 248
преко 219
Преко баре 219
Преко пољане 219
Преко реке 219
Пржак 216
пржевина 216
пржити, спржити 216
Прилеп 217
Приновци 217
Присоје 214
Прљачка коса 220
прљити, сагоревати 220
profesor književnosti 196
prošla je 199
puhati i duhati 319
- рад, радња, радионица 322
Радосављева 219
rađuje 196
Рајкова 219
Ракина 219
ракетин 219
Ракитина коса 218
Рамново 214
Рамњак — Равњак, фонет. 214
раскрсница 215
Рашинац 215
Reljković — Relković, фонет. 318
римско 219
Ружичина 219
рујно (вино) 350
- Сава 221
Сакина 219
Сакина чесма 221
Сакинач 221
Сако 221
Саковац, топ. 221

- samo 199
 samoposluživaonica 325
 Сампас 217
 Сантина 219
 саставак 215
 Свега тога ни нема, синт. 170
 Svi su u zabuni 248
 se 196, 199
 se ne vgahe 290
 седети 72
 седех, сеђах 81
 седим 79
 седим (ходам) желним ... 102
 сеч-, сеч- 217
 селиште 215
 село 215
 сестра: брат је гледао сестри у очи,
 брат је гледао сестрине очи 43
 Сечине 217
 Сечница 221
 Симино 219
 Сињи Вир 216
 Сноковачки 219
 сјећи 221
 -ski 325
 slāvŭj 132
 Сладун 217
 сланиште 215
 Словен 264
 смётња 319
 смѡква, смѡква 319
 спахиске 219
 спахиско 220
 Србин 264
 Средње брдо 218
 средњи 218
 срео сам Наду 33
 стајати 247
 Станкин 219
 Станојева 219
 стар 218
 Стара Морана 219
 Стара трла 219
 Старе новине 219
 Старе њиве 219
 Стари бунар 219
 Стари виногради 219
 Стари друм 219
 Стари Исићи 219
 Стари кључ 219
 Стари мост 219
 Стари прњавор 219
 Старо брдо 219
 Старо гробље 219
 Старо село 219
 Стеванова 219
 Стигао Саша 73
 стражиловица 215
 сув 218
 Сува бара 218
 Суви до 218
 Супски 219
 сутра, знач. 63
 таван 215
 tāj 134
 Тања 217
 Taurunum — Zemun 264
 -telj 319
 тења (тиња, тоња) 217
 Тењак 217
 tē(r) 339
 тетребово 219
 Ти и они шетате 74
 Ти подаци се налазе у поменутој књизи
 → Поменута књига садржи те по-
 датке 38
 Ти сама ни не треба да идеш, синт. 170
 тиња 217
 тйњав 217
 Тито допутовао у Београд — Тито у
 Београду 106
 (t)ko 195, 204
 to 199, 200, 202, 249
 То сам ја 78
 То смо ја и брат 81
 то (што) — у томе (што) 249
 тоборниште 215
 Товал 217
 Товалско поље 220
 Годорова 219
 топола 215
 Тополовица 215
 Топоље 215
 Трештена 217

Трешченик 221
 Трнов-ик 215
 трновита 219
 трново 219
 турски 219
 Туторови свињци 220

ћ, фонет. 317
 ћумурана 220
 ћумурњача 220

у 249
 u Bermu, фонет. 317
 U gradu je mirisala jesen 247
 -ул, -ула, -уло 256
 urnebes 292
 Урсуличка 219
 usput — uz put 322
 U tankom pepelu ležao je bačen crni
 pekarski nož 247
 U tim svadjama stalno su joj govorili ...
 → u toku / za vreme tih svadja ... 248

ф: п 318
 Ферат Зачир, кавазбаша — Ферат, за-
 чиски кавазбаша 337

х, фонет. 318
 халуга 214
 hlišč — olúja — luna 290
 Хрват 264

Цар и царица шетају 74
 Цар је шетао, синт. 73
 Цар шета, синт. 72
 Царица је горда, синт. 73
 Царица постаје гордом 75

Цветков 219
 церова 219
 Церов-ац 215
 Церов-ик 215
 циганска 219
 црвени 218
 Црвени брег 218
 Црвени поток 218
 Цреварско брдо 220
 црни 218
 Црни кључ 218
 Црновршки 219

чак 171
 чаша је допола празна, чаша је допола
 пуна 43
 Čeka se samo zapovjed oficira na bijelom
 konju 250
 черкеско 219
 čij-198
 čija 197, 198, 201
 čija prijateljica 198
 čiji 195, 198, 199
 -чина 214
 -чина (Грабчина) 215
 Читати је лепо 106
 Читати је пријатно 75

џ, фонет. 317
 џидовско 219

шанац 215
 шарен 217
 Шаренче 217
 шибовити 219
 шљивова 219
 šou 325, 326
 što 196, 197, 203
 što/šta 195, 204

Остали словенски језици

а, фонет. 11; -а 358
 adraš 382
 Аз никога на никого не съм правил
 нищо лошо..., синт. 183
 anī (ni) 191
 -ага 364
 -арина 358
 Ах колко /какво хубаво време!, синт.
 144
 ах, ох, ой и др. 143
 ах че 145
 ах че, их че, ой че... 144

без да 179, 180, 189, 190
 ...без да отговори→ не отговаряйки,
 като не отговори, синт. 179
 bez uzgadŷ 125
 Бијада 364
 -бина 358
 блескав 358
 bljusti 237
 боготворить-кумир 230
 b(o)žimъ istvorěnjemъ 124
 бор- 364
 Brat je (byl) učitelem —
 Brat je (byl) dobrŷ učitel, синт. 76
 Брат учитель — Брат был учитель/
 учителем — Брат будет учитель/
 учителем, синт. 76
 brěp- 256
 brojač 382
 byj: bju 130
 был // будем 81
 Была зима 73
 ВЫТИ 158, 237
 běhu 238
 běše 238
 bōd- 237

важечки 358
 Vas'ko: Vasŷl' 123
 Váščenko 123
 *věděti 386
 веднѣж, един път 187

веселиши 158
 *večerŷn'ī + jī 136
 *večerŷn'ijī 136
 *večerŷn'ъ + jī 136
 večŷrnij 136
 vzaem' 128
 vzajemne 128
 vzajěmnyj 128
 видеть — зрение 230
 vodolěsъ 128
 vóen' 128
 vójen, vijná, фон. 128
 vojín 128
 voroběj: vorobjá 130
 vosъ 130
 vgrabec 132
 wróbel 132
 vsakoje 238
 vsacěi 238
 vsemu miru 238
 входить-член 230
 ВЪ ВЪЗ ЛЮБЛЕНИИ 158
 vъ zaimъ 128
 vъ zajemъ 128
 vъ ime tvoe 238
 vъ mirě 238
 vъ nihъ 238
 vъ seбě 238
 вѣлѣти'к 158
 vъz, roz, bez, iz, 135
 vъzlija 130
 vъzъgěvъ isusъ očima svoima 238
 vъsъ mirъ 238
 vy ime (= vъ ime) 134
 vy istinou 134
 vyj: vju 130
 vyj, vŷju 129
 vyju; věnec"... vyje 130
 věrou mēte 124
 вѣчѣн'и 158

Г, граф. 121
 g', k', граф. 150, 152, 165
 g', k' - d', t', граф. 149, 150, 163
 g', k', dj', č' 163

- *gnoj - i 129
 *gnoj - in - њ 129
 говоцвет 291
 godina 238
 gostьmъ, пощьmъ, gostьmi, пощьmi, go-
 стьхъ, пощьхъ, обл. 132
 grud - њn - њ 129
- d: d mórju 125
 d', t', l', n', j, граф. 151
 da bǫdǫtъ 237, 238
 da sъbǫdǫtъ sec 237
 da sъbǫdǫtъ sę 238
 da sъkopъčajǫtъ sę 238
 da sǫtъ 238
 даже 171
 daľь emu esi, esi emu daľь 237
 daľь esi 238
 dastъ 238
 день, который он проспал... 225
 день, который он спал... 225
 *dobrŭ + jŭ > dóbryj 133
 должен 224
 dostoénstvě 128
 dostojenъ 128
 dostójjinstvo 128
- dj', é' 163
- e 132, 133
 e, o, граф. 152
 един 187
 edinъ отъ voenъ 128
 -ej: počěj, postěj 132
 -ej (svyněj) 132
 Это — я 79
 емъ ju za rokou 128
 -ец (-овец/-евец) 364
- ž', d', š', t', 163
 ž, č, dz (z) 163
 ždat' 125
 žeby yšly 125
 životъ 238
- žiznъ 238
 žitiiskъ (žitiiskaja, žytějs'kyj) 130
- z~iz 125
 z', d', s', t', граф. 150
 z domom — s selom, iz domu — iz
 sela 124
 z travy 123
 заемъ 128
 zajemnyk 128
 zbyty 135
 земля пахать 224
 zijty 136
 зима 73
 zirvátý 135
 zli 128
 *zlyjy 128
 zmija — zmija~zmьja 131
 znajuti i 137
 znajšol 125
 znajǫtъ 238
 *znati 386
 *zъlij: 128
 *zъloji — zlij 128
 *zъljъj — zlyj 128
 zъlyjě 128
 zy(j)ty 135
 zyrvaty 135
- и, и, i, л, ѡ, н, i, граф. фонет. 121, 129,
 150, 158, 160, 161
 ѡ, граф. 149
 -и 135
 и, дори, дори и, поне, даже 171
 i- : ívolha, ího, íhor, íhraška, ílem,
 ínšy, ínij~íněj, ískra, ístyk, ístyna
 123
 i-, ik 125
 i- : išón, išlá 125
 i~j 123
 i~j~# 126
 i-, j: itý~jty 125
 i, j, ѡ 137
 i-, je (Jerusalým, Jeryxón, Jeremíja) 124
 i (ji) 137
 i- (jŭ-) 141

i, ji, граф. 159
 i моѥ вѣса твоѥ сѣтъ i твоѥ моѥ 237
 i, o, f, h, граф. 151
 И през ум не ми минаваше... синт. 171
 i, ti 125
 i, ŭ, фонет. 121, 140
 i, # (Hnat, hra, klo, krýha: Ihnát, ihrá, iklo, ikrá) 126
 и, чак, даже, дори 168
 i, ъ 132
 i, y, фон. 122, 140
 i (>y) 133
 iaies, jaječok 128
 Iván~Jvan 123
 Iváško~Vaško 123
 id 125
 iždáty (yždal) 125
 иже, иже 158, 160
 iz 124; iz: z 126; iz~z 124
 iz~z(<*jiz) 123
 iz(is~z) s 124
 iz pšenicě 123
 ИЗВАВИ 158
 ИЗВОЛИ 158
 изобщо 171
 izъ bratomъ 124
 ij 130
 -ij 132
 -иј- 130
 -ија 358
 -iја, svinija, sudija 132
 -ije, -ье 131
 *-iji 132
 i(ji) 127
 -ij(ъ) 132
 ik, do 125
 ik, iklo 125
 ikrá 123
 Iljá~na Llju 123
 имам видено, имав видено, ќе имав видено 360
 ímam: pjámam 126
 imát 124
 ИМЕНИ 156, 160, 161
 imieć: ímam 126
 imieć // mieć 126
 imjá 123
 imovírnyj (i->j-) 123

имотен 358
 imъ věry 128
 ИМѢЖЕ 158
 iměti~měti 124
 -in- (-yn-) seljanýn 128
 -ина 358
 is'vezan 124
 is'káty 124
 isplъnenъ 237
 isplъniti se 237
 ispljat' 125
 исправи 158
 istalasja torhuvlja 124
 istalosja 124
 istótnyj 125
 itý, idú 125
 itý~jty 123
 ihlá 122, 124
 ihrá~*jhra 125
 ihráty 124
 ihъ 238
 ihъže 238
 -ица 358
 iščē (iszczē) 125
 -иште (-ишта) 356
 j, фонет. 121, 129, 132, 135, 140
 j: *jǫgъlъka>*jgolka>hólka 123
 j- 134, 135
 j-, i- (Jvan, jménnja, imovírnyj, inákše: Iván, iménnja, imovírnyj, inákše) 126
 j', i', 163
 (j)+ъ 129
 j+ъ, ъ+j, ъ+j, фон. 122
 javihъ 238
 jajéc', jajcé 128
 jati: *jъmu 129
 je 128
 ji 127, 129
 (j)i- 124, 134
 *ji 133
 *ji, *ji 128
 ji, yj, ij, фон. 122
 jménnja 123
 jъ 127, 129
 jъ, ja, je 284
 jъ, ъj, ъj, фон. 122
 jъm - (im-) 129

к 125
 k~ik 125
 -ка, 357
 kamínnja 131
 kaměnje 131
 какъв, колко, как 144
 klo~iklo 125
 klyk 125
 kneženije 131
 кој(што) 359
 който, която 175
 компир, кртули, патати, б'рбулки,
 клонбурки 361
 kon' - 129
 kopiunij 130
 krýha 123
 krýha (<*jīmati, *jīgra, *jiskrjīkr-, ikrá
 123
 къ тому 238
 kuj: kujá
 Kúživ 130
 *kqs 216

] = l-jubav, jubav 153
 Lariona, обл. 124
 lyj: llju 130

majet' 124
 majut 126
 малко 188
 maly 126
 маџи 158
 Matka je (byla) zdráva, синт. 76
 máty 123
 mieć mam (imać) 126
 miza 382
 -мина 358
 mirg 238
 мне нужно было ийти самому, синт.
 224
 mnja~mnje 123
 moje jměnnja 126
 moléxouti i 137
 МОЛИМЪ, МОЛИМЪ 158
 МОЛИТВАМИ 158
 МОЛИТВЪЖ 158

Мома е убава — Мома стана убава 76
 Моме сака да чита 78
 myj, mýju 129
 mēti: mam
 mēti: mamъ, фонет. 126
 mēti/mieć: mam 127

na jmja 125
 на слоужьѣти 158
 naemnikъ, najětnuk 128
 naimniku 128
 насхите — нашите 365
 ne 126, 179, 180
 не + и = ни 190
 не + и + то, ти = нито, нити 190
 ne + imam, ne + ima 126
 Не можеше да се залови с нищо (= не-
 що), синт. 182
 ne > ně 127
 Не се провали ни тогава ни после,
 синт. 175
 nemá 126
 (ne)мамъ, (ne)mate 124
 ни 174, 188
 ни, нито 167, 168, 171, 174
 nie 191
 никакъв 188
 никой 188
 Никой не работи; Всички не работят;
 Някои не работят, синт. 181
 Никой никога никъде в никакъв слу-
 чай на никого не е казал нищо за
 никого, синт. 182
 -нина 358
 нито 174, 175, 176, 179, 187
 нито, ни 173, 177
 Нито пие, нито пуши, синт. 168
 *počiji (-i/-ъ, j) 129
 *počijъ (почьъ) 129
 пось: посьју, pičěju 130
 -няк//--ни 282
 пуј, nýju 129, 130
 ně 127
 ně zriši (<ne zřiši) 127
 ně iděte 127
 ně izgъnaša 127
 ně i(z)ženou 127

ně iznesěť se 127

ně imamъ 127

ně iměti 127

ně ispravišъ 127

ně istergnety 127

ně iščete 127

ně iščety 127

něizmolimo 127

o, l+N 164

o imeni tvoemъ 238

o isveršeny 124

o nihъ 238

o~ob 137

ω, пѣ, граф. 157

o sihъ 238

-o, -y: ko Is(us)ou, vo isxodъ, izo
istlěnyę, oto izbiščnogo 134

ō, ū 164

obiimaše 137

овратъ 158

объ 137

-овина 358

один и тот же 224

odъjti 135

Ojciec jest chirurgiem—Ojciec stal sie
chirurgiem 76

*okos, *očes 216

он проспал весь день 225

он спал весь день 225

ot, граф. 155

ot~отъ 135

отъ plodovy (=plodovъ) ихъ 134

отъ tebe estъ 238

o(тъ)сь moi vъzljubiti i 137

ousěknōti ja 137

-општина 358

Парлов чемпион 73

Patēja, обл. 124

pachnieć 291

pe, граф. 149, 150, 153, 155, 162, 165

peller, граф. 155, 156

Петре е овчар — Петре стана овчар 76

pečijá 131

pidijmaty 136

pirváty 135

pitý 135

po+biti 135

po+iti 135

po+gvati 135

pobyty 135

пойдем

poljudije 131

pomýji 130

počъteti i 137

pravda...izbaviti i 137

priemъ 128

priimъ 128

prijaty i 134

пример 381

propyjáka, propýty 130

proslavihъ 238

proslavljq 238

pry- 131

prýjatel' 131

prýjémnyj 128

prězde byti vsemu miru 238

prězde daže ne bystъ mirъ 237, 238

pujty 135

purvaty 135

pyj: pju (pjányj, pjávka) 130

пѣ, граф. 160

пѣ, хлѣ, тѣ, тѣ, граф. 157

pčetyky 130

Рабочие строят дом — Дом стронтся
рабочими 38

Ребятишки (были) бесстрашный народ
74

roz+iti (se) 135

roz+gvati 135

rozirváty 135, 136

rozkazaty 135

rozýbrati 135

rozy(j)ty(sja) 135

rozyrvaty 135

s', j: *jskati>s'káty 123

s toho sela 124

Саша приехал, синт. 73

*včtyъ, svety 161

- sěj zákon 136
 sej, ses' 136
 sem 379
 sij (syj) 136
 sijati, zijati (sѣjaxu, зѣjanija; възлѣja)
 130
 sjájaty, zjájaty 130
 sjáty, zjáty 130
 s'káty 123
 skrýtysja 123
 slávej (<-ěj-) 132
 slavij 133
 slávik 132
 słyszeć 291
 solověj: solovjá 132
 solověj: solovjá < *soloviji:solovija 130
 *solovij 133
 solovij: solovija 133
 *solovyj: *solov(y)ja 133
 spjat 125
 srebroiicъ 128
 stowik 132
 *stojī — stij 128
 stótny 125
 stryj: stryjá (stryja) 130
 сум 358
 съ 124
 съ + biti 135
 съ + iti 135
 съ + гъvati 135
 съbyti se 237
 съvѣdѣтъ 238
 съkazahъ 238
 съhraniti 237
 съ 136
 *съ + jī 136
 Sydorenko 124
 syj (ofij: qui est) 130
- ТВОИ 158
 ТВОИХЪ 158
 tvoja sqtъ 237, 238
 tečijá 131
 тина 217
 *tjamiti 295
 to + j > toj 134
 toj 134
- тот же самый 224
 тѣ, тѣ, граф. 133, 157
 тѣ > to 134
 тѣне///-тне 282
 tydzien 134
 týžden' <tyj-že-den' 133
 tyj 133, 134
 tuna 217
 тынь, твань 217
- ѣ, граф. 162
- ѣ 133
 u, y, граф. 151
 ŭ > ŷ 140
 ŭ > y 133
 -ŭ > -ъ 133
 u, o, граф. 152
 uže 238
 *uměti 386
 umъjo 129
 utern 381
- f, граф. 150
 f - p 155
 f, h, граф. 152
 fort 155
 friudil 131
- hie, граф. 155
 hier, граф. 155
 hnójem, hnij (<gnoj-ьмъ, gnoimъ) 128
 hnojenъ 128
 hólka (<*jǫgъla, *jǫgъlъka) 122
 horoběj~vereběj~voroběj 132
 hra 123
- czuć 291
- časъ 238
 čas jsou peníze 75
 „че“: Ах че хубаво време! синт. 143

čuvajček 389

čuj: čujá 131

čujá 131

ш, т, граф. 162

ш, њ, граф. 156

-штина 358

што 359

šče (ješče) 125

шѡ, мѡ, граф. 157

šьѡ, šьѡ 125

шѡстѡуѡю 156, 160

šuj: šýju 131

šýja 131

šýju, šýja 131

ѡ 134

-ѡ 135

ѡ + i, граф. 161

ѡ + ѡ 161

ѡ + j 133

-ѡ + j- 134

ѡ + j, ѡ + j 136

-ѡ (sѡ, podѡ, nadѡ, peredѡ) 135

ѡ, ѡ, граф.

ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, граф. 155

ѡ, у 135

ѡ, ѡ, ѡ, граф. 156

ѡ, ѡ, ѡ, граф. 161

-ѡ 137

ѡ (gostýjĭ, počýjĭ) 132

ѡ > i 137

ѡ + j 136

-ѡjĭ 132

-ѡj(ѡ) 132

ѡѡ 339

у 132, 133, 134, 137

ѡ, ѡ, граф. 161

-у- 135

у, ѡ 129

-у < -ѡ 134

ѡ, ѡ, граф. 121

ud žencjum 125

yzlŷetsja 130

ýi > у 161

ýj 129, 130

-ýj (počýj) 132

yk kotorým 125

yk semu 125

yškody 125

yšly...narodove 125

ѣ, фонет. 131

ѣ > i 125

ѣ, ѣ, граф. 121

-ѣj(ѡ) 132

čšče 125

ѡѡѡ 160

ѡѡѡѡѡ 156

ю, ѡ, ѡ, граф. 155

юже (-ѡѡѡ) 156

ѣ 238

ѣ(а), ѡ: žati: žnju, tjati: ѡnu итд.,
фонет. 129

ѣѣ 238

ѣ, ѡ 164

ѡ, ѡ 163

ѣ, ѣ — ѣ, ѣ 164

ѡѡ, ю, ѡѡ, граф. 164

ѡѡ, ѡѡ, граф. 156

Несловенски језици

а) Лайтинца

about pianists, about pianos 37

abs te sunt 237

ad okulos 12

achenial 11

Bezeichnung — Bedeutug, знач. 36

buy, sell 41

buy: sell, husband: wife 38

custodire 237

dare 216

Der Direktor erwartet seine Gäste, синт. 66

Der Meister nannte die Frau eine gute Arbeiterin, синт. 66

Die Mutter erzählt (den Kindern) (eine Geschichte), синт. 66

Die Mutter kauft (Milch) ein 66

Die Pflanze geht ein 66

Der Referent bittet (die Zuhörer) für diesen Zwischenruf / um Verständnis, синт. 66

Der Schüler beantwortet (dem Lehrer) die Fragen, синт. 66

Der Schriftsteller übersetzt (das Buch) (aus dem Russischen) (ins Deutsche), синт. 66

dote < dös 216

e-re-i 306

e-re-re 306

eo ipso 10

Es blitzt 66

Es regnet (Blüten) 66

et mea omnia tua sunt, et tua mea 237

feucht, nass 220

how 195

how much 195

impletum 237

it, that 199

John buy books from Fred — Fred sells books to John, синт. 46

John sold the book to Mary — Mary bought the book from John, синт. 40

kar' exokhen 7

klar 381

la terre tourne, que vous dit-il? 48

Lache 220

Look! John is being beaten by Fred! —

Look! Fred is beating John!, синт. 46

margo 220

men, feet 11

mother 11

oculis 237

only 199

para 216, 221

prius, quam mundus esset 237

qu, quh, gu, guh 309

quā, quā 10, 13, 14

que 298

servare 237

sine data morte mortua est 291

sua morte 291

suis 237

Sumpf 220

tanya 217

tāvā 217

tavla, tavlā 217

tavle 217

teach, learn 41

teacher 11

that (distant) 199

their 199

this 199

ut impleatur 237

ut sint 237

wh- 195	whose 195
what 195	why 195
when 195	
where 195	yan 219
which 195	
who 195	zot < diatos 296

б) грчки

Ἀλέξανδρος 364	χ, ξ, ψ, 157
Ἀνδρῶν ἄγιων βίβλος 315	καὶ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστὶν καὶ τὰ σὰ
Βρασίλας 294	εμὰ 237
δεθόξασμαι 238	κολοφῶνα κακῶν ἐπένας 206
η=И, граф. 155	παρὰ σοῦ εἰσιν 237
ἔδοκας (δέδοκας) αὐτῷ 237	πεπληρωμένην 237
ἐν αὐτοῖς 238	περὶ αὐτῶν 238
ἐν αὐτοῖς 238	Πετρος, Πेत्रα 293
ἐν τῷ κόσμῳ 238	Πεφνος 293
ἐν τῷ ὀνόματί 238	πληροῦμαι 237
ἐπιχώριοι οὖρον ἔλασι 206	πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι 237
ἐρανέροσα 238	Πυθνα ≤ Πυтна 293
χελώνη 295	ΡΗΔΩΞ 293
ι i η, o i ω, граф. 152	Σύδιρ Ἰσαάκιος 124
И, η, граф 158	Σάκιј Ἰσίδωρος 124
ἵνα ὥσιν 237	ταβλα 217
ἵνα πληρωθῇ 237	τηρέω 237
Ηnat Ἰγνάτιος 124	φυλάσσω 237

Балтичко—словенски језици

eiti 123	ieškóti 123
-ejo/o- 284	

Индоевропски језик

*solovēi 133	*ei 123
--------------	---------

РЕГИСТАР ИМЕНА

- Agani Hilmi** 295
Adamec Přemysl 31, 32
Adamič France 390
Адамовић Милан 290
Адмони В. Г. 65, 68
Ajeti Idriz 312
Акиндин Григориј 295, 309, 310
Аксаков К. 279, 286
Алексић Радомир 391, 395
Alerić Danijel 290, 316, 317, 325
Altbauer Moshé 313, 315, 334, 355, 364
Anathanarayana H. S. 207, 210
Ангелов Боњ 334, 335, 338,
Angelova Rosica 279
Andersen H. 136
Andoljšek Ema 377
Андоновска Ј[елица] 365, 366
Андреевски Петре М. 354, 365
Андрейчин Л. 143, 176
Andrejewsky Alexander 224
Андрић Иво 169, 170, 171, 173, 174,
 178, 182, 183, 184, 186, 188, 189, 192,
 260
Andrović Ivan 403
Аникита Лав 335, 336
Anić Vladimir 270, 317, 319, 325, 326,
 329, 344
Антић Вера 366, 400
Antoljak Stjepan 347
Antonijević Dragoslav 312
Антош Антица 405
Апостолски Михаило 354
Апресян Ю. Д. 38, 44, 227, 229, 230
Аристотел 71
Арсенијевић Миро Л. 347
Арсова-Николић Лидија 354
Арсовић Југослава 329
Арутюнова Н. Д. 71
Asia East 5
Ascoli Isaia Graziado 403
Атанацковић Богобој 341
Auty Robert 162, 326

Baar Adolf 403
Babby Leonard H. 224
Babić Stjepan 317, 319, 325, 326
Babler Otto F. 388
Badalić Josip 279, 348, 413
Bajec Anton 377, 388, 404
Bajić Branislav 391, 396
Bajt Drago 270, 276
Bajcinca Isa 295
Bally Ch. 17, 228
Bandelj Vincenc 403
Банковић-Тодоровић Олга 267
Bańkowska A. 191
Barac-Grum Vida 290
Barbarić Štefan 381
Barvinok H. 123
Bardhi Mehdi 267, 295, 299, 304
Barić Ernest 290
Barić Eugenija 319
Barićević Adam A. 295, 307
Баришић Фрањо 335
Барјактаревић Данило 317, 319
Барјактаревић Мирко Р. 407
Barnet Vladimir 231, 279, 287
Bartolić Zvonimir 401
Bar-Hillel Yehoshua 40
Баскић Радмила 267
Бастова Љубинка 295, 400

- Batagelj V. 270, 276
 Batistić Tatjana 38, 245, 247, 250, 268, 319, 323
 Batušić Ivana 391, 395
 Bauer Ivan 329
 Bauer Jaroslav 69, 279, 286
 Bačvanski Marija 295, 319
 Bevk France 287
 Бегунов К. Ю. 408, 415
 Бегунови Јуриј 335, 336
 Bezić Jerko 313, 316, 381
 Pezljaj France 221, 256, 279, 290, 381
 Белински В. 279, 286
 Белић Александар 2, 48, 51, 54, 64, 74, 221
 Bellert Irena 36
 Belostenec Ivan 344, 391
 Beneš Boguslav 279
 Beneš E. 32
 Bennett Emmett L. 295, 306
 Benson Morton 279, 296, 319, 391, 390
 Beran Zdenka 296
 Bergk Theodor 210
 Berić Vesna 296
 Bernštejn N. A. 13
 Бессонов П. 279, 286
 Бећар Драгица 326
 Бибовић Љиљана 42, 270
 Bierwisch Manfred 36
 Bizzaro Dživo 296, 307
 Bühler K. 55, 56, 63, 65, 71
 Birkfellner Gerhard 313
 Битракова-Грозданова Вера 290
 Bićanić Sonia 270
 Бисевска Кита 279
 Бисевски Трпко 366
 Blažetin Stipan 348
 Blažič-Jerman A. 270
 Blaznik Pavle 407
 Blanár Vincent 290
 Bloomfield L. 56, 57, 71, 230, 400
 Бован Владимир 348, 404
 Bowta S. M. 299
 Богдановић Димитрије 335, 336, 338, 339
 Богоров Ив. 185
 Богородицки В. А. 65
 Бођански Ј. 279, 286
 Božanić Bezić Nevenka 407
 Božić Zoran 377
 Božić Mirko 326
 Bojc Etbin 381
 Bonač Stane 390
 Бондарко А. В. 251
 Бондарчик В[асилиј] К. 279
 Bonifačić Nikola 348, 349
 Ботев Хр. 172, 192
 Boulding K. 7
 Bousquet J. 290
 Бошков Слободанка 267
 Бошковић Милорад 346
 Бошковић Радосав 279, 290, 339, 391, 398
 Bošković-Stulli Maja 348
 Бошњак Ј. 262
 Bradač Fran 388
 Braim Mirko 339, 391
 Brang Peter 408
 Bratanić-Čimbur Marija 270
 Bratko J. 270, 276
 Браун Велс 225
 Brewster Paul G. 296, 305
 Brecht Richard D. 204, 223, 224
 Bright W. 6
 Brinar Miran 388
 Бринкман Х. 65, 70
 Brnčić Vera 403
 Browne Wayles 195—204, 205, 223
 Browne Mayles 270, 280
 Brozović Blanka 391, 393
 Brozović Dalibor 231, 280, 317, 319, 326, 339
 Brugmann K. 53—56
 Брук С[амуил] М. 280
 Brumen Niki 401
 Bugarski Ranko 270, 272, 273, 274, 296, 400
 Budal Andrej 406
 Будимир Милан 261—265, 296, 312, 339
 Будимир Цвијета 262
 Budmani Pero 204
 Budor Karlo 271, 296, 347, 391
 Buzuk P. 124
 Bujas Zeljko 271, 296, 339, 391, 393
 Булахов М. Г. 280, 319

- Булаховски Ј. А. 57
 Bunc Stanko 388
 Buscha J. 66
 Buttler Danuta 76, 280
 Buturović Djenana 348
 Buchtelova R. 26
 Buysens Eric 296
- Wagner Zdzislaw 329
 Vadnal Alojzij 391
 Вазов Ив. 172, 177, 192
 Vaillant André 152, 158, 339, 366, 374, 408
 Вајнрајх 229
 Вангелов Атанас 354
 Van den Berghe P. L. 19
 Van den Berk Christian 271, 338
 Vardjan France 301
 Varl-Purkeljc Franciska 387
 Vasić Pavle 392, 397
 Vasić Smiljka 271
 Watkins Calvert 210
 Vachek J. 3, 19
 Veder William R. 313
 Weil Henri 29
 Weinrich H. 14
 Weisgerber L. 65
 Велецкая Наталиа 280
 Wellek René 271
 Velčić Ivana 296, 320
 Венелин J. 280, 286
 Verbinc France 389, 391
 Verburg P. A. 18
 Verdiani Carlo 139
 Верешалин Е. М. 233
 Верещагин Е. М. 313, 315
 Веркович С. 366, 374
 Веселиновић Јанко 176, 260
 Vescu Victor 296
 Večerka Radoslav 315
 Vigorita John F. 205—211
 Vidov Božidar 329, 331, 332
 Vidović Radovan 271, 329, 335, 339
 Vidović-Muha Ada 381
 Видоески Божидар 255, 280, 281, 354, 355, 357
- Wiczorkiewicz Branisław 280
 Wiener N. 5
 Wijk N. van 313, 315
 Williams Frederick 37
 Vilke Mirjana 296, 320
 Виноградов В. В. 55, 57, 74, 227, 228
 Vince Zlatko 317, 320, 329, 339
 Vincenzi Giuseppe Carlo 271
 Vinja Vojmir 296, 391, 392, 395
 Vitorović Nada 388, 391
 Wickram G. 296
 Вишински Борис 355, 359
 Vlatić A. 320, 326
 Влајинац Милан 392
 Влайков Т. 172
 Vlatković Mira 296, 320
 Влаховић Петар 348
 Woźniak Kazimierz 405
 Vokshi Hasan 296, 302
 Volkov N. 127
 Волос Рената 280
 Vončina Josip 267, 339, 340
 Voskresenskij G. 128, 136, 140
 Vossler Karl 56
 Вражиновски Танас 280, 366, 408
 Враз Станко 366, 371, 374
 Vramac Antun 334, 343
 Vrana Josip 149—166, 281, 237, 238, 336, 337, 340
 Vratović V[ladimir] 297, 408
 Vratuša Anton 401
 Wright von G. H. 25
 Вроцлавски Кшиштоф 281
 Вујаклија Милан 392, 395
 Вујановић Драгутин 408, 412
 Вујичић Д. 255, 256
 Вујичић Стојан Д. 329
 Вујновић Душко 271
 Vuk Vili 408
 Вукановић Татомир П. 348, 352, 353
 Вукобрат Слободан 297
 Вуковић Анђелко 348
 Vuković Gordana 271, 274, 297, 320
 Вуковић Драгутин 349
 Vuković Jovan 55, 231, 256, 271, 320, 340, 342
 Вукомановић Славко 317
 Vukušić Stjepan 317

- Вулетих Вера 281, 400
 Vuletić Branko 271, 326, 329, 344
 Wundt W. 54
 Vučetić Šime 326, 329
 Vučetić Zorica 271
 Vyšenc'kyj Ivan 125, 138, 140
- Габеленц Г. 53, 54, 57, 71
 Gabričević M. 291
 Гавела Ђуро 408
 Gavrilović Dušan 347
 Гавриловић Славко 408
 Гавриш Ксения 355, 359, 400
 Gadamer Hans-Georg 272
 Gaj Ljudevit 326, 349
 Gallis Arne 43, 312, 320
 Gams Ivan 388, 389, 390
 Gantar Kajetan 297, 400
 Garvin P. L. 3, 4, 9, 22, 25, 26
 Gashi Skënder 296, 297
 Gvozdenović Jadranka 382
 Геземан Т. 366, 374
 Geldner Karl Friedrich 210
 Георгиев Вл. 216, 221
 Георгиевски Георги 355
 Gerčan Oktavijan 392, 393
 Гигова Мирјана 314, 366
 Gjurin Velemir 377
 Глигоров Иван 355
 Glušić-Krisper Helga 377
 Гогушески Димитар 355
 Godart L. 297, 306
 Голомб Збигњев 355, 400
 Golorej Ivan 390
 Golyšenko V. 139, 140
 Гортан-Премк Даринка 245, 320, 392, 397, 402
 Grabar Biserka 281, 314, 336, 338
 Grad Anton 382, 388
 Gradišnik Janez 377, 378
 Granville Hatcher Anna 32
 Grafenauer Bogo 382, 400, 405, 407
 Grafenauer Ivan 382, 384
 Grahek Sanja 272
 Graciotti Sante 408
 Gračanin Mihovil 347
 Grgić Berislav 392, 393
- Grebe P., 66
 Grepl Miroslav 112, 251, 281, 284, 285, 288, 320, 324
 Григорович Виктор И. 366, 371, 374
 Grünenthal O. 233
 Гринцкат Ирена 191, 320, 336, 338, 340, 343
 Грковић М. 256
 Grošelj Milan 382, 400, 401
 Grochowski Maciej 251, 281
 Gruzinskij A. 128
 Grujić Branislav 392, 397, 399
 Грујић Н. 409
 Gspan Alfonz 401, 413
 Губанов Анатолий 355, 359
 Гудков Владимир П. 320, 343, 408
 Guiraud P. 245, 247
 Ѓурчинов Милан 281, 287
 Gustav Mayer 221
 Ghadwick John 297
- Davidson Donald 37, 39
 Давичо О. 170, 171, 175, 176, 180, 183, 192
 Daneš František 3—27, 29, 32, 35, 67, 251
 Даничић Ђура 246, 256, 260
 Dančetović Vojislav 297
 Dahl Östen 33, 35
 Dacar F. 272, 276
 Deanović Mirko 291, 312, 340, 392, 393, 394, 398
 Debenjak Doris 388
 Dewey J. 15
 Dezső László 253, 272, 274, 297, 320
 Delbrück B. 53, 54, 57
 Delorko Olinko 349
 Demiraj Shaban 297
 Dem'janov V. 139
 Derbolav Josef 297, 306
 Deroy L. 297
 Desnica Vl. 192
 Desnickaja Agnja V. 297, 298
 Десподова Вангелица 314
 Dešić Milorad 327
 Дибо 230
 Divišev 156

- Diels P. 153, 162
 Diller Hans 298, 299
 Димевски Јордан 363
 Димитриева Светлана 281
 Димитровски Тодор 282, 314, 355, 359, 366, 408
 Димов Д. 175, 176, 181, 192
 Димоски Михаил 366, 408
 Dirlmeier Franz 298
 Дичев Ст. 173, 175, 179, 182, 192
 Дмитриев П. А. 282
 Добрашиновић Голуб 336, 405, 408, 409
 Доброљубов А. Н. 282, 286
 Доброта Јелена 298
 Довбош Олекс 351
 Dodi Anastas 298
 Dokulil M. 32
 Dolenc Janez 382
 Домазетовски Петко 367
 Domej Teodor 382
 Domi Mahir 298, 301
 Донева Вукосава 356
 Дончев А. 175, 176, 192
 Dorčić Vinko 317
 Драговић Јелица 393
 Dragojević-Josifovska Borka 291
 Драгојловић Драгољуб 349, 393
 Драшковић Владо 298, 320
 Draye Henri 409
 Dvodelić Milan 393
 Drini S[ulejman] 298, 299
 Друговац Миодраг 367
 Dubravčić Maja 272
 Dubrovina V. 139, 140
 Dujčev Ivan 409, 414, 415
 Dukat Z[deslav] 298, 299, 409
 Dular Janez 377
 Дуриданов М. 291
 Durkheim E. 17, 18
 Durnovo N. N. 149, 154, 162, 163, 165, 166
 Ђенић Љубиша Р. 349, 351
 Ђинђић Славољуб 299, 327
 Ђонових Павле 349
 Ђорђевић Бранивој 272, 327
 Ђорђевић Милivoје 299
 Ђорђевић Нада 282, 349
 Ђорђевић Радмила 299
 Ђорђевић Слободан 272, 274
 Ђорђевић Петар 291
 Ђукановић Јован 409
 Ђурић Војислав 348, 349, 351
 Đurić M. N. 308
 Edwards P. G. 298, 299
 Eckman Thomas 344
 Ежова Лидија 289, 356
 Ejhenbaum Boris 272, 344
 Емини Вахид 310
 Engels F. 5, 19
 Erben J. 66
 Erbse H. 298
 Žagar Franc 381, 394
 Žaža S. 253
 Жежель-Каличанин Татјана 282, 367
 Železnikar A. P. 272, 276
 Železnikar Iva 390
 Žepić Stanko 299
 Живановић Ђорђе 317, 346
 Живковић Сретен 394, 397, 398
 Жилетић Зоран 299
 Жинзифов Рајко 369
 Жолковски 228, 230
 Žumer Lojze 390
 Zablatnik Pavel 387
 Zagajšek Mihael 387, 403
 Загорчинов Ст. 177
 Zajmi A[bdulla] 299
 Zaręba Alfred 282, 291
 Zarębina Maria 282
 Zarecki V. 409
 Звегинцев В. А. 52, 230
 Zwitter Fran 404, 407
 Zdovc Pavel 381, 387
 Зелена-Љацка Вида 349
 Zelko Ivan 388
 Zembaty-Michalakowa M. 126
 Зенчук В. 170

- Zett Robert 321, 325
 Zečević Vesna 320, 329, 340, 409
 Zečević Divna 350
 Zidar Josip 392, 394
 Zieniukowa Jadwiga 291
 Zimek R. 65, 68
 Zimic Stanislav 388
 Zinovijiv Klymentij 136, 138
 Златановић Момчило 291, 350
 Златковска Т. Д. 312
 Znika Marija 340
 Золотова Г. А. 67
 Зубер Смиља 267
 Zuković Ljubomir 348, 350
 Zupan Vitomil 381
 Zuppa Vjeran 272, 320
- Ibrovac Miodrag 404, 405
 Ivanov Vjačeslav V. 300
 Ivanova Olga 282, 291, 356
 Иванова-Константинова Климента 340
 Иванчев Светомир 143—146 358
 Ивић Милка 2, 29—46, 66, 67, 68, 107, 109, 112, 113, 187, 198, 204, 223—226, 231, 245, 251, 252, 253, 257—260, 272, 281, 282, 284, 285, 288, 320, 321, 358
 Ивић Павле 140, 141, 231, 283, 329, 330, 336, 340
 Ivir V[ladimir] 272
 Ivšić Stjepan 162, 237, 238, 308
 Игњатовић Душанка 340, 409
 Игњатовић Ђорђе 409
 Игњатовић Јаков 341
 Ijsewiju J. 297, 300
 Ilek B. 191
 Илиевски Петар Хр. 283, 300, 312, 314, 356
 Illich Izток 382
 Иљоски Васил 360, 367, 413
 Imami S[itki] 299, 300
 Исајловић Димитрије 341
 Исаковић А. 174, 192
 Исаченко 245
 Ismajli Rexhep 295, 300, 303
- Javorskij Ju. 125, 136
 Jagić Vatroslav 137, 261, 339, 340, 402
 Jaehnichen Manfred 410
 Јазић Ђорђе 283
 Jakić Blanka 394, 399
 Jakić Tomislav 405
 Jakić-Cestarić Vesna 256, 340, 407
 Jakobson Roman 32, 42, 44, 205, 207, 208—210, 283
 Jakopin Franc 283, 383, 401, 409, 410
 Јакоски Воислав 300, 367, 410
 Jamnik Rajko 391
 Jankes Vera 350, 351
 Јанкиевски Т[оме] 291
 Јанковић Емануел 343
 Јанкула Петро 356
 Јанкуловски Петре 314, 356, 367
 Јанура Петро 300, 367
 Јанушева Даринка 272
 Jasenovec France 383
 Jačoski Voislav 350
 Јаук Pinhak Milka 272
 Jacobson Gunar 33
 Јашар-Настева Оливера 312, 356, 357
 Jevšenak Ludvik 377, 378
 Jeglič Ciril 378, 389
 Једвај Јосип 394, 397, 398
 Jedlička Alois 3, 231, 273, 283, 284
 Jelenović Ive 329, 334
 Jelić Roman 330, 407
 Јерковић Вера 300, 336, 340, 343
 Jerković Ivan 283
 Јерковић Јован 341
 Jerman-Blažić A. 276
 Jernej Josip 300, 321, 393, 394, 398
 Jernejčič Jernej 389
 Jernudd B. 6
 Jespersen O. 3, 5, 56, 57, 228
 Јовановић Биљана 314, 335, 336, 338
 Јовановић Бранка 393, 394
 Јовановић Гордана 267
 Јовановић Миливоје 409, 410
 Jovanović Sveja 394, 398
 Jovanović Dušan 377
 Јовић Душан 273, 330
 Јовићевић Радојица 291
 Йовков Й. 170—173, 175, 177, 178, 182, 184, 192

- Jokl Norbet 301, 311
 Jonke Ljudevit 231, 255, 256, 321, 327, 394
 Јосифов Е. 283, 321
 Južnič Stane 273
 Jun Broda Ina 327
 Јункер Ј. 56
 Junković Zvonimir 317, 330, 334, 341, 343
 Jurančič Janko 389, 394, 399, 400, 401, 410
 Jurišič Blaž 330, 333, 394, 400, 404
 Juričič S. 273, 276
 Jutronić Dunja 273, 330
- Каваев Филип 367, 371
 Kawamoto Shigeo 44
 Kavčič Janko 390
 Kađubiec Daniel Karo 281, 283
 Kadriu Ilijas 296, 301
 Kazazi Nikollë Gjoni 295
 Kalan V. 301
 Калепски Т. 55
 Kalinski Ivan 292, 330
 Калић Јованка 407
 Kalogjera Damir 301, 317
 Kalopheros Laskaris Johannes 401
 Kalužniacki Emil 127, 128, 130, 139, 410, 415
 Кантакузин Димитрије 335, 337
 Каравелов Л. 172, 192
 Карамитчиев Ап. 292
 Karaś Mieczysław 130, 283
 Karasiowa A. 130
 Караџић Никшић Обренија 416
 Караџић Стефановић Вук 207, 208, 210, 245, 260, 268, 318, 338, 341, 353, 405, 408, 409, 410, 412, 416
 Каровски Лазо 367, 368
 Karolak S. 251, 253
 Karskij E. 137
 Карцевски С. 56, 57, 71, 72
 Kastrati Jup 301
 Katerinov Katerin 307
 Katz Jerrold J. 37, 39, 40
 Katičić Radoslav 56, 231, 237, 270, 273, 275, 278, 301, 321
- Katušić Ivan 321, 327, 330
 Kahlo Gerhard 301, 401, 402, 410
 Kacin Anton 377, 378
 Kačala J. 252
 Кашић Јован 258, 267, 292, 350
 Keber Janez 292
 Kezler E. 297
 Kelmendi Ahmet M. 301
 Kiefer F. 32, 35, 40
 Küzmič Štefen 401, 402
 Килибарда Гојко М. 292
 Килибарда Новак 350
 Киреевски В. П. 283, 286
 Kirkwood Henry W. 31, 37
 Кироски Панче 363
 Китевски Марко 368
 Kitičić Božica 344
 Klaić Bratoljub 321, 324, 392, 394
 Klaić Željko 344, 392, 394
 Klajn Ivan 300, 301
 Klarić Kazimir 346
 Klenin Emily R. 223
 Клеут Марија 405
 Klima Edward S. 223, 225
 Климан Алдо 368
 Климов Г. А. 30
 Klimčuk F. 123
 Klinar Stanko 301
 Klinec Rudolf 383
 Klopčič France 378
 Kmecl Matjaž 383
 Knaflić Vladislava 271, 273
 Knez J. 273, 276
 Köbele W. 410
 Koblar France 383, 385
 Ковалев Николай С. 357
 Kowalik K. 251
 Ковачевић Радмила 267
 Ковачевић Србислава 394, 397
 Kovačec August 273, 277, 301, 312, 394, 395
 Ковтунова И. И. 35
 Кодухов В. И. 253
 Kožljan Rudolf 395, 410
 Кожухаров Стефан 335, 336, 338
 Kozlevčar Ivanka 378
 Kolar Slavko 328

- Kolarič Rudolf 257, 258, 377, 378, 383, 389
 Kolessa Ol. 127
 Komárek M. 251, 253
 Kondrašov N. A. 9
 Конески Блаже 76, 163, 231, 281, 283, 287, 314, 357, 359, 360, 368, 401
 Конески Кирил 357
 Кононенко И. В. 284, 288
 Константиновић Радомир 351, 353
 Kontić Milan 393, 394
 Контић Миливоје Р. 351
 Kopitar Jernej 383, 400
 Kopjar Mate 330
 Kopko P. 127, 137
 Kopystens'kyj Z. 138
 Kořenský Jan 35, 251, 281, 284, 287
 Korec'kyj-Satanovs'kyj A. 139
 Коробар Марија 357, 410
 Korošec Tomo 231, 284, 377, 378, 389, 401
 Корубин Благоја 251, 252, 253, 284, 287, 321, 357, 358, 359, 401, 411
 Koruza Jože 382, 383, 385, 387, 401
 Konstantin Prezbitera 149, 150
 Kos Janez 382, 383, 385
 Kos Janko 383
 Kos Milko 400, 407
 Kos Stanislav 405
 Kostallari Androkli 301
 Костић Веселин 411
 Костић Константин 368
 Костић Страхиња К. 343, 394
 Костовски Александар 368
 Костовски В. 355, 363
 Kotkov S. 140
 Kotljarevs'kyj Ivan 138
 Kotnik Janko 389, 394, 398
 Кочић П. 192
 Кочиш Микола М. 394, 396
 Košak Silvin 301
 Košutić-Brozović Nevenka 327
 Kravar Miroslav 317, 344
 Kraljević G[ojko] 301
 Kranjec Marko 378, 379, 384, 386
 Krasniqi Salih 302
 Krašovec Stane 389
 Крекић Бариша 401
 Кремзер Никола 273
 Krempelj Anton 402
 Kreft Bratko 402
 Krivošić Stjepan 292
 Križman Marko 274
 Krleža Miroslav 170, 173, 183, 192, 326, 327, 333, 345, 346, 394
 Krnjević Hatidža 348, 351
 Krstić Dragan 271, 274
 Крчовски Јоаким 359
 Kružanovskij G. 136, 139
 Kudryc'kyj Je. 130
 Kuev M. K. 157
 Kuzmanović Mladen 394
 Купић Ранка 411
 Kukuljević Ivan Sakcinski 405
 Кулишних Шпиро 394
 Kuljbakin 149, 150
 Kumer Zmaga 384
 Kunaver Jurij 347, 389, 390
 Kuno Susumu 31
 Kuraszkiewicz W. 131
 Kuret Niko 384
 Kurz Josef 284, 314, 315, 403
 Kurkowska H. 76
 Kuryłowicz Jerzy 229, 230, 284
 Kuchař J. 71
 Кушевски Војо 363
 Lavrenčić Marjan 390
 Лазаревић Лаза 192, 260, 324, 328
 Laznibat Velimir 341
 Лајонс 228, 230
 Lajović J. 274, 276
 Лалевих Мнодрог С. 317, 321, 351, 394, 406
 Лалић М. 169, 170, 171, 178, 182, 184, 188, 189, 192
 Лалић Радован 395, 398
 Лаличић Љубо — Шоле Р. 351
 Lange-Koval Ernest Erwin 395
 Лант Хорас 223
 Лаптева О. А. 32
 Laskowski Roman 251, 252, 284, 288, 321, 324
 Lafe Emil 301, 302

- Lacan Jacques 274
 Лашкова Јили 167—193
 Levin Paul 34
 Lewis M. M. 24
 Levickij Or. 140
 Legiša Lino 384
 Lejcune Michel 302, 306
 Леков Иван 284, 321
 Лекомцев Ю. К. 72
 Lencek Rado L. 321
 Lenjin 272
 Lesky Albin 298, 302
 Leskovar Ema 395, 399
 Leskovec Antoša 401
 Lehiste Ilse 330
 Лешин З. 231
 Лиминг Хенри 284
 Linarić Nevenka 321
 Linhart Anton T. 402
 Lipušček Sonja 384
 Lloyd-Jones H.
 Logar Valentin 405
 Logar Tine 384, 387, 411
 Logar-Pleško Alenka 384, 411
 Loknar Vladimir 347
 Lonstrup Brita 274
 Lončar Umberto 351, 354
 Lončarić Mijo 321, 330
 Лопатин В. В. 253
 Lord Albert B. 210
 Löther R. 12
 Locke J. 16
 Locher von Hüttenbach Fritz 302
 Lubaš Wladislaw 285, 290
 Luboten Gani 296, 302
 Ludvik Dušan 302, 385, 389
 Lukić Vera 271, 274, 394, 395
 Lunt Horace G. 223, 226
 Luppi Aldo 395, 398
 Luck Georg 297
 Lyons John 38, 274
 Љубинковић Ненад 351
 Magnier Thomas F. 317, 321, 325
 Madatova-Poljanec M. [Serafima] 398
 Majtán Milan 282, 285, 292
 Mažar-Ziljski Matija 404
 Малески Владо 360, 375
 Малиновски Тадеуш 385
 Malić Dragica 341, 344
 Malić Zdravko 345
 Malkova O. 127
 Манов Е. 179
 Мантов Д. 175
 Marek Juraj 351, 352
 Маретић Т. 256, 301, 302, 308
 Mareš František Václav 150, 152, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 314
 Маринков Митко 358
 Маринковић Боривоје 405
 Маринковић Радмила 336
 Marušek Zoran 390
 Марић Р. 291, 292
 Марков Борис 285, 358
 Марковић Благоје 292, 330, 331
 Марковић Марко 262, 346
 Марковић Светозар 321, 341, 395, 397
 Marković M[iroslav] 302, 303
 Маркс Карл 15, 16, 251
 Martinet André 245, 273, 274, 303
 Мартиновић Нико С. 351
 Мартић Г. 301
 Marušić Lovrenc 384, 385
 Masarykov T. H. 127
 Маслов Ю. С. 143
 Матавуљ С. 192
 Matejka Ladislav 314, 317, 321, 325
 Matijašić Fahra 292
 Matijevec Lajos 285, 292, 303
 Матић Светозар 397
 Matičetov Milko 382, 385, 386, 387
 Matković Marijan 327
 Matoš A. G. 245, 301
 Matthews K. W. 150
 Mathesius Vilém 5, 6, 30, 31, 34, 57
 Mathiot M. 4, 22, 25, 26
 Mahnič Joža 378
 Maček Dora 303
 Maxwell Stuart P. G. 302
 Mayrhofer Manfred 302
 Medved Mira 401
 Меденица Радосав 351
 Meze Joža 378

- Meillet Antoine 53, 54, 210
 Meineke August 210
 Melvinger Jasna 345
 Мељчук 228, 229, 230
 Menas Antica 285, 322, 411
 Merku Pavle 385
 Merhar Boris 385
 Messnar Gerald Florian 313
 Metičetov Milko 386
 Mijatović Andjelko 349, 351
 Мијатовић С. 213
 Mijušković Milisav 351
 Миклошич 220, 256, 282
 Mikeš Melanija 274, 303, 322
 Miko František 280, 289
 Milaku L[atif] 304
 Милановић Бранислав 322
 Милатовић Бранислав 318, 346
 Миленковић Слободан 324
 Милер О. 225, 285, 286
 Милетић Бр. 187
 Miller James E. 224
 Müller Jaka 378
 Миловановић Јованка 405
 Милошевић Десанка 415
 Милошевић Ксенија 322, 323
 Mills C. W. 7, 13, 19
 Минић Драгослав В. 348, 351
 Минова-Ћуркова Лилјана 285, 359, 402, 411
 Миовски Мито 359
 Miočinović Ljiljana 271, 274
 Mirdita Zef 303
 Мирковић Драгутин 344
 Миркуловска Бистрица 359, 378
 Мирмекијски Никола 415
 Mirnics Julia 285, 292, 303, 304
 Mirt-Levovnik Vera 390
 Мисирков Петков Крсте 355, 359, 363, 367, 368, 401, 402, 403, 404, 410, 411, 413
 Mistrik Jozef 285
 Митков Маринко 256, 274, 285, 292, 411
 Митрев Димитар 285, 287
 Mitrovich Paul 393, 395
 Mifka Ljerka 272, 274
 Mihaescu Haralambie 304, 307
 Mihăilă G. 296
 Mihailov G. 402
 Михаиловић Љубомир 274, 318, 322
 Михајлов Драган 363
 Михајловић Велимир 255, 292, 392, 395
 Михајловић Јован 293
 Михаљчић Раде 411
 Mihevc-Gabrovec Erika 385
 Мпхневич А. Е. 252, 253
 Micklesen Lew R. 274, 341
 Мицковић Слободан 368
 Michalk Frido 243, 285
 Мишанич Олекса 395, 396
 Мишанич Степан 351
 Мишеска Томић Олга 274, 286, 304, 322, 359, 411
 Miščević Nenad 275
 Mixhebir A. E. 285
 Mlada Breda 385
 Младеновић Александар 318, 336, 337, 341, 342
 Младеновић Живомир 351, 352, 353
 Младеновић Симо 368, 369
 Mlakar France 390
 Moguš Milan 256, 293, 318, 322, 327, 330, 331, 342, 345
 Moder Janko 378, 383, 385
 Modzalevskij V. 124, 125, 133, 136, 139
 Možek Franc 389
 Моловић Јордан 322
 Момировић Драган 304
 Морачић Дамњан 405, 406, 412
 Морис Ч. 229
 Mosković Vera 393, 395
 Moszyński Leszek 315, 337
 Močnik Rastko 275
 Mošin Vladimir 314
 Mrázek R. 67, 251
 Mrazović Pavica 304
 Мркаљ [Сава] 341
 Мршевић Драгана 322, 406
 Музалевски Александар 286, 322
 Mukafovský Jan 17, 34, 412
 Mulaku L[atif] 299
 Mulc Ivana 315
 Mulc L. 286
 Muljačić Žarko 275, 293
 Мунда Јоже 267, 406
 Myrdal G. 14, 15

- Musanić Ratibor 391, 395
 Мустачи Арсен 304
 Мусулин Стјепан 395, 397, 398
 Muftić Teufik 391, 395
 Мушкатировић Јован 349
- Nagel E. 7, 11, 12
 Nagy Gregory 207, 208, 210
 Nagy Josip 402
 Нађ Ј. 395, 397, 398
 Naes O. 66
 Назијански Григорије 335, 336
 Nazor Anica 286, 315, 337, 338, 402
 Најческа-Сидоровска Марија 286, 322, 360
 Најчески Димче 369
 Накев Спиро 286, 360
 Nakić A. 203
 Наневски Душко 369
 Narkevič A. J. 283, 286
 Naso Ovidius P. 297, 304
 Настасијевић Момчило 345
 Nahtigal R. 158
 Naylor Kenneth E. 286
 Neweklowsky Gerhard 331, 384, 385, 412
 Nevenić-Grabovac Nevenka 304
 Newiger J. 299
 Недељковић Душан 352
 Nedeljković Olga 315
 Недић Владан 349, 352, 353
 Недовић Обрад 327
 Нејман Александар К. 278
 Nesimi Remzi 304
 Nefedov G. 139
 Никодиноски Трајан 369
 Николић Илија 286, 352, 369
 Николић Берислав М. 259, 260, 322, 331, 395, 397, 412
 Nikolić Gordana 272, 275
 Николић Мирослав 267, 322
 Николић Јелена 406
 Николић Светозар 315, 316
 Николов Велимир 412
 Николовски Атанас 360
 Николовски Елица 360
- Nikol'skij A. 128, 136
 Nimčuk V. 133
 Ničev Alexandre 2981 304
 Novak Vilko 386, 402
 Novak Dušan 389
 Novak France 378
 Noreen A. 5
 Nuhiu Vejsel 304
 Нушић Бр. 171, 188, 192
- Његош II. П. 337, 398
- Obad Stijepo 342
 Обрадовић Доситеј 268, 408, 409
 Obradović Nikola 395, 397
 Огден 230
 Ogen Mart 275
 Ožegov Ivanovič Sergej 287
 Olivier Jean Pierre 304, 306
 Olson Charles 275
 Oltjanu Pandeale 286, 304
 Олуич Гр. 187
 Omerović Muhamed 331, 395
 Органдиева Цветанка 286, 369, 41џ
 Orenstein J. 6
 Orzechova Alicja 360
 Orzechowska Hanna 251, 379, 386
 Orešnik Janez 275, 276, 305, 378, 379, 412
 Orloš Teresa Zofia 286
 Orožen Martina 386, 401, 402
 Остојић Бранислав 342
 Охридски Климент 314, 376, 403
 Oštir Karel, 400, 401, 402, 404, 406
- Pavel Avgust 404
 Pavešić N. 275, 276
 Павешкић Славко 396, 397, 398
 Pavić Krešimir 327
 Павичић Стјепан 396, 397, 398
 Pavlinović Mihovil 325
 Pavlović Velizar 399
 Павловић Звездана М. 213—222, 256, 267, 293, 331

- Павловић Миливој 54, 221, 231, 265,
 275, 293, 323, 331, 333, 337, 360, 404
 Pavlovski Radovan 345
 Падучева Е. В. 70
 Панић-Суреп Милорад 350, 353
 Рајкевић I. 124, 127, 128, 134, 136
 Панов Антон 372, 376
 Паноска Ружа 360, 361
 Pantelić Marija 315, 337, 338, 402
 Панфилов В. З. 68, 190
 Папазисова-Десподова Вангелица 361
 Parazoglu Fanula 293
 Пачић Мирко 305
 Parry Milman 210
 Parson T. 18, 19
 Patačić Adam 342
 Paternost Jože 275
 Paternu Boris 379, 386
 Patzer Harald 299, 305
 Patridge Monica 337, 412
 Pauliny Eugen 286
 Пауновска-Стевчевска Бранислава 370
 Пачић Јован 405
 Пеев Коста 256, 361
 Пејчиновић Кирил 354, 355, 356, 360,
 362, 363, 364, 367, 368, 369, 370, 376
 Пелагониски Григориј 356, 361
 Пелин Е. 169, 173, 178, 181, 183, 184,
 186, 188, 192
 Pellegrini Giovanni Battista 290, 293
 Пелц Стјепан 396, 397, 398
 Пенавин Олга 305
 Пенушлиски Кирил 361, 362, 366, 370,
 372, 375, 376
 Пер Андри 308
 Pervaz Draginja 275, 305, 323
 Peretc V. 130, 136, 138
 Perini Bernardi G. 297, 305
 Perić Ivo 342
 Perišić Milisav Ђ. 394, 396
 Перишић Радмила 412
 Perlmutter D. M. 379
 Pertl Eman 389
 Pertot Marjan 406
 Pesovar Ferenc 313
 Peti Mirko 275, 330, 331, 342
 Петрановић Богољуб 350
 Petre Fran 379
 Petrič Jerneja 379
 Петровић Драгољуб 255, 331
 Петровић Наталија 293
 Петровски Блаже 305, 371
 Петрушевски М[ихаил] Д. 293, 305,
 306, 309, 310, 402
 Пецо Асим 256, 293, 317, 318, 331, 342,
 412
 Реџар Marjeta 389
 Пешикан Митар 231, 255, 337, 396, 397
 Пешковски А. М. 57
 Пижурица Крсто 345
 Пижурица М. 255
 Pirjevec Dušan 275
 Pirraku Muhamet 306
 Pisani Vittore 19
 Pisanski T. 275, 276
 Pisarkowa Krystyna 251, 253, 281, 285,
 286, 287, 288
 Pleničar Bože 406
 Pleteršnik Maks 389, 401
 Pogorelec Breda 385, 386, 387
 Podgornik Bojan 389
 Pojkert Herbert 402
 Покоровски 230
 Polák Václav 293
 Полежина Благородна 287
 Поленаковић Харалампие 287, 314, 315,
 361, 362, 363, 364, 366, 367, 368, 371,
 396, 402
 Pollok Karl-Heinz 412
 Poljanec-Madatova M. S[erafina] 396
 Poljanec R[adoslav] F[ranjo] 396, 398
 Poniž Denis 275, 379
 Поп-Јовановски Апостол 372
 Попа Васко 353
 Попвасилева Александра 371, 372, 386
 Pope Richard 315
 Попер К. 35
 Popov Andrej 412, 414
 Popović Anton 276
 Popović Bogdan A. 345
 Popović Bruno 276
 Popović Vladeta 393, 396
 Поповић Драгомир С. 323
 Поповић Лука 346
 Popović Radmila 295, 306
 Поповић Стојанка 287

- Поповски Аритон 256, 362, 372
 Попоски Алекса 306
 Posavec Ančke 406
 Postal Paul M. 37
 Pöschk Victor 297, 306
 Потебња А. А. 230
 Posrnić Jasenka 276
 Praga Escuela de 3
 Прањић З. 231
 Pranjic Kruposlav 344, 345, 396, 399
 Pranjković Ivo 345
 Првановић Светислав 331, 332, 412
 Prezbitar Konstantin 156, 157, 159
 Pretnar Janko 390
 Pretnar Tone 412
 Прешерн Франце 359
 Pride J. V. 277
 Присаѓанец-Тодоровска Загорка 372
 Prijatelj Niko 391
 Прлићев Григор 363, 372, 376
 Prodeić Bogoljub 346
 Prou M. 134
 Prpić Tomislav 342, 396
 Prunč Erich 382, 386
 Пудић Иван 299, 307
 Пулевски Ѓорѓија М. 362, 372
 Puratić Ž[e]lko 307, 315
 Putanec Valentin 276, 394, 396, 399
 Путилов Борис 372
 Pšeničnova N. 122, 133, 134
- Rabrenović Savić 347**
 Raguz Dragutin 327
 Радевић Милорад 412
 Раденковић Љубинко 353
 Раденковић Љубиша 276, 347
 Радермахер Кречмер 261
 Radivojević Pavle 347
 Radinja Darko 390
 Radić Stipe 393, 396, 399
 Радовановић Милорад 323, 327, 328
 Радовић Борислав 328
 Радовић-Тешић Милица 245—250, 267, 323, 328, 416
 Radović Natalino 337
 Радошевић Наталија 287, 307
- Radyvylovs'kyj Ant. 139
 Razpotnik Jani 274, 276
 Рајковић Кожељац Љубиша 349, 353
 Рајковић Љиљана 332
 Рајковић Љубиша 412, 413
 Rajković V. 276
 Райнов Б. 173, 192
 Rajhman Jože 386, 387
 Ramovš Fr. 186
 Ранчевић Часлав 347
 Распопов И. П. 57
 Распор Зеница 307
 Rastić Džon 308
 Ratković Milan 315, 403
 Ratnik Viktor 393, 396
 Рацин Кочо 354, 362
 Рапковић Ђорђе 323
 Ray P. S. 6, 10, 14, 20, 22, 24
 Rebula Alojz 390
 Reid Graham W. 355, 367, 372, 373
 Reizer Zora 342, 406
 Reiter Norbert 276, 323
 Rejmánková Miloslava 284, 287
 Rener Frederick M. 276
 Renou Louis 210
 Ribnikar Peter 382, 387
 Rigler Jakob 379, 387, 413
 Ridjanović Midhat 277
 Ries J. 55
 Ризовски Живко Ст. 362, 363
 Ристовски Блаже 287, 362, 363, 372, 373, 402, 403
 Ristić Svetomir 393, 395, 397
 Ричардс 230
 Робовски Никифор 363
 Ровински Павле 331, 332
 Рогић Павле 277, 397, 398
 Rode Matej 287, 379, 413
 Родић Никола 254—256, 261—265, 267, 293, 318, 348
 Rozov V. 133, 136, 139
 Rojs Jurij 287, 413
 Ром Бранислава 287, 323
 Romilly Jacqueline de 298, 307
 Rommetveit Ragnar 37
 Romuald O. 384, 385
 Rona J. P. 22
 Росандић Драгутин 318

- Rospond Stanislaw 293
 Rothstein Robert A. 223
 Rohrer Christian 36, 38, 43
 Rocchi Maria 307
 Rubin J. 6
 Rubinstein S. L. 71
 Ruwet N. 52
 Rudan Ive 353
 Ружић Жарко 208, 344
 Ružičić Gojko 205
 Ružička Josef 288
 Ružička Rudolf 251, 253, 288
 Rumija Tvrtko 413
 Rupel Mirko 377, 379
 Rusanivs'kyj V. 126
 Rusek Jerzy 316
 Russell B. 12
 Rybakov B. 127
- Савић Момчило Д. 294, 307
 Sawicka Irena 288
 Sadiku Zeqir 298, 307
 Саздов Томе 367, 369, 373, 374, 403, 413
 Sajovic Oton 391
 Sakovyč K. 139
 Samardžija Marko 328
 Samovydec' 125
 Сапир Е. 64
 Satkiewicz H. 76
 Saussure Ferdinand de 4, 17, 18, 19, 47, 48, 52, 72, 229, 275, 277, 300, 308
 Sacconi Anna 305, 307
 Svane Gunnar 403
 Svedelius C. 65
 Sviben Kazimir 332
 Svjencic'kyj I. 136
 Sgall Petr 32, 35, 36, 252
 Sebeok Thomas A. 226
 Sedaj E[ngjel] 307, 413
 Седельников Е. А. 67
 Sedláček J. 323
 Sejdiu Shefki 308
 Sekereš Stjepan 294, 318, 332
 Секулић Владимир 308, 323, 328
 Селицкая И. 190
 Secheyay 17
- Seydel C. 306, 308
 Seyffert H. 299
 Silić Josip 318
 Сиљан Раде 368, 374
 Сиљаноски Стојан 374, 375
 Симитчиев Коле 375
 Симић Б[ригита] 338, 343
 Simić Živojin 393, 398
 Симић Милорад 267
 Simić N. 192
 Симић Прибислав 339, 343
 Симић Радоје 47—119, 277, 323, 324, 332, 347, 403
 Симјановски Бошко 363, 413
 Simoniti Primož 413
 Sicard Emile 313
 Skaza Aleksander 403, 413
 Skvorcov L. I. 19
 Skok Joža 328, 332
 Skok Petar 214, 215, 216, 217, 220, 221, 254, 263, 264, 294, 296, 308, 392, 394, 398
 Skoulz Robert 414
 Skubic Mitja 277, 308, 403
 Скупский Борис И. 316
 Slawski Franciszek 294
 Slavyneč'kyj Je. 139
 Slodnjak Anton 387, 403
 Slamnig Ivan 343
 Slamnig Sjevclad 324, 345
 Смаиловић И. 256
 Смилевски Веле 368, 375
 Смиљанић Р. 192
 Smolej Viktor 401, 403, 404
 Smolik Marijan 387
 Snell B. 298
 Sobolevskij A. 124, 127, 128, 131, 134, 136, 140
 Sobotka Otto 398
 Sović Ivan 324, 414
 Sommariva Alasia da 403
 Sonje Š[imun] 308
 Sourviov C. 306, 309
 Spalatin Leonardo 308, 393, 398
 Спасов А. 366, 375
 Спасов Људмил 363
 Sp[irovska] L[eposava] 277
 Srebot Tatjana 379

- Хаидаков С. М. 221
 Halimi Mehmet 310
 Halliday M. A. K. 33, 37
 Hamm Josip 316
 Hamp Eric P. 289, 294
 Handke Kwiryna 278
 Hannick Christian 316
 Hancov V. 136
 Харисијадис Мара 335, 336, 338, 415
 Harman Gilbert 37, 39
 Harman Gašpar 390
 Harris Z. 67
 Haskaj Zihni 310
 Hattori Shirô 32, 42, 44
 Haugen E. 6
 Hausenblas K. 251, 253
 Хафнер Станислав 294
 Hadži-Jovančić Dušanka 277
 Hadžić Osman 352, 353
 Heger K. 52
 Heidolph Karl Erich 36
 Helbig G. 66
 Херман Е. 65
 Herman Josip 334
 Herrity Peter 343
 Hertzler J. O. 25
 Hercigonja Eduard 343
 Heubeck A[lfred] 294, 310
 Hjeltslev L. 19
 Hüttl-Worth Gerta 289
 Hlavsa Z. 35, 251
 Хлебџ Ворис 310
 Hoberg Rudolf 299, 310
 Holzberg N. 310
 Holling F. 131
 Holmes J. 277
 Holoskevych H. 124
 Хомјаков А. С. 286, 289
 Horálek K. 19, 150
 Horbač Ol. 128
 Хорват Смиља 294
 Horgyns'kyj Ja. 127
 Housholder F. W. 67, 107
 Hockett Ch. 227
 Hrabjanka Hryhorij 128, 138
 Hrabar Črnorizac 149, 150, 156
 Hrvatinčić Vukčić Hrvoje 336, 337, 338
 Hrinčenko B. 123
 Hrnjević Subhija 352, 353
 Hukić Abdurahman 391, 399
 Hulme Hilda 411, 416
 Хумболт 230
 Hurm Antun 395, 399
 Hurmuzaki E. 125
 Humes D. 24
 Husa Enver 310
 Cabej Eqrem 301, 311
 Capudar Andrej 388
 Carsatelli Pugliese G. 305
 C[venkel] F[rance] 388
 Cvetek-Russi Ljudmila 310
 Cvetek-Russi Milica 377
 Cvetko Varja 382
 Цветковски Владимир 310, 365
 Цветковски Живко 365
 Cvitan Mirna 272, 278
 Cvitanović Vladislav 316, 402
 Cevc Tone 381
 Целакоски Наум 376
 Цепенков Марко К. 366, 367, 368, 373, 376, 403, 404
 Cernecsa Domenico 311
 Церовић Емилија В. 354
 Cizelj Karla 393, 399
 Comrie Bernard S. 224
 Condatti Passio S. 138
 Conev B. 154
 Connel Alan Mc. 359
 Cortelazzo Manlio 339, 341
 Coseriu E. 4, 17, 18, 19, 52
 Courtenay Jan Baudouin de 385
 Cracina Angel 382
 Крепајац Љиљана 264, 294, 310
 Крепајас Lj[ubomir] 416
 Crijetić Ilije 304
 Црњански Милош 327
 Crossland A. R. 302
 Curk Jože 407
 Chadwick John 300, 311
 Chalowski Todor 376, 377
 Channon Robert C. 224
 Chantraine Pierre 402
 Chao Yuen Ren 30

Chafe Wallace L. 31, 37
 Chvany Catherine V. 204, 223, 224, 225
 Chelaru Valentin Gr. 289
 Chomsky Noam 33, 34, 45, 52, 168, 224,
 228, 245, 270, 274, 278

Čale Frano 325, 346
 Čaplovič Ján 401
 Čargonja Alojz 354
 Čater Vera 406
 Čačinović-Puhovski Nadežda 278
 Černihiv 133
 Чернишевски Н. Г. 286, 289
 Чернишев В. 191
 Чистов К[ирил] В. 280, 289
 Чистоградов Ђорђе 393, 399
 Чинго Живко 360
 Čop Bojan 311, 404, 406
 Čop Dušan 382
 Čop Matija 382, 383
 Čubelić Mia 395, 399
 Čubelić Tvrtko 350, 354
 Čurkin Iskra V. 404
 Чурчин Лазар 343

Džamonjić Bernard 308
 Џимревски Боровое 377
 Džopova B. 276, 278
 Džopov Bojan St. 295
 Џукески Александар 365

Шалабалић Радмила 313
 Šamšalović Gustav 395, 399
 Шапкалиска Тодорка 365
 Шаулић Аница 416
 Šaulić Novica 207, 210
 Шаумјан С. К. 228
 Šafar Franček 390
 Šahmatov A. A. 121, 122, 129, 134
 Švarckopf B. S. 19

Шведова Н. Ю. 67, 68, 69, 70, 76, 251,
 253
 Швейцер А. Д. 26
 Šebjanič Franc 401
 Šević Radmila 311
 Ševčenko T. 140
 Šelig Rudi 377
 Шеноа А. 192
 Шентунов Игор М. 313
 Šivić-Dular Alenka 289, 290, 295, 325,
 334, 416
 Šimanovskij V. 128
 Šimundić Mate 256, 290, 325, 328, 387,
 399, 400
 Šimunović Dinko 199
 Šimunović Petar 255, 292, 295, 334, 404
 Širnik J. 276, 278
 Šiftar Vanek 401
 Škaljić Abdulah 399, 400
 Škarić Ivo 278, 318
 Škerlj Ružena 388, 390
 Škerlj Stanko 403, 404
 Škiljan Dubravko 278
 Школовски Виктор 278
 Škrjanc-Woźniakowa Majda 278
 Šljivić-Šimšić Biljana 398, 400
 Šmalc Andrej 390
 Šmiech V. 191
 Šobić Žarko 354
 Šovary Roman 393, 400
 Šojat Antun 256, 294, 295, 318, 325, 328,
 330, 334, 343, 344, 400
 Šop Ljiljana 346
 Špegel M. 276, 278
 Špiler Franc 390
 Штавланин-Ђорђевић Љубица 335, 338
 Štefan Rozka 401
 Štefanić Vjekoslav 316, 338, 344, 402
 Štular Pavle 390
 Šubin Nikola 392
 Шуковић Радивоје 347
 Šuligoj Drago 379
 Šupuk Ante 334
 Šušteršič France 389, 390
 Шчерба Л. В. 57, 228

